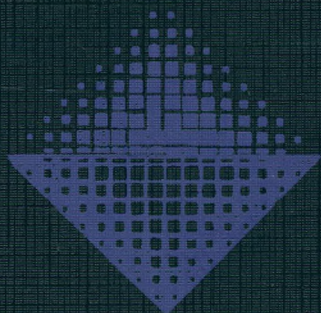

С. М. Грабчыкаў

СЛОЎНІК
ПАРОНІМАЎ
БЕЛАРУСКАЙ
МОВЫ

С. М. Грабчыкаў

**СЛОЎНІК
ПАРОНІМАЎ
БЕЛАРУСКАЙ
МОВЫ**

МІНСК «НАРОДНАЯ АСВЕТА» 1994

ББК 81.2Бей-4

Г75

УДК 808.26-3

Рэцэнзент

В. П. Красней, кандыдат філалагічных навук

У слоўнік уключаны словы, блізкія па гучанню, але розныя па значэнню: *абагуліць // абагульніць, бескарыслівы // бескарысны, метэарыт // метэор, цікавы // цікаўны* і да т. п. Кожнаму слову (усяго іх звыш 3300) даецца тлумачэнне, прыводзіцца прыклад, які ілюструе яго значэнне.

У канцы даведніка змешчаны алфавітны індэкс — паказчык растлумачаных слоў з указаннем старонкі да кожнага з іх.

Адрасуецца вучням старшых класаў, студэнтам, настаўнікам, работнікам друку, пісьменнікам, усім, хто неабякава да беларускай мовы, цікавіцца ёю.

8080260000—069

Г—151—94

М303(03)—94

ISBN 985-03-0071-X

© С. М. Грабчыкаў, 1994.

КОРАТКА ПРА СЛОЎНІК

У беларускай мове, як і ў іншых мовах, ёсць нямала слоў, якія структурна, сваім знешнім афармленнем вельмі падобныя адно на другое. Усе яны блізкія па гучанню, але маюць розныя значэнні. Гэта словы-паронімы. Як правіла, яны аднакарэнныя, належаць да адной часціны мовы, маюць агульныя граматычныя характарыстыкі і аб'ядноўваюцца звычайна ў пары: *абагуліць // абагульніць, абанемент // абанент, бескарыслівы // бескарысны, цікавы // цікаўны* і г. д. Аднак нярэдка сустракаюцца паранімічныя рады, групы, ланцужкі па тры, чатыры і нават больш слоў: *адзінкавы // адзінокі // адзіночны // адзіны, бульбоўнік // бульбянік // бульбянішча, ганьбаваць // ганьбіць // ганіць* і інш.

Такое гукавое і структурнае падабенства розных па значэнню слоў называецца параніміяй.

Знешняе гэта падабенства нярэдка бывае прычынай таго, што паронімы не размяжоўваюць і блытаюць, ужываюць няправільна, асабліва ў вуснай мове, у паўсядзённай гутарцы (напрыклад, *выразаць апендыцыт* замест *выразаць апендыкс*). Памылковае іх ужыванне не абмяжоўваецца сферай вуснай мовы, яно даволі часта сустракаецца ў газетных публікацыях, на старонках часопісаў, кніг і г. д.

У сучаснай лінгвістычнай літаратуры пакуль што няма адзінага пункту погляду на прыроду паранімаў. Тэрмін гэты ўжываецца ў вузкім і ў шырокім значэннях.

Прыхільнікі вузкага разумення тэрміна лічаць паранімамі толькі аднакарэнныя словы, блізкія па гучанню і структуры, але розныя па значэнню, словы адной часціны мовы, з адным і тым жа месцам націску, з аднолькавымі граматычнымі прыметамі: *адрасánt // адрасát, генерáльны // генерáльскі, зі́мні // зі́мны, сіраце́ць // сіраці́ць, факт // фáктар, чалавэ́чны // чалавэ́чы* і пад.

Блізкія па гучанню словы, якія не адпавядаюць гэтым патрабаванням, хоць яны і цяжкія для размежавання, паранімамі не лічацца.

Пры шырокім разуменні тэрміна да паранімаў адносяць уся-

кія блізкія па гучанню словы* — і аднакарэнныя, і з рознымі марфалагічнымі каранямі, незалежна ад месца націску ў іх, ад прыналежнасці да адной ці розных часцін мовы і г. д. У такім выпадку ў слоўнікі ўключаецца больш шырокі пласт лексікі — усе блізкія па гучанню, але розныя па значэнню словы, узаемазмена якіх магчыма (і сустракаецца) у моўнай практыцы: *афэ́ктны // эфэ́ктны, ба́чаны // ба́чны, кавáлда // кувáлда, ляс-ні́к // лясні́чы, маля́р // му́ляр, метэ́ор // метэары́т, прыго́н-нік // прыго́нны, эфэ́ктны // эфэ́ктыўны* і інш.

Такі прынцып адбору лексікі праводзіцца і ў прапануемым слоўніку. На першы план у ім выступае практычнае прызначэнне — аказваць пэўную дапамогу ў выбары патрэбнага слова.

Агульнавядома, што культура мовы кожнага чалавека ў значнай ступені залежыць і ад выкарыстання ў ёй слоў-паронімаў. Дакладнае іх ужыванне — адзін з даволі важных шляхоў яе павышэння. А таму выяўленне слоў-паронімаў у разнастайным лексічным багацці мовы, іх сістэматызацыя, вывучэнне і апісанне з'яўляецца адным з абавязковых і неад'емных кампанентаў праблемы павышэння моўнай культуры.

* * *

«Слоўнік паронімаў беларускай мовы» складаецца са слоўнікавых артыкулаў, размешчаных у алфавітным парадку.

Загалоўкам артыкула служыць зыходная (пачатковая) форма слова: *назоўнікаў* — назоўны склон адзіночнага ліку; *прыметнікаў* — назоўны склон адзіночнага ліку мужчынскага роду; *дзеясловаў* — інфінітыў (у форме аднаго трывання — закончанага ці незакончанага).

Слоўнікавы артыкул уключае два асноўныя структурныя элементы: тлумачэнне слова, вынесенага ў заглавак, і ілюстрацыйны матэрыял.

Значэнне слова раскрываецца шляхам кароткага тлумачэння або (радзей) пры дапамозе сінонімаў; іншы раз выкарыстоўваецца абодва гэтыя спосабы. Калі слова мае некалькі значэнняў, кожнае з іх пазначана арабскімі лічбамі (1, 2, 3 і г. д.); сэнсавыя іх адценні размяжоўваюцца дзвюма вертыкальнымі рыскамі (||):

* Іншы раз паранімія тут як бы зліваецца, аб'ядноўваецца з п а р а н а м а з і я й, калі збліжаюцца падобныя па гучанню словы з рознымі па значэнню і часцей за ўсё далёкімі па марфалагічнай структуры словамі тыпу *кларнет // ларнет, прыдворны // прытворны, фарс // фарш* і пад. Звычайна такое збліжэнне сустракаецца ў гумарыстаў, сатырыкаў як свядомы стылістычны прыём аўтарскай словатворчасці, а ў гутарковай мове як несвядомая, памылковая падмена слоў у выніку непісьменнасці.

Ча́сты. 1. Размешчаны блізка адзін каля другога.

На полі бабкі частыя пасталі ў чараду. *А. Астрэйка.* || Які ідзе, адбываецца, паўтараецца праз кароткія прамежкі часу. Частыя, хоць і невялікія дажджы заміналі сушыць сена. *А. Чарнышэвіч.*

Побач з паронімамі ў некаторых групах падаюцца самастойнымі слоўнікавымі артыкуламі і сінонімы, якія выступаюць да паранімічных як словы аднаго семантычнага поля, напрыклад: *гаспадарлівы // гаспадарніцкі / гаспадарны // гаспадарскі // гаспадарчы; прадпрыемлівы / прадпрымальны // прадпрыемніцкі / прадпрымальніцкі.* Такія сінонімы (у прыведзеных групах: *гаспадарлівы / гаспадарны; прадпрыемлівы / прадпрымальны* і *прадпрыемніцкі / прадпрымальніцкі*) таксама ўяўляюць пэўныя цяжкасці пры выбары патрэбнага слова для канкрэтнай моўнай сітуацыі. Тлумачэнне іх, стылістычныя паметы, ілюстрацыі памагаюць зразумець не толькі семантычную акрэсленасць кожнай лексічнай адзінкі, але і яе месца, ролю ў слоўным акружэнні.

Тую ж у асноўным мэту маюць і артыкулы, прысвечаныя амонімам да паранімічных слоў групы. Словы-амонімы пазначаны маленькімі арабскімі лічбамі пры канцы іх зверху: *віраж¹ / віраж² // вітраж, гранатавы¹ / гранатавы² // гранатны* і г. д.

Без такіх артыкулаў з сінонімамі, амонімамі і амографамі агульнае ўяўленне пра пэўныя групы, пра дакладнае значэнне іх слоў было б не зусім поўным.

Самымі тыповымі ў слоўніку з'яўляюцца найбольш простыя па структуры артыкулы з двух слоў-паранімаў. Паміж імі ў загалоўку ўмоўна прынята ставіць дзве косыя рыскі (//). Такі ж знак і ў загалоўках з трох і больш паранімічных слоў.

Аднак калі да аднаго з паранімаў рада прыведзены сінонім ці амонім, то ў загалоўку перад імі ставіцца адна косая рыска (/). Яшчэ больш канкрэтна сінанімічнае слова выяўляецца пры яго тлумачэнні непасрэдна ў слоўнікавым артыкуле.

Паметы (*перан., разм., спец., гіст., уст.* і інш.) ставяцца адразу пасля загаловачнага слова, перад тлумачэннем, калі слова адназначнае або калі памета адносіцца да ўсіх значэнняў слова:

Гарапашны. *Разм.* Бедны, гаротны.

Цяжкае гарапашнае жыццё навучыла Дзям'яна любіць і паважаць чалавека працы. *В. Хомчанка.*

Калі памета мае адносіны толькі да аднаго са значэнняў, яна прыводзіцца пасля арабскай лічбы перад тлумачэннем гэтага значэння:

Бацькоўскі. 1. Які мае адносіны да бацькоў — бацькі і маці.

Даклад зацікавіў людзей, памог устанавіць шчыры і дзелавы кантакт з бацькоўскім калектывам. *І. Шамякін.*

2. *перан.* Клапатлівы; ласкавы.

Незнаёмы паглядзеў на мяне цёплымі, бацькоўскімі вачамі. 3. *Бя-
дыля.*

Паметы граматычнага характару (*адз. няма, безас., зак.,
зб., толькі з неадуш. наз. і інш.*) даюцца перад тлумачэннем
слова:

Восці. *адз. няма.* Рыбалоўная прылада ў выглядзе віл.

Іліко .. схпіў свае восці і ўдарам пад жабры дакончыў рыбіну.
Э. *Самуйлёнак.*

Восць. *зб.* Доўгія (і больш рэдкія) валасы на скуры жывёл у параў-
нанні з асноўным слоem шэрсі.

Зверху бабёр пакрыты восцю — доўгімі і параўнальна рэдкімі ва-
ласамі. В. *Вольскі.*

Акрамя таго, для больш поўнага апісання кампанентаў
паранімічнага рада адзначаецца (дзе гэта магчыма і калі ёсць
патрэба) неаднолькавы характар у спалучальнасці кожнага
слова-пароніма з іншымі:

абагуліць (*звычайна пра што-н. канкрэтнае*): маёмасць, зямлю,
жывёлу і г. д. // **абагульніць** (*звычайна пра што-н. абстрактнае*): вопыт,
думкі, назіранні і г. д.

балотная: вада, вільгаць; расліна, птушка і г. д. // **балотісты:** луг,
бераг; балотістая: мясцовасць, нізіна і г. д.

Пры неабходнасці ўказваецца на асаблівасці ў кіраванні
дзеяслоўных форм:

абяссілець // **абяссіліць** (*каго-што*)

бялёць // **бяліць** (*што*)

крыўдаваць // **крыўдзіць** (*каго*)

Да некаторых паранімічных слоў у якасці дадатковай харак-
тарыстыкі падаюцца сінонімы ці антонімы*, што таксама садзей-
нічае раскрыццю значэння слоў і важна для іх размежавання,
а значыць, і для дакладнасці ў выкарыстанні:

Абыякавы. Які не выяўляе ніякай цікавасці, увагі да каго-чаго-н.
С і н о н і м: раўнадушны.

Спрадвеку было так: той, хто думаў жыць, вучыўся сам і вучыў
дзяцей працаваць. А хто быў абыякавы да сваёй будучыні — вучыў
дзяцей адпачываць. Я. *Сіпакоў.*

Абы-які. Які-небудзь, усякі; хоць які.

С і н о н і м ы: благі, нядобры.

Так у Малінаўцы з'явіўся новы гаспадар і прытым не абы-які.
А. *Чарнышэвіч.*

* Пры антонімах даецца паметка *проціл.* («процілеглае»). Значэнне
яе тут больш шырокае, чым значэнне слова «антонім».

Удыхнуць. што. 1. Набраць у лёгкія паветра пры дыханні; проціл. выдыхнуць.

Як хораша выйці на двор і на поўныя грудзі ўдыхнуць свежае, крыху роснае ранняе паветра. *П. Ткачоў.*

Аднак слоўнікавыя артыкулы не аднолькавыя ў гэтых адносінах, таму што не ў кожным з іх можна даць тыя ці іншыя дадатковыя характарыстыкі. У адных выпадках не было неабходнасці рабіць іх, бо канкрэтнае значэнне слоў цалкам зразумелае з тлумачэння і ілюстрацыі; у другіх — не было магчымасці (па розных прычынах) зрабіць гэта.

На кожнае значэнне слова (яго адценне) даюцца прыклады — ілюстрацыі з твораў мастацкай літаратуры, вучэбных дапаможнікаў, часопісаў і іншых аўтарытэтных друкаваных крыніц. Калі такіх прыкладаў не было, значэнні слоў ілюстраваліся кароткімі (звычайна двухслоўнымі) словазлучэннямі.

Канкрэтнае ўжыванне слова ў кантэксце садзейнічае больш поўнаму раскрыццю яго значэння, наглядна паказваесэнсавую розніцу слоў-паронімаў.

Пропуск у ілюстрацыях (з мэтай іх скарачэння) абазначаецца дзвюма кропкамі па гарызанталі (..).

Заўвагі тлумачальнага характару ў ілюстрацыйным матэрыяле даюцца нерэгулярна, а толькі ў тых выпадках, калі яны важныя ўсэнсавых адносінах ці неабходныя для паўнаты паведамлення:

Рослы, зграбны... у дасканала падагнаным кіцелі, пад якім адчувалася дужая, трэніраваная постаць, з залатой зоркай на кіцелі, з дасканалай выпраўкай, ён [Чарняхоўскі] быў у гэты час вельмі прыгожы, мужа прыгожы. *І. Мележ.*

Таксама, у квадратных дужках, падаецца і адноўлены з кантэксту прапушчаны член няпоўнага сказа, узятага ў якасці ілюстрацыі:

Стараючыся перацяць кашаль, [Сотнікаў] захінуўся рукавом, але ад таго кашаль стаў яшчэ больш нястрымны. *В. Бьскаў.*

Прыводзяцца заўважаныя выпадкі недакладнага ўжывання асобных слоў-паронімаў у аўтарскім тэксце.

Вось такі прыклад да паранімічнай пары **бачаны** // **бачны**:

Н я п р а в і л ь н а. Кулеш ляжаў і чакаў, пакуль абзавуцца ў садзе птушкі, пакуль пачне пасвітваць, як у трубачку, вялікая жоўтая і ніколі не бачаная (трэба: не бачная) птушка івалга. *А. Жук.*

З тэксту вынікае, што івалгу ніколі не бачылі. Але ж гэта не так. Яе проста цяжка заўважыць: яна (не такая ўжо і вялікая) не б а ч н а ў светлай яснавай зелені, асабліва на бярозе — любімым яе дрэве.

Пры падрыхтоўцы слоўніка паронімаў асноўнай крыніцай у першую чаргу быў пяцітомны «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы»*, а таксама перакладныя слоўнікі — беларуска-рускі і руска-беларускі. Выкарыстана ўсё станоўчае і з кніжкі. «Цяжкія выпадкі ўжывання блізкіх па гучанню слоў» — першай маёй спробы скласці слоўнік паронімаў (названага вышэй тлумачальнага слоўніка тады яшчэ не было).

У канцы даведніка змешчаны індэкс — алфавітны пералік усіх растлумачаных паронімаў з указаннем старонкі, на якой іх можна знайсці.

БЕЛАРУСКІ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Дд	Дж(дж)	Дз (дз)		
Ее	Ёё	Жж	Зз	Іі	Йй	Кк	Лл	Мм
Нн	Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу	Ўў	Фф
Хх	Цц	Чч	Шш	Ыы	Ьь	Ээ	Юю	Яя

* У некаторых паранімічных радах сустракаюцца словы, якіх няма ў гэтым тлумачальным слоўніку: *вербаваны, веснікі, вярбованы, дажджысты, дамаўленне, драмлівы, духавіты, імішэць, кансервацыйны, корак («абцас»), красамойніцкі, мікрамер, падлётак, папяловы, пергамен, распарадчасць, узорчаты, чытальніцкі, шчацінны.*

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ

- абл.* — абласное
адз. — адзіночны лік
адуш. — адушаўлёны назоўнік
ас. — асоба дзеяслова
безас. — безасабовая форма
буд. — будучы час
вык. — выказнік
выкл. — выклічнік
высок. — высокі стыль
выш. ст. — вышэйшая ступень па-
 раўнання
г. — год
гг. — гады
г. зн. — гэта значыць
гіст. — гісторыя
груб. — грубае
дзеепрым. — дзеепрыметнік
дзеепрысл. — дзеепрыслоўе
дзеясл. — дзеяслоў
ж. — жаночы род
зак. — закончанае трыванне
зб. — зборны назоўнік
зневаж. — зневажальнае
знач. — значэнне
і г. д. — і гэтак далей
інф. — інфінітыў
і інш. — і іншае
і пад. — і падобнае
іран. — іранічнае
кар. ф. — кароткая форма
кніжн. — кніжны стыль
ласк. — ласкальная форма
лінгв. — лінгвістыка
м. — мужчынскі род
мн. — множны лік
мнагакр. — мнагакратны дзеяслоў
муз. — музыка
н. — ніякі род
-н. — -небудзь
наз. — назоўнік
неадабр. — неадабральнае
неадуш. — неадушаўлёны назоў-
 нік
незак. — незакончанае трыванне
нескл. — нескланяльнае
нязм. — нязменная
пагард. — пагардлівае
паліт. — палітыка
памянш. — памяншальная форма
параўн. — параўнай
паэт. — паэтычнае
перан. — пераноснае значэнне
проціл. — процілеглае
пр. — прошлы час
прым. — прыметнік
прысл. — прыслоўе
разм. — размоўнае
розн. — рознае
спарт. — спартыўны тэрмін
спец. — спецыяльнае
ст. — стагоддзе
стст. — стагоддзі
ужыв. — ужываецца
уст. — устарэлае
цяпер. — цяперашні час

А

АБАГУЛІЦЬ // АБАГУЛЬНІЦЬ

Абагуліць. Зрабіць асабістае, уласнае калектыўным, грамадскім.

Абагуліць (*звычайна пра што-н. канкрэтнае*): маёмасць, зямлю, жывёлу і г. д.

Некалькі цікаўных гаспадароў стаялі збоку і пазіралі на Казлюка: яго не было дома, калі маці і Стасік амаль што першымі абагулілі сваю маёмасць. *Р. Няхай.*

Няправільна. Толькі чалавек можа рэалізаваць творчы працэс, вызначыць задачу, стратэгічныя прынцыпы, прааналізаваць і абагуліць (трэба: абагульніць) вынікі работы машыны. *Польмя.*

Абагульніць. Выразіць у агульным палажэнні вынікі назіранняў над асобнымі фактамі, з'явамі.

Абагульніць (*звычайна пра што-н. абстрактнае*): вопыт, думкі, назіранні і г. д.

Трэба вучыць маладога аўтара абагульняць факты і рабіць з іх пэўныя філасофскія вывады. *К. Чорны.*

Няправільна. Прапанова абагульніць (трэба: абагуліць) пасевы была прынята аднагалосна. *М. Паслядовіч.*

АБАНЕМЕНТ // АБАНЕНТ

Абанемент. Дакумент на права часовага карыстання чым-н.

Абанемент: тэатральны, бібліятэчны; **абанемент:** у тэатр, у басейн; **абанемент:** набыць, атрымаць і г. д.

Тэрмін яго абанемента канчаўся, трэба было набываць новы.

Абанэнт. Асоба, якая мае абанемент.

Абанент: новы, акуратны; **абанент:** бібліятэкі, філармоніі і г. д.

Вы прачыталі першыя радкі. Прозвішчы герояў яшчэ толькі названы. Яны гавораць вам не больш, чым прозвішчы абанентаў у тэлефоннай кнізе. *Р. Шкраба.*

АБВЕСТКА // ПАВЕСТКА

Абвэстка. Паведамленне, якое даводзіцца да ўсеагульнага ведама.

Сінонім: аб'ява.

У канцы таго ж дня сяляне, што працавалі на гравійцы, прынеслі канваіраву абвестку ў сваю вёску, і праз некаторы час яе ўжо ведалі ў кожнай хаце. *М. Аўрамчык.*

Павэстка. 1. Афійцыйнае пісьмовае паведамленне з выклікам куды-н.

Сінонімы: позва, выклік.

— Я сягоння на акапах не быў. За пасыльнага трымалі ў камендатуры. З раніцы ездзіў у вёску з павесткамі, пасля суправаджаў абоз. *В. Кармазаў.*

2. Круг пытанняў, якія павінны быць абмеркаваны на сходзе, пасяджэнні; павестка (парадак) дня.

Даклад пачаўся пасля таго, калі была прынята павестка. *А. Васілевіч.*

АБВЕТРАЦЬ // АБВЕТРЫЦЬ

Абветраць. 1. Стаць смуглым, шурпатым, агрубелым ад ветру (пра твар, рукі і г. д.); абветрыцца.

Твар у Сашы абветраў, загарэў. *І. Шуцько.*

2. Падсохнуць на ветры (звычайна пра глебу).

Даўно ўжо абветралі дарогі, пашарэла ралля і добра ўрунела жыта. *К. Чорны.*

Абвэтрыць. безас. Зрабіць цёмным, шурпатым, агрубелым (пра твар, рукі і г. д.).

Яго [твар] нібы абветрыла ранней вясной на адкрытай машыне. *І. Пташнікаў.*

АБГАВАРЫЦЬ // АГАВАРЫЦЬ

Абгаварыць. 1. што. Усебакова разгледзець, абмеркаваць што-н. з кім-н.

Хутчэй бы вярнуўся Іван, каб сказаць яму нечаканую навіну, падзяліцца радасцю і абгаварыць, што трэба да вяселля. *І. Шамякін.*

2. каго. Узвесці на каго-н. паклёп, ілжывае абвінавачанне; зганіць, абылгаць.

Ён саромеўся, што іх могуць убачыць і абгаварыць. *В. Вітка.*

Агаварыць. што. Зрабіць агаворку, даць дадатковыя заўвагі, тлумачэнні да раней сказанага ці напісанага.

Пан Юры нявесела ўсміхаўся і падтакваў сыну: — Але. Вядома. Не збяднеем. Затое агаворым, каб вярнуліся сюды. *У. Караткевіч.*

АБГРУНТАВАНАСЦЬ // АБГРУНТАВАННЕ

Абгрунтава́насць. Глыбока пераканаўчая, усебакова аргументаваная доказнасць, падмацаваная неабвержнымі довадамі.

Неўзабаве практычная прапанова Сямёна атрымала тэарэтычную абгрунтаванасць. *У. Шыцік.*

Абгрунтава́нне. Падмацаванне пераканаўчымі доказамі, прывядзенне такіх доказаў; довад, доказ.

Бялінскі даў абгрунтаванне рэалістычнага напрамку ў рускай літаратуры. *В. Барысенка.*

АБ'ЁМІСТЫ // АБ'ЁМНЫ

Аб'ёмісты. Вялікі аб'ёмам, памерамі.

Гэта быў даволі аб'ёмісты рукапіс, два гады пісаны. *Я. Брыль.*

Аб'ёмны. 1. Які характарызуецца трохмернымі паказчыкамі (па даўжыні, вышыні і шырыні).

Аб'ёмную разьбу звычайна або пакрывалі пазалотай, або размалёўвалі фарбамі. *Л. Абецадарскі.*

2. Вялікага аб'ёму, памеру.

Змяніўся сам характар работы, яна стала менш аб'ёмнай, бо ішло завяршэнне аб'ектаў, падрыхтоўка іх для здачы дзяржаўнай прыёмнай камісіі. *Польмя.*

АБМЕЖАВАЛЬНЫ // АБМЕЖАВАНЫ

Абмежавальны. Прызначаны для абмежавання чаго-н.

Адзін у кантэксце можа мець і значэнне абмежавальнай часціцы з адценнем вылучэння. *Граматыка беларускай мовы.*

Абмежаваны. 1. Пастаўлены ў якія-н. рамкі, межы.

Вёска канчалася, шаша выходзіла на палявы прастор, які звузіўся поначы да нешырокай стужкі дарогі, абмежаваны з бакоў дзвюма прапыленымі канавамі. *В. Быкаў.*

2. Невялікі, нязначны.

Агульнанародным не стане тое, што мае абмежаваны ўжытак або ствараецца штучна. *У. Юрэвіч.*

3. перан. З вузкім кругаглядам; недалёкі, адсталы, невялікага розуму.

Тупым і абмежаваным паліцэйскім Я. Қолас проціпастаўляе прадстаўнікоў простага народу. *Ю. Пішыркоў.*

АБМЕЖАВАЦЦА // АДМЕЖАВАЦЦА

Абмежавáцца. чым. Не пайсці ў сваіх дзеяннях далей чаго-н.; задаволіцца чым-н. нязначным; не выйсці за межы чаго-н.

Тургенеў не мог абмежавацца апісаннем знешніх бакоў народнага быту. *В. Барысенка.*

Адмежавáцца. ад каго-чаго. Заняць адасобленае ад каго-чаго-н. становішча; аддзяліцца.

Бачыш, як хутка адмежаваўся ад Барушкі, быццам і не падтрымліваў яго. *У. Карпаў.*

АБНАДЗЕЕНЫ // АБНАДЗЕЙЛІВЫ

Абнадзэены. Такі, якога абнадзеілі.

Сінонім: сучешаны.

Абнадзееныя Віктарам Сяргеевічам, хлопцы павесялелі.

А. Якімовіч.

Абнадзэйлівы. Які абнадзейвае, падае надзеі.

Сінонім: сучышалыны.

Спявалі дрэвы і — няхай ціхім, але неадольным спевам — адгукалася сэрца. Было ў той нядумнай, бесклапотнай радасці нешта надзіва юначае, даверлівае, абнадзейлівае. *І. Мележ.*

АБРАЗ // ВОБРАЗ

Абра́з. Малюнак Бога ці святога як прадмет рэлігійнага пакланення.

Сінонім: ікона.

Павуцінаю заткана столь і кут над абразом. *Я. Колас.*

Во́браз. 1. Знешні выгляд, аблічча каго-чаго-н., што ўзнікае ў памяці.

Ігнатка ў памяці ўспывае і тая ноч, той рад бяроз, і вобраз брата ажывае. *Я. Колас.*

2. Жывое, нагляднае ўяўленне пра што-н.

Вобраз роднай Беларусі, напрыклад, неразлучны з лірычным героем верша «Павей, вецер». *К. Хромчанка.*

3. Абагульнены характар, тып, створаны пісьменнікам, мастаком.

Многія з апавяданняў Чорнага 1926—1927 гадоў вылучаюцца навізнаю ідэяй і вобразаў, уменнем пранікнуць у псіхалогію чалавека новай эпохі. *М. Луфераў.*

АБРЫДЛІВЫ // АБРЫДЛЫ

Абры́длівы. Які абрыдае; надакучлівы.

Не прадыхне дунайскі вецер начной абрыдлівай імжы. Аслепла ўсё. І толькі свеціць ліхтар паходны ў бліндажы. *М. Калачынскі.*

Абры́длы. Які абрыдзеў, надакучыў; нялюбый, прыкры.

Яна без гэтай абрыдлай кароткай стрыжкі, без джынсаў, у доўгай прыталенай спадніцы — як не падобна яна на многіх дзяўчат і жанчын, якія аднолькавым адзеннем, аднолькавымі прыкоскамі зліваюцца адна з адной, як салдаты ў шарэнзе...
В. Гігевіч.

АБРЭЗ // АБРЭЗАК

Абрэз. 1. Вінтоўка з укарочаным (абрэзаным) ствалом.

З лесу пачалі выходзіць цэлыя групы людзей з карабінамі, з вінтоўкамі, з абрэзамі, з бярданкамі. *Я. Колас.*

2. Абрэзаны край чаго-н., беражок.

Кніга з зялёным абрэзам.

Абрэзак. Непрыдатны кавалак, які застаўся пасля разразання чаго-н.

Ля рашоткі дзеці раяцца і, захапіўшы з сабой абрэзкі аполкаў, зноў залазяць у падвал. *В. Гарбук.*

АБЫХОДАК // АБЫХОДЖАННЕ // АБЫХОДЛІВАСЦЬ

Абыходак. 1. Патрэбы штодзённага жыцця.

За хатаю адразу ж пачыналіся глінішчы, ямы, з якіх людзі капалі на свой абыходак гліну. *В. Вітка.*

2. Ужытак, карыстанне.

Прыгадайце, колькі крылатых выразаў з бак К. Крапівы ўвайшло ў паўсядзённы абыходак. *Я. Казека.*

Абыходжанне. Манера паводзін у адносінах да каго-н.; уменне карыстацца чым-н.

У Шмульке вельмі прыемны голены твар, джэнтльменскія манеры ў абыходжанні з людзьмі. *З. Бядуля.*

Абыходлівасць. Ветлівасць, далікатнасць; пачцівасць.

Жанкі, браце, складаныя натуры, абыходлівасць любяць. *П. Кавалёў.*

АБЫХОДЛІВЫ // АДЫХОДЛІВЫ // АДЫХОДНЫ

Абыходлівы. Ветлівы, далікатны ў абыходжанні.

Рэдактар — хлапчына свойскі, абыходлівы. Ён, здаецца, з тых ураўнаважаных людзей, якія ніколі не хвалююцца, не выходзяць з сябе і на ўсё — добрае і дрэннае ў жыцці — глядзяць паблажліва. *І. Навуменка.*

Адыходлівы. Здольны хутка забываць крыўду, супакойвацца пасля гневу, злосці.

Душа ў Андрэя была адыходлівая, і ён ужо не злаваў на брата. *В. Кармазаў.*

Адыходны. Які звязаны з адыходам адкуль-н.

Пачаўся славуты адыходны рэйд атрада далёка на поўнач.
Я. Брыль.

АБЫЯКАВЫ // АБЫ-ЯКІ

Абыякавы. Які не выяўляе ніякай цікавасці, увагі да каго-чаго-н.

Сінонім: раўнадушны.

Спрадвеку было так: той, хто думаў жыць, вучыўся сам і вучыў дзяцей працаваць. А хто быў абыякавы да сваёй будучыні — вучыў дзяцей адпачываць. *Я. Сінакоў.*

Абы-які. Які-небудзь, усякі; хоць які.

Сінонімы: благі, нядобры.

Так у Малінаўцы з'явіўся новы гаспадар і прытым не абыякі. *А. Чарнышэвіч.*

АБ'ЯДНАЛЬНЫ // АБ'ЯДНАНЫ

Аб'яднальны. Які служыць аб'яднанню, вядзе да аб'яднання.

Сінонім: аб'яднаўчы.

Аб'яднальны з'езд партыі.

Аб'яднаны. Утвораны з асобных частак, адзінак; сумесны; згуртаваны.

Сінонімы: злучаны, з'яднаны.

Праваліўся нашчэнт аб'яднаны паход верных служак цара і французскіх банкіраў. *П. Глебка.*

АБЯЗВОДЗЕЦЬ // АБЯЗВОДЗІЦЬ

Абязводзець. Стаць бязводным; пазбавіцца вады, вільгаці. Зямля абязводзела. Балота абязводзела.

Абязводзіць. што. Зрабіць бязводным; штучна выдаліць адкуль-н. ваду.

Меліярацыя абязводзіла рэчку.

АБЯЗВОЛЕЦЬ // АБЯЗВОЛІЦЬ

Абязволець. Стаць бязвольным.

Калі Ціхану стала горш і ён абязволеў, Мальвіна перастала рагатаць і свавольнічаць. *І. Дуброўскі.*

Абязволіць. каго. Пазбавіць волі, зрабіць каго-н. бязвольным.

Лагерныя здзекі абязволілі вязня.

АБЯЗЛЕСЕЦЬ // АБЯЗЛЕСІЦЬ

Абязлэсець. Страціць лясы, стаць бязлесным.

Апошнім часам край зусім абязлесеў.

Абязлэсіць. што. Пазбавіць лясоў, зрабіць што-н. бязлесным.

— Такі куточак зямлі, можна сказаць, богам дадзены, загубілі. Спярша абязлесілі, асушылі, а цяпер яшчэ і атрутай засыпалі... *Б. Сачанка.*

АБЯЗЛЮДЗЕЦЬ // АБЯЗЛЮДЗІЦЬ

Абязлюдзець. Стаць бязлюдным, пустэльным.

Мы спынілі бескарысную дыскусію. Пляж абязлудзеў, ды і нам заставацца на ім не было ніякай ахвоты. *М. Лынькоў.*

Абязлюдзіць. што. Зрабіць бязлюдным, пустэльным.

Безямелле, а значыць — звязанае з ім адыходніцтва, магло абязлудзіць землі. *У. Караткевіч.*

АБЯСКОЛЕРАЦЬ // АБЯСКОЛЕРЫЦЬ

Абясколераць. Страціць яркасьць афарбоўкі; зрабіцца бясколерным, выцвісі.

У чыстым, бясхмарным паднябессі, якое нібыта выцвіла і абясколерала, кружыў коршак. *Б. Сачанка.*

Абясколерыць. што. Зрабіць бясколерным, зменшыць, аслабіць яркасьць афарбоўкі.

Абясколерыць тканіну. Абясколерыць раствор.

АБЯССІЛЕЦЬ // АБЯССІЛІЦЬ

Абяссілець. Стаць бяссільным; знемагчы.

Сінонімы: знясілець, аслабець.

Толькі пазней зразумеў Дзіма, што такі стан, калі здаецца, што ты ўжо зусім абяссілеў, выдахся, можна пераадолець. *Г. Шыловіч.*

Абяссіліць. каго-што. Пазбавіць сілы, зрабіць каго-што-н. бяссільным.

Сінонімы: знясіліць, аслабіць.

Немцы не пакідалі старых намераў: як мага спустошыць краіну, зруйнаваць яе, абяссіліць. *М. Лынькоў.*

АБЯЦАНКА // АБЯЦАННЕ

Абця́нка. Няпэўнае, несур'эзнае абцяцанне, выкананне якога малаверагодна.

Мужык ведаў свайго пана як аблупленага і не верыў яму і яго абцяцанкам. *А. Якімовіч.*

Абцяцанне. Дабравольнае абавязацельства выканаць што-н. Сам Тапурыя даў урачыстае абцяцанне больш ніколі не ісці ў мора. *Э. Самуйлёнак.*

АГАЛЕЦЬ // АГАЛІЦЬ

Агалець. 1. Застаца без покрыва.

Сінонім: агаліцца.

Агалела поле. Знята збажына з яго даўно. *Я. Колас.*

2. Крайне абяднець.

Сінонім: згалець.

Салдаты без хлеба апухлі, народ абяднеў, агалеў. *Я. Пушча.*

Агаліць. каго-што. 1. Пазбавіць адзення, покрыва; зрабіць голым.

Снег быў неглыбокі, на ўзгорку вятры агалілі зямлю, але ўздоўж ручая надзьмулі сумёты, і ісці было нялёгка. *І. Шамякін.*

2. перан. Выявіць сутнасць, сапраўдны змест чаго-н., зрабіць ясным, відавочным.

Імперыялістычная вайна рэзка агаліла і абвастрыла класавыя супярэчнасці. *М. Зяніцкі.*

3. перан. Пакінуць без людзей, без зброі, зрабіць даступным, адкрытым для ворага.

Эсэра-меншавіцкія здраднікі агалілі ўсю лінію фронту. *І. Гурскі.*

АГІДЛІВЫ // АГІДНЫ

Агідлівы. Які адчувае і выказвае агіду, гадлівасць да каго-чаго-н.

Сінонімы: брыдлівы, грэблівы.

Лясніцкі ўздрыгнуў ад раптоўнага прыліву гневу і агідлівай пагарды да гэтага чалавека, якому вельмі доўгі час усе яны без сумнення верылі. *І. Шамякін.*

Агідны. Які выклікае агіду; вельмі дрэнны.

Сінонімы: брыдкі, гадкі.

Слімака даўно вырашылі знішчыць як самага агіднага здрадніка. *М. Лынькоў.*

АДБІЎНЫ // АДБОЙНЫ

Адбіўны. 1. Якім адбіваюць што-н.

Адбіўны молат.

2. Прыгатаваны шляхам адбівання, размякчэння ўдарамі. У цэлафанавым пакеце была твая вячэра, а магчыма, і сняда-

нак: некалькі адбіўных з хлебам, радыска і салодкія арэшкі.
Г. Ланейская.

Адбійны. Які служыць для адбівання чаго-н.

Лепшая брыгада ламавікоў была знята з шасейкі і кінута на прарыў. Дзесяць чалавек з адбойнымі малаткамі даставіла мясцовая перасовачная калона. *В. Дубінка.*

АДБОРАЧНЫ // АДБОРНЫ

Адбóрачны. Створаны, прызначаны для адбору каго-н.

Адборачная камісія. Адборачныя сустрэчы баксёраў.

Адбóрны. 1. Адабраны з ліку іншых як лепшы; выдатны па якасці.

Сінонім: першагатунковы.

Адборнае жыта ў сеялкі просіцца з цёмных амбараў.

П. Панчанка.

2. Крайне грубы, непрыстойны (звычайна пра словы, выразы).

Адборная лаянка пракацілася па змрочным вагоне. *М. Лынькоў.*

АДЗЕЦЬ // НАДЗЕЦЬ

Адзэць. 1. Пакрыць адзеннем каго-н.

Я памятаю: на самым змроку маці мая сказала мне памыць ногі, адзела мне чыстую сарочку, і мы пайшлі на хутар Зялёны Камень. *К. Чорны.*

2. Забяспечыць каго-н. адзеннем.

Ен думаў пра вайну, з якой толькі што вярнуўся, думаў пра дзяцей, якіх трэба было карміць і адзяваць, ды і наогул ці мала розных дум і клопатаў у чалавечым жыцці? *В. Гардзей.*

Надзэць. Пакрыць сябе (ці што-н.) адзеннем; нацягнуць на сябе (ці на што-н.) адзенне, абутак, чахол і г. д.

Букрэі зняў шынель, аддаў яе дзеду Талашу, а сам надзеў яго кажушок. *Я. Колас.*

АДЗІНАРНЫ // АРДЫНАРНЫ

Адзіна́рны. 1. Зроблены з адной часткі; не падвойны.

Цяпер і тут дзверы, адзінарныя, з доўгімі надворнымі завесамі. *А. Кулакоўскі.*

2. Прызначаны для аднаго, разлічаны на аднаго.

На вузкім адзінарным ложку, што стаіць ля самага акна, ляжыць падрыўнік Кузняцоў — хлопца параніла асколкам міны. *Д. Цябут.*

Ардынарны. 1. Які нічым не вызначаецца; звычайны, нават пасрэдны.

Кватэра была чысценькая, акуратна прыбрана, абстаўлена ардынарнаю шырпатрэбаўскаю мэбляй. *А. Жук.*

2. *Уст.* У абазначэнні вучоных пасад: ардынарны — штатны, патрэбны па штату; проці л. экстраардынарны — звышштатны.

У 1901 годзе Карскі быў выбраны членам-карэспандэнтам, а ў 1916 годзе — ардынарным (сапраўдным) членам Расійскай Акадэміі. *М. Булахай.*

АДЗІНКАВЫ // АДЗІНОКІ // АДЗІНОЧНЫ // АДЗІНЫ

Адзінкавы. Які сустракаецца не групай, не ў мностве, а паасобнымі адзінкамі.

Пісьменнік умее ў адзінкавым бачыць вялікае і складанае. *С. Майхровіч.*

Адзінокі. 1. Адзін без іншых да сябе падобных; адасоблены. З голых галін таполі тужліва паглядаў долу адзінокі лісток. *М. Лобан.*

2. Які не мае сям'і, сваякоў, блізкіх; бессямейны.

Адзінокія жанчыны, і тыя па пяць-дзесяць тысяч зарабілі, ужо не кажучы пра збожжа і бульбу. *А. Шашкоў.*

Адзіночны. 1. Адасоблены ад іншых да сябе падобных; асобны; выпадковы.

Пачулася некалькі аўтаматных чэргаў, некалькі адзіночных стрэлаў. *М. Лынькоў.*

2. Які выконваецца, ажыццяўляецца сіламі аднаго чалавека, звязаны з дзейнасцю аднаго чалавека.

З'явіліся адзіночныя паліцэйскія патрулі. *А. Кучар.*

3. Прызначаны для аднаго, разлічаны на аднаго.

Турэмная стража пад моцным канвоём павяла яго [Нявіднага] у адзіночную камеру. *Я. Колас.*

Адзіны. 1. Толькі адзін.

Дзве яго старэйшыя сёстры пайшлі ўжо замуж, а ён быў трэці і цяпер ужо адзіны ў бацькоў. *К. Чорны.*

2. Цэлы, непадзельны; з'яднаны.

Галоўныя героі і мноства сюжэтна нязначных персанажаў ствараюць уяўленне адзінага і адначасова вельмі шматаблічнага вобраза народа, які з'яўляецца героем «Векапомных дзён». *П. Дзюбайла.*

3. Аднолькавы, агульны для ўсіх.

Задача ў нас была адна, і лёс адзіны нас сасватаў. *А. Астрэйка.*

АДКЛАД // АДКЛАДАННЕ

Адклад. Перанясенне на больш позні час.

Сінонім: адтэрміноўка.

Тут жа без адкладу і адбылася сяброўская вечарына, бо інакш не назавеш гэтую цікавую сустрэчу. *У. Дубоўка.*

Адкладанне. 1. Накопліванне астаткаў якіх-н. рэчываў; утварэнне адкладаў — асадкаў арганічных і неарганічных рэчываў.

Адкладанні, якія прыносяцца ракой, могуць запоўніць не толькі возера, але і вялікія марскія залівы. *Фізічная геаграфія.*

2. Ужываецца са словамі «яйкі», «лічынкі», «ікра» і пад. (для захавання патомства).

Адкладанне ікры ў карася праходзіць звычайна ў некалькі прыёмаў са значнымі перапынкамі паміж імі. *А. Матрунёнак.*

АДКЛАДЗЕНЫ // АДКЛАДНЫ

Адкладзены. Перанесены на больш позні час.

Сінонім: адтэрмінаваны.

З-за такой неспадзеўчанай сітуацыі сустрэча паміж камандамі была адкладзена. *Звязда.*

Адкладны. Які адкладваецца, апускаецца.

Старшыня сельсавета, круглатвары мацачок у падперазанай рэменем цёмна-сіняй гімнасцёрцы з адкладным каўняром, віншуючы маладых, не стрымаў свайго захаплення: — Царыца! *А. Капусцін.*

АДЛУЧКА // АДЛУЧЭННЕ

Адлучка. Адыход адкуль-н. на пэўны час; часовая адсутнасць.

У атрадзе быў заведзены такі парадак: дазвол на адлучку даваў толькі камандзір ці камісар. *І. Сіняўскі.*

Адлучэнне. Пазбаўленне каго-н. сувязей з кім-чым-н.; выключэнне з рэлігійнай абшчыны; выгнанне.

Магутнай зброяй у руках царквы было адлучэнне. *А. Касмінскі.*

АДМЕННЫ // АДМЕТНЫ

Адмённы. Выдатны па сваіх якасцях, самы лепшы; надзвычайны.

Навакол былі выдатныя грыбныя мясціны, дзе раслі адменныя баравікі. *М. Лынькоў.*

Адмётны. Не падобны да іншых; своеасаблівы, непаўторны, характэрны.

На вуглянскіх палетках заўжды нешта адметнае, такое, чаго няма ў іншых. *А. Савіцкі.*

АДНАРУКІ // АДНАРУЧНЫ

Аднарúкі. толькі з *адуш.* наз. З адной рукой.

Каля самае брамы брыгаднага двара Хрысцюка аклікнуў начны вартаўнік, аднарукі Кастусь Парфёнчык. *І. Дуброўскі.*

Аднарúчны. толькі з *неадуш.* наз. З адной ручкай; прыстасаваны для работы адной рукой.

Аднаручны збанок. Аднаручная піла.

АДРАСА́НТ // АДРАСАТ

Адраса́нт. Той, хто пасылае паштовае адпраўленне.

Сінонім: адпраўнік.

Прыносіць пісьмы паштальён ад незнаёмых адрасантаў.

Х. Жычка.

Адраса́т. Той, каму адрасавана паштовае адпраўленне.

Сінонім: атрымальнік.

Адзін мой ліст вярнуўся назад з прыпіскай, што адрасат выбыў. *С. Шушкевіч.*

АДРЫВАЧНЫ // АДРЫВІСТЫ // АДРЫЎНЫ

Адры́вачны. Які не з'яўляецца звязным цэлым, няпоўны; які складаецца з асобных урыўкаў.

Вучоныя, стварыўшыя гэтыя тэорыі, абапіраліся толькі на выпадковыя, адрывачныя даныя. *Б. Розен.*

Адры́вісты. Які раптоўна абрываецца; рэзкі, перарывісты (пра гукі).

Часам добра былі чуваць чужыя галасы, рэзкія, адрывістыя. *І. Мележ.*

Адры́ўны. Такі, ад якога можна адрываць лісткі.

Старая гармонь з пабляклымі ладамі вісела на сцяне. Побач з ёй некалькі яркавых малюнкаў, адрыўны каляндар, партрэтаў некалькі. *М. Лынькоў.*

АДСТАЛЫ // АДСТАЮЧЫ

Адста́лы. Які стаіць на больш нізкім узроўні развіцця, чым іншыя.

Васілёва жаданне пайсці старшынёй такога адсталлага калгаса спадабалася райкому. *І. Шамякін.*

Адстаючы. Які адстае ад каго-чаго-н.

Нягледзячы на тое што давалося несці на плячах тол і боепрыпасы, адстаючых не было. *І. Мележ.*

АДУКАВАНЫ // АДУКАЦЫЙНЫ

Адукаваны. Які атрымаў шырокую адукацыю, мае рознабаковыя веды; інтэлігентны, культурны, выхаваны.

Ігнат упершыню пачуў з вуснаў адукаванага чалавека пра тое, пра што марылі бедныя аднавяскоўцы яго. *І. Шамякін.*

Адукацыйны. Звязаны з адукацыяй, асветай, навучаннем.

Кожны настаўнік абавязаны правесці экскурсіі, указаныя ў праграме, улічваючы іх вялікае адукацыйнае і выхаваўчае значэнне. *М. Скаткін.*

АДУХОЎЛЕНА // АДУШАЎЛЕНА

Адухоўлены. 1. Надзелены вышэйшымі духоўнымі здольнасцямі (пра жывёл, з'явы прыроды, рэчы).

Гэтыя радкі даюць прыклад таго, якім адухоўленым кампанентам у творчасці Броўкі з'яўляецца прырода. *Полымя.*

2. Поўны высакародных пачуццяў і імкненняў; які выяўляе такія пачуцці; духоўна прыгожы.

Сінонім: узнёслы.

Маладыя сінія вочы, сівая кучаравая барада і высокі лоб рабілі твар гэтага немаладога ўжо мужчыны прыгожым і адухоўленым. *В. Іпава.*

Адушаўлены. 1. Які належыць да жывых істот.

Сінонім: жывы.

Нашы продкі не ведалі істотных адрозненняў паміж жывой і нежывой прыродай. Яна ім уяўлялася аднолькава жывой і адушаўленай, г. зн. населенай духамі. *Пытанні рэлігіі і атэізму.*

2. У граматыцы: які належыць да назоўнікаў, што абазначаюць назвы жывых істот.

Сярод агульных і ўласных назоўнікаў вылучаюцца назвы прадметаў адушаўленых: людзей, рыб, насякомых (*аграном, конь, бусел, авадзень*). *Граматыка беларускай мовы.*

АЖЫЦЦЯВІМАСЦЬ // АЖЫЦЦЯЎЛЕННЕ

Ажыццявімасць. Магчымасць ажыццявіць, здзейсніць што-н.

Сінонім: здзяйсняльнасць.

Калі пачатак як бы аддаваў перавагу марам над рэальнасцю, дык канцоўка сцвярджае іх адзінства, прызнаючы пэўную рэ-

альнасць, жыццёвасць і ажыццявімасць мары аб свабодзе, шчасці і красе. *У. Калеснік.*

Ажыццяўленне. Правядзенне ў жыццё, выкананне чаго-н. Сінонім: здзяйсненне.

Цяпер раман закончаны, атрымала сваё мастацкае ўвасабленне вялікая задума, над ажыццяўленнем якой аўтар працаваў многія гады. *Р. Шкраба.*

АЗДОБЛЕНЫ // АЗДОБНЫ

Аздоблены. Упрыгожаны; якому надалі прыемны выгляд. І раптам ён выпростаецца, нібы усхопліваецца ад чаго, вымае з роту аздобленую меддзю люльку, і на твары яго з'яўляецца захапленне. *В. Быкаў.*

Аздобны. Прызначаны для аздобы, упрыгожвання.

Шнур аздобны паўшаўковы вырабляецца двух відаў: звычайны і фасонны. *Таварзнайства.*

АКАВАЦЬ // ПАДКАВАЦЬ

Акава́ць. што. Абабіць металам што-н.

Моцныя, акованыя (*дзеерым.*) жалезам вароты, былі на замку. *А. Жук.*

Падкава́ць. Падбіць падкову.

Кавалю, скажам, калі ён ведае сваю кавальскую справу, нічога не значыць узяць і падкаваць каня... *А. Васілевіч.*

АКАЛЕЧАЦЬ // АКАЛЕЧЫЦЬ

Акалэ́чаць. Разм. Стаць калекам.

Акалечаў Міхал Стальмаховіч у познюю восень, у ясную ноч. *К. Чорны.*

Акалэ́чыць. каго-што. Пашкодзіць які-н. орган, зрабіўшы траўму; зрабіць калекам каго-н.

Сінонім: пакалечыць.

О, дзякуй, дзякуй, чалавеча! Я рад спачыну; балазе, к таму сказаць, і акалечыў свой большы палец на назе. *Я. Купала.*

АКРАВАК // АКРАЕК // АКРАЕЦ

Акра́вак. Абрэзак, шматок чаго-н. (скуры, тканіны і г. д.). Вулічнае акно .. было заткнута кажушным акраўкам. *В. Вітка.*

Акра́ек. Край чаго-н.

У небе з-за гор выплыў ускудлачаны акраек хмары — хутка насоўваўся дождж. *В. Быкаў.*

Акраец. Кавалак хлеба (пірага, булкі), адрэзаны ад непачатка краю.

На адным канцы століка ляжаў загорнуты ў дамаатканы абрус акраец хлеба. *Я. Колас.*

АКРУГЛЕЛЫ // АКРУГЛЕНЫ // АКРУГЛЫ

Акруглёлы. Які зрабіўся круглым.

Надзьмутыя шарыкі сталі прыгожымі, акруглымі, ад лёгкага дотыку яны ўзляталі пад самую столь, і гэта вельмі цешыла дзяцей.

Акру́лены. Такі, які акруглілі, якому надалі акругленыя абрысы.

Флігель .. упіраецца сваім акругленым фасадам у бок вялізнага парку. *З. Бядуля.*

Акру́глы. Які мае закругленыя лініі, абрысы, акругленую форму.

У памяці Тоні паўстаў прыгожы, у меру акруглы твар маладой жанчыны. *А. Асіпенка.*

АКРУГЛЕЦЬ // АКРУГЛІЦЬ

Акруглёць. *Разм.* Стаць круглейшым; набыць акруглую форму.

Сінонім: акругліцца.

Раптам вочы яго акруглелі, на твары з'явілася ні то здзіўленне, ні то спалох. *А. Якімовіч.*

Акругліць. *што. 1.* Зрабіць круглым; надаць чаму-н. акруглую форму.

Далёкія кусты ў тонкім прыцемку раскупчасціліся, акруглілі свае абрысы і ў горадасці сваёй ядлоўцавай застылі перад адзінокай вярбою. *К. Чорны.*

2. Выразіць у круглых лічбах.

Акругліць дзесятковы дроб.

АКРУГОВЫ // АКРУЖНЫ

Акру́говы. Які мае дачыненне да акругі.

Шукаючы праўды, даўгінаўцы трапілі ажно ў акруговы суд. *А. Бажко.*

Акру́жны. 1. Які размешчаны вакол чаго-н. або дзейнічае па акружнасці.

Акружная скорасць кола роўна паступальнай скорасці трактара ДТ-54 на другой перадачы. *М. Аляксейчык.*

2. Кружны, абходны.

[Міканор] устаў і пайшоў далей акружнай сцежкай. *А. Кулакоўскі.*

АЛЪЯНС // АЛЪЯС

Алъянс. Саюз, аб'яднанне на аснове дагаворных абавязальстваў.

Як сапраўдны бізнесмен, ён здолеў належным чынам ацаніць станоўчыя якасці найсвяцейшага партнёра і выгады, што выплывалі з гэтага альянсу. *Я. Галан.*

Алъяс. Трапічная расліна з тоўстымі прадаўгаватымі калючымі лістамі.

Сінонім: алоэ.

На падаконніках у гаршчэчках, вялікіх і малых, цэлых і вышчарбленых, вазоны: там раслі бягонія, кактус, герань і альяс. *І. Гурскі.*

АМОНІМ // АНАНІМ

Амонім. Слова, аднолькавае па гучанню з другім словам, але рознае з ім па значэнню.

Беларуская мова часта з дапамогай тых ці іншых сродкаў пазбаўляецца непажаданых амонімаў. *П. Юргелевіч.*

Ананім. Аўтар твора (пісьма), які ўтаіў сваё імя; твор без подпісу, невядома кім напісаны.

Вось і ў даным выпадку: ананім правільна піша аб недахопах у рабоце вашага прадпрыемства. *М. Пянкрат.*

АМПЛУА // АМПУЛА

Амплуа. Пэўнае характэрнае кола роляў, якія выконваюцца актёрам.

«Гэта будзе больш, чым Тальёні, больш, чым Істоміна... і ўсё ж, гэта не яе амплуа. Ёй бы Адэту, Лебедзя». *У. Караткевіч.*

Амбула. Герметычна запаяная шкляная пасудзіна невялікіх памераў, у якой захоўваецца ў стэрыльным выглядзе невялікая доза лякарстваў.

Амбула з глюкозай.

АНТАРКТЫЧНЫ // АРКТЫЧНЫ

Антарктычны. Звязаны з паўднёвай палярнай вобласцю зямнога шара.

Галоўны раён кітабойнага промыслу — антарктычныя воды. *І. Вітвер.*

Арктычны. Звязаны з паўночнай палярнай вобласцю зямнога шара.

На атамным ледаколе можна лёгка зрабіць запасы паліва для аднаго-, двух- і нават трохгадовага рэйса ў арктычных морах. *Беларусь.*

АНТРАКТ // КАНТРАКТ // КАНТАКТ

Антра́кт. Перапынак паміж актамі спектакля або аддзяленнямі канцэрта.

Яны сустрэліся нечакана праз многа-многа год у тэатры. У час антракту сядзелі насупраць адно аднаго за маленькім чырвоным столікам у буфэце. *А. Жук.*

Кантра́кт. Письмовы дагавор, пагадненне двух бакоў з узаемнымі абавязацельствамі.

Кантракт яшчэ не быў падпісан, але ўсё было згаворана. *К. Чорны.*

Канта́кт. 1. Цесная ўзаемасувязь, узгодненасць у дзеяннях; узаемаразуменне.

Кантакт спявачкі з залай узнікае адразу, з першага слова песні, і мацнее з кожным тактам. *В. Вольскі.*

2. Злучэнне двух электрычных праваднікоў; месца такога злучэння.

Рукі пачалі таропка бегаць па прыёмніку, абмацваючы кантакты. *У. Краўчанка.*

АПАРТУНІСТЫЧНЫ // АПАРТУНІСЦКІ

Апартуністы́чны. Які мае адносіны да апартунізму.

Апартуністычная палітыка.

Апартуні́сцкі. Які мае адносіны да апартуністаў.

Апартунісцкая група.

АПЕНДЫКС // АПЕНДЫЦЫТ

Апе́ндыкс. Чэрвепадобны адростак сляпой кішкі.

Рэгістратарка .. пачала супакойваць, гаворачы, што аперацыя лёгкая і вельмі ўжо трывожыцца не трэба. У Амерыцы вунь як народзіцца дзіця, дык яму адразу і апендыкс выразаюць, для прафілактыкі. *В. Хомчанка.*

Апенды́цыт. Запаленне апендыкса.

У бальніцы Сашку агледзеў спачатку адзін доктар, потым другі, параіліся між сабой і сказалі, што хлопчыка трэба класці на аперацыю: у малога апендыцыт. *В. Хомчанка.*

АПЕРАТЫЎНЫ // АПЕРАЦЫЙНЫ

Аператы́ўны. Здольны хутка і правільна выконваць практычныя задачы; дзейсны.

Нашаму ж часопісу сапраўды патрэбна была аўтамашына

для аператыўных выездаў у раёны, для больш непасрэднай сувязі з моладдзю калгасаў і саўгасаў. *А. Кулакоўскі.*

Аперацыйны. 1. Прызначаны для аперацыі, звязаны з аперацыяй.

Сінонім: хірургічны.

Калі іх, бацькоў, упусцілі ў аперацыйны пакой, — маці з плачам кінулася да стала. *Я. Брыль.*

2. Прызначаны для непасрэднага, практычнага ажыццяўлення чаго-н.; звязаны з баявымі дзеяннямі.

Чуліся галасы, што наспеў ужо час аб'яднаць усе атрады адзіным аперацыйным цэнтрам, падпарадкаваць баявую дзейнасць усіх атрадаў адзінаму аперацыйнаму плану. *М. Лынькоў.*

АПЛАТА // АПЛАТКА

Аплáта. Пакрыццё якіх-н. выдаткаў; выплата; грошы, якія выплачваюцца за што-н.

На змену працадню з «палачкай» прыйшла грашовая аплата, загарэліся ў хатах электрычныя лямпачкі. *Звязда.*

Аплáтка. Капсула з лекаствам; аладачка для прычасця (у католікаў).

[Нехта] прадаў [ордэны і медалі] разам з бляшанкамі «кількі ў тамаце», фотаапаратам «зеніт», халвой, пліткамі шакаладу, аплаткамі валідолу, прасамі, кававаркамі, пральным парашком і інш. *ЛіМ.*

АПОЕНЫ // АПОЙКАВЫ

Апóены. Напоены больш, чым трэба, празмерна.

Апоенае цялё не выганялі на пашу.

Апóйкавы. Які мае дачыненне да апойкі — шкуры малочнага цяляці; зроблены з такой шкуры.

Апойкавая шкура. Апойкавыя боты.

АПОЛАГ // АПОЛАК // АПОРАК

Апóлаг. Кароткае алегарычнае апавяданне з жыцця жывёл ці раслін, якое мае выразна выказаную мараль.

Павучальны аполаг. Цікавы аполаг.

Апóлак. Крайняя з бервяна дошка, выпуклая з аднаго боку.

Тут, пры дарозе, на грудку, і закапаў [салдата], паставіўшы на свежай магілцы збіты са старых, але пагабляваных аполкаў невысокі крыж. *В. Адамчык.*

Апóрак. *звычайна мн.* а п о р к і. Стары бот з адрэзанай халяваю.

Яшчэ трэба такую далячынь тэпаць па раскаўзанай восеньскай дарозе, мясіць густую грязь парванымі чаравікамі альбо нейкімі апоркамі, з якіх вытыркаюцца пальцы. *Я. Сіпакоў.*

АПТЫМАЛЬНЫ // АПТЫМІСТЫЧНЫ

Аптымальны. Найбольш спрыяльны для чаго-н., найбольш адпаведны чаму-н., найлепшы.

Чым бліжэй будучь умовы ўтрымання і кармлення жывёлы да аптымальных, тым больш верагодна наблізіцца да высокіх паказчыкаў прадукцыйнасці. *Польмя.*

Аптымістычны. Поўны аптымізму, жыццярадасны.

Развязка «Раскіданага гнязда» глыбока аптымістычная. *М. Ярош.*

АПТЭКАРСКІ // АПТЭЧНЫ

Аптэкарскі. Які мае адносіны да аптэкара; які належыць аптэкару.

Аптэкарская работа. Аптэкарскі халат.

Аптэчны. Які мае адносіны да аптэкі.

Знайшлося месца аптэчнаму кіёску, дзе прадаваліся таксама настоі і адвары гаючых траў. *А. Дзялендзік.*

АПУХА // АПУШЫНА

Апу́ха. Футравая абшыўка па краях адзення ці абутку.

Апуха даражэй кажуха. *Прымаўка.*

Апу́шына. Дошка па краях даху, страхі.

І тонуць асверы, пярэплаты, рогі апушын за пылам дарожным, за шэрым пакатам гары. *М. Танк.*

АРАЛА // РАЛА

Ара́ла. *Уст. назт.* Прылада для ворыва, саха.

Хіба тут цесна? свету мала? Няма работы для арала ці для сярпа, або для коскі? *Я. Колас.*

Ра́ла. 1. Адгалінаванне ствала дрэва; тоўсты сук.

Ад вуліцы перад хатай разложыста стаяў клён з аднаго боку і нічая бяроза з другога. У ёй, у дупле, ніжэй рала, жыла шпачыная сям'я. *А. Жук.*

2. Уст. Старажытная прылада для ворыва (з тоўстага сука).

То быў адзіны спосаб, які ведалі жанчыны: баразною, ралам, абведзеным наўкруга іх вёскі, ратаваць сябе, сваіх дзяцей, сваіх мужоў ад вятрыска, што мог навеяць на іх сяло мор — чорную смерць. *А. Лойка.*

АРАШАЛЬНЫ // АРАШОНЫ

Араша́льны. Які звязаны з арашэннем; прызначаны для арашэння.

Над капустай шэрым алавяным бляскам адсвечвалі трубы арашальнай сістэмы. *М. Ракітны.*

Арашо́ны. Увільготнены, напоены вільгацю; паліты (дажджом, вадою).

Маладая трава, арашоная дажджом, здавалася аксамітнай.

АРДЫНАРАЦ // АРДЫНАТАР

Ардына́рац. Ваеннаслужачы пры камандзіру або пры штабе для сувязі, выканання асобных даручэнняў і асабістых паслуг.

Адным словам, хлопец быў таварыскі, як цяпер кажуць, камунікабельны. Такіх любяць камандзіры і бяруць іх ардынарцамі, пісарамі. *В. Хомчанка.*

Ардына́тар. Доктар бальніцы, клінікі, які лечыць пад кіраўніцтвам загадчыка аддзялення.

Пасля заканчэння медінстытута ён першы год працаваў у паліклініцы ардынатарам.

АРЭАЛ // АРЭОЛ

Арэа́л. *Спец.* Вобласць натуральнага пашырэння якога-н. віду, сямейства жывёл, раслін і інш.

Арэал сумчатых з часоў асваення еўрапейцамі Аўстраліі і Амерыкі вельмі зменшыўся. *БелСЭ.*

Арэо́л. 1. Светлы круг вакол чаго-н., падобны на ззянне.

Высокі слуп святла, што маячыў недзе ўперадзе, пачаў набліжацца, ярчэць, і праз некалькі імгненняў у мігтлівым туманым арэале весела заблішчала рознакаляровымі агнямі навагодня ёлка. *В. Палтаран.*

2. перан. Атмасфера славы, бляску, пашаны, якая акружае каго-што-н.

У першыя хвіліны пакупка дае яму сапраўднае задавальненне, акружае арэолам перавагі над зняслаўленым сапернікам. *Д. Гальмакоў.*

АРЭШКАВЫ // АРЭШНІКАВЫ

Арэшкавы. *Разм.* Зроблены з арэшыны.

Арэшкавы кій.

Арэшнікавы. Які мае адносіны да арэшніку, ляшчынніку.

Арэшнікавы зараснік.

АСАБІСТЫ // АСАБОВЫ // АСАБЛІВЫ

Асабісты. Які належыць пэўнай асобе, прызначаны для яе; звязаны з канкрэтнай асобай.

З лёсам краіны непарыўна звязваецца і асабісты лёс чалавека. *М. Барсток.*

Асабовы. Які выражае граматычную катэгорыю асобы.

Памылкі ў выкарыстанні асабовых займеннікаў дапускаюць не толькі пачынаючыя аўтары, але і вопытныя літаратары. *М. Цікоцкі.*

У выразах: асабовы склад, асабовы рахунак, асабовая справа.

Асабовы склад — склад асоб (рабочых, служачых) якой-н. установы, прадпрыемства, вайскавай часці і г. д.

З розных месц паведамлялі адно: увесь асабовы склад вучылішча пераведзены на караблі Балтыйскага флоту. *Б. Стральцоў.*

Асабовы рахунак — рахунак, адкрыты на пэўную асобу.

Зробяць і запішуць кошт работы на асабовы рахунак члена арцелі. *Беларусь.*

Асабовая справа — папка з дакументамі якой-н. асобы, што працуе ў дадзенай установе.

Асабовая справа заўсёды захоўваецца ў аддзеле кадраў.

Няправільна. Ён.. адгарнуў тонкую сінюю вокладку папкі і зірнуў туды. Я зразумеў, што гэта мая асабістая (трэба: асабовая) справа ў яго на сталае. *А. Кулакоўскі.*

Асаблівы. 1. Не падобны да іншых; не такі, як усе; адметны.

Меў асаблівы выгляд кожны, ды лёс аднолькавы затое. *У. Дубоўка.*

2. Больш значны, чым звычайны.

І, не чакаючы асаблівага запрашэння, Міколка важна ўсеўся ў крэсле, ля стала. *М. Лынькоў.*

Няправільна. Усе мы, хто асабліва (трэба: асабіста) ведаў Мікалая Мацвеевіча і каму давялося сустракацца з ім па службе, былі ў палоне яго асабістай абаяльнасці. *Полымя.*

АСВЕТЛЕНАСЦЬ // АСВЯТЛЕННЕ

Асвётленасць. Ступень асвятлення якой-н. паверхні, прасторы.

Асвётленасць паверхні вымяраецца светлавым патокам, падаючым на адзінку паверхні. *Фізіка.*

Асвятлённе. 1. Святло ад якой-н. крыніцы (сонца, лампы, агню).

Лучына дыміць і чадзіць. Непрывычнаму чалавеку было б кепска пры гэтым асвятленні, а прывычнаму — лепей і не трэба. *З. Бядуля.*

2. Тэхнічнае абсталяванне, якое дае святло.

Дубок асвойваў цяпер прафесію электраманцёра вузла, рамантаваў асвятленне дэпо, станцыйных стрэлак і семафораў.
М. Лынькоў.

3. *перан.* Растлумачэнне, дэталыны разбор чаго-н.

Пачаць урок можна з асвятлення саміх фактаў біяграфіі.
М. Барсток.

АСВЕТЛЕНЫ / АСВЕЧАНЫ // АСВЯТЛЯЛЬНЫ

Асвётлены. Які асвятлілі, зрабілі светлым, бачным.

А лес, асветлены і абагрэты сонцам, пазіраў зусім-такі весела.
Я. Колас.

Асвэчаны. Тое, што і асветлены.

Асвечаныя зарой ствалы сосен чырванеюць, як золата.
В. Хомчанка.

Асвятляльны. Прызначаны для штучнага асвятлення.

Белая асвятляльная ракета ўзвілася ўгору.
У. Шахавец.

АСВЕТНІЦКІ // АСВЕТНЫ // АСВЕЧАНЫ

Асвётніцкі. Які мае адносіны да асветніцтва, асветніка.

Ахвярнаю асветніцкаю працай першадрукар [Скарына] узорваў культурную глебу Беларусі пад засеў гуманістычных ідэй, а Гусоўскі вырашыў увесці жыццё Беларусі і гісторыю ў пантэон гуманістычнай культуры Еўропы.
У. Калеснік.

Асвётны. Які служыць асвеце, адукацыі.

Царскі ўрад прыгнятаў, а часам ліквідаваў мясцовыя школы, тэатры, розныя асветныя ўстановы.
К. Пракошына.

Асвэчаны. Адукаваны, культурны.

Ну, вядома, на тое паслы пісьменныя, асвечаныя людзі, каб гаварыць усё больш па-кніжнаму.
П. Пестрак.

АСВОІЦЬ // ЗАСВОІЦЬ

Асвоіць. 1. Навучыцца карыстацца чым-н.; навучыцца вырабляць што-н.

На кожным участку патрэбны былі тапографы, і я даволі скоро асвоіў гэту спецыяльнасць.
Ю. Гаўрук.

2. Уключыць у круг сваёй гаспадарчай дзейнасці; абжыць. Асвоіць цаліну. Асвоіць фонды.

Засвоіць. 1. Успрыняўшы што-н. новае або чужое, зрабіць прывычным для сябе.

Вучні малодшых класаў павінны добра засвоіць правілы вучэбнага руху.

2. Добра зразумеўшы што-н., запомніць, вывучыць.
Старанны вучань добра засвоіць курс сярэдняй школы.
3. Перапрацаваўшы, увабраць у сябе, спажыць (пра пажыўныя рэчывы).
Расліна засвойвае пажыўныя рэчывы з глебы.

АСЕЛІЦА // АСЕЛІШЧА

Асэліца. Наваколле паселішча.

Ужо на аселицы стаялі бухматыя стагі сена, у садах пачалі гнуцца галіны ад цяжару яблык і груш. *В. Гардзей.*

Асэлішча. Месца, занятае пабудовамі, гародамі, садамі; месца жыхарства.

Сінонім: сядзіба.

Чалавек гэты быў рухавы і, напэўна, меў натуру, якая выпрацавалася пад уплывам таго, што ён не меў на свеце сталага аселишча. *К. Чорны.*

АСІРАЦЕЦЬ // АСІРАЦІЦЬ

Асірацэць. Стаць сіратою.

Ён асірацеў тады, калі яму было дваццаць год. Бацька і маці памерлі ў адно лета. *К. Чорны.*

Асіраціць. каго. Зрабіць каго-н. сіратою.

Некалі дзяліліся, не маглі падзяліць усяго па-людску — забілі роднага брата, самага старэйшага ў сям'і, асірацілі трое дзяцей. *У. Дамашэвіч.*

АСЛАБЕЛЫ // АСЛАБЛЕНЫ

Аслабелы. Які стаў слабым, нядужым.

Адна качка хіснулася, нырае ўніз, няёмка махае аслабелымі крыллямі і, апісаўшы дугу, раптам шлёпаецца ў вадку. *Я. Колас.*

Аслаблены. 1. Пазбаўлены былой сілы.

Аслабленыя за зіму пчолы не могуць актыўна супраціўляцца ўзбуджальнікам хваробы. *М. Шамяткоў.*

2. Менш тугі, слабей нацягнуты; паслаблены, адпушчаны.

Трэба праверыць мацаванне, змазаць рухомыя часткі механізмаў, падкруціць аслабленыя гайкі. *П. Валкадаеў.*

АСЛАБЕЦЬ // АСЛАБІЦЬ

Аслабэць. 1. Стаць слабейшым; зрабіцца фізічна слабым, нядужым.

Ногі ў мяне аслабелі і зрабіліся як не свае, калі я выйшаў на

перон, дзе стаяў невялікі лёгкі будыначак вакзала, абліцаваны кафельнай пліткай. *В. Адамчык.*

2. Зменшыцца ў сіле свайго выяўлення.

Здавалася, што стаіць сакавік, калі суцішыліся, збеглі мяцеліцы, аслабеў мароз, з кожным днём вышэй паднімаецца сонца. *Г. Далідовіч.*

Аслабіць. *каго-што.* 1. Зрабіць слабейшым, пазбавіць сілы каго-што.

У пачатку сезона з каманды па розных прычынах пайшло некалькі ігракоў. Гэта яшчэ больш аслабіла каманду, якая і так перажывала балючы працэс амаладжэння. *Маладосць.*

2. Зрабіць не такім нацягнутым, не такім тугім.

[Сакратар] зняў пінжак, павесіў на вешалку ў шафе, расшпіліў рукавы рубашкі, крыху закасаў іх, аслабіў вузел на гальштукі. *А. Жук.*

АСЛЕПЛЕНЫ // АСЛЕПЛЫ // АСЛЯПЛЯЛЬНЫ

Аслэплены. 1. Пазбаўлены зроку, сляпы; часова страціўшы здольнасць бачыць што-н.

Мы на міг былі аслеплены зыркаю маланкай сіняй. *Я. Непачаловіч.*

2. *перан.* Пазбаўлены здольнасці правільна зразумець што-н., разабрацца ў чым-н.

Я быў проста аслеплены сваім шчасцем. *У. Дамашэвіч.*

Аслэплы. Які страціў зрок, стаў сляпым.

Сінонім: сляпы.

Магчыма, трохі памяць вінавата... Хоць бачу, як цяпер: асеннім днём вадзіў хлапчук аслеплага салдата з пазелянелым круглым медалём. *С. Грахоўскі.*

Асляпляльны. Які слепіць вочы сваім вельмі яркім ззяннем, бляскам.

Сінонім: вельмі яркі.

Асляпляльная маланка запаліла ўсё неба, і тут жа ўдарыў траскучы і рэзкі пярун. *У. Дамашэвіч.*

АСМУГЛЫ // АСМУЖАНЫ // АСМЯГЛЫ

Асмуглы. 1. Цёмны, смуглы; абветраны, загарэлы.

Асмуглыя рукі яе захінаюць кажухок стары. *П. Глебка.*

2. Зацягнуты смугою; туманны, імглісты; асмужаны.

Вялікае барвовае сонца нізка павісла над асмужанымі дубровамі. *С. Грахоўскі.*

Асмяглы. Перасохлы, сухі.

Ён расплюшчвае вочы, напружваецца з усяе сілы, шэпча асмяглымі вуснамі. *У. Мехаў.*

АСНАШЧАНАСЦЬ // АСНАШЧЭННЕ

Асна́шчана́сць. Забяспечанасць тэхнічнымі сродкамі.

З года ў год узрастае тэхнічная аснашчана́сць сельскай гаспадаркі. *Звязда.*

Аснашчэ́нне. Забеспячэнне тэхнічнымі сродкамі; аснастка.

Аснашчэ́нне перадавой тэхнікай сельскай гаспадаркі садзейнічала далейшым поспехам калектывізацыі. *Л. Абецадарскі.*

АСНОВА // ВЫСНОВА

Асно́ва. 1. Галоўная частка, якая служыць апорай для чаго-н.; каркас.

Хлопцы .. прынеслі з лесу дзве расохі і ўбілі іх у зямлю. Наверсе паклалі перакладзіну, і аснова шалашыка была гатова. *А. Чарнышэвіч.*

2. Грунт ці штучнае збудаванне, на якім трымаецца, знаходзіцца што-н.; падмурак.

Дваццатага чэрвеня мы ўжо змаглі прыступіць да падрыхтоўкі бетоннай асновы, а ў верасні распачалі ўкладку бетону. *Польмя.*

3. перан. Сутнасць чаго-н.; зыходны матэрыял для стварэння чаго-н.

Мы песні сваёй палажылі ў аснову і чыстую праўду, і чыстую мову. *М. Лужанін.*

4. Падоўжныя ніткі ў тканіне.

Дзяўчаткі, не чакаючы, пакуль пражэ будзе перавіта ў маткі, схапілі шпулькі і сталі бегаць з імі ўздоўж сцяны — рабіць аснову. *Я. Пархута.*

5. мн. Зыходныя, галоўныя палажэнні якой-н. навукі, тэорыі і пад.

Наша настаўніца хацела, каб малыя добра навучыліся чытаць і пісаць, авалодалі асновамі навук. *І. Грамовіч.*

6. У граматыцы: частка слова без канчатка.

Нязменная частка слова, якая застаецца, калі адкінуць канчатак, называецца асновай. *Беларуская мова.*

Высно́ва. Вывад, заключэнне.

Даўно ўжо стала неабвержанай ісцінай выснова, што народ, які не ведае сваёй мінуўшчыны, не варты і будучыні. *М. Ермаловіч.*

АСОБНЫ // АСОБЫ

Асо́бны. 1. Які вылучаны з шэрага іншых, існуе асобна побач з іншымі.

Спачатку ў паветры, быццам шэрыя матылі, закружыліся

асобныя сняяжынкi. *Г. Шчарбатаў.* || Адасоблены ад iншых. Ды-
вiзiя была разбiта, i байцы асобнымi групкамi прабiвалiся на
ўсход самi. *І. Мележ.*

2. Які з'яўляецца самастойнай тактычнай адзiнкай, не ўва-
ходзiць у склад больш буйнога вайсковага злучэння.

Асобны танкавы батальён. Асобная брыгада.

Асoбы. 1. Адметны, не падобны да iншых; асаблiвы, свой,
толькi яму ўласцiвы; iндывiдуальны.

У Куранях, мабыць, не было такой хаты, якая не мела б ры-
балоўнай прылады. Прылады гэтыя былі асобыя. *І. Мележ.*

2. Які мае спецыяльныя функцыі, спецыяльнае прызна-
чэнне.

Некалькі хлопцаў i Шэўка, выдатны начальнік асабага аддзе-
ла, забiты. *Я. Брыль.*

АСТАНКІ // АСТАТКІ

Аста́нкі. адз. няма. Цела нябожчыка; прах.

Радзiма — гэта i той курганок зямлi, дзе ляжаць астанкi
бацькоў, дзядоў i прадзедаў. *Б. Сачанка.*

Аста́ткі. 1. адз. а с т а т а к. Нявыкарыстаныя, незрасходава-
ныя часткi чаго-н., якiя засталiся як лiшак.

Тады мы падыходзiлі да кухнi са сваiм посудам — хто з бля-
шанкай, хто з чыгунком цi махоткай, — i повар раздаваў аста-
так ежы. *І. Чыгрынаў.*

2. звычайна мн. Тое, што захавалася, уцалела (ад разбурэн-
ня, гiбелi i г. д.).

Мiльгаюць бярозы — астаткi даўнейшых прысад. *Н. Гiлевiч.*

3. толькi мн. Адходы якога-н. вытворчага працэсу.

Сiнонім: адкiды.

Хiмiчная прамысловасць выкарыстоўвае цяпер амаль усе
астаткi нафтавай перапрацоўкi. *Звязда.*

АСУДЖАНАСЦЬ // АСУДЖЭННЕ

Асу́джанасць. Поўная безнадзейнасць; пагроза гiбелi.

Трывожнае пачуццё асуджанасцi ўсё больш ахоплiвала яго,
i Аўсееў, напружыўшы ўсе сілы розуму, узяўся шукаць выйсця.
В. Быкаў.

Асуджэ́нне. Выказванне неадабрэння; ганьбаванне.

Факт сам па сабе варты ўсякага асуджэння. *Польмя.*

АСЭСАР // ПАСЭСАР

Асэсар. 1. *Гіст.* Судовая службовая асоба; засядацель.

Ціхон. Гэты сабака Ліпскі падаў на мяне ў суд, што я яго адлупцаваў, дык вот і асэсара прыслалі. Ну, абдзярэ, як ліпку!
В. Дунін-Марцінкевіч.

2. *Разм., іран.* Вельмі важная асоба, надта высокі чын.

У чужой справе і ты асэсар... Над чужою душою камандаваць дык і ты майстар. *К. Чорны.*

Пасэсар. *Гіст.* Уладальнік пасэсіі — завода, зямельнага ўчастка, здадзенага ў арэнду; арандатар маёнтка.

Буду жыць, казалі, як які пасэсар, ездзіць парай коней, як сам пан асэсар. *Ф. Багушэвіч.*

АТАВІЗМ // АТЭІЗМ

Атавізм. Праяўленне ў чалавека, жывёл або раслін такіх прымет, якія былі ўласцівы іх далёкім продкам.

Валасатасць і з'яўленне хваста ў людзей тлумачыцца проста. У навуцы гэта называецца атавізмам, гэта значыць «зваротам да продкаў». *У. Мезенцаў.*

Атэізм. Адмаўленне існавання Бога, адмаўленне рэлігіі.

Атэізм у сучасным яго разуменні азначае навукова абгрунтаванае адмаўленне рэлігіі, Бога, веры, цудаў і да т. п. *К. Пракошына.*

АТАЙБАВАЦА // АТАЙМАВАЦА // АТАЎБАВАЦА

Атайбавáцца. *Разм.* Уладкавацца, размясціцца; атабарыцца.

Вясна скончылася, і лета атайбавалася на полі. *К. Чорны.*

Атаймава́цца. Аціхнуць, супакоіцца.

Сінонім: утаймавацца.

Бура атаймавалася. Дзеці атаймаваліся.

Атаўбавáцца. *Разм.* Уладкавацца, размясціцца; атабарыцца.

Хата стаяла забітая, пакуль не атаўбаваўся ў ёй прышлы салдат. *М. Лужанін.*

АТАМНІК // АТАМШЧЫК

А́тамнік. Спецыяліст па атамнай энергіі.

— Нарабілася ж такое, што не толькі нам, вучоным-атамнікам, на гады работы хопіць, але і біёлагам, заолагам, медыкам, глебазнаўцам ды і ўсім астатнім... *Б. Сачанка.*

А́тамшчык. Прыхільнік выкарыстання атамнай зброі; падпальшчык вайны.

Ваяўнічы атамшчык. Агрэсіўны атамшчык.

Ня правільна. Разглядаючы макет, заўважаю, наколькі своеасаблівае архітэктурнае аблічча пасёлка атамшчыкаў (трэба: атамнікаў): адсутнічаюць замкнёныя кварталы, дамы — рознай вышыні, ад аднаго да дзевяці паверхаў, фарміруюць выразны сілуэт. *ЛіМ.*

АТЭЛЬ // АТЭЛЬЕ

Атэль. Гасцініца.

Асабліва расчуліла нас дэлегацыя вучняў-дзяцей, якія наведаліся да нас проста ў атэль, каб перадаць свае падарункі для нашых дзяцей. *М. Лынькоў.*

Атэльё. *нескл.* Майстэрня для пашыву адзення, абутку, для рамонту бытавой тэхнікі.

Есць у Дуброве некалькі магазінаў, пашывачная майстэрня, атэльё па рамонту прыёмнікаў і тэлевізараў, сталовая, гасцініца. *І. Навуменка.*

АТЭСТАТ // АТЭСТАЦЫЯ

Атэста́т. Афіцыйны дакумент аб заканчэнні навучальнай установы, аб прысваенні вучонага звання.

Атрымаўшы атэстат за вучылішча, Захар ясней бачыў дарогу ў інстытут... *В. Кармазаў.*

У выразе: атэстат сталасці — пасведчанне аб заканчэнні сярэдняй агульнаадукацыйнай школы.

Выпускнікі разам з атэстатам сталасці атрымліваюць пасведчанне шафэра трэцяга класа. *М. Арочка.*

Атэста́цыя. Ацэнка, характарыстыка, якая даецца каму-чаму-н.; прысваенне звання каму-н.

Калі ўсё будзе ў парадку і капітан дасць яму, як некалі абяцаў, добрую атэстацыю, восенню Васіль паступіць на курсы рулявых і з наступнай вясны стане за штурвал. *У. Краўчанка.*

АЎСЮК // АЎСЯНІК // АЎСЯНКА

Аўсю́к. Пустазелле, падобнае на авёс.

На вузкай, метры ў тры, палосцы аж да самага лесу, дзе канчалася поле, зелянелі толькі свірэпка, лебяды ды аўсюк. *І. Сіўцоў.*

Аўся́нік. Крылатае насякомае, якое жыве ўсяго некалькі дзён.

Сінонім: падзёнка.

Рыба цяпер лепш бярэцца на аўсянікаў. *Я. Қолас.*

Аўсянка. Невялічкая пеўчая птушка з атрада вераб'іных, якая корміцца пераважна насеннем раслін.

Такавалі на золку чырванабровыя цецерыкі, весела распявалі ў зарасніках жаўтагрудыя аўсянкі, звонка звінелі ў небе жаваранкі. *Р. Ігнаценка.*

АЎТАБІЯГРАФІЯ // БІЯГРАФІЯ

Аўтабіяграфія. Апісанне свайго жыцця.

Успамінаючы сваё маленства, К. Чорны гаворыць у аўтабіяграфіі: «Гэта быў жудасны час». *М. Лужераў.*

Ня п р а в і л ь н а. Янка Купала ў сваёй аўтабіяграфіі (трэба: у аўтабіяграфіі) у 1928 годзе адзначаў, што ён з захапленнем чытаў творы А. М. Горкага. *М. Ларчанка.*

Біяграфія. Апісанне жыцця і дзейнасці каго-н.

Відаць, трэба пісаць перш за ўсё аб тым, што асабліва дарагое душы, што яе хвалявала і хвалюе,— што стала дарагой часткай тваёй асабістай біяграфіі. *І. Мележ.*

Ня п р а в і л ь н а. Аднойчы мне давялося чытаць біяграфію (трэба: аўтабіяграфію) маладога чалавека, напісаную ім разам з заявай аб прыёме ў члены Саюза пісьменнікаў. *М. Хведаровіч.*

АЎТАРЫТАРНЫ // АЎТАРЫТЭТНЫ

Аўтарытарны. *Кніжн.* Заснаваны на безагаворачным падпарадкаванні ўладзе, аўтарытэту.

Аўтарытарны рэжым.

Аўтарытэтны. Які карыстаецца аўтарытэтам; які заслугоўвае аўтарытэт.

Калі ў перакладчыкаў на беларускую мову ўзнікалі цяжкасці, парада П. Глебкі была для іх самай аўтарытэтнай. *Р. Шкраба.*

АЎЧАРКА // АЎЧАРНЯ

Аўчарка. Парода дужых вартавых сабак, якія звычайна выкарыстоўваюцца для аховы статкаў, для каравульнай службы.

Чакаючы і баючыся новай пагоні, Іван ускочыў быў у ручай, каб схаваць ад аўчарак след. *В. Быкаў.*

Аўчарня. Хлеў для авечак.

Сцяну калгаснай аўчарні абвіў хмель: тут яго многа садзілі каля хат і платоў. *К. Чорны.*

АФЕКТЫЎНЫ // ЭФЕКТЫЎНЫ

Афектыўны. Павышана-эмацыянальны, празмерна ўсхваляваны.

У пачатку афектыўнага стану чалавек не можа не думаць аб

прадмеце свайго пачуцця і аб тым, што звязана з ім, міжвольна адхіляючыся ад усяго пабочнага, нават практычна важнага. *Псіхалогія.*

Эфектыўны. Які прыводзіць да пажаданых, патрэбных вынікаў; дзейсны.

Індывідуальныя заданні з улікам ролі чытання і ролі літаратуразнаўчага аналізу могуць быць эфектыўнымі толькі на падставе добрага ведання канкрэтнай абстаноўкі. *Народная асвета.*

АФІЦЫЁЗНЫ // АФІЦЫЙНЫ/АФІЦЫЯЛЬНЫ

Афіцыёзны. Які фармальна не звязаны з урадам, але фактычна праводзіць яго палітыку.

Лабановіч піша артыкул у абарону ўдзельнікаў нелегальнага настаўніцкага з'езда і дабіваецца яго апублікавання ў афіцыёзнай газеце. *Л. Фіглоўская.*

Афіцыйны. 1. Які ўстаноўлены ўрадам, адміністрацыяй; службовы.

Беларуская мова дапамагла Кароне (у 16 ст.) падняць польскую мову на ўзровень афіцыйнай, дзяржаўнай, польская мова якраз з беларускай узяла многае, што наша паспела ўжо засвоіць і пісьмова замацаваць. *Б. Сачанка.*

2. Зроблены па ўстаноўленай форме, з захаваннем усіх фармальнасцей.

Гэта была першая афіцыйная нарада новай рэдакцыі і такім чынам — першае маё кіраванне такой нарадай. *А. Кулакоўскі.*

3. перан. Халодна-ветлівы, стрыманы.

Просты, зусім не афіцыйны, быццам нават сяброўскі зварот на «ты» спадабаўся мне і зняў з мяне міжвольны цяжар неадольнай разгубленасці. *А. Кулакоўскі.*

Афіцыяльны. Тое, што і афіцыйны.

Пастаноўка імя пасля прозвішча характэрна для мовы афіцыяльных дакументаў. *М. Цікоцкі.* Пан Крулеўскі гаварыў цяпер па-польску, і ў голасе чуўся халодны, афіцыяльны начальніцкі тон. *Я. Колас.*

АХАЛАДЗЕЦЬ // АХАЛАДЗІЦЬ / АХАЛОДАЦЬ

Ахаладзец. 1. Стаць халодным, астыць, ахаладаць.

Халімон не звяртаў увагі на Патапчыка, а пакручваў прэнт датуль, пакуль ён не ахаладзеў, а тады зноў сунуў у горан. *А. Чарнышэвіч.*

2. перан. Страціць сілу пачуцця, свежасць успрымання; стаць абыякавым; астыць, ахаладаць.

Настрой створаны, глеба гатова, марудзіць нельга, трэба сеяць, каб не спазніцца, каб не ахаладзеў запал і рашучасць. *М. Зарэцкі.*

Ахаладзіць. *каго-што.* 1. Зрабіць халодным; астудзіць.

Не хапала толькі сіверу, каб зрэшты ахаладзіць вытаптаную траву. *М. Чарот.*

2. *перан.* Збавіць, зменшыць сілу, запал якога-н. пачуцця, жадання і г. д.

Размова з Паўлікам трохі ахаладзіла Андрушку. *М. Лобан.*

Ахалодаць. Тое, што і а х а л а д з е ц ь.

На дварэ ён трохі ахалодаў, выцер з ілба пот і замкнуў адрыну. *А. Чарнышэвіч.* Ахалодаў ён ужо ў Верамейках — крыўда прайшла. *І Чыгрынай.*

АШЫЕК // АШЫЙНІК

Ашыёк. Частка мясной тушы, сумежная з шыяй.

Курыца млява трапянула крылом, асела назад, і з кароткага ашыйка ў яе выціснулася палахлівай кропляй, а пасля цурком пацякла цёплая кроў. *Я. Скрыган.*

Ашыйнік. Раменьчык з засцежкай, які надзяваецца жывёле на шыю.

Сінонімы: нашыйнік, аброжак.

Іван у апошнія імгненне паспеў схопіць ваўкадава за ашыйнік і ў амаль нечалавечым напружанні рук не даў сашчапіцца на сабе ягоным зубам. *В. Быкаў.*

Б

БАЕЧНЫ // БАЙКАВЫ

Баечны. Які мае адносіны да байкі — кароткага твору алегарычнага характару.

У беларускай літаратуры ўжо склалася пэўная баечная традыцыя. *Я. Казека.*

Байкавы. Які мае адносіны да байкі — мяккай варсістай тканіны; зроблены з такой тканіны.

На двух'ярусных нарах узвышаліся туга набітыя сеннікі, засланыя байкавымі коўдрамі. *М. Даніленка.*

Ня п р а в і л ь н а. Багушэвіч у байкавым (трэба: баечным) жанры імкнуўся прадаўжаць лепшыя традыцыі рускай і польскай класічных літаратур. *М. Ларчанка.*

БАКУНІСТ // БУКІНІСТ

Бакуніст. *Паліт.* Паслядоўнік Бакуніна.

У пачатку сваёй палітычнай дзейнасці ён быў прыхільнікам бакуністаў.

Букініст. Прадавец рэдкіх і старых кніг.

У старога букініста заўсёды можна было знайсці патрэбную кніжку.

БАЛАХОН // БАЛДАХІН

Балахон. Парусінавая вопратка свабоднага крою, якую раней насілі сяляне.

На скрыжаваннях вуліц у сініх балахонах шумелі ружовашчокія рамізнікі. *М. Хведаровіч.*

Балдахін. Пышная стрэшка з каштоўнай тканіны на слупках (над ложкам, насілкамі і г. д.).

Ізяслаў з вялікім цісавым лукам у руках сядзеў пад ядвабным чырвоным балдахінам, які быў нацягнуты на гранёных медных слупках. *Л. Дайнека.*

БАЛОТНЫ // БАЛОЦІСТЫ

Балотны. Які мае адносіны да балота або жыве, расце на балоце.

Балотная: вада, вільгаць; расліна, птушка і г. д.

Стрэлы памалу аддаліся ўправа, стрункае дзіганне куль гойсала там, над балотам, і напалоханае балотнае птаства разляталася ва ўсе бакі. *В. Быкаў.*

Няправільна. Праціглы бераг рэчкі быў вышэйшы — ён быў не лугавы, балотны (трэба: балоцісты), а палявы. *П. Пестрак.*

Балоцісты. Багаты на балоты; забалочаны, багністы.

Балоцісты: луг, бераг; **балоцістая:** мясцовасць, нізіна і г. д. Той бераг быў балоцісты, заросшы асакой і чаротам. *Р. Няхай.*

БАРВОВЫ // БАРДОВЫ

Барвовы. Яркі-чырвоны, пурпуровы.

Месяц, ужо нізкі і барвовы, хіліўся да далёкага лесу. *У. Караткевіч.*

Бардовы. Цёмна-чырвоны, бардо.

Немалая рухавая кабета ў бардовай гаруснай кофце і чырвоным андараку сядзела на лазовай кашолцы, а перад ёю стаялі накрытыя ручніком гарлачы. *В. Хомчанка.*

БАРЭЛЬЕФ // ГАРЭЛЬЕФ

Барэльеф. Від скульптуры, у якой фігура выступае з плоскасці менш чым на палавіну свайго аб'ёму.

На мінскіх вайсковых могілках сярод кучаравых шумлівых сосен, дзе пахаваны паэт, на шэрым магільным камені — скульптурны барэльеф Паўлюка Труса. *М. Хведаровіч.*

Гарэльеф. Від скульптуры, у якой фігура выступае з плоскасці больш чым на палавіну свайго аб'ёму.

Асабліва спадабалася хлопчыку на плошчы Перамогі. Ён не мог адарваць позірку ад помніка, на гарэльефе якога група партызан на чале са сваім камандзірам разбірае чыгуначнае палатно. *Звязда.*

БАЦЬКАЎСКІ // БАЦЬКОЎСКІ

Бацькаўскі. Які належыць, уласцівы бацьку.

Асвятніцкі пайшоў шукаць месца, дзе калісьці стаяла бацькаўская хата. *К. Чорны.*

Бацькоўскі. 1. Які мае адносіны да бацькоў — бацькі і маці.

Даклад зацікавіў людзей, памог устанавіць шчыры і дзелавы кантакт з бацькоўскім калектывам. *І. Шамякін.*

2. перан. Клапатлівы; ласкавы.

Незнаёмы паглядзеў на мяне цёплымі, бацькоўскімі вачамі.

3. Бядуля.

БАЧАНЫ // БАЧНЫ

Бачаны. Такі, якога бачылі; які ўжо сустракаўся.

Яму [кату] упадабаліся яшчэ два ніколі не бачаныя стварэнні. На лугавінцы, поблізу загона кусцістага жыта, хадзіла навізаная каза, а пры ёй бегалі, дурэючы, двое шэранькіх яе дзетак-казлянят. *М. Лужанін.*

Няправільна. Кулеш ляжаў і чакаў, пакуль абзавуцца ў садзе птушкі, пакуль пачне пасвітваць, як у трубачку, вялікая жоўтая і ніколі не бачаная (трэба: не бачная) птушка івалга. *А. Жук.*

Бачны. Які ўспрымаецца зрокам; даступны зроку; відавочны.

Параўнаць тое, што было гады тры назад, і тое, што ёсць цяпер, цяжка. Змены бачныя. *Звязда.*

БАЯВІТЫ // БАЯВЫ

Баявіты. З баявым наступальным характарам, рашучы, настойлівы ў дзеяннях.

Паэзія Пятра Глебкі была вельмі гуманнай, чалавечнай, інтэрнацыянальнай і баявітай. *А. Бялёвіч.*

Баявы. 1. Які мае адносіны да вайны, звязаны з вядзеннем бою.

Сышліся сябры-партызаны згадаць баявыя гады. *М. Смагаровіч.*

2. *перан.* Разм. Бойкі, смелы.

Звеннявая па льну — баявая і гаваркая дзяўчына. *Г. Шчарбатаў.*

БЕЛІЗНА/БЕЛЬ // БЯЛІЗНА

Белізна. Яркі, белы чысты колер чаго-н.

Беларусу і ў Парыжы сняцца белізна бяроз і сосен медзь.
П. Панчанка.

Бель. Тое, што і белізна.

Снежная пустэча. Бель у вочы коле... І адна бяроза — вартаўніца поля. *Д. Бічэль-Загнетава.*

Бялізна. Нацельнае адзенне, а таксама вырабы са светлай тканіны для бытавых патрэб (ручнікі, прасціны, абрусы і г. д.).

Маці хадзіла таксама на падзённую работу: то мыла чужую бялізну, то падлогі, то прыбірала двары ў багатых дамах.
М. Лынькоў.

Няправільна. Праязджаючы міма нас, трактарыст высоўваў з акенца галаву і махаў замурзанай рукой, а кабеты ўсміхаліся на ўсе свае белыя зубы — бялізна (трэба: белізна) гэта асабліва кідалася ў пыле. *Б. Сачанка.*

БЕСКАРЫСЛІВЫ // БЕСКАРЫСНЫ

Бескарыслівы. Які не імкнецца да асабістай карысці, выгады.

У гісторыі славянскіх літаратур цяжка знайсці прыклад больш трывалай, высакароднай і бескарыслівай дружбы, чым дружба Міцкевіча і Чачота. *А. Мальдзіс.*

Бескарысны. Які не прыносіць карысці.

Сінонімы: дарэмны, марны.

Даўно ўжо кінуў Сымон пісаць заявы ў розныя інстанцыі — гэта была бескарысная работа. *Э. Самуйлёнак.*

Няправільна. Бліжэй за ўсіх у гэтую пару яму стаў Іваноў з яго бескарыснай (трэба: бескарыслівай) самаадданай душой, з яго фанатычнай прыхільнасцю да мудрасці і праўды.
В. Быкаў.

БЕСПЯРЭЧНЫ // БЯССПРЭЧНЫ

Беспярэчны. Які выконваецца без пярэчанняў

Сінонім: безагаворачны.

Беспярэчнае выкананне загада.

Бясспрэчны. Які не выклікае пярэчанняў, спрэчак.

Сінонімы: несумненны, відавочны.

Бясспрэчная ісціна.

БІБЛІЯТЭКАРСКІ // БІБЛІЯТЭЧНЫ

Бібліятэкарскі. Які мае адносіны да бібліятэкара.

Бібліятэкарская вучоба. Бібліятэкарскі столік.

Бібліятэчны. Які мае адносіны да бібліятэкі; які належыць бібліятэцы.

Бібліятэчны факультэт. Бібліятэчны абанемент.

БІЛЕТ // БЮЛЕТЭНЬ

Білет. 1. Дакумент, які дае права карыстацца чым-н. за плату.

Білет быў на руках, але да цягніка аставалася многа часу, і трэба было як мага разумней скарыстаць яго. *Я. Скрыган.*

2. Дакумент, які сведчыць аб прыналежнасці каго-н. да палітычнай або грамадскай арганізацыі ці аб адносінах да якіх-н. абавязкаў.

Цвёрда трымаўся юнак на дапрасе, тоячы словы і думкі свае. Немец-жандар дакурыў папяросу і камсамольскі білет аддае. *А. Куляшоў.*

3. Лісток з пытаннямі для тых, хто трымае экзамен.

[Вера] і Валодзя разам увайшлі ў аўдыторыю, разам узялі білеты. *Л. Арабей.*

Бюлетэнь. 1. Кароткае афіцыйнае паведамленне аб грамадска-значнай падзеі, справе.

Бюлетэнь з'езда. Бюлетэнь надвор'я.

2. Назва перыядычнага выдання якой-н. установы, у якім змяшчаюцца кароткія інфармацыйныя матэрыялы.

Брыгада ўдзельнічала ў выданні фабрычнай шматтыражкі, выпускала баявыя бюлетэні, напісала шэраг літаратурных партрэтаў ударнікаў фабрыкі. *М. Хведаровіч.*

3. Лісток для галасавання.

Вялікую гордасць адчуваеш, апускаючы ў выбарчую скрынку бюлетэні з прозвішчамі лепшых прадстаўнікоў народа. *Звязда.*

4. Разм. Лісток часовай непрацаздольнасці па хваробе; бальнічны лісток.

Мала вам, што без абеда я працую з дня на дзень,— вы з мяне зрабілі дзеда, хоць ідзі на бюлетэнь. *С. Гаўрусёў.*

БІТУМІНОЗНЫ // БІТУМНЫ

Бітуміно́зны. Які ўтрымлівае ў сабе бітумы.

Бітумінозныя пароды. Бітумінозныя сланцы.

Біту́мны. Які мае адносіны да бітумаў; зроблены з бітумаў.

Бітумныя матэрыялы. Бітумныя лакі.

БЛАЖЫЦЬ // БЛАЖЭЦЬ

Бла́жыць. *Разм.* Пра стан млоснасці, моташнасці.

Ад гары і чаду яго пачынала блажыць; мітусілася ўваччу.

І. Пташнікаў.

Блажэ́ць. *Разм. 1.* Худзець, марнець.

Цяжка хварэе дзіця, блажэе на вачах.

2. Станавіцца дрэнным, благім; псавацца.

Адбіўся ад рук хлопец, разлайдачыўся, блажэе з кожным днём.

БЛІСКАВІЦА // БЛІСКАЎКА

Бліскаві́ца. 1. Разрад атмасфернай электрычнасці ў выглядзе яркай звілістай лініі.

Сінонім: маланка.

Дождж пайшоў з грамам, з шалёным посвістам ветру і з бліскавіцаю. *Я. Скрыган.*

2. Светлавая ўспышка без гromу на небасхіле вечарам ці ноччу — водбліск далёкай навальніцы.

Сінонім: зарніца.

Спачатку ў адным баку, то ў другім, то адразу бліскавіца асвятляе неба. *С. Александровіч.*

Бліскаў́ка. 1. Маленькі бліскучы кружочак для ўпрыгожвання адзення.

Атласны ліф з залацістымі махрамі расшыты бліскаўкамі. *В. Вольскі.*

2. Бліскучая дробная часцінка чаго-н.; іскрынка.

Далібор цёр кулакамі вочы, срэбныя бліскаўкі скакалі наўкол, здавалася, кружыўся лес, агонь. *Л. Дайнека.*

БОЙЛЕР // БРОЙЛЕР

Бойлер. Апарат для падагрэву вады.

Пашыраныя водападагравальнікі паверхневага тыпу (бой-

лery), у якіх цяпло перадаецца праз паверхню нагрэву трубчастых ці іншых элементаў. *БелСЭ*.

Бройлер. 1. Кураня, якое вырошчваецца на мяса.

У апошні час стала развівацца вытворчасць мясных куранят (бройлераў). *Звязда*.

2. Памяшканне, у якім вырошчваюць такіх куранят.

Адразу з інкубатора куранят пераводзяць у бройлер. *Звязда*.

БОЦМАН // ЛОЦМАН

Боцман. Малодшы камандзір (старшына), якому падначалена каманда карабля па гаспадарчых работах, утрыманню судна ў чыстаце і парадку.

Падабраў мне боцман гарнітур па росту — крэпкую марскую робу з палатна. *Х. Жычка*.

Лоцман. Праваднік суднаў, дасканала знаёмы з воднымі шляхамі.

Самуіл і яго сябры здолелі правесці карабель там, дзе не правёў бы яго самы спрактыкаваны лоцман. *Полымя*.

БРАЊІРАВАЦЬ // БРАЊІРАВАЦЬ

Браніраваць. Замацоўваць каго-што-н. за кім-чым-н., рабіць што-н. недатыкальным.

Перад выездам у камандзіроўку ён браніраваў месца ў гасцініцы.

Браніраваць. Пакрыць (пакрываць) што-н. бранёю.

Калі мы зайшлі ў цэх, там браніравалі кабiну самалёта.

БРАНЯ // БРОЊЬ

Браня. 1. У старадаўнасці: ахоўнае металічнае адзенне воiна — панцыр, латы, кальчуга.

Будзе на гравюрах Скарыны ўсё: будуць стаяць у яго на гравюрах ваякі з мячамі ў руках, будуць яны маршыраваць у яго з алебардамі, пікамі і сцягамі ў руках, будуць скакаць, закутыя ў панцыры на абцяжараных бранёй конях.. *А. Лойка*.

2. Стальная абшыўка танка, баявога карабля, бронецягніка.

У машыне было душна. Браня, напаленая сонцам, пякла, гарачынёй дыхаў матор, што напружана гуў за баявым аддзяленнем. *І. Мележ*.

Бронь. Замацаванне за кім-н. якіх-н. прадметаў або асобых правоў і льгот; дакумент на такое замацаванне.

У армію Цярэшку не мабілізавалі, — як чыгуначніку, далі бронь. *А. Капусцін.*

БРАШУРАВАЛЬНЫ // БРАШУРАВАНЫ // БРАШУРОВАЧНЫ

Брашуравальны. Які мае адносіны да брашуравання, прызначаны для яго.

Брашуравальны цэх. Брашуравальная машына.

Брашураваны. Сшыты, змацаваны (пра друкаваныя лісты кнігі, брашуры і г. д.).

Брашураваная кніга.

Брашуровачны. Які мае адносіны да брашууроўкі.

Брашуровачныя работы.

БРУСКОВЫ // БРУСОЧНЫ

Бруско́вы. Які мае форму бруска — прадаўгаватага прадмета чатырохграннай формы.

Брусковае мыла.

Брусо́чны. Які мае адносіны да бруска — тачыльнага каменя.

Брусочны камень.

БРЫДЖЫ // БРЫЖЫ

Бры́джы. адз. няма. Штаны асабага крою, звужаныя ўніз ад калена.

Шарсцяная армейская гімнасцёрка і брыджы, пашытыя па яго заказу, як заўсёды, добра аблягалі ладную постаць. *І. Мележ.*

Бры́жы. адз. няма. Вузкія палоскі тканіны, сабраныя ў зборачкі і нашытыя на адзенне.

Я хадзіў у шынялі, а для Алі справілі паўкажушок і звалялі зграбныя чорныя «пімікі», з абцасамі і тоўстымі насамі, каб не мерзлі пальцы, купілі гаматную з брыжамі клятчастую хустку і прывыкалі да лютай сібірскай зімы. *С. Грахоўскі.*

БРЫЛЬЯНТАВЫ // БРЫЛЬЯНЦІСТЫ

Брылья́нтавы. Характэрны для брыльянту; зроблены з брыльянту; упрыгожаны брыльянтам.

Брыльянтавыя пярсцёнак. Брыльянтавыя завушніцы.

Брылья́нцісты. Падобны колерам на брыльянт.

Ходзіць дзед белабароды полем, лесам, пералескам, засцілае рэчкі лёдам, брыльянцістым снежным блескам. *Я. Колас.*

БРЫНДАЦЬ // БРЫНКАЦЬ

Брындаць. *Разм.* Хадзіць, совацца без патрэбы; сланяцца, нічога не робячы.

Нічога не цікавіць гэтага чалавека, нічым ён не займаецца, брындае дзень пры дні — і ўвесь яго занятак.

Брынкаць. *Разм. 1.* Адзвацца пры ўдары гукам, падобным да лёгкага звону; дзвынкаць.

Брынкае ад ветру шыба ў акне.

2. на чым. Няўмела іграць на музычным інструменце.

Я ўжо ўмеў чытаць ноты, сяк-так брынкаў на раялі, і таму вучоба музыцы не была для мяне вялікім цяжарам. *В. Хомчанка.*

БУДОВА // БУДОЎЛЯ

Будова. *1.* Узаемнае размяшчэнне частак, якія складаюць адно цэлае.

Сінонім: структура.

«У завіруху» — твор вельмі прасты па сваёй будове.

Р. Шкраба.

2. Тое, што будуюцца; будынак, пабудова.

А на пажарышчы часова з'явілася новая будова — зямлян-ка-будачка малая. *Я. Колас.*

Будоўля. *1.* Узвядзенне будынка; будаўніцтва.

Антон Крамарэвіч кінуў службу, вярнуўся дадому і распачаў будоўлю. *К. Чорны.*

2. Месца, дзе ўзводзяцца будынкi; самi будынкi, аб'екты, якія будуцца.

Калі трэба было ісці каля пляца, Сідар паціхеньку ішоў тра-туарам далей ад пляца, каб бачыць адтуль будоўлю. *П. Галавач.*

БУКСАВАЦЬ // БУКСІРАВАЦЬ

Буксаваць. Круціцца, слізгаець, не рухаючыся з месца (пра колы).

Колы круцяцца, ажно звiняць, але яны ўгрузлі ў сухім, як пустынным пясок, снезе, і машына буксуе на месцы, нават здаецца, што разам са снегам яна паўзе назад. *І. Шамякін.*

Буксіраваць. *што.* Цягнуць што-н. за сабой на буксіры.

Судна, на якім усё яшчэ працягвалася барацьба з пажарам, пачалі буксіраваць са штармавога мора пад укрыцце берагоў. *Звезда.*

БУЛЬБОЎНІК/БУЛЬБЯНІК // БУЛЬБЯНІШЧА

Бульбоўнік. Лісце і сцябло бульбы.

Сінонім: націна.

А ў полі пастухі палілі бульбоўнік і пырнік і, калі асядала магутнае, шыпуцае полымя, пяклі ў прыску салодкую духавітую бульбу. *Я. Брыль.*

Няправільна. Выбраліся з лесу, пайшлі па бульбоўніку (трэба: па бульбянішчы) да хутара. *В. Хомчанка.*

Бульбянік. 1. Тое, што і бульбоўнік.

Выраслы бульбянік закрываў малога амаль да плеч. *І. Мележ.*

2. Аладка з дрэннай бульбы.

Перабіваліся яны бедныя з бульбяніка на квас. *І. Шамякін.*

Няправільна. У Валодзі мільгнула думка бегчы, але наперадзе на бульбяніку (трэба: на бульбянішчы) стаяла машына. *У. Федасеенка.*

Бульбянішча. Месца, на якім расла бульба.

Ночы былі свежыя, з пахам сухога бульбоўніку, зляжалага сена з хлявоў і позна перааранага бульбянішча. *І. Пташнікаў.*

БУРАКОВЫ // БУРАЧКОВЫ / БУРАЧНЫ

Бураковы. 1. Які мае адносіны да буракоў; прыгатаваны з буракоў.

Бураковы ліст. Бураковы сок.

2. Лілова-чырвоны, колеру чырвоных буракоў; бурачковы. Квітнеюць бураковым колерам галоўкі канюшыны.

Бурачковы. *Разм.* Цёмна-малінавы з фіялетавым адценнем; колеру чырвоных буракоў.

Ужо ў глухую восень, калі камянела зямля, а трава на балоце рабілася рудая, трохі нейкая бурачковая (кончыкі пер'я ў яе адсыхалі і чырванелі), я прыганяў сюды на сіваю ад мароза рунь сваю карову. *В. Адамчык.*

Бурачны. 1. Які мае адносіны да буракоў; прыгатаваны з буракоў.

Сцежка ішла праз гароды, дзе расла бульба і былі грады з высокай бурачнай батвой. *І. Чыгрынаў.*

2. Лілова-чырвоны, колеру чырвоных буракоў; бураковы.

Твар наліваецца густой, як бурачны расол, чырванню. *І. Навуменка.*

БУРАН // БУРУН

Буран. Моцны вецер, які паднімае хмары сухога снегу ці пяску; снежная бура, завея, завіруха.

Пераскочыць зверху пясчаны буран не ўдасца: самалёт не падымаецца на такую вышыню. *У. Шыцік.*

Бурун. Пеністыя хвалі, якія з вялікім шумам разбіваюцца аб прыбярэжныя і падводныя скалы, вобмелі.

Па рацэ, напінаючы тросы, паўзуць рудавозы і баржы, гружаныя набраклымі круглякамі, з трэскам імчацца вёрткія маторкі ў бурунах вясёлкавых пырскаў. *С. Грахоўскі.*

БУРГАМІСТР // БУРМІСТР

Бургамістр. Начальнік гарадской управы ў некаторых краінах Еўропы, раней і ў Расіі (а таксама на акупіраванай немцамі тэрыторыі ў часы Вялікай Айчыннай вайны).

Кватэра бургамістра была хоць і недалёка, ды бегчы туды паліцэйскі не адважыўся, а хапіўся за тэлефон. *А. Якімовіч.*

Бурмістр. У часы прыгоннага права: кіраўнік памешчыцкага маёнтка ці стараста, прызначаны памешчыкам з сялян.

Па загаду бурмістра ўсе, як належа, зачынілі ўжо вокны; загасілі агні... Варта вулкай прайшла... *М. Багдановіч.*

БУРЖУАЗНЫ // БУРЖУЙСКІ

Буржуазны. Які мае адносіны да буржуазіі, характэрны для яе.

Буржуазная рэспубліка. Буржуазны ўрад.

Буржуйскі. *Разм.* Які мае адносіны да буржуа.

У Садовіча настольнікаў не было — ён лічыў іх непатрэбнаю буржуйскаю раскошаю. *Я. Колас.*

БУЦВЕЦЬ // БУЧНЕЦЬ

Буцвэць. *Разм.* Трухлець, паракнець, гнісці.

Зруб на новую хату стаіць з забітымі вокнамі. Няма грошай, каб скончыць будоўлю. Таму і стаіць і буцвее, як дамавіна, той зруб. *А. Васілевіч.*

Бучнёць. Станавіцца буйна-сакавітым, бучным (пра расліны).

У даліне бушавала яблыневая квецень, бучнела трава, расцвіталі краскі, звінелі халодныя і празрыстыя ручаі ў траве. *В. Хомчанка.*

БУЯНІЦЬ // БУЯЦЬ

Буяніць. Скандальць, бушаваць; сваволіць.

Вечарам п'яны Сідар зноў буяніў у хаце. *К. Чорны.*

Буяць. Бурна расці; расці ў націну.

Ярына на полі буяла, высыпала. *К. Чорны.*

Бэж. Светла-карычневы з жаўтавата-ружовым адценнем; бэжавы.

Светлым лічыцца абутак бэж і светла-шэрага колеру. *Тава-разнайства.*

Бэз. Дэкаратыўны кустарнік з ліловымі ці белымі духмянымі кветкамі.

Домік стаяў за агародчыкам, сярод кустоў бэзу і кветак. *Я. Скрыган.*

БЯДАК // БЯДНЯК

Бядак. *Разм.* Той, хто пастаянна гаруе, бяздольны; няшчасны, варты спачування і жалю.

Не было другога чалавека ва ўсім Ліпаўцы, так бедна адзетага і наогул такога горкага бедака, як гэты сталяр Пятро. *Я. Колас.*

Бядняк. Бедны чалавек; небагаты.

Ураднік, старшыня, стражнік, поп, нават дзесяцкія — усе агулам глумяцца з бедняка. *Ц. Гартны.*

БЯДОВЫ // БЯДОТНЫ

Бядовы. *Разм.* Бойкі, смелы; адчайны.

Гарлахвацкі. Бядовая ты ў мяне, Нюра. *К. Крапіва.*

Бядотны. *Разм.* Цяжкі, гаротны; няшчасны.

Гэта былі звычайныя звесткі аб бядотным становішчы губерні, аб градзе, аб нечуванай хваробе бульбы, калі клубні нельга адрозніць ад гразі, аб плацяжах па закладах, аб недаборах. *У. Караткевіч.*

БЯЛЕЦЬ // БЯЛІЦЬ

Бялёць. 1. Станавіцца белым.

Ноч яшчэ спала, хоць на ўсходзе пачынала бялець неба. *У. Дамашэвіч.*

2. Вылучацца сваім белым колерам, віднецца (пра што-н. белае).

Спакваля змрок затуліў пакой, толькі ўсё яшчэ бялела ля парога печ ды шарэлі вокны. *В. Быкаў.*

Бяліць. што. 1. Рабіць што-н. белым, выбельваць.

Аднойчы маляры бялілі сцены ў новым доме. *Р. Сабаленка.*

2. Дасягаць белізны чаго-н. шляхам спецыяльнай апрацоўкі.

Я любіў той час, калі маці бяліла палотны. *І. Навуменка.*

БЯЛУГА // БЯЛУХА

Бялуга. Каштоўная прамысловая рыба, самая буйная з сямейства асятровых.

Цяжка пра гэта ўспамінаць, можа, каму яшчэ цяжэй паверыць, але ў 1909 годзе ў Дняпры каля Магілёва можна было злавіць асятра і бялугу. *В. Лапцік.*

Бялуха. Палярны дэльфін, які ў дарослым стане мае белую афарбоўку.

Бялуха таму і названа так, што яна белая.

В

ВАВЁРКАВЫ // ВАВЁРЧЫН

Вавёркавы. Зроблены са шкурак вавёркі.

Вавёркавая шапка. Вавёркавае футра.

Вавёрчын. Які мае адносіны да вавёркі, належыць вавёрцы.

Ад вострых вавёрчыных зубак чулася шкрабаценне, быццам дзесьці ў запечку гаспадарылі мышы. Вавёрчына мызка пацешна варушылася. *І. Грамовіч.*

ВАГАВІТЫ // ВАГАВЫ // ВАГАЛЬНЫ

Вагавіты. *Разм.* Даволі значны па сваёй вазе; важкі; значны. Вагавіты колас.

Вагавы. Які мае адносіны да вагі.

І тут жа насып чыгункі, тупіковыя пуці, вагавая будка, на якой узважваліся вагоны, нагружаныя зернем, бульбай, морквай, капустай, бо наўзбоч тупіковых пуцей якраз размяшчаліся розныя нарыхтоўчыя базы і склады. *І. Навуменка.*

Вагальны. Які мае адносіны да вагання, уласцівы ваганню. Вагальны рух.

ВАДАСКАТ // ВАДАСКІД // ВАДАСПАД // ВАДАСЦЕК

Вадаскát. Спад вады з высокага, але не стромкага ўступа ў рацэ, ручаі.

Плынь на вадаскаце больш імклівая, хуткая, чым на роўным месцы.

Вадаскід. Гідратэхнічнае збудаванне для спуску лішняй вады з вадасховішчаў.

Калі вада моцна напірала на дамбу, адкрывалі вадаскіды і спускалі яе лішкі.

Вадаспад. Паток вады, што спадае са стромкага ўступа ў рэчышчы ракі.

Высока ўзнімаліся пырскі ад шумнага вадаспаду, ярка іскрыліся на сонцы.

Вадасцёк. Пакатае месца, па якім сцякае вада; прыстасаванне для сцёку вады (труба, жолаб).

Па вадасцёках бурліла ад ліўня вада, пералівала цераз край.

ВАДЗЯНІСТЫ // ВАДЗЯНЫ // ВОДНЫ

Вадзяністы. 1. Які ўтрымлівае лішкі вады, вільгаці.

Будзе вясна. Хоць адвячорак у пушчы яшчэ ўсё як быццам зімовы. З рэшткамі хлюпкага, вадзяністага снегу. *Я. Брыль.*

2. Слаба афарбаваны, бясколерны, бялёсы, падобны на ваду.

Часалі, пілавалі, стругалі, прыбівалі, пакуль вецер не нагнаў вадзяністую, на ўсё неба хмару. *В. Мыслівец.*

Ня правільна. Выхапіў з жончынай рукі ордэр, пачаў яго мацаць, круціць у пальцах, прыслепвацца да пячаткі. Не вытрымаў, нават паглядзеў праз яго на святло і, убачыўшы на паперы вадзяністыя (трэба: вадзяныя), як на грашах, знакі, толькі паверыў цяпер, што дакумент сапраўдны, не падроблены. *М. Капыловіч.*

Вадзяны. 1. Які мае адносіны да вады, утвораны з вады.

Хмары яшчэ больш разышліся на небе, вадзяны пыл апаў, стала зусім ясна. *М. Лупсякоў.*

2. Які жыве, расце, існуе ў вадзе.

Сітнягі ледзь шапацелі пад напорам плыні, крычаў вадзяны бугай. *У. Караткевіч.*

3. Які прыводзіцца ў дзеянне, рух вадою.

Неўзабаве бліснула пакручастая сужка рачулкі, а потым паказаўся і вадзяны млынок. *С. Александровіч.*

Ня правільна. Туман гусцеў, распаўзаўся і паступова ўкрываў пушыстай белай коўдрай вадзяную (трэба: водную) роўнядзь. *Я. Курто.*

У выразе: вадзяныя знакі — літары і фігуры на паперы, якія ставяцца ў час вырабу паперы і бачныя толькі на прасвет.

У старадрукаваных кнігах важнае ўсё: тэкст выданняў, іх афармленне, гатунак паперы, вадзяныя знакі, фармат кнігі, пераплёт і г. д. *С. Александровіч.*

Водны. Які мае адносіны да вады, звязаны з вадою.
Адбіваюцца ў воднай гладзі магутныя шапкі векавых дубоў.
А. Васілевіч.

ВАДКАСНЫ // ВАДКІ

Вадкасны. Які мае адносіны да вадкасцей.
Вадкасныя манометры.

Вадкі. Які знаходзіцца ў стане вадкасці, здольны цячы.
Вадкі метал. Вадкае паліва.

ВАЖАК // ВАЖАТЫ

Важак. 1. *Высок.* Кіраўнік, арганізатар.
Юнакі і дзяўчаты аднадушна прызналі .. [Сашу] сваім важным.
І. Новікаў.

2. Павадыр статка, чарады.

Здавалася, буслы свецяцца ў цемры. Вось адзін з іх, пэўна, важак, узляцеў, шырока махаючы крыламі. За ім узняліся ў вечаровае неба іншыя. *Л. Дайнека.*

Важаты. Кіраўнік піянерскага атрада, дружыны.

Па камандзе старшай важатай сцяганосцы вынеслі сцяг дружыны. *А. Якімовіч.*

ВАЖКАСЦЬ // ВАЖНАСЦЬ

Важкасць. 1. Уласцівасць чаго-н. мець вялікую вагу пры адносна невялікім аб'ёме; цяжкасць.

А лёд таўшчэрны, важкасць мае. *Я. Колас.*

2. *перан.* Значнасць, пераканаўчасць.

Большасць думак Багдановіча была ўвогуле першым словам, што клалася ў падваліну будучай навуковай гісторыі беларускай старажытнай літаратуры, і тым большаю была іх важкасць.
А. Лойка.

Важнасць. 1. Значнасць, вялікае значэнне.

Чым больш чалавек усведамляе свае ўчынкі, тым большую важнасць і адказнасць маюць яны для яго. *І. Грамовіч.*

2. Велічнасць, саліднасць; напышлінасць, ганарыстасць.

Колькі чыннасці, пагляньце, колькі важнасці ў хадзе! Туфлі рыпаюць пад глянцам: «Прэч з дарогі! Туз ідзе!» *Н. Гілевіч.*

ВАКАЛІЗ // ВАКАЛІЗМ

Вакаліз. *Муз.* Практыкаванне для голасу без слоў, якое выконваецца на адных галосных гуках.

Калі спектакль сышоў са сцэны, п'еса пастарэла, многія спра-

бавалі выконваць вакаліз у канцэртах. Але ён не гучаў. Ён быў напісаны для адзінага голасу. *Г. Ланейская.*

Вакалізм. *Лінгв.* Сістэма галосных гукаў.

Вакалізм беларускай мовы.

ВАКОЛІЧНЫ // ВАКОЛЬНЫ

Ваколічны. Які знаходзіцца паблізу, вакол — у ваколiцы, у наваколлі; навакольны.

Чуткі пра бандытаў паплылі па ўсіх ваколічных вёсках.
А. Чарнышэвіч.

Вакольні. 1. Размешчаны наўкола.

Шмат, вельмі шмат мёду ў вакольных лясках, а дзе мёд, там і сіла. *Л. Дайнека.*

2. Які ляжыць у баку ад самага кароткага шляху; кружны, абходны.

Ехалі вакольным шляхам — рамiзніку было загадана аб'язджаць па завулках. *С. Грахоўскі.*

ВАКСАВАЦЬ // ВАСКАВАЦЬ

Ваксаваць. *што.* Чысціць абутак, змазаўшы ваксай.

Сёмка старанна ваксаваў свае храмавыя боты. *П. Кавалёў.*

Васкаваць. *што.* Націраць, насычаць што-н. воскам.

Васкаваць паркет. Васкаваць ніткі.

ВАКЦЫНА // ВАКЦЫНАЦЫЯ

Вакцына. *Спец.* Медыцынскі прэпарат для засцерагальных лячэбных прышчэпак супраць заразных хвароб.

У цяперашні час прышчэпкі робяцца спецыяльнымі прэпаратамі — вакцынамі, якія вырабляюцца на заводах. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Вакцынацыя. *Спец.* Увядзенне вакцыны ў арганізм чалавека ці жывёлы.

Прадугледжана абавязковая вакцынацыя супраць слупняку, туберкулёзу, поліяміэліту, коклюшу, дыфтэрыі. *БелСЭ.*

ВАЛАВЫ // ВАЛОВЫ

Валавы. Агульны, узяты цалкам (без уліку расходаў).

Валавы збор збожжа. Валавы даход.

Валовы. Які мае адносіны да вала; такі, як у вала.

Валовая галава. Валовая шыя.

ВАЛАСАТЫ // ВАЛАСІСТЫ // ВАЛАСКОВЫ //
// ВАЛАСНЫ // ВАЛАСЯНЫ

Валасаты. Пакрыты, аброслы валасамі.

Саскочыўшы з палацаў, ён стаяў ля пяколка і спакойна зашпільваў сарочку на сваіх шырокіх валасатых грудзях. *А. Бажко.*

Валасісты. Пакрыты валаскамі (звычайна пра расліны, насякомых).

Зязюля з'яўляецца вельмі карыснай птушкай — яна знішчае вялікую колькасць валасістых вусеняў — гэтых шкоднікаў сельскай гаспадаркі. *Беларусь.*

Валасковы. Тонкі, як волас; капілярны.

Валасковы праваднік. Валасковы капіляр.

Валасны. Які мае адносіны да воласці, служыць у воласці.

Валасны суд. Валасны пісар.

Валасяны. Які складаецца з валасоў; зроблены з валасоў.

Баласпай павесіў на крук валасяны аркан, прывязаў да нагі птушкі, выйшаў з хаты. *П. Берзняк.*

ВАНДАЛ // ВАРВАР

Вандал. 1. *толькі мн.* Старажытнагерманскае племя, якое заваявала частку Рымскай імперыі і бязлітасна разграбіла Рым.

Многа бачылі стромы ракі на вяку — стругі ворагаў грозных, шаломы вандалаў. *В. Лукша.*

2. Той, хто разбурае культурныя каштоўнасці; варвар; некультурны, грубы чалавек.

Мы бясконца ўдзячны сваім бацькам, старэйшым братам, сёстрам, жывым і мёртвым, што ў тое векапомнае лета 1944 года вызвалілі ад фашысцкіх вандалаў нашу любімую сінявокую старонку. *М. Вышыньскі.*

Варвар. 1. *Гіст. пагард.* Так старажытныя грэкі і рымляне называлі суседнія з імі народы, якія стаялі на ніжэйшай ступені развіцця.

Але не надта слухаў тое чытанне Алекса, хаця і гаварылі ў святліцы, што напісаў кнігу вучоны грэк, Георгій Амартол; невыразна, суха чытаў лектар, і на твары ягоным была напісана нудота, нібы рабіў ён вялікую ласку тым, што ўвогуле згаджаўся нешта тлумачыць навакольным варварам. *В. Іпагава.*

2. Некультурны, неадукаваны чалавек; жорсткі, бязлітасны чалавек.

Фашысцкія варвары нанеслі беларускаму народу агульную матэрыяльную страту на суму 75 мільярдаў рублёў. *А. Жай-нерчык.*

ВАНДРОЎНІЦКІ // ВАНДРОЎНЫ

Вандроўніцкі. Уласцівы вандроўніку, звязаны з вандроўніцтвам.

Вандроўніцкае жыццё. Вандроўніцкі характар.

Вандроўны. 1. Які часта пераходзіць, пераязджае з месца на месца; які працуе не на пастаянным месцы.

Вандроўны тэатр. Вандроўны кравец.

2. Тое, што і в а н д р о ў н і ц к і.

Вандроўная натура. Вандроўнае жыццё.

3. Які не мае аселасці, вандруе з месца на месца; качэўны.

Тут яшчэ вялікі кіеўскі князь Уладзімір на ўсіх стэпавых рачулках будаваў крэпасці, каб стрымаць пастаянны бязлітасны напор вандроўных орд. *Л. Дайнека.*

ВАПНАВАНЫ // ВАПНАВЫ // ВАПНЯКОВЫ

Вапнава́ны. *Спец.* Палепшаны шляхам унясення вапны (пра глебу).

Рост ураджаяў траў на вапнаваных палях садзейнічае ўмацаванню кармавой базы. *Звязда.*

Ва́пнавы. Звязаны з вырабам вапны; які ўтрымлівае вапну.

Пётр Апанасавіч Жыбуль працаваў тут жа на Падзвінні тэхнарукам вапнавага завода. *А. Асіпенка.*

Вапняко́вы. Які мае ў сваім саставе вапняк; зроблены з вапняку.

Унізе пад абрыва́м вапняковым плыла, бурліла вольная рака. *А. Пысін.*

ВАРСАВАЛЬНЫ // ВАРСАВАНЫ

Варсавальны. *Спец.* Прызначаны для варсавання.

Варсавальная машына.

Варсава́ны. *Спец.* Зроблены варсістым, з ворсам.

Варсаваная тканіна.

ВАРСІНІСТЫ // ВАРСІСТЫ

Варсіністы. Пакрыты варсінкамі.

Варсіністая паверхня.

Варсі́сты. Пакрыты ворсам; з густым ворсам.

Кабінет у Андрэя быў вялікі, прасторны, светлы, засланы варсістай дывановай дарожкай — каб і чалавек, калі зойдзе, адчуваў, да каго ён зайшоў... *Б. Сачанка.*

ВАРЫЯНТНЫ // ВАРЫЯЦЫЙНЫ

Варыянтны. *Кніжн.* Які з'яўляецца варыянтам чаго-н. Варыянтныя канчаткі. Варыянтныя формы слова.

Варыяцыйны. *Спец.* Які мае адносiны да варыяцыi. Варыяцыйны рад. Варыяцыйнае вылiчэнне.

ВАР'ЯВАЦЬ // ВАР'ЯЦЕЦЬ

Вар'яваць. 1. Быць у стане крайняга ўзбуджэння, раз'юшанасцi, злосцi.

Такi ўжо ён чалавек: пачынае вар'яваць i з-за дробязей.

2. *каго.* Раздражняць, злаваць, даводзiць да шаленства.

Не трэба яго вар'яваць, ён i так вельмi нервовы.

Вар'яцець. 1. Трацiць розум, даходзiць да псiхічнага расстройства.

У адзiночнай турэмнай камеры чалавек нярэдка вар'ячэе.

2. *перан.* Бурна i хаатычна праяўляцца.

Громы з перунамі вар'яцелi, злiваючыся ў адну суцэльную кананаду. *А. Якімовiч.*

ВАСКАВАНЫ // ВАСКОВЫ

Васкаваны. Нацёрты або насычаны воскам.

Шчокi здавалiся абцягнутымi васкаванай папераю, як у людзей з невылечнымi хваробамi. *М. Лужанiн.*

Васковы. Зроблены з воску; падобны на воск, жаўтлявы.

Зялёнае, стромкае жыта за апошнiя днi пачынала набываць васковую афарбоўку. *П. Кавалёў.*

ВАСТРЫЦЬ // ВАСТРЭЦЬ

Вастрыць. *што.* Рабiць што-н. вострым; заточваць, тачыць. Вярнуўшыся дадому, Грысь доўга, з асаблiвым стараннем вастрыў пiлу. *А. Кулакоўскi.*

Вастрэць. Станавiцца больш вострым, вастрэйшым.

Вясна адчувалася i па тым, што зараз, асаблiва вечарам, калi зацiхаў астрог, вастрэла ў сэрцы туга па волi. *М. Машара.*

ВАЎНІСТЫ // ВАЎНЯНЫ

Ваўністы. Разм. Пакрыты густой і доўгай воўнай.

Ваўністая авечка.

Ваўняны. Які мае адносіны да воўны; зроблены з воўны.

Нацягнулі шацёр, прычым ваўняныя беласнежныя полы шатра не даставалі да самай зямлі, каб быў вольны ход свежаму рачному ветру. *Л. Дайнека.*

ВЕНТЫЛЬ // ВЕНТЫЛЯТАР

Вэнтэль. Клапан для рэгулявання патоку вадкасцей, пары, газу (паветра ў духавых музычных інструментах).

Чалавек трымаў на вентылі шланг, а я зноў пачаў напампоўваць. *А. Кулакоўскі.*

Вентылятар. Прыстасаванне для праветрывання памяшкання.

Маўчала настарожаная зала. Было чуваць узрушанае дыханне людзей ды ціха гудзеў у сцяне вентылятар. *М. Лынькоў.*

ВЕРАСНЁВЫ // ВЕРАСОВЫ

Вераснёвы. Які мае адносіны да месяца верасня.

Сінонім: вераснёўскі.

Дзед Пранук, усеўшыся дзе-небудзь у зацішным кутку, флегматычна пакурваў сваю люльку ды ямчэй падстаўляў пад скупое вераснёвае сонца свой сухарлявы твар. *М. Лынькоў.*

Верасовы. Які мае адносіны да расліны верасу.

Сінонім: верасавы.

Сядзе пчолка на верасовую галінку, гайдаецца, пасля нахіне яе аж да самай зямлі, абдыме ножкамі, перагнецца ўся, адтапырыць крыльцы і лезе з галоўкай у маленькую кветачку. Пасля застыне, не кранецца, як памерла — п'е. *І. Пташнікаў.*

ВЕРБАВАНЫ / ВЯРБОВАНЫ // ВЯРБОВАЧНЫ

Вербаваны. Тое, што і вярбованы.

Усе вербаваныя спадзяваліся на добрыя заробкі.

Вярбованы. Такі, якога завербавалі, нанялі на работу; вербаваны.

Ехаў з вярбованымі ў тайгу, спадзяваўся — вальней сярод іх дыхнецца, бо, здавалася, роўны будзе між роўных. *М. Кусянкоў.*

Вярб'овачны. Звязаны з вярбоўкай, вербаваннем.

Яна не баялася схадзіць на вярб'овачны пункт на мэблеваю фабрыку. *А. Якімовіч.*

ВЕТРАВЫ // ВЕТРАВЫ // ВЕТРАНЫ // ВЕТРАНЫ

Вётравы. Які мае адносіны да ветру.

Ветравы: павеў, подых, напор, шквал і г. д.

Лоўгач нечакана заўважыў, што нясны ветравы спеў за яго спінай, на другі бок парома, мацнее. *А. Савіцкі.*

Ветравы́. Прызначаны для засцярогі ад ветру.

Ветравы шчыток; **ветравое** шкло.

Ветравое шкло ў дробных кроплях — глядзіш на свет, што праз густое рэшата, пакуль не забігаюць знадворку дзве чорныя стрэлкі-вусікі. *І. Пташнікаў.*

Вётраны. 1. З ветрам; які суправаджаецца ветрам.

Давялося вылазіць з цёплай машыны ў ветраны снегапад і пехатою ісці некалькі кіламетраў. *Я. Сіпакоў.*

2. *перан.* *Разм.* Легкадумны, несур'ёзны; пусты.

Яна здавалася Максіму Сцяпанавічу несур'ёзнай, ветранай. *У. Карпаў.*

Ветраны́. Які прыводзіцца ў дзеянне сілаю ветру.

Ветраны: млын, рухавік і г. д.

Сілу ветру чалавек скарыстоўвае вельмі даўно. Парусныя судны і ветраныя млыны прымяняліся ўжо ў глыбокай старажытнасці. *Фізічная геаграфія.*

ВЕТРАЦЬ // ВЕТРЫЦЬ

Вётраць. *Разм.* Прасушвацца, праветрывацца.

Хлеб, вядома, застаўся некранутым і ветраў пад страхою, аж пакуль не высах на сухар. *М. Лужанін.*

Вётрыць. *што.* Ачышчаць збожжа ад мякіны на ветры; праветрываць.

Ветрыць пшаніцу. Ветрыць гарох.

ВЕЧАРЭЦЬ // ВЯЧЭРАЦЬ

Вечарэ́ць. *безас.* Блізіцца к вечару.

Я доўга не бачыў цябе і, як толькі пачало вечарэць, заспяшаўся да тае альтанкі. *Я. Скрыган.*

Вячэраць. Есці ежу вечарам.

У хатах не запальвалі святла. Моўчкі вячэралі, моўчкі рабілі хатнія справы і клаліся спаць. *Л. Дайнека.*

ВІЖАВАЦЬ // ВІЗАВАЦЬ

Віжавáць. *Разм.* Сачыць, наглядаць, цікаваць.

Прыцемкам, калі не віжуе чужое вока, захапіўшы дзяружку і кажух, Крамер кіруецца на агарод. *І. Навуменка.*

Візавáць. *што.* Ставіць на дакуменце спецыяльную аднаку — візу.

Візаваць пашпарт.

ВІЛАВАТЫ // ВІЛАЧНЫ

Вілавáты. Вілападобны, раздвоены.

На яе [хату] вілаватымі галінамі зморана хілілася старая высокая груша. *В. Адамчык.*

Вілачны. Які мае адносіны да вілак, вілаў.

Вілачны рог.

ВІРАЖ¹ / ВІРАЖ² // ВІТРАЖ

Віра́ж¹. 1. Паварот з крэнам самалёта, карабля або паварот па крывой аўтамабіля, веласіпеда і г. д.

Гэтак жа, як і яна, умеў захапляцца: мог гадзінамі расказаць пра самалёты, віражы, мёртвыя петлі. *І. Навуменка.*

2. Паварот спартыўнай дарожкі з нахілам унутр.

Бывае, што ў часіну адпачынку канькі і пада мною зазвіняць, і хочацца цыбатаю дзяўчынку на віражы дагнаць і перагнаць. *С. Грахоўскі.*

Віра́ж². Раствор для апрацоўкі фотаадбіткаў.

Віражы служаць для таніравання фотаздымкаў у розныя колеры. *Таваразнаўства.*

Вітра́ж. Узор у вокнах, дзвярах са шкла рознага колеру.

Адзелка кінатэатра яшчэ не зусім закончана. У хуткім часе тут з'явяцца каляровыя вітражы, арнаментальныя ўпрыгожанні, светлавая рэклама. *Звязда.*

ВІТАМІНІЗАВАНЫ // ВІТАМІННЫ // ВІТАМІНОЗНЫ

Вітамiнiзавáны. Насычаны вітамінамі; у які ўведзены вітаміны.

Вітамiнiзаваны прадукт.

Вітамiнны. Які мае адносіны да вітамінаў; з вітамінамі.

Агрэгат па вытворчасці вітамiннай мукі дзейнічаў, і цяпер не толькі для свайго грамадскага статку рыхтуецца спажываўная падкормка, а колькі сотняў тон яе і на продаж ідзе. *Звязда.*

Вітамінóзны. Асабліва багаты вітамінамі.

Вітамінозны рыбін тлушч.

Н я п р а в і л ь н а. На кожным квадратным метры грунту [у цяплицы] агароднікі збіраюць да васьмі кілаграмаў вітамінізаваных (трэба: вітамінных) прадуктаў. *Звязда.*

ВІХРАВАТЫ // ВІХРАВЫ / ВІХРАСТЫ

Віхрава́ты. *Разм.* З віхрамі; віхрасты.

Разарваўся шалёны снарад. Смерць? Ну што ж,— ёй мы ўсе вінаваты! А жыццё за каўнер ды назад: «Стой, куды ты, хлапец віхраваты!» *С. Дзяргай.*

Віхрава́ы. Які мае адносіны да віхру, віхуры; віхрападобны.

Канструктары прымянілі ў рухавіку віхравую камеру згарання. *Маладосць.*

Віхра́сты. З віхрамі (пра валасы на галаве); віхраваты.

Шапка-вушанка сядзела на самай макаўцы, з-пад шапкі выбіваўся віхрасты чуб. *М. Лынькоў.*

ВОБЛАСЦЬ // ВОЛАСЦЬ

Вобласць. 1. Буйная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў былым СССР.

Перад самай вайной яго . . паслалі на працу старшынёю калгаса ў заходнія вобласці. *П. Кавалёў.*

2. Раён пашырэння чаго-н.; зона.

Вобласць вечнай мерзлаты.

Вобласць. У Расіі і ў СССР да 1930 г.: ніжэйшая адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка, якая ўваходзіла ў склад павета.

Вы лепш спытайце самі пра палясоўшчыка Міхала: яго ўся воласць наша знала. *Я. Колас.*

ВОКЛІК // ВОКЛІЧ // ВОКРЫК

Воклі́к. Слова, якім аклікаюць; выгук.

Пасля яшчэ аднаго вокліку чалавек на дрэве абазваўся і сказаў, што ён як ёсць свой. *А. Кулакоўскі.*

Воклі́ч. Гучны выкрык; гучнае ўсхваляванае акліканне.

Вокліч прагучаў ледзь не каля самага майго вуха і вывеў мяне з задумення. *М. Ткачоў.*

Вокры́к. Рэзкі гучны вокліч з загадам, папярэджаннем, пагрозай каму-н.; слова-загад, пагроза.

Неўзабаве разгублена заякатаў сабака, пачуўся строгі гаспадарскі вокрык, нейкая нягучная кароткая фраза, і ён зразумеў, што сабакі згубілі след. *В. Быкаў.*

ВОРАНЫ // ВОРНЫ / ВОРЫЎНЫ

Вораны. Які ўзаралі, апрацавалі плугам; араны.

Паглядзі: на полі вораным след праложан калясом. *М. Чарот.*

Ворны. Прыгодны, прыдатны для ворыва; не абложны.

На ўзмежку буяў бярэзнік, і пад ім ляжала каменне, пасабра-нае з ворнага поля. *А. Савіцкі.*

Ворыўны. Тое, што і ворны.

Былі ў пана і ворыўныя землі, і заліўныя лугі па Сажы над возерам, але найбольшым яго багаццем была пушча. *В. Ка-рамазаў.*

ВОСЦІ // ВОСЦЬ

Восці. адз. няма. Рыбалоўная прылада ў выглядзе віл.

Іліко .. схапіў свае восці і ўдарам пад жабры дакончыў рыбіну. *Э. Самуйлёнак.*

Восць. зб. Доўгія (і больш рэдкія) валасы на скуры жывёл у параўнанні з асноўным слоём шэрці.

Зверху бабёр пакрыты восцю — доўгімі і параўнальна рэдкімі валасамі. *В. Вольскі.*

ВОЧАП // ВОЧАПКА

Вочап. Шост, да якога прымацоўваецца калодзежнае ядро. Збоку, у лагчыне, стаіць невялікі хляўчук з паветкай для дроў, з-за хлява выступае рог варыўні, за якой на доўгім вочапе мерна пачэкваецца драўляная бодня. *В. Гардзей.*

Вочапка. Ручка вядра, бітона і г. д.; восілка.

Ганька бярэ за вочапку збан вады і выходзіць з хаты. *А. Ва-сілевіч.*

ВУГЛАВАТЫ // ВУГЛАВЫ

Вуглаваты. З выступамі, няроўны.

На поўдні з-за небасхілу высунулася чорная вуглаватая хмара. *М. Гамолка.*

Вуглавы. 1. Які мае форму вугла, сагнуты пад вуглом.

Вуглавое злучэнне.

2. Які стаіць на вуглу, на перакрываванні вуліц.

Вуглавы дом.

ВУЖ // ВУЖАКА

Вуж. Адна з недавітых змей сямейства паўзуноў.

Старыя вужы, скруціўшыся ў клубок, ляжалі, блішчалі на цёпрых пнях, як срэбныя талеркі. *Л. Дайнека.*

Вужа́ка. *Разм.* Змяя, гадзюка.

Мяне апанаваў не проста страх, а страх, змешаны з невымоўнаю гідлівасцю; кшталт таго страху я перажыў нядаўна ў лесе, убачыўшы на альховай галіне над галавою клубок вужакаў.
У. Арлоў.

ВУЗЕЦЬ // ВУЗІЦЬ

Вузэ́ць. Станавіцца вузейшым.

Сінонім: звужвацца.

Чырвоная паласа на захадзе ўсё вузела, апускаючыся за небасхіл. *У. Шахавец.*

Вузі́ць. *што.* Рабіць больш вузкім, вузейшым.

Сінонім: звужваць.

Вузіць штаны. Вузіць рукаў.

ВУЗЛАВАТЫ // ВУЗЛАВЫ

Вузлава́ты. 1. Які мае вузлы, вузялкі; з вузламі.

Пастушок бег па вуліцы і паляскаваў вузлаватаю пугаю.

К. Чорны.

2. З патаўшчэннямі, наростамі, буграмі.

Пяць чорных вузлаватых сукоў узнімаюцца ў неба, і здаецца, што гэта пальцы чыёйсьці вялізнай рукі. *А. Шашкоў.*

Вузлава́ы. 1. Які з'яўляецца вузлом, месцам перакрывавання чаго-н.

Эшалон затрымліваўся на вузлавых станцыях — у Оршы, Жлобіне, Гомелі. *Полымя.*

2. перан. Галоўны, асноўны, самы істотны.

Вузлавое пытанне.

ВУЧАНЫ // ВУЧОНЫ

Вучаны. Такі, якога навучылі чаму-н.; абучаны, навучаны.

А раницай прыляцеў у балотны гарадок голуб. Усе адразу здагадаліся, што птушка ручная, вучаная чалавекам. *Л. Дайнека.*

Вучо́ны. 1. Які набыў спецыяльную падрыхтоўку ў галіне якіх-н. ведаў; спецыяліст у якой-н. галіне навукі; даследчык.

Партызан з першага ж дня падабаўся Маеўскаму сваёй эрудыцыяй вучонага і дапытлівасцю разведчыка. *І. Шамякін. || Разм. Дрэсіраваны (пра жывёл).* Вучоны мядзведзь.

2. Які мае адносіны да навукі, звязаны з навукай.

Вучоны савет. Вучаная ступень.

ВЫВАДАК // ВЫВАДКА

Вывадак. Чародка звяроў або птушак адной маткі.

У густой лістоце дрэў аж заходзіліся ад шчабятання маладыя вераб'іныя вывадкі. *І. Дуброўскі.*

Вывадка. Вывад коней для агляду ці размінкі.

Ранішняя вывадка стаенніка.

ВЫГАДА // ВЫГОДА

Выгада. Карысць, прыбытак; разлік.

Да людзей у хаты ён [брыгадзір] ніколі не заходзіў, каб не казалі, што п'е ці мае нейкую выгаду. *У. Дамашэвіч.*

Выгода. Усё, што задавальняе максімальныя запатрабаванні, чым зручна карыстацца; прыволле.

Кювет зарос густой травой. На выгодзе яна пабуяла. Цяпер яе не выкошваў чалавек, не скубла і не клычыла жывёла. *М. Айрамчык.*

ВЫГАДАВАЦЬ // ВЫГАДВАЦЬ

Выгадаваць. Даглядаючы, вырасціць, выхаваць.

Доўгі час я лічыў сваімі бацькамі тых добрых людзей, якія мяне выгадавалі. *А. Кулакоўскі.*

Выгядваць. Старацца атрымаць якую-н. выгаду, карысць, перавагу ў чым-н.

Я нічога не выгядваю для сябе. *І. Шамякін.*

ВЫГЛЯДАЦЬ // ВЫГЛЯДЗЕЦЬ // ВЫГЛЯНУЦЬ

Выглядáць. *незак.* Мець пэўны выгляд.

Петраш быў на год пяць старэйшы за мяне — яму падбіралася пад сорок, але ён быў увесь сівы, хоць з твару выглядаў маладжава. *В. Адамчык.*

2. *Разм.* Уважліва гледзячы, шукаць, заўважаць, знаходзіць каго-што-н.

І пайшоў дзед па рынку хадзіць; ходзіць, па сваіх грашах тавар выглядае. *Я. Колас.*

3. Віднецца, паказвацца, быць відным.

То ўзбіраецца [дарога] на пагоркі, то нырае ў нізінкі, паўз старадаўнія валуны, змрочныя руіны нямецкага дота, што страшыдлам выглядае з пясчанага кар'ера . . . *А. Жалязойскі.*

4. Пазіраць, зіркаць, высоўваючыся адкуль-н.

З калідора выглядалі дзяўчаткі, а як толькі Вера ўзышла на ганак, усе сыпанулі ў клас і зачынлі дзверы. *С. Грахоўскі.*

Выглядзець. *зак., каго-што.* Уважліва гледзячы, знайсці, заўважыць, адшукаць каго-што-н.

Эшалон стаяў на апошняй каляіне: чалавек гэта ўжо ўдзень выглядзеў. *К. Чорны.*

Выглянуць. *зак. 1.* Высунуўшыся з укрыцця, глянуць, паглядзець.

Смалякоў расчыніў дзверцы машыны, трывожна выглянуў з кабіны. *ЛіМ.*

2. Стаць бачным; паказацца, паявіцца.

Выглянула з-за хмар сонца, і ўсё навокал зазіхацела. *І. Мележ.*

ВЫДЫХАЦЦА // ВЫТЫХАЦЦА

Выдыхацца. Траціць апошнія сілы; знясільвацца.

Праціўнік быў спынены, і атакі яго на гэтым участку адна за адной выдыхаліся пад нашым агнём. *С. Смірноў.*

Вытыхацца. Траціць пах, моц, мацунак.

І яшчэ што іх рабіла падобнымі да другіх — гэта тая семінарская закваска, якая так трудна вытыхаецца з настаўніка — выхаванца семінары. *Я. Колас.*

ВЫКЛАДАЦЬ // ВЫКЛАДВАЦЬ

Выкладáць. Вучыць каго-н. чаму-н.; выказваць, тлумачыць.

Вучачыся ў Мінскім педагагічным тэхнікуме, Коласа мы сустрэкалі кожны дзень: Канстанцін Міхайлавіч выкладаў на старэйшых курсах метадку мовы. *М. Лужанін.*

Выкладваць. *што. 1.* Вымаючы што-н. адкуль-н., класці на віду.

Дзеці пільнымі вачанятамі сачылі, як Сашка выкладваў з чамадана свае цацкі. *М. Даніленка.*

2. Будаваць, узводзіць; абліцоўваць; высцілаць.

Брыгада выкладвала сцены, вяла цяслярскія і сталярныя работы. *Т. Хадкевіч.*

3. *перан.* Падрабязна выказваць, паведамляць.

Прышоў чалавек да Маслячка — калі ласка, заходзь у кабінет, як у сваю хату, выкладвай свае патрэбы, скаргі або просьбы. *М. Пянкрат.*

ВЫКЛЮЧАНЫ // ВЫКЛЮЧНЫ

Выключаны. 1. Выведзены са складу чаго-н.

Пан кіроўнік сказаў яму спакойна: «Малец, ты выключаны са школы». *Я. Брыль.*

2. Спынены, перарваны; адключаны.

На сцяне перастаў трашчаць не выключаны, відаць, да адказу рэпрадуктар. *В. Адамчык.*

Выключны. 1. Які з'яўляецца выключэннем з агульных правіл, са звычайных норм.

У прыродзе сустракаюцца выключныя экзэмпляры, — выказаўся аднойчы Валерый Самасад. — Ім дадзена болей, чым астатнім. *І. Навуменка.*

2. Асаблівы, незвычайны; рэдкі.

Якуб Колас — паэт вельмі «зямны». Ён рэдка шукае выключнага, яркага, экзатычнага. *І. Навуменка.*

3. Які з'яўляецца асаблівасцю толькі дадзенай асобы, калектыву, рэчы.

Марына Паўлаўна — жанчына з выключным арганізатарскім талентам. *А. Васілевіч.*

ВЫКРУТ // ВЫКРУТКА

Выкрут. 1. Незвычайны паварот.

Сцежка з выкрутам. Скокі з выкрутамі.

2. *перан.* Хітрыкі пры ўхіленні ад прамога адказу, удзелу ў якой-н. справе; маскіроўка сапраўднай мэты.

Ягоная галава ледзьве не разрывалася ад таго, што ён не мог зразумець новыя выкруты ворага. *В. Быкаў.*

Выкрутка. *Разм.* Выхад з цяжкага становішча.

Кукушкін. А чаго там разумець? Каб у іх была другая выкрутка — хіба яны малілі б мяне хрыстом-богам? *К. Губарэвіч.*

ВЫКУПЛЕННЫ // ВЫКУПНЫ

Выкуплены. Такі, каго (што) выкупілі; куплены.

Нарэшце, у 1929 годзе, у Швецыі і Германіі былі выкуплены чатыры белавежскія зубры. *В. Вольскі.*

Выкупны. Які мае адносіны да выкупу; прызначаны для выкупу.

Над скляпеннямі царквы гучалі словы аб капіталізацыі аброку, аб выкупных сумах, аб шасці працэнтах выплаты ў год. *У. Караткевіч.*

ВЫЛЕГЧЫ // ВЫЛЕЖАЦЬ

Вылегчы. Прыпасці сцяблом да зямлі; палегчы (пра збажыну, травы).

А перабольшваць гною нельга, бо калі перабольшым, дык

бульба счарвіее, а ямень ці яшчэ якая збажына пабуе і вылежа. *Р. Сабаленка.*

Вылежаць. 1. Праляжаць пэўны (патрэбны) тэрмін пасля хваробы.

Міша хварэе. Ён быў прастудзіўся, не вылежаў, пайшоў рамантаваць свой грузавік. *Работніца і слянка.*

2. Прабыць пэўны час у ляжачым становішчы.

Яму трэба было вылежаць паўгадзіны на гарачым пяску.

ВЫЛЕЧАНЫ // ВЫЛЕЧНЫ

Вылечаны. Пазбаўлены ад хваробы лячэннем.

Вылечаны ад запалення лёгкіх хлопчык.

Вылечны. Які можна вылечыць.

Вылечная хвароба.

ВЫМЕРАНЫ // ВЫМЕРНЫ

Вымераны. Дакладна вызначаны па велічыні, памерах.

Вымераны ўчастак зямлі.

Вымерны. Які можна вымераць; прызначаны для вымярэння.

Вымерная велічыня. Вымерная рулетка.

ВЫМЫСЕЛ // ЗАМЫСЕЛ

Вымысел. 1. Тое, што створана фантазіяй, уяўленнем.

«Вайна — мір» — класічны прыклад таго, як трэба вырашаць праблему суадносін мастацкага вымыслу і дакументальнай верагоднасці. *Д. Палітыка.*

2. Тое, што супярэчыць рэчаіснасці; выдумка, хлусня.

Не ўсякім вымыслам трэба верыць.

Замысел. 1. Задуманы план дзеяння; намер, задума.

Мне здалася, што Зарэцкі жыве нейкім новым замыслам. *Я. Скрыган.*

2. Асноўная думка, ідэя мастацкага твора.

Я ўпэўнена, што і крытык, для таго каб лепш зразумець твор, пранікнуць у замысел аўтара, павінен умець настроіцца на хвалю яго таленту. *Р. Шкраба.*

ВЫНАСНЫ // ВЫНОСНЫ / ВЫНОСІСТЫ // ВЫНОСЛІВЫ

Вынасны. 1. Прыстасаваны для вынасу, пераносу.

Пішчыкаў выйшаў з КП, сеў за столік, на якім ляжаў вынасны мікрафон радыёстанцыі. *А. Алешка.*

2. Вынесены за межы чаго-н.; звязаны з заўвагамі на палях кнігі або над тэкстам.

У сувязі з гэтым ускладняецца і пытанне аб правілах чытання слоў з вынаснай літарай. *А. Булыка.*

Выно́сны. З прамым гладкім і высокім ствалом; гонкі; выносісты.

Сонца залаціла гладкія ствалы выносных соснаў, светлымі кавалкамі ляжала на ягадніку. *В. Адамчык.*

Выно́сісты. З прамым гладкім і высокім ствалом; гонкі; выносны.

Вось адна маладая выносістая хваінка не вытрымала першага шчодрага снегу, нахілілася. *А. Кулакоўскі.*

Выно́слівы. Фізічна дужы, стойкі, загартаваны; здольны пераносіць усякія цяжкасці, цярплівы.

Па-сялянску дужую і вынослівую, яе раптоўна падкасіла страшная, не зусім яшчэ асэнсаваная ёю сіла. *В. Іпатава.*

ВЫНАХОДЛІВЫ // ВЫНАХОДНІЦКІ

Вынахо́длівы. Здольны ствараць новае, вынаходзіць; знаходлівы.

Перад Юркам і зараз, як жывы, стаяў смелы, рашучы, вынаходлівы і справядлівы капітан Немо. *Я. Курто.*

Вынахо́дніцкі. Які мае адносіны да вынаходніка, вынаходніцтва.

Выход чалавецтва за межы зямной атмасферы ў неабсяжныя прасторы космасу дае вялікі штуршок для развіцця касмічнай вынаходніцкай думкі. *А. Матрунёнак.*

ВЫНАХОДЛІВАСЦЬ // ВЫНАХОДНІЦТВА // ВЫНАХОДСТВА

Вынахо́длівасць. Здольнасць ствараць новае, вынаходзіць; знаходлівасць.

Начны бой патрабуе значна больш сіл, вынаходлівасці. *А. Алешка.*

Вынахо́дніцтва. Дзейнасць вынаходнікаў.

Зрабіць вынаходніцтва.

Вынахо́дства. Тое, што вынайзена, прыдуманая; вынік творчай працы вынаходніка.

Вера, хвалюючыся, расказала Заруднаму пра сваё вынаходства. *І. Гурскі.*

ВЫНАШАНЫ // ВЫНЕСЕНЫ

Вынашаны. 1. Стары, пацёрты ад працяглага нашэння. Над плотам паказалася Есіпава галава ў вынашанай цялячай шапцы. *І. Дуброўскі.*

2. *перан.* Абдуманы да поўнай яснасці, закончанасці.

Вынашаны план. Вынашаны сюжэт.

Вынесены. Які вынеслі; выдалены; выстаўлены.

Вынесены з пакоя стол.

ВЫПАД // ВЫПАДАК

Выпад. 1. *Спарт.* Рэзкі рух уперад з апорай на выстаўленую нагу.

Чаратун усхапіўся на калені і зрабіў выпад рукою, нібы хацеў прапароць мяне шпагаю. *П. Місько.*

2. Варожае выступленне, няобразычлівая выхадка.

Сярод гэтых «перамешчаных», мы ведалі, ёсць злачынцы, ворагі, гатовыя на ўсякі выпад. *І. Мележ.*

Выпадак. 1. Тое, што здарылася; здарэнне; факт, з'ява.

Усе ёю цікавіліся, а яна не хацела бясконца раскадваць пра той няшчасны выпадак. *І. Грамовіч.*

2. Пэўныя абставіны, стан рэчаў.

І от здарыўся выпадак, які парушыў нечакана спакой і ў нашым службовым жыцці і ў жыцці Марыны. *Я. Скрыган.*

3. Зручны момант.

Дзед любіў пры зручным выпадку ўжыць навуковае слова. *М. Лынькоў.*

ВЫПІНАЦЦА // ВЫПІРАЦЦА

Выпінацца. *Разм.* Выстаўляцца, висоўвацца ўперад.

У некаторых выпадках ён не дужа любіў выпінацца наперад. *М. Лынькоў.*

Выпірацца. Выдавацца, висоўвацца за межы чаго-н.; вытыркацца.

Усё ў більнягу і ажынніку, яно [печышча] выпіраецца аж на самую дарогу. *Б. Сачанка.*

ВЫПРАБАВАЛЬНЫ // ВЫПРАБАВАНЫ

Выпрабавальны. Прызначаны для выпрабавання.

Непадалёк за заводскай агароджай шырыўся лугавы працяг — выпрабавальны палігон. *ЛіМ.*

Выпрабаваны. Правераны на справе.

Сінонім: надзейны.

Выпрабаваны метадам.

ВЫРАБАТАК // ВЫРАБАТКА

Вырабатак. Тое, што выпрацавана; выпрацоўка.

Дзённы вырабатак. Нормы вырабатку.

Вырабатка. Месца, дзе здабываюцца карысныя выкапні.

Глыбокая вырабатка. Старая вырабатка.

ВЫРАЗАНЫ // ВЫРАЗНЫ // ВЫРАЗНЫ

Выразаны. У розн. знач. Які выразалі.

Адно сцябло — адна кветка. Але якая! Пяць ярка-малінавых пялёсткаў — яны нібы выразаныя па краях, нібы абсыпаныя белымі крапкамі, а ля песцікаў — як усё роўна прастрочаныя кім. Я. Сіпакоў.

Выразны. Выраблены вырэзваннем; з выразамі, разны.

Выразны арнамент. Выразныя ножкі стала.

Выразны. 1. Такі, у якім кожная дэталі, момант яскрава вылучаюцца.

Думаючы пра ўсё гэта, працягваў перабіраць лісты ў шакутлы, пакуль не выхапіў з яе, як апёкшыся, ліст са знаёмым выразным, буйнымі літарамі почыркам. В. Кармазаў.

2. Дакладна і ясна сфармуляваны.

Выразны адказ.

ВЫРАТАВАЛЬНЫ // ВЫРАТАВАНЫ / ВЫРАТОЎНЫ / / ВЫРАТОЎЧЫ

Выратавальны. Які служыць для выратавання; які выратоўвае, дае ратунак.

Што ж, зусім не страшна, не крычы, не ахай, круг выратавальны ў кожнага пад пахай. С. Шушкевіч.

Выратаваны. Пазбаўлены ад пагібелі, небяспекі, пагрозы.

Распытала ў мяне маці, як усё было, а сама і радуецца, што сыноч выратаваны, і скардзіцца на яго. А. Кулакоўскі.

Выратоўны. Тое, што і выратавальны.

Вецер гудзеў бы шалёны, нацягваючы струнамі канаты абедзвюх мачтаў, цяжка пахлопваючы намоклымі брызентамі выратоўных шлюпак. М. Лынькоў.

Выратоўчы. Тое, што і выратавальны.

І з усіх бакоў пад вечар прыйшлі на электрастанцыю выратоўчыя брыгады. П. Броўка.

ВЫСАДАК // ВЫСАДКА

Высадак. *часцей мн.* Корань мінулагадняй агароднай расліны, пасаджаны на насенне; насеннік; маладая расліна для пасадкі.

Падрос козлік і вельмі ж развалачыўся. Панадзіўся ў Піліпавы грады і ўсе капусныя высадкі абцерабіў. *Я. Брыль.*

Высадка. 1. Выхад і выгрузка (з судна, вагона і г. д.) прыехаўшых.

Капітан загадаў падрыхтавацца да магчымай высадкі на лёд. *Я. Бяганская.*

2. Перасадка раслін з пітомніка, парніка ў глебу.

Высадка ранніх кветак на гарадскія клумбы толькі пачалася.

ВЫСЕЎ // ВЫСЕЎКІ

Высеў. Тое, што высаваюць, колькасць высеянага.

Норма высеу на гектар.

Высеўкі. *адз. няма.* Адсеянае пры прасейванні.

Высеўкі высыпалі на зямлю курам.

ВЫСМАГНУЦЬ // ВЫСМАЖЫЦЬ

Высмагнуць. Стаць вельмі сухім ад гарачыні.

Жыта выгарыць адразу, поле высмагне зусім. *А. Бялевіч.*

Высмажыць. Добра ўсмажыць (пра сала); апаліць (пра сонца).

Усюды сонца высмажыла ягады, але я знаю ў лесе такую мясціну, дзе і ў сухое лета можна смагу прагнаць. *С. Александровіч.*

ВЫСТАВАЧНЫ // ВЫСТАЎЛЕНЫ // ВЫСТАЎНЫ

Выставачны. Які мае адносіны да выстаўкі.

У выставачнай зале на стэндах і вітрынах прадстаўлены сотні перадавых калгасаў. *Маладосць.*

Выстаўлены. *У розн. знач.* Які выставілі.

На змярканні на ўсіх дарогах будуць выстаўлены патрулі. *Х. Жычка.*

Выстаўны. Які можна выстаўляць; які вымаецца.

Выстаўныя рамы.

ВЫСТРУГАЦЬ // ВЫСТРЫГАЦЬ

Выстругаць. *зак. што.* Стругаючы, зрабіць што-н. гладкім або надаць чаму-н. патрэбную форму.

Выпаў снег. І сыну тата з дошкі выстругаў лапату. *С. Грахоўскі.*

Выстрыгаць. *незак. што.* Зразаць нажніцамі або машынкай якую-н. частку валасоў, шэрсці і г. д.

Алёша ўжо не выстрыгае чупрыны пад бокс. *В. Вітка.*

ВЫТВОРНЫ // ВЫТВОРЧЫ

Вытвóрны. Утвораны ад іншай формы, велічыні і г. д.

Асновы, якія складаюцца толькі з адной карэннай марфемы, называюцца невытворнымі, асновы ж, у склад якіх уваходзіць больш за адну марфему, называюцца вытворнымі. *Граматыка беларускай мовы.*

Вытвóрчы. 1. Які мае адносіны да вытворчасці.

Вытворчыя планы пачалі перавыконвацца. *К. Чорны.*

2. Які займаецца вытворчасцю, вырабам чаго-н.

Вытворчыя майстэрні вучылішча размяшчаюцца ў дрэва-апрацоўчым цэху завода. *М. Даніленка.*

ВЫТРЫВАЦЬ // ВЫТРЫМАЦЬ

Вы́трываць. 1. *што.* Цярпліва, стойка перанесці што-н.; выцерпець.

Я і гэта вытрываў моўчкі, бо ведаў, што сказаў праўду. *В. Казько.*

2. *без дап. (звычайна з адмоўем).* Праявіць вытрымку, стрыманасць; сцяраць.

Памятаю, мароз на вуліцы — не вытрываць, а тут яшчэ вецер. *А. Васілевіч.*

Вы́трымаць. 1. *што.* Не падацца ўздзеянню цяжару, ціску і г. д.; устаяць.

Першую машыну мост вытрымаў. *І. Мележ.*

2. *перан. што і без дап.* Стойка перанесці што-н.; праявіць вытрымку; выцерпець.

Збіраючыся ў дарогу, [Захар] не думаў, ці вытрымаюць дзеці, калі дарога выдасца доўгай, цяжкай? *В. Карамазаў.*

3. *што.* Выявіць сваю падрыхтоўку, годнасць у працэсе праверкі.

Усе ў доме з вялікай радасцю ўспрынялі вестку, што я вытрымаў экзамен і прыняты ў гімназію. *Я. Рамановіч.*

4. *перан.; што.* Не ўступіць, праявіць цвёрдасць.

Позірк яго я не мог вытрымаць, вочы адводзіў, быццам натыкаўся на нешта пякуча-вострае. *В. Хомчанка.*

5. Захаваць што-н.; не дапусціць адхілення.

Але калі яшчэ ў часы Пушкіна цяжка было вытрымаць класічны канон, то чаго чакаць сёння? *А. Лойка.*

6. што. Працяглым захоўваннем у адпаведных умовах давесці да высокай кандыцыі, якасці; даць выстаяцца, вылежацца. Вытрымаць сыр. Вытрымаць віно.

ВЫХАВАНАСЦЬ // ВЫХАВАННЕ

Выхаванасць. Уменне добра паводзіць сябе; добрае выхаванне.

Пра добрую выхаванасць чалавека пісар [Дубейка] мяркуе перш за ўсё па тым, ці ўмее ён гуляць у карты і ці напрактыкаваны куляць чарку. *Р. Шкраба.*

Выхаванне. Уздзеянне школы, сям'і, асяроддзя на развіццё, склад думак, пачуццяў і паводзін каго-н.; агульнае развіццё, культура чалавека.

Выхаванне дзяцей — адна з найбольш важных задач нашага грамадства.

ВЫЧАСКА // ВЫЧАСКІ

Вычаска. Апрацоўка валакна часаннем.

Вычаска лёну.

Вычаскі. адз. няма. Адходы пры часанні валакна.

Вычаскі з лёну.

ВЫШКА // ВЫШКІ

Вышка. Высокае (звычайна конусападобнае) збудаванне спецыяльнага прызначэння.

За пылам, за Волгай, далёка-далёка ў нафтавых вышках стаяць Жыгулі. *П. Панчанка.*

Вышкі. адз. няма. Насціл пад страхой у хляве або ў канюшні для сена, розных гаспадарчых прылад.

Селянін некалі свой плужок здорам змазваў і на вышкі хаваў. *І. Шамякін.*

ВЫШЫВАЛЬНЫ // ВЫШЫВАНЫ

Вышывальны. Прызначаны для вышывання.

Да вязальных і вышывальных нітак адносяцца крашэ, ірыс, муліне. *Таваразнаўства.*

Вышываны. Аздоблены вышыўкай; вышыты.

Увесь убор яе складаўся з палатнянай вышыванай кашулі, такога ж фартуха ды паласатага, у дробныя зборкі андарака. *З. Бандарына.*

ВЫЯЎЛЕНЧЫ // ВЫЯЎЛЕНЫ // ВЫЯЎНЫ

Выяўлёнчы. Які дае магчымасць наглядна паказаць, адлюстравать што-н.

Беларуская мова ўдасканалваецца, шліфуецца, робіцца больш багатая на выяўленчыя сродкі. *Р. Шкраба.*

У выразе: выяўленчае мастацтва — агульная назва графікі, жывапісу, скульптуры.

Гурток выяўленчага мастацтва.

Выяўлены. Заўважаны, знойдзены; праяўлены; высветлены.

Ад танкістаў пачалі паступаць данясенні аб выяўленых цэлях. *Звязда.*

Выяўны. Бясспрэчны; выразны.

Выяўны кампраміс. Выяўны малюнак.

ВЯЗАЛЬНЫ // ВЯЗАНЫ

Вязальны. Прызначаны для вязання.

У вязальным і швейным цэхах на фабрыцы працуюць школы перадавога вопыту. *Звязда.*

Вязаны. Зроблены вязаннем.

Таніна маці ўжо некалькі хвілін сядзела, паклаўшы сваё вязанне на калені. Яна трымала ў руках жоўты вязаны платок, два вязальныя пруткі тырчалі з яе рук у бакі. *Л. Арабей.*

ВЯНДЛІННЫ // ВЯНДЛЯРНЫ

Вяндліны. Які мае адносіны да вяндліны.

Вяндлінныя вырабы.

Вяндлярны. Прызначаны для вэнджання.

Вяндлярная печ.

ВЯНЕЦ // ВЯНОК

Вянец. 1. Карона, якую трымаюць над галавамі маладых у час вячання ў царкве.

Яблыні яшчэ не распусціліся, а вішні, слівы і грушы стаялі белыя, як дзяўчаты пад вяном. *У. Дамашэвіч.*

2. *Уст.* Каштоўны галаўны ўбор — сімвал царскай улады; карона.

Халоднае золата старога вянца лягло на лоб. *У. Караткевіч.*

3. *перан.* Апошняя, вышэйшая ступень, верх чаго-н.

Думка застаецца думкай. Вяном яе заўсёды з'яўляецца справа. *М. Гамолка.*

4. Кожны рад бярвён у зрубе; вянок (*у 2 знач.*).

Цяпер і самому не верыцца, што за лета паставіў хату. Сцены, пакуль мог дацягнуцца, складаў сам, апошнія вянцы памог сусед па забудове... *С. Грахоўскі.*

Вянок. 1. Упрыгожанне з кветак або галінак, сплеченае ў выглядзе круга.

Зажурыліся дзяўчаты з дзеразовымі вянкамі на руках.
М. Лынькоў.

2. Кожны рад бярэў у зрубе; вянец (*у 4 знач.*).

Неўзабаве агонь ужо абгрызаў аголеныя краты крокваў і латаў, што з трэскам абвальваліся ў сярэдзіну зруба пасля таго, як полымя салодка лізнула верхнія вянкi бярэўня. *М. Айрамчык.*

ВЯРТУХА // ВЯРТУШКА

Вяртуха. *Разм.* Непаседа; вяртлявая.

Гэта малая такая ўжо вяртуха, што ні хвіліны не ўседзіць на месцы.

Вяртушка. Назва розных прадметаў, інструментаў, якія свабодна круцяцца.

Пры ўваходзе ў парк замест каліткі стаяла вяртушка.

Г

ГАБЛЯВАЛЬНЫ // ГАБЛЯВАНЫ / ГАБЛЕВАНЫ

Габлявальны. Прызначаны для габлявання.

Габлявальны інструмент.

Габляваны. Апрацаваны рубанкам (гэблем); струганы, гладкі.

Габляваная дошка.

Габлёваны. Тое, што і габляваны.

Габлёваная рэйка.

ГАДАВАЛЬНІК // ГАДАВАНЕЦ

Гадавальнік. Месца для развядзення і вырошчвання раслін ці жывёл.

Пладова-ягадны гадавальнік.

Гадаванец. Дзіця, юнак, увогуле чалавек у адносінах да свайго выхавальніка.

Пажылы мастак-педагог прывіваў сваім гадаванцам любоў да партрэтнага жанру. *А. Ліс.*

ГАДАВАННЕ // ГАДОЎЛЯ

Гадаванне. Дагляданне, выхоўванне каго-чаго-н.

Астаўшыся без бацькоў на восьмым годзе, ён выгадаваўся ў панскім маёнтку. Можна ўявіць, якое гэта было гадаванне і выхаванне. *А. Чарнышэвіч.*

Гадоўля. Развядзенне, вырошчванне (звычайна пра жывёл, расліны).

Кніжкі былі найбольш дробныя, пра гадоўлю коней, і не ўсе нават з малюнкамі. *А. Якімовіч.*

ГАДЗІННІКАВЫ // ГАДЗІННЫ

Гадзіннікавы. Які мае адносіны да гадзінніка; звязаны з вытворчасцю і продажам гадзіннікаў.

Часу да выбуху, устаноўленага на гадзіннікавым механізме, заставалася ўсяго пяць мінут. *Звязда.*

Гадзінны. Які працягваецца гадзіну; атрыманы за гадзіну, разлічаны на гадзіну.

Гадзінная лекцыя. Гадзінная норма выпрацоўкі.

ГАЗ // ГАЗА

Газ. Агульная назва гаручых газападобных ці парападобных рэчываў, якія скарыстоўваюцца для ацяплення, асвятлення і інш.

Газ — цудоўнае паліва. Ён з поспехам можа замяніць вугаль, дровы, нафту. *Беларусь.*

Газа. Гаручая вадкасць, якая атрымліваецца пры перапрацоўцы нафты.

Сінонім: карасіна.

Газа была не чыстая, святла давала мала, капцела многа. *І. Новікаў.*

ГАЗАВАЦЬ // ГАЗІРАВАЦЬ

Газавáць. *Разм.* Уключаць матор на поўную магутнасць.

Трымаючы пілу ля зямлі на выпрастаных руках, надта не газуючы, упарта схіліўшы галаву, ён спакойна сачыў, як зубасты ланцуг уядаўся ў камель. *В. Карамазай.*

Газіраваць. *што.* Насычаць што-н. газам.

Газіраваць ваду. Газіраваць напітак.

ГАЗЕТНИЦА // ГАЗЕТЧЫЦА

Газётніца. Папка для захоўвання газет.

Свежыя газеты ляжалі, як заўсёды, у газетніцы на старшынёўскім стале.

Газётчыца. 1. Прадаўшчыца газет.

Газетчыцы цяпер ужо скардзяцца, што не хапае ў кіёсках газет на продаж.

2. *Разм.* Супрацоўніца газеты; журналістка.

Пасля заканчэння факультэта журналістыкі суседка працуе газетчыцай, яе сяброўка — на рэспубліканскім радыё.

ГАЙДАМАК // ГАЙДУК

Гайдама́к. 1. Удзельнік народна-вызваленчай барацьбы на Правабярэжнай Украіне і поўдні Беларусі супраць польска-шляхецкага прыгнёту ў 18 ст.

Сяляне і казакі, якія ўдзельнічалі ў гэтых паўстаннях, атрымалі назву гайдамакаў. *Гісторыя СССР.*

2. Салдат контррэвалюцыйных атрадаў на Украіне ў часы грамадзянскай вайны.

І вось разбіты гайдамакі, Пятлюра ледзь уцёк. *П. Броўка.*

Гайдук. Слуга, вязаны лакей багатага памешчыка ў часы прыгону.

Апаўдні пачуліся свіст бізуноў, грукат конскіх капытоў — імчаліся па вуліцы панскія гайдукі. *М. Лупсякоў.*

ГАЙДАНКА // ГАЙДАННЕ

Гайданка. Пакалыхванне, неспакойны ход судна (самалёта, машыны і інш.) у час руху.

Як толькі наш параход увайшоў у яго [Баранцава мора] воды, пачалася гайданка. *Я. Бяганская.*

Гайданне. Рытмічнае пакалыхванне, хістанне з боку ў бок ці зверху ўніз.

Ён паслухаў: у гайданні гэтых голек спеў чуваць. *Я. Колас.*

ГАЛАВЕШКА // ГАЛАЎНЯ

Галавешка. Абгарэлы кусок дрэва.

Печ ярка палала, дагаралі апошнія галавешкі — аж пякло ёй у плечы, а цеста на руках яе засыхала і лушчылася. *У. Дамашэвіч.*

Галаўня. 1. Хвароба збожжавых злакаў, пры якой зерне ператвараецца ў пыл або ў цвёрдую чорную нарасць.

Жытні колас з галаўнёй.

2. *Абл.* Вялікая галавешка.

Праз хвіліну вогнішча было раскідана, чадныя галоўні шыпелі ў траве. *Э. Самуйлёнак.*

ГАЛАНТАРЭЙНЫ // ГАЛАНТНЫ

Галантарэйны. Які мае адносіны да галантарэі — дробных прыналежнасцей туалету (пальчаток, гальштукаў, гузікаў, нітак і г. д.).

Дзяўчына несла ў кошыку пісталет, патроны або гранаты, прыкрытыя зверху няхітрым галантарэйным наборам. *Я. Брыль.*

Галантны. Вытанчана ветлівы, ласкавы, далікатны ў абыходжанні.

Ён прыціснуў левую руку да грудзей, схіліў галаву ў галантным паклоне. *Я. Васілёнак.*

ГАЛАЎНЫ // ГАЛОЎНЫ

Галаўны. 1. Які мае адносіны да галавы.

Дадому ён прыйшоў разбіты, з галаўным болем. Хацелася легчы ў ложка, выклікаць урача. *І. Шамякін.*

2. Які ідзе ўперадзе чаго-н.; перадавы.

Наперадзе, крокаў за трыста ад яго, ехалі тры коннікі — галаўныя дзорныя. *М. Ткачоў.*

Галоўны. 1. Самы важны, асноўны, найбольш істотны.

Ужо вечарэла, калі галоўныя часці паказаліся на дарозе *М. Лынькоў.*

2. Старшы па службоваму становішчу.

Алёна Зайчук была галоўным урачом партызанскага атрада. *І. Шамякін.*

ГАЛЕРА // ГАЛЕТА

Галэра. Вялікае драўлянае мнагавёсельнае ваеннае судна (да пачатку 19 ст.).

Вясной 1696 г., на здзіўленне турак, пад Азовам паявіўся рускі флот з трыццаці галер і вялікай колькасці транспартных суднаў і лодак. *Гісторыя СССР.*

Галэта. Плоскі тонкі сушаны праснак для паходных умоў

Ён дастае з шафкі і стаўляе на стол масла, галеты, вараную рыбу. *Я. Бяганская.*

ГАЛЕЦЬ // ГАЛІЦЬ

Галець. 1. Станавіцца голым (пра лес, поле і пад.).

Лес галеў, панура выстаўляючы сукі, шумна шумеў вятрамі. *І. Мележ.*

2. Бяднець, упадаць у беднасць; жыць вельмі бедна.

Галеюць дзеці век без хлеба, падзёрты жончын чаравік, не маю грошы на патрэбу, — бо я мужык, дурны мужык. *Я. Купала.*

Галіць. *каго-што.* Зразаць валасы брытвай; брыць.

Ен насіў невялікія сівыя вусы, але акуратна галіў баряду. *І. Шамякін.*

ГАЛІНАСТЫ // ГАЛІНІСТЫ // ГАЛІНОВЫ // // ГАЛЯНАСТЫ

Галінасты. З вялікімі галінамі; разложысты, разгалісты.

Полымя то ўспыхне, то патухне і галінасты стары дуб то раптам выступае з цемені, то тоне ў ёй. *М. Лупсякоў.*

Галіністы. З вялікай колькасцю галін.

Галіністае дрэва.

Галіновы. Які мае адносіны да пэўнай галіны (навукі, вытворчасці і г. д.).

Галіновыя органы кіравання, за некаторымі выключэннямі, асталіся тыя ж самыя. *Полымя.*

Галянасты. З тонкімі доўгімі галёнкамі.

Так яны стаялі моўчкі адзін супраць аднаго — малады, худы, галянасты хлопец і пажылы дзядзька з касматым тварам. *І. Дуброўскі.*

ГАНАРЛІВЫ // ГАНАРЫСТЫ // ГАНАРОВЫ

Ганарлівы. Поўны гордасці, усведамлення сваёй важнасці, перавагі.

Хлопец ён быў, як і ўсе Альшэўскія, ганарлівы, але бязвольны. *М. Ваданосаў.*

Ганарысты. Пагардлівы, пыхлівы; фанабэрысты.

Багатым лішне Вінцэнты ніколі не быў, але ганарыстым быў заўсёды. *К. Чорны.*

Ганаровы. 1. Які карыстаецца пашанай; пачэсны.

На сцэне за сталом чынна размясціліся выкладчыкі ў бліскучых віцмундзірах і ганаровыя госці. *С. Александровіч.*

2. Які даецца, прывойваецца за вялікія заслугі.

Самая яго старэйшая дачка Сцепаніда працавала ўвесь час даяркай, і гэтай вясной ёй далі ганаровае званне Героя Сацыялістычнай Працы. *Я. Ермаловіч.*

3. Выбраны ў знак высокай павагі, пашаны.

Потым выбралі ганаровы прэзідыум, і ўсе доўга пляскалі ў далоні. *А. Асіпенка.*

4. Які з'яўляецца выражэннем гонару, праводзіцца ў знак павагі.

У свята Перамогі ля помнікаў і абеліскаў нясуць ганаровую вахту перадавікі фабрык і заводаў, калгасаў і саўгасаў. *Польмя.*

ГАНДЛЁВЫ // ГАНДЛЯРСКІ

Гандлёвы. 1. Які мае адносіны да гандлю, звязаны з яго вядзеннем і арганізацыяй.

Зіна пасля вучобы ў Полацкім гандлёвым тэхнікуме працавала за прылаўкам. *С. Грахоўскі.*

2. Які вядзе гандаль, служыць месцам для яго, з'яўляецца прадметам гандлю.

Гандлёвая сістэма.

Гандлярскі. Характэрны для гандляра, яго заняткаў; заснаваны на імкненні да нажывы, да асабістай выгады.

Крамку давялося ліквідаваць, — з яе не было ніякага прыбытку, бо Гінка не ведала гандлярскіх хітрыкаў. *У. Корбан.*

ГАНТАЛЬ // ГАНТЭЛЬ

Ганталь. Цвік, якім прыбіваюць гонту.

— На выбар, браток Іван Іванавіч, можна і ганталёў выбраць. *І. Грамовіч.*

Гантэль. Гімнастычная гіра ў выглядзе двух чыгунных шароў, злучаных круглым кароткім дзяржаннем.

Да глыбокай восені Рыгор займаўся гімнастыкай на турніку, гантэлямі і абліваўся халоднай вадой. *Я. Рамановіч.*

ГАНЬБАВАЦЬ // ГАНЬБІЦЬ // ГАНІЦЬ

Ганьбаваць. 1. *каго-што.* Даваць ганьбу, знаходзіць заганы, недахопы.

Андрэй, як і кожны машыніст, не любіць гаварыць аб сваіх ахвярах, не прынята, ды і нашто: сябе ганьбаваць, сказаць аб сваім недаглядзе. *М. Лынькоў.*

2. *кім-чым.* Грэбаваць, пагарджаць.

Не ганьбуй старым ботам, пакуль новага не пашыў. *Прыказка.*

Ганьбіць. *каго-што.* 1. Зневажаць чыю-н. годнасць; асуджваць, няславіць.

Завошта ж ганьбіць тых людзей, якія албіваюць націск класавага ворага? *К. Чорны.*

2. Быць ганьбай для каго-чаго-н.; няславіць сваімі паводзінамі, учынкамі.

Не ўсякая беражлівасць упрыгожвае чалавека і не ўсякая неашчаднасць ганьбіць яго. *В. Каваленка.*

Ганіць. Прызнаваць непрыгодным, дрэнным; даваць нізкую ацэнку; асуджаць, абгаворваць.

Заўсёды мімаволі з'яўляецца антыпатыя да чалавека, які пачынае ганіць іншых. *І. Шамякін.*

ГАРАДАВЫ // ГАРАДНІЧЫ

Гарадавы. Ніжні чын гарадской паліцыі ў царскай Расіі.

Чачотка — высокі, лёгкі мужчына ў акуратных лапціках — служыў пры цару гарадавым і дагэтуль не мог прывыкнуць да працы на гаспадарцы. *Я. Брыль.*

Гараднічы. Начальнік горада ў Расіі да сярэдзіны 19 ст.

Адміністрацыйнай уладай у горадзе з'яўляўся гараднічы, які назначаўся ўрадам. *Гісторыя СССР.*

ГАРАНТАВАНЫ // ГАРАНТЫЙНЫ

Гарантаваны. Забяспечаны, надзейны.

На сходзе калгаснікам устанавілі гарантаваную аплату працадня. *В. Дайліда.*

Гарантыйны. Які заключае ў сабе гарантыю, з'яўляецца гарантыяй.

Гарантыйны тэрмін устаноўлен у залежнасці ад матэрыялу. *Таварзнаўства.*

ГАРАПАШНІЦКІ // ГАРАПАШНЫ

Гарапашніцкі. *Разм.* Які належыць гарапашніку; такі, як у гарапашніка.

Гарапашніцкая гаспадарка. Гарапашніцкі абутак.

Гарапашны. *Разм.* Бедны, гаротны.

Цяжкае гарапашнае жыццё навучыла Дзям'яна любіць і паважаць чалавека працы. *В. Хомчанка.*

ГАРАЧКАВЫ // ГАРАЧЛІВЫ

Гарачкавы. Выкліканы гарачкай; які бывае пры гарачцы.

Гарачкавае трызненне.

Гарачлівы. Запальчывы, нястрыманы.

Ен [Ізяслаў] быў лёгкі на злосць, але гэтак жа лёгка адыходзіў, разумеючы, што нельга ўсё жыццё быць злым, што злы, гарачлівы чалавек сам сабе, урэшце, яму капіе. *Л. Дайнека.*

ГАРБАР // ГРАБАР

Гарба́р. Работнік, які займаецца апрацоўкай і вырабам шкур. Бацька Вользін быў гарбар, з сям'і патомных мінскіх гарбароў, якія ў далёкія часы выраблялі скуры саматужна... *І. Шамякін.*

Граба́р. Рабочы на зямляных работах.

Сінонім: землякоп.

Доўга ці коратка жыў так грабар, але нарэшце абрыдла яму штодня капаць дол. *Р. Шкраба.*

ГАРБАЦЕЦЬ // ГАРБАЦІЦЬ

Гарбаце́ць. Станавіцца гарбатым.

Ні хвілінкі ж, бедныя [вучні], вольнай не маюць, на вуліцу амаль суткамі не выходзяць, крукам сядзяць за кніжкамі і падручнікамі. Слепнуць, гарбацеюць, дзічэюць, бо не маюць часу з сябрамі сустрэцца, пабегаць, пагуляць. *Б. Сачанка.*

Гарба́ціць. што. Выгінаць гарбом; сутуліць; горбіць.

Гарбаціць спіну. Гарбаціць плечы.

ГАРБУХА // ГАРБУША

Гарбу́ха. Гарбатая жанчына.

Сінонім: гарбуння.

Ад цяжкай работы і стала яна пад старасць гарбухай.

Гарбу́ша. Марская прамысловая рыба сямейства ласасёвых.

Даўжыня цела [гарбушы] у сярэднім 47—50 см, маса 1,4—1,7 кг *БелСЭ.*

ГАРНІТУР // ГАРНІТУРА

Гарніту́р. 1. Поўны набор, камплект прадметаў пэўнага прызначэння.

..Гарнітур .. прасты, прыгожы, з наборам рэчаў для аднаго пакоя: канапа-ложак, нізкі стол, разборная кніжная паліца, нізкія зручныя крэслы. *І. Шамякін.*

2. *Разм.* Мужчынскі касцюм.

Дзед адзеўся ў святочны гарнітур і доўга круціў перад люстэркам свае сівыя вусы. *К. Чорны.*

Гарніту́ра. Камплект друкарскіх шрыфтоў рознага памеру, якія маюць аднолькавы характар контуру літар.

Шрыфты падзяляюцца на аднолькавыя па характару рысунка гарнітуры, кожная з якіх мае сваю назву (напрыклад, літаратурная, акадэмічная). *БелСЭ*.

ГАРЫСТЫ // ГОРНЫ // ГОРСКІ

Гарысты. Пакрыты гарамі, узвышшамі.

Па ручаі між зарасніку мы выйшлі ў гарысты лес. *Р. Няхай.*

Горны. 1. Які мае адносіны да гор.

Стала так ціха, што здавалася — ручай грыміць, як горны вадапад. *Э. Самуйлёнак.*

2. Які мае адносіны да распрацоўкі зямных нетраў.

Некалькі год назад прывезлі на шахту першы горны камбайн. *А. Кулакоўскі.*

Горскі. Які мае адносіны да горцаў — жыхароў гор.

Горскія плямёны.

ГАСПАДАРЛІВЫ // ГАСПАДАРНІЦКІ //

// ГАСПАДАРСКІ/ГАСПАДАРНЫ // ГАСПАДАРЧЫ

Гаспадáрлівы. Ашчадны, эканомны, руплівы ў вядзенні гаспадаркі.

Мне тады споўнілася васемнаццаць, і я адчуваў сябе дужа дарослым, разумным і гаспадарлівым. *А. Асіпенка.*

Гаспадáрніцкі. Які мае адносіны да гаспадарніка, кіраўніка.

Таварыш Міленькі згроб сваёй вопытнай рукою ўсю раскошу ў гаспадарніцкі вынослівы партфель. *Я. Брыль.*

Гаспадáрскі. 1. Які мае адносіны да гаспадара, належыць яму.

Гаспадарскі сын. Гаспадарскі пакой.

2. Характэрны для гаспадара; клапатлівы, руплівы.

Без патрэбы снаваў [Хвошч] па двары, заходзіў у клець, акідваў дабро гаспадарскім вокам і ўсё думаў, думаў. *М. Лупсякоў.*

3. Уласцівы гаспадару; упэўнены, уладны.

Жыгар ішоў няспешным, гаспадарскім крокам, як чалавек, які таксама не спіць і робіць работу, не тое што іншыя. *А. Жук.*

Гаспадáрны. Тое, што і гаспадарлівы.

Каб я князем быў ўладарным гэтых ніў і хат,— быў бы князем гаспадарным, вёў бы добры лад. *Я. Купала.*

Гаспадáрчы. 1. Які звязаны з вядзеннем гаспадаркі, з эканамічным, вытворчым бокам справы.

Ён завіхаўся ля чыгуннай печкі, шчапаў лучыну, адным словам, займаўся мірнымі гаспадарчымі справамі. *М. Лупсякоў.*

2. Які звязаны з прыладамі дамашняй гаспадаркі, неабходны для яе вядзення.

Шырокі двор акружалі гаспадарчыя пабудовы; у кутку двара, як бусліная шыя, падымаўся над калодзежам асвер. *Т. Хадкевіч.*

ГАСЦІНІЧНЫ // ГАСЦІННЫ

Гасцінічны. Які мае адносіны да гасцініцы.

У гасцінічным нумары не спынялася напружаная творчая работа. Пісаў Чорны раніцаю і не любіў парушаць гэты распарадак. *М. Лужанін.*

Гасцінны. Які любіць прымаць і частаваць гасцей.

Хто б ні з'явіўся з больш паважаных у ваколiцы людзей, ён стараецца быць гасцінным гаспадаром. *М. Машара.*

ГЕНЕРАЛЬНЫ // ГЕНЕРАЛЬСКІ

Генеральны. 1. Галоўны, асноўны, вядучы.

Пры правядзенні гэтай аперацыі ўзялі ў палон гітлераўскага палкоўніка, прадстаўніка генеральнага штаба. *М. Лынькоў.*

2. Усеагульны, грунтоўны.

Учора вынялі падвойныя рамы, адчынілі ўпершыню вокны, зрабілі ва ўсіх пакоях генеральную ўборку. *М. Ткачоў.*

Генеральскі. Які мае адносіны да генерала, належыць яму.

У гардэробе і вузкіх калідорах я аж зажмурыўся ад бляску генеральскіх пагонаў, гузікаў, ордэнаў і лампасаў, ад Зорак Герояў, ад кідкіх жаночых убораў. *С. Грахоўскі.*

ГІМНАЗІСЦКІ // ГІМНАЗІЧНЫ

Гімназіцкі. Які мае адносіны да гімназіста, належыць яму; характэрны для гімназіста.

Гімназіцкія паводзіны. Гімназіцкія мары.

Гімназічны. Які мае адносіны да гімназіі.

Гімназічная форма. Гімназічнае выкладанне.

ГЛАЗУРАВАНЫ // ГЛАЗУРНЫ // ГЛАЗУРОВАЧНЫ

Глазураваны. Пакрыты глазурай.

Глазураваная міска. Глазураваная плітка.

Глазурны. Які мае адносіны да глазуры; зроблены з глазуры.

Глазурная маса. Глазурнае пакрыццё.

Глазуровачны. Які мае адносіны да глазуравання; прызначаны для яго.

Глазуровачная машына. Глазуровачныя работы.

ГЛІНІСТЫ // ГЛІНЯНЫ

Гліністы. 1. Які мае ў сабе прымесь гліны.

Коні скрануліся з месца, дробна затупалі нагамі, выбіраючыся на гліністы ўзгорак. *М. Лынькоў.*

2. Колерам падобны на гліну.

На страсе побач з беласнежна-белым сядзіць прыгожы гліністы голуб. *ЛіМ.*

Гліняны. Зроблены з гліны; пакрыты слоём гліны.

У невялікай хаце з глінянаю падлогай было цёпла і чыста. *П. Пестрак.*

Няправільна. І справа і злева ад дарогі ўзвышаецца гліняны (трэба: гліністы) бераг. *М. Лупсякоў.*

ГЛУШАК // ГЛУШЭЦ

Глушак. *Абл.* Глухі чалавек; глушэц (*у 2 знач.*).

Размаўляючы, глушак заўсёды крычыць, бо сам не ўсё чуе.

Глушэц. 1. Вялікая лясная птушка сямейства цецерукоў.

Глушэц такуе на досвітку. Ён, такуючы, нічога не заўважае вакол і не чуе, акрамя свайго спеву. Нездарма ў народзе яго назвалі глушцом. *А. Курскоў.*

2. *Разм.* Глухі чалавек; глушак.

Стары крыўдзіўся, калі яго называлі глушцом.

ГЛЫБІННЫ // ГЛЫБОЗНЫ // ГЛЫБОКІ

Глыбінны. 1. Які знаходзіцца (дзеінічае) на вялікай глыбіні; які выражае сутнасць, унутраны змест чаго-н.; істотна важны.

Драматург як бы намякае толькі на глыбінны сэнс фразы або метафары, дае штуршок нашаму ўяўленню, і яно само дамалёўвае карціны і вобразы. *Р. Шкраба.*

2. Які знаходзіцца ў глыбіні краіны, вобласці і г. д.

Абком выдзеліў ім на два тыдні аўтобус, і яны вырашылі з'ездзіць у самы глыбінны раён. *Маладосць.*

Глыбозны. *Разм.* Вельмі глыбокі.

Паветра стаяла ціхае, нібы налітае ў глыбозны сасуд. *В. Карамаяў.*

Глыбокі. 1. Які мае вялікую глыбіню; знаходзіцца на такой глыбіні.

Дзесяткі паўнаводных і глыбокіх рэк выцякаюць з топкай лясной багны. *В. Вольскі.*

2. Змястоўны, важны, грунтоўны; які характарызуецца глыбінёй.

Майстэрства сатырыка выявілася перш за ўсё ў глыбокім разуменні народнага жыцця. *Я. Казека.*

3. Які дасягнуў высокай ступені; поўны (пра пачуцці, стан і пад.).

Хлапца апанаваў такі глыбокі сум, што ён з хвіліну не мог прамовіць слова. *І. Навуменка.*

ГЛЯНЦАВАЛЬНЫ // ГЛЯНЦАВАНЫ //

// ГЛЯНЦАВІТЫ / ГЛЯНЦАВЫ

Глянцава́льны. Прызначаны для глянцавання.

Цяпер гэты цэх поўнасю забяспечан глянцавальнымі машынамі. *Звязда.*

Глянцава́ны. З наведзеным бляскам; пакрыты глянцам.

У кароткім, да кален, футэрку, з кенгуровым каўняром, у каракулевай шапцы і глянцаваных ботах з галошамі, Сёмка Фартушнік веў пад руку Амілію Снацкую. *К. Чорны.*

Глянцаві́ты. Тое, што і глянцавы.

З зямлі прабіваліся глянцавітыя трубка ландышаў. *В. Хомчанка.*

Гля́нцавы. Пакрыты глянцам; бліскучы.

За мундзірам ішлі боты, Энрыка чысціў іх аж да таго часу, пакуль у глянцавай іхняй паверхні не адлюстроўваўся яго твар. *Б. Мікуліч.*

ГНЕЎНЫ // ГНЯЎЛІВЫ

Гнеўны. Ахоплены гневамі; раззлаваны; з гневамі.

Па лагеры купкамі ходзяць людзі, сумныя, заплаканыя, гнеўныя. У кожнага тут сваё гора, свой боль. *І. Мележ.*

Гняўлівы. Схільны гневацца; які лёгка прыходзіць у стан гневу; крыўдлівы.

Ён стаяў на вечавой плошчы, кідаў рэзкія гняўлівыя словы ў твар вечу. *Л. Дайнека.*

ГНІЕННЕ // ГНІЛАСЦЬ/ГНІЛАТА // ГНІЛІНА //

// ГНІЛЛЕ // ГНІЛУШКА // ГНІЛЬ // ГНІЛЯК

Гніенне. Працэс разбурэння арганічных рэчываў пад уздзеяннем мікраарганізмаў.

Правая нага, на якой вышэй калена гнаілася рана, распухла і пакрылася фіялетавымі плямамі, быў моцны пах гніення. *І. Мележ.*

Гніласць. Стан распаду, разлажэння, разбурэння гніеннем; затхласць.

Паражэнне царызму ў Крымскай вайне, нягледзячы на геаграфізм рускіх салдат, паказала гніласць і бюссілле прыгоннай Расіі. *Р. Шкраба.*

Гніла́та. *Разм.* Тое, што і гніль.

Гэта быў стары, разбураны і даўно закінуты склеп. З яго заўсёды, нават у гарачыя, спякотныя дні лета, патыхала холадам і гнілатою. *Б. Сачанка.*

Гніліна. *Разм.* Што-н. гнілое (звычайна пра старую будыніну).

Кватараваў [Кузьма] у такой гніліне, што сцены зямлей пахлі, трава на даху расла. *Я. Ермаловіч.*

Гніллё. *зб. Разм.* Гнілыя прадметы, рэчы.

Страха яе [лазні] зусім абсунулася, сцены ледзь трымаліся. Не будыніна, а гніллё. *А. Чарнышэвіч.*

Гнілушка. 1. Абломак гнілога, спаракнелага дрэва; гніляк.

Адчыніў стрэшку вулля, рассунуў рамкі, каб быў вольны праход пчолам, насыпаў у дымар сухіх гнілушак і падпаліў іх, надзеў сетку. *А. Якімовіч.*

2. Спелая груша-дзічка (звычайна ляжалая — пацямнелая і мяккая).

Узрушана шалахцела дзедаўская груша-дзічка, самотныя пчолы ляталі, кружыліся вакол спелых груш-гнілушак. *М. Лынькоў.*

Гніль. 1. Што-н. гнілое, сапсаванае гніеннем; гнілы пах, захлапец.

Марыля ўлезла ў яму, наскрэбла першы кошык з бульбяной гніллю і кастрыцай і, падаючы яго свякрові, — раптам войкнула, кінула кошык і села. *Я. Брыль.*

2. Цвіль, грыбок.

Сукі — што скабы: засмаліліся на сонцы, іх ужо ніколі не возьме гніль. *І. Пташнікаў.*

Гніляк. 1. Абломак гнілога, спаракнелага дрэва; гнілушка (*у 1 знач.*).

Пень трэба .. узяць на падпалку: сухі гніляк і бяроза стануць гарэць, як смаляк. *І. Пташнікаў.*

2. *перан.* Хваравіты, слабы чалавек.

Не падобна гэта на Андрэя — даць па зубах, тым больш таму старому гніляку, пра якога ён збіраецца расказаць. *Я. Брыль.*

ГНУТКІ // ГНУТЫ

Гнуткі. Здольны лёгка гнуцца і не ламашца.

Сінонім: гібкі.

Марат выразаў гнуткую лазінку, на таўсцейшым яе канцы завязаў вузельчык і спакойна пачаў збіраць уздоўж сьежкі маладыя баравічкі. *С. Шушкевіч.*

Гнуты. Зроблены згінаннем, выгінаннем; які мае выгнутую форму.

У пакоі стол з букетам палявых кветак, гнутыя крэслы. *К. Чорны.*

ГОНАЧНЫ // ГОНЧЫ

Гоначны. Прызначаны для гонак.

Гоначная лодка. Гоначны аўтамабіль.

Гончы. Шпаркі ў бегу, прывучаны гнаць звера (пра пароду паляўнічых сабак).

Сінонім: ганчак.

І пайшлі аднойчы мы на высокі груд з выжламі і гончымі — паглядзець на суд. *П. Глебка.*

ГОРАН // ГОРН

Горан. Спецыяльная печ з мяхамі і паддувалам для награвання металу ў кузні; печ для абпальвання керамічных вырабаў.

У кузні пры майстэрні гулка стукаў аўтаматычны молат і гудзеў горан. *І. Шамякін.*

Горн. Духавы медны музычны інструмент для падачы сігналаў.

Прагучаў горн. Ён клікаў нас на першую ў гэтым годзе лінейку. *Я. Бяганская.*

ГРАБАРНЫ // ГРАБАРСКИ

Грабарны. Прызначаны для земляных работ.

Грабарны інструмент.

Грабарскі. Які мае адносіны да грабара, належыць яму. Грабарскае ўменне. Грабарская сумка.

ГРАВІРАВАЛЬНЫ // ГРАВІРАВАНЫ

Гравіравальны. Які мае адносіны да гравіравання; прызначаны для гравіравання.

Гравіравальнае мастацтва. Гравіравальныя інструменты.

Гравіраваны. З выразанымі ўзорамі, надпісамі на метале, шкле і інш.; з гравіроўкай.

Гравіраваныя вырабы.

ГРАМ // ГРАН

Грам. Адзінка вагі ў метрычнай сістэме мер, роўная вазе аднаго кубічнага сантыметра вады; тысячная доля кілаграма.

Дзед Вячэра ўжо аж надта прывык да гэтай куплі на вока: ён памыляўся толькі на грамы. *Я. Брыль.*

Гран. Адзінка аптэкарскай вагі, роўная 0,062 грама (звы-

чайна ў выразе: ні г р а н а — нікольні, зусім нічога).

Купалаўскае асэнсаванне былога не мела ў сабе ні грана музейнага рэстаўратарства. *Р. Бярозкін.*

ГРАМАДЗЯНСКІ // ГРАМАДСКІ

Грамадзянскі. 1. Які мае адносіны да прававога становішча грамадзян; уласцівы свядомаму грамадзяніну.

Адразу кінуўся ў фанабэрыю, забыўшыся на справу, на сяброўства, нават на звычайную грамадзянскую годнасць. *Я. Скрыган.*

2. Неваенны, цывільны, штатны.

Грамадзянская вопратка не магла схаваць ад вопытнага вока бездакорную выпраўку прафесіянальнага вайскоўца. *І. Навікаў.*

Грамадскі. 1. Які мае адносіны да грамадства; звязаны з дзейнасцю людзей у грамадстве.

На новым этапе грамадскага жыцця будзе развівацца далей і форма мастацкіх твораў. *В. Каваленка.*

2. Калектыўны, непрыватны; які належыць усяму грамадству.

Між грамадскіх палёў застаўся стаяць у лагчыне адзінокі хутар. *І. Грамовіч.*

3. Звязаны з работай па добраахвотнаму абслугоўванню палітычных, культурных, прафесіянальных патрэб калектыву.

Старшынёй нашага сельсавета пры маім сакратарстве быў малапісьменны, але разумны чалавек. Пры ім я прайшоў першую школу грамадскай работы. *П. Глебка.*

ГРАНАТАВЫ¹/ГРАНАТАВЫ² // ГРАНАТНЫ

Гранатавы¹. Які мае адносіны да граната — паўднёвага фруктовага дрэва або да яго плода.

Мабед гучна, трымаючы ў левай руцэ стос гранатавых галінак, чытаў літанію. *В. Іпатава.*

Гранатавы². Які мае адносіны да гранату — каштоўнага каменя.

Гранатавы пярсцёнак. Гранатавы бранзалет.

Гранатны. Які мае адносіны да гранаты.

Гранатны выбух. Гранатны асколак.

ГРАНЁНЫ // ГРАНІЛЬНЫ

Гранёны. З абточанымі, шліфаванымі гранямі.

Ён перакінуў нагу праз заслончык, нібы знарок паказваючы свой новы чаравік у блішчастых гранёных шыпах і падкоўцы на абцасе. *В. Адамчык.*

Гранільны. Які мае адносіны да гранення — абточвання, шліфоўкі чаго-н.; прызначаны для гранення.

Гранільная майстэрня. Гранільны інструмент.

ГРОГ // ГРОТ¹/ГРОТ²

Грог. Моцны напітак з каньяку або рому, разбаўленых са-
лодкай гарачай вадой.

Здзіўлены перашэпт ззаду — столік, вядома, шчыльна абкру-
жаны — асалода штабс-капітану. Як келіх гарачага грогу пасля
цяжкага зімовага пераходу. *У. Мехаў.*

Грот¹. Штучная або натуральная пячора.

Пятрусь пражыў у Артэку многа дзён. Ён мог бы з завязанымі
вачыма знайсці цудоўны грот Пушкіна. *М. Даніленка.*

Грот². Ніжні вялікі парус на грот-мачце — самай высокай
мачце на парусных суднах.

Я сказаў ставіць грот, і парус пачаў падымацца. *Б. Жыткой.*

ГРОШ // ГРОШЫ

Грош. Даўнейшая медная манета ў Расіі з 1657 да 1917 г.
(да 1838 г. двухкапеечная, а пасля паўкапеечная).

Спачатку ён [бацька] расклаў па слупочках медную драбя-
зу — грашы, капейкі, двушкі, тройкі, пятакі, потым сярэбраную,
а ўжо затым пералічыў папяровыя грошы. *А. Асіпенка.*

Грошы. адз. няма. Металічныя ці папяровыя знакі, якія слу-
жаць мерай вартасці пры куплі-продажы; сродкі, капітал.

Грошы лік любяць. *Прымаўка.*

ГРУД // ГРУДА

Груд. 1. Невялічкая горка, узгорак; сухадол.

На сухім грудзе пасярод густага лесу напаткалі мноства
вялікіх і малых камянёў, якія стаялі і ляжалі асобнымі купка-
мі. *Л. Дайнека.*

2. Тое, што і г р у д а (*у 1 знач.*).

З двух грузавікоў у вялікі груд згружаюць цэглу. *І. Шамякін.*

3. *Абл.* Куча галля, хворасту; лоўж.

Пад зацішным кустом або ў грудзе ламачча вывела на свет
першы вывадак даўгавухая зайчыха. *Звязда.*

Груда. 1. Куча зваленых у беспарадку прадметаў, рэчаў.

Быццам вузей стала вуліца, заваленая грудамі бяргвення.

А. Васілевіч.

2. Замёрзлая ці засохлая гразь.

Начы са дзве ці са тры ў лагчынах ля грэблі і ў аселіцах ля

ракі ляжаў іней, на двары ля хлява ўзялася грудай растаптаная гразь. *І. Пташнікаў.*

3. Бясформенны кусок цвёрдай зямлі.

Сінонім: камлыга.

Збіваючы да крыві аб каменне і груды босыя ногі, бяжыць цыбаты Гараська Бусел. *Б. Сачанка.*

ГРУНТАВЫ // ГРУНТОВАЧНЫ // ГРУНТОЎНЫ

Грунтавы. 1. Які мае адносіны да грунту — верхняга пласта зямлі.

Грунтавыя воды.

2. Які мае адносіны да грунту — саставу, якім пакрываюць палатно, рыхтуючы яго для малявання.

Грунтавыя фарбы.

Грунто́вачны. Які служыць для грунтоўкі — пакрыцця грунтам.

Грунтовачны састаў.

Грунтоўны. Трывалы, глыбокі; сур'ёзны, падрабязны; абгрунтаваны.

Лабановіч здзівіўся, калі на цэлы рад яго запытанняў вучань даваў дакладныя і грунтоўныя адказы. *Я. Колас.*

ГРЫЗНЯ // ЗГРЫЗОТА

Грызня. 1. Кусанне адзін аднаго зубамі (пра жывёл).

Чутно, схопяцца там [ганчак з ваўком] — грызня, гіркат, трэск — і зноў загулялі па лесе далей. *М. Ракітны.*

2. *перан.* Сварка, спрэчка, лаянка.

Увесь трагізм вясковага побыту, грызня за зямлю і ўласнасць добра адлюстравана ў апавяданні С. Бірылы «Стражнік». *С. Александровіч.*

Згрызо́та. *Разм. 1.* Душэўныя мукі, перажыванні.

На Максімавым твары не заўважалася нічога такога, што сведчыла б аб згрызотах і трывогах душы. *Я. Колас.*

2. *звычайна мн.* Спрэчкі, звадкі.

Добра было б жыць на свеце людзям, калі б яны маглі чытаць думкі другіх. Тады б мо не было паміж імі ні згрызот, ні непаразуменняў. *Р. Сабаленка.*

ГРЫМЛІВЫ // ГРЫМОТНЫ // ГРЫМУЧЫ

Грымлівы. Які стварае моцны шум, грукат; з громам, грывотамі.

Парожняя фурманка больш грывлівая, чым з паклажай.

Грымóтны. 1. Які стварае гром, грымотны; з грымотамі.

І шугнуў дождж налётам смелым, павіс абрусам густа-белым над гэтым лугам, над палямі і льецца коса ручаямі, бы невад цягнецца грымотны, і б'юцца кроплі ў пыл вільготны. *Я. Колас.*

2. Вельмі гучны, аглушальны; падобны па гучанню на гром.

А там, у далечыні за лесам, пачыналася грымотная начная бойка. *В. Быкаў.*

Грымúчы. Які моцна грыміць; шумны, гучны.

Млын меле, млын меле ячмень гэты зорны, аж ходарам ходзяць грымучыя жорны. *М. Танк.*

ГРЭЦКІ // ГРЭЧАСКІ // ГРЭЧКАВЫ

Грэцкі. Прыгатаваны з зерня грэчкі.

Да мачанкі маці пякла яшчэ і бліны з грэцкай або ячнай мукі.

А. Якімовіч.

Ня правільна. Над галавой гулі пчолы — у іх была тут дарога, па якой яны ляталі з вулляў на грэцкае (трэба: грэчкавае) поле. *І. Чыгрынаў.*

Грэчаскі. Які мае адносіны да Грэцыі, грэкаў, характэрны для іх.

Грэчаскія словы, або так званыя грэцызмы, пачалі пранікаць у мову ўсходніх славян з вельмі старажытных часоў.

П. Юргелевіч.

Грэчкавы. Які мае адносіны да грэчкі, звязаны з грэчкай.

Гудуць, бзынкаюць, перавальваючыся з гронкі на гронку грэчкавага цвету, пчолы. *Я. Ермаловіч.*

ГУБІЦЬ // ГУБЛЯЦЬ

Губіць. 1. Нішчыць, псаваць, рабіць непрыгодным.

Ад лясоў, як даведаўся Петрык, і клімат робіцца мякчэйшым, і знікаюць засухі, што губяць пасевы. *А. Якімовіч.*

2. Зводзіць са свету, забіваць.

Маці заўсёды наказвала нам, каб мы не губілі нічога жывога.

Губляць. 1. Пазбаўляцца чаго-н., пакідаючы дзе-н. па няўважлівасці; скідваць, атрасаць з сябе (лісце, пер'е і пад.).

Часам адна з птушак губляла пёрка, і яно, успыхваючы на сонцы, кружачыся, павольна падала ўніз, у сінюю бездань.

Л. Дайнека.

2. Пазбаўляцца часткова ці поўнасцю якіх-н. уласцівасцей, якасцей, стану.

Хлапчук глядзеў на жоўты, высушаны дашчэнт твар, які губляў свой звычайны, знаёмы выраз. *Э. Самуйлёнак.*

ГУЗАВАТЫ // ГУЗАСТЫ

Гузавáты. Няроўны, з гузамі і пукатасцямі.

Гузаваты ствол бярозы. Гузаваты лоб.

Гузáсты. З вялікімі гузамі.

Дзед Талаш падняў вочы на .. каржакаваты гузасты дуб з магутнымі лапамі, як бы чакаючы адказу на свае сумненні.

Я. Колас.

ГУЛЬНЯ // ГУЛЯНКА

Гульня́. Занятак, які служыць для забавы, баўлення часу або з'яўляецца відам спорту.

У цікавай гульні, як і ў шчырай працы, непрыкметна бяжыць час. *А. Пальчэўскі.*

Гуля́нка. 1. Забава, баўленне часу; гульня.

І стаяць, сумуюць санкі, не знайсці хлапцам гулянку, бо не выпаў снег. *К. Кірэенка.*

2. Разм. Вечарынка з песнямі, танцамі, гульнямі.

Эх, чаму я не скрыпач, не Янка, што заўсёды Зою праважае, што заўсёды ў клубе, на гулянках песні ёй лірычныя іграе.

М. Танк.

3. Разм. Вясёлае застолле з частаваннем.

Вятох праплыў паўнеба, калі нарэшце пачала сціхаць у харамах гулянка. *С. Тарасай.*

ГУЛЬТАЙСКІ // ГУЛЬТАЯВАТЫ

Гульта́йскі. Характэрны для гультая; такі, як гультай.

Гультайскі характар. Гультайскае жыццё.

Гультаява́ты. Схільны да гультайства, крыху лянівы; ленаваты.

Лідзія Яўсееўна — выдатны педагог-універсал. Яна падцягвае па ўсіх прадметах гультаяватых дзетак мясцовага начальства, піша кантрольныя работы завочнікам, на тое і жыве. *С. Грахойскі.*

ГУМАНІСТЫЧНЫ // ГУМАННЫ

Гуманісты́чны. Які мае адносіны да гуманізму, гуманіста. Гуманістычныя ідэі.

Гумáнны. Прасякнуты павагай да людзей; чалавечны, чулы, спагадлівы.

Высакароднасць працы лесаводаў, што стараюцца для людзей будучага, робіць нашу прафесію вельмі гуманнай, чалавечнай. *У. Мяхэвіч.*

ГУМАР // ГУМОР

Гумар. Дабрадушна-насмешлівыя, камічныя адносіны да каго-чаго-н.

З адценнем цёплага гумару малюе аўтар вобразы станоўчых сваіх герояў. *Л. Арабей.*

Гумор. Душэўны стан, настрой.

Калі Міхайла Іванавіч быў не ў гуморы, то Ксеня Паўлаўна прымала ўсе меры, каб вярнуць мужу спакой душы і адагнаць яго ліхія думкі. *Я. Колас.*

ГУСЛЯРНЫ // ГУСЛЯРСКІ

Гуслярны. Які мае адносіны да гусліяў — музычнага інструменту.

Гуслярныя струны. Гуслярны звон.

Гуслярскі. Які мае адносіны да гусліяра, належыць яму; гусліяроў.

Гуслярскі спеў. Гуслярская песня.

ГУТАРКОВЫ // ГУТАРЛІВЫ

Гутарковы. Якім карыстаюцца ў гутарцы, размове; уласцівы вуснай народнай мове.

Сінтаксіс Багушэвіча блізкі да сінтаксісу гутарковай мовы *Л. Шакун.*

Гутарлівы. Схільны да размоў, ахвочы пагаварыць.

Сінонім: гаваркі.

Заўсёды гутарлівы Іван Мацвеевіч цяпер упарта маўчаў.
З. Бядуля.

ГУШЧА // ГУШЧАР / ГУШЧАРНІК / / ГУШЧАРНЯ / ГУШЧЫНЯ

Гушча. 1. Густы асадак (стравы, раствору і г. д.) на дне пасудзіны.

Валянцін, праўда, разабраўся ў гэтай смакаце трохкі пазнавата — калі ўжо вышмароўваў дно бляшанкі мякішам калача, падбіраючы апошнія кроплі таматнай гушчы. *Б. Стральцоў.*

2. *Разм.* Тое, што і гушчар.

Згаладнелая вавёрка скача ў гушчы сасняку. *В. Іпатава.*

3. *перан.* Глыбіня, асяроддзе чаго-н.

Цягнула .. пабыць у гушчы людзей, сабраць матэрыял для наступных уласных твораў і выканаць некаторыя планы рэдакцыі. *А. Кулакоўскі.*

Гушчар. Густы ўчастак лесу; густы зараснік чаго-н.

Глухі шолых у лесе прымусіў дзеда прыслушацца і разгледзеца. І бачыць дзед Талаш — вялізны дзікі кабан павольна выходзіць з ляснага гушчару і брыдзе па чэрава ў снезе, не зважаючы на дзеда. *Я. Колас.*

Гушчарнік. *Разм.* Тое, што і гушчар.

У гушчарніку спявалі птушкі, світалі рабчыкі, шапацелі лісцем асіны і бярозы. *А. Чарнышэвіч.*

Гушчарня. *Разм.* Тое, што і гушчар.

Закаўкалі каўкі на ўзвышшы. Затрэслася лісце ў гушчарні. *Я. Купала.*

Гушчыня. 1. Уласцінасць і стан густога.

Усюды прабіваюцца кусты арэшніку і каліны, павялічваючы яшчэ больш гушчыню і непраходнасць лесу. *В. Вольскі.*

2. Тое, што і гушчар.

Узыходзіла сонца, і яго зыркяя промні пранікалі ў гушчыню дрэў і кустоў, высвечвалі кару на камлях, мох, пні. *Б. Сачанка.*

Д

ДАВЕРАНЫ // ДАВЕРЛІВЫ // ДАВЕРНЫ

Давэраны. Які карыстаецца давер'ем або дзейнічае па чыйму-н. даручэнню; надзелены даверам.

Да мая сорок другога года мы карысталіся пераважна сувяззю праз нашых давераных людзей. *В. Казлоў.*

Давэрлівы. Схільны аказваць давер'е; які лёгка давярае каму-н.

Ліда сустрэла настаўніка, паздароўкалася, абняла яго руку, прытулілася да яе, як даверлівае дзіця. *Я. Колас.*

Давэрны. Які сведчыць аб даручэнні каму-н. чаго-н.

Яму зноў прапанавалі дыпламатычную работу, а неўзабаве ўручылі і даверную грамату. *Звязда.*

ДАВЕР'Е // ДАВЕРЛІВАСЦЬ

Давэр'е. Пераконанасць у чыёй-н. чэснасці; поўная вера ў добрасумленнасць і шчырасць каго-н.

Лабановіч шырока праводзіць растлумачальную работу сярод сялян і ўваходзіць у іх давер'е. *Л. Фіглойская.*

Давэрлівасць. Вельмі даверлівыя адносіны да іншых; адносіны, якія не дапускаюць магчымасці падману, ашуканства ці хлусні.

У голасе яго, у словах адчуваліся ноткі чалавечай даверлівасці, чалавечай спагады. *М. Лынькоў.*

ДАГАВОР // ДАГАВОРАНАСЦЬ

Дагавор. Письмовае або вуснае пагадненне, умова аб узаемных абавязацельствах.

Дагаворы страхавання заключаюцца інспектарамі Дзяржстраха. *Звязда.*

Дагаворанасць. Пагадненне на аснове папярэдніх перагавораў.

У гэтай сувязі неабходна перш за ўсё падкрэсліць выключна важнае значэнне дагаворанасці. *Звязда.*

ДАГМАТЫЗМ // ДАГМАТЫЧНАСЦЬ

Дагматызм. Некрытычнае мысленне, якое апіраецца толькі на догмы — палажэнні, што прымаюцца за бясспрэчную ісціну для ўсіх часоў і ўсякіх умоў.

Сапраўдны вучоны не можа мірыцца з дагматызмам у навуцы.

Дагматычнасць. Адцягненасць, абстрактнасць, схематычнасць, адарванасць ад жыцця.

Так праяўлялася, між іншым, дагматычнасць формулы: як толькі паўсталі канкрэтныя пытанні творчасці, узнікла патрэба ў старых паняццях. *Н. Перкін.*

ДАДАТКОВЫ // ДАДАТНЫ

Дадатковы. Які з'яўляецца дадаткам, дабаўкай да чаго-н. асноўнага.

Некалькі дзён яго не вадзілі на допыт, і ён зразумеў, што следчы рыхтуе дадатковыя матэрыялы па справе. *М. Лынькоў.*

Дадатны. 1. Які заслугоўвае або выражае адабрэнне; станоўчы, добры.

Але былі і дадатныя бакі ў гэтых вандроўках: па дарозе добра абмяркоўваўся даклад. *Я. Колас.*

2. У матэматыцы: большы за нуль.

Лік са знакам плюс (які, між іншым, прынята апускаць) называецца дадатным. *Алгебра.*

3. У фізіцы: пра від электрычнасці, часцінкамі якой з'яўляюцца пратоны, пазітроны і інш.

Пратоны маюць дадатны зарад. *Маладосць.*

ДАЖДЖАВАЛЬНЫ // ДАЖДЖАВЫ //

// ДАЖДЖЛІВЫ / ДАЖДЖЫСТЫ

Дажджавальны. Прызначаны для дажджавання — штучнага арашэння.

Затраты на будаўніцтва вадаёма і дажджавальнай устаноўкі акупаюцца за паўтара-два гады. *Звязда.*

Дажджавы. Які паходзіць з дажджу, утвораны дажджом.

Дажджавая вада застаецца на паверхні зямлі, а часткова прасочваецца ў зямлю. *Я. Колас* || Які нясе дождж; багаты дажджом. Вецер за ноч разагнаў дажджавыя хмары, неба над лесам ззяла незвычайнай чысцінёй. *Я. Курто.* || Прызначаны для засцярогі ад дажджу; дажджавік. Лысы чалавек у дажджавым плашчы прынёс Міколку пасылку ад бацькі. *З. Бядуля.*

У выразе: дажджавы чарвяк — чырвоны земляны чарвяк.

Гэтакай мясціне рады мы з табой, рыбак. У нас добрая прынада — дажджавы чарвяк. *А. Вялюгін.*

Дажджлівы. Шчодры на дождж, з частымі дажджамі.

Пачатак чэрвеня быў дажджлівы і халодны. *С. Грахоўскі.*

Няправільна. Літары зусім патанулі ў дажджлівай (трэба: дажджавой) ігмле. *П. Пестрак.*

Дажджысты. *Разм.* Тое, што і дажджлівы.

Ды што паробіш, надта ж ранняя і дажджыстая была вясна гэтая. *М. Вышыньскі.*

ДАКАЗАЛЬНЫ // ДАКАЗАНЫ // ДОКАЗНЫ

Даказальны. Які можа быць даказаны; доказы (*у 1 знач.*).

Даказальнае палажэнне.

Даказаны. Пацверджаны фактамі, пераканаўчымі довадамі; выяўлены.

Даказанае злачынства.

Доказны. 1. Які можа быць даказаны; даказальны.

Доказная тэарэма.

2. Які з'яўляецца добрым доказам, пацвярджае што-н.; пераканаўчы, грунтоўны.

Доказная аргументацыя.

ДАЛЕЧЫНЯ // ДАЛЁКАСЦЬ / ДАЛЬ

Далечыня. 1. Далёкі прастор, бачны вокам; прасцяг, шыр; даль.

На ўсёй далечыні ўнізе і па баках імчаў, клубіўся, ірваўся золкі імклівы туман. *В. Быкаў.*

2. *звычайна з азначэннем.* Далёкае месца, даль; вельмі аддаленае штосьці.

Вочы Андрэя глядзелі сур'ёзна, як заўсёды, у нейкую далечыню. *А. Васілевіч.*

Далёкасць. Значная працягласць чаго-н.; аддаленасць.

Савецкія стратэгічныя ракеты маюць практычна неабмежаваную далёкасць палёту. *Звязда*.

Даль. 1. Далёкі прастор, бачны вокам; прасцяг, шыр; далечыня.

За лясочкамі, за гаем далі, лёгшы сінім морам, вабяць душу мне прасторам. *Я. Колас*.

2. *звычайна з азначэннем.* Далёкае месца; вельмі аддаленае штосьці.

З далёкай прыамурскай далі хацеў я ўбачыць бераг свой. *С. Гаўрусёў*.

ДАЛІКАТНЕЦЬ // ДАЛІКАТНІЧАЦЬ

Далікатнёць. *Разм.* Станавіцца больш далікатным, ветлівым. Міша і раней быў ветлівы, уважлівы, але цяпер ён далікатнеў проста на вачах.

Далікатнічаць. *Разм.* Быць залішне далікатным; выказваць празмерную далікатнасць.

У такія моманты сярод сваіх Шабуніха станавілася рэзкай, нават грубай, не далікатнічала. *І. Мележ*.

ДАЛІКАТНЫ // ДАЛІКАТЭСНЫ

Далікатны. 1. Ветлівы, ласкавы ў абыходжанні з людзьмі; уважлівы.

Рашчэня, па характару чалавек далікатны, упершыню гаварыў галоўнаму ў вочы такую суровую праўду. *І. Шамякін*.

2. *Разм.* Які патрабуе асцярожных, тактоўных адносін.

Актывісты адмоўчваліся. Відаць, ім таксама не хацелася брацца за гэтую далікатную справу. *А. Асіпенка*.

3. Кволы, тонкі; выпеставаны.

Ваенрук узяў адразу два яйкі, стукнуў адно аб адно, тонкімі далікатнымі пальцамі спрытна абабраў іх, але есці не стаў, паклаў у шапку. *А. Асіпенка*.

Далікатэсны. Які мае адносіны да далікатэсаў — рэдкай, прыемнай на смак ежы.

Шырока развіваць вытворчасць паштэтных, языковых, фаршавых, курыных, вяндрлінных і іншых далікатэсных мясных кансерваў. *Звязда*.

ДАЛУЧАЛЬНЫ // ДАЛУЧАНЫ

Далучальны. Які служыць для далучэння, з'яўляецца далучэннем, дадаткам да чаго-н.; прызначаны для далучэння.

Словы, якія выражаюць дадатковае паведамленне да сказа-

нага з мэтай дапаўнення яго зместу або ўзмацнення, называюцца далучальнымі словамі. *Беларуская мова.*

Далучаны. Злучаны з чым-н., прыбаўлены да чаго-н.

У другой палове XVI стагоддзя Беларусь была далучана да Рэчы Паспалітай і трапіла пад цяжкі прыгнёт польскіх феодалаў. *А. Залескі.*

ДАМАВІНА // ДАМІНА

Дамавіна. Спецыяльная скрыня, у якую кладуць нябожчыка для пахавання; труна.

Калі спускалі дамавіну ў зямлю, не верылася, што Іны больш няма, што вот закідаюць яе сырой зямлёй — і ўсё... *І. Капыловіч.*

Даміна. Разм. Вялізны дом.

Шкада, канечне, хаты. Што тыя пятнаццаць тысяч? Разыдуцца туды-сюды — агледзецца не паспееш, а стаяла б даміна, то не-не ды і адскочылі б калі ўсім сямейным гамузам... *І. Капыловіч.*

ДАМАВЫ //ДАМАШНІ

Дамавы. Які мае адносіны да дома.

Дамавое кіраўніцтва. Дамавы камітэт.

У выразе: да м а в а я к н і г а — кніга для рэгістрацыі жылцоў дома.

Праз хвіліну з'явілася Ева Аўсееўна і, падаючы дамавую кнігу, суха спытала, чым яна абавязана такому раньняму візіту. *М. Машара.*

Дамашні. 1. Звязаны з домам, сям'ёй, бытам; сямейны; не куплены.

Бацька пазнаў мяне па дамашняй хустцы. *М. Танк.*

2. У знач. наз., мн. да машнія — члены сям'і.

Як бы зарадаваўся, калі б пачуў пра сваіх дамашніх. *А. Кулакоўскі.*

ДАМАЎЛЕННЕ // ДАМОЎЛЕНАСЦЬ

Дамаўленне. Узаемнае пагадненне пры перагаворах; сам працэс узгаднення.

Пракурор злёгка кінуў ім галавой у знак, што дамаўленне закончана. *М. Машара.*

Дамоўленасць. Пагадненне, згода як вынік папярэдніх перагавораў.

Паміж старымі была маўклівая дамоўленасць — пра справы без патрэбы нічога не пытаць. *І. Новікаў.*

ДАПАЎНЯЛЬНЫ // ДАПОЎНЕНЫ

Дапаўняльны. Які выконвае ролю дапаўнення.

Даданыя дапаўняльныя сказы адказваюць на пытанні ўскосных склонаў. *Беларуская мова.*

Дапоўнены. Які папоўнілі чым-н.; больш поўны, пашыраны. Адказ вучня дапоўнены настаўнікам.

ДАПУШЧАЛЬНЫ // ДАПУШЧАНЫ

Дапушчальны. Які можна дапусціць, дазволіць; магчымы, дазволены.

Ён заўважыў, што разумная крытыка — не вышэй дапушчальнай нормы — выклікае прыхільнасць начальніка, калі ён не дурань, да таго, хто крытыкуе. *У. Караткевіч.*

Дапушчаны. 1. Які адбыўся; зроблены, здзейснены.

За дапушчаныя парушэнні вадзіцель быў прыцягнуты да адміністрацыйнай адказнасці. *Звязда.*

2. Прыладжаны, падагнаны так, каб дакладна падышло адно да аднаго па размерах, шчыльна прыстала.

Аконныя рамы так добра дапушчаны, што на зіму і ўцяпляць не трэба.

ДАПЫТАНЫ // ДАПЫТЛІВЫ

Дапыханы. Той, каго дапыталі; які прайшоў допыт.

Дапыханы былі не толькі Павел, але таксама Магнушэўскі, Арлоўскі і Парфімовіч. *Малодосць.*

Дапыхлівы. 1. Які ўсім цікавіцца; які імкнецца ўсё зразумець, пазнаць.

Майму дапахліваму спадарожніку хацелася як мага болей убачыць, пачуць, пагаварыць з кожным новым знаёмым. *В. Вітка.*

2. Праніклівы, вельмі ўважлівы, цікаўны (пра позірк).

Ніна гаварыла гучна, не зважаючы на дапахлівыя погляды пракожых. *А. Савіцкі.*

ДАПЫТВАННЕ // ДАПЫТЛІВАСЦЬ // ДОПЫТ

Дапыхванне. Настойлівае, падрабязнае распыхванне пра што-н.

Нарэшце, ён здаецца, уведаў пра ўсё, што яго цікавіла, і гэта даволі надакучлівае дапахванне, відаць, ужо канчалася. *ЛіМ.*

Дапыхлівасць. Імкненне ўсё зразумець, пазнаць, набыць новыя веды; цікаўнасць.

Ярмоленку здалася, што ў гэтым пытанні было не то дзівац-

тва, не то кпліваць, не то як бы нават звычайная дзіцячая дапытліваць. *І. Сіўцоў.*

Допыт. Апытанне падследнага ці сведкі для высвятлення абставін справы; дазнанне.

Кожны дзень кагосьці выводзілі з камеры на допыт, кагосьці прыцягвалі напаўжывога. *І. Новікаў.*

ДАРАВАЛЬНЫ // ДАРАВАНЫ

Даравальны. 1. Які можна дараваць, прабачыць, апраўдаць. Вельмі часта рэцэнзіі заканчваюцца даравальнымі словамі: «Аднак, нягледзячы на пералічаныя недахопы...». *В. Рагойша.*

2. Які сведчыць, пацвярджае дар, падарунак.

На Қоласавай аповесці быў даравальны надпіс, зроблены ўласнай рукою аўтара. *М. Лужанін.*

Дараваны. 1. Які прабачылі, не паставілі ў віну.

Смех і самыя словы здаліся Васілю ненатуральнымі, і ад гэтага пачуццё насцярожанасці мацнела, і побач з ёю вырастала старая, дагэтуль не дараваная крыўда. *А. Савіцкі.*

2. Падораны, прынесены ў дар каму-н. кім-н.

У яго асабістай бібліятэцы было нямала кніг, дараваных у розныя часы самімі аўтарамі.

ДАРАВАЦЬ // ДАРЫЦЬ

Дараваць. 1. што. Прабачыць каму-н., апраўдаць каго-н.; не палічыць за віну чаго-н.

З гартаванаю зброяй паўстануць сыны. Не даруюць за матчыны слёзы яны. *У. Дубоўка.*

2. што. Падарыць што-н. каму-н.

У дзень нараджэння яму даравалі сябры прыгожы сувенір.

3. Даруй(це). Ужываецца пры звароце да каго-н. для папярэджання аб чым-н. ці для выражэння просьбы прабачыць у чым-н.

Я ў людзей не папрашу: даруйце! Бо ў песнях не хлусіў. Не мог хлусіць. *П. Панчанка.*

Дарыць. Рабіць падарунак.

Табе, Каўказ, паэты спеў дарылі, сягоння й я акорды падару. *П. Трус.*

ДАРЭКТАР // ДЫРЭКТАР

Дарэктар. Уст. Дамашні настаўнік.

Трахім шкадаваў свайго адзінага сына і вучыў яго спачатку ў вандроўных настаўнікаў, так званых «дарэктараў», потым

павёз у Строчын і аддаў у двухкласнае вучылішча. *А. Чарнышэвіч.*

Дырэктар. Кіраўнік прадпрыемства, установы.

Галаўбух Варанецкі падпіша ўсё гэта, занясе на подпіс дырэктару. *Я. Скрыган.*

ДАСЛЕДЧЫК // ДОСЛЕДНІК

Даслédчык. Той, хто вывучае, даследуе што-н.; вучоны.

Я, напрыклад, не ведаю ніводнага іншага даследчыка беларускай літаратуры, які б так глыбока, з такім тонкім і дакладным адчуваннем разнастайных нюансаў пісаў пра рускіх і зарубежных класікаў, як А. Адамовіч. *Д. Бугаёў.*

Дóследнік. Той, хто займаецца даследамі (звычайна па вырошчванню якіх-н. раслін, выяўдзенню новых гатункаў і г. д.).

Старэйшы даследнік нашага інстытута паспяхова працуе над выяўдзеннем новага гатунку беларускай бульбы.

ДАСЛЕДЧЫЦКІ // ДАСЛЕДЧЫ // // ДОСЛЕДНІЦКІ // ДОСЛЕДНЫ

Даслédчыцкі. Які мае адносіны да даследчыка, вучонага.

Ян Чачот — першы пісьменнік, які ў цэнтры ўвагі сваёй творчасці і даследчыцкай дзейнасці паставіў беларускага мужыка з яго мовай і духоўным светам. *У. Казбярук.*

Даслédчы. Звязаны з навуковым даследаваннем.

Навуковыя аграрныя арганізацыі па выдзеленых сродках на адзінку прадукцыі па-ранейшаму адстаюць ад даследчых цэнтраў прамысловасці, будаўніцтва, транспарту. *Польмя.*

Дóследніцкі. Які мае адносіны да даследніка (звычайна па вырошчванні якіх-н. раслін, выяўдзенне новых гатункаў і г. д.).

Біялагічны гурток праводзіць вялікую даследніцкую работу на прышкольным участку.

Дóследны. Прызначаны для правядзення даследаў.

Выяўдзеннем новых гатункаў займаюцца спецыяльныя навуковыя інстанцыі ў сваіх даследных гаспадарках. *Я. Ермаловіч.*

ДАСПЕЛЕНЫ // ДАСПЕЛЫ

Даспéлены. Такі, якому далі магчымасць выспець, даведзены да поўнай спеласці.

Сінонім: выпелены.

Здаецца, нахіліўся б і набраў у акіяне чыстага блакіту, з лясных азёр — жывога серабра і золата — з даспеленага жыта. *С. Грахоўскі.*

Даспéлы. Які даспеў, стаў спелым.

Сінонім: паспелы.

Імжыў цёплы дожджык, шапацелі даспелыя аўсы, а недзе на захадзе вуркатаў гром. *С. Грахоўскі.*

ДАСТАСАВАЛЬНЫ // ДАСТАСАВАНЫ

Дастасавáльны. Які можна скарыстаць, прывесці ў адпаведнасць з чым-н.

Да акцёрскай работы дастасавальны цалкам словы Ул. Маякоўскага: «Изводишь единого слова ради тысячи тонн словесной руды». *Маладосць.*

Дастасавáны. Скарыстаны пэўным чынам; прыведзены ў адпаведнасць з чым-н.

Усё тут узважана і дастасавана адно да другога. *Д. Бугаёў.*

ДАСЯГАЛЬНАСЦЬ // ДАСЯГНЕННЕ/ДАСЯЖНАСЦЬ

Дасяга́льнасць. Магчымасць дасягнуць чаго-н.

Дасягальнасць гэтых жывых істот абуджае ў чалавеку дзіўныя інстынкты. *Маладосць.*

Дасягнénне. Станоўчы вынік працы, дзейнасці, якіх-н. намаганняў; здабытак, поспех.

Вера і старанне — асноўнае ў дасягненні пастаўленай мэты. *А. Васілевіч.*

Дася́жнасць. Тое, што і дасягальнасць.

Будуем заводы — машыны, машыны — усё бліжэй дасяжнасць пастаўленых мэт. *А. Гурло.*

ДАХОДЛІВЫ // ДАХОДНЫ

Дахо́длівы. Які лёгка ўспрымаецца, даходзіць да свядомасці; зразумелы.

Сінонім: даступны.

Манера пісьма Хв. Шынклера вельмі простая, даходлівая. *Л. Арабей.*

Дахо́дны. Які дае прыбытак, даход.

Сінонім: прыбытковы.

А дзядзька і гаворыць: «Надумаў я цябе, Ляксеі, на парыкмахера вывучыць. Даходнае месца. Кліентуру сваю будзеш мець». *І. Чыгрынаў.*

ДВАІСТЫ // ДВАЙНЫ // ПАДВОЙНЫ

Дваісты. і. Які сумяшчае ў сабе дзве розныя якасці.

Сінонім: супярэчлівы.

Ганна слухала яго з дваістым пачуццём: павагі да смеласці, рашучасці яго і — трывогі. *І. Мележ.*

2. Які праяўляецца ў двух відах, формах.

Сінонім: двурушніцкі.

Устурбаваны чэрствасцю, пішу пра тых, што набылі душу дваістую, прыстасаванцаў коўзкую душу. *П. Панчанка.*

Двайны. 1. У два разы большы; падвоены.

І, як ніколі, стала ясна Рыгору: жыць яму будзе нашмат горай, чым было дасюль. Баба без мужыка сірата, а мужык без бабы — двайная сірата. *А. Кудравец.*

2. Які складаецца з дзвюх аднародных ці падобных частак.

У двайным, вырваным са сшытка лісце, мноства граф, графчак, якія Іван, нібы бухгалтар, запаўняе дробнымі, акуратна выведзенымі лічбамі. *І. Навуменка.*

3. Які праяўляецца ў двух відах, формах.

Сінонім: двурушніцкі.

Задача пераарыентацыі грамадскай думкі на барацьбу з крывадушнасцю і двайной мараллю, распушчанасцю і цынзізмам як ніколі актуальная сёння. *Звязда.*

Падвойны. Які складаецца з дзвюх аднолькавых, аднародных частак; двайны.

Мы з таварышам пасля работы і ў святочныя дні падрыхтавалі дом для сябе. Уцяплілі яго, насыпалі прызбы, нацягалі на столь моху і пяску, зрабілі падвойныя рамы. *А. Чарнышэвіч.*

ДВАРАНСКІ // ДВАРОВЫ // ДВАРЦОВЫ // // ДВАРЭЦКІ // ДВОРНІЦКІ

Дваранскі. Які мае адносіны да двараніна, дваранства.

Пан падлоўчы быў родам дзесь з Гродзеншчыны і паходзіў, як ён казаў сам, з старога дваранскага роду. *Я. Колас.*

Дваровы. 1. Які звязаны з дваром, знаходзіцца на двары; дворны.

На вялікія дваровыя драбіны мужыкі кладуць снапы. *З Бядуля.*

2. Прыгонны селянін, узяты ў панскі двор для паслуг.

Увесь дзень прастаяў пан каля дрэва, пакуль не знайшлі яго там дваровыя людзі. *А. Якімовіч.*

Дварцовы. Які мае адносіны да дварца, палаца.

Дварцовай змовай буржуазія спрабавала больш трывала ўмацавацца ва ўладзе і працягвала вайну. *І. Саладкоў.*

Дварэцкі. Старшы лакей, які загадваў дамашняй гаспадаркай і кіраваў прыслугай у панскім доме.

Ні пан, ні дварэцкі, ні цівун не цікавіліся дзедавым ножыкам. *А. Якімовіч.*

Дворніцкі. Які мае адносiны да дворніка ці належыць яму. Я калі ўвайшоў у тую дворніцкую кватэру, дык мне як зробіцца нядобра! *К. Чорны.*

ДЗЕДАЎСКІ // ДЗЯДОЎСКІ

Дзэдаўскі. Які мае адносiны да дзеда; атрыманы ў спадчыну ад продкаў.

Ваяводам на Палессе трэба паслаць пана Даўнаровіча. Ён мясцовы, мае там дзедаўскія маёнткі. *П. Пестрак.*

Дзядоўскі. Характэрны для дзядоў; такі, як у дзядоў; старэчы.

Тодар лажыцца на бок і пачынае набіваць тытунём сваю дзядоўскую прасмаленую піпку. *М. Лупсякоў.*

ДЗЕЙНЫ // ДЗЕЙСНЫ

Дзейны. Надзвычай энергічны, актыўны.

Цётка — з выгляду камлюкаватая, някідкая, з нявідным, нібы высечаным са звычайнага кавалка дрэва тварам — вельмі дзейная і працавітая. *І. Навуменка.*

Дзейсны. Здольны актыўна ўздзейнічаць на што-н.

Сiнонім: эфектыўны.

Мы вядзём сваю работу так, каб ніводзiн выпадак браку не застаўся па-за ўвагай калектыву, каб яго рэакцыя на любое парушэнне была найбольш актыўная і дзейсная. *Полымя.*

Няправільна. Яго погляд, манера гаварыць выдавалі ў ім чалавека энергічнага, дзейснага (трэба: дзейнага). *Л. Арабей.*

ДЗЕЛАВІТЫ // ДЗЕЛАВЫ

Дзелавіты. Старанны і ўмелы ў рабоце, талковы; вопытны, спрактыкаваны ў справах.

Ён, Францыск Скарына, хоць не багаты, але здольны і вучоны, настойлівы і дзелавіты, ён той, хто сваёю працай, воляй адолеў цяжкасці і перашкоды і ўзняўся да вышынь тагачаснай адукацыі. *А. Петрашкевіч.*

Няправільна. Аляксею падабалася простая, дзелавітая (трэба: дзелавая) гутарка падпалкоўніка. *І. Мележ.*

Дзелавы. 1. Звязаны з работай, службай, якой-н. справай.

Толік дабавіў, што пісаць у газету трэба толькі што-небудзь дзелавое. *В. Мыслівец.*

2. Які раскрывае сутнасць справы, практычна карысны; істотны.

Гэта былі дзелавыя заўвагі, запытанні на сходах. *А. Якімовіч.*

3. Які ведае сваю справу, сур'ёзна ставіцца да яе.

І лёс чалавека залежыць не заўсёды ад яго дзелавых і чалавечых якасцей. *Б. Сачанка.*

Няправільна. Спявалі жаўранкі, бегалі па полі надта ж шустрыя і дзелавыя (трэба: дзелавітыя) шпакі. *Б. Сачанка.*

ДЗІВАКАВАТЫ // ДЗІВАЦКІ // ДЗІВОСНЫ // ДЗІЎНЫ

Дзівакаваты. Крыху дзівацкі, з адзнакамі дзівацтва.

Невялічкае і крыху дзівакаватае пісьмо павярнула зусім у іншы бок думкі *Лабановіча. Я. Колас.*

Дзівацкі. Характэрны для дзівака; здзіўляючы незвычайнасцю.

У групе ішлі і дзве жанчыны: адна маладая ў саламяным капелюшы з дзівацкім заломам наперадзе. *П. Пестрак.*

Дзівосны. 1. Небывалы, незвычайны; казачна дзіўны, фантастычны.

..Што недзе за блакітнымі лясамі, вядомы толькі з кніжак і газет, гукае нас жывымі галасамі яшчэ не знаны і дзівосны свет. *С. Грахоўскі.*

2. Вельмі добры, выдатны; цудоўны.

Невялікі звярок бабёр, а якія дзівосныя па сваёй велічыні і трываласці пабудовы ён узводзіць. *В. Вольскі.*

Дзіўны. Які выклікае здзіўленне; незвычайны; чароўны.

Адаў бы я край самы райскі і дзіўны за цень ад сасны на далёкай Радзіме. *П. Панчанка.*

ДЗІРВАНІСТЫ // ДЗЯРНІСТЫ // ДЗЯРНОВЫ

Дзірваністы. Пераплецены карэннем травы; пакрыты дзірваном.

За *Парэччам*, на дзірваністым, гладкім, як талерка, выгане прырода сама стварыла пасадачную пляцоўку. *І. Навуменка.*

Дзярністы. Густа парослы карэннем травы; удзірванелы.

І рухне [дрэва] на дзярністы дол, аж бор здрыгнецца векавечны. *С. Гаўрусёў.*

Дзярновы. Які мае адносіны да дзёрну; пакрыты дзёрнам; зроблены з дзёрну.

Дзеці абагнулі палац, горку, на якой распараджаўся гарматамі *Кірду*н, карцінны павільён і спыніліся ў гушчары парку, дзе была дзярновая лаўка. *У. Караткевіч.*

ДЗЯЦІНЕЦЬ // ДЗЯЦІНІЦА

Дзяцінець. *Разм.* Траціць развагу, выжываць з розуму (звычайна пра старых).

Дзяцінець ужо стаў стары, нічога не зробіш — гады...

Дзяцініцца. *Разм.* Паводзіць сябе несур'ёзна, па-дзіцячаму.

— Вот абы-што робиць. І час мае. А кол свінчо адарвала — тыдзень прыбіць не можа. Трэба ж дзяцініцца на старасць — пісацелем захацеў стаць. *А. Жук.*

ДОБРААХВОТНІЦКІ // ДОБРААХВОТНЫ

Добраахвотніцкі. Які мае адносіны да добраахвотніка; з добраахвотнікаў.

У Беларусі фарміраваліся добраахвотніцкія атрады Чырвонага Крыжа для адпраўкі ў Балгарыю. *Звязда.*

Добраахвотны. Які робіцца, ажыццяўляецца па ўласнаму жаданню, па сваёй волі, без прымусу.

Лукаш, зразумела, праходзіўся па дварах, збіраў статак і браў добраахвотныя падаткі. *Я. Колас.*

ДОГМА // ДОГМАТ

Догма. Палажэнне, якое прымаецца за бяспрэчную ісціну, нязменную для ўсіх часоў і розных умоў.

Сапраўдная навука не можа грунтавацца на догмах.

Догмат. Асноўнае палажэнне ў рэлігійным веравучэнні, якое прымаецца на веру і не падлягае крытыцы.

Схаластычнасць і бязглуздасць гэтых сцвярджэнняў самі па сабе сведчаць аб ілжывасці рэлігійных догматаў. *А. Залескі.*

ДОМБРА // ДОМРА

Домбра. Казахскі народны струнны музычны інструмент (на дзве струны) з корпусам акруглай формы.

Домбра акына і яго песні славяць працу казахскага народа на сваёй зямлі.

Домра. Рускі народны струнны музычны інструмент (на трычатыры струны), падобны на мандаліну.

Ён [І. Любан] даў мне домру і, праверыўшы мае ўмельства ў валоданні ёю, дазволіў наведваць заняткі аркестра. *А. Астрэйка.*

ДРАБНАТА // ДРАБНІЦА // ДРАБЯЗА // ДРОБЯЗЬ

Драбнатá. зб. Дробныя істоты, прадметы.

Заспявала, загаманіла лясная птушыная драбната. *М. Вада-носаў.* || Пра дзяцей.— На руках у яе засталася чацвёрта дзяцей, усё драбната. *І. Мележ.*

Драбніца. Падрабязнасць, дэталі; дробязь (*у 3 знач.*).

Кожная паваротка дарогі да драбніцы вядомая, кожны камень ці дарожны слуп як стары знаёмы. *Р. Шкраба.*

Драбязá. 1. зб. Невялікія прадметы; дробныя рэчы.

На возе стаяў куфар, калыска і поцілка ўсякай драбязы, завязаная на рагі. *М. Лобан.* || Пра дробных жывых істот (і малых дзяцей). Цвіркун заганарыўся і звысака пазіраў на розную драбязу. *Я. Колас.*

2. Нешта неістотнае, нязначнае, не вартае ўвагі.

Усе нягоды, усе цяжкасці забываліся, усе перашкоды здаваліся драбязою пасля такой весткі. *П. Кавалёў.*

Дробязь. 1. зб. Невялікія прадметы; дробныя рэчы.

Уласнай крамы ён не меў, але ездзіў па вёсках і прадаваў сярнічкі і іголки, сіньку і соду, гузікі і іншую дробязь. *М. Хведаровіч.*

2. зб. Дробныя манеты.

[Хлопчык] дастаў жменю дробязі і адлічыў некалькі манет *Я. Курто.*

3. Падрабязнасць, дэталі; драбніца.

Паэта цікавілі і хвалявалі ўсе дробязі вясковага жыцця. *С. Кухараў.*

ДРАБНЕЦЬ // ДРАБНІЦЬ

Драбне́ць. Станавіцца драбнейшым, памяншацца.

Дождж драбнеў, далёка над ракой успыхвалі чырвоныя, што ноччу, сполахі. *І. Пташнікаў.*

Драбні́ць. 1. Дзяліць на драбнейшыя часткі; расчляняць. Сінонім: драбіць.

— Я не схільны, таварыш Сініца, каб ты камандаваў атрадам, ды яшчэ такім маленькім, як у цябе. Нашто драбніць вашы сілы? *М. Лынькоў.*

2. Рабіць драбнейшым, часцейшым, чым звычайна.

Яна была маленькая, Люся, толькі па плячо мне, і мне прыходзілася трохкі драбніць крок, каб ісці з ёй у нагу. *І. Навуменка.*

ДРАМАТУРГІЧНЫ // ДРАМАТЫЧНЫ

Драматы́ргічны. Які мае адносіны да драматургіі.

Выкарыстоўваючы ўжо набыты вопыт, пісьменнікі ў пасля-

ваенныя гады разгарнулі працу ў розных драматургічных жанрах і дабіліся пэўных поспехаў. *М. Ярош.*

Драматычны. 1. Які мае адносіны да драмы — літаратурнага твора.

Было ў яго нешта ад драматычнага актёра, які ведае сабе цану. *І. Шамякін.*

2. Поўны драматызму — напружанасці, духоўных пакут, складанасці чаго-н.

Я адразу адчуў давер і сімпатыю да яго і шчыра пачаў расказваць сваю драматычную біяграфію. *С. Грахоўскі.*

3. Разлічаны на эфект, напышлівы; ненатуральны.

— Жывы! — стукнуў ён кулаком у грудзі.— Без драматычнай дэкламацыі я магу сёння паабедаць? *М. Ваданосаў.*

4. Моцны, крыху рэзкі па тэмбру (пра голас спевака).

Драматычны тэнар.

ДРАМЛІВЫ // ДРЫМОТНЫ // ДРЫМУЧЫ

Драмлівы. Схільны да дрымоты; паўсонны, санлівы.

На іх [стагах], асветленых надвячоркавым сонцам, закаленыя цеплынёй, сям-там драмліва стаялі буслы. *А. Ліс.*

Дрымотны. Агорнуты дрымотай; паўсонны, санлівы.

Доўга прыслухоўваўся чалавек да тонкага срэбранага звону і ўсё не мог уцяміць, ці наяве ён чуе яго, ці ў дрымотным сне далятаюць да яго меладычныя гукі. *М. Лынькоў.*

Дрымучы. Стары, непраходны, густы (пра лес).

Рэха перакочвалася па дрымучым лесе з краю ў край. *П. Пестрак.*

ДРАПЕЖНІЦКІ // ДРАПЕЖНЫ

Драпéжніцкі. 1. Які мае адносіны да драпежных жывёл.

Драпéжніцкія звычкі ваўкоў.

2. Накіраваны на захоп, аграбленне каго-чаго-н.

У нас усе Ладымера Стальмаховіча любяць і шануюць. Ён практык, увішны ў рабоце, не меў ніколі драпéжніцкай хцівасці. *К. Чорны.*

3. Заснаваны на асабістай выгадзе; негаспадарлівы, шкодніцкі.

Танк выразна бачыць драпéжніцкі нораў сістэмы, хоць і асуджанай, але дастаткова моцнай, каб праглынуць яшчэ не адну калонію. *Р. Бязрозкін.*

Драпéжны. 1. Які корміцца іншымі жывёлінамі (пра звяроў, птушак і інш.).

Вадзіліся у гэтым лесе мядзведзі, ласі і нават такі драпéжны звер, як рысь. *М. Лупсякоў.*

2. *перан*. Поўны імкнення да нажывы; прагны (пра чалавека).

Заўсёды сціплы і прыемны выраз дзедавага твару здаецца цяпер не проста злосным, а нават драпежным. *Я. Брыль*.

ДРАЎЛЯНЫ // ДРАЎНІННЫ // ДРАЎНЯНЫ // ДРЫВЯНЫ // // ДРЭВАВЫ

Драўляны. Зроблены з дрэва; дзеравянны.

На літую сталёвую матрыцу, якая ўжо мела неабходны малянак-узор, Белавод накладваў ліст медзі або срэбра, прыскакаў ліст круглай свінцовай падушкаю і асцярожна, лёгка біў па ёй драўляным малатком. *Л. Дайнека*.

Н я п р а в і л ь н а. Ён сам расказваў у класе, што вы яму зрабілі ў прыбудовы лабараторыю, што вы яму прыносілі з фабрыкі драўляны (трэба: драўнінны) вугаль і саляную кіслату для вопытаў. *Полымя*.

Драўнінны. Атрыманы з дрэва, з драўніны.

Драўнінны вугаль. Драўнінны спірт.

Драўняны. Які мае адносіны да драўніны.

Драўняныя валокны.

Дрывяны. Які мае адносіны да дроў.

Дрывяны попел. || Прызначаны для дроў. На дрывяных складах выстройваліся доўгімі штабелямі кубаметры нарыхтаваных дроў. *У. Мехаў*.

Дрэвавы. Які мае адносіны да дрэва, з'яўляецца дрэвам. Дрэвавыя пароды. Дрэвавыя расліны.

ДРОБАВЫ // ДРОБНЫ // ДРОБЯЗНЫ

Дрóbавы. Які складаецца з дробаў — частак адзінкі.

Дробы і змешаныя лікі называюцца дробавымі лікамі, у адрозненне ад цэлых лікаў, складзеных з цэлых адзінак. *Алгебра*.

Дрóbны. 1. Невялікі па памерах, велічыні ці кошту; маларослы.

Каб паправіць свае справы, ён за пазычаныя грошы стаў перакупшчыкам дробнай жывёлы. *К. Чорны*.

2. Які складаецца з маленькіх аднародных часцінак.

Церушыць дробны цёплы дожджык. *В. Вольскі*.

3. Эканамічна слабы; з малымі матэрыяльнымі магчымасцямі.

Яшчэ праз два гады [Лагіза] заарандаваў дробны фальварак і на гэтым прагарэў. *К. Чорны*.

4. Які займае невысокае грамадскае або службовае становішча.

У Беларусі з яе спецыфічнымі ўмовамі ролю разначынцаў выконвалі дзеці дробнай шляхты. *І. Навуменка.*

5. Нязначны; неістотны.

Касцюк яшчэ не вярнуўся ў кабінет, на хаду вырашаў дробныя пытанні, з якімі да яго падыходзілі. *А. Жук.*

6. перан. Пазбаўлены ўнутранай значнасці; нікчэмны, нізкі. Хто ўваходзіць у дачыненні з дробнымі людзьмі, сам не з буйных або неўзабаве здрабнее сэрцам. *М. Лужанін.*

Дрѳбязны. 1. Нязначны, неістотны; дробны (*у 5 знач.*).

Нарады ў канторы выпісваліся на дрѳбязныя работы, на якіх і спіны не наломіш, але і зарабіць не заробіш. *Я. Ермаловіч.*

2. Які надае занадта вялікае значэнне дрѳбязям, неістотнаму, нязначнаму.

Недарэчнай будзе дрѳбязная матчына апека, айчым не адважыцца ўжо, як хлапчуку, рабіць заўвагі. *У. Карпаў.*

ДРЭЙФАВАЦЬ // ДРЭЙФІЦЬ

Дрэйфавáць. Адхіляцца ад узятага курсу (або рухацца) пад уздзеяннем ветру, цячэння вады.

Қарабель астаўся без кіравання і, ахоплены полымем, пачаў дрэйфавець да берага. *Эстафета накаленняў.*

Дрэ́йфіць. *Разм.* Адступаць перад цяжкасцямі, небяспекай; баяцца.

— І страшнавата робіцца, як успомню... Але ў баі не дрэйфіў, трымаўся... Потым паспакайнеў, паступова абвыкся. *І. Мележ.*

ДРЭЎКА // ДРЭЎЦА

Дрэўка. Доўгая круглая палка, да якой прымацоўваецца сцяг.

Крочылі сцяганосцы, высока ўзняўшы на дрэўках палотнішчы сцягоў з надпісамі рабочых арганізацый горада. *П. Пестрак.*

Дрэўца. Невялічкае (звычайна маладое) дрэва.

Стаялі яны [будынкі] не ўпрытык, а адзеленыя адзін ад аднаго прагаламі, засаджанымі маладымі дрэўцамі. *Т. Хадкевіч.*

ДУБЕЦЬ // ДУБІЦЬ

Дубе́ць. Мерзнуць, калець; цвярдзець, лубянець ад холаду.

Колькі ні мёрз, колькі ні дубеў у мокрай адзежы на лютым марозе, ні правальваўся ў лапцях на тоненькую парцяначку ў заледзянелыя лужыны, ніякая хвароба не брала. *С. Грахоўскі.*

Дубі́ць. *што.* Апрацоўваць шкуры вымочваннем у спецыяльных растворах; падвяргаць дубленню.

Міхась папрасіў Леаніда, каб той напісаў, якія матэрыялы спатрэбяцца для чучала і якім спосабам выдубіць заячую шкуру. *М. Аўрамчык.*

ДУБАЛЬТ // ДУБЛЕТ // ДУПЛЕТ // ДУБЛІКАТ // ДУБЛЬ

Дубальт. *Абл.* Зроблены з дзвюх аднародных ці падобных частак; падвойны.

Каб, не дай божа, з крамай што не здарылася, гаспадар закрываў дзверы жалезнымі дубальтамі, а вокны — жалезнымі аканіцамі. *М. Лобан.*

Дублёт. 1. Адзін з двух аднолькавых прадметаў; другі экзэмпляр якой-н. рэчы ў калекцыі, бібліятэцы і г. д.

У помніках трапляюцца некаторыя польскія словы, якія з'яўляюцца лексічнымі дублетамі адпаведных беларускіх слоў і на першых парах ужываліся паралельна з імі. *А. Жураўскі.*

2. Адначасовы выстрал па адной цэлі з двух ствалоў паляўнічай стрэльбы; дуплет (*у 2 знач.*).

Стрэл з двухстволкі дублетам.

Дуплёт. 1. У бильярднай гульні: удар шаром у другі шар, які стукнуўшыся аб борт і адскочыўшы ад яго, трапляе ў лузу.

З усіх бакоў падыходзіў ён да гэтага шара, прыглядаўся, прымерваўся кіем і, нарэшце, прыгожым дуплетам паслаў яго ў лузу. *ЛіМ.*

2. Адначасовы выстрал па адной цэлі з двух ствалоў паляўнічай стрэльбы; дублет (*у 2 знач.*).

Недзе пекануў стрэл. Глуха, далекавата. І яшчэ два — дуплетам. У тым жа месцы. *В. Карамазай.*

Дублікат. Другі экзэмпляр якога-н. дакумента, які мае аднолькавую юрыдычную сілу з арыгіналам.

Я прыйшла прасіць вас, каб выдалі дублікат ці новую даведку на атрыманне пашпарта. *І. Грамовіч.*

Дубль. *Разм.* 1. Другая, дубліруючая каманда спартыўнага калектыву, якая служыць рэзервам для асноўнай каманды.

Дубль футбалістаў лепшай каманды ўкамплектаваны няблага.

2. Адзін з дублетных кадраў пры кіназдымцы.

Пры здымцы найбольш адказных кадраў фільма амаль заўсёды рабілі і дубль.

ДУБІЛЬНЫ // ДУБЛЁНЫ

Дубільны. Які мае адносіны да дублення — апрацоўкі шкур вымочваннем у спецыяльных растворах.

Цемра востра, па-начному пахнула грыбамі, вільготнай лісто-

тай, моцным дубільным духам дубовых хмызоў і трошкі душным, лазенным водарам бяроз. *У. Караткевіч.*

Дублёны. Выраблены дубленнем; зроблены са шкур, апрацаваных дубленнем.

Ён быў у добрым дублёным кажусе, і мароз, здаецца, адскок-ваў ад яго. *Маладосць.*

ДУЖАЦЬ // ДУЖЭЦЬ / ДУЖАЦЬ

Дужаць. *каго-што.* Разм. Асільваць, перамагаць каго-што. У васемнаццаць гадоў не сустракаў [Адам] па сіле роўнага, усіх дужаў — і аднагодкаў і старэйшых. *А. Чарнышэвіч.*

Дужэць. Разм. Станавіцца дужэйшым, набірацца сіл; мацнець, узмацняцца.

Ён рос, дужэў, набываў сілы, каб у пэўны час цвёрдай нагой ступіць на сваю дарогу. *Э. Самуйлёнак.*

Дужаць. Разм. Тое, што і дужэць.

Гул набліжаецца, дужае, аж угінаецца зямля. *Я. Колас.*

ДУРАСЛІВЫ // ДУРМАНЛІВЫ

Дураслівы. Схільны да свавольства, дураслівасці; гарэзлівы, дуруны.

Вясёлая, жывая, дураслівая, свавольніца і першая штукарка на розныя забаўкі і выдумкі, — вось якая была Кублікавых Аўгіння. *Я. Колас.*

Дурманлівы. Які дурманіць, ап'яняе.

Для нас, маладых, засталіся ў лугах яе несабраныя краскі, і белай чаромхі дурманлівы пах, і сонца гарачыя ласкі. *Н. Гілевіч.*

ДУРНЕЦЬ // ДУРЫЦА // ДУРЫЦЬ // ДУРЭЦЬ

Дурнець. Разм. Страчваць разумовыя здольнасці, станавіцца дурным; проціл. разумнець.

А стары ўжо, бач, дурнее, як за семдзесят залез. *Я. Колас.*

Дурыца. Разм. Дурэць, сваволіць; блазнаваць.

— Пакінь дурыца, Андрэй, — стаў строгім Пятро. — Не люблю такіх фокусаў. *У. Шахавец.*

Дурыць. Разм. 1. *каго-што.* Уводзіць у зман, разлічваючы на даверлівасць.

Сінонімы: марочыць, маніць.

Пакуль пляскалася ў кузні жалеза, цыганкі дурылі вясковых жанчын і забіралі апошнія яйкі. *І. Чыгрынаў.*

2. Рабіць недарэчныя ўчынкі.

— Не дуры, хлопец, паслухай бацькоў і ўсё будзе добра.

Дурэць. 1. Забаўляцца, свавольць, гарэзаваць.
Мурзік дурэе ад радасці, бегае вакол мяне, ружовы язык
ледзь не па зямлі валочыцца. *П. Місько.*

2. *Разм.* Прыходзіць у стан адурэння; ачмурацца.
Дурэць ад моцных пахаў кветак.

ДУХАТА/ДУХМЕНЬ // ДУХМЯНАСЦЬ

Духата́. Гарачае душнае надвор'е; душнае паветра.
Духата і пыл гарадскіх вуліц гналі людзей у поле, да мора,
на чыстае паветра. *Ц. Гартны.*

Духме́нь. *Разм.* Тое, што і д у х а т а.

Ад сонечнага ўгрэву ў палатках густая духмень. *М. Лынькой.*

Духмя́насць. Прыемны пах, водар.

Паветра цякло шырокімі струменямі: то цёплае, напоенае
пахам смалы і духмянасцю траў, то вільготнае. *І. Шамякін.*

/ДУХАВІТЫ // ДУХАВЫ // ДУХМЯНЫ // ДУХОЎНЫ // // ДУШЭЎНЫ // ДУШАВЫ // ДУШНЫ

Духаві́ты. *Разм.* Тое, што і д у х м я н ы.

У мяне за плячыма рэчавы салдацкі мяшок, а ў ім для бабулі
два брусочки духавітага мыла, якія былі выдадзены мне для
ўмывання. *І. Сяркой.*

Духавы́. Які дзейнічае праз удзіманне паветра (пра музыч-
ныя інструменты); які складаецца з духавых інструментаў.

З парку даляталі гукі духавага аркестра, а над возерам раз-
лягалася чароўная песня. *М. Ваданосаў.*

Духмя́ны. З прыемным моцным пахам; пахучы.

І дуб-крапак і куст малы стаяць у мудрым задуменні. А сосны
сочаць і струменяць густы, духмяны пах смалы. *Я. Колас.*

Духо́ўны. 1. Звязаны з унутраным станам, псіхічнымі здоль-
насцямі чалавека, яго свядомасцю; душэўны (*у 1 знач.*).

Сапраўды-такі здараюцца духоўныя перавароты ў маладых
людзей, здаецца часам, што перайначваецца ў чалавека натура.
К. Чорны.

2. Звязаны з рэлігіяй, царквой.

Няхай злеу айцец духоўны, няхай суліць мне пекла ён,—
люблю я больш, як звон царкоўны, скаварады аб прыпек звон.
Я. Колас.

Душэ́ўны. 1. Звязаны з унутраным, псіхічным станам чала-
века; духоўны (*у 1 знач.*).

Ядвіся, добра разумеючы сумленнасць і душэўную чысціню
Лабановіча, як бы баіцца раскрыць перад ім сваю душу.
Р. Шкраба.

2. Шчыры, адкрыты, сардэчны; чулы, спагадлівы.

Адразу завязалася душэўная размова, у якой усё было адкрыта і зразумела. *М. Ваданосаў.*

Душавы. Які мае адносіны да душа.

У кватэрах прадугледжаны і газавыя пліты, і прасторныя балконы, і душавыя пакоі, і зручныя сцяжныя шафы. *С. Грахоўскі.*

Душны. Гарачы, насычаны выпарэннямі; з цяжкім паветрам.

І калосі мнагазначна хіляць, гнуць галовы, нібы іх чым устрывожыў душны дзень ліпнёвы. *Я. Колас.*

ДЫВІЗІЁН // ДЫВІЗІЯ

Дывізіён. Вайсковае падраздзяленне ракетных войск і артылерыі; атрад ваенных караблёў аднаго класа.

На паўночным схіле вялікага пагорка, добра замаскіраваныя на ўскраіку невялічкага і негустога лесу, схаваліся батарэі дывізіёна. *У. Дамашэвіч.*

Дывізія. Буйная вайсковая часць з некалькіх палкоў.

Ён прыехаў у дывізію са штаба арміі, калі палкі ўжо ледзь стрымлівалі націск танкавай групы праціўніка. *І. Чыгрынай.*

ДЫМЛІВЫ / ДЫМНЫ // ДЫМЧАСТЫ / ДЫМЧАТЫ

Дымлівы. Які дыміцца, дыміць, вылучае многа дыму; ахутаны дымкай.

Адкінуў агарак дымлівы, нагой прытаптаў. *М. Калачынскі.*

Дымны. Які дыміцца, дыміць, вылучае многа дыму; з дыму. Капцілак у вёсках не стала, не стала і дымнай лучыны. *М. Машара.*

Дымчасты. Тое, што і дымчаты.

Дымчастая сурвэтачка пакрывала абажур настольнай лямпы. *Т. Хадкевіч.*

Дымчаты. Шараваты, колерам падобны на дым; попельнашэры.

У прасторнай машыне з дымчатым шклом і кандыцыянерам ехалі праз увесь Токію. *А. Дзялендзік.*

ДЫПЛАМАТ // ДЫПЛАМАНТ // ДЫПЛОМНІК

Дыплама́т. 1. Службовая асоба, упаўнаважаная ўрадам для зносін з замежнымі краінамі.

Нашым дыпламатам трэба было прыкласці нямала сіл, энергіі і вытрымкі, каб паказаць міжнародныя падзеі ў іх сапраўдным святле. *І. Новікаў.*

2. *перан*. Чалавек, які тонка і ўмела дзейнічае ў адносінах з іншымі.

Пракоп, як і кожны селянін, крыху дыпламат. *Я. Колас*.

Дыплама́нт. 1. Пераможца конкурсу, узнагароджаны дыпламам.

Хор створаны васемнаццаць гадоў назад. Ён не аднойчы з'яўляўся дыпламантам абласных конкурсаў харавых калектываў. *ЛіМ*.

2. *Устар*. Тое, што і дыпломнік.

— Я студэнт Ленінградскага архітэктурнага. Дыпламант. Гэта мой дыпломны праект. *І. Шамякін*.

Дыплóмнік. Студэнт, які працуе над дыпломнай работай.

Ты ўжо не Павел, не дыпломнік, а Павел Мікалаевіч, настаўнік, будзь крыху болей салідны. *Г. Далідовіч*.

ДЫСКАНТ / ДЫСКОНТ

Ды́скант. Высокі хлапечы голас.

Пераклікаюцца гудкі паравозаў, нібы жывыя людзі, то басам, то тэнарам, то дыскантам... *П. Броўка*.

Дысκόнт. Купля банкам вэксаля або іншага пазыковага абавязацельства да заканчэння іх тэрміну; працэнт, які ўтрымліваецца пры гэтым.

Вучыцца на курсах было нялёгка. Асабліва мучылі нас шматлікія дэбеты, крэдыты, сальда, дысконты і іншыя бухгалтарскія прамудрасці. *ЛіМ*.

ДЫСКРЫМІНАЦЫЯ // ДЫСКРЭДЫТАЦЫЯ

Дыскрыміна́цыя. Абмежаванне ў правах, нераўнапраўнае становішча.

У нас не могуць развівацца актыўныя эканамічныя адносіны з тымі дзяржавамі, кіруючыя колы якіх праводзяць агрэсіўную палітыку, палітыку дыктату і дыскрымінацыі. *К. Мазураў*.

Дыскрэдыта́цыя. Падрыв давер'я да каго-чаго-н., прыніжэнне чыйго-н. аўтарытэту, значэння.

Дыскрэдытацыя ідэі. Дыскрэдытацыя асобы.

ДЫСТЫЛЯВАНЫ // ДЫСТЫЛЯЦЫЙНЫ

Дыстылява́ны. Ачышчаны перагонкай.

Праз два дні я ўжо стаяў на беразе Анежскага возера. Ля прыбярэжных валуноў гайдалася вада — ужо не тая рудая, што ў лесе, а чысцюткая, пра якую ў даведніках пішуць, што яна ў два разы чысцейшая за дыстыляваную. *В. Кармазаў*.

Дыстыляцыйны. Які мае адносіны да дыстыляцыі — ачышчэння перагонкай.

Дыстыляцыйны апарат.

ДЫСЦЫПЛІНАВАНЫ // ДЫСЦЫПЛІНАРНЫ

Дысцыплінаваны. Прывучаны да захавання дысцыпліны, парадку; арганізаваны, вытрыманы.

Вартавы быў самым звычайным салдатам, дысцыплінаваным, вытрыманым. *М. Лынькоў.*

Дысцыплінарны. Які мае адносіны да дысцыпліны; звязаны з парушэннем дысцыпліны.

Я лічыў, што нашых хлопцаў .. не трэба падганяць у вучобе, што да іх непатрэбны нейкія дысцыплінарныя меры. *І. Мележ.*

ДЫЭТНЫ / ДЫЭТЫЧНЫ // ДЫЭТЭТЫЧНЫ

Дыэтны. Тое, што і дыэтычны.

Дыэтнае харчаванне. Дыэтны рацыён.

Дыэтычны. Які мае адносіны да дыэты.

Дыэтычныя прадукты. Дыэтычная сталовая.

Дыэтэтычны. Які мае адносіны да дыэтэтыкі — навукі аб рацыянальным харчаванні.

Дыэтэтычныя патрабаванні. Дыэтэтычная праблема.

ДЫЯГАНАЛЕВЫ // ДЫЯГАНАЛЬНЫ

Дыяганалевы. Зроблены з тканіны дыяганалю.

Ён узначальваў цяпер раённую кантору сувязі, насіў шапку з какардай, форменны дыяганалевы касцюм і бліскучыя хромавыя боты. *І. Навуменка.*

Дыяганальны. Які мае адносіны да дыяганалі — прамой лініі, якая злучае вяршыні двух несумежных вуглоў многавугольніка, дзвюх вяршынь шматгранніка.

Плоскасць, праведзеная праз якія-небудзь канты, не прылеглыя да адной бакавой грані прызмы, называецца дыяганальнай плоскасцю. *Геаметрыя.*

ДЫЯЛЕКТ // ДЫЯЛЕКТЫЗМ

Дыялэкт. Гаворка, пашыраная на пэўнай тэрыторыі; мясцовая разнавіднасць мовы.

А старая гаварыла, усплёскваючы рукамі, і гучаў, пераліваўся, звінеў у яе вуснах пявучы палескі дыялект. *У. Қараткевіч.*

Н я п р а в і л ь н а. Сакавітыя літаратурныя словы мяжуюцца

з гутарковымі, народнымі. Многа дыялектаў (трэба: дыялектызмаў), бытавой лексікі. *ЛіМ.*

Дыялектызм. Слова або моўны зварот якога-н. дыялекту ў літаратурным творы.

К. Чорны перасцерагаў пісьменнікаў ад празмернага захвалення дыялектызмамі і жаргонамі, якія засмечваюць мову твора. *І. Кудрайцаў.*

ДЫЯЛЕКТАЛАГІЧНЫ // ДЫЯЛЕКТНЫ // ДЫЯЛЕКТЫЧНЫ

Дыялекталагічны. Які мае адносіны да дыялекталогіі.

Я. Ф. Карскі падаў і абгрунтаваў ідэю стварэння беларускага дыялекталагічнага атласа. *Беларуская дыялекталогія.*

Дыялектны. Які мае адносіны да дыялекту.

Дыялектныя асаблівасці ствараюць цяжкасці пры перакладзе твораў пісьменніка. *Полымя.*

Дыялектычны. Які мае адносіны да дыялектыкі; заснаваны на дыялектыцы.

Дыялектычны метад. Дыялектычная філасофія.

Няправільна. Колькасная перавага коласаўскага слоўніка [перад «Слоўнікам мовы Пушкіна»] тлумачыцца тым, што ў ім шмат слоў дыялектычных (трэба: дыялектных), мясцовых, абласных. *І. Навуменка.*

ДЭБЕТ // ДЭБІТ // ДЭБЮТ

Дэбет. Левая старонка прыходна-расходных кніг, куды заносіцца ўсе паступленні, а таксама даўгі і расходы па дадзенаму рахунку; проціп. крэдыт.

Тое, што Дудка паспеў запісаць за паўгода баявой дзейнасці, заняло дзве тоўстыя бухгалтарскія кнігі, разграфленыя па старонках на крэдыт і дэбет. *І. Навуменка.*

Дэбіт. Колькасць вадкасці (нафты, вады і пад.) або газу, якая даецца свідравінай за адзінку часу.

Штучную інтэнсіфікацыю здабычы трэба весці вельмі асцярожна, бо празмерна высокая закачка вады можа спачатку даць вялікі дэбіт паліва, а потым яго рэзка знізіць і сапсаваць. *Р. Гарэцкі.*

Дэбют. 1. Першае выступленне артыста на сцэне.

Для дэбюту мне далі ролю прынца ў інсцэніраванай казцы Андэрсена «Прынц і жабрак». *Я. Рамановіч.* || Першае публічнае выступленне ў якой-н. галіне дзейнасці. Хоць мае літаратурныя дэбюты на рускай мове былі досыць удалыя, я ўсё ж перайшоў на беларускую мову. *З. Бядуля.*

2. Пачатак шахматнай ці шашачнай партыі; першыя хады.

З самага пачатку гульні, яшчэ ў дэбюце, грасмайстар захапіў ініцыятыву і захаваў яе да канца партыі. *Звязда*.

ДЭБИТОР // ДЭБЮТАНТ

Дэбіто́р. Даўжнік прадпрыемства, арганізацыі, установы. Адны плацілі акуратна, другія цягнулі бог ведае колькі, і мы ніяк не маглі збавіцца ад даўжнікоў, ці як у нас казалі, дэбітораў. *Я. Скрыган.*

Дэбюта́нт. Той, хто дэбютуе, упершыню выступае на сцэне. Пад пільным позіркам касіра-чыгуначніка я адчуваў сябе, як артыст-дэбютант на сцэне. *С. Анісаў.*

ДЭГЕНЕРАТЫЎНАСЦЬ // ДЭГЕНЕРАЦЫЯ

Дэгенератыўнасць. Наяўнасць прымет выроджэння, дэгенерацыі.

З першага ж погляду нельга было не заўважыць, што чалавек гэты з яўна выражанай дэгенератыўнасцю.

Дэгенера́цыя. Пагаршэнне біялагічных і псіхічных прымет арганізма.

Сінонім: выроджэнне.

Паняцце агульнай і частковай дэгенерацыі ўведзена акадэмікам А. М. Северцавым. *БелСЭ.*

ДЭЗІНСЕКЦЫЯ // ДЭЗІНФЕКЦЫЯ

Дэзінсэ́кцыя. Знішчэнне шкодных насякомаых спецыяльнымі сродкамі.

Дэзінсекцыю робяць супраць узбуджальнікаў і пераносчыкаў інфекцыйных хвароб чалавека, жывёл і раслін, свірнавых шкоднікаў і інш. *БелСЭ.*

Дэзінфе́кцыя. Знішчэнне заразных мікробаў спецыяльнымі сродкамі.

Сінонім: абеззаражванне.

Удзень Сцяпан зрабіў агляд у яслях, праверыў усіх суседніх дзяцей, дапамог фельшарыцы зрабіць дэзінфекцыю і акуратна праз тры гадзіны наведваў хворага. *І. Шамякін.*

/ ДЭКАДАНС // ДЭКАДЭНТ // ДЭКАДЭНЦТВА

Дэкада́нс. Тое, што і дэкадэ́нцтва.

Сатырычныя вершы [Крапівы] былі накіраваны супраць тых, хто спрабаваў перанесці ў нашу паэзію прыёмы паэтыкі дэкадансу. *Ю. Пшыркоў.*

Дэкадэнт. Прадстаўнік, прыхільнік дэкадэнцтва.

Ацэнка Купалы і Коласа даецца Горкім у плане проціпастаўлення іх народна-дэмакратычнай паэзіі ўпадніцкай, антыграмадскай паэзіі дэкадэнтаў і сімвалістаў. *В. Івашын.*

Дэкадэнцтва. Упадніцкі кірунак у буржуазным мастацтве і літаратуры канца 19 і пачатку 20 ст., які характарызуецца крайнім індывідуалізмам, фармалізмам, пропаведдзю «чыстага мастацтва».

У рускай літаратуры плынь дэкадэнцтва найбольш праявілася ў пачатку 20 ст.

ДЭКАРАТЫЎНЫ // ДЭКАРАЦЫЙНЫ

Дэкаратыўны. 1. Які служыць для ўпрыгожвання; звязаны з афармленнем сцэны.

Дэкаратыўныя тканіны. Дэкаратыўнае афармленне.

2. *перан.* Разм. Ненатуральны, штучны; паказны.

Сіратліва, як бы яно не натуральнае, а зробленае, дэкаратыўнае, вісіць над сопкамі халоднае сонца. *І. Шамякін.*

Дэкарацыйны. Які мае адносіны да дэкарацыі.

Дэкарацыйны склад.

ДЭКЛАМАТАРСКІ // ДЭКЛАМАЦЫЙНЫ

Дэкламацыйны. Які мае адносіны да дэкламатара.

Дэкламацыйныя здольнасці.

Дэкламацыйны. Які мае адносіны да дэкламацыі.

Андрэй таксама спяваў у хоры, удзельнічаў у дэкламацыйным гуртку. *М. Хведаровіч.*

ДЭМАБІЛІЗАВАНЫ // ДЭМАБІЛІЗАЦЫЙНЫ

Дэмабілізаваны. у знач. наз. Звольнены з арміі па дэмабілізацыі.

У Гомелі што ні дзень, што ні гадзіна — радасць: вяртаюцца дахаты дэмабілізаваныя. *А. Пальчэўскі.*

Дэмабілізацыйны. 1. Звязаны з правядзеннем дэмабілізацыі.

У штабе батальёна ўсе былі заняты новымі, прыемнымі клопатамі — дэмабілізацыйнымі. *Звязда.*

2. *перан.* Які характарызуецца паніжэннем актыўнасці, пільнасці, спадам энергіі.

Дэмабілізацыйны настрой.

ДЭМАНСТРАТЫЎНЫ // ДЭМАНСТРАЦЫЙНЫ

Дэманстратыўны. 1. Задзірлівы, знарок падкрэслены; дэманстрацыйны (*у 3 знач.*).

Дэманстратыўны адказ. Дэманстратыўныя паводзіны.

2. Звязаны з дэманстрацыяй — ваеннай аперацыяй, якая мае на мэце адцягнуць увагу праціўніка ад месца галоўнага ўдару.

Адна рота трэцяга батальёна, якім камандаваў старшы лейтэнант Гусеў, агнём і дэманстратыўнымі дзеяннямі скавала праціўніка з фронту, а тым часам астатнія дзве абышлі з флангаў і ўдарылі ў тыл. *А. Капусцін.*

Дэманстрацыйны. 1. Які мае адносіны да дэманстрацыі — масавага шэсця.

Дэманстрацыйная калона. Дэманстрацыйныя лозунгі, заклікі.

2. Заснаваны на паказе, дэманстрацыі — наглядным азнаямленні з чым-н., публічным паказе чаго-н.

Дэманстрацыйная зала. Дэманстрацыйная ўстаноўка.

3. Задзірлівы, знарок падкрэслены; дэманстратыўны (*у 1 знач.*).

Дэманстрацыйныя паводзіны. Дэманстрацыйная абыякавасць.

ДЭФЕКТНЫ // ДЭФЕКТЫЎНЫ

Дэфэктны. Пашкоджаны, сапсаваны; з дэфектам.

Значна палепшылася паліграфічнае афармленне друкаванай прадукцыі, знізілася колькасць дэфектных экзэмпляраў кніг, якія паступаюць у гандлёвую сетку. *Звязда.*

Дэфектыўны. Ненармальны; з фізічнымі або псіхічнымі недахопамі.

Было модна насіць міні-спадніцы — і асобы жаночага полу, як на нейкіх дэфектыўных людзей, пазіралі на тых, хто хадзіў у доўгай спадніцы. *ЛіМ.*

Е, Ё

ЕВАНГЕЛІЧНЫ // ЕВАНГЕЛЬСКИ

Евангелічны. Які апіраецца на евангелле, зыходзіць з яго.

Евангелічная секта. Евангелічная абшчына.

Евангельскі. Які мае адносіны да евангелля, заснаваны на ім.

З-за боязі, што гэтая нянавісьць магла б прывесці да злачынства, за якое была б «вышка», ён і пацягнуўся да бога, да евангельскіх заветаў, да вучэння Ісуса Хрыста. *І. Шамякін.*

ЕДКІ // ЯДКІ

Ёдкі. 1. Які раз'ядае, разбурае што-н. хімічна; які выклікае моцнае фізічнае раздражненне.

Абапал дарогі дагаралі хаты, і ўдушлівы едкі смурод пажарышчаў раздзіраў грудзі. *В. Быкаў.*

2. перан. З'едлівы, калючы.

І смех там быў, былі і жарты, і кпіны едкія, і злосць. *Я. Колас.*

Ядкі. *Разм.* Які са смакам есца, ахвотна паядаецца; смачны, пажыўны.

Атава там ужо адрастаць пачала, а трава ядкавая, спажыўная. *Я. Колас.*

ЕДНАСЦЬ // ЯДНАННЕ

Ёднасць. Адзінства; агульнасць, супольнасць; суцэльнасць, непадзельнасць.

Вялічка — ціхі, ураўнаважаны, засяроджаны ў самім сабе, моцны разуменнем сваёй праваты, сваёй еднасцю з роднай зямлёй. *Полымя.*

Яднанне. Цесная сувязь; адзінства; згуртаванасць.

Вялікая Айчынная вайна, узнятая нямецкімі фашыстамі, навочна паказала нам, што ў нашай дружбе, у яднанні славянскіх народаў — наша непераможная сіла. *Я. Колас.*

ЕДЗІСТЫ // ЕДНЫ

Ёдзісты. Які ўтрымлівае ў сабе ёд.

А ты ляжыш на пляжы і поўнымі грудзмі ўдыхаеш ёдзіста-салёны пах водарасцей, выкінутых на бераг марскім прыбоем. *М. Чавускі.*

Ёдны. Які мае адносіны да ёду.

Ён у спіртавым раствору пад назвай ёдная настойка прымяняецца ў медыцыне як добры абеззаражваючы сродак. *Хімія.*

ЕЛКА // ЁЛКА // ЯЛІНА

Елка. Вечназялёнае хваёвае дрэва з конусападобнай кронай.

Тут верх асіны круглалісты сплятаўся з хвоямі, з дубамі, а елкі хмурымі крыжамі высока ў небе выдзялялісь, таемна з хвоямі шапталісь. *Я. Колас.*

Ёлка. 1. тое, што і елка.

Башлыкі адзелі ёлкі з снегу і стаяць сплучы. *П. Панчанка.*

2. Елка, ссечаная і ўпрыгожаная к Новаму году.

Весяліцца каля ёлкі дзетвара шчаслівая. *Н. Гілевіч.*

Яліна. Высокая елка.

Старыя хвоі і яліны, высока кінуўшы галіны, глядзелі хора-ша, любоўна. *Я. Колас.*

ЁЛАЧНЫ // ЯЛОВЫ // ЯДЛОЎЦАВЫ

Ёлачны. Які мае адносіны да навагодняй ёлкі.

Колькі гоману, радасці, вясёлай мітусні! І ў кожнага ў вачах гараць, пераліваюцца ёлачныя агні. *М. Лынькоў.*

Яловы. 1. Які мае адносіны да елкі (яліны).

І такая цішыня стаяла ў лесе, што, здавалася, чуваць было, як шарахцяць на яловых лапках сняжынкі. *М. Лынькоў.*

2. Зроблены з елкі (яліны).

На даху толькі што паставілі сухія яловыя кроквы. *С. Грахоўскі.*

Ядлоўцавы. Які мае адносіны да ядлоўцу.

Мінку і Янку я знайшоў на тым самым умоўленым месцы. Толькі добра ведаючы, можна было папасці на яго паміж густых ядлоўцавых кустоў. *П. Броўка.*

ЁМІСТЫ // ЁМКІ

Ёмісты. Здольны змясціць у сабе вялікую колькасць чаго-н. Сінонім: умяшчальны.

У вялікай, ёмістай карзіне ён носіць цётцы соль, газу, брускі зеленаватага мыла. *І. Навуменка.*

Ёмкі. 1. Якім добра і прыемна карыстацца.

Сінонім: зручны.

Адзін з валуноў нагадвае шыракагрудага скакуна, які праваліўся нагамі ў зямлю, і я саджуся на яго, нібыта ў ёмкае сядло. *В. Карамазаў.*

2. Зграбны, спрытны.

Сінонім: лоўкі.

А пуга дужа ж ужо ёмкая была... *Я. Сіпакоў.*

Ж

ЖАДЗЁН // ЖАДЛІВЫ // ЖАДНЫ

Жадзён. чаму. Разм. Які церпіць нястачу ў самым неабходным; ахвочы да чаго-н.

У тыя дні былі жадны скарынцы чэрствай хлеба. *П. Глебка.*

Жадлівы. Разм. Зайздросны; прагны.

Жадлівы чалавек.

Жадны. Абл. Ніякі, ніводны.

Наблізіўшыся, ён заўважыў над страхою шары слупок дыму і адчуў, як пацягнула раптам зайсці ў тую хату. Проста так без жаднай патрэбы. *Х. Лялько.*

ЖАЛАСЛІВЫ // ЖАЛАСНЫ / ЖАЛЛІВЫ // ЖАЛОБНЫ

Жаласлівы. Схільны да жаласці, спачування; жаласны (*у 2 знач.*).

Сінонімы: спагадлівы, чулівы.

На іх тварах была напісана жаласлівая спагада. *І. Навуменка.*

Жаласны. 1. Які выклікае жаласць, спачуванне.

Сінонімы: журботны, сумны.

Ветру не было, а дрот бесперапынку гуў прыемным звонам, ціхім, аднатонным і жаласным. *Я. Колас.*

2. Схільны да жаласці, спачування; жаласлівы.

Сінонімы: спагадлівы, чулівы.

Вочы старой пацяплелі, і ўсе рысы яе твару расплыліся ў жаласную ўсмешку. *М. Лынькоў.*

Жаллівы. Разм. Тое, што і жаласлівы; жаласны (*у 2 знач.*).

Пачынаў Алёша часцей за ўсё з песень, і песні любіў найбольш сумныя, жаллівыя. *І. Мележ.*

Жалобны. 1. Які мае адносіны да жалобы, смутку.

Сцяг схіліўся чырвоны з жалобнай каймой. *А. Куляшоў.*

2. Сумны, тужлівы, журботны.

Стаю я маўкліва і чую, як бура жалобную песню заводзіць. *М. Чарот.*

ЖАЛЕЗІСТЫ // ЖАЛЕЗНЫ

Жалезісты. Які ўтрымлівае ў сабе жалеза, багаты жалезам.

У глыбокіх пластах воды нярэдка бываюць засаленымі, жалезістымі або жорсткімі (насычанымі вапнаю). *Геаграфія БССР.*

Жалезны. 1. Зроблены з жалеза; металічны.

Пасярэдзіне вагона стаяла жалезная печка, і ад яе ва ўсе бакі разыходзілася цяпло. *М. Лобан.*

2. Які ўтрымлівае ў сабе многа жалеза, багаты жалезам; жалезісты.

Жалезная руда. Жалезны калчадан.

3. перан. Моцны, дужы.

І не паспеў Сяргей зрабіць і аднаго руху, як на яго ззadu навалілася нейчае, як дуб, крэпкае цела, і жалезныя рукі, як абцугі, здушылі плечы і рукі. *Я. Қолас.*

4. перан. Неадступны, паслядоўны; цвёрды, стойкі.

Гушчык гаварыў да таго павольна, што складалася ўражанне, нібы ён выціскае слова. Але ў яго была жалезная логіка. *І. Гурскі.*

ЖАЛОБА // ЖАЛЬБА

Жалоба. 1. Смутак па памершым або ў сувязі з народным горам, бедствам.

Жалоба па бацьку яшчэ не адышла, а з Зоськай такое няшчасце прылучылася... *Я. Купала.*

2. Чорнае адзенне, павязка як сімвал смутку.

Чырвоны і чорны колеры — колер рэвалюцыі і колер жалобы ў гонар яе ахвяр. *Л. Арабей.*

Жальба. Смутак, туга, бедаванне.

Смутак жнеек тых апране, разагнуцца і стаяць, як Сымон на дудцы стане жальбу сэрца выяўляць. *Я. Қолас.*

ЖАМЧУЖНІЦА // ЖАМЧУЖЫНА

Жамчужніца. Малюск, у ракавіне якога ўтвараецца жэмчуг. Марская жамчужніца здабываецца ў цёпрых водах, каля берагоў Чырвонага мора, Індыйскага і Ціхага акіянаў. *Заалогія.*

Жамчужына. 1. Асобнае зерне жэмчуга; упрыгожанне з яго. Прагныя вочы гасцей міжволі спыняліся на цудоўнай жамчужыне, якая вісела на грудзях у гэтай жанчыны. *М. Яфімава.*

2. перан. Непаўторны скарб, лепшае ўпрыгожанне чаго-н.

Яшчэ шырэйшая гама пачуццяў у вершы «Хлопчык і лётчык», сапраўднай жамчужыне нашай паэзіі. *І. Навуменка.*

ЖАНОЦКІ // ЖАНОЧЫ

Жанόцкі. Характэрны для жанчыны; пяшчотны, ласкавы, прывабны.

Жанчына з твару не была прыгожая, але ва ўсёй ёй была тая жанόцкая дужасць, якая робіць жанчыну прывабнай. *І. Чыгрынаў.*

Жанόчы. Які мае адносіны да жанчыны; які належыць жанчыне; прызначаны для жанчын; проці л. мужчынскі.

Нічога няма прыгажэй за жанόчы твар у прыцемку. *У. Қараткевіч.*

ЖАРТАЎЛІВЫ // ЖАРТОЎНЫ

Жартаўлівы. 1. Схільны да жартаў, ахвочы пажартаваць (пра чалавека).

На платформе мы сустрэлі Івана Дамінікавіча, вясёлага і, як заўсёды, жартаўлівага. *М. Хведаровіч.*

2. Які мае характар жарту; вясёлы, гарэзлівы.

Часам жартаўлівыя словы — самыя сур'ёзныя і самыя кра-самоўныя. *І. Шамякін.*

Жартоўны. Вясёлы, забаўны; які мае характар жарту.

Потым спявак выканаў жартоўную народную песню. *П. Ка-валёў.*

ЖАЎЦЕЦЬ // ЖАЎЦІЦЬ

Жаўцець. 1. Вылучацца сваім колерам, віднецца.

Бераг быў высокі, жаўцеў глінаю, зелянеў лазовымі кустамі. *М. Лупсякоў.*

2. Станавіцца жоўтым, набываць жоўты колер.

Злева ляжалі яшчэ зялёныя гароды, рана пачыналі жаўцець і асыпацца сады. *В. Карамазай.*

Жаўціць. што. Рабіць што-н. жоўтым, афарбоўваць у жоўты колер.

Кепска, аднак, рысаваць пры лямпе: святло жаўціць і цені вельмі вострыя, густыя. *Я. Брыль.*

ЖНЕЙКА / ЖНЯЯ // ЖНЯЯРКА

Жнёйка. 1. Тое, што і жняя.

Спорна ўвіхаюцца жнейкі, кожная за сваім канцом. Але яшчэ і па снапу не нажалі. *Р. Мурашка.*

2. Тое, што і жняярка.

На двары, пад дашчатым навесам, у рад стаяць новенькія, толькі што прывезеныя жнейкі, касілки, малацілки. *У. Краўчанка.*

Жняя. Жанчына, што жне сярпом збожжа на полі.

Свайго поля было ў іх няшмат: для такой жняі, як Данікава мама, няма дзе і разгарнуцца. *Я. Брыль.*

Жняярка. Машына, што жне збожжа.

Камбайн сюды не дойдзе па каменнях, жняярка можа пала-маць крылле аб карчы, што засталіся яшчэ тырчаць на полі, аж пакуль не згніюць. *І. Пташнікаў.*

ЖНІВЕНЬСКІ // ЖНІЎНЫ

Жнівеньскі. Які бывае ў жніўні.

Ціхая, млявая, плыве месячная жнівеньская ноч над зямлёю, асветленай ззяннем Млечнага Шляху. *С. Кухарай.*

Жніўны. Які мае адносіны да жніва, звязаны з ім.

Асабліва ў часе жніва захаплялі мяне мелодыі жніўных песень, якія, здавалася, коцяцца і коцяцца з шумам спелых жытніх каласоў у чыстыя блакітныя далі. *Я. Пушча.*

ЖУЛІКАВАТЫ // ЖУЛЬНІЦКІ

Жулікаваты. Схільны да жульніцтва, ашуканства, махлярства; хітры.

Свайго жулікаватага шафёра Толіка Сухі інакш і не называў, як Свісцёлік. *А. Жук.*

Жульніцкі. *толькі з неадуш. наз.* Характэрны для жуліка; заснаваны на жульніцтве.

С і н о н і м: махлярскі.

Жульніцкі прыём. Жульніцкая здзелка.

ЖУРАВІНАВЫ / ЖУРАВІННЫ // ЖУРАЎЛІНЫ

Журавінавы. Які мае адносіны да журавін; багаты журавінамі; прыгатаваны з журавін.

Пакуль мы былі ў школе, даглядаў і забаўляў яе дзед, Ганна Якаўлеўна прыносіла журавінавы і чаромушны кісялі, чытала і расказвала казкі, мерала тэмпературу і давала лекі. *С. Грахоўскі.*

Журавінны. Тое, што і журавінавы.

Поле ахутваў змрок. Толькі вузкая палоска журавіннай чырвані распаўзалася па небасхіле. *С. Грахоўскі.*

Жураўліны. Які мае адносіны да жураўля — вялікай балотнай птушкі.

У туманным полі трывожна крычалі гусі. Можна чулі ў высокім небе шэлест крылаў сваіх вольных родзічаў, трубную тугу жураўліных ключоў, што адпльвалі ў вырай з таежных балацін і прырэчных плёсаў. *С. Грахоўскі.*

ЖУРНАЛІСЦКІ // ЖУРНАЛЬНЫ

Журналісцкі. Які мае адносіны да журналіста, журналістыкі.

Гістарычнае развіццё жанраў абумоўлена практычнымі задачамі, якія стаялі на розных этапах перад журналістыкай, і самім характарам журналісцкай дзейнасці. *Б. Стральцоў.*

Журнальны. Які мае адносіны да журнала.

Журнальныя запісы.

ЖЫВІНКА // ЖЫВІЦА

Жывінка. Тое, што надае каму-чаму-н. жывасць, прывабнасць, своеасаблівасць.

Чалавек з жывінкай. Працаваць з жывінкай.

Жывіца. Празрыстая смала, што выцякае з хвойных дрэў пры іх пашкодванні.

На смалістых суках свяціліся застылыя кроплі жывіцы.
П. Кавалёў.

ЖЫЛЛЁВЫ // ЖЫЛЫ

Жыллёвы. Які мае адносіны да жылля, звязаны з яго выкарыстаннем.

Жыллёвы: фонд, адзел; **жыллёвая:** камісія, праблема; **жыллёвыя:** умовы, нормы і г. д.

Істотнай умовай уздыму народнага дабрабыту з'яўляецца паляпшэнне жыллёвых умоў працоўных. *Звязда.*

Жылы. Прызначаны, прыстасаваны для жылля людзей; населены.

Жылы: дом, будынак, масіў, раён; **жылое** памяшканне і г. д. Відны былі з лесу і бліжэйшыя жылыя будынкі. *А. Кулакоўскі.*

ЖЫТНІК // ЖЫТНІЦА // ЖЫТНЯК

Жытнік. *Абл.* Хлеб з жытняй мукі.

Наўрад ці ёсць што на свеце смачнейшае за свежы жытнік!
А. Савіцкі.

Жытніца. 1. *Разм.* Жытняя салом.

Волька па-мужчынску падхоплівала .. [віламі] жытніцу і кідала яе ў тарпу. *А. Васілевіч.*

2. *перан.* Хлебаробная вобласць краіны, якая забяспечвае хлебам іншыя мясцовасці.

Паўднёвыя вобласці заўсёды былі жытніцай усёй краіны.

Жытняк. Стэпавая кармавая расліна.

Зялёны жытняк. Малады жытняк.

3

ЗААХВОЧАНЫ // ЗААХВОЧВАЛЬНЫ

Заахвочаны. Такі, якому прывілі ахвоту, цягу да чаго-н.; прыхвочаны да чаго-н.; адзначаны, ухвалены.

А ён, заахвочаны ўвагаю, усё больш запальваўся. *Л. Арабей.*

Заахвóчвальны. Прызначаны для заахвочвання.

Дзевяць кніг і альбомаў выдавецтва «Беларусь» адзначаны заахвочвальнымі дыпламамі конкурсу. *ЛіМ.*

ЗАБАВІЦЦА // ЗАБАЎЛЯЦЦА

Забáвіцца. *зак.* Затрымацца дзе-н. даўжэй, чым меркавала-ся; зацягнуць, прамарудзіць з чым-н.

Аляксей выцягнуў з-пад мокрай травы ў перадку яе чамадан і пакунак з пасцеллю, панёс у хату і забавіўся. *С. Грахоўскі.*

Забаўля́цца. *незак.* Пацяшацца, праводзіць час у забавах, гульнях; гуляць з кім-чым-н.

Доўгімі гадзінамі я праседжваў у скверы каля агароджанае пляцоўкі, дзе ў пяску забаўляюцца дзеці. *Я. Скрыган.*

ЗАБАРАНАВАЦЬ // ЗАБАРАЊІЦЬ

Забаранава́ць. *што.* Апрацаваць глебу бараной.

Сінонім: заскародзіць.

Пасля таго як дзед забаранаваў загончык пад грэчку, Яша павёў пасвіць буланага. *І. Навуменка.*

Забарані́ць. *што і з інф.* Не дазволіць што-н. рабіць.

Трэба забараніць вываз дэфіцытных тавараў на экспарт да таго часу, пакуль імі не будзе насычаны ўнутраны рынак. *Звезда.*

ЗАБАРОНЕНЫ // ЗАБАРОННЫ

Забаро́нены. На які накладзена забарона; які забаранілі.

Сінонім: недазволены.

На працягу больш двух стагоддзяў беларуская мова была забароненай у якасці дзяржаўнай і літаратурнай. *Ю. Пшыркоў.*

Забаро́нны. Які з'яўляецца забаронай, забяспечвае забарону; якім забаронена карыстацца.

Забаронная зона. Забаронныя дарожныя знакі.

ЗАБЕСПЯЧЭННЕ // ЗАБЯСПЕЧАНАСЦЬ

Забеспячэ́нне. Грошы, матэрыяльныя сродкі для жыцця; тое, чым забяспечваюць каго-што-н.

Шаройка застаўся пры штабе намеснікам начальніка па забеспячэнню. *І. Шамякін.*

Забяспёчана́сць. Ступень забеспячэння чым-н.; матэрыяльны дабрабыт.

Сінонім: дастатак.

У выразах твараў людзей адчуваўся супакой, супакой сытнасці і забяспечанасці. *З. Бядуля.*

ЗАБУРЫЦЬ // ЗАБУРЭЦЬ

Забурьць. *што.* Разм. Пабурыць, паламаць; абваліць.

Сінонім: абрушыць.

Забурьць плот. Забурыць будан.

Забурэць. *Разм.* Пачаць бурэць, стаць бурым; паказацца, вылучыцца сваім бурым колерам.

Сінонім: забурэцца.

Твар забурэў ад загару. Жыта забурэла.

ЗАБЫТЫ // ЗАБЫЎЧЫВЫ

Забыты. 1. Які не захаваўся ў памяці; пакінуты без увагі. Ад снапа пахла паспелай збажыной — забыты за вайну і таму асабліва прыемны пах. *А. Асіпенка.*

2. Незнарок, па забыўчывасці пакінуты дзе-н.

На падлозе рассыпаны былі падраныя паперы, а на сталі ляжаў грудок кніг — можа забыты, а можа наўмысля пакінуты тут. *М. Зарэцкі.*

Забыўчывы. Які лёгка і хутка забывае.

Страчаў і я згаворчывых, ласкавых і забыўчывых. *М. Лужанін.*

ЗАВАБЛЕНЫ // ЗАВАБЛІВЫ / ЗАВАБНЫ

Заваблены. Захоплены, зачараваны характвам каго-чаго-н.

Сінонім: прываблены.

Усе турысты, якія ўпершыню ўбачылі Нарач, былі заваблены непаўторнай прыгажосцю возера.

Заваблівы. Які заваблівае.

Сінонім: прывабны.

Заваблівыя вочы. Заваблівыя планы.

Завабны. *Разм.* Тое, што і заваблівы.

Завабная будучыня. Завабная прапанова.

/ ЗАВАЁВАНЫ // ЗАВАЁЎНІЦКІ // // ЗАВАЯВАЛЬНЫ // ЗАВАЯВАНЫ

Заваёваны. Тое, што і завааяваны.

Заваёваная свабода. Заваёваны аўтарытэт.

Заваёўніцкі. Звязаны з захопам чужых зямель.

Сінонім: захопніцкі.

Заваёўніцкія намеры. Заваёўніцкія паходы.

Заваявальны. Накіраваны на заваяванне, звязаны з заваяваннем.

Сінонім: захопніцкі.

Заваявальныя войны.

Заваяваны. Пакораны, захоплены ўзброенай сілай; здабыты настойлівасцю, барацьбой.

Сінонім: заваёваны.

Заваяваныя землі. Заваяванае давер'е.

ЗАВАЛ // ЗАВАЛА // ЗАВАЛІНА

Завал. Штосьці скіданае, зваленае ў беспарадку; штучная перашкода з дрэў, бярвён і г. д.

Па ўсіх правілах былі выкапаны глыбокія акопы, пракладзены траншэі, зроблены завалы. *Б. Сачанка.*

Завала. 1. Прыстасаванне для запірання дзвярэй, для перакрыцця.

Казлейка пачакаў, пакуль самы апошні дзік увайдзе ў пастку, і махнуў рукой. Княжыя асочнікі і палясоўшчыкі з грукатам апусцілі цяжкія завалы. *Л. Дайнека.*

2. перан. Лянівы чалавек.

Сінонім: лежабок.

— Ну і народ, каб ён апрогся! Так запусціць зямлю нядбала? Не гаспадар быў, а завала! — Антось стаіць, штось разважае. *Я. Колас.*

Заваліна. *Абл.* Прызба.

Хто на заваліну ўсеўся, хто проста апёрся на плот. *В. Макарэвіч.*

ЗАВІРУХА // ЗАВІРУШКА

Завіруха. 1. Моцны вецер розных напрамкаў з сухім снегам
Сінонім: завея.

Завіруха бушавала ўсю ноч і ўвесь дзень. Здавалася, не будзе канца яе лютай сіле, яе злоснаму завыванню. *Я. Колас.*

2. перан. Разм. Неспакой, сумятня, бязладзіца.

Ваенная завіруха падхапіла і Ганну, закінула яе ў далёкі ўральскі горад. *А. Марціновіч.*

Завірушка. Невялічкая пералётная птушка з шараватым апярэннем.

Месца для гнязда завірушка выбірае звычайна ў зарасніках, невысока над зямлёй.

ЗАВУЖАНЫ // ЗАВУЗКІ

Завужаны. Зроблены вузей, чым трэба; звужаны.

Завужаны касцюм. Завужаны рукаў.

Заву́зкі. Разм. Вузкаваты, вузейшы, чым трэба.

[Лёдзі] не падабалася плацце — завузкае, хоць і перашытае.
У. Карпаў.

ЗАВУСЕНИЦА // ЗАВУШНИЦА

Завусеница. Востры выступ, шурпатасць, няроўнасць на паверхні чаго-н.

Разец нібы ступіўся і рабіў на дрэве завусеницы. Так працаваць нельга. Так можна ўсё сапсаваць. *І. Шамякін.*

Завушніца. Упрыгожанне, звычайна ў выглядзе кальца, якое прымацоўваецца да мочки вуха.

Андрушка пабліскваў вачыма то на пярсцёнак з бліскучым сінім каменьчыкам у Раісы на руцэ, то на завушніцу ў правым вуху. *М. Лобан.*

ЗАГАДКАВЫ // ЗАГАДНЫ

Зага́дкавы. Незразумелы, непазнаны, таямнічы.

Гэта былі ўжо не кусты і не дрэўцы, а загадкавыя белыя здані, ні на што не падобныя. *А. Чарнышэвіч.*

Зага́дны. Які выражае загад.

У полі стрэлы сціхлі, чуліся толькі фырганне матораў, ляскат гусеніц ды загадныя воклічы. *І. Мележ.*

У граматыцы: **з а г а д н ы л а д** — катэгорыя дзеяслова, якая выражае загад, просьбу, чыю-н. волю.

Загадны лад выражае пабуджэнне да выканання дзеяння.
Граматыка беларускай мовы.

ЗАГАЛОВАЧНЫ // ЗАГАЛОЎНЫ

Загалова́чны. Які мае адносіны да загатоўка.

Загаловачны шрыфт.

Загато́ўны. Які пішацца ў слове на пачатку тэксту, раздзела, абзаца; вялікі.

Загатоўная літара.

ЗАГАРТАВАНЫ / ЗАГАРТОВАНЫ // ЗАГАРТОВАЧНЫ

Загартава́ны. 1. Такі, якому надалі большую цвёрдасць і моц награваннем да высокай тэмпературы, а затым хуткім ахаладжэннем.

Загартаваная сякера.

2. Стойкі, вынослівы, здольны пераносіць цяжкасці, неспрыяльныя ўмовы.

Загартаваны ў суровых умовах чалавек не збаіцца цяжкасцей.

Загартóваны. Тое, што і за г а р т а в а н ы.

Загартованы ў кузні серп. Загартованы ў паходах юнак.

Загартóвачны. Прызначаны для загартоўкі.

Загартовачны працэс. Загартовачны агрэгат.

ЗАГРУЖАНЫ // ЗАГРУЗАЧНЫ

Загру́жаны. 1. Запоўнены грузам; нагужаны.

Гарэў вялікі крыты пакгаўз, загружаны збожжам. *М. Лынькоў.*

2. *перан.* Разм. Забяспечаны работай на поўную сілу.

Бывае хвіліна загружанай, нібы век, што заўжды гістарычны.
У Нядзведскі.

Загру́зачны. Які служыць, прызначаны для загрузкі.

Мадэль гэта мела недахоп у загрузачным бункеры. *Беларусь.*

ЗАГУСЦЕЦЬ // ЗАГУСЦІЦЬ

Загусце́ць. Зрабіцца больш густым, гусцейшым.

Быў канец мая, вясна губляла свае блакітныя, салатна-срабрыстыя, ружова-жаўтлявыя таны, паветра нагрэлася і загусцела, сонечнае святло страчвала далікатнасць, лагоду. *В. Кармазаў.*

Загусці́ць. што. Разм. Зрабіць густым або занадта густым.

Залішне прарэдзіш — не дабярэш увосень ураджаю, загусціш — зноў жа толку будзе мала. *В. Палтаран.*

ЗАДЗЁРТЫ // ЗАДЗЁРЫСТЫ / /ЗАДЗІРЛІВЫ / ЗАДЗІРЫСТЫ

Задзёрты. Падняты ўгору.

Нос быў трошачку задзёрты, але кірпатым яго нельга было назваць. *Я. Васілёнак.*

Задзёрысты. Тое, што і за д з і р ы с т ы.

Задзёрысты певень на плоце, распасцёршы крылы, так грозна заліваўся, як бы крычаў: «Не падыходзь!» *П. Броўка.*

Задзірлівы. Тое, што і за д з і р ы с т ы.

Дый характарам ён удаўся ў Ігнася — нахабны, задзірлівы і шкадлівы, як брыдкі кот. *І. Канановіч.*

Задзірысты. Схільны, ахвочы да боек, сварак; задзірлівы.

Волька, нібы дзяўчына, кідае час ад часу на Федзю свой задзірысты погляд, смяецца да яго, жартуе. *А. Васілевіч.*

ЗАДНЕЦЬ // ЗАДНІЦЬ

Заднець. *безас.* Пра надыход світання; заднецца.

Қалі ж заднела, заўважыў Калістрат суседа Янука.

У. Корбан.

Задніць. *што. Абл.* Уставіць дно.

Астаецца толькі задніць, і дзетка гатова для адпраўкі

Р. Мурашка.

ЗАДОРАНЫ // ЗАДОРЛІВЫ / ЗАДОРНЫ

Задораны. Адораны мноствам падарункаў.

Задораныя маладажоны. Задораны імяніннік.

Задорлівы. Тое, што і з а д о р н ы.

Усё радавала, бадзёрыла: і стомленасць, што ўчэпіста тры-малася, і задорлівы смех моладзі. *І. Сіўцоў.*

Задорны. Поўны задору; палкі, бадзёры.

Вясёлыя, задорныя прыпеўкі рэхам адгукаліся ў бары. *М. Ваданосаў.*

ЗАДУМАНЫ // ЗАДУМЕННЫ / ЗАДУМЛІВЫ / ЗАДУМНЫ

Задуманы. 1. Вырашаны ў думках.

Усё задуманае раней ужо зроблена.

2. Агорнуты думкамі; заклапочаны.

Я запяю пра жыццё маладое, больш я не буду задуманым, сумным. *М. Танк.*

Задумённы. Паглыблены ў думкі, разважанні.

Сінонім: задумлівы.

Марынка сядзела задуменная, негаваркая, ні да чаго не дакраналася. *Т. Хадкевіч.*

Задумлівы. Тое, што і з а д у м е н н ы.

Часам ён кідаў ручку, складваў на грудзях рукі .. і глядзеў некуды ў адну кропку, не варухнуўшыся, задумлівы, засяроджаны. *В. Хомчанка.*

Задумны. *Разм.* Задуменны, задумлівы.

Незвычайны агонь у задумных вачах, на каленях ляглі гуслі-баі. *Я. Купала.*

ЗАЕЗДЖАНЫ // ЗАЕЗДЖЫ // ЗАЕЗНЫ

Заезджаны. Знясілены частай і працяглай яздой, работай без адпачынку.

Заезджаны конь. || *перан.* Даўно ўсім вядомы; збіты, зацяганы. Заезджаны анекдот. Заезджаны жарт.

Заезджы. Які заехаў куды-н. мімаходам, на кароткі час.
Сінонім: прыезджы.

Рэгіну запрасіў на танец нейкі заезджы хлопец, але Міцька на гэта і ўвагі не звярнуў. *М. Лупсякоў.*

Заезны. У выразе: заезны двор (дом) (*уст.*) — памяшканне для начлегу з дваром для коней і фурманак, а таксама карчмой.

Аднойчы прыехаў у заезны дом, што побач з нашай вёскаю, багаты купец. *Л. Дайнека.*

ЗАЗНАЦА // ЗАЗНАЦЬ

Зазна́цца. Заганарыцца, заважнічаць.

Зазнаўся, ой, мароз, зазнаўся! Ды дзень яшчэ не пачынаўся: пастой, мароз, пастой хваліцца — мо і цябе хто не збаіцца!
Я. Колас.

Зазна́ць. Зведаць на ўласным вопыце; перажыць, адчуць.
Нямала ўсякіх бед зазнаў стары за сваё доўгае жыццё.

ЗАЙМЕННЫ // ЗАМЕННЫ

Займе́нны. Які мае адносіны да часціны мовы займенніка.
Займенная форма прыметніка — гэта тое ж самае, што і поўны прыметнік.

Заме́нны. Які падлягае замене, можа быць лёгка заменены.
Лес — гэта .. нічым не заменная сыравіна для нашай айчынай хіміі. *Б. Сачанка.*

ЗАКРУГЛЕНАСЦЬ // ЗАКРУГЛЕННЕ

Закру́ленасць. Акругласць, круглявасць; закончанасць, завершанасць.

У Івана матэматычнае мысленне — любіць закругленасць.
І. Навуменка.

Закругле́нне. 1. Наданне чаму-н. акруглай формы.

Суправаджэнне дзвюх ліній (прамой з дугой або дзвюх дуг) робіць пераход з адной лініі на другую плаўным, без выступаў; яно практыкуецца, напрыклад, пры пабудове закругленняў чыгуначных або трамвайных шляхоў. *Геаметрыя.*

2. Адхіленне ўбок па крывой; выгіб.

Чыгунка рабіла тут паварот направа, само закругленне ішло па высокім насыпе. *М. Лынькоў.*

ЗАКУЛЬГАВЕЦЬ // ЗАКУЛЬГАЦЬ

Закульгáвець. *Разм.* Стаць кульгавым.

— Конь мой белы закульгавеў, то няма як ехаць мне сягоння. *К. Чорны.*

Закульгáць. 1. Пайсці, пабегчы кульгаючы.

Салдат закульгаў шпарчэй. *К. Чорны.*

2. Стаць кульгавым; закульгавець.

— Кашаварам я не быў, а што нага ў мяне крывая, то гэта праўда, толькі ж закульгаў я ад ранення, а не так сабе ад чаго. *А. Кулакоўскі.*

ЗАКУРЫЦЬ¹ / ЗАКУРЫЦЬ² // ЗАКУРЭЦЬ

Закурýць¹. *каго-што.* Пакрыць сажай; задыміць.

— Цябе ж тут закурыць, матка родная не пазнае,— сказаў машыніст. *Л. Арабей.*

Закурýць². Запаліўшы папяросу, люльку, пачаць курыць, зацягвацца дымам; пачаць курыць, стаць курцом.

Дзед закурыў люльку і доўга кашляў ненатуральным кашлем. *А. Якімовіч.*

Закурэ́ць. 1. Пакрыцца сажай; пацямнець ад сажы, дыму; задыміцца.

Столь, цёмная ад часу, пад абразамі аж чорная — закурэла, па вуглах — павуціна. *ЛіМ.*

2. Узняцца воблакам, слупам (пра пыл і пад.).

Дырэктар хвастануў каня ляйчыной, і толькі пыл закурэў з-пад капытоў. *С. Грахоўскі.*

ЗАЛАЦЕЦЬ // ЗАЛАЦІЦЬ

Залаце́ць. *Разм.* Набываць адценне, колер золата; блішчаць, як золата.

Лістота на дубах, нягледзячы на жаўцізну, была яшчэ моцнай, вяршаліны пераможна залацелі ў яркім святле, і дзе-нідзе чырванелі кусты глогу. *В. Іпагава.*

Залаці́ць. *што.* 1. Пакрываць золатам, пазалотай.

У гарадку бурылі сабор, расцягвалі абразы, скідалі крыжы, залачоныя (*дзепрысл.*) Рыгорам Трахімавічам, у гразь са званыцы скінулі звон. *В. Кармазаў.*

2. *перан.* Асвятляючы, надаваць чаму-н. залацісты колер.

Сонца ўжо амаль схавалася за лес і толькі залаціла верхавіны дрэў. *У. Корбан.*

ЗАЛІВАЧНЫ // ЗАЛІВІСТЫ // ЗАЛІЎНЫ

Залівачны. Прызначаны для заліўкі чаго-н.

Спецыяльныя электрацяляжкі дастаўляюць каўшы да залівачных участкаў канвеера. *Беларусь.*

Залівісты. Гучны, звонкі, з пералівамі.

Недзе далёка — то ападаючы, то зноў падымаючыся — чутна залівістая песня начлежнікаў. *Я. Скрыган.*

Заліўны. 1. Які затапляецца ў паводку вадой.

Ручай быў неглыбокі і гаманкі — шырокі паток ледзяной вады з гор шалёна імчаў па камянях, віруючы пенай і размашыста плёскаючы на нізкія заліўныя берагі. *В. Быкаў.*

2. Вельмі моцны, густы, праліўны (пра дождж).

Раптам каментатар з нейкім жалем, з нейкім унутраным шкадаваннем паведаміў, што над стадыёнам пайшоў заліўны дождж. *Р. Сабаленка.*

3. Заліты густым студзяністым наварам і астуджаны (пра стравы).

На сталe была чырвоная ікра, заліўная курыца, паштэт, адмыслова ўпрыгожаная смажаная рыба. *Л. Арабей.*

ЗАМОЖНІЦКІ // ЗАМОЖНЫ

Заможніцкі. *Разм.* Які мае адносіны да заможніка, належыць яму.

Скрозь мясцовасць то драбілася на яшчэ меншыя загончыкі, то збіралася ў асадніцкія фальваркі і заможніцкія хутары. *К Чорны.*

Заможны. Матэрыяльна добра забяспечаны, даволі багаты.

Бацькі Анежкі не такія ўжо заможныя людзі, каб гадаваць са свайго дзіцяці толькі ляльку. *П. Броўка.*

ЗАМУРАВАЦЬ // ЗАМУРАВЕЦЬ

Замураваць. *каго-што.* Закласці наглуха муроўкай.

Апавядаў ён, як дзяўчыну замуравалі ў склеп каменны. *У Дубоўка.*

Замуравець. Зарасці муравой — зялёнай травой.

Замуравелі партызанскія сцежкі. *Маладосць.*

ЗАМУТНЕЦЬ // ЗАМУТНІЦЬ / ЗАМУЦІЦЬ

Замутнёць. *Разм.* Замуціцца, памутнець; стаць мутным.

Вада замутнела. Вочы замутнелі.

Замутніць. *што. Разм.* Тое, што і з а м у ц і ц ь.

Замутніць рэчку. Замутніць ваду.

Замуціць. што. Зрабіць мутным.

Жучок-пльвунец спрытна даў нырца і замуціў з дна ваду
М. Даніленка.

ЗАПАВЕДНЫ // ЗАПАВЕТНЫ

Запаведны. Які знаходзіцца пад аховай; непарушны, неда-
тыкальны.

Створана аўтарытэтная камісія, якая абавязана распраца-
ваць навукова абгрунтаваныя прапановы аб раздзяленні [Бе-
лавешскай] пушчы на запаведную і паляўнічую зоны. В. Жда-
новіч.

Запавётны. 1. Які асабліва цэнніцца, старанна аберагаецца;
самы дарагі.

Кожнаму чалавеку рады ў гады хочацца расказаць пра са-
мае запаветнае. С. Грахоўскі.

2. Атрыманы ў спадчыну ад мінулых пакаленняў; старадаўні.

Серадзібор можа нават пахваліцца, што там ніхто не замы-
кае дзвярэй нанач.. Так гэты запаветны звычай пачаў вяртацца
і пасля вайны. П. Пестрак.

ЗАПАЗЫЧАНАСЦЬ // ЗАПАЗЫЧАННЕ // ЗАПАЗЫЧВАННЕ

Запазычанасць. Наяўнасць даўгоў.

Вялікая запазычанасць. || Разм. Адставанне па вучэбнай пра-
граме; не здадзены студэнтам экзамен, залік і г. д. У [Юркі]
зноў запазычанасць па англійскай мове, і ён пакуль ліквідаваў
яе, адстаў ад хлопцаў. У. Карнаў.

Запазычанне. Тое, што запазычана, перанята, узята адкуль-н.

Лексічныя запазычанні старабеларускай мовы вывучаны
пакуль што зусім слаба. А. Жураўскі.

Запазычванне. Перайманне, засваенне чаго-н. чужога.

Празмернае запазычванне чужаземных слоў не прыносіць
карысці сваёй мове.

ЗАПАЛЕНЧЫ // ЗАПАЛЕНЫ // ЗАПАЛЁНЫ // ЗАПАЛЬНЫ

Запалёнчы. Звязаны з запаленнем, які суправаджаецца запа-
леннем (пра хваробу).

Вакол паранення ўзнікае запаленчы працэс і ўтвараецца
нарыў. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Запалены. Які запалілі; падпалены.

Праз хвіліну яна вярнулася з запаленаю свечкаю. Ц. Гартны.

Запалёны. 1. Хворы на запаленне; прыпухлы, пачырванелы.

Саша, якая запалёнымі вачамі напружана сачыла за кожным рухам камандзіра, устрапянулася, імкліва села на ложку. *І. Шамякін.*

2. Узбуджаны, разгарачаны.

Але, запалёны, ён усё ж шчыра, ад душы расказваў усё, што паліла яго. Ён гаварыў гораца, глядзеў у вочы Тураўца з надзеяй і верай. *І. Мележ.*

Запальны. 1. Які мае адносіны да запалу; прызначаны для запальвання.

Спачатку Міхась не звярнуў увагі на гэты стрэл. Толькі калі задыміла і загарэлася страху, яму стала зразумела, што немец стрэліў у яе запальнай куляю. *М. Аўрамчык.*

2. Гарачы, хвалюючы.

Кажуць, Слава перадала ёй частку сваёй сілы, і хто ідзе міма бярозкі, той чуе, якім запальным заклікам да помсты прасякнут яе шум. *Т. Хадкевіч.*

ЗАПАЛОХАНАСЦЬ // ЗАПАЛОХВАННЕ

Запалóханасць. Нясмеласць, баязлівасць каго-н. з-за пастаянных пагроз, пакаранняў; боязь усяго.

Адчувалася ў ім вечная запалоханасць, забітасць, якая спадарожнічала ўсяму яго жыццю. *П. Пестрак.*

Запалóхванне. Унушэнне каму-н. страху, боязі чаго-н. з мэтай зрабіць яго баязліўцам, нясмелым.

Ён вучыўся рускай мове, усім спосабам шпіянажу, допыту, запалохвання, стварэння фальшывых чутак. *К. Чорны.*

ЗАПАСЛІВЫ // ЗАПАСНЫ

Запáслівы. Які любіць і ўмее запасаць, ствараць запас.

Мы бачылі невялікія хлеўчукі, у якіх запаслівыя гаспадары складалі на зіму сена для сваіх кароў. *М. Даніленка.*

Запасны. 1. Зроблены, пакінуты на ўсякі выпадак, пра запас.

Прывязаўшы лодку да лазняку, Сашка паставіў каля ног бляшанку з запаснымі блёснамі. *Б. Стральцоў.*

2. у знач наз. Ваеннаабавязаны запасу; які знаходзіцца ў запасе; запаснік.

Павалілі грамадою запасныя, дзержучы кірунак на бліжэйшыя чыгуначныя станцыі. *Я. Колас.*

ЗАПРАЖНЫ // ЗАПРЭЖАНЫ

Запражны. Прыгодны для запрэжкі; які ходзіць у запрэжцы.

У час сяўбы заўсёды трэба было лепш пакарміць запражных, рабочых коней, а не маладняк. *Звязда.*

Запрэжаны. Такі, якога запрэгли (у калёсы, сані і г. д.)

Пасярод Зазыбавага двара стаяў запрэжаны ў калёсы на жалезным хаду буланы конь — з тых, што пакінулі калгасу ўзамен артылерысты. *І. Чыгрынаў.*

ЗАРАДЖАНЫ // ЗАРАДНЫ

Зарáджаны. З устаўленым зарадам, гатовы да дзеяння (пра агнястрэльную зброю, міну і інш.).

Кандрат загадаў дома добра завешваць вокны і клаў на ноч каля сябе зараджаную карабінку і пад падушкі наган. *М. Лобан.*

Зарáдны. 1. Які мае адносіны да зарада (пра снарад, патрон і пад.).

Разлікі кінуліся рыхтаваць гарматы да бою, паспешна забіваючы сашнікі ў зямлю і вымаючы з зарадных скрыняў на перадках латкі са снарадамі. *І. Чыгрынаў.*

2. Які службыць для зарадкі чаго-н. якой-н. энергіяй

Неабходна адрэгуляваць зараднае прыстасаванне на машыне згодна патрабаванню сезона работы. *В. Ягорушкін.*

ЗАРАЖАНЫ // ЗАРАЗЛІВЫ // ЗАРАЗНЫ

Зарáжаны. З хваробатворнымі мікробамі або шкоднымі рэчывамі, насыкомымі.

Сяльчонак схадзіў у хлявок, насыпаў у марлеваю анучку дусту, павязаў мяшочак на доўгую палку і пачаў апыляць заражаныя вусенем сучкі. *А. Асіпенка.*

Зарáзлівы. 1. Тое, што і з а р а з н ы.

Кожны тып туберкулёзных бактэрый з'яўляецца найбольш заразлівым для таго віду жывёл, да паразітавання ў арганізме якіх ён прыстасаваўся. *Ф. Бухцілаў.*

2. перан. Які лёгка перадаецца іншым, пераймаецца іншымі. Яшчэ ў калідоры ён пачуў выбухі дружнага заразлівага смеху. *М. Гамолка.*

Зарáзны. Які мае адносіны да заразы, нясе ў сабе заразу С і н о н і м: інфекцыйны.

Над больніцай калыхалася зарава: гарэў заразны барак. *М. Лынькоў.*

ЗАРАЊІЦА / ЗАРАНКА¹ // ЗАРАНКА² // ЗАРЊІЦА

Зараніца. *Паэт.* Тое, што і з а р а н к а¹.

Зара-зараніца гарыць у паднябессі, залоціць красою разлогі *Я. Пушча.*

Заранка¹. Яркая афарбоўка гарызонта пры захадзе і ўсходзе сонца.

Далёка наперадзе над дарогай успыхвалі густыя, чырвоныя заранкі. *І. Пташнікаў.*

Заранка². Невялікая светла-шэрая пеўчая птушка; малінаўка.

Івалгі аспрэчвалі першыństwo па мастацкаму свісту ў чырваногрудых заранак, жаваранкі не ўступалі па спевах чарнапёрым драздам. *Л. Вірня.*

Зарніца. Светлавая ўспышка на небе, без грому — водбліск далёкай навальніцы.

Бывае часам, калі пасля доўгіх тыдняў духаты і спёкі загараюцца на далёкім вячэрнім небасхіле палахліва-мітуслівыя зарніцы. *М. Паслядовіч.*

ЗАСЕК // ЗАСЕКА // ЗАСЕЧКА

Засék. Адгароджанае месца ў свірне, клеці для захавання збожжа, мукі.

Тады яны .. панасыпалі насенне ў мяшкі і развезлі па кустах — абы ў засеках не ляжала. *Я. Сіпакоў.*

Засéка. Штучнае ўмацаванне са ссечаных дрэў, звернутых верхавінамі ў бок непрыяцеля.

На ўсім стэпавым парубежжы Русь насыпала земляныя валы, рабіла засекі з дрэў, ставіла сігнальныя вышкі. *Л. Дайнека.*

Засéчка. Знак, метка на чым-н., зробленая сякерай, нажом і г. д.

Сталовым нажом бацька ўрачыста робіць на вушаку засечку. *І. Хадановіч.*

ЗАСЛАНКА // ЗАСЛОН // ЗАСЛОНА // ЗАСЛОНКА

Засланка. 1. Бляшаны ліст з ручкай, якім закрываюць топку печы.

Ён ускочыў, замітусіўся, чамусьці зазірнуў у печ, але тут жа і прыкрыў чалеснікі засланкай. *А. Асіпенка.*

2. Прыстасаванне для закрывання якіх-н. адтулін.

Адзін з асобаатрадчыкаў пазваніў, за кратамі адсунулася засланка, нехта глянуў адтуль. *Э. Самуйлёнак.*

Заслón. Абл. Пераносная лаўка.

Сінонім: услон.

Ён прысеў на заслон, маўчучы паўзіраўся на самаробны фанерны куфэрак, што ляжаў пры нагах. *В. Адамчык.*

Заслónа. 1. Тое, што прыкрывае, засланне сабой што-н.

Дажжавая заслона схавала ўсе горы, толькі бліжэйшыя скалы невыразна чарнеюцца. *Я. Майр.*

2. Шырокае палотнішча, якое закрывае сцэну ад глядзельнай залы.

На сцэне, за заслонай, ішла дзейсная падрыхтоўка да канцэрта. *А. Чарнышэвіч.*

Заслónка. Тое, што і з а с л а н к а.

Адчыніць заслонку ў печы. Зачыніць заслонку.

/ ЗАСМАГЛЫ // ЗАСМАЖАНЫ // ЗАСМЯГЛЫ

Засма́глы. Сухі, перасохлы; засмяглы.

[Байцы] дзялілі матчын хлеб счарсцвелы, пілі, абцёршы на хаду з засмаглых вуснаў пыл. *А. Лойка.*

Засма́жаны. Прыгатаваны для яды смажаннем.

Апетытна ззяюць залацістым тлушчам засмажаныя, начыненыя яблыкамі індычкі. *І. Навуменка.*

Засмя́глы. Сухі, перасохлы; засмаглы.

Дзяды, дзяўчаты, хлапчукі, кабеты, засмяглыя на сонцы і вятрах, прайшоўшы войны, беды і камбеды, упершыню сабе брукуюць шлях. *С. Грахоўскі.*

ЗАСМЕЧАНАСЦЬ // ЗАСМЕЧВАННЕ

Засме́чанасць. Забруджанасць смеццем, непатрэбнымі рэчамі.

Засмечанасць насення пустазеллем.

Засме́чванне. Забруджванне смеццем, непатрэбнымі рэчамі. Засмечванне тэрыторыі адыходамі вытворчасці.

ЗАСМУТКАВАЦЬ // ЗАСМУЦІЦА // ЗАСМУЦІЦЬ

Засмуткава́ць. Пачаць смуткаваць.

Так засмуткавала яго душа па працы, мірнай, стваральнай працы, што, ведаў Мікола, не вытрымае ён і тыдня без справы. *У. Краўчанка.*

Засмуці́ца. Засумаваць, замаркоціцца.

Засмуціцца па родных. Засмуціцца ад гора.

Засмуці́ць. каго-што. Выклікаць у каго-н. пачуццё смутку, суму; азмрочыць што-н.

Рэдка якая трывога ці небяспека магла вывесці яго з раўнавагі і засмуціць настрой. *А. Кулакоўскі.*

ЗАСПАКАЯЛЬНЫ // ЗАСПАКОЕНЫ // ЗАСПАКОЙЛІВЫ

Заспака́яльны. Які памяншае ўзбуджанасць або знімае боль. Заспакаяльныя кроплі. Заспакаяльныя сродкі.

Заспакóены. Прыведзены ў стан спакою; супакоены.
Заспакоенае дзіця. Заспакоены пасажыр.
Заспакóйлівы. Які прыносіць заспакаенне, заспакойвае.
Заспакойлівыя ўгаворы. Заспакойлівыя словы.

ЗАСТАРЫ // ЗАСТАРЭЛЫ

Застары́. *Разм.* Стараваты для каго-чаго-н.

— Кастусь Серада — застары для старшыні, — сказаў Піліпёнак са шкадаваннем. *У. Шахавец.*

Застарэ́лы. *Разм.* 1. Даўні па часу ўзнікнення; стары, са-старэлы.

Застарэлы мазоль. Застарэлая хвароба.

2. Які не адпавядае сучасным патрабаванням, нормам; уста-рэлы.

Застарэлае абсталяванне. Застарэлыя звесткі.

ЗАСТАЯЛЫ / ЗАСТОЕНЫ // ЗАСТОЙНЫ

Застая́лы. 1. Які доўгі час прастаяў, не рухаўся (пра каня).
Калёсы між тым ужо каціліся па шляху, застаялыя коні ірваліся як не галопам. *М. Лупсякоў.*

2. Які страціў свежасць ад працяглай нерухомасці.

Застаялая вада. Застаялае паветра. || *перан.* Закаснелы, нязменны. Гэта быў .. пратэст супраць застаялага патрыярхаль-нага быту. *Р. Сабаленка.*

Застóены. *Разм.* Тое, што і з а с т а я л ы.

Добра бяжыць па прымятай дарозе застоены за ноч конь.
М. Машара. [Венька] зайшоў у пакой. У нос дало кіслым, застоеным паветрам. *І. Навумёнка.*

Застóйны. Які мае адносіны да застою.

Крытыя саломай і чаротам некалькі вясковых хатак, лясы, пералескі, рукатворчасць застойнага часу — меліярацыйныя ка-навы з застойнай і сёння гнілой вадой. *В. Казько.*

ЗАСУШАНЫ // ЗАСУШЛІВЫ

Засу́шаны. 1. Высушаны, сухі.

Засушаны бярозавы лісток.

2. *перан.* *Разм.* Пазбаўлены жывасці, яркасці.

Засушаны спектакль.

Засу́шлівы. Які суправаджаецца засухамі; у якім бываюць засухі.

Засушлівы год. Засушлівы раён.

ЗАТОЧАНЫ // ЗАТОЧНЫ

Заточаны. Завоштрыны.

Заточаны аловак.

Заточны. Прызначаны для заточкі, заточвання.

Заточны станок.

ЗАТРЫМАННЕ // ЗАТРЫМКА

Затрыманне. 1. Пакіданне чаго-н. дзе-н.

Калгас пачаў рыхтавацца да затрымання снегу на палях.

1. Дуброўскі.

2. Узяцце пад варту; арышт.

Знойдзеныя пры затрыманні грошы адразу навялі паліцыю на след злачынства. *М. Лынькоў.*

Затрымка. Часовае спыненне чаго-н.; зацяжка, заміна.

Калі здарылася затрымка руху на вуліцы, я, стоячы ля краю тратуара якраз перад операй, зрабіў здымак. *І. Мележ.*

ЗАХАВАНАСЦЬ // ЗАХАВАННЕ

Захаванасць. Цэласць, непашкоджанасць.

Захаванасць рэчаў гарантуецца.

Захаванне. Зберажэнне ў цэласці чаго-н.

Беражлівае захаванне кнігі з аўтографам.

ЗАХВАРАЛЬНАСЦЬ // ЗАХВОРВАННЕ

Захваральнасць. Адносная колькасць захворванняў за пэўны прамежак часу.

Захваральнасць насельніцтва горада знізілася.

Захворванне. Парушэнне нармальнай жыццядзейнасці арганізма; узнікненне хваробы; хвароба.

Галоўная задача медыкаў — прадухіліць захворванні.

ЗАЦЯЖКІ // ЗАЦЯЖНЫ

Зацяжкі. *Разм.* Залішне цяжкі; не пад сілу.

Касянок вымушаны быў пайсці на новую, мо і зацяжкую для яго работу. *Р. Сабаленка.*

Зацяжны. Працяглы; які доўга цягнецца.

Вясна таго года была зацяжная, халодная, спачатку, у красавіку, сухая, а потым дажджлівая. *І. Шамякін.*

ЗАЦЯМНІЦЬ // ЗАЦЯНІЦЬ

Зацямніць. *каго-што.* 1. Зрабіць цёмным, засланіўшы святло. Вячэрнія змрокі, што шпарчэй, чым звычайна, згушчаліся ў непагадзь, зацямнілі даягляды. *І. Шамякін.*

2. *перан.* Зацьміць, адсунуць каго-што-н. на задні план; зрабіць незразумелым, забытаць.

Аўтар высунуў на першы план няўдалае каханне юнакоў да Тані, якое зацямніла ўсё астатняе. *ЛіМ.*

Зацяніць. *каго-што.* Засланіць святло, пакрыўшы ценем; схаваць у цені.

Павалокаю белай туман не заценіць дзявочай красы. *П. Глебка.*

ЗБРОДЛІВЫ // ЗБРОДНЫ

Збрóдлівы. *Разм.* Шкадлівы, памаўзлівы.

Збрóдлівы кот. Збрóдлівая карова.

Збрóдны. *Разм.* Выпадкова сабраны; разнародны, разна-масны.

Збрóдная кампанія. Збрóдная шайка.

ЗВАДЛІВЫ / ЗВАДНЫ // ЗВОДНІЦКІ // ЗВОДНЫ

Зва́длівы. *Разм.* Які мае адносіны да звадкі — склокі, сваркі; схільны да звадкі.

Выходзіць, каб Адам не паслухаў сваёй звадлівай жонкі ды не паспытаў яблыка з забароненага богам райскага дрэва — усё было б добра. *А. Якімовіч.*

Зва́дны. Тое, што і зва́длівы.

Пакінь брыдоту, не муці, змяні натуру звадную. *П. Броўка.*

Зво́дніцкі. Які мае адносіны да зводніка, зводніцтва.

Такая ўжо ў яе натура зводніцкая: яе хлебам не кармі, а дай толькі каго звесці, ажаніць. *ЛіМ.*

Зво́дны. 1. Які з'яўляецца зводкай чаго-н.; які аб'ядноўвае, падсумоўвае якія-н. даныя.

Зводная ведамасць. Зводная справаздача.

2. Сфарміраваны з некалькіх самастойных частак, адзінак. Зводны паліцэйскі батальён, пастаўлены, каб перагарадзіць нам дарогу ў вялікі лес, быў разгромлены ўшчэнт. *І. Шамякін.*

3. Які даводзіцца братам ці сястрой па мачасе або айчыму.

Хоць былі яны і зводнымі братамі ў сям'і, але іх сяброўству маглі б пазайздросціць многія родныя браты. *ЛіМ.*

ЗВАНАР // ЗВАНЕЦ

Званар. Царкоўны служыцель, які звоніць у званы.

Званару ж было строга загадана не спяшыць і не спазняцца а біць у звон дакладна тады, калі будзе гаварыць навагародскі князь-хрысціянін. *Л. Дайнека.*

Званец. Травяністая расліна з жоўтымі кветкамі і плодам-каробачкай.

Цвіла вятроўніца, цвілі ключыкі, грамкі, смактушкі, цвіў званец, нівяннік, чысцік, цвілі герань лугавая і лісахвост..
Я. Сіпакоў.

ЗВАЊІЦЬ // ЗВІНЕЦЬ

Званіць. 1. Ствараць звон; падаваць сігнал званком.

Зазвінеў званок. Гэта званіў наш маўклівы вартаўнік.
В. Адамчык.

2. *перан.* Разносіць чуткі, плёткі, пагалоску.

Па ўсёй вёсцы званіла Раманава цётка: — Гэта ж радачкі дайце, людзі добрыя! Якое малое — і такое ўпраўнае. *І. Кірэйчык.*

3. Выклікаць званком да тэлефона; гаварыць па тэлефоне.

Дадому Алесь ехаў адзін: Кібрык пайшоў некаму званіць па тэлефоне. *У. Шыцік.*

Звінець. Утвараць тонкі металічны гук; звонка гучаць.

Хаім біў малатком па агністай падкове, і малаток гучаў то глуха, то звінеў, ападаючы на пустое кавадла жывым, дрыготкім перазвонам. *Я. Брыль.* || *перан.* Поўніцца чым-н. звінючым. К вечару пакідае звінець неабдымная шырыня летняга дня, і кладзецца цішыня на зямлю. *К. Чорны.*

ЗВАЊІЧНЫ // ЗВАНКОВЫ

Званічны. Які мае адносіны да званіцы.

Званічнае акно.

Званковы. Які мае адносіны да звонак — картачнай масці.

Званковы туз.

ЗВАРАНЫ // ЗВАРАЧНЫ // ЗВАРНЫ

Звараны. 1. Прыгатаваны ці атрыманы пры дапамозе варкі.

Яна [юшка] астывала ў вядры, што стаяла на роснай траве, і прываблівала такімі прыемнымі пахамі, якія могуць быць толькі ў юшкі, зваранай са свежай рыбы. *У. Шахавец.*

2. Злучаны, змацаваны шляхам зваркі.

Звараныя трубы. Звараныя рэйкі.

Зва́рачны. Які мае адносіны да зваркі, прызначаны для зваркі.

— Адкуль гэта, хлопцы, перацягваеце зварачны апарат? — пытаецца начальнік у трох потных, ружовых у твары хлопцаў. — З падстанцыі. *В. Мыслівец.*

Зварны́. Які атрымліваецца шляхам зваркі.

Зварныя канструкцыі — гэта не простыя копіі старых кляпаных канструкцый, дзе замест заклёпак накладзены швы. *Звязда.*

ЗВЕРАВАТЫ // ЗВЕРСКІ // ЗВЯРЫНЫ

Звераваты́. Падобны з выгляду на звера; грубы, страшны. У вёску завітаў бургамістр воласці Бадзягін. Сярэдніх год мужчына, звераваты на выгляд. *У. Федасеенка.*

Звёрскі. Характэрны для звера; жорскі, люты, дзікі.

Немцы шалелі, наладжвалі зверскія кары. *М. Лынькоў*

Звяры́ны. 1. Які мае адносіны да звера; такі, як у звера
Звярыны след. Звярыны твар.

2. перан. Жорсткі, бязлітасны.

Звярыная крыважэрнасць.

ЗВЫКЛЫ // ЗВЫЧАЁВЫ // ЗВЫЧАЙНЫ // ЗВЫЧНЫ

Звы́клы. Які ўвайшоў у прывычку, стаў прывычкай; добра знаёмы.

Звыклым рухам хуценька зашчоўкнуў замок прывязных рамянёў. *А. Алешка.*

Звычайёвы. Які мае адносіны да звычайу, звязаны са звычаймі.

Паводле норм звычайёвага права, у адведкі нельга было ісці з пустымі рукамі, таму жанчыны неслі з сабой яешню, хлеб, кашу, сыр, мёд, масла .. *Т. Кухаронак.*

Звычайны́. Які не вылучаецца сярод іншых, нічым не мянальны.

Звычайная вёска стаяла, а ў вёсцы — звычайная хата, якіх і на свеце нямала, і на Беларусі багата. *У. Дубоўка.*

Звы́чны. Які прывык да чаго-н., звыкся з чым-н.; прывычны

Да баявой прыгоды звычны, без меркаванняў і разваг, шынель скідае пагранічнік, бяжыць з вінтоўкай па слядах. *П. Глебка.*

ЗВЯЗАНЫ // ЗВЯЗНЫ

Звя́заны. 1. Змацаваны, злучаны адзін з адным; збліжаны агульнымі справамі.

Сабралася дружная кампанія добрых сяброў, звязаных нечым большым, чым звычайная дружба. *І. Шамякін.*

2. Пазбаўлены свабоды, лёгкасці, натуральнасці.

Лабановіч усе гэтыя дні чуў сябе як бы чымся звязаным, як бы на ім была надзета цесная адзежына. *Я. Колас.*

3. Звязаны з якім-н. хімічным рэчывам; несвабодны.

Кожная тона звязанага азота, унесеная ў глебу ў выглядзе мінеральнага ўгнаення, павышае ўраджай бульбы ў сярэднім на 100 тон. *Р. Гацко.*

Звязны. Добра выкладзены, паслядоўны, лагічна стройны.

Вучыць звязнаму расказу па малюнку рэкамендуецца пачынаць з адказаў на пытанні, якія ставяцца дзецям у лагічнай паслядоўнасці. *М. Марчанка.*

ЗГАДКА // ЗДАГАДКА // ЗДАГАДЛІВАСЦЬ

Зга́дка. *Разм.* Успамін пра што-н. між іншым; беглая заўвага. Зорка Венера ўзышла над зямлёю, светлыя згадкі з сабой прынясла... *М. Багдановіч.*

Здага́дка. 1. Думка, меркаванне, заснавання на верагоднасці, магчымасці чаго-н.

Валя зусім разгубілася і не ведала, што рабіць, што яшчэ сказаць: здагадкі, адна страшнейшая за другую, апанавалі яе. *І. Шамякін.*

2. Здольнасць улоўліваць сутнасць чаго-н; кемлівасць, здагадлівасць.

Але дзе не хапае сілы, там выручае здагадка. *М. Лынькоў.*

Здага́длівасць. Здольнасць хутка разумець што-н., разбірацца ў чым-н.; кемлівасць.

Аўсеєў сваёй хітрасцю, празмернай здагадлівасцю і кемнасцю наконт розных ходаў-выхадаў не падабаўся старшыні. *В. Быкаў.*

ЗГОДЛІВЫ // ЗГОДНІЦКІ // ЗГОДНЫ

Зго́длівы. Які лёгка згаджаецца, паддаецца ўплыву, угавору; згаворлівы, уступчывы, памяркоўны.

Стаў даводзіць селяніну нехта нейкі ў чорным: як павінен быць ўслужным, згодлівым, пакорным. *Я. Купала.*

Зго́дніцкі. Які мае адносіны да згодніка, згодніцтва.

Згодніцкая тактыка. Згодніцкая палітыка.

Зго́дны. Які выражае згоду, прытрымліваецца адной думкі; аднадушны.

Сцяпан, хоць і не браў удзелу ў той іхняй гаворцы, але быў згодны са сваімі аднавяскоўцамі. *П. Кавалёў.*

ЗГУБЛЕНЫ // ЗГУБНЫ

Згублены. Страчаны; забыты па няўважлівасці; знішчаны
Згублены марна час. Згубленыя ключы.

Згубны. Які вядзе да згубы, пагражае згубай; пагібельны
Згубны ўплыў. Згубны намер.

ЗДАВАЛЬНЯЮЧЫ // ЗАДОВОЛЕНЫ

Здавальняючы. Які адпавядае пэўным патрабаванням; да-
волі поўны, правільны.

Колькі не было прапанавана азначэнняў віду, ні адно з іх
не можа быць здавальняючым. *К. Ціміразеў.*

Здаволены. Які адчувае поўнае задавальненне; задаволены
Дзядзька быў надзвычайна задаволены сваім спрытным пля-
меннікам. *З. Бядуля.*

ЗДЗЕЙСНЕНЫ // ЗДЗЯЙСНЯЛЬНЫ

Здзейснены. Ажыццёўлены; які стаў рэальнасцю; выкананы
Здзейснены план. Здзейсненая задума.

Здзяйсняльны. Такі, які можна здзейсніць, які можа здзейс-
ніцца.

Здзяйсняльныя мары. Здзяйсняльныя жаданні.

ЗДЗІЎЛЕНЫ // ЗДЗІЎЛЯЮЧЫ

Здзіўлены. Які выражае здзіўленне; прыведзены ў здзіўленне.
У Зосі вочы крыху расплюшчаны, на шчоках ямачкі, на ва-
чах здзіўленая ўсмешка. *В. Хомчанка.*

Здзіўляючы. Які выклікае здзіўленне; незвычайны.

Шафёр круціць баранак, думае аб здзіўляючай упартасці
хлапца і, азірнуўшыся, ківае на яго забінтаваныя рукі. *М. Ра-
кітны.*

ЗДЗЯЙСНЕННЕ // ЗДЗЯЙСНЯЛЬНАСЦЬ

Здзяйсненне. Ажыццяўленне, правядзенне ў жыццё; выка-
нанне намеру.

Цяпер яго мара была блізка да здзяйснення. *І. Навуменка.*

Здзяйсняльнасць. Магчымасць ажыццяўлення чаго-н.

У яго не было ніякага сумнення ў здзяйсняльнасці гэтых
смелых планаў. *Звязда.*

ЗДРАБНЕЛЫ // ЗДРОБНЕНЫ

Здрабнэлы. 1. Які здрабнеў, стаў дробным.

Пусцеў бераг, знікалі з вачэй здрабнелыя кропкі баркасаў за Марвенчынай касою, а Бамбака ўсё стаяў ля збуцвелага плота, паклаўшы на яго шырокія далоні. *В. Карамазай.*

2. *перан.* Які страціў унутраную значнасць, стаў менш глыбокім.

Мастак адказвае за кожнае слова, за кожную коску, ён павінен помніць, што літаратура не церпіць дробных тэм, здрабнелых пачуццяў, бяздумнага апісальніцтва. *С. Грахоўскі.*

Здробнены. Раздроблены на частачкі, скрышаны; менш значны.

Два чалавекі, якія былі ў кузаве, ледзь паспявалі разраўноўваць здробненую зялёную масу. *Звязда.*

ЗДРАДЛІВЫ // ЗДРАДНІЦКІ // ЗДРАДНЫ

Здрáдлівы. 1. Які заключае ў сабе здраду, з'яўляецца здрадай; такі, на які нельга спадзявацца; прадажны, вераломны.

[Ворагам] удаецца мець уплыў толькі на здрадлівых і нікчэмных людзей. *М. Хведаровіч.*

2. Ненадзейны, падманлівы.

Здрадлівая дрыгва пагражала зацягнуць у сваю багну кожнага, хто аступіцца або зробіць неасцярожны крок. *Я. Колас.*

3. *перан.* Які выдае тое, што хацелася б утаіць.

На апалых лісцях ляжала начная шэрань, на растаптанай намаразі заставалася ад ног здрадлівая сцежка. *І. Шамякін.*

Здрáдніцкі. Які мае адносіны да здрадніка; уласцівы здрадніку.

У Аўгінні ніякіх сумненняў цяпер не заставалася: Саўку нанялі, купілі за грошы і ставілі на цёмную, здрадніцкую справу. *Я. Колас.*

Здрáдны. Тое, што і здрадлівы.

Здрадны чалавек. Здрадная ўсмешка.

ЗДУРАВАЦЬ // ЗДУРНЕЦЬ // ЗДУРЭЦЬ

Здурава́ць. *Разм.* Сказаць, зрабіць, дапусціць якое-н. глупства, дурасць.

Ладымер думаў: да чаго яго прыставіць? Здураваў, што з самай вясны не пайшоў ён у мяне чараду ганяць у поле. *К. Чорны.*

Здурне́ць. *Разм.* Страціць розум; стаць дурным.

«Здурнеў ужо зусім», — каб было чутна, гаварыла Параска,

папраўляючы хустачку і адводзіла адтуль Кандрата. *М. Лобан.*

Здурэць. Разм. Зрабіць якое-н. глупства, дурасць.

Раз перад земскім шапкі, здурэў, забыўся зняць. *Я. Купала.*

ЗДЫМАЧНЫ // ЗДЫМНЫ

Здымачны. Які мае адносіны да здымкі; прызначаны для здымкі.

Ён павінен своечасова забяспечыць здымачную групу тэхнікаю, машынамі, стужкамі, своечасова зрабіць апрацоўку знятага матэрыялу. *В. Гігевіч.*

Здымны. Такі, які можна зняць; не замацаваны наглуха. Здымная рама. Здымная сетка.

ЗЕЛЯНЕЦЬ // ЗЕЛЯНІЦЬ

Зелянець. Станавіцца зялёным; вылучацца зялёным колерам.

Каля плоту пачынаў зелянець чорны куст агрэсту. *В. Адамчык.*

Зеляніць. што. Рабіць зялёным, афарбоўваць у зялёны колер.

Якую хочаш працу дай: ён [Дняпро] можа зеляніць галіны, паіць калгасны ўраджай. *М. Лужанін.*

ЗЕМЛЯНЫ // ЗЯМЕЛЬНЫ // ЗЯМЛІСТЫ // ЗЯМНЫ

Земляны. 1. Які мае адносіны да зямлі — глебы, грунту. А калодзеж ля гары, там, дзе мы стаялі, земляных работ майстры доўгі час капалі. *М. Калачынскі.*

2. Зроблены з зямлі.

Расце земляны вал, ніжэй у дол уваходзяць землякопы. *Я. Колас.*

3. Які жыве, расце або знаходзіцца ў зямлі.

Арахіс, або земляны арэх, культывуецца ў нас на Каўказе і ў Сярэдняй Азіі. *Звязда.*

Зямельны. Які мае адносіны да землеўладання ці землекарыстання.

Не дапамагла немцам і так званая зямельная рэформа, якую яны шырока разрэкламавалі і ў плакатах, і ў газетах, і па радыё. *М. Лынькоў.*

Зямлісты. 1. Такі, у якім многа зямлі; з зямлёю.

Зямлісты торф. Зямлістая гліна.

2. Шаравата-бледны (звычайна пра колер твару).

Твар яго быў худы, сухарлявы, з глыбокімі ўпадзінамі шэрых зямлістых шчок. *М. Лынькоў.*

Ня правільна. Тут, у засені густой травы, поўзалі слізкія і слюнявыя слімакі, вадзіліся гадзюкі і зямлістыя (трэба: земляныя) жабы-рапухі. *Б. Сачанка.*

Зямны. 1. Які мае адносіны да планеты Зямля.

Зямная кара. Зямная вось.

2. Які мае адносіны да зямлі як месца жыцця і дзейнасці чалавека.

Усё яшчэ хацелася спаць, але ён зразумеў, што гэта быў апошні ягоны зямны сон, што неўзабаве, магчыма, праз некалькі імгненняў, ён засне навекі. *Л. Дайнека.*

ЗЕМСТВА // ЗЕМШЧЫНА

Зёмства. Даволі абмежаванае ў правах мясцовае самакіраванне ў дарэвалюцыйнай Расіі.

Увосень зёмства не прыслала больш настаўніка, бо не магло, відаць, знайсці, і перастала плаціць за арэнду хаты. *А. Пальчэйскі.*

Зёмшчына. Частка Рускай дзяржавы, выдзеленая Іванам IV (пасля ўвядзення апрычніны) у тэрыторыю з самастойным кіраваннем; жыхары гэтай тэрыторыі (або наогул сельскай мясцовасці).

Уся тэрыторыя дзяржавы была падзелена на дзве часткі: зёмшчыну, у якой кіраванне заставалася ў руках Баярскай думы, дзеючай пад кіраўніцтвам цара, і апрычніну, г. зн. асабістае ўладанне цара. *Гісторыя СССР.*

ЗІМНІ / ЗІМОВЫ // ЗІМНЫ

Зімні. Тое, што і зімовы.

Ні звер, ні чалавек, ні птушка не парушалі яго [лесу] ранішняга зімняга спакою. *Я. Колас.*

Зімовы. Звязаны з зімою; які бывае зімой; зімні.

Слупы дыму выцягваліся роўна, стромка, нібы падпіраючы невысокае зімовае неба. *М. Лынькоў.*

Зімны. *Разм.* Халодны, сцюдзёны.

Зімны вецер. Зімны дзень.

ЗЛАДЗЕЙСКІ // ЗЛАДЗЕЯВАТЫ

Зладзэйскі. Характэрны для зладзея, уласцівы яму.

Здагадалася яна, што гэта зладзэйская работа, бо ад зладзеяў у іх акаліцы шмат хто бяду меў. *А. Якімовіч.*

Зладзэява́ты. Схільны да зладзейства; жулікаваты, хітры.

Перш за ўсё ён быў не толькі грубаваты, але зусім грубы,

вельмі неразумны, бязвольны, баязлівы, крыху падлюкаваты, крыху зладзеяваты. *А. Чарнышэвіч.*

ЗЛАРАДНАСЦЬ // ЗЛАРАДСТВА

Зларáднасць. Пачуццё радасці пры няшчасці, няўдачы другіх.
«Што, даражэнькі, даездзіўся?!» — сказаў у думках Міхась, і нешта падобнае на злараднасць заварушылася ў яго душы.
Я. Васілёнак.

Зларáдства. Злая радасць пры няшчасці другіх.

— Не надта ашчэрвайся, Ярмак. Голым пупам як свяціў, так і свяціць будзеш., — аж прысеў Васіль у зларадстве. *І. Дуброўскі.*

ЗЛАСЛІВЫ // ЗЛОСНІЦКІ // ЗЛОСНЫ

Зласлі́вы. Поўны злосці, варожасці.

Не йдзі да палаца шукаці пацехі — там толькі пачуеш зласлівыя смехі. *Я. Купала.*

Зло́сніцкі. Які мае адносіны да злосніка, не жадае добра іншым.

С і н о н і м: нядобразычлівы.

Злосніцкую натуру гэтай жанчыны ўсе ведалі і нічога добрага ад яе не чакалі. *Звязда.*

Зло́сны. 1. Поўны злосці, варожасці, злых намераў.

Жыў некалі адзін пан, ды такі злосны, што бяда: ніхто не мог яму дагадзіць. *А. Якімовіч.*

2. Сярдзіты, злы, куслівы (пра жывёл).

Кудлаты сабака сустрэў іх злосным брэхам. *Я. Колас.*

3. Свядома нядобрасумленны; зламысны.

Злосны шкоднік быў раскрыты — заатэхнік той стары.
П. Броўка.

ЗЛАЧЫННАСЦЬ // ЗЛАЧЫНСТВА

Злачы́ннасць. Наяўнасць злачынстваў, іх колькасць.

Барацьба са злачыннасцю. Злачыннасць зніжаецца.

Злачы́нства. Грамадска небяспечнае дзеянне, якое парушае закон і падлягае крымінальнай адказнасці.

Філістовіч яшчэ пэўны час спрабаваў выкручвацца, але вопытны следчы крок за крокам выкрываў усё новыя злачынствы былога гітлераўскага служкі. *М. Паслядовіч.*

ЗЛУЧНІК // ЗЛУЧОК

Злу́чнік. Службовае слова, якое служыць для сувязі слоў і сказаў.

Калі аднародныя члены сказа звязаны злучнікам і парамі,

то кожная пара аднародных членаў аддзяляецца адна ад другой коскай. *Беларуская мова.*

Злучок. Кароткая рыска, якая злучае два словы ў адно.

Сінонім: дэфіс.

Калі аднаслоўны прыдатак і азначаемы ім назоўнік з'яўляюцца назоўнікамі агульнымі, то яны пішуцца праз злучок. *Беларуская мова.*

ЗМАРДАВАНЫ // ЗМАРНАВАНЫ

Змардаваны. *Разм.* Вельмі змучаны, знясілены; крайне стомлены.

Змардаваныя, знясіленыя, яны [палонныя] марылі толькі аб тым, каб як вырвацца на волю. *І. Новікаў.*

Змарнаваны. Марна страчаны, загублены.

А найгоршы хіба — змарнаваны без працы, дзень, які ў адзіноце, у безнадзейнасці страчан. *М. Танк.*

ЗМЕНЛІВЫ // ЗМЕННЫ

Змэнлівы. Які лёгка і часта мяняецца; няўстойлівы, непастаянны.

Але дзіўна зменлівы твар: часам здаецца — зусім стары, суровы, а часам па-юнацку малады і добры, як вось цяпер, калі асвяціўся ўсмешкай. *І. Шамякін.*

Змэнны. 1. Звязаны з работай па зменах.

Значнае перавыкананне зменных заданняў зрабілася ў яго прыемным абавязкам. *А. Кулакоўскі.*

2. Які можна змяніць, памяняць; які змяняецца.

Прыметнік, як і назоўнік, — зменная часціна мовы.

ЗМУЧАНЫ // ЗМУШАНЫ

Змучаны. Даведзены да поўнай знямогі; крайне стомлены, знясілены.

Андрэй убачыў апушчаныя вусы бацькі на худым, змучаным твары. *П. Пестрак.*

Змушаны. Зроблены пад прымусам або па неабходнасці; вымушаны.

Колас насумаваўся ў змушаным расставанні з роднаю зямлёй, сніць і бачыць яе. *М. Лужанін.*

ЗНАКАМІТЫ // ЗНАМЯНАЛЬНЫ

Знакаміты. Шырока вядомы; знатны, славуты.

Лапацінскі, вядома, рад быў займець такога знакамітага зяця. *А. Якімовіч.*

Знамянальны. 1. Важны па свайму значэнню, выдатны.

Самыя раннія навелы Чорнага былі непасрэдным водгукам на знамянальныя падзеі ў жыцці краіны. *М. Луфераў.*

2. Які мае асаблівы сэнс, асаблівае значэнне.

Усе глядзелі на сцягі як на нейкую знамянальную з'яву. *І. Шамякін.*

3. Які мае самастойнае значэнне (у граматыцы).

Да разраду назоўнікаў належаць знамянальныя словы, якія маюць прадметнае значэнне. *Граматыка беларускай мовы.*

ЗНЕВАЖАЛЬНЫ // ЗНЯВАЖАНЫ // ЗНЯВАЖЛІВЫ

Зневажальны. Здольны зняважыць, поўны знявагі; зняважлівы.

Колькі ён папачакаў яе, .. поўнячыся нецярпеннем, злосцю, абразай, і адразу забываў усе колкія, зневажальныя словы, як толькі Яніна з'яўлялася. *І. Навуменка.*

Зняважаны. Пакрыўджаны, абражаны, прыніжаны; зняслаўлены.

Янка Купала ўмеў быць пшчотным, калі пісаў пра зняважаных і пакрыўджаных. *Р. Шкраба.*

Зняважлівы. Які зневажае, поўны знявагі.

Барані божа, дайсці да такога стану. Лепш загінуць адразу без зняважлівых пакут. *С. Грахоўскі.*

ЗНЕЛЮБЕЦЬ // ЗНЕЛЮБІЦЬ

Знелюбёць. *Разм.* Зрабіцца нялюбым.

Сінонім: абрыднуць.

Гэй, не адлятайце ў вырай, журавы! Хіба знелюбелі нашы паплавы? *Е. Лось.*

Знелюбіць. *каго-што.* *Разм.* Адчуць моцную nepřыхільнасць, nepřязнасць да каго-чаго-н.

Сінонім: неўзлюбіць.

Віця за сённяшні дзень знелюбіў Апанаса. Можна, каб не ён, дык усё было б добра... *У. Нядзведскі.*

ЗНЯСІЛЕЦЬ // ЗНЯСІЛІЦЬ

Знясілець. Стаць бяссільным; дайсці да знямогі.

Сінонімы: аслабець, знемагчы.

З вялікай натугай вылез з-пад цёплай коўдры, апрануўся,

пайшоў па дровы. Трэба прапаліць печ і хоць выпіць чаю. А то зусім можна знясілець. *І. Шамякін.*

Знясіліць. *каго-што.* Пазбавіць сілы, зрабіць бяссільным
Сінонім: аслабіць.

Ты хоць і выздаравеў, а цяжка працаваць не можаш, надта знясіліла цябе хвароба. *М. Машара.*

Няправільна. Па газетах поўзалі чамусьці чырвонарабыя божыя кароўкі, і была ў іхніх рухах такая ж марудлівасць, як і ў самім горадзе, які нібы знясіліў (трэба: знясілеў) ад гарачыні, гары і пылу. *І. Чыгрынаў.*

ЗОЛКІ // ЗОЛЬНЫ

Золкі. Сыры, пранізліва халодны (звычайна пра дождж, вецер).

Зверху сыпалася імжа, як увосень. Халодная, золкая
І. Пташнікаў.

Зольны. Які мае адносіны да золі — сырога, пранізлівага халоднага надвор'я.

Зольная вільгаць аблеплівала ўсё: і дрэвы, і кусты, і густую ігліцу на зямлі. *М. Лынькоў.*

ЗОРНЫ // ЗОРЧАТЫ

Зорны. Пакрыты, усеяны зоркамі; з мноствам зорак; які мае адносіны да зоркі, зорак.

Высока ў зорным, чыстым небе вісеў сярпок-месяц. *В. Адамчык.*

Зорчаты. Які мае форму зоркі.

Сінонім: зоркападобны.

У аснове пакрыцця будынка ляжаць складаныя зорчатыя скляпенні. *А. Ліс.*

ЗРАЗУМЕЛЫ // ЗРАЗУМЕТЫ

Зразумелы. 1. Даступны разуменню.

Сінонімы: прсты, ясны.

Чаму ў сэрцы беларускім песня Тарасова адгукнулася, запела зразумелым словам? *Я. Купала.*

2. Небеспадстаўны, абгрунтаваны.

Сінонім: апраўданы.

Пасля доўгага роздуму і зразумелых ваганняў я асмеліўся зірнуць у пісьмо. *Я. Васілёнак.*

Зразумэты. Асэнсаваны, усвядомлены; які зразумелі.

Думка — найвялікшая, яшчэ не зразуметая намі крыніца сілы. *У. Дубоўка.*

ЗУБАСТЫ // ЗУБАТЫ // ЗУБНЫ // ЗУБЧАСТЫ

Зубасты. 1. З вялікімі, вострымі зубамі; з вялікай колькасцю зубоў.

Вялікі зубасты шчупак стаяў у вадзе нерухома, як затопленае палена, падпільноўваючы на мелкім месцы верхаводак, плотак і сяляў. *В. Вольскі.*

2. *перан.* Дзёрзкі і востры на язык; з'едліва-насмешлівы.

Ну і тая жанчына зубастая была. «Вы,— кажа,— не забывайцеся, што ў нашай вёсцы ёсць вельмі многа такіх культурных людзей, якім могуць пазайздросціць некаторыя гарадскія». *У. Дубоўка.*

Зубаты. З вялікімі зубамі; з зубамі наогул.

Акцызнік крычыць і крэкча, падымаючыся з-пад плота, усміхаецца нечага на ўвесь зубаты рот. *І. Пташнікаў.*

Зубны. Які мае адносіны да зубоў.

Зубны лекар быў у яго ўяўленні нейкім зубатым дзядзькам. *З. Бядуля.*

Зубчасты. З зубцамі, зуб'ём; з няроўнымі, ломанымі абрысамі.

Усё відаць, як на далоні: і кожнае дрэва на шляху, і калодзежны жураў у дальняй вёсцы, і зубчасты край лесу, і бялявы дымок далёка-далёка, дзе праходзіць чыгунка. *М. Лынькоў.*

ЗЫХОДЗЯЧЫ // ЗЫХОДНЫ

Зыходзячы. 1. з *чаго.* Грунтуючыся на чым-н.; беручы за аснову.

Зыходзячы са шматлікіх фактаў, ён і зрабіў такое заключэнне.

2. Які спадае, убывае; які выцякае (пра вадкасць).

Толькі нямногім часцям зыходзячай крывёю дывізіі ўдалося прарваць акружэнне. *Звязда.*

Зыходны. Пачатковы, адпраўны.

Фальклорныя крыніцы з'явіліся ў некаторай ступені зыходным пунктам, ад якога пісьменнікі адштурхоўваліся. *Ю. Пшыркоў.*

ЗЯБКІ // ЗЯБЛЕВЫ // ЗЯБЛЫ

Зябкі. Пранізліва халодны; вельмі адчувальны да холаду.

Ад туману, ад балота павявала зябкай тарфяной сырасцю. *І. Мележ.*

Зяблевы. Які мае адносіны да зябліва — узаранага восенню поля.

[Лемяшэвіч] перасігнуў цераз плот і пайшоў гародам, па зяблевым ворыве, па светлай дарожцы, вытканай месяцам на белаў зямлі. *І. Шамякін.*

Зяблы. Разм. Змёрзлы, азяблы.

Асцярожна — стук у дзверы зябляю рукою. *Я. Колас.*

ЗЯМЛЯК // ЗЯМЛЯНІН

Зямляк. Урадженец адной з кім-н. мясцовасці.

— Дык вядома, землякі! — ледзь не ўскрыкнуў баец. — З адной рэспублікі, значыць, і землякі. *А. Кулакоўскі.*

Зямлянін. Насельнік, жыхар планеты Зямля.

Той час ужо нам бачыцца, калі вялікае яднанне явай стане, і будуць звацца людзі на Зямлі, усе на ўсёй, па-мірнаму — зямляне. *А. Зарыцкі.*

I

ІГОЛАЧНЫ // ІГОЛКАВЫ // ІГОЛЬЧАСТЫ // ІГОЛЬЧАТЫ

Іголачны. Які мае адносіны да іголки.

Іголачнае вушка. Иголачны ўкол.

Іголкавы. Які мае адносіны да іголки, вырабу іголак.

Іголкавы цэх. Иголкавая вытворчасць.

Ігольчасты. Пакрыты вялікай колькасцю іголак (звычайна пра хвойныя дрэвы, кусты).

Ігольчастая елачка. Игольчасты кактус.

Ігольчаты. Падобны з выгляду на іголку; з іголкімі.

Каля варот паміж гладкіх каменяў, якімі быў забрукаваны двор, расла высокая ігольчатая трава. *Я. Радкевіч.*

ІДЭАЛІЗАВАНЫ // ІДЭАЛІСТЫЧНЫ // ІДЭАЛЬНЫ

Ідэалізавааны. Лепшы, чым у сапраўднасці.

Сінонім: прыхарошаны.

Людзі гэтыя — не так званыя ідэальныя героі і не ідэалізаваныя асобы, а самыя звычайныя, «зямныя» працаўнікі разумовай і часткова фізічнай працы. *Полымя.*

Ідэалістычны. Які мае адносіны да ідэалізму, ідэалістаў (у філасофіі).

Па прычыне ідэалістычнага светапогляду малады паэт не бачыў у звычайным жыцці прыгожага і ўзнёслага. *В. Каваленка.*

Ідэальны. 1. Які адпавядае паняццю аб ідэале; які існуе ва ўяўленні, незямны.

Сінонім: узнёслы.

Усім нам Алеся ў тья гады здавалася ідэальным увасабленнем беларускай дзяўчыны. *Я. Рамановіч.*

2. *Разм.* Вельмі добры, выдатны; дасканалы.

Сінонім: узорны.

Вядома, ніводзін з аўтараў не змог сказаць, што ён напісаў ідэальную рэч. *М. Паслядовіч.*

ІЗАЛЯВАНЫ // ІЗАЛЯТАРНЫ // ІЗАЛЯЦЫЙНЫ // ІЗАЛЯЦЫЯНІСЦКІ

Ізаляваны. 1. Адасоблены, асобны.

Праўда, у астросе ён сядзеў на другім паверсе і быў, па яго словах, ізаляваны ад усіх вязняў. *М. Машара.*

2. Пакрыты ізаляцыяй — матэрыялам, які засцерагае ад рассейвання і ўцечкі энергіі; не аголены.

Лёня выпрасіў у партызанскім атрадзе «Дзядзі Дзімы» метраў дзвесце ізаляванага проваду. *І. Новікаў.*

Ізалятарны. Які мае адносіны да ізалятара.

Ізалятарны ланцужок складаецца з двух фарфоравых арэшкавых або пальчыкавых ізалятараў. *Таваразнаўства.*

Ізаляцыйны. Прызначаны для ізаляцыі.

Казачэнка і Сяргей паялі, Алёша нешта абмотваў ізаляцыйнай лентай, а дзяжурны электрык падпільваў ля акна, у цісках, нейкую металічную пласцінку. *І. Шамякін.*

Ізаляцыянісцкі. Які мае адносіны да ізаляцыянізму — палітыкі дзяржаўнай замкнёнасці, адасобленасці.

Ізаляцыянісцкая палітыка.

ІКРАНЫ // ІКРЫСТЫ

Ікраны. Які мае ў сабе ікру; які мае адносіны да ікры.

Ікраная рыба. Ікраная бочка.

Ікрысты. Які мае ў сабе многа ікры.

Ікрыстая плотка. Ікрысты шчупак.

ІЛЮЗІЯНІСТЫЧНЫ // ІЛЮЗІЯНІСЦКІ

Ілюзіяністычны. Які мае адносіны да ілюзіянізму — антынавуковага светапогляду, згодна з якім свет з'яўляецца ілюзіяй.

Ілюзіяністычная філасофія.

Ілюзіянісцкі. Які мае адносіны да ілюзіяніста — цыркавога артыста.

Ілюзіянісцкі нумар.

ІЛЮСТРАВАНЫ // ІЛЮСТРАЦЫЙНЫ

Ілюстраваны. Які мае ілюстрацыі, з ілюстрацыямі.

Ілюстраваны часопіс. Ілюстраваная кніжка.

Ілюстрацыйны. 1. Які служыць, з'яўляецца ілюстрацыяй.

Ілюстрацыйны матэрыял. Ілюстрацыйныя малюнкi.

2. Пабудаваны на знешнім апісанні без пранікнення ў сутнасць справы (пра творы літаратуры, мастацтва і пад.).

У дыялогах І. Мележа няма таго пустаслоўя, якое часта надараецца сустракаць у творах ілюстрацыйных, не асветленых актыўнай думкай, не сагрэтых узрушанасцю сэрца. *У. Юрэвіч.*

ІМІГРАНТ // ЭМІГРАНТ

Імігрант. Перасяленец з якой-н. краіны.

Ёсць у Канадзе шмат імігрантаў, у тым ліку славян. *Я. Брыль.*

Эмігрант. Чалавек, які перасяліўся са сваёй радзімы ў іншую краіну.

Частка эмігрантаў зрабіла свае вывады з урокаў гісторыі, зразумела свае памылкі, жыве добрымі патрыятычнымі настроямі. *І. Мележ.*

ІМІТАТАРСКІ // ІМІТАЦЫЙНЫ

Імітатарскі. Які мае адносіны да імітатара; пераймальны.

Ён, відаць, быў бы добрым артыстам: імітатарскія здольнасці ў яго проста зайздросныя. *ЛіМ.*

Імітацыйны. Які мае адносіны да імітацыі — дакладнага ўзнаўлення, падробкі чаго-н.

Пафас гэтых і многіх падобных вершаў вонкавы, імітацыйны, у ім няма той глыбіні, ён непераборлівы ў сродках выяўлення. *Р. Бярозкін.*

ІМПРАВІЗАВАНЫ // ІМПРАВІЗАТАРСКІ // ІМПРАВІЗАЦЫЙНЫ

Імправізаваны. 1. Створаны адразу, у час выканання, без папярэдняй падрыхтоўкі.

Верш імправізаваны, лёгкі, нічым «староннім» не заклапочаны. *Р. Бярозкін.*

2. *перан.* Зроблены наспех, без папярэдніх прыгатаванняў.

Чатыры грузавікі, пастаўленыя адкрытымі платформаі адзін да аднаго, стваралі імправізаваную эстраду. *Я. Рамановіч.*

Імправізатарскі. Які мае адносіны да імправізатара.

Як ніколі раней, яго імправізатарскі талент праявіўся на тым памятным вечары самадзейнасці. *ЛіМ.*

Імпровізацыйны. Які мае адносіны да імпровізацыі; які ўзнікае ў час выканання, на хаду.

Імпровізацыйныя матывы.

ІМПУЛЬСІЎНЫ // ІМПУЛЬСНЫ

Імппульсіўны. 1. Абумоўлены несвядомым, непераадольным матывам; які не залежыць ад волі, свядомасці.

Сінонім: міжвольны.

Дзеці, паступіўшыя ў школу, шмат у чым яшчэ дзейнічаюць пад уплывам першых неўсвядомленых пабуджэнняў, захапленняў. Іх дзеянні часта імпульсіўныя. *Педагогіка.*

2. Схільны дзейнічаць пад уплывам раптоўнага імпульсу — унутранага штуршка; парывісты (пра чалавека).

Яму часта не хапае цярплівасці, спакою, метадычнасці, рытму ў працы. Гэта натура паэтычная, імпульсіўная. *Ф. Куляшоў.*

Імпульсны. Які мае адносіны да электрычных імпульсаў, звязаны з імі.

Імпульсная радыёсвязь. Імпульсны генератар.

ІМШЫЦЬ // ІМШЭЦЬ

Імшыць. што. Класці мох між бяргавення ў новым зрубe; канапаціць мохам.

Вось і хата: дзед яшчэ імшыў зруб яе смалісты, сукаваты. *М. Танк.*

Імшэць. Зарастаць мохам.

Дзе імшэла гнілое балота — сцяной стаяла густая, высокая пшаніца. *А. Якімовіч.*

ІМЯНІННЫ // ІМЯННЫ

Імянінны. Які прызначаецца, робіцца ў гонар імянін.

У 1843 годзе быў надрукаваны артыкул Цітовіча, дзе прыводзіўся імянінны верш. *Польмя.*

Імянны. Памечаны імем уладальніка; выдадзены на чыё-н імя.

На родны завод ён вярнуўся з падзякамі ад камандавання і імянным гадзіннікам. *А. Асіпенка.*

ІНДЗЕЙЦЫ // ІНДУСЫ / ІНДЫЙЦЫ

Індзэйцы. Агульная назва карэнных плямён і народнасцей, якія да паяўлення еўрапейцаў насялялі амерыканскі мацярык.

З пачатку 20 ст. [у Бразіліі] вымерла 87 плямёнаў індзейцаў, асталося 143, з іх 33 ізалявана жывуць у глыбіні лясоў. *БелСЭ.*

Індўсы. Устарэлая назва ўсяго карэннага насельніцтва Індыі; індыйцы.

Уяўляю, як гэты «міністр калоній» адносіцца да якога-небудзь негра ці індуса, калі нават сваю суайчынніцу ён не супроць праглынуць. *І. Шамякін.*

Індыйцы. Агульная назва ўсяго карэннага насельніцтва Індыі незалежна ад нацыянальнай і рэлігійнай прыналежнасці.

Захавалася таксама назва «індзейцы» (хоць яны не маюць нічога агульнага з жыхарамі Індыі — індыйцамі). *Геаграфія частак свету.*

ІНДЫВІДУАЛІЗАВАНЫ // ІНДЫВІДУАЛІСТЫЧНЫ // // ІНДЫВІДУАЛЬНЫ

Індывідуалізаваны. Не падобны на іншых, своеасаблівы. Важнейшым сродкам характарыстыкі з'яўляецца мова герояў, выразная, строга індывідуалізаваная. *Л. Тамашова.*

Індывідуалістычны. Які мае адносіны да індывідуаліста, індывідуалізму — светапогляду, згодна з якім інтарэсы адной асобы вышэй за інтарэсы грамадства.

Герой асабістае шчасце мысліць не як індывідуалістычнае, «вырванае» з жыцця, а як звязанае са шчасцем грамадскім, агульным, калектыўным. *І. Навуменка.*

Індывідуальны. Які мае адносіны да адной асобы ці з'явы. Сінонім: асабісты.

У кожным такім раёне ёсць свае школы, дзіцячыя сады, магазіны, кінатэатры, сталовыя, прадугледжаны і гаражы для індывідуальных машын. *С. Грахоўскі.*

ІНЖЫНЕРНЫ // ІНЖЫНЕРСКІ

Інжынэрны. Звязаны з дзейнасцю інжынера, інжынераў; тэхнічны.

Інжынэрны: факультэт; **інжынэрныя:** кадры, разлікі, войскі; **інжынэрная:** прафесія, справа і інш.

Ператварыць інертны камень, а тым больш сталь і шкло, у твор мастацтва — на гэта патрэбна нешта большае, чым інжынэрныя разлікі і самыя дасканалыя стандарты. *І. Шамякін.*

Інжынэрскі. Які мае адносіны да інжынера, належыць яму; характэрны для інжынера.

Інжынэрскі: дыплом, занятак, дом, сын; **інжынэрскія:** абавязкі, традыцыі; **інжынэрскае:** вока і інш.

Дзве пары вачэй — у гэтым выпадку, вядома ж, лепш, чым адна, — і дзве інжынэрскія галавы таксама не на шкоду справе. *А. Кулакоўскі.*

ІНІЦЫЯТАРСКІ // ІНІЦЫЯТЫЎНЫ

Ініцыятарскі. Які мае адносіны да ініцыятара.

Ініцыятарскі пачын юнака горача падтрымалі рабочыя цэха
Чырвоная змена.

Ініцыятарскі пачын. Ініцыятарскія здольнасці.

Ініцыятыўны. Які валодае ініцыятывай, здольны да самастой-
ных актыўных дзеянняў.

Сінонім: прадпрымальны.

Дзе не было ініцыятыўных людзей, там не было і сур'ёзных
змен. *І. Шамякін.*

ІНКВІЗІТАРСКІ // ІНКВІЗІЦЫЙНЫ

Інквізітарскі. Які мае адносіны да інквізітара, уласцівы яму.
Інквізітарскія метады. Інквізітарскі суд.

Інквізіцыйны. Які мае адносіны да інквізіцыі, характэрны ёй.
Інквізіцыйны трыбунал.

ІНКУБАТАРНЫ // ІНКУБАЦЫЙНЫ

Інкубатарны. Які мае адносіны да інкубатара.

Развіццю птушкагадоўлі садзейнічае шырокая сетка інкуба-
тарных станцый, якія забяспечваюць калгасы і саўгасы кура
нятамі. *Геаграфія БССР.*

Інкубацыйны. Які мае адносіны да інкубацыі — скрытага
перыяду хваробы.

Трапіўшы ў здаровы арганізм, вірус адзёра на працягу
некаторага часу нічым сябе не выяўляе. Інкубацыйны перыяд
працягваецца ад 7 да 21 дня. Потым з'яўляюцца першыя адзнакі
захворвання. *Беларусь.*

ІНСПЕКТАРСКІ // ІНСПЕКЦЫЙНЫ

Інспэктарскі. Які мае адносіны да інспектара; які мае на мэце
праверку, інспектаванне.

Інспектарская строгаць. Інспектарскі кантроль.

Інспекцыйны. Які мае адносіны да інспекцыі — праверкі
чаго-н.

Інспекцыйныя свае абавязкі Бурмістрада выконвала шчыра
Правярала ўсю работу, не даравала прамашак, часам нават
грубавата лаялася. *І. Шамякін.*

ІНСТРУКТАРСКІ // ІНСТРУКЦЫЙНЫ

Інструктарскі. Які мае адносіны да інструктара.

У гэты час ён [Я. Колас] знаходзіўся ў Курскай губерні і

працаваў настаўнікам, інструктарам па школах, членам інструктарскай калегіі. *Л. Фіглоўская.*

Інструкцыйны. Які мае адносіны да інструкцыі.

Прадстаўнік з раёна правёў семінарскія заняткі, даў карысныя практычныя парады і інструкцыйныя ўстаноўкі. *Звязда.*

ІНТРЫГАНСКІ // ІНТРЫГОЎНЫ // ІНТРЫГУЮЧЫ

Інтрыганскі. Які характэрны для інтрыгана.

Інтрыганскі характар. Інтрыганскія ўчынкі.

Інтрыгоўны. Які мае адносіны да інтрыгі — сюжэтнай лініі ў мастацкім творы, якой характэрны асаблівы драматызм і напружанасць дзеяння.

І ўсюды кожная рыска гэтага малюнка захапляе, хвалюе сама па сабе, з'яўляецца інтрыгоўнай і важнай у сюжэце. *М. Клімковіч.*

Інтрыгуючы. Які інтрыгуе, зацікаўлівае, узбуджае інтарэс сваёй таямнічасцю.

Інтрыгуючы загаловак артыкула. Інтрыгуючая назва кнігі.

ІНТЭЛІГЕНТНЫ // ІНТЭЛІГЕНЦКІ

Інтэлігэнтны. 1. Характэрны для інтэлігента, інтэлігенцыі.

Інтэлігэнтны: чалавек, выгляд; **інтэлігэнтная:** прафесія, праца, знешнасць, мова; **інтэлігэнтнае:** грамадства, аблічча і інш.

Я гляджу на невялікі бюст Янкі Купалы, што стаіць на маім пісьмовым стале, углядаюся ў тонкія, вельмі знаёмыя, інтэлігэнтныя рысы яго твару. *Я. Рамановіч.*

2. Адукаваны, культурны.

Камандзірам гэтага ўзвода быў Усевалад Жастоўскі, чалавек вельмі памяркоўны, ветлівы, інтэлігэнтны. *А. Кулакоўскі.*

Інтэлігэнткі. Які мае адносіны да інтэлігента, інтэлігенцыі.

Інтэлігэнткія: звычкі, погляды; **інтэлігэнткая:** бездапаможнасць, мяккацеласць, размова, сям'я і інш.

Тут мела свой уплыў інтэлігэнткае паходжанне Багдановіча, выхаванне таленту паэта на ўзорах класічнай паэзіі. *А. Лойка.*

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІСТЫЧНЫ // ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІСЦКІ // // ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНЫ

Інтернацыяналістычны. Які мае адносіны да інтернацыяналізму.

Інтернацыяналістычная салідарнасць.

Інтернацыяналісцкі. Які мае адносіны да інтернацыяналізму, інтернацыяналіста.

Можна назваць многа твораў, якія ўдала перадаюць інтэрнацыяналісцкія пачуцці беларускага народа. *Польмя.*

Інтэрнацыянальны. Які мае адносіны да ўсіх народаў і нацый.

Сінонім: міжнародны.

І да нас у атрад пачалі прыходзіць немцы, чэхі, палякі, французы, італьянцы. Праз год у нас ужо быў цэлы інтэрнацыянальны ўзвод. *І. Сінляўскі.*

ІСКРАВЫ // ІСКРАНЫ // ІСКРАЎСКІ // ІСКРЫСТЫ

Іскравы. Які мае адносіны да іскры.

Іскравых перадатчыкаў цяпер ужо не робяць, але ў фізічных кабінетах яны могуць яшчэ мець прымяненне для дэманстрацыі электрамагнітнага спрамянення. *Фізіка.*

Іскраны. З іскраў, з іскрамі.

Іскраны слуп.

Іскраўскі. Які мае адносіны да дзейнасці бальшавіцкай газеты «Іскра».

Іскраўскі напрамак. Іскраўская група.

Іскрысты. 1. Які вылучае або мае ў сабе многа іскраў.

Палае агонь іскрысты ля карча. *У. Ляпёшкін.*

2. Які ззяе, зіхаціць іскрамі; бліскачы.

Да самага гарызонта ляжаў белы іскрысты снег. *А. Алешка.* || Пеністы, шыпучы. Барыс не хацеў ехаць у такую далячын, дый кіеўскія прыгажуні былі даспадобы і віно, салодкае, іскрыстае, цякло бясконцым ручаём. *Л. Дайнека.*

ІТАЛІЙСКІ // ІТАЛЬЯНСКІ

Італійскі. Які мае адносіны да італікаў, італійцаў — старажытных плямёнаў Апенінскага паўвострава.

Італійскія плямёны. Італійская культура.

Італьянскі. Які мае адносіны да італьянцаў, Італіі.

Італьянская мова. Італьянская літаратура.

К

КАБЫЛА // КАБЫЛІЦА // КАБЫЛКА

Кабыла. Самка каня.

Кожны цыган сваю кабылу хваліць. *Прыказка.*

Кабыліца. Маладая рослая кабыла; жаробка.

Першая лёгка і размашыста ішла агністая .., з белай мецінкай на лбе кабыліца Зорка. *М. Ракітны.*

Кабылка. 1. *Памянш.-ласк. да кабыла.*

Пярэстая кабылка худая, нядужая, а натурыстасць у яе была такая, што ва ўсім жывёльным свеце падобнай не знойдзеш. *А. Кулакоўскі.*

2. Драўляная падстаўка пад струны ў музычных інструментах (балалайцы, скрыпцы і пад.).

Скрыпічная кабылка.

КАВАДЛА // КУВАЛДА

Кавадла. Жалезная падстаўка асобай формы для ручной коўкі металу.

У кузнях глуха гухкаў аб кавадла молат і цяжка соп кавальскі мех. *Б. Сачанка.*

Кувалда. Цяжкі кавальскі молат.

Не чуў я, як ля чорных катлаванаў узывалі, глушачы крыкі будаўнікоў, бульдозеры і як бухалі кувалды ў майстэрнях, наспех збітых з дошак. *М. Вышыньскі.*

Ня правільна. Бацька ў гэты момант вынес ад горна распалены да чырвані прут, палажыў яго на кувалду (трэба: кавадла). *В. Хомчанка.*

КАЛАНІЗАВАНЫ // КАЛАНІЗАТАРСКІ // КАЛАНІЗАЦЫЙНЫ // // КАЛАНІСЦКІ / КАЛАНІЯЛІСЦКІ // КАЛАНІЯЛЬНЫ

Каланізава́ны. 1. Насільна ператвораны ў калонію.

На афрыканскіх землях, каланізаваных еўрапейцамі, карэннае насельніцтва або вынішчалася, або становілася рабамі. *Звязда.*

2. Заселены каланістамі, перасяленцамі.

У пачатку XIX ст. англічане занялі Капскую зямлю (раён мыса Добрай Надзеі), каланізаваную выхадцамі з Нідэрландаў (бурамі). *Геаграфія зарубежных краін.*

Каланіза́тарскі. Які мае адносіны да каланізатара, характэрны для яго.

Каланізатарская палітыка асабліва выразна праяўлялася ў такіх дзікіх формах нацыянальнага прыгнечання, як звальненне са службы, замена мясцовых чыгуначнікаў прывезенымі з карэннай Польшчы і г. д. *А. Ліс.*

Каланіза́цыйны. Які мае адносіны да каланізацыі — насільнага ператварэння ў калонію або засялення каланістамі.

Беззваротна прайшоў той час, калі каланізацыйныя мэты імперыялістаў дасягаліся без асаблівых цяжкасцей. *Звязда.*

Каланісцкі. Які мае адносіны да каланіста — жыхара калоніі. Каланісцкая гаспадарка. Каланісцкая сям'я.

Каланіялісцкі. Які мае адносіны да каланіяліста, каланізатара; каланізатарскі.

Гарэцкі .. даў аб'ектыўны вобраз беларускага этнасу ў межах Польшчы .. Тым самым выбіваў аргументы з рук польскіх буржуазных палітыкаў, адэптаў каланіялісцкіх прэтэнзій. А. Ліс.

Каланіяльны. Які мае адносіны да калоніі.

Не культуру, а рабства і знішчэнне неслі еўрапейцы ў каланіяльныя краіны. *Гісторыя сярэдніх вякоў.*

КАЛАСАВЫ // КАЛАСІСТЫ

Каласавы. З суквеццем у выглядзе коласа; які мае адносіны да коласа.

Сцяной узняліся каласавыя, буйным зернем набрыняўшы. Удаліся яны, урадзіліся. Што азіміна, што ярына. *ЛіМ.*

Каласісты. З мноствам каласоў; з буйным калосем.

Навокал стаіць густое, каласістае жыта, спакойна дыхаючы смачным гаркаватым пахам. Я. *Брыль.*

КАЛГАСНІЦКІ // КАЛГАСНЫ

Калгасніцкі. Які мае адносіны да калгасніка, належыць яму.

Хілюта з дня ў дзень — ці табе дождж, ці табе снег, — з году ў год ганяў у поле калгасніцкіх кароў. Я. *Сінакоў.*

Калгасны. Які мае адносіны да калгаса, належыць яму. Сінонім: калектыўны.

Недалёка ад хаты, на лужку, пасвіўся невялікі табунок калгасных коней. Е. *Лось.*

КАЛЕДЖ // КАЛЕЖ

Каледж. Вышэйшая або сярэдняя навучальная ўстанова ў Англіі, ЗША і інш.; з 1992 г. і ў нашай рэспубліцы.

На працягу дня мы сустрэкаліся яшчэ са студэнтамі каледжа, заснаванага Гандзі, былі на спецыяльнай сустрэчы са студэнтамі універсітэта. М. *Лынькоў.* || Савет Міністраў рэспублікі зацвердзіў палажэнне аб навучальных установах новага тыпу: ліцэях, гімназіях, каледжах, вышэйшых прафесіянальных вучылішчах. *Звязда.*

Няправільна. Нацыянальная адукацыя ў Францыі знаходзіцца ў стане крызісу. Не хапае памяшканняў. Не хапае

ix і для пачатковых класаў, і для ліцэяў, і для каледжаў (трэба: калежаў), і для універсітэтаў. *Звязда*.

Калéж. Сярэдняя навучальная ўстанова ў Францыі, Бельгіі, Швейцарыі і інш.

[У Францыі] дзейнічаюць: 9-гадовая пачатковая школа, 4-гадовая сярэдняя школа (агульнаадукацыйны калéж і калéж сярэдняй адукацыі) на базе 5 класаў пачатковай школы, поўная сярэдняя агульнаадукацыйная школа (7-гадовы ліцэй) на базе 5 класаў пачатковай школы. *БелСЭ*.

КАЛЕКТЫВІСЦКІ // КАЛЕКТЫЎНЫ

Калектывісцкі. Заснаваны на прынцыпах калектывізму.

Тут можа больш, чым у якой брыгадзе, адчуваецца калектывісцкі, камунарскі дух, зладжанасць у працы. *В. Палгаран*.

Калектыўны. Які мае адносіны да калектыву; агульны, сумесны.

Вялікую радасць прыносіць рабочаму чалавеку калектыўная праца.

КАЛЕКЦЫЙНЫ // КАЛЕКЦЫЯНЕРСКІ

Калекцыйны. Які мае адносіны да калекцыі, з'яўляецца калекцыяй.

Складзены ім спіс грунтуецца, галоўным чынам, на калекцыйным матэрыяле і толькі часткова на апытальных даных. *Весці АН БССР*.

Калекцыянерскі. Які мае адносіны да калекцыянера, уласцівы яму.

Яшчэ ў дзяцінстве ў яго выявілася калекцыянерскае захопленне. *Звязда*.

КАМАНДЗІРАВАНЫ / КАМАНДЗІРОВАНЫ //

// КАМАНДЗІРОВАЧНЫ

Камандзіраваны. Які атрымаў камандзіроўку.

Камандзіраваны (толькі з адуш. наз.): журналіст, інжынер, рэгуліроўшчык апаратуры, настройшчык абсталявання, аграном і г. д.

Аб гасціннасці гасцініц марыць кожны камандзіраваны. *Звязда*.

Камандзірваны. Тое, што і камандзіраваны.

Камандзіраваны адпачываў у сваім гасцінічным нумары.

Камандзірвачны. Які мае адносіны да камандзіроўкі (звычайна пра пасведчанне, грошы на расходы па камандзіроўцы і інш.).

Камандзірвачныя (толькі з неадуш. наз.): грошы, справы,

расходы; **камандзіровачнае**: пасведчанне і інш.

Ён з асаблівай сур'ёзнасцю паклаў на стол сваё камандзіровачнае пасведчанне. *У. Корбан.*

КАМАНДЗІРСКІ // КАМАНДНЫ

Камандзірскі. Які мае адносіны да камандзіра, характэрны для яго.

Ніхто нічога не мае права рабіць без камандзірскага дазволу *І. Мележ.*

Камандны. 1. Які мае адносіны да каманды.

Каманднае першынство заваявалі гоншчыкі спартыўнага таварыства «Навука». *Беларусь.*

2. Які мае адносіны да камандавання.

Шутаў з каманднага пункта кіраваў боем. *І. Мележ.*

КАМБІНАВАНЫ // КАМБІНАТАРСКІ // КАМБІНАТАЎСКІ // // КАМБІНАЦКІ // КАМБІНАЦЫЙНЫ

Камбінаваны. Які з'яўляецца вынікам камбінацыі; заснаваны на камбінацыі.

У заключэнне рэйду быў нанесены магутны камбінаваны ўдар па чыгунцы. *І. Шамякін.*

Камбінатарскі. Які мае адносіны да камбінатара, характэрны для яго.

Букрэй быў вядомы ў батальёне як адважная, смелая, камбінатарская галава. *Я. Колас.*

Камбінатаўскі. Які мае адносіны да камбіната.

Адным словам, камбінатаўскім дзяўчатам ёсць за што крыўдаваць на сваіх хлопцаў. *В. Палтаран.*

Камбінацкі. Які належыць камбінату.

Працавалі з храбрасцю юнацкай, формулы зубрылі на хаду, сёрбалі ў сталоўцы камбінацкай вегетарыянскую бурду. *П. Панчанка.*

Камбінацыйны. Які асноўваецца на камбінацыі.

Камбінацыйныя табліцы. Камбінацыйная гульня шахматыста.

КАМЕДЫЙНЫ // КАМІЧНЫ

Камедыйны. Які мае адносіны да камедыі, характэрны для гэтага літаратурнага жанру.

Цыбулька аказваецца не проста камедыйным персанажам, нейкім дзедам-балагурам «наогул», а жывым чалавекам з індывідуальным лёсам, шчодро надзеленым не толькі гумарам, практычнай кемнасцю, але і шырынёй мыслення. *ЛіМ.*

Камічны. 1. Які выклікае смех; забаўны.

— Вельмі арыгінальны чалавек і столькі розных камічных гісторый ведае. *Я. Рамановіч.*

2. Характэрны для камедыі; камедыйны.

Сумесь урачыстай біблейскай мовы з бытавымі вобразамі надае ўроку дзяка цікавы камічны эфект. *Р. Шкраба.*

КАМЕННЫ // КАМЯНІСТЫ

Камённы. 1. Зроблены, пабудаваны з каменю.

Добра ісці па алеі паўз вуліцу, мінаць свежыя ад начы каменныя будынкі. *І. Пташнікаў.*

2. *перан.* Нерухомы, застылы, безжыццёвы.

Бабрук стаіць адзін, маўчыць. Якраз як той старадаўні каменны ідал. *Я. Брыль.*

3. *перан.* Абыякавы, нячулы, раўнадушны.

Галосыць яны цяпер, небаракі, так, што, здаецца, каменнае сэрца не вытрымае. *А. Якімовіч.*

4. Непакісны, стойкі, цвёрды.

Каменнаму трэба быць, каб жыць у сям'і Верамейчыкаў. *К. Крапіва.*

Камяністы. Пакрыты, усыпаны каменнем, з вялікай колькасцю камення.

Работа [капаць ямы] марудная і цяжкая, бо зямля камяністая і гліністая. *М. Танк.*

КАМІСАРСКІ // КАМІСАРЫЯЦКІ

Камісарскі. Які мае адносіны да камісара.

Камісарская скуранка. Камісарскія абавязкі.

Камісарыяцкі. Які мае адносіны да камісарыята.

Камісарыяцкі работнік. Камісарыяцкая пастанова.

КАМЛЁВЫ // КАМЛІСТЫ

Камлёвы. Які мае адносіны да камля.

Паставілі на магіле [бацькі] вялізны крыж са смольнага камлёвага кедра. *В. Карамазаў.*

Камлісты. З тоўстым камлём.

Мы рассыпаліся па лесе, заляглі за валунамі і камлістымі дрэвамі. Перачкакалі абстрэл і выглянулі на ўзлесе. *Р. Няхай.*

КАМПАЗІТАРСКІ // КАМПАЗІЦЫЙНЫ

Кампазітарскі. Які мае адносіны да кампазітара, належыць яму.

Кампазітарская дзейнасць.

Кампазіцыйны. Які мае адносіны да кампазіцыі, звязаны з ёю.

Любімы коласаўскі вобраз дарогі ў творы — не толькі дэталі пейзажу. Дарога нясе, апроч усяго іншага, кампазіцыйную ролю, злучаючы між сабой не толькі населеныя пункты, але і часткі трылогіі. *Р. Шкраба.*

КАМПАСТАВАЦЬ // КАМПАСЦІРАВАЦЬ

Кампастава́ць. што. Рыхтаваць, рабіць кампост — угнаенне. Зіма цяпер у калгасе не такая, як раней. Павялічылася работ, трэба кампаставаць гной з торфам. *І. Дуброўскі.*

Кампасціраваць. што. Прабіваць кампосцерам які-н. дакумент пры праверцы.

Да цягніка на Мінск яшчэ некалькі гадзін, можна не спяшацца кампасціраваць. *І. Мележ.*

КАМПЕТЭНТНАСЦЬ // КАМПЕТЭНЦЫЯ

Кампетэ́нтнасць. Добрая дасведчанасць; кваліфікаванасць, аўтарытэтнасць у якой-н. галіне.

Раней [Кіслюк] спрабаваў спрацаца, але, адчуўшы вопыт, кампетэнтнасць і сілу волі Ігнатовіча, скарыўся і цяпер нават трохі баяўся яго. *І. Шамякін.*

Кампетэ́нцыя. Сукупнасць правоў і абавязкаў якой-н. установы ці адказнай асобы.

Іх [наведвальнікаў] трэба выслухоўваць, бо справы, якія ўваходзяць у кампетэнцыю галоўнага архітэктара, як правіла, забытаныя. *І. Шамякін.*

КАМПЛЕМЕНТ // КАМПЛІМЕНТ

Камплемéнт. Бялковае рэчыва ў сываратцы крыві чалавека і жывёл.

Камплемент — спецыяльны тэрмін, у мове сустракаецца рэдка.

Кампліме́нт. Приемная заўвага, пахвала каму-н.

— Я рады, што пасля мяне школа пераходзіць у моцныя, умелыя рукі, залатыя рукі,— зусім несвядома і шчыра зрабіў камплімент настаўніцы Іван Паўлавіч. *А. Васілевіч.*

КАМПОСТ // КАМПОСЦЕР

Кампóст. Угнаенне, атрыманае шляхам змешвання розных адкідаў расліннага і жывёльнага паходжання з зямлёй або торфам.

Пад нагамі ў жывёлы — тарфяная, упярэмышку з саломай, подцілка — рыхтуюцца торфа-гноевыя кампосты. *У. Дамашэвіч.*

Кампосцер. Прыстасаванне для прабівання ўмоўных знакаў кантролю на пасажырскіх білетах і іншых дакументах.

У руках у кантралёра кампосцер заўсёды нагатове.

КАМПРЭСАРНЫ // КАМПРЭСНЫ

Кампрэсарны. Які мае адносіны да кампрэсара, звязаны з ім Непадалёк ад капра ў машынай зале зманціравалі кампрэсарную ўстаноўку. *А. Чаркасай.*

Кампрэсны. Прызначаны для кампрэса.

Яна ўсхапілася, ірванула павязку з шыі. На падлогу ўпала кампрэсная папера і жоўтая ад лякарства вата. *І. Шамякін.*

КАМУНІКАТЫЎНЫ // КАМУНІКАЦЫЙНЫ

Камунікатыўны. Звязаны з моўным паняццем — камунікацыяй: адносінамі, сувяззю пры дапамозе мовы.

Трэба заўсёды адрозніваць камунікатыўную ролю мовы ад яе вобразнай ролі. *Р. Шкраба.*

Камунікацыйны. Звязаны з агульным паняццем — камунікацыяй: шляхамі зносін, сувяззю аднаго месца з другім (часцей пра сувязь арміі з яе базами).

Знаходзячыся на старажытнай камунікацыйнай лініі паміж Вільняй і Масквой, Крэўскі замак меў вялікае стратэгічнае значэнне. *С. Палеес.*

КАНАПЕЛЬКА // КАНАПЛЯНКА

Канapéлька. Народная назва некаторых відаў лугавых траў Жаўцее луг ад канapéлькі ў цвече.

Канapлянка. 1. Невялічкая пеўчая птушка.

Якіх толькі птушак не было ў Васевай клетцы! І маленькія канapлянкі, і шчабятлівыя сінічкі, і асцярожныя снегіры. *А. Пальчэўскі.*

2. Цёплая шарсцяная хустка фабрычнага вырабу

Жанчына паспешліва паднялася, паправіла на галаве рабую канapлянку, завязаную пад падбародкам. *А. Васілевіч*

КАНВЕКЦЫЙНЫ // КАНВЕНЦЫЙНЫ

Канвекцыйны. Які мае адносіны да канвекцыі — пераносу цяпла або электрычных зарадаў у выніку перамяшчэння навакольнага асяроддзя.

Канвекцыйныя працэсы ў атмасферы.

Канвенцыйны. Устаноўлены канвенцыяй — міжнародным дагаворам.

Канвенцыйны тариф. Канвенцыйныя правілы.

КАНВЕРТАРНЫ // КАНВЕРТНЫ

Канвэ́ртарны. Які мае адносіны да канвэртара — апарата для атрымання сталі.

Канвэртарная вытворчасць сталі.

Канвэ́ртны. Прызначаны для вырабу канвэртаў.

Канвэртная папера. Канвэртны цэх.

КАНЕЧНЫ // КАНЦАВЫ // КАНЧАТКОВЫ

Кане́чны. Які з'яўляецца канцом чаго-н.

Мы мелі намер хутчэй прыбыць на канечны пункт нашага падарожжа. *Маладосць.*

Канцавы́. Які знаходзіцца на канцы чаго-н.; крайні.

Вёска — за ўзгоркам, адсюль, з чыгуначнага палатна, відаць нават стрэхі канцавых хат. *М. Лупсякоў.*

Канчатко́вы. Які не падлягае змяненню, перагляду або адмене; беспаваротны.

Я хачу пачуць сёння тваё канчатковае слова. *А. Васілевіч.*

КАНСЕРВАВАНЫ // КАНСЕРВАВЫ

Кансервава́ны. Перапрацаваны ў кансервы; у выглядзе кансерваў.

Рыба скарыстоўваецца ў ежу ў розным выглядзе: свежая, салёная, капчоная, кансерваваная, сушаная. *Заалогія.*

Кансе́рвавы. Звязаны з кансервамі, іх прыгатаваннем; прызначаны для кансерваў, з-пад кансерваў.

Зробленая з кансервавай бляшанкі конаўка ў руках старога дрыжала. *І. Навуменка.*

КАНСЕРВАЦЫЯ // КАНСЕРВАВАННЕ

Кансерва́цыя. 1. Засцярога ад псавання, разбурэння спецыяльнай апрацоўкай або стварэннем адпаведных умоў захоўвання.

Амаль вырашанай праблемай з'яўляецца кансервацыя крыві і захавання яе на працягу доўгага часу. *Маладосць.*

2. Часовае спыненне дзейнасці, ходу, развіцця чаго-н.

А ў артылерыйскім палку ўжо здымаліся з кансервацыі цягачы, адна за адной на дарогу вызыджалі пушкі-гаўбіцы.
А. Бачыла.

Кансерваванне. Перапрацоўка прадуктаў у кансервы; прыгатаванне кансерваў.

Кансерваванне харчовых прадуктаў — апрацоўка харчовых прадуктаў, каб засцерагчы іх ад псавання мікраарганізмамі.
БелСЭ.

КАНСЕРВАТАРСКІ // КАНСЕРВАТОРСКІ // **// КАНСЕРВАТЫЎНЫ // КАНСЕРВАЦЫЙНЫ**

Кансерватарскі. Які мае адносіны да кансерватара, уласцівы яму.

Кансерватарскія погляды. Кансерватарскія прынцыпы.

Кансерваторскі. Які мае адносіны да кансерваторыі.

Ён атрымаў добрую кансерваторскую адукацыю і сам цяпер працаваў у кансерваторыі. *ЛіМ.*

Кансерватыўны. Варожы новаму, прагрэсіўнаму, прыхільны да старога, аджыўшага.

Малады настаўнік — вораг дэспатызму, прымусу, усяго аджываючага, кансерватыўнага. *Л. Фіглоўская.*

Кансервацыйны. Звязаны з кансервацыяй — засцярогай ад псавання, разбурэння спецыяльнай апрацоўкай або стварэннем адпаведных умоў захоўвання.

Працягваюцца кансервацыйныя работы на Мірскім замку, ідзе аднаўленне кальвінісцкага храма ў Смаргоні. *Помнікі гісторыі і культуры Беларусі.*

КАНСТРУКТАРСКІ // КАНСТРУКТЫЎНЫ // КАНСТРУКЦЫЙНЫ

Канструктарскі. Які мае адносіны да канструктара.

Завод яшчэ не меў неабходнага абсталявання, лабараторый, канструктарскага бюро. *Беларусь.*

Канструктыўны. Які стварае аснову для далейшай работы; важны, істотны.

Навука можа ісці наперад толькі ў абстаноўцы калектыўнага абмену думкамі, канструктыўнага абмеркавання праблем.
Звязда.

Канструкцыйны. Які мае адносіны да канструкцыі — будовы, узаемнага размяшчэння частак, дэталяў якога-н. збудавання, механізма і г. д.

З аўтапалігона Аляксей Паўлавіч вярнуўся сярдзіты, раздражнёны, і тут жа напісаў загад: за самавольнае ўнясенне ў новую мадэль канструкцыйных змяненняў самавольшчыкаў суро-ва пакараць. *І. Капыловіч.*

КАНСТЫТУТЫЎНЫ // КАНСТЫТУЦЫЙНЫ

Канстытутыўны. *Кніжн.* Які складае аснову чаго-н.; вызначальны.

Канстытутыўныя палажэнні.

Канстытуцыйны. Які мае адносіны да канстытуцыі — асноўнага закону дзяржавы.

Права рэспублік валодаць тэрыторыяй і яе рэсурсамі, а таксама прадпрыемствамі на гэтай тэрыторыі выводзіцца з канстытуцыйнага суверэнітэту саюзных рэспублік, права на самавызначэнне. *ЛіМ.*

КАНСУЛЬТАТЫЎНЫ // КАНСУЛЬТАЦЫЙНЫ

Кансультатыўны. Дарадчы; з дарадчымі правамі.

Кансультатыўны савет. Кансультатыўны орган.

Кансультацыйны. Які мае адносіны да кансультацыі, прызначаны для яе.

Створаны кансультацыйныя пункты, дзе можна атрымаць патрэбную параду, адказ на хвалюючае пытанне. *Маладосць.*

КАНТРАБАНДНЫ // КАНТРАБАНДЫСЦКІ

Кантрабандны. Які з'яўляецца кантрабандай; забаронены, тайны.

У часе ж вайны з немцамі пан Зыгмусь некалькі разоў перавозіў кантрабандным парадкам цара Мікалая, каб за граніцай ён мог пабачыцца і пагутарыць з Вільгельмам. *Я. Колас.*

Кантрабандысцкі. Які мае адносіны да кантрабандыста, належыць яму.

Ноч была непагодлівая. Буйны вецер хістаў вершаліны ялін і сосен, голле рыпела так, што спадзявацца на тое, што мы пачуем, як рыпіць кантрабандысцкая каламажка, было дарэмна. *П. Броўка.*

КАНТРАЛЁР // КАНТРОЛЕР

Кантралёр. Службовая асоба, якая робіць кантроль, праверку чаго-чаго-н.

Мяне турбуе толькі адно: раптам увойдзе кантралёр? *А. Асіпенка.*

Кантрóлер. Прыбор для рэгулявання работы электрарухавіка (у трамваях, тралейбусах, электравозах і г. д.).

Ніколі яшчэ рычагі кантролера не былі такія паслухмяныя Таніным рукам. *В. Гарбук.*

КАНТЫНГЕНТ // КАНТЫНЕНТ

Кантынгэнт. 1. Сукупнасць людзей, якія складаюць адна-родную ў якіх-н. адносінах групу, катэгорыю.

Сёлета ў нас павялічыўся кантынгент вучняў на два класы.
І. Грамовіч.

2. Устаноўленая для пэўных мэт найбольшая, гранічная колькасць (норма) чаго-н.

Па ўсёй Расіі ішла мабілізацыя новых і новых кантынгентаў.
М. Лобан.

Кантынэнт. Адна з асноўных вялікіх частак сушы, акружаная акіянам.

Сінонім: мацярык.

Буйныя ўчасткі сухазем'я называюцца мацерыкамі, або кантынентамі, а больш дробныя — астравамі. *Фізічная геаграфія.*

КАНФЕРАНС // КАНФЕРАНСЬЕ

Канферанс. Выступленне на сцэне, звязанае з вядзеннем праграмы, а таксама тэкст такога выступлення.

Не маючы перад сабой раней падрыхтаванага тэксту, ён [І. Любан] паміж двума нумарамі музыкі ўстаўляў нешта накшталт цяперашняга канферансу, звычайна досыць дасціпнага і смешнага. *А. Астрэйка.*

Канферансье. Артыст, які аб'яўляе нумары канцэрта і займае гледачоў у перапынках паміж выступленнямі.

У гэты час перад заслонай з'явіўся канферансье, пастаяў, пакуль у зале супакоіліся, і аб'явіў першы нумар праграмы.
У. Ляўданскі.

КАНФУЗЛІВЫ // КАНФУЗНЫ

Канфўзлівы. *толькі з адуш. наз.* Які лёгка канфузіцца, бянтэжыцца; сарамлівы.

На фронце не быў ні палахлівым, ні канфўзлівым, а тут — канфузіцца. *З. Бядуля.*

Канфўзны. *толькі з неадуш. наз.* Які канфузіць, ставіць у няёмкае становішча.

Ніхто з нас і не думаў, што ўся гэта даволі паспяхова ў пачатку справа прыйдзе да такога канфўзнага канца. *ЛіМ.*

КАНЦЭНТРАВАНЫ // КАНЦЭНТРАЦЫЙНЫ // КАНЦЭНТРЫЧНЫ

Канцэнтраваны. Які характарызуецца высокай канцэнтрацыяй.

У вельмі моцнай канцэнтраванай салянай кіслаце змяшчаец-

ца каля 40 % хлорыстага вадароду. Такая кіслата «дыміць» на паветры. *Хімія.*

Канцэнтрацыйны. У выразе: канцэнтрацыйны лагер — месца масавага зняволення і знішчэння барацьбітоў за дэмакратыю і сацыялізм, ваеннапалонных і інш.

Не скарыстаў Макар Шаблін і магчымасці ўцячы з канцэнтрацыйнага лагера, куды яго адправілі гітлераўцы. *Р. Шкраба.*

Канцэнтрычны. 1. Які мае агульны цэнтр; з агульным цэнтрам.

Светлыя плямы ліхтароў забыталіся ў вільготных, бліскучых галінках дрэў. І ад святла галіны блішчэлі канцэнтрычнымі кругамі, блішчэлі, як блішчыць летнім ранкам роснае павуцінне дзе-нідзе ў лесе, між дрэў. *У. Караткевіч.*

2. Заснаваны на канцэнтрызме — паўтаральнасці вучэбнага матэрыялу праграм ніжэйшай ступені навучання ў праграмах наступных яго ступеней.

Нашы падручнікі па мове заснаваны на так званай канцэнтрычнай сістэме: тэмы паўтараюцца, але змест іх пастаянна паглыбляецца, кожны раз даюцца новыя звесткі, і такім чынам вучань набывае больш глыбокія веды па прадмету. *Народная асвета.*

КАПАТЛІВЫ // КАРПАТЛІВЫ

Капатлівы. *Разм.* Марудлівы, непаваротлівы.

Нейкі ж вельмі капатлівы ён чалавек: здаецца, і не сядзіць склаўшы рукі — робіць увесь час, але і да палавіны яшчэ не дайшоў, хоць час было б і канчаць гэту работу. *ЛіМ.*

Карпатлівы. Які патрабуе шмат увагі, цярплівасці; старанны, руплівы.

Цяжкія гэта былі пошукі — патрабавалася карпатлівая даследчая праца. *ЛіМ.*

КАРАНАВАНЫ // КАРАНАЦЫЙНЫ

Каранаваны. Надзелены манархічнай уладай; вячаны на царства.

Апошні расійскі імператар Мікалай II быў каранаваны ў 1894 г.

Каранацыйны. Які мае адносіны да каранацыі — урачыстай цырымоніі ўскладання кароны на манарха, які ўступае на прастол.

Каранацыйныя ўрачыстасці.

Каранасты. 1. Які мае тоўстыя, моцныя карані.

Дуб галлё распусціў каранасты над ім [курганом], сухазелле у грудзі ўпілося. *Я. Купала.*

2. Невысокі, шыракаплечы, моцнага целаскладу (пра чалавека).

Сінонім: каржакаваты.

У пакой, атрымаўшы дазвол, увайшоў каранасты барадач у ватоўцы, у высокіх юхтовых ботах. *І. Шамякін.*

Каранёвы. 1. Які мае адносіны да караня (дрэва, расліны і г. д.).

У журавіны ішлі бабы з усёй вёскі, з мяшкамі і вялікімі круглымі белымі каранёвымі кошыкамі — ішлі на ўвесь дзень, з дзяццмі. *І. Пташнікаў.*

2. Які мае адносіны да караня слова; карэнны (*у 3 знач.*). Каранёвая марфема. Каранёвы галосны гук.

Караністы. 3 шырока разгаліванымі каранямі; пераплецены каранямі.

Лабановіч уздыхнуў лягчэй, як бы з яго плячэй зваліўся нейкі цяжар, бо дарога, траская і караністая, і лес усё ж такі дакучылі яму. *Я. Колас.*

Карэнны. 1. Спрадвечны, пастаянны.

Большасць карэнных местачкоўцаў, асабліва мужчын, яшчэ ў калектывізацыю падаліся на чыгунку — у стрэлачнікі, грузчыкі. *І. Навуменка.*

2. Які закранае асновы чаго-н.; асноўны, самы істотны.

Рэвалюцыя карэнным чынам змяніла лёс беларускага народа. *А. Адамовіч.*

3. Які мае адносіны да караня слова.

Пасля зычнага прыстаўкі карэннае і пераходзіць у **ы**, напрыклад: *с-ыграць, раз-ыграць, пад-ысці, пад-ымчацца, без-ыдэйны. Беларускае мова.*

КАРДЫНАЛЬНЫ // КАРДЫНАЛЬСКІ

Кардынальны. Галоўны, важны, самы істотны.

На працягу ўсяго свайго творчага шляху захаваў Дастаеўскі палымяную цікавасць да самых істотных, кардынальных праблем чалавечага існавання. *І. Навуменка.*

Кардынальскі. Які мае адносіны да кардынала, належыць яму.

Але сёння Эразму верылася ў лепшае. Дыпламатычныя перамогі ўжо блізка. Іхняй зарукаю будзе кардынальская мантыя, якую дапаможа атрымаць ліра Гусоўскага. *У. Арлоў.*

КАРОБАЧНЫ // КАРОБЧАТЫ

Каробачны. Які мае адносіны да каробкі.

Каробачная майстэрня.

Каробчаты. Які мае выгляд караба; выгнуты.

Аўтамат быў новы, зараджаны доўгім каробчатым магазінам. *А. Якімовіч.*

КАРОНІСТЫ // КАРОННЫ

Кароністы. З вялікай кронай — каронай дрэва.

Сінонім: купчасты.

Кароністае дрэва. Кароністая ліпа.

Каронны. 1. Які мае адносіны да кароны — царскага галаўнога ўбора.

Кароннае войска стаяла кругом, мястэчкі і сёлы карала агнём. *А. Вялюгін.*

2. Лепшы, найбольш удалы.

Каронны нумар праграмы. Каронная роля артыста

КАРОСЛІВЫ // КАРОСТАВЫ

Карослівы. Хворы каростай; у каросце.

Сям-там грэліся на сонцы карослівыя сабакі. *М. Лынькоў*

Кароставы. У выразе: кароставы клешч — клешч, які выклікае і пераносіць каросту ў жывёл і чалавека.

Кароста — заразная хвароба скуры чалавека і жывёлы, узбуджальнікі якой кароставыя кляшчы. *БелСЭ.*

КАРУНДАВЫ // КАРУНКАВЫ

Карундавы. Які мае адносіны да цвёрдага мінералу — карунду.

Карундавыя іголки для патэфонных пласцінак.

Карункавы. Які мае адносіны да карункаў — ажурных вырабаў для аздобы бялізны, адзення; зроблены з карункаў; падобны на карункі.

Яна была ў доўгай сукенцы з карункавым каўняром і та кімі ж манжэтамі, у капелюшы з букецікам прыколатых да яго штучных пралесак. *Л. Арабей.*

КАРЫСЛІВЫ // КАРЫСНЫ

Карыслівы. Які мае на ўвазе выгаду, карысьць, заснаваны на карысці; які імкнецца да асабістай выгады, карысці.

Мне гаварылі, што хлопцы ў групе недалюблівалі яго Ка-

рыслівы ён чалавек. Прыхільны толькі да таго, ад каго можа нешта мець сабе. *А. Марціновіч.*

Карысны. Які прыносіць карысьць.

— Я думаю, скончыўшы рабфак, падавацца ва універсітэт. Трэба добра павучыцца, каб быць карысным у жыцці. *Я. Колас.*

КАРЭЙКА // КАРЭЯНКА

Карэйка. Свіная або цялячая грудзінка спецыяльнага прыгатавання.

Хоць ён і не любіў свініны, але карэйка халоднага капчэння яму падабалася, і ён часта браў яе сабе на сьнеданне. *ЛіМ.*

Карэянка. Прадстаўніца народа, які складае асноўнае насельніцтва Карэі.

Як і многія жанчыны Усходу, карэянке прызвычаены пераносіць на галаве значны цяжар. *Звязда.*

КАРЭКТАРСКІ // КАРЭКТНЫ // КАРЭКТУРНЫ

Карэктарскі. Які мае адносіны да карэктара.

Але праз два гады цяжкія ўмовы прымусілі яго [Караленку] пакінуць інстытут і заняцца карэктарскай работай. *Беларусь.*

Карэктны. Тактоўны ў абыходжанні з людзьмі.

Сінонімы: ветлівы, далікатны.

Акуратны, карэктны, працавіты, ён бездакорна выконваў свае службовыя абавязкі. *І. Новікаў.*

Карэктурны. Які мае адносіны да карэктуры.

Верагодна, ён [Багушэвіч] не меў магчымасці зрабіць карэктурныя праўкі, і гэта з'яўляецца адной з прычын пэўнай арфаграфічнай непаслядоўнасці. *І. Крамко.*

КАРЭТАЧНЫ // КАРЭТНЫ

Карэтачны. Які мае адносіны да карэткі — рухомай часткі некаторых машын, механізмаў, апаратаў.

Карэтачны валік пішучай машынкi.

Карэтны. Які мае адносіны да карэты — коннага экіпажа на рысорах.

Карэтныя колы. Карэтныя рысоры.

КАСМАГОНІЯ // КАСМАЛОГІЯ

Касмагонія. Навука аб паходжанні, развіцці нябесных цел і іх сістэм.

Адзел астраноміі, які займаецца пытаннямі паходжання і развіцця нябесных цел, называецца касмагоніяй. *Астраномія.*

Касмалогія. Вучэнне пра Сусвет як пра адзінае цэлае.
Касмалогія развівалася як аддзел астраноміі; сучасная касмалогія выкарыстоўвае таксама агульныя палажэнні фізікі, астрафізікі, філасофіі. *БелСЭ.*

КАСМЕТЫЧНЫ // КАСМІЧНЫ

Касметычны. Які мае адносіны да касметыкі — сродкаў для надання свежасці і прыгажосці твару, целу.

Па тэлефоне Фінця Паўлаўна дазналася, што ў Маскве ёсць інстытут касметычнай медыцыны. *І. Грамовіч.*

Касмічны. Які мае адносіны да космасу, звязаны з яго асваеннем.

І спадарожнік каля зор, у той касмічнай далечы, звініць, шуміць на ўвесь прастор, Зямлі сваёй сігналячы. *Г. Кляўко.*

КАСТЛЯВЫ // КАСЦЯВЫ // КАСЦЯНЫ // // КАСЦІСТЫ // КОСНЫ¹ / КОСНЫ²

Кастлявы. Схуднелы, высахлы, з выступаючымі касцямі; сухарлявы.

Бабцы было гадоў пад дзевяноста. У твары і ў кастлявых руках ні крывінкі, вочы выцвілі, высахлі. *М. Лобан.*

Касцявы. Які мае адносіны да косці; з касцей.

У ніжэйшых пазваночных шкілет хрестковы, у вышэйшых і чалавека пераважна касцявы. *Звязда.*

Касцяны. 1. Выраблены з косці.

Сярод простаі мэблі кідалася ў вочы толькі вялізная стара-свецкая канапа, палічка якой была ўстаўлена касцянымі слонікамі рознай велічыні і пакрыта вышыванымі сурвэткамі. *М. Ваданосаў.*

2. Атрыманы, здабыты з касцей жывёлы.

У якасці змазкі прымяняюцца мінеральныя масла, вырабляемыя з нафты, касторавае масла (для змазкі матораў самалётаў), кедровае і касцяное масла. *Курс фізікі.*

Касцісты. 1. З шырокімі, буйнымі касцямі, якія прыметна выступаюць.

Праз якую гадзіну ён ужо ў прыцемках сядзеў і гаварыў з худым касцістым, можа, сямідзесяцігадовым старым. *І. Чыгрынаў.*

2. З мноствам дробных касцей (звычайна пра рыбу).

Акуні і плоткі — дробная касцістая рыба, і таму ў культурных вадаёмах іх не разводзяць. *П. Рунец.*

Косны¹. Схільны да ўсяго прывычнага; неўспрымальны да новага, перадавога; адсталы.

Нашай літаратуры не хапае гнеўнага, вострасатырычнага слова, вялікай нянавісці да недахопаў, да ўсяго гнілога і коснага, пошлага і дробязнага. *Д. Палітыка.*

Косны². Тое, што і к а с ц я в ы.

Косныя хваробы. Коснае рэчыва. Косны клей.

КАСЦЮМЕРНЫ // КАСЦЮМІРАВАНЫ // КАСЦЮМНЫ

Касцюмерны. Які мае адносіны да тэатральных і маскарадных касцюмаў, да іх вырабу і захоўвання.

Якраз на гэтым месцы быў некалі касцюмерны магазін, у якім артысты і падбіралі сабе касцюмы. *ЛіМ.*

Касцюміраваны. Адзеты ў маскарадны або тэатральны касцюм.

Усе ўдзельнікі вечара касцюміраванья і таму ўрачыстыя, святочныя, але як быццам бы нейкія незнаёмыя, чужыя. *ЛіМ.*

Касцюмны. Які мае адносіны да касцюма, прызначаны для яго.

Добрыя касцюмныя тканіны з натуральнай шэрсці і сінтэтычных матэрыялаў вырабляюцца на Мінскім камвольным камбінаце. *Звязда.*

КАШАМІРАВЫ / КАШМІРАВЫ / КАШМІРОВЫ // КАШМІРСКІ

Кашаміравы. Тое, што і к а ш м і р о в ы.

Цёмная, завязаная пад бараду кашаміравая хустка з чырвонымі кветкамі па ёй была насунута нізка на лоб, як не на самыя вочы, і ад гэтага Пёклін твар здаваўся яшчэ больш худым і цёмным, нават чорным. *Я. Сіпакоў.*

Кашміравы. Тое, што і к а ш м і р о в ы.

Кашміравая хустка. Кашміравая сукенка.

Кашміровы. Зроблены з кашміру — тонкай мяккай тканіны (звычайна шарсцяной).

Маці была захутана чорнай кашміровай хусткай і хавала позірк ад дачкі. *І. Грамовіч.*

Кашмірскі. Які мае адносіны да індыйскага штата Кашміра, да кашмірца.

Кашмірскі народ. Кашмірскія звычаі.

КВАДРА // КВАРТА

Ква́дра. Адна з чатырох фаз месяца (маладзік, сход, поўня, ветах).

У Верамейках сонца гэтае бачылі адны лічаныя хвіліны,

але надзея на перамену надвор'я была ўжо — як і заўсёды, з надыходам новай квадры. *І. Чыгрынаў.*

Кв́арта. Даўнейшая мера вадкіх і сыпкіх рэчываў (крыху менш за літр).

Гаспадыня ўвайшла ў хату спакойная і ласкавая, наліла яму вялікую кварту малака, накроіла сала, і ён, памятае, адчуў нешта вельмі ўдзячнае да яе. *В. Быкаў.*

КВАДРАНТ // КВАДРАТ

Квадрáнт. 1. Чацвёртая частка круга.

Возьмем цяпер поўны круг і правядзём у ім гарызантальны і вертыкальны дыяметры. Гэтыя дыяметры падзеліць круг на чатыры чвэрці (квадранты). *Геаметрыя.*

2. Прыстасаванне для наводкі артылерыйскіх гармат; старажытны астранамічны інструмент.

Квадрант — прылада для вертыкальнай наводкі гарматы паводле зададзенага вугла ўзвышэння. *БелСЭ.*

Квадрáт. 1. Роўнастаронні прамавугольнік; усё, што мае такую форму.

З гарышча праз аконца віднеўся сіні квадрат неба. *В. Хомчанка.*

2. Здабытак ад памнажэння пэўнага ліку на самога сябе. Квадрат адмоўнага ліку ёсць лік дадатны. *Алгебра.*

КВАКАННЕ // КВАКТАННЕ / КВАХТАННЕ

Ква́канне. Гучанне, падобнае на «ква-ква» (звычайна пра лягушак).

Мы падышлі да белых парэнчаў на мастках рэчкі, якой амаль зусім не было відаць. Праўда, яна адчувалася ў ціхім плёскаце вады аб берагі ды ў журботным кваканні жаб. *Я. Рамановіч.*

Квакта́нне. Кароткае адрывістае гучанне (пра курыц-квактух і некаторых іншых птушак).

Нечакана з-пад куста моцна залопалі крылы, і проста да ранішняга сонца з квактаннем кінулася матка-цяцёрка *Я. Ціхановіч.*

Квахта́нне. Тое, што квактанне.

Падыходзячы да сасняку, мы пачулі квахтанне глушчоў, пачулі, як яны пералятаюць з месца на месца — верныя адзнакі такавішча. *А. Гавеман.*

КВАКВА // КВАКТУХА / КВАХТУХА // КВАКША

Ква́ква. Птушка сямейства чаплевых з кароткімі нагамі і чубком на галаве.

Чорнагаловая кваква.

Квакту́ха. Курыца, якая выседжае або водзіць куранят
Чутна — дзесьці куранят кліча позняя квактуха. *М. Калачынскі.*

Квахту́ха. Тое, што квактуха.

Чуўся ўстрыжаны голас квахтукі — яна збірала куранят.

Ква́кша. Лягушка, якая жыве пераважна на дрэвах.

З паўзуноў неабходна назваць вераценніцу, балотную чарапаху, а з амфібій — квакшу, трытона грабенчатага і некаторых іншых. *В. Дзяменцеў.*

КВАЛІФІКАВАНЫ // КВАЛІФІКАЦЫЙНЫ

Кваліфікава́ны. Які мае спецыяльныя веды, навыкі; з высокай кваліфікацыяй; умелы, вопытны.

Заслонаў скардзіўся на адсутнасць металу, на тое, што не хапае кваліфікаваных рабочых. *М. Лынькоў.*

Кваліфікацыйны. Які вызначае, устанаўлівае кваліфікацыю — ступень годнасці, падрыхтаванасці да якой-н. работы.

Пасля выпускных кваліфікацыйных экзаменаў па добрай традыцыі праводзіцца свята працоўнага абраду — урачыстае пасвячэнне ў рабочыя. *Звязда.*

КВЕТАЧНЫ // КВЕТКАВЫ // КВЕТНІКАВЫ // КВЯЦІСТЫ

Квѐтачны. Прыгатаваны з кветак.

Кветачны адэкалон. Кветачная эсенцыя.

Квѐткавы. 1. Які мае адносіны да кветкі, кветак.

Кветкавы пыл лёгка распыляецца ў паветры. *К. Ціміразеў.*

2. Прызначаны для кветак.

На лаўках, што стаяць пасярэдзіне вуліцы, навокал кветкавай клумбы, групкамі сядзяць людзі з кнігамі. *П. Пестрак.*

Квѐтнікавы. Які мае адносіны да кветніка.

У Матруны кветнікавы ўчастак зусім маленькі, але ж так дагледжаны, што гладыёлусаў на ім заўсёды больш, чым у суседак. *Звязда.*

Квѐцісты. 1. З вялікай колькасцю кветак; пакрыты, усеяны кветкамі.

Люблю лугі квяцістыя, як закрасуе май, палеткі залацістыя, цябе, мой родны край. *А. Русак.*

2. З узорам у кветкі; яркі, каляровы.

Дзяўчаты стаялі асобнай купкай у яркіх квяцістых плаццях.
А. Асіпенка.

3. перан. Залішне напышлівы, занадта ўпрыгожаны (пра мову, стыль і г. д.).

Атрымаўся верш квяцісты, як і тая вясна, што нарадзіла яго.
А. Асіпенка.

КЛАВІР // КЛАВІШ / КЛАВІША // КЛАВІЯТУРА

Клавір. 1. Агульная назва ўсіх струнных клавійных інструментаў: клавікордаў, клавесіна, раяля, піяніна і інш.

— Гэта толькі клавір, а як мая сімфонія будзе выконвацца аркестрам, тады і дзіці зразумее. 3. Бядуля.

2. Пэралажэнне опернага ці сімфанічнага твора для спявання ў суправаджэнні фартэпіяна або для выканання на фартэпіяна.

У музыцы, у музыкантаў, кампазітараў шмат праблем. Галоўнае — выданне клавіраў, партытур, твораў кампазітараў мінулага. 1. Лучанок.

Клавіш. Пласцінка ў музычным інструменце (фартэпіяна, баяне і інш.), якую націскаюць для атрымання гуку.

Рука які ўжо раз цягнецца да клавіша магнітафона.
Т. Бондар.

Клавіша. тое, што і клавіш.

Твае лёгкія пальцы не кранаюць клавішаў. Яны лунаюць над імі. Г. Ланеўская.

Клавіятура. Сукупнасць усіх клавішаў.

Праз хвіліну дзяўчына-тэлеграфістка спрытнымі пальцамі шпарка пачала стукаць па клавіятуры апарата. Беларусь.

КЛАСАВЫ // КЛАСІЧНЫ // КЛАСНЫ

Класавы. Які мае адносіны да грамадскіх класаў.

Класавыя інтарэсы. Класавыя супярэчнасці.

Класічны. 1. Створаны класікам; узорны, дасканалы.

Авалоданне класічнай спадчынай мела важнае значэнне для развіцця самабытнага таленту Коласа. Л. Фіглоўская.

2. Які мае адносіны да старажытных грэкаў і рымлян.

Сінонім: антычны.

Інтэрнацыянальныя словы з'яўляюцца, як правіла, запазычаннямі з класічных моў — грэчаскай і лацінскай. Польшча.

Класны. 1. Які мае адносіны да вучнёўскага класа.

Дзеці вельмі любілі сваю класную настаўніцу — чулую, добрую жанчыну. Р. Няхай.

2. Які паказвае клас, мае высокую ступень чаго-н.

Класны спартсмен. Класная гульня.

У выразе: класны вагон (*уст.*) — пасажырскі вагон у адрозненне ад таварнага.

Даўно пад пагрузкай даўгі эшалон: платформы, цяплюшкі і класны вагон. *М. Калачынскі.*

КЛЕЙКАВІНА // КЛЕЙКАСЦЬ

Клейкавіна. Клейкае бялковае рэчыва, якое знаходзіцца ў зерні злакаў і не раствараецца ў вадзе.

Гэты крухмал, ператварыўшыся ў растваральны цукар, пасля доўгіх вандраванняў па расліне адкладаўся, нарэшце, у зерні ў выглядзе крухмалу або ў выглядзе клейкавіны. *Б. Розен.*

Клейкасць. Здольнасць склейваць, прыклеівацца; ліпучасць, ліпкасць.

Яны (былінкі) церушыліся, як сухія, і ў той жа час у іх заўважалася нейкая клейкасць, уласцівая толькі жывым раслінам. *У. Шыцік.*

КЛЕРК // КЛЕРЫКАЛ

Клерк. Канторскі служачы ў некаторых зарубежных краінах.

І дзіўна было Алесю, што і вахман, з выгляду мяшчаністы, востраносенкі акулярнік, — не клерк які-небудзь ды не дробны гаспадар, а селянін таксама. *Я. Брыль.*

Клерыкал. Член клерыкальнай партыі; прыхільнік клерыкалізму — рэакцыйнага палітычнага напрамку, які імкнецца ўзмацніць уплыў царквы на грамадска-палітычнае і культурнае жыццё.

Гэту навіну Лабановіч успрыняў без асаблівага задавальнення, бо тады ўжо хадзілі гутаркі, што да беларускай газеты прымазваюцца польскія клерыкалы. *Я. Колас.*

КЛІМАТАЛАГІЧНЫ // КЛІМАТЫЧНЫ

Кліматалагічны. Які мае адносіны да кліматалогіі — навукі аб клімаце.

Вельмі важным кліматалагічным фактарам, які робіць уплыў на прыхода-расход праменнай энергіі, з'яўляецца воблачнасць. *В. Дзяменцьеў.*

Кліматычны. Які мае адносіны да клімату.

Кліматычныя ўмовы цалкам адпавядаюць умовам паспяховага вырошчвання цукровых буракоў. *Беларусь.*

КЛЮЧНИЦА // КЛЮЧЫЦА

Ключніца. Уст. Служанка ў панскім маёнтку, у распараджэнні якой былі прадукты харчавання і ключы ад месц іх захоўвання.

Старая ўспамінала пра тое, як яе маці служыла ў пані ключніцай, і вельмі ж ганарылася гэтым.

Ключыца. Парная косць плечавога пояса, якая злучае лапатку з грудзінай.

Куля трапіла яму ў шыю ля самай ключыцы. *У. Дамашэвіч.*

КЛЮШКА // КЛЮШНЯ

Клюшка. Лёгкая палка з загнутым канцом для гульні ў хакей. Не простая гэта рэч — хакейнае клюшка. Ды і сам хакей, скажу я вам, гульня не абы-якая. *Р. Няхай.*

Клюшня. Канечная частка ножкі рака і ракападобных, якая нагадвае клешчы і служыць для хапання.

Маленькі краб, выкінуты хваляю на бераг, затаіўся пад каменем, дзе засталася крыху вільгаці, і пагражальна варушыць чорнымі клюшнямі. *Я. Бяганская.*

КЛЯЙМЁНЫ // КЛЯЙМОВЫ

Кляймёны. З кляймом.

Кляймёны конь. Кляймёны тавар.

Кляймо́вы. Які мае адносіны да кляйма; які з'яўляецца кляймом.

Кляймовы знак. Кляймовы след.

КЛЯПАЛЬНЫ // КЛЯПАНЫ

Кляпа́льны. Звязаны з кляпаннем; прызначаны для кляпання. Кляпальны малаток. Кляпальная работа.

Кляпа́ны. Зроблены кляпаннем; навоstrаны кляпаннем (пра касу).

Кляпаняе канструкцыі. Кляпаная каса.

КНЯГІНЯ // КНЯЖНА / КНЯЗЕўНА

Княгіня. Жонка князя.

Даўно пра княгіню забыла Княгініна, Халопенічы — пра халопаў даўно. *П. Панчанка.*

Няправільна. Падарожнік, што сядзіць у вазку, едзе да будучай нявесты — маладой княгіні (трэба: князёўны) Друцкай. *М. Лупсякоў.*

Княжна́. Тое, што і князёўна.

Раз бяседа вялікая ў князя была: на пасад дачку княжну садзілі. *Я. Купала.*

Князеўна. Незамужняя дачка князя; княжна.

У цэнтры ўвагі была князеўна з роду даўнейшых грузінскіх цароў. *Э. Самуйлёнак.*

КОБРА // КОРБА

Кобра. Вельмі ядавітая змяя вялікіх памераў з плямамі на шыі; жыве ў Азіі і Афрыцы.

Быў у нашым горадзе такі чалавек, які свае летнія адпачынкі траціў на тое, каб недзе ў пясках Сярэдняй Азіі ці на Каўказе лавіць ядавітых кобраў і гюрзаў. *Л. Дайнека.*

Корба. Ручка, якой прыводзяць у рух што-н.; дзяржанне.

Вера бярэцца за корбу, але спачатку круціць не ў той бок, мякіна струменьчыкам вылятае з каша. *С. Грахоўскі.*

КОННЫ // КОНСКИ

Конны. 1. Які мае адносіны да коней, прызначаны для іх
А я думаў, што на конным двары вы будзеце, можна сказаць, у зацішку ды ў цяпле. *Я. Скрыган.*

2. Які прыводзіцца ў рух коньмі.

Рухацца па лесе было вельмі цяжка. Не толькі аўтамашыны, але і фурманкі, гарматы коннай цягі даводзілася пераносіць на руках, бо на лясных дарогах гразь чаргавалася з пясчанымі заносамі. *Маладосць.*

3. Які мае адносіны да конніцы, складаецца з коннікаў

Лес шумеў, гуляла мяцеліца. Вакол — ні душы, наперадзе густы ельнік, за ім — паварот управа. І раптам адтуль выскачыў конны атрад. Імгненна прыйшло рашэнне — акапацца ў снезе і прыняць бой. *ЛіМ.*

4. Звязаны з яздой на конях.

Пачалі вывозіць лес: пасля доўгіх снежных заносаў нарэшце стала добрая конная дарога. *Звязда.*

Конскі. 1. Які мае адносіны да каня, належыць каню.

Грыбаед аціх побач з канём, ад якога патыхала потам і парай, а конскія бакі хадзілі хадунцом. *В. Быкаў.*

2. *Разм.* Вялікі, моцны.

Вялізны, з конскімі сківіцамі мужчына носіць за плячамі вінтоўку, глядзіць спадылба, злосна. *І. Навуменка.*

У выразе: ко н с к а я с і л а — адзінка вымярэння магутнасці.

Матор магутнасцю ў сто конскіх сіл.

КОРАК // КОРКА

Кóрак. 1. Затычка для бутэлек і іншай пасуды.

На стале і пад сталом валяліся крошкі, агрызкі селядцоў, скарынкі хлеба і коркі ад бутэлек. *Я. Колас.*

2. *Уст.* Цвёрдая набойка на падэшве абутку пад пяткай. Сінонімы: абцас, каблук.

Яна прыехала, апранутая з іголачкі, у чорных пальчатках да локцяў, размалёваная, на высокіх корках, у чорных акулёрах. *У. Дамашэвіч.*

Кóрка. Верхні зацвярдзелы слой чаго-н.

Усё — зямля, дрэвы, стрэхі — пакрылася звонкай ледзяной коркай. *І. Шамякін.*

КОРД // КОРДА

Корд. 1. Вельмі моцныя кручаныя ніткі, якія ідуць на спецыяльныя вырабы (напрыклад, аўтапакрышак).

Новы завод выпускае трывалы корд з віскозы для шыннай прамысловасці. *В. Вольскі.*

2. Разнавіднасць шарсцяной тканіны ў рубчык.

Касцюм з корду.

Корда. Доўгая вяроўка, на якой ганяюць коней па кругу пры выездзе, абучэнні.

На манежнай пляцоўцы ганялі на кордзе коней. *У. Караткевіч.*

КОРМЛЕНЫ // КОРМНЫ

Кóрмлены. Такі, якому давалі корм; якога накармілі.

Сінонім: накармлены.

Уся скаціна ўжо кормлена, а напаіць яшчэ трэба. *Звязда.*

Кóрмны. Якога кормяць на забой; выкармлены.

Сінонім: адкармлены.

З адрынку далятала тлумнае гагатанне гусей, крэкт качак; у хляўку ж сыта рохкалі чатыры кормныя вепрукі. *М. Вышынскі.*

КРАЙНІ // КРАЯВЫ

Кра́йні. 1. Які знаходзіцца з краю, на краі чаго-н.

Дом яго быў крайні з другога канца вуліцы. *А. Кулакоўскі.*

2. Надзвычайны, выключны.

Крайняя неабходнасць. Крайнія меры.

3. Найбольш радыкальны, рашучы, непрымірымы (пра погляды, напрамкі, палітычныя групоўкі і г. д.).

Мікола, які заўсёды выказваў самыя крайнія погляды, на-
супліваўся і змаўкаў. *І. Навуменка.*

Краявы. Які мае адносіны да краю як да адміністрацыйна-
тэрытарыяльнай адзінкі.

Там гаварылася пра рэшткі прыгонніцтва, прапагандавалася
ідэя краявой палітычнай аўтаноміі ў рамках Расіі. *М. Смолкін.*

КРАМЯНЁВЫ // КРАМЯНІСТЫ // КРАМЯНЫ // КРЭМНІЕВЫ

Крамянёвы. Які мае адносіны да цвёрдага мінералу крэме-
ню; зроблены з яго; які дзейнічае пры дапамозе крэменю.

У XVI веку паявіліся больш лёгкія і зручныя ружжы, з кра-
мянёвым ударным замком. *Гісторыя сярэдніх вякоў.*

Крамяністы. Усеяны каменнем; камяністы.

Хочацца спяваць пад ціхім, чыстым небам, у самоце песню
пра адзіноту на крамяністым шляху. *Я. Брыль.*

Крамяны. 1. Хрусткі, цвёрды, сакавіты.

Ірдзяцца на дужых суках крамяныя яблыкі жніўныя. *С. Гаў-
русёў.* || Поўны сілы, здароўя (пра чалавека). У дзвюх жаночых
галоўках наводдаць я пазнаю Веру і Кацю. Яны ўжо дарослыя,
крамяныя дзяўчаты. *Я. Скрыган.*

2. перан. Свежы, ядраны.

І здаровае, крамянае надвор'е, і яркія цёплыя фарбы маглі б
толькі радаваць і бадзёрыць нашых хадакоў. *А. Якімовіч.*

Крэміевы. Які мае адносіны да хімічнага элемента крэм-
нію, змяшчае ў сабе крэмній.

Сілікатныя тавары — такія тавары, у састаў якіх уваходзяць
розныя солі крэміевай кіслаты. *Таваразнаўства.*

КРАСАМОЎНІЦКІ // КРАСАМОЎНЫ

Красамоўніцкі. Характэрны для добрага прамоўцы.

Красамоўніцкі талент Івана Міхайлавіча быў усім вядомы,
і выхад яго на трыбуну выклікаў дружныя воплескі. *ЛіМ.*

Красамоўны. 1. Які ўмее добра, прыгожа гаварыць; надзеле-
ны красамоўствам.

— Сяргей Пятровіч я чалавек не красамоўны і тостаў гаварыць не люблю. *І. Шамякін.*

2. перан. Які без слоў, але вельмі выразна перадае, паказвае
што-н.; пераканаўчы, несумненны.

Красамоўныя шматкроп'і не закрывалі ад звычайнага маса-
вага чытача апушчанага радка. *М. Клімковіч.*

КРАТАВІНА // КРАТАВІННЕ

Кратавіна. *Разм.* Нара крата.

Ён дакасіўся да кратавін — аказваецца і краты тут паходзілі пад зямлёю! — яны ўзварушылі, нібы паўскапалі лугавіну, і грудкі вывернутаі на паверхню зямлі заміналі касіць. *Я. Сіпакоў.*

Кратавінне. *зб. Разм.* Кучкі зямлі, накапаныя кратамі.

Ён і сумаваў без яе [бабулі Гарусі] і радаваўся, што яна не прыбягае, не сочыць за ім, і яму не даводзіцца чырванець, што так поркаецца на кратавінні. *Я. Сіпакоў.*

КРАЯВІД // КРУГАГЛЯД

Краявід. Агульны выгляд якой-н. мясцовасці.

Сінонім: пейзаж.

Гутарак наслухаўшыся розных пра Радзіму ды пра белы свет, я, малы, узлазіў на бярозу, краявід — на цэлы сельсавет. *П. Панчанка.*

Кругагляд. 1. Прастора, якую можна ахапіць позіркам.

Асенняе сонца ўзнялося над зямлёй, і пашырэў кругагляд. *А. Чарнышэвіч.*

2. *перан.* Аб'ём ведаў, шырыня інтарэсаў каго-н.

Дзень за днём газета адкладае ў запасніках памяці чалавека пэўныя факты, звесткі, уяўленні, фарміруючы яго светапогляд і расшыраючы кругагляд. *Б. Стральцоў.*

КРОЎНЫ // КРЫВАВЫ // КРЫВЯНІСТЫ // КРЫВЯНЫ

Кроўны. 1. Родны па крыві; які паходзіць ад адных продкаў. А навіны ўзбуджалі і пасялялі ў кожнага жаданне паехаць дадому, пабачыць кроўных. *П. Галавач.*

2. Надзвычай важны, які блізка закранае каго-што-н.

Літаратура становіцца кроўнай народнай справай. *Ю. Пшыркоў.*

3. *Разм.* Уласнае, нажытае цяжкаю працай.

Пазганялі нас паны з нашай кроўнай зямлі, папалілі нашы хаты, разбурылі нашы гарапашніцкія двары, разграбілі наш набытак. *Я. Колас.*

Крыва́вы. 1. Заліты крывёю; у крыві.

Сінонім: акрываўлены.

Лейтэнант клапатліва адагнаў муху, сеўшую на крыва́вы бінт, якім была перавязана рука камісара. *І. Шамякін.*

2. Які суправаджаецца праліццём крыві.

Сінонім: кровапралітны.

Далёка ад Беларусі, на поўдні, ішлі крыва́выя баі. *І. Новікаў.*

3. Ярка-чырвоны, колеру крыві.

Крывавае сонца ўставала з-за небасхілу. У. *Дамашэвіч*
Крывяністы. У якім шмат крыві; з крывёю.

Пасля катаванняў у фашысцкіх засценках яго цела доўгі час было пакрыта страшнымі крывяністымі падцёкамі. *Звязда.*

Крывяны. Які мае адносіны да крыві; з крыві.

Паспрабавалі палічыць крывяныя плямы на зямлі, але хутка збіліся з ліку. *І. Шамякін.*

КРУГАВЫ // КРУЖНЫ

Кругавы. Які мае адносіны да круга, адбываецца па кругу.

Танкі сталі веерам, падрыхтаваліся да кругавой абароны.

І. Мележ.

Кружны. Непрамы, абходны, акольны (пра дарогу, сцежку і інш.).

Дабірацца на далёкія сенажаці давялося кружным шляхам — летнікам, і не на машынах, а коньмі. *Б. Сачанка.*

КРУГЛЕЦЬ // КРУГЛІЦЬ

Круглёць. Станавіцца больш круглым, набываць акруглую форму; папраўляцца, таўсцець.

Калі хто са старэйшых дапускаў які промах, нехайства, — тады вочы ў старшыні круглелі, халодныя лызінкі свяціліся ў іх.

М. Паслядовіч.

Кругліць. што. *Разм.* Рабіць круглым, надаваць акруглую форму.

На ёй белы шарсцяны світэр, які вельмі ж да твару, бо яшчэ болей кругліць і без таго кругляя плечы. *Б. Сачанка.*

КРУГЛЫ // КРУГЛЯВЫ

Круглы. 1. Які мае форму круга, шара, цыліндра або нагадвае іх.

На маленькім круглым століку перад ім быў пастаўлен чайны прыбор, на сподачку ляжаў цукар і пячэнне. *М. Ваданосаў.*

2. *Разм.* Поўны, абсалютны.

Засталася Марыйка круглай сіратой з двума братамі-малалеткамі. *П. Місько.*

3. У спалучэнні са словамі «год», «дзень», «суткі» абазначае: увесь, цэлы.

Волеччын голас, калі яна паганяла каня, чуўся на полі круглы дзень. *К. Чорны.*

Круглявы. *Разм.* Круглаваты, акруглены.

Глечык, поўны ўвагі на круглявым хлапечым твары, абапіраўся на руку і слухаў. *В. Быкаў.*

КРУМКАЧОВЫЯ // КРУМКАЧЫНЫ

Крумкачовыя. *мн.* Сямейства птушак, да якога адносяцца крумкач, варона, грак, галка і інш.

Сойка — прыгожая птушка нашых лясоў — таксама з сямейства крумкачовых.

Крумкачыны. Які мае адносіны да крумкача, характэрны для яго.

Крумкачыны крык. Крумкачынае гняздо.

КРУПОЗНЫ // КРУПЧАСТЫ¹ // КРУПЧАСТЫ² // КРУПЯНЫ

Крупозны. Які мае адносіны да крупу — запалення гартані і трахеі, якое суправаджаецца задышкай.

Ход крупознай пнеўманіі іншы раз зацягваецца, тэмпература даволі доўга не зніжаецца, а ў далейшым развіваюцца ўскладненні. *Звязда.*

Крупчасты¹. Рассыпісты, зярністы; падобны на крупы.

Ціхі ранак. Снег крупчасты пад падэшвамі рыпіць. *Н. Гілевіч.*

Крупчасты². *Разм.* Заражаны трыхінелай.

Кій быў з асмаленага ядлоўцу, ім Марцін расшчамляў свінням пашчэнкі, глядзеў, ці не крупчастыя. *А. Карлюк.*

Крупяны. Які мае адносіны да круп, іх вырабу; прыгатаваны з круп.

Неабходна значнае павелічэнне пасяўных плошчаў пад крупяныя культуры, і ў першую чаргу такой непатрабавальнай да ўмоў культуры, як грэчка. *Звязда.*

КРУХМАЛЕНЫ // КРУХМАЛІСТЫ // КРУХМАЛЬНЫ

Крухмалены. Прамочаны растворам крухмалу; крухмальны (*у 2 знач.*).

Выдалі ўсім нам свежую пасцельную бялізну — адпрасаваную, крухмаленую, снежна-белую. *ЛіМ.*

Крухмалісты. Багаты крухмалам.

Плошчы, занятыя лепшымі гатункамі крухмалістай бульбы, з кожным годам павялічваюцца ў нашай рэспубліцы. *Звязда.*

Крухмальны. 1. Які мае адносіны да крухмалу; прыгатаваны з крухмалу.

У зонах спіртавых і крухмальных заводаў трэба ўкараняць гатункі бульбы з высокім утрыманнем крухмалу. *Звязда.*

2. Прамочаны растворам крухмалу; накрухмалены
3-пад крухмальных манжэтаў высунуліся рукі — тонкія, беля, амаль празрыстыя пальцы. *Б. Мікуліч*

КРУШНЯ // КРУШЫНА

Кру́шня. Вялікая куча каменя.

Лясок, а за ляском — узгоркі, ля крушні крушня, нібы горкі.
А. Лойка.

Крушы́на. Невялікае лісцёвае дрэва з чорнымі неядомымі ягадамі.

Кусты крушыны маладой карэннем дол прышылі. *Г. Кляўко.*

КРЫВЕЦЬ // КРЫВІЦЬ

Крыве́ць. *Разм.* Станавіцца крывым.

Пачаў ён крывець даўно ўжо, спачатку амаль непрыкметна неяк, а цяпер дык зусім кульгавіць.

Крыві́ць. *што.* Рабіць крывым, перакошаным.

«Следчы» паціскае плячамі. Злая ўсмешка крывіць яго губы.
Я. Колас.

КРЫЖАВАНЫ // КРЫЖАВЫ // КРЫЖОВЫ

Крыжава́ны. Які перасякаецца крыж-накрыж; перакрыжаваны.

З маёнтка Зоська пускаецца ў панскую каплічку, якая стаіць недалёка на крыжаванай дарозе. *З. Бядуля.*

Крыжавы́. 1. Перакрыжаваны, скрыжаваны.

На крыжавых пуцінах з ёю я сустрэўся — куды ісці, не ведала яна. *Я. Купала.*

2. Які мае адносіны да ніжняй часткі хрыбетніка — крыжа.

Крыжавыя пазванкі зрастаюцца ў адну масіўную косць — крыж. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Крыжовы́. Які мае адносіны да крыжа або нагадвае яго па форме.

На фоне чыстага неба цямнее крыжовым верхам старая яліна. *ЛіМ.*

КРЫМІНАЛАГІЧНЫ // КРЫМІНАЛІСТЫЧНЫ // КРЫМІНАЛЬНЫ

Крыміналагі́чны. Які мае адносіны да крыміналогіі — вучэння аб злачыннасці як сацыяльнай з'яве.

Крыміналагічныя даследаванні.

Крыміналі́стычны. Які мае адносіны да крыміналістыкі —

юрыдычнай дысцыпліны, якая вывучае метады расследавання злачынстваў.

Крыміналістычная экспертыза.

Крымінальны. Звязаны са злачынствам; злачынны.

Разведчыкі, сувязныя данеслі, што ва ўсёй гэтай справе вінаваты салдаты спецыяльнага батальёна, які фарміравалі гітлераўцы з паліцаяў ды з рознага крымінальнага зброду. *М. Лынькоў.*

КРЫТЫКАНСКІ // КРЫТЫЧНЫ¹ / КРЫТЫЧНЫ²

Крытыканскі. Характэрны для крытыкана — чалавека, схільнага да прыдзірлівай, неабгрунтаванай крытыкі, звычайна павярхоўнай.

Цалкам крытыканскі характар яго выступлення выклікаў рэзка адмоўную рэакцыю ўсіх прысутных на сходзе. *Звязда.*

Крытычны¹. 1. Які заключае ў сабе крытыку, з'яўляецца крытыкай.

У апошні час з'явілася нямала крытычных прац, якія чытаюцца з карысцю, выклікаюць сур'ёзны роздум над жыццём і літаратурай. *А. Гардзіцкі.*

2. Здольны крытычна адносіцца да каго-чаго-н.

Першы раз за гады замужства акінула Аўгіння крытычным вокам хату свайго мужа. *Я. Колас.*

Крытычны². Вельмі цяжкі, небяспечны; пераломны.

Яму ўвогуле падабаюцца вострыя, крытычныя моманты, калі жыццё вісіць на валаску, калі за нейкі міг трэба прыняць важнае, адказнае рашэнне. *І. Навуменка.*

КРЫЎДАВАЦЬ / КРЫЎДЗІЦА // КРЫЎДЗІЦЬ

Крыўдаваць. Мець крыўду на каго-н.; крыўдзіцца.

Я не памятаю, каб хто-небудзь, калі-небудзь крыўдаваў на яго [Я. Коласа] крытычны разбор, на яго добразычлівыя парады. *М. Лынькоў.*

Крыўдзіцца. Адчуваць крыўду, прымаць што-н. за крыўду.

Ціхон Ціханавіч не ўмеў крыўдзіцца і мірыўся з усім, што тварылася дома. *І. Грамовіч.*

Крыўдзіць. каго. Наносіць крыўду.

Ен [Е. А. Міровіч] мог і ўзлавацца, накрычаць на акцёра, скарыстаць сваю рэжысёрскую ўладу, але гэта ніколі не крыўдзіла, не зневажала, бо ішло ад шчырага сэрца, ад бацькоўскіх клопатаў і пачуцця адказнасці за спектакль і кожнага выканаўцу. *Я. Рамановіч.*

КРЫЎДЛІВЫ // КРЫЎДНЫ

Крыўдлівы. Які лёгка крыўдзіцца, схільны бачыць крыўду, знявагу там, дзе іх і няма.

Чалавек я па сваёй натуры не крыўдлівы, даваў кожнаму, хто толькі таго хацеў, у ахвоту пасмяяцца з сябе і са сваёй пісаніны. *Б. Сачанка.*

Крыўдны. Які наносіць каму-н. крыўду, які заключае ў сабе крыўду.

Сяргей Іванавіч раптам пашкадаваў, што ўчора нагаварыў ёй шмат непрыемнага, крыўднага. *А. Марціновіч.*

КРЫШТАЛЁВЫ / КРЫШТАЛІЧНЫ // // КРЫШТАЛЬНЫ // ХРУСТАЛЬНЫ

Крышталёвы. 1. Тое, што і крышталічны.

Крышталёвая будова рэчыва.

2. Тое, што і крышталёвы (у 2 знач.).

Крышталёвая вада.

Крышталічны. Які мае адносіны да крышталю; які складаецца з крышталёў.

Сапраўднае цвёрдае цела мае крышталічную будову і плавіцца толькі пры пэўнай тэмпературы. *Б. Розен.*

Крышталёвы. 1. Тое, што і крышталічны.

Крышталёвая каніфоль.

2. перан. Празрысты, светлы, чысты.

Крышталёвымі кроплямі цёплай жывіцы слязіліся свежыя пні і акоранае яловае бярунне. *М. Машара.*

3. перан. Бездакорны, беззаганны (пра чалавека, яго якасці).

Павінна ж быць усё ў жыцці крышталёвым, як сумленне, чэсць, — калі ржу не саскрасці, іржа й жалеза пераесць. *П. Броўка.*

Хрусталёвы. 1. Які мае адносіны да хрусталу — шкла выскокай якасці.

У думках ён ужо вызначыў, дзе развесіць дываны, паставіць, вядома, новы гарнітур, .. у залу, на відным месцы, павесіць чэшскую хрусталёвую люстру. *А. Дзятлаў.*

2. перан. Празрысты; чысты, звонкі.

Хрусталёвая капля расы. Хрусталёвы звон.

КРЫШТАЛЬ // ХРУСТАЛЬ

Крышталёвы. Цвёрдае цела, якое мае натуральную форму мнагагранніка.

Крышталі кварцу. Крышталі солі.

Хрусталь. 1. Шкло высокай якасці, якое мае асобы бляск і здольнасць моцна праламляць святло.

Бакалы, вазы і кілішкі са штучнага хрусталу пераліваліся ўсімі колерамі вясёлкі. *І. Шамякін.*

2. Вырабы з такога шкла.

Сервант з фарфорам, хрусталём.

КРЭМЕНЬ // КРЭМНІЙ

Крэмень. 1. Вельмі цвёрды мінерал (раней выкарыстоўваўся для высыкання агню).

Сінонім: скалка.

Крэмень высыкаў іскры за іскарай, але вогнішча не хацела распальвацца... *В. Іпатава.*

2. *перан.* Пра чалавека з цвёрдым, стойкім характарам.

— Вы ў гэтага хлапчука ні аб чым не пытайцеся. Не скажа. Гэта не хлопец, а крэмень. *М. Лынькоў.*

Крэмній. Хімічны элемент, які ўваходзіць у састаў большасці горных парод.

[Крэмній] займае другое месца паводле распаўсюджанасці ў прыродзе пасля кіслароду. *БелСЭ.*

КУДЗЕЛІСТЫ // КУДЗЕЛЬНЫ

Кудзелісты. *Разм.* Падобны на кудзелю; лахматы, пушысты. Трапяткім золатам пераліваліся кудзелістыя хмаркі. *М. Лынькоў.*

Кудзельны. Зроблены з кудзелі — прадзіва з прасніцы.

Ночкамі нядзельнымі маці ніткі там з барады кудзельнае выскубала нам. *А. Куляшоў.*

КУЛЬТЫВАВАННЕ // КУЛЬТЫВАЦЫЯ

Культываванне. 1. Развядзенне, вырошчванне (пра расліны).

Спрыяльныя глебавыя ўмовы для культывавання цукровых буракоў маюцца ў Віцебскай і Мінскай абласцях. *Беларусь.*

2. Развіццё, удасканалванне чаго-н. якім-н. спосабам; са-дзейнічанне развіццю чаго-н.

Культываванне патрыятызму. Культываванне калектывізму.

Культывацыя. Апрацоўка глебы культыватарам.

Ранняя вясной было праведзена баранаванне і культывацыя зябліва. *М. Арочка.*

Ня правільна. Культывацыя (трэба: культываванне) толькі адной культуры, як вядома, прыводзіць да масавага размнажэння шкоднікаў лесу. *Звязда.*

КУПАЛЬНЫ // КУПАЛЬСКИ

Купальны. Які мае адносіны да купання; прызначаны для купання.

Купальны сезон. Купальны касцюм.

Купальскі. Які мае адносіны да купалля, да абрадаў, звязаных з гэтым старажытным святам.

На купалле моладзь звычайна выпраўлялася з купальскімі песнямі, заклікала ўсіх ісці на гулянне. *А. Ліс.*

КУПИСТЫ / КУП'ІСТЫ // КУПЧАСТЫ

Купісты. Тое, што і куп'істы.

На купістым балоце стаяў рэдзенькі і невысокі хмызняк.
У. Федасеенка.

Куп'істы. Пакрыты купінамі, з купінамі.

І выйшла [Тэкля] у канец поля, да сенажаці, якая пераходзіла ў куп'істае балота, якое цягнулася аж да рэчкі. *А. Жук.*

Купчасты. 1. З пышнай густой кронай (пра дрэвы); карністы.

Як і да вайны, тут перад вокнамі зелянелі ў два рады купчастыя клёны. *І. Мележ.*

2. Пакрыты купінамі; куп'істы.

Калі Віктар выбраўся на купчастую балоцістую палянку, дык убачыў, што Мірон схіліўся над журавінамі. *Я. Маўр.*

КУПЛЕНЫ // КУПЛЭНЫ

Куплены. Які купілі, набылі за грошы.

Бацька ягоны не меў надзелу, і сям'і даводзілася жыць з няпэўных і непастаянных заробкаў, на ўсім купленым. *М. Стральцоў.*

Куплёны. Не свайго вырабу, набыты за грошы.

І валёнкі ў яе з куплёнымі галёшамі — бліскучымі-бліскучымі. *А. Васілевіч.*

КУРАВА // КУРЫВА

Курава. *Разм.* Асадак дыму; копаць, сажа.

Сінонім: куродем.

Мы зналі: за дымам і куравам чорным навек праясніцца зацьмелая даль. *А. Гурло.*

Курыва. *Разм.* Тое, што кураць; папяросы, цыгарэты, тытунь.

— Курцу, ведаеш, без курыва, што п'яніцы без гарэлкі. *А. Васілевіч.*

ЛАБАРАНЦКІ // ЛАБАРАТОРНЫ

Лабаранцкі. Які мае адносіны да лабаранта.

Усе заданні кіраўніка групы ён выконваў добрасумленна і кваліфікавана, свае лабаранцкія абавязкі ведаў дасканала.

Лабараторны. Які мае адносіны да лабараторыі.

Аднак усе іх доследы не выйшлі са стады лабараторных даследаванняў. *Б. Розен.*

ЛАГЧЫНІСТЫ // ЛАГЧЫННЫ

Лэгчыністы. З мноствам лэгчын, багаты лэгчынамі.

Грэблі і лэгчыністыя дарогі скрозь былі выбрукаваны тонкім бяруннем і плашкамі. *К. Чорны.*

Лэгчынны. Які мае адносіны да лэгчыны; звязаны з лэгчынай.

Лэгчыннае месца. Лэгчынная вільгаць.

ЛАЗУРАК // ЛАЗУРЫТ

Лазурак. 1. Светла-сіні колер, колер яснага неба.

Сінонім: блакіт.

На хмарным небе вызначылася мясцінка сіняга лазурку. *Ц. Гартны.*

2. Фарба светла-сіняга, блакітнага колеру.

Сінія фарбы — ультрамарын і малярны лазурак. *Таваразнайства.*

Лазурт. Мінерал цёмна-сіняга колеру; выкарыстоўваецца для дробных вырабаў, упрыгожанняў, прыгатавання фарбаў (ультрамарыну).

Трапляецца лазурт у суцэльных шчыльных масах, часам у крышталях кубічнай сістэмы. Колер лазурна-сіні, блакітны, фіялетава. Бляск шклянны. *БелСЭ.*

ЛАКАЛІЗАВАНЫ // ЛАКАЛЬНЫ

Лакалізаваны. Абмежаваны пэўным месцам.

Праўда, прастора гэта не лакалізавана, але яна заўсёды рэальная і канкрэтная ў сваіх дэталях. *У. Дубоўка.*

Лакальны. Уласцівы толькі пэўнаму месцу, мясцовасці.

Сінонім: мясцовы.

Лакальны характар вывадаў і абагульненняў, заснаваны на мясцовых фактах, не заслання сабой сутнасці справы.
Б. Стральцоў.

ЛАКАМАБІЛЬ // ЛАКАМАТЫЎ

Лакамабіль. Паравая ўстаноўка, якая прыводзіць у рух розныя машыны; паравік.

Электрастанцыю будуць пачынаць. Пакуль што прывезлі толькі лакамабіль. Во, чуеш, і цыркулярка заспявала. *Я. Брыль.*

Лакаматыў. Машына (паравоз, цеплавоз, электравоз) для перамяшчэння па рэйках чыгуначных вагонаў.

Заўсёды, калі лакаматыву выпадала патрэба развярнуцца, .. ён бег сюды, спыняўся на крузе, круг круціўся і скіроўваў лакаматыў лупатым вокам наперад. *В. Казько.*

ЛАКІРАВАЛЬНЫ // ЛАКІРАВАНЫ // // ЛАКІРОВАНЫ // ЛАКІРОВАЧНЫ

Лакіравальны. Які мае адносіны да лакіравання, прызначаны для яго.

Цэх атрымаў новыя лакіравальныя машыны, і таму ёсць усе падставы значна палепшыць якасць прадукцыі. *Звязда.*

Лакіраваны. 1. Пакрыты лакам.

Праўда, самога пана бачылі ў Руднічах толькі адзін раз. Прыкаціў у лакіраванай брычцы, агледзеў дом, палеткі, пераначаваў і паехаў. *Я. Курто.*

2. *перан.* Бліскучы, глянцавіты.

Росы сплывалі з абмытых, нібы лакіраваных дрэў. *У. Караткевіч.*

Лакіраваны. Тое, што і л а к і р а в а н ы.

Лакіраваная шафа. Лакіраваныя чаравікі.

Лакіравачны. Які мае адносіны да лакіравання; звязаны з лакіраваннем, прызначаны для яго.

У лакіравачным цэху я наглядаў за лакіроўкай абадоў і рам. *Беларусь.*

ЛАКТАЦЫЯ // ЛАКТОЗА

Лактацыя. Працэс утварэння і выдзялення малака ў самак млекакормячых; перыяд такога выдзялення малака.

Прадукцыйнасць хоць і невысокая (у межах 3000—3500), удоі на працягу ўсёй лактацыі раўнамерныя. *М. Кавалёва.*

Лактоза. *Спец.* Цукар, які ўтрымліваецца ў малаце млекакормячых.

Сінонім: малочны цукар.

Ад браджэння лактозы малака атрымліваюць кісламалочныя прадукты. *БелСЭ.*

ЛАПЦЮЖНІЦКІ // ЛАПЦЮЖНЫ

Лапцюжніцкі. *Разм.* Які мае адносіны да лапцюжніка.

Лапцюжніцкая апратка. Лапцюжніцкая гаспадарка.

Лапцюжны. *Разм.* Бедны, адсталы; цяжкі, жабрацкі (пра лёс, долю).

Дзед заплятае аборы, лёс свой лапцюжны кляне. *М. Калачынскі.*

ЛАПЧАСТЫ // ЛАПЧАТЫ

Лапчасты. 1. Падобны па форме на лапу, лапы.

Стаіць вялізны стары лось, гарбаносы, з цёмнаю шэрсцю на спіне, са здаравеннымі лапчастымі рагамі. *Я. Колас.*

2. З мноствам лап, з вялікімі пышнымі лапамі (пра дрэвы)

Млее над хатаю светлы, лапчасты маньчжурскі арэх. *У. Караткевіч.*

Лапчаты. 1. Які мае лапы з перапонкамі.

Лапчаты гусак. Лапчатая качка.

2. Які мае лапу, лапы (пра інструменты, прыстасаванні)

Лапчаты культыватар.

ЛАРОК // ЛАТАК // ЛАТОК

Ларок. Гандлёвая палатка.

Прадавалі ў палатках арцельны тавар ганчары, а ў ларках садаводы — калгаснага лета дары. *А. Куляшоў.*

Латак. Адкрыты жолаб для сцёку, ссыпання чаго-н.; латок (*у 2 знач.*).

Тут вясной уся вёска спускае сок з бяроз. І сцякае ён у гладышы і дзежачкі па тонкіх латаках. *А. Васілевіч.*

Латок. 1. Адкрыты прылавак (або пераносная скрынка, столік) для гандлю на вуліцы.

Гандлявалі з латкоў, з крам, з будак, а старызнікі раскладвалі свой тавар проста на зямлі. *Я. Скрыган.*

2. Адкрыты жолаб для сцёку, ссыпання чаго-н.; латак.

Алёша прыпыняе камбайн і любуецца, як цераз латок ільцеца з бункера ў скрыні жывы вясёлы струмень збожжа. *І. Шамякін.*

ЛАСАСЁВЫ // ЛАСАСІНАВЫ

Ласасёвы. Які мае адносіны да ласося; звязаны з лоўляй і развядзеннем ласося.

Ласасёвая ікра. Ласасёвая пуціна.
Ласасінавы. Які мае адносiны да ласасiны — мяса ласося.
Ласасiнавыя кансервы.

ЛАСIНАВЫ // ЛАСIНЫ

Ласiнавы. Зроблены, сшыты з ласiны — вырабленай скуры лася.

Ласiнавая куртка. Ласiнавыя боты.

Ласiны. Які мае адносiны да лася, належыць яму.

Наўкол тайга і тайга, ні прагалiны, ні сцежкі, ні аднае жывое душы, ні дымка, ні жывога гуку, толькі сям-там дарогу перакрыжавалі ласiныя сляды ды заечыя сцяжынкi. *С. Грахоўскі.*

ЛАСКАВЫ // ЛАСКАЛЬНЫ

Ласкавы. Поўны ласкі, любві; пшчотны, ветлівы.

Сухенькая, тоненькая, як былінка, твар увесь у зморшчынах, як печаная груша, але якая прыветная і ласкавая была гэта бабулька. *А. Чарнышэвіч.*

Ласкальны. У граматыцы: які ўносіць сваёй формай адценне ласкі ў значэнне слова.

Вельмі разнастайныя эмацыянальна-ацэначныя формы, сярод якіх можна бачыць ласкальныя і неадабральна-зняважлівыя. *П. Сцяцко.*

ЛАЎР // ЛАЎРА

Лаўр. 1. Паўднёвае вечназялёнае дрэва з пахучым лісцем, якое ўжываецца як прыправа.

Прыгожы лаўр, услаўлены паэтамі ўсяго свету, але ён расце не на ўсякай глебе. *Р. Шкраба.*

2. звычайна мн. Вянок з лісця гэтага дрэва ці галінка як сімвал перамогі, узнагароды.

Веру, што лаўры вам не патрэбны. *У. Шыцік.*

Лаўра. Назва буйных і важных па свайму становішчу мужчынскіх манастыроў.

З захапленнем разглядалі турысты залатыя, бліскучыя на сонцы купалы Кіева-Пячэрскай лаўры і старажытных цэркваў. *ЛіМ.*

ЛАФЕТ // ЛАФІТ

Лафёт. Станок, на якім замацоўваецца ствол артылерыйскай гарматы.

Выводзіў з бою свае батарэі і маёр. Раненыя ляжалі на лафетах. Услед за батарэяй пайшлі і мы. *Р. Няхай.*

Лафіт. Гатунак чырвонага вінаграднага віна.

Бутэлька лафіту.

/ ЛЕДАВІКОВЫ // ЛЕДЗЯНІСТЫ // ЛЕДЗЯНЫ //
// ЛЕДНІКОВЫ // ЛЕДАВЫ / ЛЯДОВЫ

Ледавіковы. *Разм.* Тое, што і ледніковы.

На самай ростаньцы, з-пад аграмаднага ледавіковага каменя-валуна біла крыніца, і над ёю стаяў вялізны дубовы крыж. *В. Кармазаў.*

Ледзяністы. Які ператварыўся ў лёд; падобны на лёд.

Было пуста на вуліцы, паціскаў восеньскі марозік, пачынаў дзьмуць пранізлівы вецер, прапахлы ледзяністым халадком снегу. *А. Жук.*

Ледзяны. 1. Які мае адносіны да лёду; з лёду; абледзянелы.

Уначы яшчэ задыхаліся ад сцюжы, а ўдзень сляпіла вочы зыркае сонца, звінелі капяжы, з-пад сумётаў выбіваліся каламутныя раўчукі, Біязінка злізвала апошнія ледзяныя закрайкі і набухала празрыстай крынічнай вадою. *С. Грахоўскі.*

2. Вельмі халодны; халодны як лёд; застылы, адубелы.

Дакладная прыкмета: цецерукі нанач у снег зашываюцца — трашчаць марозу, гуляць ледзяным ветрам. *Р. Ігнаценка.*

3. *перан.* Пагардліва-халодны, знішчальны; халодна-раўнадушны, абыякавы.

Ледзяны позірк. Ледзяны выраз твару.

Ледніковы. Які мае адносіны да ледніка, глетчара.

Ледніковае покрыва. Ледніковыя азёры.

Лёдавы. Які адбываецца ў ільдах; які складаецца з ільдоў (часцей пра Паўночны Ледавіты акіян).

Дзякуй богу, ззаду засталіся лёдавыя прасторы паўночных мораў, айсбергі, туманы, праліў Вількіцкага, моцна забіты льдамі .. *Я. Бяганская.*

Лядовы. Тое, што і лёдавы.

Карабель наш «Арол», атрыманы ў часе вайны ад амерыканцаў, не быў прыстасаваны для плавання ў лядовых шыратах, і нашы сябры і знаёмыя глядзелі на нас як на вельмі рызыкаўных людзей. *Я. Бяганская.*

Няправільна. Зноў дыхнуў лядовы (трэба: ледзяны) вецер. *К. Буйло.*

ЛЕДЗЯНЕЦЬ // ЛЕДЗЯНІЦЬ

Ледзянець. 1. Пакрывацца зверху лёдам.

Зіма ніяк не клалася на зямлю — з неба імжэў дождж са снегам, на эстакадзе рабілася коўзка, а ўначы пры марозе ўсё ледзянела. *В. Кармазаў.*

2. Станавіцца халодным, як лёд, мерзнуць, дубець; нямець.

Далібор павольна ехаў на кані і адчуваў, як мярцвее і ледзянее зямля і неба. *Л. Дайнека.*

Ледзяніць. каго-што. 1. Ператвараць у лёд; замарожваць.

Браўся мароз — ды на суткі, не болей, ледзяніў толькі снег, не выйсці, не высунуцца на дарогу. *І. Пташнікаў.* || Пранізваць холадам. Холад настойліва забіраўся пад майкі і ледзяніў цела. *У. Карпаў.*

2. перан., звычайна са словамі «кроў», «сэрца», «душу» і пад. Даводзіць да стану здранцвення, жаху.

Ці могуць людзі, паміраючы, адчуваць сябе шчаслівымі?.. Такога, мусіць, не бывае: усведамленне рэальнай смерці ледзяніць усе пачуцці чалавека. *А. Капусцін.*

ЛЕЖАНЬ // ЛЕЖНЯ

Лэжань. Разм. Чалавек, які любіць доўга спаць, ляжаць. Сінонім: лодар.

Спіць гэты лэжань пад цёплымі хмарамі, а мы гаспадарым як гаспадарылі. *М. Лужанін.*

Лэжня. 1. Месца, дзе ляжаць, хаваюцца гуртамі дзікія жывёлы; след звера, які ляжаў на зямлі.

Каб не снег, каб не заглядзеўся, каб лэжня бадзязі была трохі далей, каб не паслізнулася нага — ехаў бы жывы-здаровы. *У. Караткевіч.*

2. Працяглае, доўгае ляжанне; вылежванне ў пасцелі.

Пачынаюць балець плечы і спіна ў крыжы — ад лэжні. *І. Пташнікаў.*

ЛЕЙКЕМІЯ // ЛЕЙКОМА

Лейкемія. Захворванне крыві, пры якім рэзка павялічваецца колькасць лейкацытаў.

Сінонімы: лейкоз, белакроўе.

Любое павышэнне абпраменьвання звязана з павышэннем колькасці ракавых захворванняў, у прыватнасці лейкеміі. *ЛіМ.*

Лейкома. Пляма на рагавой абалонцы вока.

Сінонім: бяльмо.

Доктар, відаць па звычцы, спачатку так і казаў — лейкома,

але стары не зразумеў і перапытаў яго. Тады ён проста сказаў — бяльмо ў вас, трэба ехаць у Мінск на аперацыю. *ЛіМ.*

ЛЕКАВЫ // ЛЕКАРСКІ // ЛЯЧЭБНЫ

Лёкавы. Які мае адносіны да лекаў, уласцівы ім; прызначаць для лекаў; які мае лекавыя якасці.

У горадзе ён спецыяльна хадзіў на рынак, каб пагаварыць з такімі вось нястомнымі шукальнікамі лекавых траў. *А. Асіпенка.*

Лёкарскі. *Разм.* Які мае адносіны да лекара, належыць яму.

Сам дзядзька прамыў рану, аблажыў лісткамі трыпутніку, харашэнька забінтаваў. Ён цяпер з задавальненнем расказваў пра сваю лекарскую работу, ганарыўся ёю. *П. Пестрак.*

Лячэбны. Прызначаны для лячэння, звязаны з ім.

Лячэбная фізкультура. Лячэбны кабінет.

ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫ // ЛЕКСІКАЛАГІЧНЫ // ЛЕКСІЧНЫ

Лексікаграфічны. Які мае адносіны да лексікаграфіі — тэорыі і практыкі складання слоўнікаў.

Лексікаграфічны зборнік. Лексікаграфічная работа.

Лексікалагічны. Які мае адносіны да лексікалогіі — раздзела мовазнаўства, які вывучае лексіку, слоўнікавы састаў.

Пабудаваная на ўзроўні навейшых патрабаванняў лексікалагічнай і лексікаграфічнай навукі картатэка з'явіцца базай не толькі для слоўнікавых работ, але і для даследаванняў шырокага лексікалагічнага плана. *М. Суднік.*

Лексічны. Які мае адносіны да лексікі.

Сінонім: слоўнікавы.

Займаючы самы крайні абшар усходнеславянскай тэрыторыі, беларусы, натуральна, у першую чаргу ўспрымалі лексічныя запазычанні, якія ішлі з захаду. *А. Жураўскі.*

ЛЕКТАРСКІ // ЛЕКЦЫЙНЫ

Лёктарскі. Які мае адносіны да лектара, характэрны для яго.

Шыковіч не хлусіў: кожны раз, выязджаючы ў раён, ён браў у абкоме лектарскую пуцёўку. *І. Шамякін.*

Лекцыйны. Які мае адносіны да лекцыі, звязаны з ёю.

Страшным ворагам лекцыйнай прапаганды з'яўляецца фармалізм. *Пытанні рэлігіі і атэізму.*

ЛЁСКА // ЛЁСКА // ЛЕСТКІ

Лёска. Прымацаваная да вудзільна нітка (капронавая жылка і пад.) з рыбалоўным кручком на канцы.

Лёска з'яўляецца адной з самых важных, самых адказных частак вуды. *А. Матрунёнак.*

Лёстка. Кожная з папярочных планак у калёсных драбінах.

Сымон прывязаў лейцы да лёсткі, саскочыў з воза і пайшоў .. поруч. *А. Чарнышэвіч.*

Лёсткі. *звычайна мн. Разм.* Лісловыя словы, усхваленні.

П'юць за здароўе, па парадку, усіх прысутных за сталом, а графу лёсткі сцелюць гладка і славяць чуць не каралём. *М. Машара.*

ЛІЛЕЯ / ЛІЛІЯ // ЛІЯНА

Лілея. *Паэт., уст.* Тое, што і лілія.

У ціхай затоцы распусціліся лілеі. Здавалася, быццам не кветкі, а расцвіла сама рака, бо ўся вада была ўкрыта бела-жоўтымі гарлачыкамі. *І. Капыловіч.*

Лілія. Цыбульная расліна сямейства лілейных з прамым сцяблом і буйнымі кветкамі ў выглядзе званка.

Але, як я чуў, вельмі прыгожа паляць у Гішпаніі: перад кастром нават засмоленую да чорнага бочку з вадой ставяць, а ў яе спускаюць плаваць лілію — сімвал чысціні духу чалавечага. *А. Лойка.*

Ліяна. Агульная назва павойных раслін, пашыраных у трапічных лясах.

Там бразільскі лес, ліяны, тут дыван зялёны прэрыі, іх ад сіні акіяна аддзяляюць Кардыльеры. *К. Крапіва.*

ЛІМАННЫ // ЛІМОННЫ

Ліманны. Які мае адносіны да лімана — заліва ў нізоўях ракі або салёнага возера паблізу мора.

Месца нам спадабалася, і мы рашылі адпачыць на беразе. Гэта быў ліманны бераг, як пазней даведаліся ад мясцовых жыхароў. *ЛіМ.*

Лімонны. 1. Які мае адносіны да лімона, характэрны для яго.

Пан Мусатаў сядзеў за сталом і папіваў ледзяную вадку з лімонным сокам. *У. Караткевіч.*

2. Светла-жоўты, колеру спелага лімона.

Вось лімонны, з тонкімі зялёнымі прожылкамі лісток бярозы. *Р. Ігнаценка.*

ЛІНЕЕНЫ // ЛІНЕЙНЫ

Лінеены. Такі, на якім праведзены лініі для пісьма.

Лінееная папера. Лінеены лісток.

Лінейны. 1. Які мае адносiны да лініі; які мае выгляд лініі, складаецца з ліній.

Лінейная геаметрыя. Лінейны арнамент.

2. Прызначаны для абслугоўвання лініі сувязі або шляхоў зносін.

Лінейны манцёр. Лінейны дыспетчар.

ЛІНЮЧЫ // ЛІНЯЛЫ

Лінючы. 1. Які лёгка ліняе, выцвітае, змяняе колер.

Нейкая вельмі ж лінючая матэрыя: яшчэ зусім новая кофтка, а за месяц выгарала на сонцы, пабялела ўся. *ЛіМ.*

2. Які знаходзіцца ў стане лінькі; які ліняе.

Недалёка ад хаты, на лужку, пасвіўся невялікі табунок калгасных коней. Коні, як коні, брыгадныя рабацягі, з падупалымі лінючымі бакамі. *Е. Лось.*

Лінялы. 1. Які страціў першапачатковую афарбоўку, стаў няяркім; выцвілы.

Нячутна падышла жанчына ў лінялай жакетцы нараспашку. *А. Кулакоўскі.*

2. Які скінуў, змяніў сваё верхняе покрыва; вылінялы (пра жывёл, птушак).

Гладкі, лінялы конь. Лінялая курыца.

ЛІПЕЦЬ // ЛІПНУЦЬ

Ліпéць. *Разм.* 1. Ледзь-ледзь трымацца (пра каго-што-н.). Усё сяло абнесена высокім плотам. Пры ўездзе ледзь ліпаць на адной закрутцы вароты. *С. Грахоўскі.*

2. *перан.* Пра вельмі слабае праяўленне якіх-н. працэсаў, пра стан заняпаду чаго-н.

Ледзь ліпіць аганёк, смольны корч дагарае. *А. Зарыцкі.*

Ліпнуць. Прыставаць, прыліпаць; аблепліваць, усыпаць.

У твары несла гарам, попелам, які ліпнуў да цела і пёк, нібы агонь. *В. Кармазаў.*

ЛІСТАВЫ¹ / ЛІСТАВЫ² // ЛІСЦВЯНЫ / ЛІСЦЕВЫ / / ЛІСЦЁВЫ / ЛІСЦЯНЫ

Ліставы¹. Які мае адносiны да ліста дрэў; у лістах.

[Марцін] ачышчаў стол ад свайго тытуню, і крышанага і ліставога. *К. Чорны.* || Які мае лісце; пакрыты лісцем; лісцевы. За засцянкавай прысадай адразу пачынаўся сад. З поўначы яго ахоўвала ад вятроў шырокая паласа ліставога лесу — бяроз, асін і грабаў. *М. Машара.*

Ліставы². Зроблены з якога-н. матэрыялу ў выглядзе ліста. Дзверы былі абшыты тоўстым ліставым жалезам, і на іх таксама вісеў замок. *А. Шашкоў.*

Лісцвяны. 1. Які мае адносіны да лісця; пакрыты, услааны лісцем.

Неўзабаве ні голасу чалавечага, ні шолыху лісцвянага не стала чутна. *Л. Дайнека.*

2. Які мае лісце, з лістамі; лісцевы (*у 2 знач.*); проціл. хвойны.

Вакол стаялі высокія хвоі, між іх зелянелі махнатыя елачкі, лісцвяных дрэў не было відаць, не відаць было і кустарніку. *Л. Арабей.*

Лісцевы. 1. Які мае адносіны да лісця, утвораны лісцем.

У лясной глушы пад густым лісцевым навесам заўсёды пануе паўзмрок і вільгаць. *В. Вольскі.*

2. Які мае лісце, з лістамі; лісцвяны (*у 2 знач.*); лісцёвы; проціл. хвойны.

Лісцэвае веце і хвойныя лапы іншы раз сплталіся над дарогай, і сонечнае святло цадзілася праз зялёную страху, як праз сіта. *Т. Хадкевіч.*

Лісцёвы. Які мае лісце, з лістамі; лісцевы (*у 2 знач.*); лісцвяны (*у 2 знач.*); проціл. хвойны.

Там-сям хаваліся ў траве недарэчна кволыя елачкі і сасонкі, чакалі жыватворчага ценю, каб потым адразу вымахнуць пад неба, прыглушыць лісцёвыя дрэвы. *А. Асіпенка.*

Лісцяны. Разм. Тое, што і лісцвяны (*у 2 знач.*); лісцевы (*у 2 знач.*).

Ляжым на лісцяной, раней падсушанай каля агню пасцелі. *Я. Брыль.* На крокаў трыста ад хаткі быў густы лісцяны лес. *З. Бядуля.*

ЛІТАРАЛЬНЫ // ЛІТАРНЫ

Літаральны. 1. Які дакладна адпавядае чаму-н.

Сінонім: даслоўны.

У практыцы беларуска-ўкраінскага паэтычнага ўзаемаперакладу мы часта сустракаемся з цэлымі радкамі, часам строфамі літаральнага перакладу. *Э. Мартынава.*

2. Дакладны; прамы, не пераносны.

Літаральны сэнс слова.

Літарны. Які мае адносіны да літары, літар.

У час навучання грамаце павінна шырока прымяняцца разная азбука і літарная каса. *М. Марчанка.*

ЛІХТАР // ЛІХТЭР

Ліхтар. Асвятляльны прыбор з крыніцай святла ў шкляным шары або ў футляры, скрынцы са шклянымі сценкамі.

Недалёка на сценцы мігае закапцелы чыгуначны ліхтар.
М. Лынькоў.

Ліхтэр. Невялікае грузавое, звычайна несамаходнае судна, прызначанае для пагрузкі і разгрузкі вялікіх суднаў або для мясцовых перавозак.

У навігацыю гэтага года першыя чатыры рабочыя колы турбін перавязе караван ліхтэраў. *Звязда.*

ЛОТАС // ЛОТАЦЬ

Лотас. Паўднёвая шматгадовая травяністая водная расліна з прыгожымі буйнымі кветкамі.

[Лотас] — харчовая, лекавая і дэкаратыўная расліна.
БелСЭ.

Лотаць. Шматгадовая травяністая расліна з жоўтымі кветкамі, якая расце звычайна на нізінных лугах, на балотах.

На балоце разгарнула галоўкі лотаць — усё, вясна... І так далей — лета, восень. Прырода завяла парадак — прырода яго блюдзе. *А. Кудравец.*

ЛЮДНЫ // ЛЮДСКІ // ЛЮДСКІ

Людны. Такі, дзе прысутнічае многа людзей; мнагалюдны.

На гэтай заазёрнай паўвыспе стаялі спрадвеку дзве людныя вёскі. Улетку сорок трэцяга года фашысты-карнікі спалілі іх разам з людзьмі. *Я. Брыль.* || Такі, дзе бывае звычайна многа прахожых, праезджых. Людны і шумны хвіліну таму назад перон пачаў пусцець. *Т. Хадкевіч.*

Людскі. 1. Такі, як і трэба; прыстойны; чалавечны.

Надзвычай прасты, людскі, шчыры, ён [Глебка] сустракаў кожнага з мяккай усмешкай і добразычлівым позіткам карых вачэй, гаварыў ціха, павольна, выразна, у добрай інтэлігентнай манеры. *Я. Рамановіч.*

2. Добры, прыгодны для чаго-н. (як у людзей).

Мы жывём у падпаветцы, у якой бацька выразаў невялікае, на чатыры балонкі, акенца, паклаў столь, зрабіў печ, выбіў гліняны ток, — але якая гэта хата, і мы хочам зрабіць, як кажа маці, людскую. *В. Адамчык.*

Людскі. 1. Які мае адносіны да людзей, належыць ім.

Сярод адвечнай цішыні першабытных лясоў рэдка сустракаліся людскія паселішчы. *В. Вольскі.*

2. Уласцівы людзям; чалавечы.

Салігорцы шануюць слаўную памяць аб героях-партызанах, якія адалі тут сваё жыццё за шчасце людское. *А. Кулакоўскі.*

ЛЯМЕШ // ЛЯМЕШКА

Лямеш. Частка плуга, якая падразае зямлю знізу.

Сінонім: нарог.

Баразна вылузвалася з-пад лемяша, бегла за плугам, цьмяна пабліскваючы на сонцы. *М. Капыловіч.*

Лямешка. Абл. Страва з запаранага цеста, разведзенага вадой (з маслам ці салам).

Кармілі звычайна лямешкай, што складалася толькі з вады і мукі, без усялякай прыправы. *Р. Няхай.*

ЛЯСІСТЫ // ЛЯСНЫ

Лясісты. Густа парослы лесам, багаты лесам.

У гэтым глухім лясістым месцы, дзе лес часта саступаў месца балоту, трэба было разведваць кожны крок: *К. Чорны.*

Лясны. 1. Характэрны для лесу; які жыве ці расце, знаходзіцца ў лесе.

Ён ледзь не заснуў, калі насцярожанае вуха пачула падазроныя гукі на лясной дарозе. *М. Лынькоў.* || Багаты лесам, лясісты. Колькі раздолля ты дорыш жыццю, край мой узгоркавы, край мой лясны. *Н. Гілевіч.*

2. Які мае адносіны да лесаводства, да эксплуатацыі лесу.

Усе асноўныя лясныя масівы Беларусі знаходзяцца ў веданні дзяржаўных гаспадарак. *Геаграфія БССР.*

ЛЯСНІК // ЛЯСНІЧЫ // ЛЯСУН

Ляснік. Даглядчык, вартаўнік лесу.

Сялянства ад веку адносіцца да леснікоў з пашанай і бояззю, бо ад іх залежыць многае. *П. Пестрак.*

Ляснічы. Загадчык лясніцтва; спецыяліст па лясной гаспадарцы.

Ляснічы, стары чалавек, адступіў са сваімі, каб не трапіць у рукі фашыстаў. *І. Шамякін.*

Лясун. У славянскай міфалогіі: казачны жыхар лесу, лясны дух.

Стаяў калісь тут бор стары, і жыў лясун у тым бары. *М. Багдановіч.*

М

МАБІЛІЗАВАНЫ // МАБІЛІЗАЦЫЙНЫ

Мабілізаваны. Прызваны ў армію па мабілізацыі.

Аказваецца, муж маладзічкі быў мабілізаваны ў войска, а цётчын сын служыў тэрміновую ў арміі, таму абедзве яны асабліва спачувалі і спагадалі нашым салдатам, якіх фашысты захапілі ў палон. *М. Аўрамчык.*

Мабілізацыйны. Які мае адносіны да мабілізацыі.

У ваенкамаце Яўгену Клімчанку перш за ўсё далі тэрміновае заданне: разнесці мабілізацыйныя павесткі. *М. Гродней.*

МАГІСТР // МАГІСТРАНТ // МАГІСТРАТ

Магістр. 1. Першая вучоная ступень у некаторых зарубежных краінах і дарэвалюцыйнай Расіі; з 1992 г. і ў нашай рэспубліцы; асоба, якая мае гэту ступень.

Дык яны ўсе маюць вышэйшую адукацыю. Кожны з іх магістр, а то і доктар. *М. Машара.* || Ужо з новага навучальнага года [1992] па некаторых спецыяльнасцях у БДУ ўводзяцца дзве акадэмічныя ступені — бакалаўра і магістра. *Звязда.*

2. У сярэднія вякі: тытул кіраўніка каталіцкага духоўна-рыцарскага ордэна; асоба, якая мела такі тытул.

У бітве загінуў вялікі магістр (глава ордэна) і большасць рыцараў. Грунвальдскі бой зламаў сілы ордэна і паклаў канец захопам нямецкіх рыцараў у Прыбалтыцы. *Гісторыя сярэдніх вякоў.*

Магістрант. Асоба, якая рыхтуецца да абароны дысертацыі на ступень магістра.

Дысертацыя магістранта. Выступленне магістранта.

Магістрат. Гарадское ўпраўленне ў некаторых краінах; будынак, у якім яно размяшчаецца.

Суседзі ж былі як суседзі, усе службовы народ — адны працавалі ў магістраце, другія ў іншых гарадскіх і нямецкіх установах. *М. Лынькой.*

МАДОННА // ПРЫМАДОННА

Мадонна. У католікаў: божая маці, багародзіца.

Да смерці прыеліся храмы, касцёлы, і нават краса чарнавокіх мадонн. *П. Панчанка.*

Прымадонна. Оперная спявачка, якая выконвае першыя ролі.

Комік Дар'ялаў, аперэтакная прымадонна Чарская заўладалі нашымі пачуццямі і назаўсёды выклікалі захапленне сваім майстэрствам. *Я. Рамановіч.*

МАДУЛЯТАРНЫ // МАДУЛЯЦЫЙНЫ

Мадулятарны. У радыётэхніцы: які мае адносіны да мадуляцыі — змянення характару ваганняў высокай частаты пад уплывам ваганняў больш нізкай частаты.

Мадулятарная лампа.

Мадуляцыйны. У музыцы: які мае адносіны да мадуляцыі — пераходу з адной танальнасці ў другую.

Мадуляцыйны пераход у гучанні.

МАЕМАСНЫ // МАЁМНЫ

Маёмасны. Які мае адносіны да маёмасці, звязаны з уладаннем ёю.

Маёмасныя правы. Маёмасныя адносіны.

Маёмны. Заможны, багаты.

З асяроддзя абшчыннікаў паступова выдзяляецца група больш маёмных старэйшын, або «старцаў», у руках якіх сканцэнтравана буйныя ўчасткі зямлі. *Гісторыя СССР.*

МАЗОЛІСТЫ // МАЗОЛЬНЫ

Мазоблісты. Пакрыты мазалямі; з мазалямі.

Аксінья працягнула да Евы рукі: былі яны парэпаняны, мазолістыя ад цяжкай работы. *А. Асіпенка.*

Мазольны. 1. Які мае адносіны да мазалі; звязаны з вялікай затратай працы, цяжкі; прызначаны для вывядзення мазалёў

Каралёк не хацеў пазычаць грошы — парабчанскія мазольныя капейкі. *С. Александровіч.*

2. Тое, што і мазолісты.

Мудрыя законы Краіны Саветаў пісаны рукою рабочай, мазольнай. *Я. Купала.*

МАЙСТРАВЫ // МАЙСТРОЎСКІ // МАЙСТЭРСКІ

Майстравы. *Уст.* Рабочы, рамеснік.

З усіх вагонаў пайшлі: мужчыны .. з чамаданами, партфелямі, дзеці, сяляне ў лапцях, армяках, майстравыя з інструментамі. *П. Галавач.*

Майстроўскі. Які належыць майстру.

Майстроўскі метр. Майстроўскі цыркуль.

Майстэрскі. Уласцівы сапраўднаму майстру; вельмі добра, дасканалы выкананы.

Майстэрская работа. Майстэрскае выкананне.

МАКАРАЊІЧНЫ // МАКАРОННЫ

МакараЊічны. *Кніжн.* Багаты макараЊізмамі — замежнымі словамі або выразамі, якія праніклі ў родную мову ў нязменным выглядзе.

Аб уласцівасцях і якасцях характару, аб абстаноўцы, у якой ён складаўся, падкрэслівае Я. Колас, калі гаворыць пра макараЊічную мову шляхціца Бусыгі. *Польмя.*

МакароЊны. Які мае адносіны да макароны; прыгатаваны з макароны.

Я хадзіў ля педінстытута, макараЊнай фабрыкі, глядзеў на дамы, на іх доўгія вадасцёкавыя трубы, .. на балконы, невялічкія, наіўна адкрытыя старонняму воку. *Л. Дайнека.*

МАКРАСКАПІЧНЫ // МІКРАСКАПІЧНЫ

Макраскапічны. Бачны простым, няўзброеным вокам.

Макраскапічная анатомія вывучае будову арганізма, што можна бачыць няўзброеным вокам. *Птушкагадоўля.*

Мікраскапічны. 1. Зроблены, даследаваны пры дапамозе мікраскопа.

Мікраскапічныя назіранні.

2. Вельмі малы, які можна ўбачыць толькі пад мікраскопам.

У мікраскапічных арганізмах мы бачым прасцейшыя праяўленні жыцця. *К. Ціміразеў.*

3. *перан.* Вельмі маленькі, нязначны па велічыні, памерах.

У Веркі з'яўлялася на сукенцы мікраскапічная плямка — сукенку мянялі. *А. Карпюк.*

МАКСІМАЛІСЦКІ // МАКСІМАЛЬНЫ

Максіمالісцкі. Які мае адносіны да максіمالіста, максіمالізму — празмернай, без уліку рэальных умоў, крайнасці ў якіх-н. патрабаваннях.

Максіمالісцкія патрабаванні.

Максімáльны. Самы большы сярод іншых, найбольшы; проціп. мінімальны.

Цяпер рабі правы ці левы разварот — і можна весці бой. Ён жа пайшоў на поўдзень па простаў лініі на максімальнай хуткасці. *А. Алешка.*

МАЛАВАЖКІ // МАЛАВАЖНЫ

Малаважкі. Які мае невялікую вагу.

Сінонім: лёгкі.

Яшчэ і цяпер некаторыя гаспадаркі здаюць недарослую, малаважкую жывёлу. *Жывёлагадоўля.*

Малаважны. Які не мае вялікай важнасці; нязначны.

Сінонім: неістотны.

Малая, малаважная тэма так і астаецца малаважнай, якімі б літаратурнымі аздобамі яе ні ўпрыгожвалі. *Я. Скрыган.*

МАЛАДЖАВЫ // МАЛАДЗЕЙШЫ // МАЛОДШЫ

Маладжавы. Які выглядае маладзей сваіх год.

Адчуваючы няёмкасць, Казік нахмурыўся, і яго тонкі маладжавы твар стаў ненатуральна строгім, сур'ёзным. *У. Краўчанка.*

Неправільна. Яны [ахоўнікі] былі маладжавыя (трэба: маладыя) па ўзросту і бялявыя з выгляду. *М. Аўрамчык.*

Маладзейшы. *Выш. ст. да прым.* малады; больш малады.

Аблуплены на санцапёку нос і шчокі Алёшы былі густа абсыпаны вяснушкамі, і ад гэтага ён выглядаў маладзейшым за свае семнаццаць год — здаваўся хлапчуком. *І. Шамякін.*

Малодшы. 1. Якому менш год у параўнанні з кім-н.; самы малады сярод іншых.

Следам за гэтым пачуліся лёгкія і частыя крокі, і ў пакой увайшла малодшая дачка пана падлоўчага. *Я. Колас.*

2. Ніжэйшы чынам, званнем; ніжэйшы па службоваму становішчу.

Яфрэйтарскі чын быў адзін, ні малодшых, ні старшых яфрэйтараў не было. *К. Чорны.*

МАЛАДЗЕЦЬ // МАЛАДЗІЦЬ

Маладзец. Мець больш малады выгляд, адчуваць сябе маладзейшым.

— Як ён [Л. Талстой] любіў Рэпіна! Мяняўся з твару, маладзеў, калі дазнаваўся, што Рэпін збіраецца ў Ясенькі. *В. Карамазай.*

Маладзіць. Надаваць больш малады выгляд.

Коротка астрыжаныя цёмныя валасы маладзілі худы, энергічны твар з тонкімі рысамі, разумнымі светлымі вачыма. *В. Інава.*

МАЛАДЗІЦА // МАЛАДУХА

Маладзіца. Маладая замужняя жанчына.

Дзяўчаты і маладзіцы вадзілі ля яго [кастра] карагоды, мужчыны і хлопцы спявалі і танцавалі. *У. Дубоўка.*

Маладúха. *Разм. 1.* Маладая, нявеста.

Сват Рыгорка стрыг вачамі, стараючыся непрыкметна кінуць позірк на маладуху, улавіць яе настрой. *1. Дуброўскі.*

2. Тое, што і м а л а д з і ц а.

Ля варот на вуліцы бразнулі пустыя вёдры, і на плот узлокцілася Каця Сідоркава, бойкая маладуха, суседка Тодаравых: — Што гэта за вайна ў вас тутака!.. *М. Ракітны.*

МАЛЯР // МУЛЯР

Маляр. **1.** Рабочы, які беліць, фарбуе дамы, памяшканні і г. д.

Удзень тут працавалі маляры, і ў клубе моцна пахла фарбамі.

1. Шамякін.

2. перан. Пра дрэннага мастака, жывапісца.

Бажкам не веру маляваным, што мажуць фарбай маляры.

Я. Купала.

Муляр. **1.** Рабочы, які будуе што-н. з каменю, цэглы.

Муляр з цэглы дом складае, сценка ў сценку роўныя, вы не знойдзеце нідзе працы больш шаноўнае. *А. Астрэйка.*

2. Майстар па кладцы і рамонту печаў.

Сінонім: пячнік.

Цяпер у нашай вёсцы, калі трэба скласці печ, — цэлая праблема: муляра не знойдзеш. *Звязда.*

МАЛЯРНЫ // МАЛЯРСКІ

Малярны. Звязаны з рамяством, работай маляра (*у 1 знач.*).

Дом адпачынку ўжо, можна сказаць, гатовы, а ў піянерскім лагеры заканчваюцца малярныя работы. *Б. Сачанка.*

Малярскі. Прызначаны для работы маляра (*у 1 знач.*).

Малярскі халат. Малярскі пэндзаль.

МАНАПАЛІЗАВАНЫ // МАНАПАЛІСТЫЧНЫ

// МАНАПАЛІСЦКІ // МАНАПОЛЬНЫ

Манапалізаваны. Такі, на які ўстаноўлена манаполія — выключнае права на вытворчасць або продаж чаго-н.

Манапалізаваная вытворчасць спірту.

Манапалістычны. Які мае адносіны да манаполіі — капіталістычнага аб'яднання.

Іменна ў ЗША і Германіі стварыліся самыя магутныя манапалістычныя саюзы .. — трэсты, канцэрны, картэлі. *Эканамічная геаграфія зарубежных краін.*

Манапалісцкі. Які мае адносіны да манапаліста.

Манапалісцкі план. Манапалісцкія прыбыткі.

Манапальны. Які мае адносіны да манаполіі — выключнага права на вытворчасць або продаж чаго-н.

Паны хочуць сілаю прымусіць нас курыць манапольную махорку. *С. Анісай.*

МАНАРХ // МАНАХ

Манарх. Асоба, якая стаіць на чале манархіі (цар, кароль, імператар і г. д.).

У часы бурных народных выступленняў зляталі галовы не толькі паноў, але і саміх манархаў. *А. Якімовіч.*

Манах. Член царкоўнай абшчыны, які жыве ў манастыры, даўшы абяцанне весці аскетычны спосаб жыцця.

Маці і тая плюецца, калі хто часам скажа пра манаха. *М. Лынькоў.*

МАНАРХІСЦКІ // МАНАРХІЧНЫ // МАНАРШЫ

Манархісцкі. Які мае адносіны да манархіста.

Манархісцкая змова. Манархісцкая група.

Манархічны. Які мае адносіны да манархіі.

Манархічнае кіраванне. Манархічная дзяржава.

Манаршы. Які мае адносіны да манарха, належыць яму.

Манаршая ўлада. Манаршы ўказ.

МАНЕЎРАВАННЕ // МАНЕЎРАНАСЦЬ

Манеўраванне. Пераразмеркаванне чаго-н. у мэтах лепшага выкарыстання; лавіраванне.

У руках фашыстаў усе падыходы, велізарныя плошчы стэпаў для манеўравання і перадыслакацыі. *Полымя.*

Манеўранасць. Здольнасць манеўраваць.

Сінонім: рухомасць.

Асабліва звярні ўвагу на баявую гатоўнасць атрада, на яго манеўранасць. *М. Джагарай.*

МАНЕЎРАНЫ // МАНЕЎРОВЫ

Манеўраны. 1. Які вядзецца без доўгачасовых умацаванняў, шляхам манеўравання; проціп. пазіцыйны.

Партызаны вялі манеўраную вайну, наносячы ўдары па гітлераўцах, дзе яны не чакалі. *Звязда.*

2. Здольны хутка мяняць напрамак руху.

Самалёт гэты [«Фоке-Вульф-189»] манеўраны, з вялікім дыяпазнам хуткасцей. *А. Алешка.*

Манеўро́вы. *Спец.* Прызначаны для перагону вагонаў, паравозаў або цеплавозаў на станцыйных пуцях пры фарміраванні чыгуначных саставаў.

Манеўровыя паравозы стаяць пад парай. Яны адцягваюць на запасныя пуці пустыя вагоны, платформы, падганяючы пад выгрузку новыя. *І. Навуменка.*

МАНТЫЛЬЯ // МАНТЯ

Манты́лья. *Уст.* Кароткая жаночая накідка без рукавоў. Дзяўчынка .. стрымалася і знешне спакойна паправіла на плячах доўгую карункавую мантылью. *У. Караткевіч.*

Ма́нтыя. 1. Доўгая шырокая адзежына ў выглядзе плашча. За сталом — трое суддзяў у чорных мантыях. *М. Машара.*
2. Дзве складкі скуры, якія звешваюцца са спіны некаторых беспазваночных жывёл.

Мантыя прадстаўляе сабой дзве складкі скуры, якія звешваюцца справа і злева ўніз са спіны малюска. Яны, нібы плашч, пакрываюць мяккае цела малюска. Адсюль і назва мантыя. *Заалогія.*

МАНУМЕНТ // ПАСТАМЕНТ

Ману́мент. Велічнае збудаванне ў гонар якой-н. выдатнай падзеі або асобы.

Сінонім: помнік.

Нашчадкамі героі не забыты: на плошчах манументы ім стаяць. *Х. Жычка.*

Паста́мент. Аснова, фундамент помніка, статуі, калоны і г. д.

Сінонім: п'едэстал.

Афіцэр, скамандаваўшы «на плячо», кінуўся да помніка, узлез на пастамент і пачаў зрываць сцяг, але паслізнуўся і пляснуўся на зямлю. *І. Гурскі.*

МАРАЛІСТЫЧНЫ // МАРАЛЬНЫ

Маралі́стычны. Схільны прапаведаваць мараль, павучаць. Сам ведаеш: маралістычных заўваг ніхто не любіць. Не трэба і мне рабіць іх. *ЛіМ.*

Ма́ральны. 1. Які мае адносіны да маралі; які адпавядае правілам маралі, вызначаецца высокай маральнасцю.

У народзе жывуць вякамі выпрацаваныя маральныя погляды на праўду і крыўду, на дабро і справядлівасць. *Р. Шкраба.*

2. Звязаны з унутранымі, духоўнымі перажываннямі чалавека.

Вялікае маральнае задавальненне адчуў дзед Талаш пасля гэтага ўдалага стрэлу. *Я. Колас.*

МАРКЁРНЫ // МАРКЁРСКІ

Маркёрны. Які мае адносіны да маркёра — прыстасавання, якім праводзяцца пасяўныя або пасадачныя разоркі ці радкі.

Маркёрная лінія.

Маркёрскі. Які мае адносіны да маркёра — асобы, што прыслужвае і вядзе падлік пры гульні ў більярд.

Маркёрскі падлік.

МАРМУРАВАНЫ // МАРМУРОВЫ

Мармураваны. Спец. Апрацаваны пад мрамур.

Мармураваная папера.

Мармуровы. Які мае адносіны да мармуру; зроблены з мармуру.

Ён адзінока прыходзіў у белую, абліцаваную мармуровай пліткай сталюку, падымаўся на другі паверх па вінтавой лесвіцы, абапіраючыся рукою на парэнчу. *А. Жук.*

МАРОКА // МАРОШКА

Марока. Разм. Аб чым-н. забытаным, валакітным, клопатным.

— Павязём [яблыкі] у Гомель — збудзем дзешавей. Затое ніякай марокі з гэтай паездкай не будзе. *М. Даніленка.*

Марошка. Балотная расліна з белымі кветачкамі і аранжавымі ягадамі; ягады гэтай расліны.

Спелай марошкай ірдзее скрозь і лагчына і яр. *А. Александровіч.*

МАРУДЛІВЫ // МАРУДНЫ

Марудлівы. Які павольна, без паспешлівасці робіць што-н. [Якуб] скрозь сачыў за Сініцкім, не зводзячы з яго гарачых вачэй, як дзіця з марудлівага бацькі, што, прыехаўшы з кірмашу, ніяк не збярэцца паказаць прывезенага гасцінца. *М. Зарэцкі.*

Марудны. 1. Павольны, няспешны; проці л. хуткі.

Жанчына асцярожна павярнулася .. і пайшла ў кватэру марудным крокам. *З. Бядуля.*

2. Карпатлівы.

Пачалася марудная праца — вылузванне рыбы з вочак сеткі ў скрыні: для адпраўкі, калі падыдзе рыбгасаўскі катэр.
Я. Брыль.

МАРОЖАНЫ // МАРОЗЛІВЫ / МАРОЗНЫ

Марожаны. Замарожаны; папсаваны марозам, мёрзлы.

Марожаны корм з'яўляецца нядобраякасным. *Птушкага-дойля.*

Марозлівы. Тое, што і марозны.

Ясныя былі дні і марозлівыя, і, як заўсёды ў тую восень, ціхія. *К. Чорны.*

Марозны. З марозам, вельмі халодны.

Надакучыла ноччу марознаю вішням сніць аб далёкай вясне.
А. Лойка.

МАРЭНАВЫ // МАРЭННЫ

Марэнавы. Які мае адносіны да травяністай расліны марэны, з карэнняў якой атрымліваюць чырвоную фарбу; ярка-чырвоны, колеру марэны.

Астроўскі важна сеў у крэсла з высокай спінкай і вычварнай разьбою, за стол марэнавай афарбоўкі. *І. Гурскі.*

Марэнны. Які мае адносіны да марэны — вялікай колькасці абломкаў горных парод ледніковага паходжання.

Марэнныя ўзгоркі і ўзвышшы ў Палессі даволі рэдкія. *Прырода Беларусі.*

МАСКІРАВАНЫ // МАСКІРОВАЧНЫ

Маскіраваны. Скрыты ад праціўніка пры дапамозе маскіроўкі.

Сінонім: замаскіраваны.

Кулямёт быў добра маскіраваны, але як толькі адкрыў агонь, яго адразу ж вывелі са строю. *ЛіМ.*

Маскіровачны. Які служыць, прызначаны для маскіроўкі.

Вунь стаіць накрыты з аднаго боку маскіровачнай сеткай магутны КВ. *С. Александровіч.*

МАСЦІСТЫ // МАСЦІТЫ

Масцісты. Чыстай, добрай масці (пра каня).

Масцістая кабыліца. Масцісты стаеннік.

Масціты. Які заслужыў сваёй шматгадовай плённай дзейнасцю павагу і прызнанне.

Як ні вярці, як ні круці — ёсць нявесткі, ёсць зяці! Зразумела, што сумесна жыць масцітым з імі цесна. *Р. Барадулін.*

МАТАЦЦА // МАТЛЯЦЦА

Мата́цца. 1. Рухацца з аднаго боку ў другі, будучы ў вісячым становішчы; матляцца (*у 1 знач.*).

У руках жанчын маталіся белыя хустачкі. *Ц. Гартны.*

2. *Разм.* Праводзіць час у раз'ездах, клапоцячыся пра што-н. [Муж] усё прападаў у камандзіроўках. Матаўся па ўсёй Мурманскай вобласці. *А. Кудравец.*

Матля́цца. *Разм.* 1. Рухацца з аднаго боку ў другі, будучы ў вісячым становішчы; матацца (*у 1 знач.*).

Стаяла позняя восень. Дзе-нідзе на дрэвах бездапаможна матлялася ад ветру пабурэлае лісце. *І. Новікаў.*

2. Часта рухацца з боку ў бок; хістацца.

Кнот гарэў няроўна, як на ветры, агеньчык матляўся, і святлацені гулялі на яе маршчыністым твары. *В. Карамазай.*

Н я п р а в і л ь н а. Вось .. Бародка — ён нібыта заўсёды заняты справамі: некага «разносіць» за нядбайнасць, ганяе па калгасах упаўнаважаных і сам матляецца (трэба: матаецца) па раёне, але ад яго кіпучай дзейнасці шкоды больш, чым карысці. *А. Адамовіч.*

МАТЧАВЫ // МАЧТАВЫ

Ма́чавы. Які мае адносіны да матча.

Форма спаборніцтва па традыцыі засталася матчавай. *Маладосць.*

Ма́чтавы. Які мае адносіны да мачты; з якога робяць мачты.

На ўзлессі вынесліся пад неба мачтавыя сосны, побач з імі раскінуліся цёмна-зялёныя шатры елак, а па схілах яроў разросся маліннік. *З. Бандарына.*

МАТЫВАВАНЫ // МАТЫВІРОВАЧНЫ

Матывава́ны. Абаснаваны матывамі, довадамі.

Сінонім: абгрунтаваны.

Аблічча героя раскрываецца матывавана (*прысл.*), як з'ява рэальнага парадку, як чалавечая істота. *Н. Перкін.*

Матывіро́вачны. Які заключае ў сабе матывіроўкі, з'яўляецца падставай чаго-н.; з матывіроўкай.

Рашэнне складаецца з уводнай, апісальнай, матывіровачнай і рэзалютыўнай частак. *Грамадзянскі працоўны кодэкс БССР.*

МАТЭРЫЯЛІСТЫЧНЫ // МАТЭРЫЯЛЬНЫ

Матэрыялістычны. Які мае адносіны да матэрыялізму, заснаваны на яго прынцыпах.

Прыродазнаўчыя артыкулы, якія чытаюцца ў пачатковай школе, даюць багаты і змястоўны матэрыял для выхавання ў вучняў пачатковых класаў асноў матэрыялістычнага светапогляду. *М. Марчанка.*

Матэрыяльны. 1. Які існуе незалежна ад свядомасці; рэальны.

Сінонім: рэчыўны.

У адносінах да свядомасці матэрыя першасная, бо існуе да свядомасці, спараджае свядомасць, з'яўляецца крыніцаю нашых ведаў і папярэднічае вобразам матэрыяльных аб'ектаў у адчуваннях чалавека. *БелСЭ.*

2. Які мае адносіны да матэрыялаў.

[Багуцкі] зайшоў на матэрыяльны склад. Ля сцэлажоў корпаўся Чычын. *М. Лынькоў.*

3. Звязаны з маёмасцю, уласнасцю, даходамі, грашамі.

Былі прыняты неабходныя меры па ўмацаванню выдавецтваў кадрамі, матэрыяльнаму іх забеспячэнню. *А. Волк.*

МАХРАВАТЫ / МАХРАСТЫ // МАХРОВЫ // МАХРЫСТЫ

Махраваты. З невялікімі махрамі.

Махраватыя канцы ручніка.

Махрасты. Тое, што і махрысты.

Махрасты шалік.

Махровы. 1. Які мае вялікую колькасць пялёсткаў (пра кветку); махрысты (*у 2 знач.*).

Шыпшына — продак ружы, ад якой яна адрозніваецца тым, што кветкі яе простыя, а не махровыя. *Беларусь.*

2. Пра тканіны, вырабы з высокім ворсам.

Махровыя ручнікі.

3. *перан.* Ярка выражаны, дасягнуўшы вышэйшай ступені (пра якую-н. адмоўную якасць, пра чалавека з такой якасцю).

Махровы рэакцыянер.

Махрысты. 1. З махрамі.

Міця прайшоў у святліцу з вялікім махрыстым абажурам і апынуўся ў знаёмым вузенькім пакойчыку. *В. Адамчык.*

2. З вялікай колькасцю пялёсткаў (пра кветку); махровы (*у 1 знач.*).

Яна нагнулася, сарвала махрыстую кветку дзьмухаўца і панюхала яе, пакінуўшы на кончыку носа жоўты пылок. *В. Адамчык.*

МЕДАЛЬЕР // МЕДАЛЬЁН

Медальёр. Спецыяліст па вырабу форм для адліўкі і чаканкі манет і медальёў.

Філіграннае майстэрства савецкіх медальераў атрымала заслужанае прызнанне. *ЛіМ.*

Медальён. Ювелірны выраб авальнай або круглай формы, у які звычайна ўстаўляецца партрэт; носіцца на ланцужку, шнурку на шыі.

Апусціўшы галаву, яна церабіла кароткімі пальчыкамі шаўковы шнурок медальёна. *Б. Стральцоў.*

МЕЛЯРАВАНЫ // МЕЛЯРАЦЫЙНЫ

Меляраваны. Палепшаны шляхам асушэння (пра землі).

Роўным, без хмызоў і беразнякоў, без канавак праз кожныя сто метраў, усеяным высокімі травамі і збажыной стаяла меляраванае поле. *В. Мыслівец.*

Мелярацыйны. Які мае адносіны да мелярацыі — сістэмы мерапрыемстваў па паляпшэнню непрыдатных зямель шляхам асушэння, мелярацыі і інш.

Мы будзем берагчы тарфянікі, ашчадней выкарыстоўваць іх, не дапусцім ранейшых памылак, якія назіраліся пры мелярацыйных работах у паўднёвых раёнах. *І. Мележ.*

МЕМАРЫЯЛЬНЫ // МЕМУАРНЫ

Мемарыяльны. Які служыць для ўвекавечання памяці якой-н. асобы ці падзеі.

У дваццатыя і трыццатыя гады Вітольд Қаятанавіч [Біруля] актыўна працуе ў жанры мемарыяльнага пейзажа. Пэўна, можна лічыць, што ён якраз і пачаў ствараць савецкі мемарыяльны пейзаж. *В. Кармазаў.*

Мемуарны. Які мае адносіны да мемуараў — літаратурнага твора ў форме ўспамінаў аўтара пра падзеі мінулага.

Большасць фактаў, што прыводзяцца ў «Летапісе», вывераны намі па першакрыніцах (архіўных дакументах і мемуарнай літаратуры). *Г. Кісялёў.*

МЕНЗУЛА // МЕНЗУРКА

Мензу́ла. Спец. Інструмент для тапаграфічных здымак.

— Гэта ж мая любімая работа — мензула, нівелір, планшэт, калька і прасторы зямлі, запісаныя на паперу лініямі і матэматычнымі знакамі. *Я. Скрыган.*

Мензўрка. Пасудзіна з дзяленнямі для дакладнага адмервання вадкасцей.

Дзецюкі і дзяўчаты ля кніжак сядзяць, ля прабірак, мензўрак, мадэляў і карт. *У. Дубоўка.*

МЕСНІЦКІ // МЕСНЫ // МЕСТАЧКОВЫ // МЯСЦОВЫ

Мэсніцкі. Які абараняе вузкамясцовыя інтарэсы.

МТС больш зыходзяць з дзяржаўных інтарэсаў, многія ж калгасы — з мэсніцкіх і нават спажывецкіх, гэта, маўляў, і так зразумела. *Т. Хадкевіч.*

Мэсны. У выразе: мэсны склон — склон, які адказвае на пытанні: аб кім? аб чым? і ўжываецца толькі з прыназоўнікам.

З прыназоўнікам «пры» назоўнікі ў мэсным склоне маюць значэнне паказу часу або прадмета, пры якім знаходзіцца або існуе прадмет. *М. Марчанка.*

Местацковы. Які мае адносіны да мястэчка, характэрны для яго.

Мы хадзілі ў парк, блукалі па прыціхлых сонных местацковых вуліцах. *Б. Сачанка.*

Мясцовы. Які жыве, дзейнічае ў пэўнай мясцовасці, не прыезджы; звязаны з пэўнай мясцовасцю.

Супрацоўніцтва з мясцовым насельніцтвам наладжана на глебе суседскага абмену. *Я. Брыль.*

МЕТАДАЛОГІЯ // МЕТАДЫЧНАСЦЬ // МЕТОДЫКА

Метадалогія. Вучэнне аб навуковым метадазе наогул і аб метадах асобных навук.

Катэгорыя формы і зместу вельмі складаная агульнафіласофская праблема, правільнае вырашэнне якой з'яўляецца неабходнай умовай навуковай метадалогіі і тэорыі творчасці. *Беларусь.*

Метадычнасць. Планамернасць; строгая паслядоўнасць.

Васіль Малюк зноў адчыніў топку і з нейкай упартай метадычнасцю пачаў кідаць у яе ненажэрнае чэрава паліва. *Я. Васілёнак.*

Методыка. Сукупнасць метадаў практычнага выканання чаго-н.; вучэнне аб метадах выкладання той ці іншай навукі.

З усіх дысцыплін студэнты найбольш ведалі методыку мовы, бо навучыліся любіць самую мову, чуючы жывыя ўзоры яе з вуснаў паэта [Я. Коласа]. *М. Лужанін.*

МЕТРАПОЛІЯ // МІТРАПОЛІЯ

Метрапóлія. 1. У Старажытнай Грэцыі: горад-дзяржава (поліс) у адносінах да заснаваных ім пасяленняў-калоній на тэрыторыі іншых краін.

Парадкі калоній у асноўным узнáўлялі лад сваіх метраполій, але радавыя сувязі ў калоніях былі значна слабейшымі, чым у метраполіях. *В. Сяргееў.*

2. Капіталістычная краіна ў адносінах да сваіх калоній.

Метраполія эксплуатавала калоніі, якія з'яўляліся для яе прамысловасці пастаўшчыкамі сыравіны і спажывцамі гатовых вырабаў. *Эканамічная геаграфія СССР.*

Мітрапóлія. Царкоўна-адміністрацыйная акруга, якая знаходзіцца пад кіраўніцтвам мітрапаліта; галоўны горад гэтай акругі.

Стараючыся забыцца на сваё паганскае мінулае, Кіеў пашпэліва будзе цэрквы. Лепшая з лепшых між іх Сафія, мітраполія Русі. *Л. Дайнека.*

МЕТЭАРЫТ // МЕТЭОР

Метэарыт. Цвёрдае цела касмічнага паходжання, якое ўпала на Зямлю з міжпланетнай прасторы.

Тады я паверыў, што ўчора сапраўды недзе ўпаў метэарыт, і мне пашчасціла якраз у той момант загадаць цудоўнае жаданне, і гэта жаданне здзейснілася. *Я. Радкевіч.*

Метэор. Распаленае цела касмічнага паходжання, якое ярка свеціцца і хутка рухаецца ў зямной атмасферы.

Сінонімы: знічка, падаючая зорка.

Усё яго [М. Багдановіча] жыццё — гэта подзвіг. Напорлівае і роўнае гарэнне адной страсці. І кароткатэрміновае. Вось чаму яго жыццё нагадвае нам успышку метэора. *М. Стральцоў.*

Н я п р а в і л ь н а. — А зараз даводзяць, што яны [кратэры] ад падзення метэораў!.. (трэба: метэарытаў). *А. Карпюк.*

МЕХАΝІЗАВАНЫ // МЕХАΝІЗАТАРСКІ

Механізава́ны. Аснашчаны машынамі і механізмамі.

Камандзіры механізаваных часцей вывучаюць гэтыя ўзгоркі, дарогі, масты, пераправы. *А. Алешка.*

Механіза́тарскі. Які мае адносіны да механізатара.

«Дзяўчо! Што з цябе толку. Механізатарскага хлеба паспытаць захацела! Паспытай, які ён лёгкі...» *Т. Хадкевіч.*

МЕХАНІСТЫЧНЫ // МЕХАНІЧНЫ

Механістычны. Заснаваны на прынцыпах механіцызму — антыдыялектычнага напрамку ў філасофіі, які зводзіць усю разнастайнасць быцця да простых законаў механікі.

Пастаноўка пытання аб поўнай аналогіі кожнага ўрока з адукацыйным працэсам у цэлым механістычная. *І. Казанцаў.*

Механічны. 1. Які мае адносіны да механікі — раздзела фізікі, што вывучае законы перамяшчэння цел у прыродзе.

Кожная пакоўка праходзіла механічную апрацоўку ў пяці пазіцыях. *Беларусь.*

2. Які мае адносіны да механізмаў, машын.

Максім разумеў, што сапраўды няблага б увесці на ферме механічнае даенне кароў. *В. Дайліда.*

3. перан. Несвядомы; машынальны, аўтаматычны.

Аднак механічнае паўтарэнне рухаў, якія маюць яшчэ істотныя недахопы, прывядзе толькі да замацавання гэтых недахопаў. *Р. Дзмітрыеў.*

МІГАЛЬНЫ // МІГАТЛІВЫ

Мігальны. Які служыць для мігання або знаходзіцца ў пастаянным руху.

Калі мікробы трапляюць у трахею і бронхі, яны і там сустракаюць перашкоду на сваім шляху: раснічкі мігальнага эпітэлію могуць рухацца супроць току паветра і нібы вымятаюць мікробаў разам са слізю. *К. Шарыкаў.*

Мігатлівы. Які свеціцца слабым, няроўным, зменлівым бляскам; які мігціць; трапяткі, дрыготкі.

Неба шэрае, толькі дзе-нідзе на ім прабіваліся дробныя мігатлівыя зоркі. *Г. Бураўкін.*

МІГРАЦЫЯ // ЭМІГРАЦЫЯ

Міграцыя. Спец. Перамяшчэнне, перасяленне (насельніцтва ўнутры краіны ці за яе межы; жывёлы, птушак з адной мясцовасці ў іншую і г. д.).

Для літаратуры, як і для сацыялогіі, важна даследаваць, чаму і цяпер, калі на вёску прыйшоў матэрыяльны дастатак, міграцыя сельскага насельніцтва ў горад не змяншаецца. *Польмя.*

Эміграцыя. Перасяленне з сваёй айчыны ў іншую краіну па палітычных, эканамічных ці іншых прычынах; знаходжанне за межамі сваёй айчыны ў выніку такога перасялення.

Левандоўскі якраз два дні таму назад вярнуўся з эміграцыі. *А. Карпюк.*

МІКРАМЕР // МІКРОМЕТР

Мікрамёр. Прыбор для вымярэння лінейных размераў дэталей машын.

Так у рабочых на «ўзбраенні» з'явіліся універсальны вугламер для правэркі габарыта інструмента, мікрамер і інш. *Беларусь.*

Мікрóметр. Інструмент для дакладнага вымярэння лінейных велічынь.

Ішлі ў ход і кранцыркуль, і мікрометр, і сталёвая лінейка. *М. Ваданосаў.*

МІНЕРАЛАГІЧНЫ // МІНЕРАЛЬНЫ

Мінералагічны. Які мае адносіны да мінералогіі — навукі аб мінералах.

Цяпер кэрны выходзілі такія, што хоць у мінералагічны музей адпраўляй, — роўныя, нібы адпаліраваныя, без адзінай шчарбінкі. *А. Чаркасаў.*

Мінеральны. Які мае адносіны да мінералаў, утрымлівае іх у сваім саставе.

Кіраўнікі калгаса і спецыялісты клапацяцца, каб зямля была запраўлена дастатковай колькасцю мінеральных і арганічных угнаенняў. *Звязда.*

МІС // МІСІС

Міс. Форма звароту да незамужняй жанчыны ў Англіі і Амерыцы; незамужняя жанчына; дзяўчына.

Міс — ветлівы зварот да дзяўчыны ў Англіі і Амерыцы (звычайна перад іменем, прозвішчам). *Тлумачальны слоўнік для сярэдняй школы.*

Місіс. Форма звароту да замужняй жанчыны ў Англіі і Амерыцы; замужняя жанчына.

Грукоча машына. Маўчы, качагар, і пылам вугольным давіся! Хай з топкі тваёй не праб'ецца ўгар да містэраў хмельных і місіс. *А. Дудар.*

МІСТЫКА // МІСТЫЧНАСЦЬ

Містыка. 1. Рэлігійна-ідэалістычны погляд, які прызнае існаванне надпрыродных, таямнічых сіл і магчымасць зносін з імі чалавека.

Па сумяшчальніцтву з містыкай гэты чалавек займаўся яшчэ выхаваннем юнацтва ў духу адданасці радзіме і прастолю, таму што займаў пасаду начальніка штаба ваенна-навучальных устаноў. *У. Караткевіч*

2. *перан. Разм.* Штосьці загадкавае, незразумелае.

Над горам яго маленства яна плакала. Сама будучы ўжо спрацаваная і хворая, яна да містыкі ўжо тады даводзіла сваё замілаванне да яго. *К. Чорны.*

Містычнасць. Таямнічая загадкаваасць, незразумеласць.

Жах раптам апанаваў чалавека, набыўшы адценні містычнасці. *К. Чорны.*

МІСТЫФІКАЦЫЯ // МІСТЫЦЫЗМ

Містыфікацыя. Наўмыснае ўвядзенне каго-н. у зман.

Няўжо гэта так і будзе? Гэта ж проста нейкая недарэчная містыфікацыя. *М. Зарэцкі.*

Містыцызм. Рэлігійна-ідэалістычны светапогляд, заснаваны на містыцы; схільнасць да містыкі.

Працэс пераадолення рэштак семінарскай «навукі» ў Лаба-новіча — чалавека з выразным нахілам да містыцызму — адбы-ваўся амаль пакутліва. *Польмя.*

МІФАЛАГІЧНЫ // МІФІЧНЫ

Міфалагічны. Які мае адносіны да міфалогіі — сукупнасці міфаў якога-н. народа.

У пошуках гераічнага паэт [М. Багдановіч] часта звяртаецца да міфалагічных вобразаў. *С. Майхровіч.*

Міфічны. 1. Які мае адносіны да старажытных міфаў.

Фігура міфічнага героя Праметэя, намалёваная на шкатулцы, сімвалізуе сабой беларускага селяніна, які разрывае ланцугі панскай няволі. *Беларусь.*

2. *перан.* Авеяны паданнямі; легендарны, казачны.

На Піншчыне старыя людзі любяць расказаць пра здарэнне з недарэчным прыставам. Ён ужо даўно зрабіўся міфічнай фігурай. *В. Вольскі.*

3. *перан. Разм.* Які не існуе ў сапраўднасці; прыдуманы, неверагодны.

У сапраўднасці ж навукай даўно даказана, што і Хрыстос, і апостал Пётр — гэта асобы выдуманя, міфічныя. *А. Залескі.*

МІЯКАРД // МІЯКАРДЫТ

Міякард. Мышачная сценка сэрца.

Інфаркт міякарда — цяжкая хвароба. Але медыцынскай навукай даўно даказана: асобы, што перанеслі яго, павінны вярнуцца да актыўнай працы. *Звязда.*

Міякардыт. Захворванне сардэчнай мышцы — міякарда.

Прыкметы міякардыту залежаць ад парушэння сардэчнага рытму і недастатковай скарачальнай функцыі міякарда (агульная слабасць, задышка ў спакоі, хуткая стамляльнасць, сэрцабіцце, боль у вобласці сэрца). *БелСЭ*.

МУЗЫКАЛЬНЫ // МУЗЫКАНЦКІ // МУЗЫЧНЫ

Музыкальны. 1. Здольны да музыкі; які тонка разумее, адчувае музыку.

— Вы ж самі хваліліся, што ў вас музыкальныя здольнасці.

1. *Шамякін.*

2. Прыемны для слыху; меладычны.

Купала як паэт вельмі даражыць музыкальным бокам паэзіі.

1. *Навуменка.*

Музыкánцкі. Які мае адносіны да музыканта; з музыкантаў Музыка́нцкі ўзвод.

Музычны. Які мае адносіны да музыкі, характэрны для яе.

Пашырэнне музычнай культуры сярод шырокіх мас працоўных патрабавала і павелічэння музычнай літаратуры. *А. Волк.*

МУСКУЛІСТЫ // МУСКУЛЬНЫ

Мўскулісты. З развітымі мускуламі.

Павел, прыземісты, мускулісты хлопец, неахвотна падняўся з-за стала. *У. Шахавец.*

Мўскульны. Які мае адносіны да мускулаў.

Гладкая мускульная тканка складаецца з верацёнападобных клетак. *Птушкагадоўля.*

МУЧНІСТЫ // МУЧНЫ

Мучністы. Падобны чым-н. на муку.

Дзякуючы гэтаму тут застаецца толькі амаль нерастварымы, мучністы навобмацак, кварцавы пясок. *Геаграфія БССР.*

Мучны. Які мае адносіны да мукі; прыгатаваны з мукі.

Вось ужо апошняя крама, крама мучная, а далей пойдучь хаты земляробаў. *П. Пестрак.*

Н я п р а в і л ь н а. Суха стукаюць нашы малаткі, б'юць буйное каменне. Шэры, мучны (трэба: мучністы) пыл садзіцца на руках, на твары. *Я. Каршукоў.*

МУШКЕТНЫ // МУШКЕЦЁРСКІ

Мушкётны. Які мае адносіны да мушкета — старажытнага ружжа.

Мушкетны выстрал. Мушкетны ствол.

Мушкецёрскі. Які мае адносіны да мушкецёра — салдата, узброенага мушкетам.

Мушкецёрскі полк. Мушкецёрская форма.

МЫЛІЦЬ // МЫЛЯЦЦА // МЫЛЯЦЬ

МЫліць. *каго-што.* Намыльваць мылам з вадою.

Пакуль [Юхневіч] мыліў і мыў рукі, ад якіх ішоў пах бензіну, сястра Андрэя пачысціла яму пінжак. *А. Савіцкі.*

Мыляцца. *Абл.* Рабіць памылкі, памыляцца.

Дзеці мардаваліся, мыляліся, некаторыя плакалі, пішучы гэ-тае слова. *Я. Колас.*

Мыляць. Варушыць губамі.

Суддзя надзімаўся, як індык, нешта хацеў сказаць, але ў разгубленасці толькі мыляў губамі. *М. Лынькоў.*

МЫЛКІ // МЫЛЬНЫ

МЫлкі. Які лёгка распускаецца ў вадзе, дае многа пены. Мылкае мыла. Мылкая шампунь.

МЫльны. Які мае адносіны да мыла; з мыла; намылены. Мыльная пена. Мыльная вада.

МЫСЛЕННЫ // МЫСЛІЦЕЛЬНЫ

МЫсленны. Які паўстае ў думках, мыслях; уяўны.

Мысленныя вобразы ўзнікаюць з адчуванняў. *І. Казанцаў.*

МЫсліцельны. Які мае адносіны да мыслення; звязаны са здольнасцю думаць, мысліць.

Настаўнік развівае мысліцельныя здольнасці вучняў. *І. Казанцаў.*

МЭБЛЕВЫ // МЭБЛЯВАНЫ

МЭблевы. Які мае адносіны да мэблі; звязаны з яе вырабам або продажам.

Ясень цэніцца і шырока выкарыстоўваецца ў мэблевай вытворчасці, сталярнай справе, сельскагаспадарчым машынабудаванні, вагона- і авіябудаванні, у вытворчасці спартыўнага інвентару. *Звязда.*

МЭбляваны. Абстаўлены мэбляю; з мэбляю.

Гэта вельмі скромна мэбляваны кабінет. *І. Новікаў.*

МЯДЗВЕДЗІЦА // МЯДЗВЕДКА

Мядзвѣдзіца. Самка мядзведзя.

Бегала мядзведзіца па лясах наўкола, пытала, дзе гнездзяца меданосы-пчолы. *М. Калачынскі.*

Мядзвѣдка. Земляное насякомае з тоўстым целам, пакрытым кароткімі мяккімі валаскамі; шкоднік сельскагаспадарчых культур.

У рацыёне бусла пераважаюць шкодныя насякомыя (напрыклад, мядзведкі, якія знішчаюць пасевы гароднінных культур). *Звязда.*

МЯЗГА // МЯЗДРА

Мязгá. 1. Мяккая частка дрэва між карой і драўнінай.

І пні [я] памагаў капаць, і драў тую ж бяросту. Асабліва ўлетку, на канікулах. Тады акурат пачынала адставаць ад мязгі свежая бяроза. *Б. Сачанка.*

2. Маса, якая ўтвараецца пасля таўчэння, расцірання чаго-н.

Эол сядзеў тады ля печкі, — мязгу скабліў на перапечкі ды лапці лыкам падплятаў. *Энеіда навыварат.*

Мяздрá. Падскурная клятчатка ў жывёл; сподні бок вырабленай скуры.

Падскурную клятчатку называюць мяздрой. *Таваразнаўства.*

МЯРЦВЕЦЬ // МЯРЦВІЦЬ

Мярцвѣць. 1. Страчваць прыметы жывога, станавіцца мёртвым; нямець.

Было горача, як ля агню, і мярцвелі рукі. *І. Пташнікаў.*

2. *перан.* Рабіцца пустынным, змярцвелым.

Позняй восенню мярцвее поле, лес, усё навакольнае.

Мярцвіць. *каго-што.* 1. Пазбаўляць жыцця, губіць.

Нармальнаму чалавеку звычайна шкода мярцвіць любую жывую істоту.

2. *перан. Разм.* Рабіць пустынным, змярцвелым.

У яўрэйскім канцы вуліцы было яшчэ цішэй. Субота мярцвіла ўсе праывы будзённага жыцця. *Ц. Гартны.*

МЯРЭЖАНЫ // МЯРЭЖКАВЫ // МЯРЭЖЫСТЫ

Мярэжаны. Вышыты мярэжкай — на тым месцы, дзе з тканіны выцягнуты ніткі.

Мярэжаная сурвэтка.

Мярэжкавы. Які мае адносіны да мярэжкі.

Мярэжкая вышыўка.

Мярэжысты. Такі, як мярэжка, узорысты.
Мярэжысты ўзор.

МЯСІСТЫ // МЯСНЫ

Мясісты. 1. З вялікай колькасцю мяса, які дае многа мяса.
Я з цікавасцю слухаў расказы дзядзькі пра невядомых мне рыб. Мне і сёння чамусьці добра памятаецца, як ён даводзіў, што бялуга — самая мясістая рыба. *ЛіМ.*

2. *Разм.* Тоўсты, поўны (пра чалавека або часткі яго цела).
На мясістым носе сядзелі рагавыя акулёры, якія надавалі эсэсаўцу вучоны выгляд. *І. Мележ.*

3. Багаты сакавітай мякаццю (пра расліны, плады).

На падаконніках ружавелі мясістыя памідоры. *Л. Гаўрылкін.*

Мясны. Які мае адносіны да мяса; прыгатаваны з мяса.
Яны сядзелі на нарах і елі лыжкамі мясныя кансервы з хлебам. *І. Шамякін.*

МЯТЛА // МЯТЛІЦА // МЯТЛУШКА // МЯЦЁЛКА

Мятла. Пучок звязаных галінак (без лісцяў) для падмятання.
Відаць, баковачка гэтая некалі прымяркоўвалася для кладоўкі прыбіральшчыцам: там зручна было складваць мётлы, скрабкі, вешаць спецвопратку. *А. Кулакоўскі.*

Мятліца. Пустазелле азімых злакаў з суквеццем у выглядзе мяцёлкі.

Паўз лес, між кустоў, трава ў пояс. Усё цвіце, буе. Мятліца, званочки, слёзкі, гарошак, браткі, валяр'яна. *А. Кудравец.*

Мятлушка. *Абл.* Насякомае з дзвюма парамі крылаў, пакрытых пылком рознага колеру, ад якога залежыць іх афарбоўка.
Сінонім: матылёк.

Дзятліна зелянее патройнымі лісцінкамі. Клякоча скакунцакаваль... Трапыхаецца і снуе туды-сюды над жытам жоўценькая мятлушка. *М. Гарэцкі.*

Мяцёлка. 1. Тое, што і мятла.

А вілы, граблі і мяцёлкі, .. каля варот адны стаялі — таксама працы ўжо чакалі. *Я. Колас.*

2. Суквецце некаторых раслін, якое нагадвае па форме мятлу.

Алекса зірнуў вакол — відаць, на той гары раслі такія ж каржакаватыя, падобныя да полацкіх соснаў магутныя дрэвы з пушыстымі мяцёлкамі светла-зялёных іголак. *В. Іпатава.*

МЯТЛІСТЫ // МЯТЛІЧНЫ // МЯЦЁЛЧАТЫ

Мятлісты. Такі, як мяцёлка, пышны.

Зусім не відаць Агаткі: вусаты ячмень з аднаго боку, а з другога — мятлісты авёс. *Я. Колас.*

Мятлічны. Які мае адносіны да пустазелля мятліцы.

Руневіч выплюнуў мятлічную саломінку, якую ўсё жаваў, паглядзеў на Крушыну. *Я. Брыль.*

Мяцёлчаты. Які мае суквецце ў выглядзе мяцёлкі.

Мяцёлчатае суквецце.

МЯЦЕЖНІЦКІ // МЯЦЕЖНЫ

Мяцёжніцкі. Які мае адносіны да мяцёжніка, характэрны для яго.

Яго бунтарскі, мяцёжніцкі дух стаў праяўляцца цяпер усё часцей і часцей. *ЛіМ.*

Мяцёжны. 1. Які мае непасрэдня адносіны да мяцяжу.

І помніць дагэтуль Замосце і Снежна, як беглі палкі генералаў мяцёжных. *П. Глебка.*

2. перан. Трывожны, неспакойны.

Вы не такая, як усе, вы такая ж, як і я, мяцёжная шукальніца незвычайнага і прыгожага. *А. Асіпенка.*

Н

НАБАЖЭНСТВА // НАБОЖНАСЦЬ

Набажэнства. Царкоўная служба.

Сінонім: богаслужэнне.

Назаўтра зранку таксама ішла споведзь, а потым ужо служылася абедніца, набажэнства, спецыяльна створанае для палешукоў, бо звычайна іх доўга ў царкве не затрымлівалі. *Я. Колас.*

Набожнасць. Шчырая вера ў бога.

Сінонім: багамольнасць.

Цельшынецы не вызначаліся асаблівай набожнасцю і рэлігійнасцю, але царкоўныя абрады спраўлялі. *Ю. Пшыркоў.*

НАБІВАЧНЫ // НАБІЎНЫ

Набівачны. Які мае адносіны да набіўкі; які служыць, прызначаны для набіўкі, набівання.

Набівачным матэрыялам для мяккіх цацак служыць пілавінне або вата. *Таваразнаўства.*

Набіўны. Зроблены пры дапамозе набівання; з набітым узорам (пра тканіны).

Тканіны бываюць адбеленыя, гладкафарбаваныя, набіўныя і інш. *Таваразнаўства.*

НАБОЙ // НАБОЙКА

Набóй. Зарад пораху са шротам, карцеччу або куляй для паляўнічай стрэльбы; патрон з такім зарадам.

Дзед Піліп узяў сваю двухстволку, праверыў набоі і павесіў над самым ложкам. *М. Ваданосаў.*

Набóйка. Ніжні слой абцаса; металічная пласцінка, якая набіваецца на абцас і насок абутку.

Бадай на ўвесь тэрмін навучання хопіць вопраткі і абутку. Калі што парвецца, можна зашыць, а на абцасы чаравікаў набіць набойкі. *І. Навуменка.*

НАВЕСНЫ // НАВЕШАНЫ // НАВЯСНЫ

Навэсны. Такі, пры якім міны, снарады, апісваючы ў паветры крутую дугу, падаюць зверху.

Навесны агонь.

Навешаны. Павешаны, прымацаваны да чаго-н., надзеты на што-н.

Дзверы навешаны.

Навясны. Прыстасаваны для навешвання; які навешваецца. Навясныя рамы.

НАВІЗНА // НАВІНА

Навізнá. Штосьці новае, незнаёмае; нешта нядаўна адкрытае, вынайздзенае, выпрабаванае і г. д.

Дзеці ў нас харошыя, сумленныя, працавітыя, хочуць усё ведаць. Вось мы і павінны даць ім радасць хоць маленькіх адкрыццяў, захапіць навізнаю ведаў, адагрэць душу ўвагаю і добрым словам. *С. Грахоўскі.*

Навінá. Толькі што атрыманая вестка, паведамленне пра што-н.; нешта новае, незнаёмае.

Зводку Міця прачытаў на калідоры двухпавярховага чыгуначнага дома. З'явілася жаданне зараз жа пабегчы да хлопцаў падзяліцца навіной. *І. Навуменка.*

НАВУКОВЫ // НАВУЧАЛЬНЫ

Навукóвы. Які мае адносіны да навукі, характэрны для яе; які адпавядае патрабаванням навукі.

Дзед любіў пры зручным выпадку ўжыць навуковае слова. *М. Лынькоў.*

Навуча́льны. Які мае адносіны да вучобы, навучання; звязаны з арганізацыяй працэсу навучання.

Набліжаўся канец першай чвэрці навучальнага года...
А. Карпюк.

НАГАРНЫ // НАГАРЭЛЫ

Нага́рны. Які мае адносіны да нагару; які служыць для знімання нагару.

Нагарныя шчypцы.

Нага́рэлы. На якім утварыўся нагар, з нагарам.

Нагарэлы knot.

НАГЛЯДАЛЬНІЦКІ // НАГЛЯДАЛЬНЫ // // НАГЛЯДНЫ // НАГЛЯДЧЫЦКІ

Нагладáльніцкі. Які мае адносіны да наглядальніка, наглядання.

Наглядальніцкія абавязкі.

Нагладáльны. 1. Той, хто ўмеє наглядаць.

Вока ў яго наглядальнае. *П. Броўка.*

2. Які служыць для наглядання, назірання; назіральны.

Лазячы на хвою, на наглядальны пункт, Міколка часта бачыў, як праходзяць зрэдку па Дняпры параходы. *М. Лынькоў.*

Нагладны. 1. Заснаваны на паказе таго, што вывучаецца; які служыць для паказу.

У ходзе вывучэння біялогіі, фізікі, хіміі шырока выкарыстоўваюцца наглядныя дапаможнікі. *Беларусь.*

2. Зусім відавочны з непасрэднага назірання; пераканаўчы.

Зборнік — наглядны паказчык, якіх поспехаў дабіліся беларускія пісьменнікі. *А. Лойка.*

Нагладчыцкі. Які мае адносіны да наглядчыка, належыць наглядчыку.

Паглядаючы раз-пораз на рыдлёўку, палонныя разам з тым спадылба зіркалі па баках, асцерагаючыся наглядчыцкіх кіеў.
М. Аўрамчык.

НАГОДА // НЯГОДА

Наго́да. Прычына, выпадак, зручны момант.

Разбор архіва быў папярэдні, мне яшчэ трэба будзе, хоцца заглянуць у тую папку, як толькі прыйдзе нагода. *Я. Брыль.*

Няго́да. 1. *звычайна мн.* Няшчасце; цяжкасці, непрыемнасці.

Нагледзячы на свае шэсцьдзесят год, Раман Дзянісавіч быў чалавек моцнага складу, рослы і не сагнуты нягодамі, што сустрэў у жыцці. *Т. Хадкевіч.*

2. Дрэннае надвор'е, непагода.

У нягоду не было патрэбы высоўвацца з хаты, глыбока, да вокан другога паверха, занесенай снегам. *У. Калеснік.*

НАДБАЎКА // ПАДБАЎКА

Надбаўка. Надбаўленая да чаго-н. сума, частка.

Бацька мой, калі на разрубыв зямлю бралі, захацеў палучыць большы хутар. Далі яму дзве дзесяціны надбаўкі, за тое, што ён палез у балота. *А. Асіпенка.*

Падбаўка. Тое, што падбаўлена, дабаўлена; дабаўка.

Ён з'еў вялікую міску супу, хутка ачысціў яе, ды яшчэ й падбаўкі папрасіў. *ЛіМ.*

/ НАДВОРАК // НАДВОР'Е // ПАДВОРАК

Надвóрак. Двор каля хаты, дома.

Сінонім: падвóрак.

А вакол — хаткі і хаткі, прасцюсенькія, з саламянымі стрэхамі; на шырокіх надворках — свірны, клуні, пуні, віднеюцца высокія жураўлі студняў. *М. Багдановіч.*

Надвóр'е. Стан атмасферы ў пэўным месцы ў пэўны час.

Сінонім: пагода.

На другі дзень надвор'е выдалася зусім добрае. *Я. Майр.*

Падвóрак. Разм. Двор каля хаты, дома.

Сінонім: надвóрак.

Яшчэ завідна Лукаш упраўляўся па гаспадарцы — паіў карову, кідаў у яслі ахапак трасянкі і, парыпваючы дзеравяшкаю, якую прывёз з аўстрыйскага палону, нецярпліва таптаўся на панадворку. *Я. Пархута.*

НАДВЯЧОРАК // ПАДВЯЧОРАК

Надвячóрак. Пара перад самым вечарам.

Насустрэч дыхнула вільгаццю, мокрым пахам травы, алешніку і ракітніку — гэтак, як заўсёды пахне надвячоркам ад ракі. *А. Жук.*

Падвячóрак. Лёгкая ежа для спажывання між абедам і вячэрай.

Юзя вынесла ёй падвячорак — зацукраваныя чарэшні і кавалак пірага. *А. Бажко.*

НАДЗВЫЧАЙНЫ // НЕЗВЫЧАЙНЫ

Надзвычáйны. 1. Спецыяльна прызначаны, прыняты, скліканы і г. д.

Становішча для рэспублікі стваралася небяспечнае, прыходзілася прымаць надзвычайныя меры. *Я. Колас.*

2. Вельмі вялікі, моцны па сваёй сіле, праяўленню; які мае вялікае значэнне.

Поспех «Балад і рамансаў» Міцкевіча ў чытача быў надзвычайны. *А. Лойка.*

Незвычайны. 1. Які вылучаецца сярод іншых; выключны. Пакою гэтаму надаваў незвычайную, шматвугольную форму дах, яго адмысловыя выступы. *І. Шамякін.*

2. Не такі, як звычайна, як заўсёды; непрывычны.

Вера адчула раптам незвычайную лёгкасць. *А. Асіпенка.*

НАДЗЕЛЕНЫ // НАДЗЕЛЬНЫ

Надзелены. Дадзены ў асабістае карыстанне, выдзелены каму-н.

Надзелены зямлёю.

Надзельны. Які мае адносіны да надзелу — зямельнага ўчастка, што выдзяляўся сялянскай сям'і.

Надзельная зямля.

НАДЗЁННЫ // ПАДЗЁННЫ

Надзённы. 1. Які мае важнае жыццёвае значэнне, неабходны. Сінонім: актуальны.

Надзённае пытанне. Надзённыя праблемы.

2. Які бывае кожны дзень.

Надзённыя клопаты. Надзённыя заняткі.

Падзённы. Які налічваецца з разліку за кожны рабочы дзень; які выконвае работу з аплатай за кожны рабочы дзень.

Стаў Мікола хадзіць на падзённыя заробкі, парабкаваць па маёнтках. *А. Місько.*

НАДРЫЎ // НАРЫЎ

Надрыў. 1. Надарванае месца.

Кніга сапсавана: на шэрагу старонак выяўлены надрывы, некалькіх старонак зусім няма. *Настаўніцкая газета.*

2. *перан.* Узбуджанасць, хваравітасць у праяўленні сваіх пачуццяў; фізічнае напружанне.

Ілья Рыгоравіч прыгорбіўся, апусціў галаву, схапіўся рукою за горла і ўжо не стрымліваў кашлю, а бухаў і бухаў з нейкім надрывам. *Я. Герцовіч.*

Нарыў. Гнойныя пухліны ў тканцы арганізма.

Сінонім: абсцэс.

Қаравая ануча на яго назе разматалася, і на чорнай пяце быў бачны жоўты, выспелены нарыў. *М. Капыловіч.*

НАДУМ // НАДУМАНАСЦЬ

Надўм. Задума, жаданне, намер зрабіць што-н.

Ну, якая ж ахвота на прывязі хадзіць, калі да гэтага часу Мішка хадзіў усюды па сваёй ахвоце, па свайму надуму. *М. Лынькоў.*

Надўманасць. Нерэальнасць, ненатуральнасць, штучнасць.

У такіх тэарэтычных пабудовах нельга не бачыць надуманасці і абстрактнасці. *Н. Перкін.*

НАЕДАК // НАЕДЗЬ

Наёдак. *Разм.* Тое, чым можна наесціся; пажыўнасць ежы. Яблыкі — не вялікі наедак.

Наёдзь. Камень на зубах у каня.

Цёмная наедзь. Старая наедзь.

НАЕЗДЖАНЫ // НАЕЗДЖЫ

Наезджаны. Які стаў роўным, гладкім ад частай язды (звычайна пра дарогу).

Сінонім: уезджаны.

Дарога наезджаная, накатаная, прыбітая машынамі і людзьмі. *В. Хомчанка.*

Наезджы. *Разм.* Які прыехаў, наехаў адкуль-н.

Сінонім: прыезджы.

Наезджы чалавек.

НАЁМНІЦКІ // НАЁМНЫ

Наёмніцкі. Які належыць наёмніку, характэрны для яго.

Наёмніцкія атрады адпетых галаварэзаў учынялі жорсткія расправы над карэннымі жыхарамі калоній. *Звязда.*

Наёмны. 1. Які мае адносіны да найму; які працуе па найму.

Гэта быў такі ж наёмны працаўнік, як і ўсе мы, рабочыя гаража, але трымаў ён сябе крышачку гэтак з гонарам — механік усё ж. *В. Быкаў.*

2. перан. Падкуплены, прадажны.

Вялікі паэт выклікаў на дуэль паклёпніка і загінуў ад рукі наёмнага забойцы Дантэса. *А. Матрунёнак.*

НАЖАВЫ // НАЖНЫ // НАЖОВАЧНЫ

Нажавы. Які мае адносіны да нажа; зроблены нажом.

У .. [байцоў] былі самазарадныя вінтоўкі з нажавымі шты-
хамі, поўныя падсумкі патронаў. *У. Дамашэвіч.*

Нажны. Які прызначаны для ног або прыводзіцца ў дзеянне
нагамі.

Негр-гігант згінае на рэйках бранзалеты нажных кайданаў,
я вызваляюся з жалезных путаў. *У. Дамашэвіч.*

Нажовачны. Які мае адносіны да пілы-нажоўкі.

Нажовачнае палатно.

НАЖЫВА // НАЖЫТАК

Нажыва. Лёгкі даход, які прыходзіць не ў выніку працы; на-
жыванне грошай, матэрыяльных каштоўнасцей.

Прага да нажывы.

Нажытак. Тое, што нажыта, набыта, куплена.

Ля новага, з белай цэгля, чатырохпавярховага гмаха, ста-
ялі дзве машыны з мэбляй, розным хатнім нажыткам. *А. Са-
віцкі.*

НАЖЫТЫ // НАЖЫЎНЫ

Нажыты. Паступова набыты, прыдбаны на працягу якога-н.
часу.

Працоўны чалавек ніколі не спакушаўся багаццем, нажытым
надобрасумленным шляхам. *Р. Шкраба.*

Нажыўны. Які можна нажыць, набыць, прыдбаць.

— Да ведаў яшчэ трэба вопыт .. — А вопыт — справа на-
жыўная. *М. Пянкрат.*

НАЗДРАВАТЫ // НАЗДРАТЫ

Наздраваты. З невялікімі, частымі дзірачкамі.

Сінонім: порысты.

Сонца ўзнялося, прасвечвае голы лес і на аселым, наздрави-
тым зашэрхлым снезе сплятаюцца дзівосныя карункі святла і
ценю. *І. Шамякін.*

Наздраты. З вялікімі ноздрамі.

Нос у яго быў кірпаты, як перабіты, але шырокі, наздраты
і рабіў твар нечым падобным на малпін. *ЛіМ.*

НАЗІРАЛЬНАСЦЬ // НАЗІРАННЕ

Назіральнасць. Здольнасць бачыць, заўважаць факты, з'явы,
якіх не бачаць, не заўважаюць іншыя.

Андрэйка вызначаўся дасціпнасцю і не па гадах вялікай
назіральнасцю. *П. Кавалёў.*

Назіра́нне. 1. Разглядванне; нагляданне; сузіранне.

Назіра́нне навакольнага. Назіранне за тэмпературай паветра.

2. Тое, што заўважана ў працэсе вывучэння, разгляду чаго-н.

Навуковыя назіранні. Апошнія даныя назіранняў за надвор'ем.

НАЗІРАЛЬНІЦКІ // НАЗІРАЛЬНЫ

Назіра́льніцкі. Які мае адносіны да назіральніка, назірання. Назіральніцкія абавязкі. Назіральніцкія запісы.

Назіра́льны. 1. Які прызначаны для назірання.

Назіральная вышка. Назіральны пункт.

2. Які валодае назіральнасцю, умее назіраць.

Каб Адам быў больш назіральны, то ён бы ўбачыў у затуманеным позірку прыгожых жончыных вачэй нешта падобнае на вінаватасць і папрок. *А. Чарнышэвіч.*

НАЗНАРОК // НЕЗНАРОК

Назнаро́к. *Разм.* Спецыяльна, з якой-н. мэтай.

Сінонім: знарок.

— Значыць, назнарок накіравалі мяне на луг, каб я вам не перашкаджаў! *М. Гамолка.*

Незнаро́к. Выпадкова, ненаўмысна.

Сінонім: ненарокам.

Маці збіралася даць карову, незнарок бразнула вядром. *Х. Жычка.*

НАКУСАЦЬ // НАКУСІЦЬ

Накуса́ць. 1. *1 і 2 ас. не ўжыв.; каго-што.* Пакусаць, нарабіць укусаў у многіх месцах (пра насякомых).

Конь злосна махае галавою, спыняецца і трэ вочы аб калены прэдных ног або дастае галавою і зубамі хапае за месцы, дзе накусалі сляпні. *П. Галавач.*

2. *чаго.* *Разм.* Адкусваючы шчypчыкамі, нарабіць кавалкаў.

Маці накусала шчypчыкамі цукру, наліла ў кубак чаю і пачала яго піць упрыкуску, як заўсёды. *ЛіМ.*

Накусі́ць. Пракусіць злёгка, зверху, не да канца.

Малы нарэшце зусім здаволіўся, выбраў самы прыгожы яблык з чырвоным бокам, накусіў яго, але есці ўжо не стаў. *ЛіМ.*

НАМАРАЗЬ // НАМАРЗЕНЬ

Намаразь. Асадак снегу, падобны на шэрань, які ўтвараецца ў сырое надвор'е на галінах, дроце і г. д.; слой лёду на чым-н. Заглянуць з вуліцы ў хату ніхто не мог: шыбы пакрыліся тоўстым пластом намаразі. *І. Шамякін.*

Намарзень. Пadoўжны брусок, які набіваецца на капылы ў санях.

Трашчаць намарзні, сціснутыя з бакоў .. вязамі. *І. Пташнікаў.*

НАПОРНЫ // НАПОРЫСТЫ

Напóрны. 1. Які служыць для ўтварэння напору вадкасці. Для падключэння лазні да ачышчальных збудаванняў саўгаса пабудаван напорны калектар, але не ўведзена помпавая станцыя. *Звязда.*

2. Які дзейнічае з вялікім напорам.

Зашумелі воды, узняліся хвалі, у напорнай плыні крыгі паплылі. *А. Русак.*

Напóрысты. Які ўпарта і настойліва дабіваецца сваёй мэты; вельмі настойлівы.

Гэта быў шчыры, прыныповы, вельмі востры на слова чалавек, баявіты, напорысты журналіст. *А. Бялевіч.*

НАСТУПАЛЬНЫ // НАСТУПНЫ // НАСТУПАЮЧЫ

Наступáльны. Які мае адносіны да наступлення; баявы, расшучы.

Уначы асобныя падраздзяленні зрабілі некалькі спроб наступальнага характару. *І. Сіўцоў.*

Настúпны. 1. Які падыходзіць, настае непасрэдна ўслед за чым-н.; самы блізкі па чарзе.

Лёха тым самым ключом адчыняе яшчэ адны дзверы, мы заходзім у тамбур наступнага вагона, з яго — у вагон. *В. Карамазаў.*

2. Тое, аб чым гаворыцца далей.

Здзейсніць маё заданне дапамог выпадак. Але пра гэта — у наступным раздзеле. *А. Карцюк.*

Наступáючы. Які вядзе наступленне.

Мікіта Палазок быў на левым флангу наступаючай часткі. *Я. Колас.*

НАТАРЫУС // НАТАРЫЯТ

Натары́ус. Службовая асоба, упаўнаважаная сведчыць, афармляць розныя юрыдычныя акты, дакументы.

З дакументаў я здыму ў натарыуса копіі і вярну табе.
Х. Жычка.

Натарыят. Дзяржаўны орган, у абавязак якога ўваходзіць сведчанне, афармленне розных юрыдычных актаў, дакументаў.
Сінонім: натарыяльная кантора.

Натарыят забяспечвае лепшую ахову набываемых грамадзянамі і арганізацыямі правоў, замацоўвае іх ва ўстаноўленай юрыдычнай форме. *Звязда.*

НАТАТКА // НАТАЦЫЯ

Нататка. Кароткі запіс для памяці.

Спадзеючыся на сваю памяць, Міхась ніякіх нататак не рабіў — ліст паперы, што ляжаў перад ім, застаўся чысты. *У. Шахавец.*

Натацыя. Настаўленне, павучанне.

Давялося яму выслухаць суровую натацыю камандзіра батэрэі. *І. Грамовіч.*

НАТУРАЛЬНЫ // НАТУРНЫ // НАТУРЛІВЫ / НАТУРЫСТЫ

Натуральны. 1. Уласцівы прыродзе, створаны прыродай; не штучны.

Усе падзолістыя глебы патрабуюць натуральнага ўгнаення, бо яны бедныя азотам. *Геаграфія частак свету.*

2. Нармальны, звычайны.

Гэтыя словы яму здаліся такімі ж натуральнымі і блізкімі, як і тое, што яна сядзела поплич. *І. Сіўцоў.*

Натурны. Звязаны з маляваннем, лепкай з натуры; які здымаецца па-за павільёнам.

Міхась Савіцкі, перш чым прыступіць да асноўнай працы, збірае натурны матэрыял, аналізуе яго, абагульняе. *В. Зуёнак.*

Натурлівы. Разм. Тое, што і натурысты.

— Дык ён жа [конь], кажуць, вельмі натурлівы, апроч вас, нікога не слухае,— паспрабавала запырэчыць Лісавета. *Р. Сабаленка.*

Натурысты. Наравісты, з норавам; упарты.

Часам я, можа б, і сам адважыўся павесці сваю кабылу ў гурт, але гэтаму перашкаджала тое, што мая стракатая была жывёлінай натурыстай і вельмі хітрай. *А. Кулакоўскі.*

НАХАБНЫ // ПАХАБНЫ

Нахабны. Бессаромна назойлівы, крайне бесцырымонны.

[Зняволеныя] толькі маглі перастуквацца праз сцяну і ганяць нахабных рудых пацукоў. *С. Грахоўскі.*

Паха́бны. Разм. Вельмі непрыстойны, бессаромны.

Вэня міргнуў Стафанковічыку, той адказаў яму такім жа пахабным міргам. *К. Чорны.*

НАЦЫЯНАЛІСТЫЧНЫ // НАЦЫЯНАЛЬНЫ

Нацыяналістычны. Які мае адносіны да нацыяналізму — ідэалогіі і палітыкі, якая прапаведуе нацыянальную выключнасць адной нацыі і пагарду да іншых.

Непрымірымы вораг самаўладства, Алесь Гарун, вярнуўшыся зсылкі, не разбраўся ў складанай абстаноўцы, паддаўся нацыяналістычнаму ўплыву. *М. Ярош.*

Нацыянальны. 1. Які мае адносіны да нацыі, нацыянальнасці, звязаны з іх грамадскім жыццём.

Мы за той нацыянальны рух, які з'ядноўвае сілы пралетарыяту, а не разбівае іх. *Л. Арабей.*

2. Які ўласцівы нацыі, выражае яе характар.

Верашчака — гэта страва такая, нацыянальная беларуская страва. *Я. Васілёнак.*

3. Які належыць пэўнай краіне; дзяржаўны.

Нашы лясы з'яўляюцца адным з буйнейшых нацыянальных багаццяў. *Эканамічная геаграфія СССР.*

НАЧЛЕЖНІЦКІ / НАЧЛЕЖНЫ

Начлэжніцкі. Які мае адносіны да начлэжніка.

Толькі калі пачало ўжо днець, аказалася, што жывёліна хадзіла тут жа, зусім недалёка ад начлэжніцкага агню. *А. Кулакоўскі.*

Начлэжны. Які мае адносіны да начлегу; прызначаны для начлегу.

Захмяліла нас дарога ў вербах прыбярэжных пахам сена маладога і дымкоў начлэжных. *А. Вялюгін.*

НАЧЫНКА // НАЧЫННЕ

Начынка. Тое, чым начынена, напоўнена што-н.

Дзеці будуць ласаватца цукеркамі з барбарысавай начынкай. *В. Хомчанка.*

Начынне. зб. 1. Набор прадметаў, інструментаў для выканання якой-н. работы.

Улетку цесляры вандравалі са сваім начыннем — пілкаю і сякерамі — па ўсёй ваколіцы. *С. Александровіч.*

2. Сукупнасць прадметаў хатняга, гаспадарчага ўжытку і г. д. Цётка Арына бразгала на кухні начыннем, нешта гаварыла на паўголос, відаць, толькі для сябе. *А. Асіпенка.*

НАЧЫСТА // НАЧЫСТАТУ / НАЧЫСТУЮ

Начыста. 1. Без памарак, канчаткова; вельмі чыста.

Лепшыя канспекты, як правіла, былі ў Васіна, які адзін рэгулярна перапісваў іх начыста. *У. Карнаў.*

2. Цалкам; поўнасьцю.

Спалілі фашысты ўсё начыста. Людзей каго пазабівалі, а каго ў Нямецчыну пагналі. *Б. Сачанка.*

Начыстатў. *Разм.* Нічога не ўтойваючы; без хітрыкаў; начыстую.

Сакратар жвава адсунуў сваё крэсла, падсеў бліжэй да Жывіцы:— Гавары ўсё, начыстату. *М. Ваданосаў.*

Начыстўю. Нічога не ўтойваючы; без хітрыкаў; шчыра; начыстату.

Бергер здзівіўся:— Будзем гаварыць начыстую? *І. Гурскі.*

НЕАПІСАЛЬНЫ // НЕАПІСАНЫ // НЯПІСАНЫ

Неапісальны. Які цяжка ці немагчыма апісаць, перадаць словам; вельмі моцны, незвычайны.

Загарэлася маё сэрца да дзяўчыны неапісальнай прыгажосці. *С. Свірыдаў.*

Неапісаны. Які не апісалі, не ўключылі ў вопіс, апісанне.

Заолаг Акен выказаў меркаванне, што ў прыродзе існуе яшчэ прыкладна 60 тысяч неапісаных відаў. *Я. Цынгер.*

Няпісаны. Які існуе па традыцыі, не прыняты, не ўстаноўлены афіцыйна, у заканадаўчым парадку.

Ён [аканом] ідзе на любыя махінацыі: пісанья і няпісанья законы панскага двара проста артыстычна выкарыстоўвае, каб дамагчыся асабістай удачы. *А. Лойка.*

НЕБЫЛЬ // НЕБЫТ // НЕБЫЦЦЁ / НЯБЫТ

Небыль. Тое, чаго не было, не бывае; небыліца.

— Няўжо, калі часам узвядуць на мяне якую небыль, ты не закінеш слова, Сямён Іванавіч? *Т. Хадкевіч.*

Небыт. *Разм.* Клопат, цяжар; абуза.

Душу грызла пакута ад таго, што занемагла [Зіна] у такі суровы час, што робіць многа небыту хлопцам у гэтакім складаным паходзе. *А. Кулакоўскі.*

Небыццё. Адсутнасць існавання, жыццядзейнасці; нябыт.

Гора, качэўная доля ў небыццё адышлі. *А. Александровіч.*

Нябыт. Адсутнасць быцця, існавання, жыцця; небыццё.

Мяне кудысьці імчыць, як лісцінку. У жыццё? У нябыт?
3. *Бядуля.*

НЕВЫКАЗНЫ // НЯВЫКАЗАНЫ

Невыка́зны. Які цяжка ці немагчыма выказаць, перадаць словамі.

Аж сэрца заходзілася ад хараства і невыказнай тугі, ад па-чуцця адзіноты, ад жадання некаму адкрыць душу, расказаць усё, што думаеш і адчуваеш. *С. Грахоўскі.*

Нявы́казаны. Не выражаны ў словах; не выяўлены якім-н. чынам.

Тое, што заўсёды старанна хаваецца ад пабочных вачэй, сваё, нявыказанае, таямнічае, цяпер нібы выносілася на людскі суд. *У. Шахавец.*

/ НЕДАВЕР // НЕДАВЕРАК // НЕДАВЕР'Е // НЕДАВЯРАК

Недавэр. Тое, што і недавер'е.

Слухалі яго кіраўнікі вобласці ўважліва, але часам Мікола чытаў на іх твары недавер. *І. Новікаў.*

Недавэрак. *Разм.* Той, хто не верыць у што-н.; недаверлівы чалавек.

Старэйшыя сачылі за пошукамі Сазонава, і кожны імкнуўся падтрымаць яго. Насмешнікаў або недаверкаў не было. *Е. Лось.*

Недавэр'е. Адсутнасць давер'я, падазронныя адносіны да каго-чаго-н.; недавер.

Людское недавер'е — бадай самая страшная рэч. *У. Карпаў.*

Недавярак. *Разм. 1.* Бязлітасны, жорсткі чалавек; ліхадзей; бязбожнік.

[Ласянё] яшчэ з тыдзень хадзіла. А потым і яго не стала. Таксама забілі, недаваркі. *Я. Ермаловіч.*

2. Тое, што і недаверак.

Алік падсунуўся бліжэй да Лёнькі і папрасіў:— Раскажы гэтаму недаварку, як твой бацька позняй восенню пераплыў Дняпро са зброяй, з радыёстанцыяй. *А. Шашкоў.*

НЕНАСЫТНЫ // НЕНАСЫЧАНЫ

Ненасы́тны. Такі, якога цяжка насыціць, накарміць; пражэр-лівы.

Сінонім: ненажэрны.

Двое сутак падрад наляталі чорныя, ненасытныя птахі. *М. Лынькоў.*

Ненасы́чаны. Які не змяшчае ў сабе найбольшай (гранічнай) колькасці якога-н. рэчыва.

Ненасычаным растварам называецца такі раствор, у якім пры дадзеных умовах можа растварыцца яшчэ некаторая колькасць узятага рэчыва. *Хімія.*

НЕПАРАЗУМЕННЕ // НЕРАЗУМЕННЕ

Непаразумённе. Няправільнае ці недастатковае разуменне чаго-н., выпадковая памылка; адсутнасць узаемнага разумення.

Усе, зразумеўшы сутнасць справы, заўсміхаліся. Непаразуменне, здавалася, было поўнасю вырашана. *П. Кавалёў.*

Неразумённе. Адсутнасць разумення; няздольнасць зразумець што-н.

Неразуменне сэнсу бурлівых падзей, якія тварыліся ў краіне, часта выклікала ў пісьменніка роспач. *В. Каваленка.*

НЕПАТРЭБНАСЦЬ // НЕПАТРЭБШЧЫНА

Непатрэбнасць. Адсутнасць патрэбы ў кім-чым-н.

Непатрэбнасць у раскошы — гэта яго жыццёвы прынцып, яго натура.

Непатрэбшчына. Тое, у чым няма патрэбы, неабходнасці; непатрэбныя рэчы, хлам.

Стары хляўчук застаўлены каністрамі, вёдрамі, завалены рознай непатрэбшчынай. *М. Ваданосай.*

НЕПРАДБАЧАНЫ // НЕПРАДБАЧЛІВЫ

Непрадбачаны. Такі, якога нельга было прадбачыць.

Сінонім: нечаканы.

І імчыць зялёны легкавічок за вёску, у непрадбачаны рэйс... *М. Ракітны.*

Непрадбачлівы. Які не прадбачыць магчымых вынікаў.

Сінонім: недальнабачны.

Непрадбачлівы чалавек.

НЕПРЫВЫКЛЫ // НЕПРЫВЫЧНЫ

Непрывыклы. *Разм.* Які не прывык да каго-чаго-н.

Непрывыклыя да работы рукі сям-так перакорпвалі дзялянку зямлі. *К. Чорны.*

Непрывычны. Такі, да якога не прывыклі; які з'яўляецца новым для каго-н.; які не мае прывычкі да чаго-н.

У вестыбюлі была цішыня. Непрывычная, нейкая застыглая. *Я. Васілёнак.*

НЕРАСТ // НЕРАТ

Нэраст. Адкладанне рыбамі ікры і апладненне яе.

Толькі ў час нерасту збіраюцца самы сутак на трое ці каля гэтага ў невялікія чароды. *В. Вольскі.*

Нэрат. Рыбалоўная снасць з лазы ў выглядзе доўгага конуса. Вунь за тым алешнікам пачынаецца балота, дзе ў глыбокіх ямах, невялічкіх аеравых азёрах хлапчукі кошыкамі і нератамі лавілі ўюноў і карасёў. *А. Бялевіч.*

НЕСУМЛЕННЫ // НЕСУМНЕННЫ

Несумлённы. Які страціў сумленнасць.

Сінонім: нячэсны.

Знаходзіліся такія куточки, хоць і мала іх было, дзе несумленны чалавек, вядома, з хітрасцю ды асцярожнасцю мог свае рукі пагрэць. *А. Васілевіч.*

Несумнённы. Які не выклікае ніякага сумнення.

Сінонім: бясспрэчны.

Несумненны ўплыў Міцкевіча на творчасць пісьменнікаў іншых краін. *А. Лойка.*

НЕСУЦЕШНЫ // НЕСУЦІШНЫ // НЕСУЦЯШАЛЬНЫ

Несуцёсны. Такі, якога цяжка або немагчыма суцешыць; надта моцны па сіле праяўлення (пра гора, смутак, слёзы і г. д.).

Нешта падсвядомае падсказвала ёй, што скоры яна навек разлучыцца з імі; што надыходзіць страшны час, які нясе яе сям'і нясцерпае, несучешнае гора. *А. Чарнышэвіч.*

Несуцішны. 1. Які не змаўкае, гучыць безупынна; несціханы.

І запрашаюць вокны клуба ў несучішны вулей свой. *С. Гаўрусёў.*

2. Які немагчыма суняць, стрымаць (пра боль).

А якая патрабавалася ад нашых жанчын душэўная стойкасць, каб пераадолець несучішны боль, выкліканы стратай сваіх мужоў, сыноў, бацькоў і братоў! *П. Машэраў.*

Несуцяшальны. Які не прыносіць суцяшэння, заспакаення.

А зводкі Саўінформбюро па-ранейшаму былі несучышальныя. *Польмя.*

НЕЎЖЫВАЛЬНЫ // НЕЎЖЫВАНЫ

Неўжывальны. Які не ўжываецца, не выкарыстоўваецца. Неўжывальнае слова. Неўжывальны выраз.

Неўжывальны. Які не быў ва ўжыванні; якім не карысталіся. Неўжываны інструмент. Неўжываная бялізна.

НЕЎСПРЫМЛІВЫ // НЕЎСПРЫМАЛЬНЫ

Неўспрыімлівы. Які дрэнна ўспрымае, засвойвае, разумее што-н.

Неўспрыімлівы вучань. Неўспрыімлівае дзіця.

Неўспрымальны. Спец. Які мае імунітэт да якой-н. хваробы. Яго арганізм неўспрымальны да грыпу.

НЕЧУВАНЫ // НЯЧУТНЫ

Нечуваны. Які перасягае ўсё вядомае сваёй незвычайнасцю; небывалы.

Больш за два тыдні ішлі бесперапынныя, нечуванай літасці баі. *А. Кулакоўскі.*

Нячутны. Такі, якога не чуваць зусім; вельмі ціхі, ледзь чутны.

Абвостраны слых злавіў ззаду таропкія крокі, амаль нячутныя на мяккім снезе. *А. Асіпенка.*

НЕЧУЛЛІВЫ // НЯЧУЛЫ

Нечулівы. Які слаба ўспрымае знешнія раздражненні; пазбаўлены ўражлівасці; абыякавы.

Да гэтага чалавека нічога не даходзіць: у яго зусім нечулівае сэрца, нібы каменнае. *ЛіМ.*

Нячұлы. Пазбаўлены чуласці, спагадлівасці; які не рэагуе на што-н.; раўнадушны.

Радасць сустрэчы рабіла людзей нячулымі да ўсяго іншага. *І. Мележ.*

НЕСЧАСЛІВЫ // НЯШЧАСНЫ

Нешчаслівы. Пазбаўлены шчасця, радасці; які прыносіць няшчасце, гора.

— У маёй мамы таксама былі раскошныя валасы, але доля яе была нешчаслівая,— у засмучэнні прамовіла яна. *Я. Колас.*

Няшчасны. Які церпіць гора, бяду, перажывае няшчасце; які з'яўляецца няшчасцем; гаротны.

Леанід лічыў, што людзі часта няшчасныя ад таго, што загадваюць на ўсё жыццё, тады як трэба жыць тым, што ёсць. *І. Мележ.*

НІЖНІ // НІЗАВЫ // НІЗІННЫ // НІЗКІ

Ніжні. 1. Які знаходзіцца ўнізе; проціл. верхні.

Сонца сваім ніжнім краем кранулася чорнай рысы далягляду, пачало апускацца за лес. *У. Краўчанка.*

2. Блізкі да вусця ракі.

У ніжнім цячэнні яе [ракі], якраз вось у гэтым месцы, знаходзяцца славуцья дняпроўскія парогі. *Я. Курто.*

Нізавы. 1. Які мае адносіны, дзейнічае, расце на самай паверхні зямлі, вады і пад.

Гутарка ў Максіма ішла пра беларускія лясы, што гэтак пацярпелі ад вайны, пра сосны, пашкоджаныя нізавымі пажарамі, і пра лячэнне іх. *Я. Брыль.*

2. Звязаны непасрэдна з масамі, з народамі.

Ён, Шэлег,— раёншчык, нізавы работнік, доўгія гады працуе з людзьмі, якіх не назавеш анёламі. *І. Навуменка.*

Нізіны. Які мае адносіны да нізіны; які знаходзіцца, расце ў нізіне.

Дарогай вольнай, зорнаю, нізіннаю і горнаю прайдзі ты, юны Май. *Я. Колас.*

Нізкі. 1. Які мае невялікую працягласць знізу ўверх; малы па вышыні; проціл. высокі.

Злева, за светла-сіняй стужкай ціхай Лані, узвышаліся парослыя нізкім хмызняком узгоркі. *А. Шашкоў.*

2. Які не дасягнуў звычайнай сярэдняй нормы, пэўнага ўзроўню.

Горш за ўсё, што Зося хворая, увесь час у яе трымаецца нізкая, «гнилая» тэмпература. *У. Дамашэвіч.*

3. Невысокай якасці або наогул дрэнны.

Нізкі сорт паперы.

4. перан. Подлы, ганебны.

— Падхалім — гэта самы нізкі і самы страшны чалавек. *І. Гурскі.*

НОСЧЫК // НОСЬБІТ

Носчык. Рабочы па пераносцы чаго-н.

Сінонім: насільшчык.

Бацька ўсю зіму працаваў у горадзе грузчыкам, носчыкам дроў, дворнікам, але заробленых грошай зноў не хапіла. *ЛіМ.*

Носьбіт. Той, хто валодае, надзелены чым-н., можа быць выразнікам, прадстаўніком чаго-н.

Носьбітам думак і пачуццяў аўтара выступае ў апавяданні электраправодчык Базыль. *Л. Арабей.*

НУДЗЕЦЬ / НУДЗІЦЦА // НУДЗІЦЬ // НУДЗІЦЬ

Нудзець. Тое, што і нудзіцца.

Сын трымаўся адзін, нудзеў, бадзяўся з кута ў кут і да ўсяго быў халодны і абьякавы. *К. Чорны.*

Нудзіцца. Адчуваць нуду, сумаваць, тужыць; нудзець.

Ен [бацька Алі] быў не вялікі грамацей і лісты пісаў не так часта, а мы іх чакалі кожны дзень і нудзіліся моўчкі, каб не вярэдзіць душу адно аднаму. *С. Грахойскі.*

Нўдзіць. *безас.* Пра млосны стан, які бывае перад ірвотай.

Ванду нудзіла. Каб не зваліцца з ног, яна прытулілася да сцяны. *У. Мяжэвіч.*

Нудзіць. *каго і без дап.* Выклікаць, наганяць нуду.

Апошні агеньчык мой дагарае. І студзіць, і нудзіць асенні дождж. *В. Вярба.*

НЯБАЧАНЫ // НЯБАЧНЫ

Нябáчаны. Які не сустракаўся раней, якога не даводзілася бачыць; незвычайны, выключны.

У рамане «Векапныя дні» даецца многа прыкладаў нябачанага гераізму савецкіх людзей. *Д. Бугаёў.*

Н і п р а в і л ь н а. Ужо недзе з сярэдзіны кастрычніка восень з зімою нібыта пачалі пераважваць адна адну на нябачаных (трэба: нябачных) шалях. *І. Чыгрынаў.*

Нябáчны. Недаступны для зроку; скрыты, непрыкметны.

Навокал, вельмі блізка для слыху, у траве сакаталі нябачныя конікі. *Я. Брыль.*

НЯВЕСТА // НЯВЕСТКА

Нявэ́ста. Дзяўчына (або жанчына), якая выходзіць замуж. Сінонімы: маладая, маладуха.

Нявеста была як нявеста: у беласнежным вэлюме, з вянком, з букецікам красак на грудзях. *М. Лынькоў.*

Нявэ́стка. Жонка сына.

Рабілі яны ў хаце ўсё звычайна ўдзвюх, і свякроў паказвала нявестцы многае, чаго не паспела навучыць маці. *Я. Брыль.*

НЯСІЛЕЦЬ // НЯСІЛІЦЬ

Нясі́лець. Страчваць сілы, станавіцца слабым, бяссільным. Ад доўгай хады нясілелі ногі.

Нясі́ліць. *каго-што.* Пазбаўляць сілы, рабіць бяссільным. Стома нясіліць рукі.

НЯСТРЫМАНЫ // НЯСТРЫМНЫ

Нястрыманы. 1. Які не можа валодаць сабой, стрымлівацца. Усе ведаюць, што Булай нястрыманы, што любіць пакамандаваць. *У. Шыцік.*

2. Якога немагчыма стрымаць.

Яна яшчэ не ведала навальніц. Гэта адразу можна было заўважыць па выразу шэрых вачэй, якія шырока і даверліва глядзелі на свет, па шчырай, трохі нястрыманай, хутчэй юнай чым жаночкай усмешцы. *У. Караткевіч.*

Нястрымны. 1. Якога немагчыма стрымаць, цяжка ўтаймаваць.

Стараючыся перацяць кашаль, [Сотнікаў] захінуўся рукавом, але ад таго кашаль стаў яшчэ больш нястрымны. *В. Быкаў.*

2. Такі, што цяжка вытрымаць; нясцерпны, невыносны.

Жыхары Рагачова, якія ў час бою знаходзіліся хто дзе, павылазілі са сваіх схованак, з нястрымнай радасцю абдымалі чырвонаармейцаў, частавалі іх чым хто мог. *А. Капусцін.*

НЯЎЦЯМНЫ // НЯЦЯМЛІВЫ

Няўцямны. *Разм.* 1. Такі, які цяжка зразумець, усвядоміць; незразумелы.

І незразумелая, няўцямная трывога ўсё больш і больш агартала мяне. *Б. Сачанка.*

2. Які выяўляе неразуменне чаго-н. або адсутнасць думак пра што-н.

На гэты раз Сцяпан даўжэй глядзеў няўцямнымі вачыма на прысутных. *М. Паслядовіч.*

Няцямлівы. *Разм.* Які цяміць з цяжкасцю; незагадлівы.

Сінонім: някемлівы.

Няцямлівы чалавек. Няцямлівы вучань.

П

ПАБЛАЖЛІВЫ // ПАБЛАЖЭЛЫ

Паблажлівы. Нястрогі, непатрабавальны; які робіць паблажкі.

Яна лічыла, што мела права на такі насмешлівы і паблажлівы тон. *А. Васілевіч.*

Паблажэлы. Які прыкметна пахудзеў, страціў прываблівасць, прыгажосць.

Паблажэлы выгляд. Паблажэлы чалавек.

ПАБОЛЬШАЦЬ // ПАБОЛЬШЫЦЬ

Пабольшаць. Стаць большым, павялічыцца; прыбавіцца. Вочы ў яе пабольшалі, сталі вялікія, чыстыя і блакітныя, як неба, — што ўсё роўна чым вымытыя. *І. Пташнікаў.*

Пабольшыць. што. Зрабіць большым.

Аднойчы Косця вярнуўся ў палатку, пабольшыў у лямпе knot і, сеўшы за стол, напісаў Валі доўгае, аж на чатыры старонкі пісьмо. *В. Адамчык.*

ПАБУДЖАЦЬ // ПАБУДЗІЦЬ

Пабуджаць. *незак., каго, да чаго і з інф. Кніжн.* Выклікаць жаданне рабіць што-н.; заахвочваць да чаго-н.

Вострая патрэба дня, аператыўнасць малых жанраў пабуджалі пісьменнікаў у пачатку вайны аддаваць перавагу малым формам. *П. Дзюбайла.*

Пабудзіць. *зак., каго.* Перарваць чый-н. сон.

Сінонім: разбудзіць.

Асцярожна, каб не пабудзіць суседзяў, я ўстаў, прыбраўся і расчыніў дзверы на балкон. *Т. Хадкевіч.*

ПАВАДЫР // ПРАВАДНІК // ПРАВАДЫР

Павадыр. Той, хто водзіць каго-н.

Лірнік іграў-спяваў пра нялёгкую долю людскую, а павадыр прымаў міласціну — капейчыну, хлеба кавалак... *Я. Пархута.*

Праваднік. 1. Той, хто паказвае дарогу ў незнаёмай мясцовасці.

Праваднік павінен ведаць не менш за разведчыка, дзе падпільноўвае вораг. Праваднік павінен ведаць больш за разведчыка, як абысці ворага. *А. Кулакоўскі.*

2. Чыгуначны работнік, які наглядае за парадкам у вагоне.

Праваднік быў рады, што ў душным вагоне знайшлася жывая душа, з якой можна было бавіць час. *А. Кудравец.*

Правадыр. Агульнапрызнаны ідэйны, палітычны кіраўнік (партыі, класа).

Пасля адыходу ў «лепшы свет» правадыра і бацькі народаў нішто не парушылася і не развалілася. *С. Грахоўскі.*

ПАВАЖАНЫ // ПАВАЖЛІВЫ // ПАВАЖНЫ

Паважаны. Які выклікае пачуццё павагі, да якога адчуваюць павагу.

Трэба гэтага паважанага гаспадара запрасіць на адкрыты сход. *І. Шамякін.*

Паважлівы. Які выражае павагу, пашану да каго-н.

Сінонімы: пачцівы, добразычлівы.

У свае таямніцы ён нікога не пасвячаў, быў з усімі аднолькава ветлівы, паважлівы. *Б. Сачанка.*

Павáжны. 1. Важны, поўны ўласнай годнасці, самавітасці.

Гэта быў паважны, не маладога ўжо веку чалавек, заўсёды акуратна адзеты, ветлівы, з прыемнымі манерамі. *М. Лынькоў.*

2. Спакойны, няспешны, павольны.

Калі Мікіта дайшоў да гэтага месца, голас яго стаў званчэйшы, а тэмп чытання больш паважны. *Я. Колас.*

3. Старэчы (пра ўзрост).

Прага да славы, знакамітасці жыве ў чалавеку нават у такім [васьмідзесяцігадовым] паважным узросце. *І. Навуменка.*

ПАВАРОТЛІВЫ // ПАВАРОТНЫ

Паварóтлівы. Здольны лёгка і хутка паварочвацца; які ўсё робіць лёгка і хутка.

Сінонімы: спрытны, увішны.

Дзяцюк спрытны і паваротлівы, разам з ім будзе лягчэй пераносіць цяжкасці і нягоды. *М. Аўрамчык.*

Паварóтны. 1. Які служыць для павароту, паварочвання чаго-н.

Пралёт перакрыты старой фермай паваротнага круга. *Х. Шынклер.*

2. перан. Пераломны, пасля якога пачынаецца нешта новае.

Ульянін прыход на Гармізаў хутар быў паваротным пунктам у Арыніным жыцці. *Я. Колас.*

ПАВЕР'Е // ПАВЕРКА

Павéр'е. Паданне, якое заснавана на забабонах.

Паводле павер'я, у жытнёвым полі жылі зерневыя духі, якія нібыта давалі жыццё сцяблінам, напаўнялі каласы зернем. *М. Піліпенка.*

Павéрка. Пераклічка, якая робіцца для праверкі наяўнасці людзей.

Сосны, як салдаты на паверцы, пераклічку між сабой вядуць.

П. Прыходзька.

ПАВЕРХАВЫ // ПАВЕРХНЕВЫ // ПАВЯРХОЎНЫ

Павéрхавы. Які мае адносіны да паверха дома, звязаны з ім.

Брыгада датэрмінова закончыла апошняе паверхавае перакрыцце ў шматкватэрным доме. *Звязда.*

Павёрхневы. Які знаходзіцца на паверхні, недалёка ад паверхні.

Падземныя воды ўсюды знаходзяцца ва ўзаемасувязі з паверхневымі вадасцёкамі. *Звязда.*

Павярхоўны. Які не дае глыбокага аналізу, не ўнікае ў сутнасць справы; несур'ёзны.

У творах павярхоўных і тэма звычайна ляжыць на паверхні. *Р. Шкраба.*

ПАВЕСЯЛЕЦЬ // ПАВЕСЯЛІЦЬ

Павесялёць. Стаць вясёлым, весялейшым.

Бачачы, як павесялелі дарослыя, сталі радавацца і дзеці. *І. Мележ.*

Павесяліць. каго-што. Крыху забавіць, пацешыць.

Што ж, салдату часам не грэх павесяліць душу. *І. Шамякін.*

ПАВІННАСЦЬ // ПРАВІННАСЦЬ

Павіннасць. Абавязак, які ўскладаецца дзяржавай ці грамадствам на насельніцтва.

Гэта былі звычайныя позы, якія пасылаліся паліцыяй у парадку нямецкага закона аб працоўнай павіннасці. *М. Лынькоў.*

Правіннасць. Учынак, які парушае якія-н. нормы, правілы паводзін.

Сінонім: віна.

Комліка было шкада, але абурала, што яго турбуе адно — пакаранне, якое навісла над ім, а не сама правіннасць. *У. Карпаў.*

ПАВЫШАНЫ // ПАВЫШЭЛЫ

Павышаны. Больш высокі ў параўнанні са звычайным, нармальным.

Усю невялікую дарогу, хвілін па пяць, Шырокі не пераставаў у значна павышаным тоне расказваць аб затхласці местачковага жыцця, аб нікчэмнасці інтарэсаў панямонскай інтэлігенцыі. *Я. Колас.*

Павышэлы. Разм. Які стаў вышэйшым.

Рэшткі снегу хутка расталі пад [прамянямі] павышэлага сонца. *У. Шахавец.*

ПАГАРДЖАЛЬНЫ // ПАГАРДЖАНЫ // ПАГАРДЛІВЫ

Пагарджальны. 1. Тое, што і пагардлівы.

Пагарджальныя адносіны. Пагарджальныя словы.

2. У граматыцы: які мае ці ўносіць адценне пагардлівасці, зневажальнасці.

Асобна стаіць назоўнік жаночага роду *хаціна*, для якога характэрна памяншальна-пагарджальнае адценне. *Граматыка беларускай мовы*.

Пагарджаны. Той, да каго ставяцца з пагардай, кім пагарджаюць.

— А чаго ж, чаго захацелася ім, пагарджаным век, ім, сляпым, глухім? — Людзьмі звацца. *Я. Купала*.

Пагардлівы. Які ставіцца з пагардай да каго-чаго-н.

Сінонім: ганарысты.

Паны ўсе пагардлівыя да ніжэйшых за сябе. *І. Навуменка*.

ПАГЛЫБЕЦЬ // ПАГЛЫБІЦЬ

Паглыбэць. Стаць больш глыбокім, глыбейшым.

Але вось крок яго зноў заповоліўся: паглыбеў снег — гэта ён збег па схіле ў лагчыну і, ахоплены новай трывогай, спыніўся. *В. Быкаў*.

Паглыбіць. што. Зрабіць больш глыбокім, глыбейшым.

Геня раскапаў дно адной лужынкi, паглыбіў яго. *А. Якімовіч*.

ПАГЛЫБЛЕНАСЦЬ // ПАГЛЫБЛЕННЕ

Паглыбленасць. Грунтоўнасць, сур'ёзнасць, засяроджанасць на чым-н., занятасць чым-н.

Новы зборнік выявіў разам з тым і большую паглыбленасць паэтэсы ў тэму радзімы. *А. Лойка*.

Паглыбленне. 1. Выманне грунту, капанне ўглыб.

Пры нас закончылі паглыбленне канала, пабудавалі над ім новы мост, які быў распачаты даўно. *П. Пестрак*.

2. Паглыбленае месца на якой-н. паверхні; выемка, яма.

На паверхні скалы вада ў гарачай крыніцы ўтварыла паглыбленне, якое мае форму самага сапраўднага катла. *А. Матрунёнак*.

ПАДАЗРОНАСЦЬ // ПАДАЗРЭННЕ

Падазро́насць. Апасліва-асцярожныя адносіны да каго-чаго-н.

Сінонім: недаверлівасць.

Абкружаны тайнамі кулацкага хутара, пастушок Скуратовіча прывыкае глядзець на ўсё з падазронасцю. *М. Луфераў*.

Падазрэ́нне. Меркаванне пра вінаватасць каго-н., пра несумленнасць чых-н. паводзін ці намераў.

Лабановіч часцей заўважаў нейкія патаемныя цені пад вокнамі свае кватэры. Пачаў прыглядацца. Ясна, што ён быў на падарэнні, і за ім сачылі. *Я. Колас.*

ПАДАРАЖАЦЬ // ПАДАРАЖЫЦЬ

Падаража́ць. Стаць даражэйшым, павысіцца ў цане.

— Зямлі так і не купілі? — Не. Пакуль збіралі грошы, зямля падаражала. *А. Пальчэйскі.*

Падаражы́ць. што. Разм. Зрабіць даражэйшым, павысіць у цане.

Падаражыць цэглу. Падаражыць мяса.

ПАДАРОЖНІЦКІ // ПАДАРОЖНЫ // СПАДАРОЖНЫ

Падаро́жніцкі. Які мае адносіны да падарожніка, вандроўніка.

Падарожніцкае адзенне. Падарожніцкі рыштунак.

Падаро́жны. Які мае адносіны да падарожжа; які знаходзіцца ў дарозе.

Між гэтых дрэў асабліва кідалася ў вочы падарожнага старадрэвіна-хвоя, што стаяла зусім адна на высокім грудзе непадальку ад Нёмана. *Я. Колас.*

Спадаро́жны. 1. Які рухаецца ў адным кірунку з кім-чым-н.

Пастаяў яшчэ трохкі і рашыў: спадарожнай машыны яму не дачакацца. *Я. Пархута.*

2. Які існуе побач, разам з чым-н., спадарожнічае чаму-н. асноўнаму.

Спадарожныя газы.

ПАДАЎЖАЦЬ // ПАДАЎЖЭЦЬ // ПАДОЎЖЫЦЬ

Падаўжа́ць. незак., што. Рабіць даўжэйшым; рабіць больш працяглым.

Выкарыстанне падношаных дэталей падаўжае тэрмін службы машын, падзешаўляе кошт рамонту, а значыць, і гектара ўмоўнага ворыва. *А. Арлоў.*

Падаўжэ́ць. зак. Стаць даўжэйшым; стаць больш працяглым.

Цені ад вяргінь падаўжэлі, працягнуліся цераз увесь пакой. *М. Даніленка.*

Падоўжы́ць. зак., што. Зрабіць даўжэйшым; зрабіць больш працяглым.

Няхай хвіліна, што прыйшла сягоння, падоўжыць дзень намераў і здзяйсненняў! *Е. Лось.*

ПАДБАДЗЭРАНЫ // ПАДБАДЗЁРЛІВЫ

Падбадзёраны. Такі, якому надалі ўпэўненасці, сілы, бадзёрасці; якому паднялі настрой; якога падбадзёрылі.

Вучань, падбадзёраны настаўнікам, пачаў даваць больш упэўненыя і глыбокія адказы на пытанні.

Падбадзёрлівы. *Разм.* Які надае ўпэўненасць, сілу, падымае настрой.

Халоднае золкае паветра ўварвалася ў пакой, прынесшы з сабой непаўторныя пахі вясны — свежыя, падбадзёрлівыя, поўныя неспакою, абнаўлення. *У. Шыцік.*

ПАДБАРОДАК / ПАДБАРОДДЗЕ // ПАДБАРОДНІК

Падбародак. Акруглая пярэдняя частка твару, якая ўтворана ніжняй сківіцай.

Сінонімы: падбароддзе.

Злажыўшы на каленях рукі і ўспёршыся на іх дзіцячым вострым падбародкам, дзяўчынка глядзіць на нас, не зводзячы вачэй. *Я. Брыль.*

Падбароддзе. *Разм.* Тое, што і падбародак.

Канстанцін Міхайлавіч хавае хворыя рукі пад кажух і нацягвае яго амаль да падбароддзя. *М. Лужанін.*

Падбароднік. Раменьчык аброці пад мордай у каня.

— Не, ты пачакай, Віця! — Дзяўчына ўчапілася за падбароднік аброці. — Прыязджае з райкома нейкі прадстаўнік. *А. Кулакоўскі.*

ПАДВЕСАЧНЫ // ПАДВЕСНЫ

Падвесачны. Які служыць для падвешвання.

Асталася зрабіць падвесачнае прыстасаванне, і можна пачынаць праверку лініі ў дзеянні. *Звязда.*

Падвесны. Замацаваны ў вісячым становішчы, падвешаны.

Трэба было падладзіць плугі, паправіць падвесную дарогу на свінаферме. *М. Даніленка.*

ПАДВОРАК // ПАДВОР'Е

Падворак. *Разм.* Двор каля хаты, дома.

Сінонім: надворак.

Даверлівыя да людзей, яны [буслы] кружылі зусім нізка над хатай, а часам спускаліся і на падворак. *В. Вітка.*

Падвор'е. 1. Тое, што і падворак.

Кузня ўжо была замкнёная, вакол на падвор'і валяліся

старыя колы, бароны, кавалкі ржавага жалеза. *А. Марціновіч.*

2. *Уст.* Дом, які належыць загаднаму манастыру ці архірэю.

— Я не магу, я хачу на Дняпро... у Ліпецк, у Кіеў, на манастырское падвор'е, дзе заўсёды спыняецца маці, і дзе грэцкія арэхі падаюць з дрэў!.. *У. Караткевіч.*

ПАДЗЕНКА // ПАДЗЕННІК / ПАДЗЕНШЧЫК

Падзёнка. Крылатае насякомае, якое жыве ўсяго некалькі дзён.

Сінонім: аўсянік.

Падзёнкі — прывабная здабыча для рыбы. *В. Вольскі.*

Падзённік. Тое, што і падзёншчык.

Кінуў Арцём парабкоўства .., падзённікам зрабіўся. *З. Бядуля.*

Падзёншчык. Рабочы, які выконвае падзённую работу.

Праца падзёншчыка. Заробак падзёншчыка.

ПАДЗЕНШЧЫНА // ПАДЗЕНШЧЫЦА

Падзёншчына. Падзённая работа.

Жывучы ў Сілцах, Рыгор заўсёды хадзіў чорны і брудны, цяжка і многа працаваў, і на падзёншчыне, і за балагола. *Ц. Гартны.*

Падзёншчыца. Жанчына, якая выконвае падзённую работу
Маці яго працавала некаторы час падзёншчыцай.

ПАДЗОЛІСТЫ // ПАДЗОЛЬНЫ

Падзолісты. Такі, у якім шмат падзолу; з падзолам — неўрадлівай глебай шаравата-белага колеру.

Пахла сырая падзолістая зямля. Неба было чыстае. *І. Пташнікаў.*

Падзольны. Які мае адносіны да падзолу; падобны на падзол. І прабівалася з-пад мочных скіб чырвоная падзольная іржа. *М. Танк.*

ПАДКЛАДАЧНЫ // ПАДКЛАДЗЕНЫ // ПАДКЛАДНЫ

Падккладачны. Які служыць, прызначаны для падкладкі ў адзенні.

Падккладачныя тканіны — каленкор, тканіна кішэнная, бартоўка. *Таваразнаўства.*

Падккладзены. Пакладзены пад што-н., падсунуты; дабаўлены.

Сінонім: падложаны.

З падкладзенымі рукамі яна ляжала і чула вялікую лёгкасць ва ўсім целе. *К. Чорны.*

Падкладны. Які служыць для падкладання пад што-н.

Перш чым прыступіць к рамонту, трэба было замяніць падкладную планку, якая ўжо зусім састарэла. *Звязда.*

ПАДЛЕТАК // ПАДЛЁТАК / ПОДЛЕТАК

Падлётак. Хлопчык ці дзяўчынка ў пераходным ад дзяцінства да юнацтва ўзросце (ад 12 да 16 гадоў).

З таго канца вуліцы, адкуль ішоў дзед Талаш, бяжыць ва ўвесь дух падлетак гадоў шаснаццаці. *Я. Колас.*

Падлётак. Маладая птушка, якая толькі пачала вылятаць з гнязда.

Сінонім: подлетак.

Старыя качкі ўзляталі, а сыты, цяжкі падлётак застываў, прытаіўшыся ў асацэ ці між куп'я, пакуль не трапляўся на нюх Цюліку. *Я. Брыль.*

Подлетак. Маладая птушка, якая толькі пачала вылятаць з гнязда.

Сінонім: падлётак.

Подлеткі — лёгкая здабыча ганчакоў.

ПАДЛОЖАНЫ // ПАДЛОЖНЫ

Падложаны. Падкладзены пад што-н. ці куды-н.

Ад ярусаў да самай вады падложаны тонкія, доўгія бяргвенні. *Я. Колас.*

Падложны. Які з'яўляецца падлогам, падробкай.

Сінонім: фальшывы.

Няма ў адсеках лішняй плошчы, у рундуках — паліц пустых, і кантрабандай груз падложны у мора ўзяць не зможаш ты *Х. Жычка.*

ПАДМАЦАВАЛЬНЫ // ПАДМАЦАВАНЫ

Падмацавальны. Які служыць для падмацавання, які падмацоўвае.

У паветры ўжо роўна адсякае падмацавальны такт рука *Х. Шынклер.*

Падмацаваны. Які падмацаваў, зрабілі больш моцным; пацверджаны.

Любая практыка павінна быць падмацавана тэорыяй. *І. Шамякін.*

ПАДМУРАК // ПАДМУРОЎКА

Падму́рак. Аснова, якая звычайна служыць апорай для сцен будынкаў.

Сінонім: фундамент.

Калісьці тут стаяла адзінокая хата лесніка. Цяпер ад яе застаўся толькі цагляны падмурак. *М. Ваданосаў.*

Падмуро́ўка. Падвядзенне, закладванне фундаменту пад што-н.

Каля навезенага на падмуроўку каменя тупалі Каспар Крумінь і Захар Рудак. *П. Броўка.*

ПАДНАРАД // ПАНАРАД

Паднара́д. Спец. Падкладка ў абутку ад пад'ёму да наска.

Шавец падшыў паднарад пад перады ботаў.

Панара́д. 1. Каркас, аснова калёс.

Скрыпяць калёсы, панарад іх дрыжыць, ляскае. *В. Каваль.*

2. Калёсы без драбін.

А пад паветкаю прылады: вазок, калёсы, панарады, старыя сані, восі, колы і вулляў некалькі на пчолы. *Я. Колас.*

ПАДНОС // ПАДНОСАК // ПАДОСАК

Падно́с. Спецыяльны металічны ці пластмасавы ліст для падачы ежы на стол, для пераноскі посуду.

Ды спяшаецца не надта дзеўчына з падносам; толькі рыжая цырата ў дзядзькі перад носам. *Н. Гілевіч.*

Падно́сак. Частка другой падэшвы ў абутку ад наска да палавіны ступні.

Асцерагаючыся, каб не пакінуць у гэтым месіве падноскоў, Віця нарэшце перабраўся цераз плошчу і ступіў на тратуар. *У. Нядзведскі.*

Падо́сак. Вузкая жалезная паласа, якой падбіваецца ніз драўлянай восі ў калёсах.

Ён падосак бярэ ў рукі, каб з тым справіцца замком; ідзе ціха, а ні гуку, бы кот, крадзеца цішком. *Я. Колас.*

ПАДНЯБЕННЫ // ПАДНЯБЕСНЫ

Паднябе́нны. Які мае адносіны да верхняй часткі поласці рота — паднябення.

Поласць рота адмяжоўваецца ад поласці носа паднябеннымі касцямі і адросткамі верхнясківічных касцей. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Паднябэсны. Які знаходзіцца або адбываецца ў паднябессі.
Жаваранак з паднябеснай высі перадае на зямлю па радыё
весткі аб хітрыках нябеснай дыпламатыі. *К. Крапіва.*

ПАДОЎЖАНЫ // ПАДОЎЖНЫ

Падоўжаны. Які мае даўгаватую форму; больш працяглы,
доўгі.

Большасць азёр мае падоўжаную форму і быццам выцягнута
з паўночнага захаду на паўднёвы ўсход — у напрамку руху
ледніка. *А. Гавеман.*

Падоўжны. Які праходзіць у кірунку даўжыні ці размешчаны
па даўжыні чаго-н.; проціл. папярочны.

Падоўжная сцяна з трыма вокнамі стаяла на поўдзень.
К. Чорны.

/ ПАДПАЛ // ПАДПАЛІНА // ПАДПАЛКА

Падпал. Смалякі, трэскі, сухія галінкі для распальвання.

Даніла працаваў блізка ля балаціны і, калі ехаў пад вечар
дадому, укінуў у воз пару пнёў — жонка наказала, каб прывёз
на падпал смалякоў. *М. Капыловіч.*

Падпаліна. 1. *Разм.* Абпаленае месца.

На раненым была парваная акрываўленая гімнасцёрка, з вя-
лікімі падпалінамі, ад якіх, здаецца, яшчэ пахла дымам. *ЛіМ.*

2. Рыжавата-жоўтая пляма на валасах, на футры іншага
колеру.

Вялізны, з падпалінамі на баках ваўкадаў, шырока выкідваю-
чы лапы, з дыхавічным сапам імчаў угору. *В. Быкаў.*

Падпалка. Тое, што і падпал.

Як дзяўчо ўстане і пад'есць, вынесеш яе на двор, пасадзіш
на пясок, а сам насячэш карчагі на падпалку. *І. Гурскі.*

ПАДПЛЁТ // ПАПЛЁТ

Падплёт. Двойное перапляценне на падэшве лапцей.

На лапцях матляліся канцамі стаптаня акраўкі з падплёту,
злёгка шлёгалі раз за разам то па нагах, то па пяску
П. Галавач.

Паплёт. зб. 1. Пруты, якімі жэрдкі з саломай мацуюцца да лат
пры крыцці страхі.

Лазовы паплёт.

2. Абл. Латы, жэрдкі, якія насцілаюцца на кроквы пад стра-
ху, дах.

А пад нагамі чаго толькі няма: тут і прэлая са страхі салома, і гвілы паплёт, і цэгла ў сажы. *М. Гроднеў.*

ПАДПЯТАК // ПАДПЯТНІК

Падпятак. Падсцілка ў абутку для засцярогі пяткі ад цвікоў, якімі прыбіты каблук.

Выручаў ён, трэба сказаць, многіх, усякае ж здараецца з абуткам: то падпятак у каго нечакана адляціць, то падмётка адстане, а блізка шавецкай майстэрні не было. *В. Хомчанка.*

Падпятак. Прыстасаванне для апоры ног весляра.

У лодцы быў зручны, надзейны падпятак.

ПАДРАХУНАК // ПАРАХУНАК

Падрахунак. Агульная сума; вынік чаго-н.

Скончыўшы навучанне і перагледзеўшы работы вучняў, Лабановіч часта падводзіў падрахунак дня. *Я. Колас.*

Парахунак. Разм. Асабістыя прэтэнзіі, узаемная незадаволенасць; помста, расправа.

— Мяркуем нават, што гэта правакацыя ідзе ад слаўтай глыбоцкай дэфензівы, у якой ёсць асабістыя парахункі з гэтымі хлопцамі. *М. Машара.*

ПАДРУБА // ПАДРУБКА

Падруб. Ніжняе бярвяно ў зрубе.

Сваёй старэнькай хаты я не пазнаў. Новая падрубка выпрасталася яе, прыўзняла над зямлёй. *А. Асіпенка.*

Падрубка. Падшыўка краю якой-н. адзежыны.

Падрубка хусцінкі.

ПАДСАДА / ПАДСАДКА // ПАСАДКА

Падсада. Малыя дрэвы, кусты, якія выраслі ў лесе сярод дрэў іншай пароды; дадатковае падсаджанне якіх-н. раслін.

За просекай то тут, то там зелянеў бярэзнік з лазовай падсадай. *А. Асіпенка.*

Падсадка. Тое, што і падсада.

Першай вясной Ігнат гэтак жа поўзаў на каленях і абполваў ледзь бачныя ў траве парасткі, зрабіў падсадку там, дзе жалуды не далі ўсходаў, загінулі. *І. Шамякін.*

Пасадка. 1. Высадка ў зямлю насення, карэння раслін, саджанцаў для далейшага росту.

Раман нікому не давяраў ні пасадку, ні нават падрыхтоўку глебы пад бульбу. Сам араў глебу пад зябліва, сам правёў перад-пасяўную апрацоўку, сам сеў за руль трактара на пасадцы. *Звязда*.

2. *звычайна мн.* Тое, што пасаджана; пасаджаныя расліны, дрэвы.

Вельмі дарагімі сталі для яго гэтыя пасадкі. *І. Шамякін.*

ПАДСМАЛЬВАЦЬ // ПАДСМОЛЬВАЦЬ

Падсмальваць. *каго-што.* Злёгка ці дадаткова абпальваць агнём.

Нейкая галавешка смылела каля яго галавы, падсмальвала валасы. *Х. Жычка.*

Падсмольваць. *што.* Мазаць, насычаць смалой у асобных месцах; смаліць пакрысе ці падмазваць смалой дадаткова.

Падсмольваць сваю лодку ён збіраўся даўно, але ўсё ніяк не выпадала. *ЛіМ.*

ПАДСТРЭШАК // ПАДСТРЭШША

Падстрэшак. Ніжні край страхі, які навісае над сцяною якога-н. будынка.

Аціхлі на двары вераб'і, пахаваліся пад падстрэшкі, натапырыліся, як зімой. *І. Пташнікаў.*

Падстрэшша. Ніжняя (унутраная) старана страхі якога-н. будынка.

Вераб'і ўжо збіраліся ў падстрэшшы на начлег і там заводзілі свае звычайныя сваркі з-за ўтульных мясцін. *А. Якімовіч.*

ПАДСУМАВАЦЬ // ПАСУМАВАЦЬ

Падсумаваць. Падвесці падрахунак чаму-н.; абагульніць сказанае.

Ён нібы падсумоўваў гаворанае, а на самай справе аддаваў свой загад на жніво. *А. Жук.*

Пасумаваць. Сумаваць некаторы час, пабыць сумным.

Мы сягоння на чужой чужыне сядзем па-сяброўску за сталом, пасумуем па сваёй краіне, песню «А ў бары, бары» спяём. *П. Панчанка.*

ПАДТЭКСТ // ПАДТЭКСТОЎКА

Падтэкст. Унутраны, скрыты сэнс якога-н. тэксту, выказвання.

Брыль многае гаворыць не толькі самім тэкстам мастацкага твора, але і яго падтэкстам. *Д. Бугаёў.*

Падтэкстоўка. Спец. 1. Складанне тэксту для песеннай музыкі; сам тэкст для яе.

Ён лічыў, што стварыць падтэкстоўку намнога лягчэй, калі табе ўжо вядома музыка. *ЛіМ.*

2. Тэкст для растлумачвання чаго-н. (пад малюнкам, карыкатурай і інш.).

Журналісцкая работа з гадамі, бадай, брала верх над паэзіяй. Я пісаў замалёўкі, нарысы, артыкулы, фельетоны, вершаваныя падтэкстоўкі. *І. Калеснік.*

ПАЗАБІРАЦЬ // ПАЗБІРАЦЬ

Пазабіраць. Забраць усё ці многае, усіх ці многіх; канфіскаваць.

Верстакі палякі пазабіралі пры адыходзе, не было тут каму перашкодзіць ім. *П. Галавач.*

Пазбіраць. Сабраць, падняць што-н. кінутае, рассыпанае; сканцэнтраваць у адным месцы.

Вось першы промень над зямлёю бліснуў — і іскраў у расе не пазбіраць. *П. Панчанка.*

ПАЗВАНOK // ПАЗВАНОЧНІК

Пазванок. Асобная частка пазваночніка ў чалавека і некаторых жывёл.

Пазванок прадстаўляе сабой кароткую, тоўстую, даволі складаную па сваёй будове косць: ён мае цела, дугу і рад адросткаў. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Пазваночнік. Спінны хрыбет, які складаецца з пазванкоў.

Яна нават паводзіла час ад часу плячыма і прагіналася ўперад пазваночнікам. *У. Мехаў.*

ПАКАЗАЛЬНЫ // ПАКАЗНЫ

Паказальны. 1. Характэрны, тыповы; які дае падставы для вывадаў.

І вартасці, і недахопы рамана «Святло над Ліпскам» паказальныя для свайго часу. *А. Адамовіч.*

2. Арганізаваны для ўсеагульнага азнаямлення.

Пракурор патрабуе тэрміновага суда над браканьерам і панажоўшчыкам і хоча зрабіць гэты суд паказальным на ўвесь раён. *У. Краўчанка.*

3. Які служыць прыкладам для іншых.

Сінонім: узорны.

Яго, кажуць, немцы пасылаюць у Германію, хочуць даручыць яму стварыць у Цішкаўцы паказальны маёнтак. *М. Лынькоў.*

Паказны. Разлічаны на знешні эфект, на знешняе ўражанне; які не адпавядае сапраўднасці, прытворны.

Усё паказное там, быццам цябе ў тэатр прывялі. *А. Васілевіч.*

ПАЛАВІННЫ // ПАЛАВІНЧАТЫ

Палавінны. Які складае палавіну чаго-н.

Сінонім: няпоўны.

Няўжо ён не можа знайсці сабе — хай не зусім поўнага, хай палавіннага, але сапраўднага чалавечага шчасця. *М. Зарэцкі.*

Палавінчаты. перан. Пазбаўлены паслядоўнасці.

Сінонім: кампрамісны.

Мера гэтая была, аднак, палавінчатая і нікога не задавальняла. *У. Караткевіч.*

ПАЛАТАЧНЫ / ПАЛАТКАВЫ // ПАЛАТНЫ

Палатачны. Прызначаны для палатак; які складаецца з палатак.

Паміж сопкамі бялеюць дамы адпачынку, піянерскія лагеры, палатачныя табары турыстаў. *С. Грахоўскі.*

Палаткавы. Тое, што і палатачны.

Палаткавы матэрыял. Палаткавы гарадок.

Палатны. Які мае адносіны да палаты — пакоя для хворых у лячэбнай установе.

Тацяна Іванаўна — наш палатны ўрач. *І. Шамякін.*

ПАЛЕПШАЦЬ // ПАЛЕПШЫЦЬ

Палéпшаць. Стаць лепшым.

Ад гэтага стан майго здароўя хоць не палéпшае, але і не пагоршае. *З. Бядуля.*

Палéпшыць. каго-што. Зрабіць лепшым.

Яны адчувалі нейкае незадавальненне жыццём, але не ведалі, чым і як яго палéпшыць. *М. Чарот.*

/ ПАЛІВАЛЬНЫ // ПАЛІВАНЫ // ПАЛІВАЧНЫ // ПАЛІЎНЫ

Паліва́льны. Тое, што і паліва́чны.

Яны [крокі] гучалі мякка па чыстым, памытым паліва́льнай машынай тратуары. *А. Капусцін.*

Паліва́ны. Пакрыты палівай — шклопадобнай масай, якая наносіцца на керамічныя вырабы.

На сталі ў вялікай паліванай месцы дымілася сопкая бульба, на сподачку ляжалі скрылёчкі ружовага з прорасцю сала і стаялі крамяныя салёныя агуркі. *С. Грахоўскі.*

Палі́вачны. Прызначаны для паліўкі.

Па кар’еры хадзілі дзве ці тры палівачныя машыны, увесь час лілі ваду на дарогу і ў забоях, але гарачыня, нават начная, высушвала дарогі і пароду імгненна — не паспявалі ліць. *В. Қарамазаў.*

Паліўны́. Які мае адносіны да паліўкі; які мае патрэбу ў паліўцы.

На паліўных землях вырастуць новыя сельскагаспадарчыя культуры, яшчэ невядомыя ў нашай вобласці. *Полымя.*

ПАЛІРАВАЛЬНЫ // ПАЛІРАВАНЫ / ПАЛІРОВАЧНЫ

Палірава́льны. Прызначаны для паліравання.

Усё патрэбнае для работы цэха абсталяванне зманціравана, ідзе наладка паліравальных станкоў. *Звязда.*

Палірава́ны. Які адпаліравалі; гладкі, з люстраным бляскам. Шэрае, з паліраванымі падлакотнікамі крэсла было мяккім, блакітнае неонавае святло — няяркім. *В. Іпатава.*

Паліро́вачны. Тое, што і палірава́льны.

Паліровачная машына. Паліровачная паста.

ПАЛІСМЕН // ПАЛІЦАЙ // ПАЛІЦЫЯНТ //

// ПАЛІЦЭЙСКІ // ПАЛІЦМАЙСТАР

Палісме́н. Паліцэйскі ў Англіі і ЗША.

І, быццам палісмены, небаскробы за статуяй стаяць і ноч і дзень. *П. Панчанка.*

Паліца́й. Разм. У час Вялікай Айчыннай вайны ў акупіраваных раёнах: паліцэйскі, завербаваны немцамі з мясцовага насельніцтва.

Па глухіх лясных дарогах, што вядуць у глыб лесу, радзей можна сустрэць паліцаюў і немцаў, асабліва ўвечары і ўночы. *Б. Сачанка.*

Паліцыя́нт. Разм. Асоба, якая служыць у паліцыі; паліцэйскі.

Бачу: ідуць два паліцыянты, нехта ў цывільнай вопратцы і дворнічыха. *М. Танк.*

Паліцэ́йскі. І. Які мае адносіны да паліцыі, належыць да яе або ажыццяўляецца ёю.

Джывавані праз сілу мог яшчэ ступаць на нагах, і яго

адвялі да паліцэйскай машыны, каб везці ў паліцэйскі ўчастак.
М. Лынькоў.

2. *у знач. наз.* Чалавек, які служыць у паліцыі, ніжні чын паліцыі.

Калона дэманстрантаў, поўных гневу, усё ішла і ішла. Раптам з дамоў ударылі па дэманстрантах з кулямётаў, гэта стралялі паліцэйскія. *І. Гурскі.*

Паліцма́йстар. У дарэвалюцыйнай Расіі і некаторых замежных краінах: начальнік паліцыі ў буйных гарадах.

Віленскі паліцмайстар палкоўнік М. А. Саранчоў асабіста праглядае дамавую кнігу, але з прычыны спешкі не знаходзіць у ёй імя Вітажэнца. *Г. Кісялёў.*

ПАЛІТРА // ПАЛІТУРА

Палітра. 1. Дошчачка, на якой мастак расцірае і змешвае фарбы.

Маладыя хлопцы з палітрамі і пэндзлямі ў руках працавалі за мальбертамі. *М. Машара.*

2. *перан.* Сукупнасць фарбаў, іх спалучэнне ў асобнай карціне, у творчасці мастака; сукупнасць вобразна-выяўленчых сродкаў у творчасці пісьменніка, кампазітара і г. д.

Сучасная мода прапануе шырокую палітру фарбаў — ад насычаных сакавітых жыццярадасных колераў да пяшчотных пастэльных. *Беларусь.*

Паліту́ра. Спіртавы лак для паліроўкі вырабаў з дрэва.

Валянцін унюхаў густы букет пахаў — смалістага дрэва, старлярнага клею, палітуры і яшчэ нечага няўлоўнага, чым заўсёды патыхае там, дзе працуюць з дрэвам. *Б. Стральцоў.*

ПАМЯТЛІВЫ // ПАМЯТНЫ

Па́мятлівы. Які мае добрую памяць, здольны лёгка запамінаць што-н.

Вася быў лагодным і не памятлівым на зло чалавекам. *І. Мележ.*

Па́мятны. 1. Які добра захаваўся ў памяці, незабыўны.

У той памятны чэрвеньскі дзень яна бачыла Пракопа апошні раз. *І. Грамовіч.*

2. Які служыць для запісаў, заматак, для даведак.

— А як ты яго знойдзеш? — Па памятных кніжках Мінскай губерні. *Я. Колас.*

3. Які служыць для напаміну пра каго-што-н.; які зроблены ў знак памяці пра каго-што-н.

Памятны медаль Скарыны быў устаноўлены ў 1967 годзе ў гонар 450-годдзя беларускага кнігадрукавання.

ПАЊАЦЬ // ПАЊЭЦЬ

Паніжаць. *каго-што.* Рабіць больш нізкім, ніжэйшым; памяншаць.

Ірына і Алесь ідуць далей. Яна паніжае голас амаль да шэпту. *І. Шамякін.*

Паніжэць. Стаць ніжэйшым, знізіцца; паменшыцца.

Матчын дом, здаецца, яшчэ глыбей уехаў у зямлю, паніжэў, паблажэў. *І. Навуменка.*

ПАЊСІЁН // ПАЊСІЯНАТ

Пансіён. 1. У дарэвалюцыйнай Расіі і некаторых зарубажных краінах: закрытая навучальная ўстанова, выхаванцы якой жывуць на поўным утрыманні.

Выхаванцы пансіёна адразу гуртам высыпалі на прасторны двор і пачалі гуляць у лапту. *Б. Розен.*

2. Утрыманне на поўным забеспячэнні.

Некалькі месяцаў жанчыны жылі на поўным пансіёне непадалёку ад Стакгольма. *Звязда.*

Пансіянат. Від гасцініцы з поўным утрыманнем тых, хто ў іх жыве.

Прадугледжаны прасторныя набярэжныя і лодачныя станцыі ў прыдняпроўскім Рагачове, сучасныя пансіянаты і дамы адпачынку ў курортным Браславе. *Звязда.*

ПАПАДДЗЯ // ПАПАДЗЯНКА

Пападдзя. *Разм.* Жонка папа.

Сінонім: матушка.

Пападдзя павінна быць з папоўскага роду, бо на тое яна матушка, ёй часам і ў руку прыйдзецца пацалаваць. *Я. Колас*

Пападзянка. *Разм.* Дачка папа.

Прыйдзе пападзянка ці не — так і не ведалі, але да яе прыходу падрыхтаваліся. *М. Лобан.*

ПАПРАЎНЫ // ПАПРАЎЧЫ

Папраўны. Які можна паправіць.

Звычайная памылка, і лёгка папраўная. *Х. Шынклер.*

Папраўчы. Прызначаны для папраўлення, перавыхоўвання каго-н.

Байсака судзіў Ваенны трыбунал, які пазбавіў яго годнасці маёра і перавёў у радавыя папраўчага батальёна. *М. Лынькоў.*

ПАПЯЛІСТЫ // ПАПЯЛОВЫ // ПОПЕЛЬНЫ

Папялісты. Які мае колер попелу.

Сонца пякло без жалю, бяхмарнае неба было папялістым
В. Хомчанка.

Папялёвы. Які ўтвораны з попелу.

Ілья стаяў побач, між пальцаў трымаючы цыгарку, з папяло-вага канца якой угару цягнулася танклявая нітачка сівога дыму.
В. Карамазай.

Попельны. 1. Які мае адносіны да попелу; для попелу.

Стары прысеў каля топкі, зазірнуў у попельную скрынку, паківаў галавой. *Я. Васілёнак.*

2. Сівы, колеру попелу.

Ён апрытомнеў, узяў яе галаву за скроні, пагладзіў попельныя валасы. *У. Караткевіч.*

ПАПЯРЭДЖВАЦЬ // ПАПЯРЭДНІЧАЦЬ

Папярэджваць. каго-што. 1. Загадзя паведамляць каму-н. пра што-н.

З раёна звоняць і папярэджваюць, што да нас выязджае гэтае самае абласное начальства. *М. Ракітны.*

2. Загадзя ліквідаваць тое, што пагражае; перашкодзіць ажыццяўленню чаго-н.

Па свайму вопыту майстар ведае, якія памылкі можа дапусціць навічок, а таму ён іх папярэджае загадзя. *Звязда.*

Папярэднічаць. Адбывацца, здарацца раней чаго-н., перад чым-н.

Навела ў Лынькова не толькі папярэднічала аповесці і раману, але ў пэўнай меры і падрыхтавала іх. *Д. Бугаёў.*

ПАРАДКАВЫ // ПАРАДКОВЫ

Парадкавы. Які паказвае месца і паслядоўнасць па прынятаму парадку лічэння.

Пасля тлумачэння значэння колькасных і парадкавых лічэбнікаў вучні самі павінны прыводзіць свае прыклады вусна
М. Марчанка.

Парадковы. Які робіцца, выконваецца па радках, на кожным радку ці за кожны радок.

Апекаванне Чорнага ў адносінах да пачынаючых не было нудным і прыдзірлівым і не выяўлялася ў парадковай праўцы.
М. Лужанін.

ПАРАМЕТР // ПЕРЫМЕТР

Парáметр. *Спец.* 1. У матэматыцы: велічыня, якая ўваходзіць у матэматычную формулу і захоўвае сваё пастаяннае значэнне толькі для пэўнага выпадку.

Задачу можна рашыць толькі тады, калі вядомы ўсе параметры, ад якіх залежыць яе рашэнне. *Настаўніцкая газета.*

2. Велічыня або велічыні, які характарызуюць асноўныя ўласцівасці якога-н. прадмета ці з'явы.

Цяпер работа ў яе лёгка: раз на тыдзень ёй прыносяць прыборчыкі з цэха, якія называюцца індыкатарамі. Яна робіць замер параметраў, запісвае лічбы ў сшытак роўненькай, прыгожай таблічкай і аддае начальніку. *Малодосць.*

Перы́метр. *Спец.* Сума даўжынь усіх старон многавугольніка.

— Сам ведаеш, гэтая работа на выключную дакладнасць. Яе перыметры — мікроны. Словам, работа складаная, а галоўнае — творчая. *М. Гроднеў.*

ПАРАФІНАВАНЫ // ПАРАФІНАВЫ // // ПАРАФІНІСТЫ // ПАРАФІРАВАНЫ

Парафінава́ны. Пакрыты ці насычаны парафінам.

У папяровых кандэнсатарых лісточкі фольгі перакладзены парафінаванай (кандэнсатарнай) паперай. *Таваразнаўства.*

Парафінавы. Які мае адносіны да парафіну; з парафіну.

Ён ухапіў новую гільзу, вырваў парафінавае донца
В. Быкаў.

Парафіністы. Які змяшчае ў сабе парафін.

Парафіністая нафта.

Парафіраваны. *Спец.* Папярэдне падпісаны (да афіцыйнага падпісання) ініцыяламі ўпаўнаважаных асоб кожнага з дагаворных бакоў у знак згоды з тэкстам (пра міжнародныя дагаворы, пагадненні).

У Александрый Егіптам і Ізраілем парафіравана пагадненне аб другім этапе раз'яднання егіпецкіх і ізраільскіх войск на Сінайскім паўвостраве. *Звязда.*

ПАРЛАМЕНТАРЫЙ // ПАРЛАМЕНЦЁР

Парламентáрый. Член парламента.

Народных дэпутатаў Вярхоўнага Савета нярэдка называюць цяпер парламентарыямі, як і ў некаторых заходніх краінах.

Парламенцёр. Асоба, упаўнаважаная адным з ваюючых бакоў для перагавораў з праціўнікам.

Праз нейкі час з-за дома выйшаў, размахваючы белым сцягам, парламенцёр. *В. Хомчанка.*

ПАРТАЛ // ПОРТ // ПОРЦІК

Партал. Архітэктурна аформлены галоўны ўваход вялікага будынка.

На левым баку вуліцы, трохі воддаль — загадкавая кірха баптыстаў з нямецкім надпісам над парталам. *Польмя.*

Порт. Спецыяльна прыстасаванае месца для стаянкі, пагрузкі, разгрузкі і рамонту суднаў.

Я бачыў не раз, як буруны ўставалі і з мора спяшаліся ў порт караблі. *М. Лужанін.*

Порцік. Крытая галерэя з калонамі, якая звычайна бывае часткай асноўнага будынка.

Новы гмах з каланадай і порцікам пры ўваходзе сапраўды можна было назваць палацам. *М. Хведаровіч.*

ПАРУСІНАВЫ // ПАРУСНЫ

Парусінавы. Зроблены з парусіны — грубай моцнай ільняной тканіны.

Я моўчкі збіваў парусінавымі туфлямі халодную расу і ўсё спяшаўся. *І. Чыгрынаў.*

Парусны. Які мае адносіны да паруса; з парусамі.

Дзеці плывуць усё далей на лёгкай паруснай лодцы. *Польмя.*

ПАРЦЬЕ // ПАРЦЬЕРА

Парцье. Швейцар у гасцініцы.

Строгі парцье. Знаёмы парцье.

Парцьера. Занавеска з цяжкай тканіны на дзвярах ці вокнах.

Пачуўшы такое жаданне, следчы адкінуўся на спінку крэсла. Потым моўчкі адкінуў чорную парцьеру на акне. *А. Алешка.*

ПАСІНЕЛЫ // ПАСІНЕНЫ

Пасінелы. Які стаў сінім, пасінеў.

Твар у чалавека быў пасіনেлы, вочы глядзелі не на свет, а як бы ў сярэдзіну самога чалавека. *К. Чорны.*

Пасіненy. Які зрабілі сінім, пасінілі.

Цьмяны месяц прарочыць халепу і слату, ясны — сухія дзянькі, пасіненy кажа, што задажджыцца, пачырвонены — вецер усходзіцца. *М. Лужанін.*

ПАСІРАЦЕЦЬ // ПАСІРАЦІЦЬ

Пасірацэць. Стаць сіротамі, асіраецць — пра ўсіх, многіх.

Пасірацелі і мы і суседскія дзеці ў адзін і той жа год.

Пасіраціць. каго. Зрабіць сіротамі ўсіх, многіх.

Вораг спапяліў нашы вёскі, пасіраціў нашых дзяцей, заліў нашу зямлю крывёю і слязамі нашага народа. *Я. Купала.*

ПАСЛАНЕЦ // ПАСЛАННІК // ПАСОЛ

Пасланец. Той, хто пасланы кім-н. з якім-н. даручэннем.

Пасланец з воласці прымчаўся ў нашу вёску надвячоркам. Ён спытаўся ў нас, дзяцей, што гулялі на вуліцы, дзе жыве стараста, і мы не толькі казалі дзе, але і пайшлі паказаць хату.

А. Пальчэўскі.

Пасланнік. Дыпламатычны прадстаўнік адной дзяржавы ў другой, рангам ніжэй за пасла.

Графіня. Які француз? Глаша. Ды ён часцяком бывае ў вас... Пасланнік, ці што. *К. Губарэвіч.*

Пасол. 1. Дыпламатычны прадстаўнік вышэйшага рангу адной дзяржавы ў другой.

Так, іх з Гусоўскім можна назваць сябрамі, але ён — каралеўскі пасол пры двары яго святасці, а Мікола — усяго толькі ягоны сакратар. *У. Арлоў.*

2. Тое, што і пасланец.

Народ усім сэрцам, як роднага брата, шануе і любіць яго над свет. І сэрца аддасць за свайго дэпутата, пасла-дэлегата ў Вярхоўны Савет. *Я. Купала.*

ПАСЛУЖЛІВЫ // ПАСЛУЖНЫ

Паслужлівы. Разм. Які ахвотна робіць паслугі каму-н., гатовы ўслужыць.

Сінонім: услужлівы.

Іван, відаць, быў чалавек добры, ціхі, паслужлівы, бо ўрэшце згадзіўся. *І. Шамякін.*

Паслужны. У выразе: паслужны спіс — дакумент са звесткамі аб праходжанні службы.

Вось каратка яе расказ, пацверджаны выпіскай з паслужнога спіска Шчакаціхіна. *А. Ліс.*

ПАСПЕШЛІВЫ / ПАСПЕШНЫ // ПАСПЯХОВЫ

Паспéшлівы. 1. Які прывык спяшацца; які спяшаецца.

Сінонім: таропкі.

Дзімін паспакайнеў, стаў не такім паспешлівым, пачаў больш думаць. *У. Карпай.*

2. Неабдуманы, заўчасны.

А можа трэба было не згадзіцца на гэта паспешлівае вяселле?

І. Шамякін.

Паспéшны. Тое, што і паспешлівы.

Лабановіч дагадваўся аб прычыне такога паспешнага ад'езду яго прыяцеля і госця, але маўчаў пра гэта. *Я. Колас.*

Паспяховы. Які вызначаецца поспехам, заключае ў сабе поспех.

Паспяховае выкананне плана.

ПАСРЭДНАСЦЬ // ПАСРЭДНІЦТВА

Пасрэднасць. Штосьці бясталантнае, нічым не выдатнае.

Байка стала прыстанішчам шаблону і штапаў, шэрасці і пасрэднасці. *Я. Казека.*

Пасрэдніцтва. Садзейнічанне ў наладжванні сувязей, адносін паміж кім-н. ці ў прымірэнні двух бакоў, якія варагуюць, спрачаюцца.

Трэба меркаваць, што калі б Змітрок Бядуля быў раней знаёмы з рэдакцыяй, ён наўрад ці меў бы патрэбу ў пасрэдніцтве В. А. Сасенскага. *В. Каваленка.*

ПАСТАР // ПАСТЫР

Пáстар. Пратэстанцкі свяшчэннік.

Адным са штуршкоў да разрыву з рэлігіяй з'явіліся разбэшчанасць, амаральныя паводзіны вядомых ім духоўных пастараў. *К. Пракошына.*

Пáстыр. 1. *Уст. паэт.* Пастух.

Пастыр статка ў поле гоніць і пяе. Дзе ж кароўкі, валы, коні, дзе мае? *Я. Купала.*

2. Свяшчэннік, кіраўнік паствы — веруючых адной царквы.

Паслухала якую хвілінку, але нічога не зразумела — гаварылася пра нейкіх пастыраў, авечак, рабоў божых, святых праведнікаў. *Л. Гаўрылкін.*

ПАСТУПАЛЬНЫ // ПАСТУПОВЫ

Паступáльны. Накіраваны ўперад, у будучае.

Уплыў духоўнага фактару ў паступальным развіцці грамадства нельга перабольшваць. *А. Галаўнёў.*

Паступовы. Які адбываецца паслядоўна, не адразу, без рэзкіх змен.

Не паступовае аб'ядненне, а катастрофа ўпала на Гальвасавы галовы: у дваццатым годзе настаў момант кінуць усё. *К. Чорны.*

ПАСУШЫЦЬ // ПАСУШЭЦЬ

Пасушыць. *што.* Высушыць, перасушыць што-н.

Расчыніла неба сені, пазганяла сонца цені, пасушыла вільгаць росы, распусціла ў неба косы. *Я. Колас.*

Пасушэць. Зрабіцца сухім, сушэйшым.

Раптам пасушэла. Ногі патанулі ў пяску, мы пачалі ўзбірацца на ўзгорак. *М. Лупсякоў.*

ПАСЫЛАЧНЫ // ПАСЫЛЬНЫ

Пасылачны. Які мае адносіны да пасылкі, звязаны з прыёмам, адпраўкай, атрыманнем пасылак.

Вось пакуль што чаю кубак і пасылачны сухар. *А. Александровіч.*

Пасыльны. Той, хто пасылаецца куды-н. з якім-н. даручэннем.

Сувязным паміж штабам і ротамі я быў увесь час. Але пасыльным у штаб палка раней не хадзіў. А ў тое гарачае лета Залонскі пасылаў часта. *І. Шамякін.*

ПАТАГЕННЫ // ПАТАГОННЫ

Патагэнны. *Спец.* Хваробатворны; які выклікае хваробу.

Балотная вада і гразь таксама з'яўляюцца крыніцамі забруджвання канечнасцей патагеннымі мікробамі. *А. Ганчароў.*

Патагонны. 1. Які выклікае ўзмоцненае выдзяленне поту.

Маліна здаўна выкарыстоўваецца ў народнай медыцыне як добры патагонны сродак. *Звезда.*

2. перан. Які надта стамляе, вымотвае ўсе сілы.

Увесь гэты патагонны апарат, які знаходзіцца на службе прыгоннікаў-памешчыкаў, удасканалваецца ўрадам, каб лепш выціскаць сокі з сялян. *А. Смірноў.*

ПАТАЎСЦЕЦЬ // ПАТАЎСЦІЦЬ

Патаўсцэць. Стаць больш тоўстым, таўсцейшым.

Толькі дзве ніжнія галіны [бярозы] значна патаўсцелі, сталі даўжэйшымі. *П. Пестрак.*

Патаўсціць. што. Зрабіць таўсцейшым.
Патаўсціць нітку.

ПАТРОЕНЫ // ПАТРОЙНЫ

Патрбены. Большы ў тры разы.

— Я ведаю толькі адно: выберуць — буду працаваць з патроенай энергіяй, каб апраўдаць давер'е. *І. Шамякін.*

Патрбійны. Які складаецца з трох частак, трайны.
Патройны канат.

ПАТУЖЫЦЬ / ПАТУЖЫЦЬ // ПАТУЖЭЦЬ

Патужыць. Пасумаваць, пагараваць; тужыць некаторы час.
Як пачаў ён [камар] параю з мушкай жыць — давялося бед-
наму патужыць. *М. Багдановіч.*

Патужыць. Зрабіць больш тугім, тужэйшым.
Патужыць пояс. Патужыць рэмень.

Патужэць. Зрабіцца больш тугім, стаць тужэйшым.
Зямля зляжалася, патужэла.

ПАТУПАЦЬ // ПАТУПІЦЬ / ПАТУПІЦЬ

Патупаць. Разм. 1. Тупаць некаторы час; тупнуць некалькі разоў.

Стары патупаў у парозе, ускінуў на плечы мяшэчак, намацаў клямку і пайшоў. *С. Грахоўскі.*

2. Пахадзіць туды-сюды.

Пархвен як сам не свой патупаў па дварэ, зазірнуў ва ўсе куткі, увайшоў у хату. *К. Чорны.*

3. Пайсці, накіравацца куды-н.

Усе пайшлі спаць, а маці патупала ў камору збіраць Максіму клумак у дарогу. *М. Машара.*

Патупіць. што. Апусціць уніз (вочы, галаву).

Лена прыкінулася, што плача, патупіла вочы і пачала выціскаць слязу. *Р. Няхай.*

Патупіць. што. Зрабіць тупым, ступіць усё, многае.
Патупіць нажы. Патупіць сякеры.

ПАТЭТЫЧНЫ // ПАЭТЫЧНЫ

Патэтычны. Поўны пафасу; усхваляваны, страсны.

Кафедру зноў займае ксёндз Пацейкоўскі. Яго папярэднія казанні толькі ўступ, падрыхтоўка да трэцяга, самага асноўнага і патэтычнага. *Я. Колас.*

Паэтычны. 1. Які звязаны з паэзіяй; здольны да паэзіі.

Безумоўна, нельга не адзначыць, што паэтычнаму перакладу «Слова» папярэднічала работа па праявічнаму перакладу яго.
Д. Палітыка.

2. Павышана эмацыянальны, вельмі ўражлівы, чулівы; узвышаны, лірычны.

Дзядзька любіць і моцна адчувае сваёй паэтычнай душой усё прыгожае на зямлі. *С. Майхровіч.*

ПАЎСТАНАК // ПАЎСТАНЕЦ

Паўста́нак. Невялікая чыгуначная станцыя.

Яны чакалі на паўстанку больш за суткі, бо не было яшчэ тут ні сталага графіка, ні цвёрдага раскладу. *А. Кулакоўскі.*

Паўста́нец. Удзельнік паўстання.

З паўстанцамі жорстка распраўляліся карныя атрады, якія пасылаў у вёску царскі ўрад. *М. Ларчанка.*

ПАХА // ПАХВІНА

Па́ха. Унутраная частка плечавога выгібу.

Хлапчук падняў вопратку, моўчкі надзеў шапку, узяў пад паху халацік і знік за дзвярыма. *А. Пальчэўскі.*

Пахві́на. Месца паміж бядром і ніжняй часткай жывата.

Ззаду каля ласіхі мітусілася цыбатае ласянё і мордай тоўхала яе ў пахвіну. *У. Федасеенка.*

ПАХВАЛЕНЫ // ПАХВАЛЬНЫ

Пахва́лены. Такі, якога пахвалілі, адобрылі.

Хлопчык, пахвалены пры ўсіх за дапамогу малой, неяк нечакана прыціх, як бы засаромеўся. *ЛіМ.*

Пахва́льны. 1. Які выражае пахвалу, адабрэнне.

Пахвальныя словы пачулі мы і пра заатэхніка Антона Каляду. *А. Бялевіч.*

2. Які заслугоўвае пахвалы, адабрэння.

Гэтае ж пахвальнае жаданне кіравала аўтарам і тады, калі ён даволі шчыра і ўпэўнена маляваў карціну літаратурнага жыцця. *М. Ярош.*

ПАХОДКА // ПАХОДНЯ

Пахо́дка. Манера хадзіць; хада, поступ.

Ішоў чалавек аволі, стомленай паходкай. *К. Чорны.*

Пахо́дня. Уст. Пераносная свяцільня ў выглядзе намотанага на канец доўгай палкі прасмоленага пакулля.

Сінонім: факел.

Не вельмі далёка, над зіхатлівай волжскай гладдзю ён убачыў россып гарадскіх агнёў і дзве ўзнятыя ў неба паходні. *У. Карпай.*

ПАЦЕРКІ // ПАЦЕРЫ

Пацеркі. Упрыгожанне на шыю ў выглядзе нанізаных шарыкаў ці іншых дробных прадметаў.

Сінонім: каралі.

Дзяўчаты былі апрануты таксама па-выхадному. Плечы і стан Аліны шчыльна аблягаў клятчасты жакецік, на шыі зіхацелі рознакаляровыя пацеркі. *Т. Хадкевіч.*

Пацеры. адз. няма. Малітва.

Нічога не разумелі сінія вочы Ядвісі, але яна стаяла маўклівая і прыслухоўвалася, як голасна шэпча цётка Зося божыя пацеры. *М. Лынькоў.*

ПАШТАМТ // ПОШТА

Пашта́мт. Галоўная паштовая ўстанова горада.

[Іна] не прыкмеціла, як апынулася каля будынка паштамта *М. Ваданосаў.*

По́шта. 1. Установа для перасылкі пісем, грошай, пасылак і г. д.

На пошце было чалавек з дзесяць наведвальнікаў. *А. Якімовіч.*

2. Тое, што дастаўляецца гэтай установай; карэспандэнцыя.

Захар штодзённа ездзіў на фурманцы ў раён, прывозіў пошту. *І. Дуброўскі.*

ПАШЫРЫЦЬ // ПАШЫРЭЦЬ

Пашы́рыць. што. Зрабіць больш шырокім, расшырыць; павялічыць.

Спрабаваў Ісай пашырыць свае гоні, карчаваў лес. *Х. Жычка.*

Пашырэ́ць. Разм. Стаць больш шырокім, шырэйшым.

Пашырэла раптам дарога — гэта да яе далучылася другая, што вяла з Хадакоў праз ельнік, які вунь далёка збоку *І. Пташнікаў.*

ПАЯСНЕЦЬ // ПАЯСНІЦЬ

Паяснёць. Стаць больш ясным, яснейшым.

Нарэшце на ўсходзе за гарамі паявілася нешта затоена-светлае, паяснеў гарызонт, горы ў сінняй смуге яшчэ больш пачарнелі. *В. Хомчанка.*

Паясніць. Зрабіць больш ясным, зразумелым.

Сінонім: растлумачыць.

Паясніць рашэнне задачы. Паясніць граматычнае правіла.

ПАЯСНІЧНЫ // ПАЯСНЫ

Паяснічны. Які мае адносіны да паясніцы.

Выгіны ў шыйнай і паяснічнай частках пазваночніка звернуты выпукласцямі ўперад, а ў грудной і крыжавой — назад. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Паясны. 1. Які мае адносіны да пояса; які носіцца на поясе.

Чацвёрты павольна адышоўся і ўзяў з купіны шырокі паясны рэмень. *Э. Самуйлёнак.*

2. Выкананы да пояса, да таліі.

Купала запытаўся, які ў мяне настрой. Я сказаў, што вельмі творчы. Пачаў ляпіць паясны партрэт Сурыкава, раблю праект помніка лётчыку Грыцаўцу. *З. Азгур.*

ПЕРААДОЛЕНЫ // ПЕРААДОЛЬНЫ

Пераадолены. Які перасілілі, перамаглі, з якім справіліся.

Яшчэ да апошняга часу не пераадолены вузкі, схематычны падыход да вырашэння пытання аб нацыянальнай форме культуры. *А. Галаўнёў.*

Пераадольны. Які можна пераадолець, з якім можна справіцца.

Цяжкасці гэтыя пры добрым гаспадарчым кіраўніцтве цалкам пераадольныя. *Звязда.*

ПЕРАВОЗАЧНЫ // ПЕРАВОЗНЫ // ПЕРАВОЗЧЫЦКІ

Перавóзачны. Які мае адносіны да перавозкі.

Перавозачны транспарт.

Перавóзны. Які мае адносіны да перавозу — пераправы цераз раку.

Перавозны паром.

Перавóзчыцкі. Які мае адносіны да перавозчыка.

Перавозчыцкі абавязак.

ПЕРАВЯЗКА // ПЕРАВЯЗЬ

Перав'язка. Тое, чым перавязана рана.

Сінонім: павязка.

Я прысеў на ўзбочыне. Абмацаў перавязку: яна зусім ссунулася з раны. *А. Якімовіч.*

Пэравязь. Палоска матэрыі, перакінутая цераз плячо, для падтрыманьня пашкоджанай рукі.

У першую хвіліну сустрэчы яны нават не заўважылі, што ў бацькі пусты правы рукаў, а левая рука вісіць на перавязі... *М. Паслядовіч.*

ПЕРАГРУЖАНЫ // ПЕРАГРУЗАЧНЫ

Перагружаны. Перамешчаны з аднаго месца на іншае; нагужаны звыш нормы.

Дарогі былі перагружаны, паязды рухаліся марудна, падоўгу прастойвалі. *А. Марціновіч.*

Перагрузачны. Які мае адносіны да перагрузкі; які прызначаны для перагрузкі.

Уся перагрузачная пляцоўка была застаўлена кантэйнерамі, скрынкамі розных памераў, і нам спачатку здалася, што прайсці тут зусім немагчыма. *ЛіМ.*

ПЕРАЕМНАСЦЬ // ПЕРАЙМАЛЬНАСЦЬ

Пераёмнасць. Паслядоўнае развіццё, непасрэдны пераход ад аднаго да другога.

Адзінства пакаленняў і пераемнасць у справах іх — адзін з самых моцных бакоў нашага грамадства. *А. Жураў.*

Пераймальнасць. Адсутнасць самастойнасці ў чым-н.; сляпое, некрытычнае перайманне.

Трус, як і некаторыя другія маладыя пісьменнікі той пары, быў схільны да пераймальнасці і яўна не пазбег імажынісцкай квяцістасці. *Д. Бугаёў.*

/ ПЕРАКАНАЛЬНЫ // ПЕРАКАНАНЫ // ПЕРАКАНАУЧЫ

Пераканальны. *Разм.* Тое, што і пераканаўчы.

Апавяданне «Жыве чалавек» — добры прыклад таго, як шмат дае пісьменніку вернасць праўдзе жыцця, нават бытавой праўдзе. Характары герояў жывыя, сюжэт пераканальны, вобразы змястоўныя. *В. Каваленка.*

Перакананы. Цвёрда ўпэўнены ў чым-н.; непакісны, паслядоўны ў сваіх поглядах.

Паэт, відаць, ні на хвіліну не спыняе работу творчай думкі, але аддае твор «у людзі» толькі тады, калі перакананы, што ён закончаны. *Полымя.*

Пераканаўчы. Які пераконвае, прымушае паверыць у правільнасць, праўдзівасць чаго-н.

Як заўсёды, самыя пераканаўчыя словы не прыйшлі ў галаву ў патрэбную хвіліну. *У. Шыцік.*

ПЕРАКУЛЕНЫ // ПЕРАКУЛЬНЫ

Перакулены. *Разм.* Перавернуты ўверх дном; павалены набок; абернуты.

Перакулены воз з сенам.

Перакульны. Які перакульваецца пры разгрузцы.

Перакульны кузаў аўтамашыны.

ПЕРАКУПЛЕНЫ // ПЕРАКУПНІЦКІ // ПЕРАКУПНЫ

Перакуплены. Куплены, адкуплены ў каго-н. (пра раней купленае ім).

Перакуплены матэрыял.

Перакупніцкі. Які мае адносіны да перакупніцтва, спекуляцыі.

Перакупніцкі занятак.

Перакупны. Куплены на перапродаж.

Перакупны касцюм.

ПЕРАЛЕСАК // УЗЛЕСАК // УЗЛЕССЕ

Пералёсак. Невялікі лес, адзелены полем ад іншых лясных участкаў; рэдкі ці малады лес паміж ляснымі масівамі.

На паляне ў светлым пералеску расцвілі налітыя расой сінія падснежныя пралескі пад аховай урачыстых хвой. *П. Панчанка.*

Узлёсак. Тое, што і ўзлесе.

Яны павярнулі між соснаў управа і, не выходзячы на ўзлесак, накіраваліся да чыгункі. *В. Быкаў.*

Узлесе. Край лесу.

Выйшаў [я] на ўзлесе, прымасціўся на шырокім бярозавым пні. *У. Ляўданскі.*

ПЕРАМЕНЛІВЫ // ПЕРАМЕННЫ

Перамёнлівы. Які часта мяняецца, зменлівы; няўстойлівы.

Пачуцці лірычнага героя абвостраны, настроі пераменлівыя, часам супярэчлівыя. *М. Ярош.*

Перамённы. Які мяняецца, чаргуецца з чым-н.; непастаянны.
Гульня ішла з пераменным поспехам. *М. Гамолка.*

ПЕРАМОЖАНЫ // ПЕРАМОЖНЫ

Перамо́жаны. Той, якога перамаглі; які пацярпеў паражэнне.
Письменнік аказаўся пераможаным тым матэрыялам, які ён
вельмі некрытычна чэрпаў не столькі з жыцця, колькі з кніг.
А. Адамовіч.

Перамо́жны. Які закончыўся перамогай, прынёс перамогу.
Людзі ж без праўдзівага слова занудзіліся, ім толькі давай
зараз нашы газеты. Тым больш, што зводкі з франтоў ідуць
пераможныя — не сорамна даць пачытаць. *І. Новікаў.*

ПЕРАНАСЕЛЕНАСЦЬ // ПЕРАНАСЯЛЕННЕ // ПЕРАСЯЛЕННЕ

Перанасéленасць. Празмерная населенасць.
Прычыну натуральнага адбору Дарвін бачыў у асноўным у
барацьбе за існаванне, якая выцякае з перанаселенасці. *Пытанні
мічурынскай біялогіі.*

Перанасялённе. Становішча, пры якім частка працаздольнага
насельніцтва пазбаўлена магчымасці прымяняць свае сілы для
здабывання сродкаў існавання.

Беспрацоўе часта з'яўляецца вынікам перанасялення ў краіне
ці асобных яе раёнах.

Перасялённе. Пасяленне ў другім месцы.

Перасяленне людзей з заражаных радыяцыяй тэрыторый
пачалося, на жаль, не адразу пасля Чарнобыльскай аварыі.

ПЕРАПОНА // ПЕРАПОНКА

Перапо́на. Тое, што стрымлівае доступ куды-н.
І вось земснарад зварухнуў перапону, што воды трымала ў
апошнія дні. *М. Калачынскі.*

Перапо́нка. Тонкая пругкая плёнка, якая служыць перагарод-
кай ці абалонкай у жывым арганізме.

Хоць і няма на лапках у вадзяной курачкі перапонак, але
плавае і нырае яна не горш за качку. *В. Вольскі.*

ПЕРАСМЕШКА // ПЕРАСМЕШКІ // ПЕРАСМЕШНИЦА

Перасмéшка. Невялічкая лясная птушка, здольная імітаваць
галасы іншых птушак.

Перасмешку можна сустрэць не толькі ў лесе, але і ў парках,
садах, нават гарадскіх скверах.

Перасмéшкі. адз. няма. Разм. Смешкі, жарты з каго-чаго-н. Збіраецца, бывала, моладзь пасля работы і пайшлі адразу бяскрыўдныя смешкі-перасмешкі, жарты, смех.

Перасмéшніца. Разм. Жанчына, якая любіць высмейваць, перадражніваць каго-н.

Сінонім: насмешніца.

Вядомая на ўсю вёску перасмешніца, яна і тут не абышлася без колкіх жартаў і кпінаў.

ПЕРАСТУПАЦЬ // ПЕРАЎСТУПАЦЬ

Пераступáць. 1. Пераходзіць на другі бок чаго-н.

Пераступаць парог у хату.

2. Ісці, рухацца; не стаяць спакойна на месцы.

Конь, запрэжаны ў лёгкія драбіны, нецярпліва пераступаў з нагі на нагу. М. Даніленка.

Пераўступáць. што. Аддаваць, уступаць каму-н. за тую ж цану што-н. купленае.

Раніцай я зразумеў, што не магу скарыстацца з такога дарагога падарунка, і велікадушна пераўступіў руку муміі майму сябру. У. Караткевіч.

ПЕРАТВАРАЦЬ // ПЕРАЎТВАРАЦЬ

Ператварáць. што. Рабіць з аднаго што-н. другое, перарабляць, пераводзіць у новы стан; надаваць зусім іншы выгляд; змяняць.

Хлапчукі здзіўляліся, як гэта лоўка Вера ператварала мёртвыя літары ў жывыя словы. *Настайніцкая газета.*

Пераўтварáць. што. Змяняць што-н. карэнным чынам; перабудоўваць.

Чалавек, безумоўна, нараджаецца дзеля таго, каб упрыгожваць зямлю, пераўтвараць яе. У. Карнай.

ПЕРГАМЕН / ПЕРГАМЕНТ // ПЕРМАНЕНТ

Перга́мен. Тое ж, што і пергамент.

Самы тонкі пергамен даюць шкуркі трусаў і вавёрак. Але спыніліся на шкурках абяскроўленых цялят, бо з іх атрымліваецца на дзіва беласнежны, прыемны воку пергамен. Л. Дайнека.

Перга́мент. 1. Спецыяльна апрацаваная цялячая скура, на якой пісалі да вынаходства паперы.

Матэрыял для пісьма — пергамент — каштаваў вельмі дорага. *Гісторыя БССР.*

2. Старажытны рукапіс, напісаны на такой скуры.

Замест адказу Раўбіч хрумснуў вялікім пергаментам, раскручваючы яго на сталае. *У. Караткевіч.*

Перманэнт. Доўгатэрміновая завіўка валасоў.

Да нас далучаецца Валя, прыгожая, досыць маладая жанчына з вялікімі сінімі вачыма і бялявымі завіткамі перманенту *І. Навуменка.*

ПЕРШАСНЫ // ПЕРШЫ

Пёршасны. *Кніжн.* Які з'яўляецца першай, зыходнай ступенню чаго-н.

Сінонім: першапачатковы.

Праўда, тое першаснае лексічнае значэнне, якое кладзецца ў аснову тэрміналагічнага словаўжывання, не заўсёды можа быць вызначана з усёй відавочнасцю. *А. Яновіч.*

Пёршы. 1. Парадкавы лічэбнік да адзін.

Ды ўжо просіць ён цяпер дазволу, каб пайсці вучыцца ў першы клас. *М. Смагаровіч.*

2. Які з'яўляецца, здараецца ў самым пачатку чаго-н.; самы ранні.

Дажды скончыліся, сухія паўночныя вятры прынеслі першы холад. *І. Навуменка.*

3. Лепшы за ўсіх у якіх-н. адносінах; вядучы, перадавы.

Калі ж бывае вольны дзень, дзе там спачын такой натуры. Хлапцоў на стрэльбішча вядзе, — першы стралок і фізкультурнік. *М. Чарот.*

ПЕРЫГЕЙ // ПЕРЫГЕЛІЙ

Перыгэй. Найбліжэйшы да Зямлі пункт арбіты якога-н. спадарожніка; проціп. апагей.

Спадарожнік выведзены на арбіту з параметрамі: максімальная адлегласць ад паверхні Зямлі (у апагеі) — 350 кіламетраў, мінімальная адлегласць ад паверхні Зямлі (у перыгеі) — 212 кіламетраў. *Звязда.*

Перыгелій. Найбліжэйшы да Сонца пункт арбіты якога-н. нябеснага цела.

Бліжэйшы ад Сонца пункт арбіты называецца перыгеліем. *Астраномія.*

ПЕРЫФЕРЫЙНЫ // ПЕРЫФЕРЫЧНЫ

Перыферыйны. Які мае адносіны да перыферыі, знаходзіцца на перыферыі — мясцовасці, аддаленай ад цэнтра.

Краязнаўчая работа прадугледжвала масавы ўдзел перыфе-

рыйных карэспандэнтаў, якія мелі патрэбу ў неабходнай даведачнай літаратуры. *Д. Бугаёў.*

Перыферычны. *Спец.* Размешчаны на паверхні, аддалены ад цэнтра.

Тая частка перыферычнай нервовай сістэмы, якая звязвае мозг з унутранымі органамі, называецца вегетатыўнай нервовай сістэмай. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

ПІЛАВАННЕ // ПІЛАВІННЕ

Пілавáнне. Разразанне пілой; рэзанне.

Раней звычайна дзяўчат вызвалілі ад пілавання дроў, зараз гэтае правіла было скасавана. *П. Галавач.*

Няправільна. У цэнтры ўвагі кожнай групкі быў той шчасліўчык, у рукі якога трапіла невялікая цаглінка нямецкага эрзац-хлеба, асыпанага пілаваннем (трэба: пілавіннем). *С. Александровіч.*

Пілаві́нне. Адходы пры пілаванні.

Сінонім: апілки.

Плыве з-пад пілы лёгкія смаляны водар, пырскаюць у снег струменьчыкі жоўтага пілавіння. *Б. Стральцоў.*

ПІЛЯСТР / ПІЛЯСТРА // ПІЯСТР

Піля́стр. Тое, што і пілястра.

Паўднёвы і паўночны фасады [Спаскай царквы ў Полацку] расчляняюцца пілястрамі з паўкалонамі. *У. Арлоў.*

Піля́стра. *Спец.* Чатырохгранная калона, урубленая адной гранню ў сцяну.

Капітэлі калон і пілястраў аформлены рэльефамі піянерскага значка і вогнішча — сімваламі піянерскага руху. *М. Кацар.*

Пія́стр. Назва манеты ў Турцыі, Егіпце, Сірыі і некаторых іншых краінах.

Мільён піястраў былога марыянетачнага рэжыму складаў прыкладна паўтары тысячы амерыканскіх долараў. *Звязда.*

ПІРАМІДАЛЬНЫ // ПІРАМІДНЫ

Пірамідáльны. Які мае форму піраміды.

Пірамідальны ядловец малы ростам — амаль рукой дастаць. Сярэдняя вышыня 1 метр, а максімальная — 3,5 метра. *Звязда.*

Пірамідны. Які мае адносіны да піраміды.

Пірамідная аснова. Пірамідныя грані.

ПІСЬМЕННАСЦЬ // ПІСЬМЕННАСЦЬ / ПІСЬМЕНСТВА

Пісьменнасць. 1. Сістэма графічных знакаў, якія выкарыстоўваюцца для пісання.

Гісторыя чалавецтва да ўзнікнення СССР не ведала такіх прыкладаў, каб за кароткі час каля пяцідзесяці народнасцей, якія былі неадукаванымі, стварылі сваю пісьменнасць, літаратуру. *Звязда.*

2. Сукупнасць пісьмовых помнікаў якой-н. гістарычнай эпохі пэўнага народа.

Раннія дысертацыі лексікалагічнага напрамку прысвечаны аналізу лексічнага саставу паасобных помнікаў старабеларускай пісьменнасці. *А. Жураўскі.*

Пісьмённасць. Уменне чытаць і пісаць; граматынасць; наяўнасць ведаў у якой-н. галіне.

Аксён ужо нават можа і распісацца, што яго вельмі цешыць, але гэта яшчэ не сведчыць аб яго пісьменнасці. *Я. Колас.*

Пісьмёнства. Тое, што і пісьменнасць.

Цераз пераклады ўваходзіць нацыянальнае пісьменства ў скарбніцу сусветнай літаратуры. *У. Калеснік.*

ПІСЬМЕННІЦКІ // ПІСЬМЕННЫ // ПІСЬМОВЫ

Пісьмённіцкі. Які мае адносіны да пісьменніка, характэрны для яго.

Пры гэтых умовах пісьменніцкая праца не магла быць колькі-небудзь напружанай, што і адбілася на малым ліку твораў Неслухоўскага. *М. Багдановіч.*

Пісьмённы. Які ўмее чытаць і пісаць.

Сінонім: граматыны.

Сам ён [Міхал] не надта пісьменны, але дзяцей да навукі заахвочвае, выяўляючы гэтым самым пэўнае разуменне новых павеваў у жыцці. *І. Навуменка.* || Які мае неабходныя веды ў якой-н. галіне. Лукаш ведаў, што з цягам часу загадчыкам фермы паставяць чалавека з дыпламам, пісьменнага. *Я. Ермаловіч.*

Пісьмовы. 1. Выяўлены сродкамі пісьма.

Сінонім: напісаны.

[Лідзія Пятроўна] пасля праверкі пісьмовых прац паказала яго сшытак усяму класу. *Я. Колас.*

2. Які прызначаны, служыць для пісання, пісьма.

У невялікім пакоі, насупраць дзвярэй, стаяў пісьмовы стол, два крэслы і ў куце — тумбачка з графінам вады. *М. Ваданосаў.*

ПІТКІ // ПІТНЫ // ПІЎНЫ

Піткі. *Разм.* Які добра, прыемна піць.

Піткая вада з нашай крыніцы, асабліва ў летнюю спёку.

Пітны. Прыгодны для піцця; які п'юць.

У асобных пайках заўсёды павінна знаходзіцца чыстая пітная вада. *Птушкагадоўля.*

Піўны. Які мае адносіны да піва; прызначаны для піва.

Каля піўнога ларка ўжо сабралася чарга мужчын. *В. Адамчык.*

ПІЯЛА // ПІЯНА

Піяла. У Сярэдняй Азіі: неглыбокі, шырэішы ўверсе кубак без ручкі.

Баласпай трымаў у растапыранай пяцярні піялу і час ад часу паглядваў на госця. *П. Бераняк.*

Піяна. *Спец.* Ціха, не гучна (пра выкананне музычнага твора).

Няхай дзеці праспяваюць 3—4 разы гэтае слова павольна, лёгка і піяна. *Выкладанне спеваў у школе.*

ПЛАНАВАЦЬ // ПЛАНІРАВАЦЬ

Планавáць. 1. Складаць план чаго-н.

— Трэба нам планаваць разумна, правільна планаваць, але не хавацца за гэтыя планы, не планамі перад людзьмі адчытвацца, а тым, што зроблена. *А. Жук.*

2. Мець намер, разлічваць зрабіць што-н., меркаваць.

Гітлераўскія генералы плануюць новыя аблавы на партызан і падпольшчыкаў. *Р. Няхай.*

Планіраваць. Плаўна зніжацца на лятальным апарце.

Скала недалёка, і цяпер можна спакойна планіраваць. *М. Гамолка.* || Спакойна, не махаючы крыламі, доўга плаваць у паднябессі (пра птушак). Плаўна планіруе каршун у сінім небе, карыстаючыся нябачнымі струменямі паветра. *В. Вольскі.*

ПЛАНТАТАРСКІ // ПЛАНТАЦЫЙНЫ

Плантáтарскі. Які мае адносіны да плантатара, належыць яму.

Плантатарская зямля.

Плантацыйны. Які мае адносіны да плантацыі.

У 1900 годзе на рынку з'явіліся першыя чатыры тоны плантацыйнага каўчуку. *Б. Розен.*

ПЛАСТЫЛІН // ПЛАСТЫР

Пластылін. Незасыхаючая маса для лепкі, прыгатаваная з гліны, воску з дабаўленнем тлушчаў і іншых рэчываў.

У руках ён мяў пластылін і нешта ляпіў на фанернай дошчачцы, што ляжала ў яго на каленях. *Я. Скрыган.*

Пластыр. Ліпкі лекавы састаў, нанесены на паверхню тканіны, які прыкладваецца да нарываў, ран і г. д.

У Любецкага была падвязана чорнай хусцінкай рука, галава забінтавана і заклеены пластырам твар. *А. Карлюк.*

ПЛАЎКІ // ПЛАЎНЫ

Плаўкі. Здольны плавіцца.

Галоўнай часткай плаўкага засцерагальніка з'яўляецца праваднік, які мае сячэнне значна меншае, чым сячэнне праводоў лініі. *Фізіка.*

Плаўны. Роўны, без рэзкіх пераходаў; неспешлівы, мерны. Я адразу злавіла лёгкі і плаўны рытм танца. *А. Савіцкі.*

ПЛЫВЕЦ // ПЛЫВУН // ПЛЫВУНЕЦ

Плывец. Той, хто плавае; хто ўмее плаваць.

Яны кінуліся ў адзежы ў глыбокія воды ракі. Каляда быў добрым плыўцом. *І. Гурскі.*

Плывун. Насычаны вадою дробны пясок, супесак ці суглінак.

Каб суняць пливуну і зрабіць іх падатлівымі людзям, непадалёку .. была пабудавана магутная станцыя замарожвання глебы. *А. Кулакоўскі.*

Плывунец. Жук, які звычайна жыве ў стаячай вадзе.

Плывунец — жук-драпежнік.

ПЛЫТКІ // ПЛЫЎКІ

Плыткі. Неглыбокі, мелкі.

Скрозь плыткую ваду было відаць пазелянелае, загнанае тванню дно. *А. Жук.*

Плыўкі. Які лёгка размываецца, расплываецца; пливучы (пра грунт).

Усе ішлі напразткі, пакідаючы сляды на мяккай, плыўкай зямлі. *А. Кудравец.*

ПНЕЎМАНІЯ // ПНЕЎМАТЫКА

Пнеўманія. Запаленне лёгкіх.

— Рэдкі па цяжкасці выпадак двухбаковай пнеўманіі... Чакаем крызісу... *І. Шамякін.*

Пнеўма́тыка. Прыстасаванне для сціскання і разрэджвання паветра; раздзел фізікі.

Многія станкі на заводзе працуюць зараз на пнеўматыцы, з дапамогай сціснутага паветра. *П. Рунец.*

ПРАБЛЕМА // ПРАБЛЕМАТЫКА // ПРАБЛЕМАТЫЧНАСЦЬ

Прабле́ма. Важнае пытанне, якое патрабуе вырашэння.

Гэта, аднак, зусім не азначае, што ад савецкага пісьменніка не патрабуецца роздуму над жыццёвымі праблемамі. *А. Адамовіч.*

Праблема́тыка. Сукупнасць праблем.

Развіццё нашай прозы ішло ў напрамку пашырэння яе тэматыкі і праблематыкі. *Ю. Пшыркоў.*

Праблема́тычнасць. Недаказанасць; няпэўнасць.

Праблема́тычнасць задумы.

ПРАБЛЕМАТЫЧНЫ // ПРАБЛЕМНЫ

Праблема́тычны. Які з'яўляецца праблемай, недаказаны; малаверагодны, няпэўны.

У аповесці «Пастка» В. Быкаў пайшоў самым цяжкім шляхам. Ён гэтак ускладніў і завастрыў сітуацыю, што давер'е сапраўды становіцца праблема́тычным, і праблема здаецца амаль невырашальнай. *Наднёманскія былі.*

Прабле́мны. Прысвечаны вырашэнню якой-н. праблемы.

Праблемны твор. Праблемнае пытанне.

ПРАБОЙ // ПРАБОЙНІК

Прабо́й. Металічная дужка, убітая ў дзверы, вечка і інш., якая служыць для навешвання замка.

Дзверы ў сенцах былі замкнёны; клямка надзета на прабой, у ім — доўгі сасновы сук. *І. Пташнікаў.*

Прабо́йнік. Інструмент для прабівання невялікіх дзірак у метале, скуры і г. д.

Сіліч утаропіўся ў [брызентавы] канверт, з вузенькіх кішэнек якога тырчалі пласкагубцы, адвёрткі, абцугі, прабойнікі. *М. Аўрамчык.*

ПРАВАКАТАРСКІ // ПРАВАКАЦЫЙНЫ

Правака́тарскі. Які мае адносіны да правакатара.

А гэта апраўдвала яго [Золатава] дзейнасць тут, тлумачыла правалы яго разведчыкаў у Мінску, нельга не праваліцца, калі

фашысцкае камандаванне стварыла такую правакатарскую сетку. *І. Шамякін.*

Правакацыйны. Які мае адносіны да правакацыі; у якім скрытае, тоіцца правакацыя.

Пытанні, як здалося Максіму, былі нядобразычлівыя, а часам правакацыйныя, быццам гэты юрыст наўмысна стараўся збіць яго з панталыку, пазбавіць логікі. *М. Машара.*

ПРАВЕРАНЫ // ПРАВЕРАЧНЫ

Правэраны. Які даказаў сваімі паводзінамі, работай наяўнасць патрэбных якасцей; які праверылі.

Сінонім: выпрабаваны.

Узаемная прыязнь, правераная і загартаваная ў агні, стварала шчыльную баявую сям'ю. *Я. Брыль.*

Правэрачны. Прызначаны для праверкі.

Сінонім: кантрольны.

Усе вучні класа паспяхова справіліся з напісаннем правэрачнага дыктанта.

ПРАВИЗАРСКІ // ПРАВИЗІЙНЫ

Правізарскі. Які мае адносіны да правізара — аптэчнага работніка вышэйшай кваліфікацыі.

Правізарская практыка. Правізарская работа.

Правізіійны. Які мае адносіны да правізіі; прызначаны для правізіі.

Правізіійны склад.

ПРАГМАТЫЧНЫ // ПРАГНАСТЫЧНЫ // ПРАГНАТЫЧНЫ

Прагматычны. Які мае адносіны да прагматызму — плыні ў філасофіі, якая прызнае за ісціну толькі тое, што дае практычна карысныя вынікі.

[М. Гарэцкаму] аднолькава чужыя .. прагматычны погляд на літаратуру як ілюстрацыю сацыялагічных тэзісаў і эстэтычныя тэорыі прыхільнікаў чыстага мастацтва. *М. Мушыньскі.*

Прагнастычны. Які мае адносіны да прагнозу.

Прагнастычная карта надвор'я.

Прагматычны. Які вызначаецца прагматызмам — выступленнем уперад верхняй і ніжняй сківіц чалавека.

Прагматычны твар.

ПРАДАЖНІЦКІ // ПРАДАЖНЫ

Прадажніцкі. Характэрны для прадажніка, здрадніка; каварны, падманлівы; на якога нельга спадзявацца.

Сінонім: здрадніцкі.

Ну, от, дамагліся вы, скажам, сваіх ідэалаў. Ты сваіх, гандлярскіх, прадажніцкіх. *К. Чорны.*

Прадажны. 1. Які мае адносіны да продажу.

Прадажныя цэны кааператыў стараецца падтрымліваць ніжэй тых, што ўстанаўлівае на той жа від прадукцыі спажыўкааперацыя. *Звязда.*

2. Прызначаны для продажу.

— Зайдзі, папытайся, ці не ёсць у каго прадажныя сёдлы. *Казка.*

3. Гатовы прадаць сябе, свае пачуцці за грошы; здольны за грошы на ганебныя ўчынкі.

Гэтыя прадажныя тварыны рабілі выгляд, што ў асобе высокага госця яны вітаюць вялікую Расію. *У. Караткевіч.*

ПРАДВЕСНЕ // ПРАДВЕСЦЕ

Прадвэсне. Час, які папярэднічае вясне; перадвясенняя пара.

Дарогі пачарнелі. На дварэ прадвэсне. *А. Алешка.*

Прадвэсце. З'ява, прымета, якая прадвясчае надыход, наступленне чаго-н.

Кожны раз ёй здавалася, што гэта прадвэсце новай крывавай падзеі. *І. Шамякін.*

/ ПРАДПРЫЕМЛІВЫ // ПРАДПРЫЕМНІЦКІ /

/ ПРАДПРЫМАЛЬНІЦКІ // ПРАДПРЫМАЛЬНЫ

Прадпрыёмлівы. Тое, што і прадпрымальны.

Прадпрыёмлівы кіраўнік.

Прадпрыёмніцкі. Які мае адносіны да прадпрыемца — арганізатара ці ўласніка гандлёвага або прамысловага прадпрыемства.

Прадпрыёмніцкая арганізацыя.

Прадпрымальніцкі. Тое, што і прадпрыёмніцкі.

Прадпрыёмніцкія клопаты.

Прадпрымальны. Энергічны, ініцыятыўны.

Глянеш на цвёрды рот такога — і разумееш, што прыйшлі сюды самыя прадпрымальныя. *У. Караткевіч.*

ПРАДУКТЫЎНЫ // ПРАДУКЦЫЙНЫ

Прадуктыўны. У граматыцы: здольны ўтвараць новыя словы ці формы; які дзейнічае ў сучасны перыяд.

У адпаведнасці з гэтым [актыўнасцю розных марфем] адрозніваюцца марфемы прадуктыўныя, малапрадуктыўныя і непрадуктыўныя. *Граматыка беларускай мовы.*

Прадукцыйны. 1. Плённы.

Прадукцыйныя заняткі.

2. Здольны даваць прадукцыю; такі, ад якога атрымліваюць прадукты жывёлагадоўлі (пра сельскагаспадарчую жывёлу, птушку).

Прадукцыйная жывёла.

ПРАЕЗДЖАНЫ // ПРАЕЗДЖЫ

Праезджаны. Такі, па якім ездзілі; абкатаны; наезджаны.

Конь спорнаю хадой ішоў па праезджанай саньмі дарозе.

П. Пестрак.

Праезджы. 1. Які праязджае міма, падарожнічае.

Людзі тут былі такія ж, як мы — праезджыя ды праходжыя, старыя і малыя. *А. Якімовіч.*

2. Прыгодны, прызначаны для праезду; па якім можна праехаць.

Палявая дарога сапраўды аказалася сухой і праезджаю.

Р. Сабаленка.

ПРАЕЗНЫ // ПРАЯЗНЫ

Праезны. Прыгодны, прызначаны для язды, праезду.

Парогам гэтым быў моцны праезны масток, настолькі нізкі, што пад яго не праедзеш, і настолькі высокі, што лодку на яго не ўсцягнеш. *Я. Брыль.*

Праязны. Які дае права на праезд якім-н. відам транспарту.

Тым, чый дом быў яшчэ на акупіраванай зямлі, шпіталь не выдаваў праязных пасведчанняў, а ўладжваў на працу ў гарадку. *А. Асіпенка.*

Ня правільна. Надзвычай велічная дваццацідвухметровая праязная (трэба: праезная) вежа. *Помнікі гісторыі і культуры Беларусі.*

ПРАЖЭКТАР // ПРАЖЭКЦЁР

Пражэктар. Асвятляльны прыбор, які дае яркі пук святла ў патрэбным напрамку.

Прамень пражэктара здаваўся бясконцай, моцнай і злавеснай рукой нейкага страшыдла. *Л. Дайнека.*

Пражэктёр. *Іран.* Той, хто захапляецца несур'ёзнымі і непатрэбнымі, неажыццявімымі праектамі.

Я запісаў на выдатак гісторыі варожых пражэктёраў. *Х. Шынклер.*

ПРАЕКТНЫ // ПРАЕКЦІРОВАЧНЫ

Праэктны. Які мае адносіны да праекта; прадугледжаны праектам.

Хуткасць вышэй за праектную на два вузлы ў гадзіну. *М. Гамолка.*

Праекціровачны. Які мае адносіны да праекціроўкі — працоўкі праекта.

Праекціровачная экспедыцыя.

ПРАЕКТЫЎНЫ // ПРАЕКЦЫЙНЫ

Праектыўны. *Спец.* Які мае адносіны да праекцыі — перадачы прасторавых фігур на плоскасці.

Праектыўная геаметрыя — раздзел геаметрыі, які вывучае ўласцівасці фігур, што зменьваюцца пры пэўных (праектыўных) пераўтварэннях. *БелСЭ.*

Праекцыйны. *Спец.* Які мае адносіны да праекцыі — павелічэння здымка на экране.

Мікрафільмы былі тут. Павел зарадзіў іх у праекцыйны апарат. *У. Шыцік.*

ПРАКТЫК // ПРАКТЫКАНТ

Пра́ктык. 1. Той, хто добра вывучыў сваю справу на практыцы.

Моладзі сярод іх было мала, пераважалі пажылыя людзі, старыя практыкі і арганізатары сельскай гаспадаркі, многія з якіх яшчэ ўдзельнічалі ў стварэнні першых калгасаў. *Т. Хадкевіч.*

2. Практычны, дзелавы чалавек.

Чалавек, які выпадкова трапіў бы на сход, мог бы з першага разу падумаць, што гэты чалавек вельмі вялікі практык, вельмі ўсё і разумна ведае і да ўсяго можа сказаць патрэбнае слова. *К. Чорны.*

Практыка́нт. Студэнт ці навучэнец, які праходзіць практыку — замацоўвае тэарэтычныя веда на вытворчасці.

У памяшканні на біялагічнай станцыі, дзе займаюцца практыканты, парна і душна, хаця ўсе вокны расчынены насцеж. *В. Вольскі.*

ПРАКУС // ПРЫКУС

Пракус. Рана ад укусу; пракушанае месца.

З раны ўвесь час ішла кроў: пракус быў глыбокі і, відаць, пашкодзіў крывяносны сасуд. *ЛіМ.*

Прыкус. Становішча зубоў пры самкнутых сківіцах.

Жорсткі прыкус Іванавага рота змяніўся ўсмешкай: на адным краёчку вуснаў. *У. Караткевіч.*

ПРАКУРАТ // ПРАКУРАТАР

Пракура́т. *Абл.* Прайдзісвет.

— Не чапай ты яго, пракурата. Я ж кажу, няхай яго сарочка так не чапае. *Р. Сабаленка.*

Пракура́тар. У Старажытным Рыме: асоба, якая кіравала чыёй-н. маёмасцю, гаспадаркай, маёнткам і пад.; чыноўнік, які ведаў фінансамі, зборам налогаў, харчаваннем і г. д.

Строгі пракуратар. Непадкупны пракуратар.

ПРАЛАЗ // ПРАЛАЗА

Пралаз. Вузкі, цесны праход, праз які можна пралезці, прайсці.

[Васіль] пачаў яшчэ больш упарта і настойліва другой рукой разграбаць пралаз. *Б. Сачанка.*

Пралáза. *Разм.* Пранырлівы чалавек, прайдзісвет, спрытнога.

Памятаюць і зараз былыя работнікі рэдакцыі Ілья Гурскі, Алесь Звонак, Міхась Модэль, Анатолій Астрэйка, як няшчадна высмейваў Самуйлёнак усякіх пралаз і прайдзісветаў. *М. Хведаровіч.*

ПРАЛЛЯ // ПРАЛЬНЯ/ПРАЛЯ

Пра́лля. *Разм.* Жанчына, якая прадзе ўручную.

Сінонім: папрадуха.

Мастак паказаў на палатне маладую зграбную праллю з доўгай касой. *А. Ліс.*

Пра́льня. Установа бытавога абслугоўвання для мыцця і далейшай апрацоўкі бялізны.

У калгасах будуць дзіцячыя яслі, сады, пляцоўкі, там з часам можа ўстанавяцца пральні, кравецкія майстэрні, хлебапякарні, а можа нават і грамадскія кухні. *І. Дуброўскі.*

Пра́ля. Абл. Тое, што і пралля.

Бывала ў цёмную зімнюю ноч самая позняя праля патушыць агонь у сваёй хаце, а ў Маланні блішчыць акенца ледзь не да дня. *Беларусь.*

ПРАЊКЛІВЫ // ПРАЊКАЛЬНЫ // ПРАЊКНЁНЫ

Пра́нкілівы. Які хутка і правільна разгадвае, глыбока разумее што-н.; здольны пранікнуць у сутнасць чаго-н.

Сінонім: здагадлівы.

Паўлюк не такі быў праніклівы, каб убачыць, што ў Чачыка на душы нешта кіпіць. *І. Пташнікаў.*

Пра́нікальны. Які прапускае праз сябе што-н. (ваду, святло і інш.).

Насенне зернебабовых культур уладае менш пранікальнай абалонкай у параўнанні са збожжавымі. *А. Мароз.*

Пра́нкінёны. Для якога характэрна хвалюючая шчырасць, сардэчнасць, унутраная перакананасць.

Я шукаў пранікнёных, узнёслых слоў, і словы такія знаходзіліся, яны клаліся на паперу прачулымі, шчырымі радкамі. *І. Навуменка.*

Ня правільна. Пранікнёнае (трэба: праніклівае) вока мастака ўбачыла ўсё гэта, душа адчула важнасць і глыбіню ўбачанага, і з'явілася задума — смелая, высакародная, мастацкая. *Полымя.*

ПРАПІСКА // ПРЫПІСКА

Прапі́ска. Афіцыйная рэгістрацыя пражывання каго-н. па пэўнаму адрасу; паметка ў паспарце аб гэтай рэгістрацыі.

Я хаце абавязаны прапіскаю — калыскаю, падвешанай пад столь. *А. Куляшоў.*

Прыпі́ска. Дапаўненне, дадатак да раней напісанага.

У канцы ліста сябар зрабіў прыпіску. *Я. Колас.*

ПРАСТУДЖАНЫ // ПРАСТУДЛІВЫ // ПРАСТУДНЫ

Прастуджа́ны. 1. Хворы ад прастуды.

У класе запанавала напружаная цішыня — стала чуваць, як у прастуджанага Паўла Баранца хрыпіць у грудзях. *І. Шамякін.*

2. Які бывае пры прастудзе; з прастудай.

Другі голас быў мяккі, грудны, крышку хрыплаваты, як бы прастуджаны. *А. Кудравец.*

Прастудлівы. *Разм.* Схільны да прастуды; які лёгка прастуджаецца.

Нейкае вельмі ж прастудлівае дзіця: чуць пабыло на халадзе ці крыху праняло скразняком — і захварэла ўжо адразу. *ЛіМ.*

Прастудны. Які мае адносіны да прастуды; выкліканы прастудай.

Абвостраным сыхам ён [урач] улоўлівае прастудныя хрыпы ў грудзях. *В. Гарбук.*

ПРАТЭКТАР // ПРАТЭКТАРАТ

Пратэктар. 1. Дзяржава, якая ажыццяўляе пратэктарат.

Пратэктарат — форма міжнароднай залежнасці дзяржаў, пры якой дзяржава-пратэктар вызначае знешнюю палітыку дзяржавы, якая пратэжыруецца. *БелСЭ.*

2. Патоўшчаная, больш трывалая частка знешняй паверхні ў пакрышцы.

На сухой зямлі следу ад пратэктара не асталося. *А. Жук.*

Няправільна. З гэтага моманту Туніс страціў незалежнасць і стаў французскім пратэктарам (трэба: пратэктаратам). *В. Вольскі.*

Пратэктарат. Форма каланіяльнай залежнасці, пры якой больш слабая краіна, фармальна захоўваючы свой дзяржаўны лад, фактычна залежыць ад больш моцнай; сама краіна, што знаходзіцца ў такой залежнасці.

Англія, якая дабівалася панавання над Суэцкім каналам і мела патрэбу ў егіпецкай бавоўне, з 1883 года ўстанавіла фактычны пратэктарат над Егіптам (які ўваходзіў тады ў састаў Турцыі). *Эканамічная геаграфія зарубежных краін.*

ПРАХАДНЫ/ПРАХОДНЫ//ПРАХОДЧЫ//ПРАХОЖЫ

Праходны. 1. Які мае скразны праход, служыць для праходу.

Хто б ні стаяў вартавым ля праходной будкі, усякі прапускаў Святлану ў вайсковы двор. *А. Кулакоўскі.*

2. Які дае права ці магчымасць прайсці па конкурсу куды-н.

— Семнаццаць з дваццаці набраў. Праходны бал... А Лёна Хазанскі праваліў. *В. Мыслівец.*

Праходны. Тое, што і праходны (*у 1 знач.*).

У зацямнелым кутку каля праходной будкі Антон прыпыніўся і не зводзіў вачэй з дзвярэй. *П. Кавалёў.*

Праходчы. *Спец.* Які мае адносіны да праходкі — распрацоўкі горных выработак у пэўным напрамку.

Праходчы камбайн.

Прахо́жы. Які ідзе куды-н., праходзіць міма каго-чаго-н. Бралася на мароз. Асфальт падсох. Крокі рэдкіх прахожых ляскалі, як стралялі, асабліва абцасікі жанчын. *І. Шамякін.*

ПРАЦВЕРАЗЕЦЬ // ПРАЦВЕРАЗІЦЬ

Працверазе́ць. Стаць цвярозым.

Сінонім: працверазіца.

Чуліся выпадковыя несудадныя стрэлы і крыкі — п'яныя адразу працверазелі, рызыканы беглі, як зайцы. *С. Грахоўскі.*

Працверазі́ць. каго. Зрабіць цвярозым; зрабіць здольным цвяроза разважаць аб чым-н., вызваліць ад ілюзій.

Цемрадзь на хвіліну працверазіла распаленую галаву, ён выцер спацелы лоб, падбадзёрыў сябе і весялей пакрочыў наперад. *Маладосць.*

ПРАЧЫНІЦЬ // ПРЫЧЫНІЦЬ

Прачыні́ць. што. Крыху, не поўнасю адчыніць.

Сінонім: прыадчыніць.

Бурчанка павёў іх да сябе ў кабінет, па дарозе прачыніў дзверы ў пакой Вольгі Паўлаўны, каб сказаць, што вярнуўся. *Т. Хадкевіч.*

Прычыні́ць. што. Зачыніць, звычайна няпоўнасю або няшчыльна.

Сымон Данілавіч ад нечаканасці нават забыўся прычыніць сенцы. *І. Грамовіч.*

ПРАЯСНЕЦЬ // ПРАЯСНІЦЬ

Праясне́ць. 1. Стаць ясным, бязвоблачным.

Упершыню пасля некалькіх дажджлівых дзён неба праясне-ла. *Х. Жычка.*

2. Стаць ясным, праясніца (пра свядомасць, думкі і інш.).

Сухі, гарачы махорачны дым востра заказытаў у носе, і неяк адразу праяснела ў галаве. *М. Стральцоў.*

3. Стаць спакойным, вяселым, ветлівым.

Твары суседніх жанчын неяк раптоўна, на адно імгненне, праяснелі ўсмешкай. *П. Пестрак.*

Праясні́ць. што. 1. Зрабіць ясным, выразным, добра бачным.

[Зазімак] падмарозіў зямлю, размаляваў ледзь прыкметнымі ўзорамі шыбы на вокнах, праясніў неба. *М. Даніленка.*

2. Зрабіць ясным, зразумелым; выясніць.

Гэтыя звесткі не вельмі праяснілі абстаноўку. *У. Шыцік.*

ПРЫБАЛОТНЫ // ПРЫБАЛОЧАНЫ

Прыбалотны. Які знаходзіцца паблізу балота.

Скончылася жыта, пачынаўся прыбалотны хмызняк. *П. Кавалёў.*

Прыбалочаны. Трохі забалочаны, крыху балоцісты.

Бумажкоў ляжаў на мокрай прыбалочанай зямлі і кідаў бутэльку за бутэлькай. *К. Чорны.*

ПРЫВАТНІЦКІ // ПРЫВАТНЫ

Прыватніцкі. Які мае адносіны да прыватніка, уласцівы яму. Гэты кар’ерыст і дэмагог, каб больш настрашыць Гарошку, абзывае яго сабатажнікам, абвінавачвае ў прыватніцкіх настроях і кулацкай тэндэнцыі. *Маладосць.*

Прыватны. 1. Які належыць пэўнай асобе, не грамадскі.

Сінонім: асабісты.

Гэта была звычайная ўскраінная вуліца — ціхая, з невялікімі прыватнымі домамі, садамі і агародамі. *В. Быкаў.*

2. Які з’яўляецца часткай, дэталлю чаго-н.; не агульны; асобны.

Як сур’ёзны, сталы пісьменнік, Я. Брыль умее адкрыць, здавалася б, у вельмі прыватным выпадку вялікую і хвалючую праўду жыцця. *В. Каваленка.*

ПРЫВЕТЛІВЫ / ПРЫВЕТНЫ // ПРЫВІТАЛЬНЫ

Прыветлівы. Добразычлівы, гасцінны.

Сінонім: ветлівы.

Крышачку ўзрушанья, узаемна прыветлівыя, настаўнікі жартамі сустракалі кожнага свайго калегу. *І. Шамякін.*

Прыветны. Тое, што і прыветлівы.

З-пад брывей прыветных палінялых журыцца даверлівы пагляд. *Р. Барадулін.*

Прывітальны. Які мае адносіны да прывітання, звязаны з ім.

[Алеся] ловіць мой позірк і прывітальны жэст рукі і з непаўторным хараством ківае галавой — вітаецца. *Я. Брыль.*

ПРЫВЫКЛЫ // ПРЫВЫЧНЫ

Прывыклы. Які прывык да чаго-н., мае прывычку да чаго-н.

Сінонімы: звыклы, звычны.

Прывыклае да цішыні вуха ўлавіла частае тупанне мноства ног. *І. Пташнікаў.*

Пры́вычны. 1. Які стаў прывычкай, увайшоў у прывычку. Сінонім: звычайны.

Полаз і Вітушка паабедалі з прывычнай сялянскай паважнасцю. *І. Шамякін.*

2. Які выпрацаваў прывычку, прывык да чаго-н.

Але прывычны паляўнічы зрок адгадваў сярод густой травы, па росах збітых воўчыя сляды. *М. Танк.*

ПРЫВЯЗКА // ПРЫВЯЗЬ

Пры́вязка. Вяровачка, шнурок, раменьчык і пад. для прывязвання чаго-н.

Парвалася сырамятная прывязка, трэба было ісці ў хату па нож, каб прарэзаць пяцельку. *К. Крапіва.*

Пры́вязь. Вяроўка, рэмень, ланцуг, якім звычайна прывязваюць жывёлу.

Ласяня тупала каля дубка, наравіла сарвацца з прывязі. *С. Александровіч.*

ПРЫВЯЛЕНЫ // ПРЫВЯЛЫ

Пры́вялены. Крыху правялены — падсушаны на сонцы, ветры (звычайна пра мяса, рыбу).

Прывялены кумпяк. Прывяленая рыба.

Ня правільна. Дзесьці далёка ў тумане драчы дралі горла, востра пахла прывяленай (трэба: прывялай) травою. *В. Гігевіч.*

Пры́вялы. Які трохі звяў, прывяў (звычайна пра расліны, траву).

Ён угледзеў [з акна машыны] поле, запалавелае ўжо, з рамонкамі абапал палявой дарогі і сіняй, нібыта прывялай ад спякоты, але на самай справе халаднавата-пяшчотнай валошкі. *А. Жук.*

ПРЫГОДНІЦКІ // ПРЫГОДНЫ

Пры́годніцкі. Заснаваны на прыгодах, звязаны з прыгодамі. Па сваёй тэматыцы прыгодніцкія аповесці Янкі Маўра ўваходзяць у цыкл твораў аб іншых краінах. *М. Яфімава.*

Пры́годны. Які падыходзіць, гадзіцца для чаго-н., прыдатны да чаго-н.

Дайце мне хатку, хатку прыгодную, вечная радасць жыла каб у ёй. *Я. Купала.*

ПРЫГОННІК // ПРЫГОННЫ

Прыгоннік. Памешчык, які карыстаўся прыгонным правам, меў прыгонных сялян; прыхільнік прыгону.

Адмена прыгоннага права, праведзеная рукамі прыгоннікаў, не ўціхамірыла край. *Полымя.*

Прыгонны. Які мае адносіны да прыгону; які з'яўляецца ўласнасцю памешчыка-прыгонніка, належыць яму.

Ракой, фантамамі з зямлі б'е нафта, б'е стуль, скуль і не сніў прыгонны дзед. *Я. Купала.*

ПРЫДЗІРА // ПРЫДЗІРКА

Прыдзіра. *Разм.* Прыдзірлівы чалавек.

Адны знаходзілі .. інспектара чалавекам, з якім яшчэ жыць можна; другія ж, наадварот, даводзілі, што ён — прыдзіра, з кожнага глупства робіць цэлую справу. *Я. Колас.*

Прыдзірка. Папрок, заўвага, абвінавачанне, зробленае без дастатковых падстаў.

А я думаю, таварыш Собоіч, што гэта проста прыдзірка. Няма ў нас злодзеяў! *Я. Скрыган.*

ПРЫЗЕМІСТЫ // ПРЫЗЕМЛЕНЫ // ПРЫЗЕМНЫ

Прыземісты. Нізкі на выгляд; прысадзісты.

[Мужчыны] падышлі да гаража — жоўтага прыземістага будынка, разлічанага машын на дзесяць. *Т. Хадкевіч.* || Невысокі, але моцнага целаскладу; каржакаваты (пра чалавека). Наперадзе цвёрдай паходкай з аўтаматам напаятове крочыў прыземісты і плячысты дзяцюк. *Р. Няхай.*

Прыземлены. Пазбаўлены ўзвышанага, незвычайнага; прыніжаны.

Хоць і многа яшчэ ў творы прыземленага бытавізму, але і бытавізм гэты своеасаблівы. *А. Адамовіч.*

Прыземны. *Спец.* Які прылягае непасрэдна да зямной паверхні.

Прыземны слой паветра.

ПРЫНАДА // ПРЫНАДЖВАННЕ

Прынада. Тое, чым прынаджаюць птушак, рыб, жывёл.

Гэтакай мясціне рады мы з табой, рыбак. У нас добрая прынада — дажджавы чарвяк. *А. Вялюгін.*

Прынаджванне. Прыкормліванне (звычайна пра рыбу, птушак).

Рэгулярная падкормка, умелае прынаджванне прывучае і рыбу к пэўнаму месцу. *Звязда*.

ПРЫСМАК // ПРЫСМАКІ

Прысмак. Дадатковы, пабочны смак у чым-н.

Сцяблінкі жуючы, яна адчула не водар сена — водарасці пах, і далі той, што зноў іх паглынула, — чужы, салёны прысмак на губах. *А. Куляшоў*.

Прысмакі. *звычайна мн.* Ласункі, салодкае.

Мой бацька рэдка калі дастаўляў такія прысмакі, ашчаджаючы капейку на рэчы больш сур'ёзныя. *І. Навуменка*. || *Разм.* Прыправа. Хоць невялікія прысмакі — цыбуля, перчык, ліст бабкаў ды сальца некалькі брускоў. *Я. Колас*.

ПРЫСТАЎЛЕНЫ // ПРЫСТАЎНЫ

Прыстаўлены. Пастаўлены, прысунуты блізка да чаго-н.; прыхілены да чаго-н.; далучаны да чаго-н., пастаўлены дадаткова.

Яму чамусьці ўбачылася зноў усё тое, што бачылася не раз: на двух прыстаўленых заслонах стаіць труна, а ў ёй ляжыць, як жывая, нават з нейкім прытоеным смяшком у сіняватых губах яго Караліна. *В. Адамчык*.

Прыстаўны. Які прыстаўляецца або прыстаўлены да чаго-н.

Люся ўсё парывалася падняцца ў самалёт па шырокай прыстаўной лесвіцы. *М. Даніленка*.

ПРЫСЯГА // ПРЫСЯГАННЕ

Прысяга. Афіцыйнае ўрачыстае абяцанне, клятва захоўваць вернасць, выконваць якія-н. абавязкі; словы такога абяцання.

Мо каля гэтае сасны, пад партызанскім сцягам, Радзімы верныя сыны прыносілі прысягу. *П. Панчанка*.

Прысяганне. Прынясенне прысягі; клятвеннае абяцанне.

Прысяганне на вернасць.

ПРЫТВОР // ПРЫТВОРА

Прытвóр. Пярэдня частка царквы непасрэдна за ўваходам. Ён увайшоў у царкву. У прытворы гарэла тоненькая свечка. *К. Чорны*.

Прытвóра. *м. і ж. Разм.* Той, хто прытвараецца, прыкідваецца.

Сінонімы: прытворшчык, прытворшчыца.

— А ты не прачытаў бы дзённіка сястры, каб ён трапіў табе на вочы? Не люблю прытвораў! *І. Шамякін.*

ПРЫТОМЛЕНЫ // ПРЫТОМНЫ

Прыто́млены. Які прытаміўся; змораны.

Сінонім: стомлены.

Здаволеныя гульнямі і трохкі прытомленыя, малыя крочаць паламаным строем. *М. Ракітны.*

Прыто́мны. Які знаходзіцца ў прытомнасці, пры памяці.

— Хутчэй выходзьце! — выратавальныя словы вырваліся з грудзей Ягора, і сам ён ледзь прытомны адскочыў ад дома *П. Кавалёў.*

ПРЫЦІСКЛІВЫ // ПРЫЦІСКНЫ

Прыцісклівы. Які пазбягае траты, выдаткаў.

Сінонім: скупы.

Кастусь Верамейчык — чалавек прыцісклівы, скрытны і на словы асцярожны. *К. Крапіва.*

Прыціскны. *Спец.* Які служыць для прыціскання чаго-н.

Трэба праверыць мацаванне пальцавага бруса да папярэдняга бруса жняяркі, усіх секцый пальцаў, прыціскных лапак да пальцавага бруса, а таксама дэталей да сценак жняяркі *В. Ягорушкін.*

ПРЫЦІШЫЦЬ // ПРЫЦІШЭЦЬ

Прыцішыць. *што.* Зрабіць цішэй, слабей; зменшыць хуткасць.

Сінонім: суцішыць.

Андрэй падумаў, што, мусіць, спяшыць, і прыцішыў хаду *І. Пташнікаў.*

Прыцішэць. Перастаць падаваць гукі; сцішыцца.

Сінонім: сціхнуць.

Костусь асеў і прыцішэў у тых дні, хадзіў сам не свой. *К. Чорны.*

ПРЫЦЬМЕЦЬ // ПРЫЦЬМІЦЬ

Прыцьмець. Страціць сваю яркасць, бляск.

Сінонім: патускнець.

Святло дрыготка пасунулася на небасхіле, прыцьмела і неяк раптоўна згасла. *В. Быкаў.*

Прыцьміць. *каго-што.* Засланіўшы сабой, зрабіць менш прыкметным, менш бачным.

Ты ўсё золатам хочаш прыцьміць, загаціць... Ці ж прыгледзеўся, хорамны княжа? Кроў на золаце гэтым людская блішчыць, кроў, якой і твая моц не змажа. *Я. Купала.*

ПРЫЧЫНА // ПРЫЧЫННАСЦЬ

Прычына. 1. З'ява, акалічнасць, якая выклікае, абумоўлівае ўзнікненне другой з'явы.

Адбылося неяк дзіва: сонца ход свой прыпыніла. Прастаяла тры гадзіны з невядомае прычыны. *У. Дубоўка.*

2. Падстава, зачэпка для якіх-н. дзеянняў.

[Сімон] любіў смяяцца, і для гэтага яму не трэба было шукаць асаблівай прычыны. *Э. Самуїлёнак.*

Прычыннасць. 1. Дачыненне да чаго-н., удзел у чым-н.

Абгрунтаванне думкі аб прычыннасці «Новай зямлі» да генезісу беларускага рамана атрымалася неглыбокім і скамечаным. *Полымя.*

2. У філасофіі: узаемная сувязь з'яў, пры якой адна з іх з'яўляецца прычынай другой.

Аб'ектыўная прычыннасць.

ПРЫШЧЭП / ПРЫШЧЭПА // ПРЫШЧЭПАК // ПРЫШЧЭПКА

Прышчэп. Прышчэпленая расліна, прышчэплене дрэўца. У гэтую восень будуць гатовы да пасадкі сорок тысяч прышчэпаў. *М. Паслядовіч.*

Прышчэпа. Тое, што і прышчэп.

Вывучаецца абмен рэчываў прышчэпка пад уплывам абмену рэчываў прышчэпы. *Л. Чаркасава.*

Няправільна. Кабінет садоўніцтва мае вялікі садова-ягадны гадавальнік, дзе навучэнцы вырошчваюць розную садавіну, робяць прышчэпы (трэба: прышчэпкі) і акуліроўку *М. Замскі.*

Прышчэпак. Частка расліны (чаранок, вочка), якую прышчэпліваюць (або прышчапілі раней) на другой расліне.

Юных саводаў радавала, што ўсе мінулагоднія прышчэпкі развіваліся добра.

Прышчэпка. 1. Перасадка часткі расліны (чаранка, вочка) на другую расліну; прышчэпленне.

Улетку гэтага года мы рабілі прышчэпку пладовых дрэўцаў *І Сіняўскі.*

2. Прышчэпачны прэпарат (вакцына); увядзенне ў арганізм такога прэпарату, каб папярэдзіць або вылечыць якую-н. хваробу.

У цяперашні час прышчэпкі робяцца спецыяльнымі прэпаратамі — вакцынамі, якія вырабляюцца на заводах. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

3. Тое, што і прышчэп.

Нарэшце Ваня зайшоў да гаспадара, у якога яшчэ зусім не было саду, а ў агародзе тырчала ўсяго толькі каля дзесятка прышчэпак. *А. Кулакоўскі.*

4. Заціскачка для прымацавання чаго-н.

У такую хвіліну вязка драўляных прышчэпак, што вісіць на шыі ў дзеўчаняці, можа здацца прыгажэй любых караляў *А. Гардзіцкі.*

/ ПРЭМІРАВАЛЬНЫ // ПРЭМІРАВАНЫ // ПРЭМІЯЛЬНЫ

Прэміравальны. Тое, што і прэміяльны.

Прэміравальная камісія. Прэміравальныя грошы.

Прэміраваны. Той, хто атрымаў прэмію; узнагароджаны прэміяй.

Пасля вячэры дзед Мікалай расказваў мне ўвесь свой даволі доўгі жыццёвы шлях: шлях панскага батрака-селяніна-бедняка-калгасніка-ўдарніка, тройчы прэміраванага за старанную работу. *А. Якімовіч.*

Прэміяльны. Які мае адносіны да прэміі; які з'яўляецца прэміяй.

З дому выйшаў дзед Аўсей з прэміяльным патэфонам. *М. Калачынскі.* || у знач. наз. прэміяльныя. Грошы, якія выплачваюцца ў якасці прэміі. Яна павесіла на плячо чорную дарагую сумачку, якой не мела ніводная настаўніца ў іхняй школе. Ісідар падарыў за прэміяльныя, калі каманда заняла першае месца ў рэспубліцы. *В. Супрунчук.*

ПРЭТЭНДЭНТ // ПРЭЦЭДЭНТ

Прэтэндэнт. Той, хто прэтэндуе на што-н., мае падставы на атрыманне чаго-н.

Разумеў хлапец — час падумаць, як будзе жыцца далей. Яшчэ пад ім двое меншых братоў — прэтэндэнтаў на бацькаву гаспадарку. *А. Пальчэўскі.*

Няправільна. Удар нашай авіяцыі быў закончан з надыходам цемры. Па эфектыўнасці яе дзеянняў гэты выпадак, на думку многіх відавочцаў, не мае прэтэндэнта (трэба: прэцэдэнту) у ходзе Вялікай Айчыннай вайны. *Звязда.*

Прэцэдэнт. *Кніжн.* Выпадак у мінулым, які службыць прыкладам ці апраўданнем для падобных выпадкаў у будучым.

Мяне заўважылі праз акно, і ўсе выйшлі насустрач. Важны быў прэцэдэнт — ссыльнаму дазволілі працаваць у школе, і ўжо з'яўляліся надзеі, строіліся меркаванні на «пацяпленне», на палёгкі ў рэжыме. *С. Грахоўскі.*

ПУЖАНЫ // ПУЖЛІВЫ

Пужаны. Такі, якога часта і многа пужалі.

Сінонім: напужаны.

Дзяўчат поўная вёска, а жаніхі надта пужаныя сталі, у сваты баяцца ездзіць. *А. Асіпенка.*

Пужлівы. Які лёгка пужаецца, якога лёгка напужаць.

Сінонім: палахлівы.

Крыкі пужлівых людзей не стрымаюць хай бітвы размах. *М. Багдановіч.*

ПУНКТУАЛЬНЫ // ПУНКТУАЦЫЙНЫ

Пунктуальны. Вельмі акуратны, дакладны.

Хоць звычайна старшы лейтэнант і не любіў «пісаніны», тут стараўся быць пунктуальным. *І. Мележ.*

Пунктуацыйны. Які мае адносіны да пунктуацыі — правіл аб пастаноўцы знакаў прыпынку.

Пунктуацыйны разбор павінен заўсёды суправаджацца сінтаксічным разборам. *М. Марчанка.*

ПУНКЦІРАВАЛЬНЫ // ПУНКЦІРНЫ

Пункціравальны. Які службыць для нанясення пункціру, для чарчэння пункцірам.

Для заканчэння работы ў яго было ўсё неабходнае, і ў першую чаргу добрая пункціравальная лінейка, без якой не абысціся. *ЛіМ.*

Пункцірны. Які мае адносіны да пункціру; падобны на пункцір.

Вертыкальныя палосы ўтвараліся рознакаляровымі прокідкамі ўтоку, якія то шырокімі пасамаі, то вузкімі пункцірнымі шнурочкамі запаўнялі ўсё поле спадніцы. *Маладосць.*

ПУСТЭЛЬНІЦКІ // ПУСТЭЛЬНЫ

Пустэльніцкі. Які мае адносіны да пустэльніка.

Пустэльніцкае жыццё.

Пустэльны. Які мае адносіны да пустэльні, пустыні.

Сінонім: бязлюдны.

Другі конь спалохана кінуўся па пустэльнай дарозе і таксама хутка растварыўся ў цемры. *В. Іпатава.*

ПУХЛАСЦЬ // ПУХЛІНА

Пухласць. Паўната, мяккасць; рыхласць.

Пухласць ног. Пухласць твару.

Пухліна. Хваравітае ўздуцце тканак арганізма.

Недагледжаная рана гнаілася, вакол яе распаўзалася чырвоная пухліна. *Л. Арабей.*

ПУШНЫ // ПУШЫСТЫ

Пушны. 1. З каштоўнай шкурай (пра звяроў).

Звяроў, ад якіх атрымліваюць футравіну, называюць пушнымі. *Заалогія.*

2. Які мае адносіны да пушніны.

Прадстаўнік пушной фірмы яўна нудзіўся гутаркай на пушныя тэмы. *М. Лынькоў.*

Пушысты. З мяккім пухам ці шэрсцю; лёгкі, вельмі мяккі.

Максім сеў у крэсла, узяў на калені ката, пагладзіў пушыстую поўсць. *І. Шамякін.*

ПЧАЛАВОДНЫ / ПЧАЛАВОДЧЫ // // ПЧАЛЬНІКОВЫ // ПЧАЛЯРСКІ

Пчалаводны. Які мае адносіны да пчалавода, пчалаводства; пчалаводчы.

Пчалаводны занятак.

Пчалаводчы. Які звязаны з развядзеннем пчол, пчалярствам; пчалаводны.

Асаблівую ўвагу ў нашых умовах неабходна ўдзяліць арганізацыі пчалаводчых гаспадарак. *Звязда.*

Пчальніковы. Які мае адносіны да пчальніка, пасекі.

Пчальніковая гаспадарка.

Пчалярскі. Які мае адносіны да пчаляра, пчалярства; прызначаны для пчаляра ці належыць яму.

Толькі старанна ўцяпліўшы і цалкам падрыхтаваўшы вуллі да зімоўкі, ён пачаў парадкаваць свой пчалярскі інвентар і складаць яго да наступнай вясны. *Звязда.*

ПЫЛАВЫ // ПЫЛКОВЫ // ПЫЛЬНЫ

Пылавы. Які мае адносіны да пылу; з пылу.

Захар здзівіўся, якая яна [Панасаўна] у гэтым жоўта-сонечным пыле непадобная на сябе, састарэлая, нібыта праз

пылавую заслону зазірнуў у іншы час, не той, што быў пражыты, а ў той, што пільнаваў наперадзе. *В. Кармазаў.*

Пылковы. Які мае адносіны да пылку з кветак.

Насякомыя з такімі пылковымі камячкамі на галаве трапляюцца нярэдка. *К. Ціміразеў.*

Пыльны. Пакрыты пылам; з вялікай колькасцю пылу.

Я сышоў на ўзбочыну насыпу, і паўз мяне, абдаўшы мяне хваляй цёпллага, пыльнага паветра, праняслася доўгая чарада вагонаў. *І. Навуменка.*

ПЯКАРНЫ // ПЯКАРСКИ

Пякарны. Які мае адносіны да выпечкі хлебных вырабаў; прызначаны для такой выпечкі.

Пякарная справа. Пякарная печ.

Пякарскі. Які мае адносіны да пекара, належыць яму.

Пякарскае майстэрства. Пякарскі фартух.

ПЯКОТКА // ПЯКУЧКА

Пякотка. Адчуванне пякучага болю ў страваводзе.

— Нешта хварэю, брат .. Пякотка, на яе ліха, не дае спакою... *М. Хведаровіч.*

Пякучка. Пякучая крапіва.

Сінонім: жыгучка.

Хто сустрэўся быў са мною, дакрануўся раз ці два, дык той ведае ўжо хто я: я — пякучка-крапіва. *К. Крапіва.*

П'ЯНЕЦЬ // П'ЯНИЦЬ

П'янець. 1. Станавіцца п'яным.

Сінонім: хмялець.

Мар'я не любіла самагонку, але маці прымусіла і яе выпіць, а сама выпівала амаль нараўне з Янам і не п'яnela. *А. Жук.*

2. перан. Узбуджацца, узрушвацца ад чаго-н.

Нам да вар'яцтва хацелася жыць. Ненавідзець, любіць, колькі выстарчыць сэрца. І п'янець ад вясны, ад смалістых ажын. *П. Глебка.*

П'яніць. каго-што. Прыводзіць да стану ап'янення ці падобнага ап'яненню.

Сінонім: хмяліць.

І цяпер, як Андрэй адзначыў неўзабаве для сябе, яго гэтак жа, як і тады, п'яніў пах свежаўскапанай зямлі і гною. *Б. Сачанка.*

ПЯСКОВЫ / ПЯСОЧНЫ // ПЯСЧАНЫ

Пясковы. Тое, што і пясочны.

Нібы ў гадзінніку пясковым, плыве цурок драбніц-клапот
У Жылка.

Пясочны. 1. Які мае адносіны да пяску, прызначаны для яго;
з пяску.

У ліпені — жніўні, падобна на хатніх курэй, любяць прымаць
пясочныя ванны глушцы, цецерыкі, курапаткі. А. Ставер.

2. Шаравата-жоўты, колеру пяску.

Да яго ішла, гулка ступаючы абчасікамі лакіраваных баса-
ножак, паўнаватая, у плашчы пясочнага колеру, жанчына.
В. Адамчык.

3. Прыгатаваны з сухога, рассыпістага цеста.

Пясочнае пірожнае. Пясочнае пячэнне.

Пясчаны. 1. Пакрыты пяском, пяскамі; з аднаго пяску.

Здавалася, усё навакол занямела, зачараванае цудоўнымі
тонамі песні гэтага вольнага песняра ўзлескаў і пясчаных пустак
між лесу. Я. Колас.

2. З вялікай прымессю пяску; у якім шмат пяску; песка-
ваты.

Ворная зямля ў малінаўцаў была .. напалову палеская —
пустая і пясчаная. А. Чарнышэвіч.

ПЯТЛІЧНЫ // ПЯТЛЯСТЫ // ПЯЦЕЛЬНЫ

Пятлічны. Які мае адносіны да пятліцы; які носяць у пятліцы.
Пятлічная акантоўка. Пятлічная эмблема.

Пятлясты. Разм. Які ўтварае петлі; пакручасты.

Сінонім: звлісты.

Паеўшы і адпачыўшы, мы зноў ідзём. Спыняемся, як цямнее,
на беразе пятлястай рэчачкі. В. Карамазай.

Пяцельны. Які мае адносіны да пятлі; прызначаны для пет-
ляў, для іх апрацоўкі.

Пяцельная дзірка. Пяцельная абшыўка.

Р

РАБАК // РЫБАК

Рабак. Разм. Гліст.

— Ды замоўкніце вы са сваімі літаньнямі. Яны тут зусім
не патрэбны. У яго рабакі. Дайце яму бярозавага дзёгцю. Ад
сэрца і адыдзе. У. Дубоўка.

Рыбáк. Чалавек, які займаецца лоўляй рыбы.

На шчасце закінуўшы вуду ізноў, рыбак аглядае свой першы улоў. *П. Глебка.*

РАБАЦЕЦЬ // РАБАЦІЦЬ

Рабаце́ць. Пакрывацца рабізнай, невялікімі хвалямі.

Дзьмуў лёгка ветрык, рабацела рака, а калі выглядала сонца з-за хмар, вада серабрылася. *І. Гурскі.*

Рабаці́ць. *што.* Пакрываць рабізнай — лёгкаім хваляваннем воднай паверхні.

Вуліца падсохла за ноч, толькі дзе-нідзе слабы ветрык злёгка рабаціў плыткія лужыны. *В. Адамчык.*

РАДКАВЫ // РАДКОВЫ

Радка́вы. *Абл.* Радкаваты.

Дожджык быў малы і радкавы, але калі парывамі налятаў вецер, то невялікія і рэдкія кроплі секлі ў твар, як шротам. *У. Дамашэвіч.*

Радко́вы. Звязаны з пасевам ці пасадкай радкамі.

Вясною значная частка зямлі была засеяна радковай сеялкай. *М. Паслядовіч.*

РАДЫЯЛЬНЫ // РАДЫЯННЫ

Радыя́льны. Размешчаны па радыусе.

Радыяльныя магістралі горада.

Радыя́нны. Які мае адносіны да радыяна — вугла, што адпавядае дузе, даўжыня якой роўна яе радыусу.

Радыяннае вымярэнне вуглоў.

РАЗБІТНЫ // РАЗБІТЫ

Разбі́тны. *Разм.* Лоўкі, праворны, бойкі.

Чыгунок бянтэжыцца зноў. Як ні кажы, які б ён ні быў разбітны, а ўсё ж урачысты, хвалюючы момант у хлопца!.. *Я. Брыль.*

Разбі́ты. 1. Расколаты на кукі ці з адбітым краем; разбураны.

Праз два разбітыя акны і адкрытыя насцеж дзверы гуляў вецер. *М. Лынькоў.*

2. Пашкоджаны ўдарам.

Трымаючыся за разбітую шчаку і распухлы нос, бокам высунаўся Слімак. *М. Лынькоў.*

3. Які пацярпеў паражэнне; пераможаны.

У гэты час рэшткі разбітых часцей ворага сапраўды каціліся назад па шляху, што ляжаў кіламетраў за тры ад вёскі.
А. Якімовіч.

РАЗБОЙНІЦКІ // РАЗБОЙНЫ

Разбойніцкі. Які мае адносіны да разбойніка, характэрны для яго.

Сашка падскочыў бліжэй да акна — у два пальцы — свіснуў разбойніцкім, чацвярным свістам. *У. Караткевіч.*

Разбойны. 1. Які мае адносіны да разбою.

Разбойны налёт. Разбойная банда.

2. Тое, што і разбойніцкі.

Разбойны напад фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз абарваў мірную працу паэта. *М. Клімковіч.*

РАЗБОРАЧНЫ // РАЗБОРЛІВЫ // РАЗБОРНЫ

Разборачны. Які мае адносіны да разборкі.

Разборачны цэх. Разборачныя работы.

Разборлівы. 1. Які лёгка разабраць, успрыняць на слых ці зрокам.

Сінонім: выразны.

Спісаныя разборлівымі друкаванымі літарамі лісткі, у якіх звесткі пра воінскія часці, Міця аддае Міколу. *І. Навуменка.*

2. Патрабавальны, строгі ў выбары або ацэнцы каго-чаго-н.

Больш разборлівыя танцоры, якім надакучыць прасіць прабачэння за штуршкі, пакідаюць залу. *А. Карпюк.*

Разборны. Які можна разабраць, разняць на часткі і зноў сабраць.

І вось яшчэ!.. Яшчэ! Амаль увесь эшалон — разборныя дамы! *А. Савіцкі.*

РАЗБУРАЛЬНЫ // РАЗБУРАНЫ

Разбуральны. Які прыносіць разбурэнне.

Калгас .. пачынаў усё нанова пасля разбуральнай вайны.
А. Марціновіч.

Разбураны. Разбіты, развалены.

[Аня] адразу не заўважыла хударлявага мужчыны ў акуллярах, які выйшаў з разбуранага пад'езда гэтага дома. *А. Васілевіч.*

РАЗВАЖАННЕ // РАЗВАЖЛІВАСЦЬ

Разважа́нне. Думкі, меркаванні, вывады, якія з'явіліся пасля роздуму над чым-н.

Нягледзячы на ўсе гэтыя разважанні, Лабановіч чуў, што яму страшна, што яму бракуе сілы павесці змаганне з гэтым страхам. *Я. Колас.*

Разва́жлівасць. Здольнасць разумна, правільна думаць, разважаць; абдуманасць у дзеяннях, учынках; цвярозы розум.

Кіламетры праз тры пачаўся лес, і тут адразу стала спайна і ціха. Можна таму беларускі чалавек прывык да роздуму і жыццёвай разважлівасці, што спрадвеку знаўся з лясамі. *Я. Скрыган.*

РАЗВАЛЕНЫ // РАЗВАЛІСТЫ

Разва́лены. Які разваліўся; разламаны, паламаны.

[Максім Астапавіч] абышоў навокал хату — усё было старое, трухлявае, разваленае. *К. Чорны.*

Разва́лісты. *Разм.* З пахістаннем з боку ў бок (пра паходку).

Камлюкаваты Пшанічны развалістай хадой ступіў наперад. *В. Быкаў.*

РАЗВАЛІНА // РАЗВАЛІНЫ / /РАЗВАЛКІ / РАЗВАЛЫ // РАЗВАЛЮХА

Разва́ліна. 1. *звычайна мн.* Рэшткі разваленай пабудовы ці групы пабудовы.

Некалькі раненых афіцэраў, цудам уцалелых і выкапаных з-пад развалін школы, расказалі аб гераічнай смерці Андрэя. *І. Шамякін.*

2. *перан. Разм.* Пра старога ці разбітага хваробай чалавека.

За апошні год ён ужо зусім развалінай стаў.

Разва́ліны. *адз. няма. Разм.* Тое, што і развалкі.

Антон вынес з пуні і палажыў на разваліны і адзін ахапак сена, і другі, і трэці. *Я. Ермаловіч.*

Разва́лкі. *адз. няма.* Нізкія і шырокія сані (з рамай для большай умяшчальнасці); развалы.

Антон падцягнуў пасак, падабраў да каліўца сена і кінуў у развалкі. *М. Ракітны.*

Разва́лы. *адз. няма.* Нізкія і шырокія сані (з рамай для большай умяшчальнасці); развалкі.

Павялі старых коней на бойню, што са мной адслужылі

ўсе войны, і аралі, і баранавалі, і бярвенне на зруб тралявалі, і вазілі на карах, развалах, тых, каго адпачыць зямля звала.
М. Танк.

Развалюха. *Разм.* Старая, нападразбураная будыніна, хачіна.

На ўскрайку лесу стаяла халупа-развалюха і маленькі хляўчук з плоскім дахам. *А. Асіпенка.*

РАЗВАРАНЫ // РАЗВАРНЫ // РАЗВАРЫСТЫ

Разва́раны. Які добра ўварыўся, разварыўся.

Ясачка любіла піць развараную макуху. *Р. Сабаленка.*

Разварны́. Рассыпчаты ў вараным выглядзе.

Разварная бульба. Разварная грэчка.

Разва́рысты. Які добра разварваецца.

Спехам праглынуўшы разварыстую бульбу з агуркамі, якую падала на стол гаспадыня, мы падзякавалі як маглі і пакінулі гасцінную хату. *І. Чыгрынаў.*

РАЗВОДДЗЕ // РАЗВОДКА

Разво́ддзе. Вясенняя паводка, вясенні разліў.

Васіль бачыў рэкі там, каля свайго дома, але ж такой шырокай не наглядаў нават у самае бурлівае разводдзе. *А. Кулакоўскі.*

Разво́дка. Інструмент для развядзення зубоў пілы.

Прынёс напілак, разводку, прысеўшы на козлах, пачаў вастрыць пілу. *М. Гроднеў.*

РАЗВЯЗАНЫ // РАЗВЯЗНЫ

Разв'язаны. Распушчаны, расслаблены (пра канцы чаго-н. звязанага).

Развязаны вузел. Развязаны мех.

Разв'язны. Празмерна вольны, бесцырымонны (пра чалавека, яго паводзіны, абыходжанне).

Між тым Славік вырас грубым, разв'язным, самалюбівым хлопцам без ясных ідэалаў, без веры, без працоўных навыкаў.
Польмя.

РАЗВЯСЕЛЕНЫ // РАЗВЯСЁЛЫ

Развясёлены. Прыведзены ў вясёлы настрой.

Развяселеныя жартам слухачы. Развяселеныя дзеці.

Развясёлы. *Разм.* Вельмі вясёлы.

Ліха рэзаў гармонік, екатаў бубен, з подсвістам, з прыпеўкамі таптала вулкавы пыл развязаёлае войска. *М. Стральцоў.*

РАЗГАДВАННЕ // РАЗГАДКА

Разга́дванне. Знаходжанне правільнага адказу на што-н. загаданае.

Сінонім: адгадванне.

Разгадванне загадкі. Разгадванне рэбуса.

Разга́дка. Адказ, рашэнне загадкі, чаго-н. тайнага, незразумелага.

Сінонім: адгадка.

Захар каторы ўжо раз заўважыў, што думку сваю Максім Іванавіч усё роўна як не дагаворвае, абрывае ў такім месцы, дзе застаецца загадка, але і разгадка сама напрашваецца. *В. Карамазаў.*

РАЗДРАЖНЕНЫ // РАЗДРАЖНЁНЫ // РАЗДРАЖНЯЛЬНЫ

Раздра́жнены. Такі, у якога выклікалі злосць, раздражненне.

Сінонім: раззлаваны.

І яго мала відно на занятках. А калі і паказваецца, то маўклівы, раздражнены. *А. Васілевіч.*

Раздражнёны. 1. Які стаў хваравітым ад якога-н. раздражняльніка.

Раздражнёная скура.

2. Які знаходзіцца ў стане злоснага ўзбуджэння; абвостраны, усхваляваны (пра пачуцці).

Андрэй, прыклаўшы трубку да вуха, пачаў слухаць. Адразу ж быццам холадам дыхнула — голас быў чужы, раздражнёны. *Б. Сачанка.*

Раздражняльны. Які лёгка раздражняецца; уразлівы, чулівы.

Хворае дзіця звычайна капрызіць, становіцца раздражняльным, часта плача. *Звязда.*

РАЗЛАГОДЗІЦЬ // РАЗЛАГОДНЕЦЬ

Разлагодзіць. *каго. Разм.* Зрабіць лагодным, больш лагодным.

— Ну чаго, чаго ты так маркоцішся? — змяніла тон Адэля і абняла яго .. — і гэтым разлагодзіла бацьку. *П. Броўка.*

Разлагоднець. *Разм.* Паддацца лагоднасці, стаць лагодным.

Васіль развесяліўся, разлагоднеў, быццам не ён сам, а Хведар зрабіў яму даўно жаданую ласку. *М. Стральцоў.*

РАЗЛІВАЛЬНЫ // РАЗЛІВАЧНЫ // РАЗЛІЎНЫ

Разліва́льны. Які служыць для разлівання чаго-н.

Разлівальны чарпак. Разлівальная лыжка.

Разліва́чны. Спец. Які мае адносіны да разліўкі, прызначаны для разліўкі.

Разлівачны пункт нафтабазы. Разлівачны цэх вінзавода.

Разліўны. Які прадаецца ў разліў; які наліваецца ў посуд пакупнікоў.

Разліўное піва. Разліўное малако.

РАЗМЕНЕНЫ // РАЗМЕННЫ

Разме́нены. Абменены грашовы знак ці манета на больш дробныя ў адпаведнай колькасці.

Ад размененага раніцай чырвонца ў кішэні не засталася і дробязі. *ЛіМ.*

Разме́нны. Які служыць, прызначаны для размену.

У каго няма разменнай манеты, перадавайце грошы на талоны. *Х. Жычка.*

РАЗУМНЕЦЬ // РАЗУМНІЧАЦЬ

Разумне́ць. Набірацца розуму, станавіцца разумнейшым. Расце сыноч і разумнее, а долі хлопчыку няма. *Я. Колас.*

Разу́мнічаць. *Разм.* Паступаць па-свойму, лічачы сябе разумней за іншых; пускацца ў абстрактныя непатрэбныя разважанні.

Такі ўжо чалавек гэта: ён заўсёды разумнічае, мудрагеліць нешта, калі нават можна проста ўзяць ды зрабіць, як робяць усе людзі.

РАЗЬБОВЫ // РАЗЬБЯНЫ // РАЗЬБЯРНЫ // РАЗЬБЯРСКІ

Разьбо́вы. Які мае адносіны да разьбы — вінтавой нарэзкі. Разьбовае кальцо. Разьбовы разец.

Разьба́ны. Зроблены разьбой — узорамі, малюнкамі, выразанымі на цвёрдых матэрыялах; разны.

Сані стаялі каля даволі вялікай хаты з прыгожымі ўзорнымі аканіцамі і разьбяным ганкам. *Я. Васілёнак.*

Разьба́рны. Які мае адносіны да мастацкай разьбы, прызначаны для разьбы.

Разьбарныя работы. Разьбарны інструмент.

Разьба́рскі. Які мае адносіны да разьбярэ, разьбярства.

Разьбярскае майстэрства.

РАЗ'ЯРЫЦЬ // РАЗ'ЯРЭЦЬ

Раз'ярыць. *каго.* Прывесці ў ярасць.

Раз'ярыць звера. Раз'ярыць сабаку.

Раз'ярэць. Прыйсці ў ярасць.

Сінонім: раз'ярыцца.

Але Семяняка толькі раз'ярэў ад гэтага: — Як, мне слова не хочаце даць? *М. Лобан.*

РАМАНІЧНЫ / РАМАННЫ // РАМАНСКІ // РАМАНТЫЧНЫ

Раманічны. 1. Які мае адносіны да рамана — літаратурнага твора.

Проза Я. Коласа савецкага перыяду — гэта пераважна эпас буйных, раманічных форм і жанраў. *Д. Гальмакоў.*

2. Звязаны з любоўнымі адносінамі.

Лабановіч заходзіць у кухню. Яму цікава паглядзець на сваю старожку, чья асоба звязвалася раманічнаю гісторыяй з асобаю яго папярэдніка, гэтага самага Мітрафана Васільевіча. *Я. Колас.*

Раманны. Які мае адносіны да рамана — літаратурнага твора; уласцівы яму; раманічны.

Раманная пабудова твора. Раманны жанр.

Раманскі. Які ўзнік на аснове старажытнарымскай культуры або цесна звязаны з гэтай культурай.

Да раманскай групы належаць народы, мова якіх развілася на аснове лацінскай мовы. *Эканамічная геаграфія зарубажных краін.*

Рамантычны. 1. Які мае адносіны да рамантызму — напрамку ў літаратуры.

У гісторыі савецкай літаратуры гэты ранні этап вызначаецца звычайна як рамантычны. *Н. Перкін.*

2. Прасякнуты рамантыкай, незвычайны, таямнічы; летуценна настроены; эмацыянальна-прыўзняты.

З цікавасцю гляджу я на гэтыя рамантычныя мясціны. Мазыр — горад старажытны, і нямала адбылося тут розных падзей у даўно мінулыя часы. *В. Вольскі.*

РАМЕСНІЦКІ // РАМЕСНЫ

Рамесніцкі. 1. Які мае адносіны да рамяства, займаецца рамяством, саматужнай работай; рамесны.

Напярэдадні XVI стагоддзя Мінск ператвараецца ў важны гандлёвы і рамесніцкі горад. *Польмя.*

2. Які працуе без творчай ініцыятывы, па ўстаноўленаму шаблону.

А. Кістаў лічыў ворагамі сапраўднага рэалістычнага мастацтва рамесніцкія штампы, халодную абыякавасць і банальнасць напышлівую дэкламацыю. *Маладосць.*

Рамесны. 1. Які мае адносіны да рамяства, займаецца рамяством, саматужнай работай; рамесніцкі.

Жывуць там шаўцы, краўцы, бондары, цесляры,— люд рамесны,— сядзяць на месцы, іх і за вуха з тае Назараўкі не выцягнеш. *Б. Стральцоў.*

2. Які рытуе кадры кваліфікаваных рабочых.

Здаецца, яму споўнілася толькі шаснаццаць, калі ён развітаўся з вёскай і паехаў вучыцца ў рамеснае вучылішча. *В. Хомчанка.*

РАЊІШНІ // РАЊНІ

Раінішні. Які мае адносіны да раініцы; які бывае раінай. Увесь паньлы настрой, пад уплывам якога быў нядаўна Лабановіч, развёяўся, як раінішні туман перад гарачым летнім днём. *Я. Колас.*

Раіні. 1. Які мае адносіны да раініцы; раінішні.

Ранняя летняя раса ападаць стала на густую траву. *Р. Мурашка.*

2. Які з'яўляецца самай першай, пачатковай парой чаго-н., пачаткам пэўнага працэсу, першай стадыі развіцця.

Паўтарэнне купалаўскіх матываў знаходзіў у раініх вершах Міхася Васілька Валянцін Таўлай. *Д. Бугаёў.*

3. Які наступае, адбываецца раней, чым звычайна.

Нявольнікі працы адплацяць паўстаннем за раннюю старасць, за слёзы маленства. *П. Глебка.*

РАСАДНІК // РАССАДНІК

Расаднік. Месца, дзе вырошчваюць маладыя расліны (расаду) для высадкі ў грунт.

Спуджаныя хаты разбегліся ў бакі ды так і скучыліся там вакол вузкіх завулкаў і на пляц пазіраюць нясмела з-за густа зачастаколеных расаднікаў. *П. Галавач.*

Рассаднік. Крыніца з'яўлення, размнажэння, распаўсюджання чаго-н.

Мова мастацкай літаратуры выступае як рассаднік і папулярызатар узорных сродкаў і прыёмаў літаратурнага выражэння. *Л. Шахун.*

РАСКІДЗІСТЫ // РАСКІДЛІВЫ // РАСКІДНЫ

Раскідзісты. Широка раскінуты ў бакі.

Я спыніўся ў роздуме, паглядзеў на неба і прылёг пад раскідзістым дубам. *В. Вольскі.*

Раскідлівы. *Разм.* Неашчадны, незканомны.

Дзіўна было б іншае: калі б у такога раскідлівага чалавека ды было нешта. *ЛіМ.*

Раскідны. Які мае адносіны да раскідання чаго-н. або служыць для раскідання.

Па спосабу сяўбы адрозніваюць сеялкі радковыя, гнездавыя, пункцірныя і раскідныя. *А. Тачыцкі.*

РАСПАРАДАК // РАСПАРАДЛІВАСЦЬ / РАСПАРАДЧАСЦЬ

Распарадак. Устаноўлены парадак якіх-н. спраў, заняткаў і інш.; сукупнасць правіл, якія рэгулююць што-н.

Хлопцы ведаюць хатні распарадак на памяць і не спяшаюцца дадому. *М. Лужанін.*

Распарадлівасць. Уменне добра кіраваць, распараджацца чым-н.; энергічнасць у арганізацыі чаго-н.

Распарадлівасць брыгадзіра. Распарадлівасць гаспадыні.

Распарадчасць. Тое, што і распарадлівасць.

Пётр I палюбіў Меншыкава за кемлівасць, распарадчасць і храбрасць. *Гісторыя СССР.*

РАСПАРАДЛІВЫ // РАСПАРАДЧЫ

Распарадлівы. Які ўмее добра кіраваць, распараджацца чым-н.

Распарадлівы камандзір. Распарадлівы гаспадар.

Распарадчы. Які мае адносіны да распараджэння, служыць для распараджэння.

Распарадчая камісія.

РАСПРАЦАВАНАСЦЬ // РАСПРАЦОЎКА

Распрацаванасць. Падрыхтаванасць, вывучанасць, гатоўнасць чаго-н.

Моўная фактура гэтага твора наглядна паказвае стан распрацаванасці стылю прозы ў той час. *І. Навуменка.*

Распрацоўка. *І.* Усебаковае вывучэнне, даследаванне, апісанне чаго-н.

Такія пісьменнікі, як К. Чорны, бачылі сваё прызвание ў распрацоўцы якраз эпічных твораў. *А. Адамовіч.*

2. Месца, дзе распрацоўваюцца якія-н. карысныя выкапні. У апошні час на распрацоўцы кар'ераў пачалі выкарыстоўваць новы спосаб. *П. Рунец.*

РАССЛАБЕЦЬ // РАССЛАБИЦЬ

Расслабэць. 1. Стаць слабым, слабейшым.

Сінонімы: паслабець, аслабнуць.

Апошнім часам зусім расслабеў стары — няма здароўя.

2. Стаць слабкім.

Сінонім: пасвабаднець.

Максім паварушыў кісцямі, адчуў, што ланцужок крыху расслабеў. *М. Машара.*

Расслабіць. каго-што. 1. Зрабіць слабейшым, менш напружаным.

Сінонім: аслабіць.

Стары расхваляваўся, успамінаючы, і хваляванне зусім расслабіла яго. *К. Кірэнка.*

2. Адпусціць, зрабіць слабкім (што-н. туга звязанае, нацягнутае).

Жанчына расслабіла туга завязаную пуховую хустку, лёгка пакруціла маленькай галавой, а потым пачала расшпільваць паліто. *В. Адамчык.*

РАССЫЛАЧНЫ // РАССЫЛЬНЫ

Рассылачны. Прызначаны для рассылкі.

Рассылачнае аддзяленне паштамта.

Рассыльны. 1. Які мае адносіны да рассылкі, звязаны з рассылкай.

Рассыльная кніга.

2. Той, хто разносіць службовую карэспандэнцыю.

Сінонімы: кур'ер, пасыльны.

Тэрміновы пакет адправілі рассыльным.

/ РАССЫПІСТЫ // РАССЫПНЫ // РАССЫПЧАТЫ

Рассыпісты. 1. Які лёгка рассыпаецца на крупінкі, крошкі.

[Снег] рассыпісты і, здаецца, зусім не падобны на той, што гурбамі асеў вакол на палях, на чорных ялінах, што стаяць ля самай чыгункі. *А. Савіцкі.*

2. перан. Дробны, перарывісты.

Недзе ўдалечыні дробным рассыпістым рэхам пракацілася кулямётная чарга. *В. Быкаў.*

Рассыпны́. Які складаецца з асобных крупінак, зерняў; сыпучы; які прадаецца паштучна.

Рассыпны корм. Рассыпны тавар.

Рассыпчаты. Тое, што і рассыпісты.

Пасярод стала з вялізнай глінянай місці дыхала пахучай парай бялюткай рассыпчатая бульба. *І. Шамякін.*

РАСТЛУМАЧАЛЬНЫ // РАСТЛУМАЧАНЫ

Растлумача́льны. Які мае на мэце растлумачыць што-н. Растлумачальная работа.

Растлума́чаны. Такі, які растлумачылі, паяснілі.

Растлумачаная задача. Растлумачанае правіла.

РАСХЛЯБАНЫ // РАСХЛЯБІСТЫ

Расхля́баны. 1. Такі, у якім аслаблі мацаванні (ад нехай-нага доўгага карыстання); расхлістаны.

Расхлябаныя дзверы.

2. перан. Няцвёрды, віхлясты; недысцыплінаваны, неарганізаваны.

Зноў шаша, і зноў аднастайны, расхлябаны крок. *І. Навуменка.*

Расхля́бісты. Абл. Гразкі, пакрыты калюжынамі; няроўны.

Ісці па расхлябістай дарозе было нязручна і цяжка. *А. Асіпенка.*

РАСЧАПІЦЬ // РАСШЧАПІЦЬ

Расчапі́ць. што. Адчапіць адно ад другога, раз'яднаць счэпленае.

Замест таго каб расчапіць дрот каля калка, хлопец лёгка падняў веласіпед і пераставіў яго на другі бок загарадзі. *У. Дамашэвіч.*

Расшчапі́ць. што. 1. Раскалоць, раздзяліць на часткі.

У ежу яны ўжывалі чорную і горкую каменную соль, умелі расшчапіць запалку на чатыры часткі. *М. Арочка.*

2. Перастаць сціскаць; разняць, раз'яднаць; проціпаставіць.

Аксеня адсунулася ад замка і апусціла рукі. А потым працягнула адну з іх у бок Гаўруса і расшчапіла кулак. Ключ упаў на зямлю. *Я. Брыль.*

Няправільна. «Прэзідэнт» расчапіў (трэба: расшчапіў) сціснутыя губы, пазіраючы праз акуляры ў залу, загаварыў глуха, важка і цвёрда. *І. Мележ.* Параўн.: Ён прысеў на абпалены камень, сашчапіў на каленях рукі. Задумаўся. *ЛіМ.*

3. Спец. Фізічным уздзеяннем прымусяць распасціся (пра атам).

Савецкія вучоныя расшчапілі атам і паслалі спадарожнікі вакол Зямлі і Сонца. *Звязда*.

РАСЧЫНІЦЬ // РАШЧЫНІЦЬ

Расчыніць. што. Адчыніць што-н. зачыненае.

На першых двух уроках мы павінны былі пісаць сачыненне. Я прыйшоў у клас першы, расчыніў вокны. Раніца, а сонца ўжо высока ў небе. *Маладосць*.

Рашчыніць. што. Прыгатаваць цеста (рошчыну), развёўшы муку вадою ці малаком.

Вярнуўшыся з поля, маці рашчыніла хлеб у дзежцы — першы хлеб з маладога жыта! *М. Паракневіч*.

РАСЯНЫ // РОСНЫ

Расяны. Які мае адносіны да расы; з расы.

Расяныя кроплі густа сядзелі на дробных лісточках ружаў; на пукатых дробных бутонах яны былі не празрыстыя, а быццам варсістыя ад тонкіх промняў, што адбіваліся ў іх. *А. Савіцкі*.

Росны. Пакрыты расою; з расою.

Палотны расцілалі на росным лузе ці на атаве, і па доўгай палатнянай дарожцы можна было бегчы на ўвесь дух, не баючыся пракалоць аб іржэўнік ногі. *І. Навуменка*.

РАУНД // РАУТ

Раўнд. У боксе: прамежак часу (звычайна тры мініуты), на працягу якога адбываецца адна схватка бою.

Трэці раўнд, здаецца, больш нагадваў вольную барацьбу, а не бокс. Мы абодва проста павісалі адзін на адным. *Маладосць*.

Раўт. Уст. Урачысты, званы вечар, прыём.

На балях, раутах, прыёмах паміж гасцей, сяброў, знаёмых ішло спаборніцтва — хто лепш для памяці напіша верш. *В. Вітка*.

РАФІНАВАНЫ // РАФІНАДНЫ // РАФІНЕРНЫ //

// РАФІНОВАЧНЫ

Рафінаваны. 1. Спец. Ачышчаны.

Рафінаваны алей патрэбны Оршы і Полацку, і цыстэрну не варта было забіраць з Віцебскай вобласці. *Звязда*.

2. перан. Кніжн. Вытанчаны, тонкі, удасканалены.

Гэта быў час [пасля рэвалюцыі 1905 г.], калі .. у літаратуры спрабавалі даць нейкі сінтэз самага грубага натуралізму з рафінаваным дэкадэнцтвам. *М. Клімковіч.*

Рафіна́дны. Які мае адносіны да рафінаду — ачышчанага кускавага цукру.

Калі Васілёк быў яшчэ зусім малым, бацька яго працаваў на рафінадным заводзе і зрэдку прыносіў невялічкія кавалачкі цукру. Які ж ён быў салодкі! *ЛіМ.*

Рафіне́рны. *Спец. 1.* Прызначаны для рафінавання.

Рафінерны цэх.

2. Які паддаецца, падлягае рафінаванню.

Рафінерная маса.

Рафіно́вачны. *Спец.* Які прызначаны, служыць для рафінавання.

Рафіновачная печ.

РАХУНКАВОДЧЫ // РАХУНКОВЫ

Рахункаво́дчы. Які мае адносіны да рахункавода, рахункаводства.

Пасля шпіталю яго, як і іншых інвалідаў вайны, накіравалі на рахункаводчыя курсы, якія ён паспяхова закончыў і пачаў працаваць у калгасе рахункаводам. *Звязда.*

Рахуно́вы. Які мае адносіны да рахункаводства, звязаны з вядзеннем падлікаў, рахункаў.

Вылічэнне і ўтрыманне падатку з зароботнай платы рабочых і служачых праводзяць рахунковыя работнікі прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый. *Звязда.*

РАЦЫЯНАЛІЗАВАНЫ // РАЦЫЯНАЛІЗАТАРСКІ

Рацыяналізава́ны. Удасканалены, больш прадукцыйны; больш мэтазгодны.

Рацыяналізаваны працэс вытворчасці.

Рацыяналіза́тарскі. Які мае адносіны да рацыяналізатара, рацыяналізацыі.

За год унесена больш за тры тысячы рацыяналізатарскіх прапаноў, якія далі заводу шэсць мільёнаў эканоміі. *У. Карпаў.*

РАЦЫЯНАЛІСТЫЧНЫ // РАЦЫЯНАЛЬНЫ

Рацыяналісты́чны. 1. Які мае адносіны да рацыяналізму — напрамку ў ідэалістычнай філасофіі, які лічыць розум адзінай крыніцай пазнання.

Дэкарт — заснавальнік рацыяналістычнай філасофіі. *Звязда.*

2. Які апіраецца толькі на патрабаванні логікі, розуму.

У параўнанні з іншымі маладнякоўцамі Змітрок Бядуля больш рацыяналістычны ў сваёй творчасці. *В. Каваленка.*

Рацыянальны. 1. Разумны, мэтазгодны.

Створаная сетка чыгунак пры іх рацыянальным выкарыстанні, належным забеспячэнні рухомым саставам і тэхнічным абсталяваннем магла б параўнальна нядрэнна забяспечваць патрэбы ў перавозках. *Полымя.*

2. У матэматыцы: сувымерны з адзінкай ці з часткаю адзінкі; без знака радыкала.

Лікі цэлыя і дробавыя называюцца рацыянальнымі лікамі. *Алгебра.*

РУЖАВЕЦЬ // РУЖОВІЦЬ

Ружавець. 1. Станавіцца ружовым.

Светлая паласа на ўсходзе ўсё шырэла, край неба над самаю зямлёй пачынаў ружавець. *Маладосць.*

2. Чырванець, пакрывацца румянцам.

А яна глядзіць на дзіця, шчокі яе ледзь прыкметна ружавеюць, а ў позірку пачынае свяціцца тое адвечнае, пяшчотнае, чыстае, чым надзяліла жанчыну шчодрая прырода і чым яна надзяляе свет. *В. Палгаран.*

3. Выдзяляцца сваім ружовым колерам, віднецца (пра што-н. ружовае).

Сям-там ружавеюць шапкі цыбатых мухамораў. *А. Кандрусевіч.*

Ружовіць. што. Афарбоўваць у ружовы колер, рабіць ружовым.

Сонейка хмарку ружовіла, ветрык яе лёгкім адзеннем пагойдваў. *А. Карпюк.*

РУЛЬ // РУЛЯ

Руль. 1. Прыстасаванне для кіравання рухам судна, самалёта, аўтамабіля і інш. у патрэбным кірунку.

Ён больш звыклы быў за рулём трактара, нават не цяперашняга «беларуса», а таго, першых выпускаў, яшчэ без кабіны. *А. Жук.*

2. *перан. Кніжн.* Пра органы кіравання, кіраўніцтва чаго-н. Руль дзяржаўнай улады.

Рўля. Ствол агнястрэльнай зброі.

Сінонім: дула.

Далей адбылося ўсё — як у адно імгненне. Адчуў: руля аўтамата ўперлася ў яго плячо, пачулася кароткае «Шнэль!», і ён нават падбегам пайшоў да канавы. *Я. Пархута.*

РУМ'ЯНЕЦЬ // РУМ'ЯНИЦЬ

Рум'янець. Станавіцца рум'яным; чырванець.

Агаладалыя людзі папраўляюцца на вачах, ружавеюць, ажываюць вочы, паступова вяртаецца сіла. *С. Грахоўскі.*

Рум'яніць. *каго-што.* 1. Выклікаць рум'янец на твары, шчоках. Наста завіхалася каля печы. Барвовае полымя асвятляла яе твар, нібы на сонцы, добра рум'яніла шчокі. *Маладосць.*

2. Пакрываць рум'янамі (пра твар, шчокі).

Каб выглядаць маладзей за свае гады, яна заўсёды рум'яніла свой твар, але і гэта не вельмі памагала. *ЛіМ.*

3. Рабіць чырвоным, пакрываць рум'янцам (пра ўсход сонца).

Зара чырвонай пазалотай рум'яніць хат падзорны бок. *М. Машара.*

РУНО // РУНЫ // РУНЬ // РУМ

Руно́. Воўна, знятая пры стрыжцы суцэльным пластом; наогул воўна, шэрсць авечкі.

Асобныя шарсцінкі (валасы) склеены ліпкім тлушчапотам, які выдзяляецца сальнымі і потавымі залозамі. Утвараецца руно — густая футравіна, якая не змочваецца ад дажджу і не распадаецца нават пры стрыжцы. *Заалогія.*

Руны. *адз. р'уна.* 1. Старажытныя пісьмёны, якімі карысталіся пераважна скандынавы і якія захаваліся ў надпісах на камях і іншых прадметах.

Шмат якія руны відавочна маюць сляды апрацоўкі, але зроблена яна тонка. *М. Лужанін.*

2. Старадаўнія народныя песні ў карэлаў, фінаў і эстонцаў.

Цётка Улы і цётка Мары адмовіліся спяваць мне руны, пакуль я не абыду, не аб'еду лясы, камяні, азёры Карэліі. *В. Карамазай.*

Рунь. Зялёныя ўсходы азімых пасеваў.

Свежая рунь дрыжала пад ветрам, і ў нізінах стаяла чыстая, як сляза, вада. *К. Чорны.*

Рум. *Разм.* Месца, на якое ўзімку вывозіцца лес для сплаву і дзе вяжуць з бярвення плиты.

Вакол Каранькоў лес валілі няшчадна, на рум вазіць не паспявалі, а вясна выдалася гнілая, зацяжняя, з неба ліло і ліло, як з рэшата. *В. Карамазай.*

РУСІНСКІ // РУСІСЦКІ

Русі́нскі. Які мае адносіны да русінаў — украінцаў заходне-ўкраінскіх зямель (так называлі іх у час знаходжання ў складзе Аўстра-Венгрыі).

Русінская мова.

Русісцкі. Які мае адносіны да русіста — вучонага, спецыяліста ў галіне рускай філалогіі.

Русісцкая тэматыка філалагічнага зборніка.

РУХАВЫ // РУХЛІВЫ / РУХОМЫ

Рухавы. Які характарызуецца жвавасцю, лёгкасцю, хуткасцю ў рухах.

Сінонімы: жжавы, непаседлівы.

Янкава жонка, малая, як недарослая, але на дзіва прыгожая і рухавая жанчына, сустрэла іх на ганку. *І. Чыгрынаў.* || Які часта мяняе свой выраз (пра твар). Твар яго, жывы і рухавы, мяняўся на вачах, і кожны выраз яго прымушаў смяцца. *У. Караткевіч.*

Рухлівы. *Разм.* Тое, што і рухавы.

У печцы ўсё паспела выгараць, рухлівыя язычкі полымя снуюць над вуголлем, ліжучь яго, абдымаюць. *А. Кудравец.*

Рухомы. 1. Здольны рухацца (пра механізмы, прыстасаванні і пад.).

Зроблены новы рухомы круг і прыстасаванні для дэкарацый. *Беларусь.*

2. Які не знаходзіцца на адным месцы; які пераязджае з месца на месца.

— Будзем ствараць невялікія рухомыя атрады, якія б змаглі знайсці прытулак і ў стэпе, — прапанаваў Андрэй. *Р. Няхай.*

У выразе: рухома я маёмасць — маёмасць, якая складаецца з каштоўнасцей, рэчаў, мэблі і пад.

І калі першыя фашысты зазірнулі ў вёску, Паўла Мажэйка ўжо распарадкаваўся ледзь не з усёй рухомай калгаснай маёмасцю. *У. Шахавец.*

У выразе: рухомы састаў — сукупнасць лакаматываў і вагонаў на чыгунцы.

Прымаліся таксама захады па тэхнічным развіцці чыгуначных вузлоў, больш поўным забеспячэнні перавозак рухомым саставам. *Полымя.*

РЫБАЦКІ / РЫБАЧЫ // РЫБНЫ

Рыбацкі. Які мае адносіны да рыбака, рыбацтва.

Пагаслі агеньчыкі ў вокнах рыбацкага пасёлка. *Т. Хадкевіч.*

Рыбачы. Які мае адносіны да рыбака, належыць яму.

Рыбачая лодка. Рыбачая вопратка.

Рыбны. 1. Які мае адносіны да рыбы.

Рыбныя запасы. Рыбны рынак.

2. Багаты рыбай.

Рыбная рэчка. Рыбнае месца.

РЭАКТАР // РЭАКТЫЎ

Рэа́ктар. Апарат або ўстаноўка, якая дзейнічае на аснове розных тыпаў фізіка-хімічных рэакцый.

Распрацоўваюцца новыя, усё больш дасканалыя віды рэактараў. *Маладосць.*

Рэакты́ў. Рэчыва, якое выклікае характэрную рэакцыю ў злучэнні з іншым рэчывам і тым самым дапамагае выявіць наяўнасць апошняга ў якім-н. саставе, злучэнні.

Лабараторнае даследаванне тавараў праводзіцца з дапамогай прыбораў, апаратаў і рэактываў. *Таваразнаўства.*

РЭАЛІСТЫЧНЫ // РЭАЛЬНЫ

Рэалісты́чны. 1. Які разумее і ўлічвае рэальныя абставіны; практычны.

Глыбока рэалістычнае мастацтва — па-сапраўднаму народнае, выяўляе вызваленчыя імкненні працоўных мас, іх гуманістычныя ідэалы. *БелСЭ.*

2. Які мае адносіны да рэалізму — творчага метаду ў літаратуры і мастацтве.

Спосаб паказу Кулакоўскім калектыву таксама цікавы, глыбока рэалістычны. *Я. Скрыган.*

Рэа́льны. 1. Які існуе ў рэчаіснасці; не выдуманы, сапраўдны.

Адлюстраванне лодкі ў возеры нічым не адрознівалася ад рэальнай лодкі на паверхні. *В. Вольскі.*

2. Заснаваны на разуменні і ўліку наяўных умоў, абставін; магчымы для выканання, ажыццяўлення.

Калі да гэтага разведка вялася толькі на падставе навуковых прагнозаў, то цяпер ідэя вялікай нафты атрымала рэальную аснову. *В. Якавенка.*

РЭВЕРАНС // РЭВЕРС

Рэвѐра́нс. Пачцівы паклон з лёгкім прысяданнем на правую нагу.

Дзяўчынка ў чырвонай хустачцы няўмела прысядала, стараючыся зрабіць рэверанс. *К. Чорны.*

Рѐвѐрс. Спец. Прыстасаванне, якое дае магчымасць мяняць напрамак руху машыны ў процілеглы бок.

Многія з яго вучняў ужо самі стаяць за рэверсам паравоза, умела водзяць цяжкавагавыя саставы. *Звязда.*

РЭГРЭС // РЭГРЭСІЯ

Рэгрэс. Упадак у развіцці, рух назад, дэградацыя.

Пэўная група старой тэхнічнай інтэлігенцыі з усёй катастрафічнасцю адчула аднойчы, што іх клас гіне, што лінія іхняга класа — не прагрэс, а рэгрэс. *Б. Мікуліч.*

Рэгрэсія. Спец. Адступленне мора з занятай ім раней тэрыторыі, за кошт чаго павялічваецца суша.

У кнігах па геалогіі часта сустракаюцца выразы: «наступленне мора», «адступленне мора» або, па-вучонаму, «трансгрэсія» і «рэгрэсія мора», што азначае тое ж самае. *А. Чаркасаў.*

РЭГУЛІРОВАЧНЫ // РЭГУЛЯРНЫ // РЭГУЛЯТАРНЫ // // РЭГУЛЯЦЫЙНЫ

Рэгулір^овачны. Які прызначаны, служыць для рэгуліроўкі, рэгулявання.

Утраіх спыніліся каля рэгулір^овачнага паста, дзе сярод вуліцы стаяла русявая загарэлая дзяўчына са сцяжкамі. *І. Мележ.*

Рэгуля^рны. 1. Які раўнамерна і правільна адбываецца праз пэўныя прамежкі часу.

З гэтага часу пачаліся рэгулярныя рэйсы ўздоўж паўночных берагоў Азіі як з захаду на ўсход, так і з усходу на захад. *Геаграфія СССР.*

2. Які мае цвёрда ўстаноўленую арганізацыю і сістэматычны курс ваеннага навучання (пра армію, войска і пад.).

За Нёманам, у далейшых вёсках, падковай абдымаючы пушчу з захаду, збіраюцца варожыя часці: не толькі паліцэйскі зброд, але і рэгулярнае войска. *Я. Брыль.*

Рэгуля^тарны. Які мае адносіны да рэгулятара.

Рэгулятарная каробка.

Рэгуля^цыйны. Які мае адносіны да рэгуляцыі; які служыць для рэгуляцыі, рэгулявання.

Рэгуляцыйныя работы. Рэгуляцыйныя збудаванні.

РЭДАКТАРСКІ // РЭДАКЦЫЙНЫ

Рэда^ктарскі. Які мае адносіны да рэдактара, належыць яму. Рэдактарскі кабінет знаходзіўся ў другім канцы калідора. *П. Ткачоў.*

Рэда^кцыйны. Які мае адносіны да рэдакцыі, да рэдагавання.

Рэдакцыйная праца з маладым пісьменнікам заключаецца ў выхаванні і навучанні яго пісаць добрыя рэчы, а не ў паспешлівым і некрытычным друкаванні кожнага слова. *Я. Колас.*

РЭЙД¹ / РЭЙД² // РЭЙС

Рэйд¹. Месца стаянкі суднаў на якары каля берага.

Водгаласкі вайны чуліся на рэйдзе, дзе стаяў абпалены крэйсер ці браняносец. *М. Лынькоў.*

Рэйд². 1. Пранікненне, налёт войск у тыл праціўніка з якой-н. баявой мэтай.

Наслухаўся я пра баі з белапалаякамі, пра паходы, налёты, рэйды па тылах і — бывай астраномія. *А. Асіпенка.*

2. Нечаканая, раптоўная рэвізія, праверка каго-чаго-н. групай актывістаў па заданню грамадскіх арганізацый.

Кожную суботу праводзім рэйды праверкі. *Звязда.*

Рэйс. Шлях якога-н. транспарту па пэўнаму маршруту.

Шафёру не было як затрымлівацца. Ён спяшаўся ў рэйс. *М. Гроднеў.*

РЭКВІЗІТ // РЭКВІЗІТАР

Рэквізіт. Розныя рэчы, неабходныя для пастаноўкі спектакля або здымкі кінафільмаў.

Усе дэкарацыі і рэквізіт здабываліся акцёрамі на месцы. Тэатру Галубка не трэба было нічога асабліва тэхнічнага, ён мог выступаць на любым памосце і нават проста на лужку. *Я. Рамановіч.*

Няправільна. Ён успомніў, як на дваццаць сёмым годзе жыцця яго ахапіла неадольная прага маляваць. Ён купіў фарбы, мальберт, палатно, словам, увесь неабходны мастаку рэквізіт (можа: рыштунак?). *І. Клімянкоў.*

Рэквізітар. Той, хто адказвае за рэквізіт.

Я хутка пазнаёміўся з касцюмерамі, што апраналі мяне на спектаклях, з грымёрам і з рэквізітарам. *Я. Рамановіч.*

РЭКЛАМА // РЭКЛАМАЦЫЯ

Рэклама. 1. Мерапрыемствы, якія праводзяцца для таго, каб стварыць шырокую вядомасць, папулярнасць каму-чаму-н.

Відаць, гэтым людзям была патрэбна гучная рэклама і доказы энергічнай дзейнасці для справаздачы перад сваімі гаспадарамі-філантрапамі. *М. Машара.*

2. Аб'ява, паведамленне з мэтай прыцягнуць увагу да чаго-н.

Насупраць на другім баку вуліцы мігцела агнямі малінавая рэклама кафэ. *М. Вышыньскі.*

Рэкламацыя. Прэтэнзія прадпрыемству, скарга на нізкую якасць яго тавару з патрабаваннем аплаціць страты.

Наступныя два прыборы выйшлі са строю пасля таго як

фірме была адпраўлена рэкламацыя. Новую рэкламацыю не высылалі, спадзяваліся, што прыедзе спецыяліст фірмы і заадно наладзіць астатнія прыборы. *М. Гроднеў.*

РЭЛІКВІЯ // РЭЛІКТ

Рэліквія. Рэч, якая беражліва захоўваецца і шануецца як памяць пра мінулае.

З маленькаю латкай і локцем працёртым вісіць у кутку на цвіку гімнасцёрка — мая франтавая рэліквія. *П. Панчанка.*

Рэлікт. Рэч або арганізм, якія засталіся як перажиткі ад старажытных эпох.

Некаторыя віды рыб у нас цяпер такія рэдкія, што аб іх можна гаварыць толькі як аб рэліктах. *Полымя.*

РЭМЕЗ // РАМІЗ

Рэмез. Маленькая птушка з атрада вераб'іных.

Сінічка-рэмез, якая жыве на поўдні, будзе з пушынак насення вярбы і таполі гняздо, закрытае з усіх бакоў, толькі з адной адтулінай для ўваходу (рэдка з дзвюма). *Заалогія.*

Раміз. 1. У некаторых картачных гульнях: недабор пэўнай колькасці бітак, а таксама штраф за такі недабор.

— Першы раміз — золата! — сказаў Ілья і стукнуў кулаком па сваіх картах, што паклаў перад ім Мікіта. *Я. Васілёнак.*

2. Паўторны папераджальны ўдар (укол) у фехтаванні. Апошні раміз.

РЭПАРАЦЫЯ // РЭПАТРЫЯЦЫЯ

Рэпарацыя. *звычайна мн.* Плацяжы пераможанай краіны, якая развязала вайну, краіне-пераможцы на пакрыццё страт ад вайны.

Савецкі ўрад лічыць неабходным, каб, пачынаючы з 1 студзеня 1954 года, Германія была поўнасю вызвалена ад уплаты рэпарацый. *Звязда.*

Рэпатрыяцыя. Зварот на радзіму ваеннапалонных, бежанцаў, перасяленцаў, якія аказаліся за межамі сваёй краіны ў выніку вайны.

Ёй паабяцалі перадаць справу пошукаў яе дзяцей у камісію па рэпатрыяцыі, якая пачала працаваць. *Я. Шарахоўскі.*

РЭПЕТЫТАРСКІ // РЭПЕТЫЦЫЙНЫ

Рэпетытарскі. Які мае адносіны да рэпетытара.

У Магілёве з кожным годам жыць становілася цяжэй. Мі-

хайла з шостага класа гімназіі займаецца рэпетытарскай працай. *С. Шушкевіч.*

Рэпетыцыйны. Які мае адносіны да рэпетыцыі, прызначаны для яе.

У рэпетыцыйным пакоі Міхайлава чакалі ўдзельнікі драматычнага гуртка. *Беларусь.*

III

РЭПРЭСІРАВАНЫ // РЭПРЭСІЎНЫ

Рэпрэсіраваны. Падвергнуты пакаранню дзяржаўнымі органамі.

Муж Алены Загорскай у трыццаць сёмым годзе быў рэпрэсіраваны, таму фашысты адносіліся да гэтай сям'і з поўным даверам. *І. Новікаў.*

Рэпрэсіўны. Які з'яўляецца пакараннем з боку дзяржаўных органаў; карны.

Аднак, нягледзячы на рэпрэсіўныя меры буржуазіі і царскіх улад, рэвалюцыйны рух у краіне разрастаўся. *І. Саладкоў.*

РЭСТАЎРАТАРСКІ // РЭСТАЎРАЦЫЙНЫ //

// РЭСТАЎРЫРАВАНЫ

Рэстаўратарскі. Які мае адносіны да рэстаўратора, рэстаўрацыі — аднаўлення ранейшага, звергнутага палітычнага ладу.

Маскіруючыся высокімі словамі пра незалежнасць краіны, гэтыя антынародныя групы галоўным у сваёй дзейнасці лічылі рэстаўратарскія мэты. *Звязда.*

Н я п р а в і л ь н а. Галерэя вядзе вялікую даследчую і рэстаўратарскую (трэба: рэстаўрацыйную) работу. *Беларусь.*

Рэстаўрацыйны. Які мае адносіны да рэстаўрацыі — аднаўлення старых ці пашкоджаных помнікаў культуры.

У час мінулай вайны частка калекцыі была страчана. Запатрабаваліся многія гады ўпартых пошукаў, складаныя рэстаўрацыйныя работы, перш чым у музейных залах Петрадварца зноў пачалі перазвоньвацца гадзіннікі-ветэраны. *Звязда.*

Рэстаўрыраваны. Адноўлены (*у розн. знач.*).

Рэстаўрыраваная карціна. Рэстаўрыраваныя старыя парадкі.

РЭФЕРАТ // РЭФЕРЭНТ

Рэферат. **І.** Кароткі пераказ зместу навуковай працы, кнігі, артыкула і г. д.

Усё, аб чым .. [Рыгор] пісаў у дысертацыі, трэба было выкласці ў рэфераце. *Л. Арабей.*

2. Даклад, заснаваны на крытычным аглядзе кніг, артыкулаў і г. д.

Максім Танк тады прачытаў рэферат аб беларускай літаратуры і вершы. *Д. Бугаёў.*

Рэферэнт. Службовая асоба, якая з'яўляецца дакладчыкам ці кансультантам па пэўных пытаннях.

— Кацар быў спецыяліст, светлая галава, найлепшы рэферэнт па эканоміцы. *І. Шамякін.*

РЭФЕРАТНЫ // РЭФЕРАТЫЎНЫ

Рэфератны. Які мае адносіны да рэферата; у форме рэферата. Хоць паведамленне, зробленае ў рэфератнай форме, і не заняло шмат часу, аднак пастаноўкай новай праблемы яно зацікавіла ўсіх прысутных. *ЛіМ.*

Рэфератыўны. Які мае кароткі, у форме рэферата, выклад зместу кніг, артыкулаў і г. д.

Тут аўтар рэфератыўна (*прысл.*) выкладае змест ужо вядомых публікацый. *Полымя.*

/ РЭФЛЕКСІЎНЫ // РЭФЛЕКТАРНЫ // РЭФЛЕКТОРНЫ // // РЭФЛЕКТЫЎНЫ

Рэфлексіўны. Тое, што і рэфлекторны.

Рэфлексіўны рух. Рэфлексіўная рэакцыя.

Рэфлектарны. Які мае адносіны да рефлектара — увагнутага люстра для адбіцця светлавых промняў.

Убранне пакоя дапаўняе яшчэ вялізны рэфлектарны ліхтар і тэлефонны апарат. *Д. Цябут.*

Рэфлекторны. Які мае адносіны да рефлексу — рэакцыі жывога арганізма на знешнія раздражненні; міжвольны, машынальны, несвядомы.

Адпаведнасць паміж дзейнасцю розных органаў і работай сэрца ўстанаўліваецца рефлекторным шляхам. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Рэфлектыўны. Міжвольны, машынальны, несвядомы; рэфлекторны.

У рэфлектыўнай свядомасці героя «Паўлюковых дум» узнікае пакутлівы роздум аб неўладкаванні грамадскага жыцця, аб несправядлівасці, якая пануе ў свеце. *Д. Гальмакоў.*

РЭЦЫДЫВІСТ // РЭЦЫДЫЎ

Рэцыдывіст. Чалавек, які зрабіў паўторнае злачынства.

Наўкол узбуджана гаманілі людзі, і з іх гамонкі Алесь дазнаў-

ся, што гэты рэцыдывіст пырнуў нажом нейкага чалавека, які, казалі, наўрад ці выжыве ад раны. *В. Быкаў.*

Рэцыдыў. 1. Зварот, паўтарэнне якой-н. з'явы пасля таго, як яна, здавалася, знікла.

Не заўсёды мы дзейнічаем рашуча ў барацьбе з антыподамі нашай маралі, з рэцыдывамі дробнабуржуазнай, спажывецкай псіхалогіі. *П. Маішэраў.*

2. Новае абвастрэнне хваробы пасля таго, калі чалавек, здаецца, паправіўся.

У наш час такой хваробы няма. Але рэцыдывы яе часам даюць аб сабе знаць. *Л. Прокша.*

3. Паўторнае злачынства пасля адбывання тэрміну зняволення.

Адстойваць дабро — значыць раззбройваць зло, вынішчаць яго карэнне і рэцыдывы. *С. Грахоўскі.*

РЭЦЭПТАР // РЭЦЭПТАР

Рэцэптар. Канцавое ўтварэнне адчувальных нервовых валокнаў, якое ўспрымае раздражненні; орган пачуццяў.

Канцы нервовых валокнаў, якія ўспрымаюць раздражненне, называюць рэцэптарамі. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Рэцэпта́р. Работнік аптэкі, які прымае заказы на прыгатаванне лякарства па рэцэпту ўрача.

Сінонім: фармацэўт.

Асабліва прывязалася да дзяўчынкі рэцэптар Софія Уласаўна Латышава — тая, што нядаўна кожны дзень падавала ёй гаючае зелле для маці. *Звязда.*

С

САБАҚАРНЫ // САБАҚАРСКІ

Сабака́рны. Які мае адносіны да сабакарні — памяшкання для сабак.

Сабакарны двор. Сабакарны дух.

Сабака́рскі. Які мае адносіны да сабакара, належыць яму.

Сабакарская пасада. Сабакарскія абавязкі.

САБАЛЁВЫ // САБАЛІНЫ

Сабалёвы. Зроблены з футра сабаля.

Сабалёвая шапка.

Сабаліны. Які мае адносіны да собаля.
Сабаліны заповеднік.

САДАВОДСКІ / САДАВОДЧЫ // САДОЎНІЦКІ

Садавóдскі. Тое, што і са да в о д ч ы .

Садавóдскі ўчастак.

Садавóдчы. Які мае адносіны да садавóдства, звязаны з ім.

Садавóдчы калектыў.

Садóўніцкі. Які мае адносіны да садоўніцтва, садоўніка.

Садоўніцкі інвентар.

САЛАДЖАВЫ // САЛАДКАВАТЫ / / САЛАДКАВЫ // САЛАДКОВЫ

Саладжáвы. 1. З прысмакам салодкага; саладкаваты.

Прыемны, саладжавы водар адцвітаньня плыве з агародаў.

1. Навуменка.

2. *перан.* Празмерна ветлівы, да прыкрасці ласкавы; прытворна-пяшчотны.

Паліне зрабілася непрыемна ад яго саладжавай усмешкі, яна заспяшалася і развіталася суха. *А. Савіцкі.*

Саладкавáты. Не зусім салодкі, трохі салодкі.

Ад высокіх ліп, што вартаўнікамі стаялі ўздоўж вуліцы, разносіўся саладкаваты водар квецені. *М. Ваданосаў.*

Саладка́вы. *Разм.* Тое, што і с а л а д к а в а т ы .

У хаце, зморанья цеплынёй, саладкавым пахам памідораў, што ляжалі навалом на падаконніку, сонна гулі мухі. *М. Стральцоў.*

Саладкóвы. Які мае адносіны да расліны салодкі.

Саладковы карань.

САЛАДЗЕЦЬ // САЛАДЗІЦЬ

Саладзéць. Станавіцца больш салодкім, саладзейшым.

Цукар раствараўся — чай саладзеў.

Саладзі́ць. *што.* 1. Рабіць больш салодкім, падсалоджваць.

Бабы ж ля печы завіхаюцца, частай і ветлівай гаворкай рассыпаюцца, цукрам пампушкі салодзяць. *П. Галавач.*

2. Прарошчваць зерне для атрымання соладу.

Саладзіць ячмень.

САЛАМЯНЫ // САЛОМІСТЫ

Саламя́ны. 1. Які мае адносіны да саломы; зроблены з саломы.

Саламяны стог. Саламяная страха.

2. Светла-жоўты, колеру саломы.

У блакітных вачах [Якуба], што сядзелі глыбока пад колкімі саламянымі бровамі, усё яшчэ жыла незадаволенасць сынам.
А. *Савіцкі*.

Саломісты. З вялікімі сцёблямі; які дае многа саломы (пра злакі).

Саломістае жыта. Саломісты авёс.

САЛІТЭР // САЛІЦЭР

Салітэр. Буйны брыльянт.

Прыгожы салітэр. Дарагі салітэр.

Ня правільна. У кішэчніку чалавека сустракаецца доўгі і плоскі, падобны да белай істужкі чарвяк — салітэр (трэба: саліцёр), або цэпень. *Заалогія*.

Саліцёр. Доўгі плоскі чарвяк, які паразітуе ў кішэчніку чалавека і жывёлы.

Калі такая лічынка (фінка) у нядобра правараным або прасмажаным мясе трапляе ў кішэчнік чалавека, то ў кішэчніку яна вырастае ў стужачнага чарвяка — саліцёра. В. *Іванова*.

САЛЬДА // САЛЬТА

Сальда. Астатак, розніца па рахунку паміж прыходам і расходам (дэбітам і крэдытам).

— Ніякай катастрофы не відаць... Хоць бы раз Дзямід Мікалаевіч прапіў паўсотню грамадскіх грошай. А так — усё сальда ў нас дэбітовае. М. *Паслядовіч*.

Сальта. Пераварот у паветры цераз галаву (уперад ці назад).

Раптам з вады ракетай уверх выскачыў вялізны шчупак. Ён зрабіў у паветры адмысловае сальта і плюхнуўся назад у ваду. Р. *Ігнаценка*.

САМАДЗЕЙНЫ // САМАДЗЕЮЧЫ

Самадзэйны. 1. Які дзейнічае актыўна сам, па ўласнаму пачыну; заснаваны на самастойнай ініцыятыве.

Самадзейным спосабам узведзены і цэлы пасёлак з васьмі драўляных дамоў. *Звязда*.

2. Які мае адносіны да мастацкай творчасці народных мас; які ўдзельнічае ў самадзейнасці.

Моладзь, пажылыя, старыя калгаснікі і калгасніцы актыўна ўдзельнічаюць у самадзейных гуртках. А. *Бялевіч*.

Самадзёючы. Які дзейнічае аўтаматычна, сам сабою
Самадзёючыя апараты.

САМАЛЮБАВАННЕ // САМАЛЮБІВАСЦЬ / САМАЛЮБНАСЦЬ / / САМАЛЮБСТВА // САМАЎЛЮБЁНАСЦЬ

Самалюбаванне. Любаванне самім сабой, сваімі здольнасцямі, поспехамі, заслугамі і г. д.

Яго характару ўласцівы ліхацтва, самалюбаванне, паказны гераізм. *В. Хомчанка.*

Самалюбівасць. Тое, што і самалюбства.

[Шыковіч] не вызначаўся залішняй самалюбівасцю, але яго заўсёды абурала, калі дзе пачыналася палітыканства – гульня ў важнасць і строгаць. *І. Шамякін.*

Самалюбнасць. Тое, што і самалюбства.

Ісці дзе-небудзь у сярэдзіне не дазваляла .. Ермакову самалюбнасць. *І. Мележ.*

Самалюбства. Пачуццё ўласнай годнасці, якое звычайна спалучаецца з раўнівымі адносінамі да думкі пра сябе іншых людзей.

А цяпер .. [Платон], бадай, з аднаго самалюбства, хацеў давесці, што і ў яго галава не так сабе на плячах. *М. Ракітны.*

Самаўлюбёнасць. Улюбёнасць у сябе самога, упэўненасць у выключнасці сваёй асобы, сваёй знешнасці, у сваіх незвычайных здольнасцях і г. д.

Унутраная пустата, якая прыкрываецца самаўпэўненасцю, «фанабэрыяй», самаўлюбёнасць здаровай жывёлы — вось і ўвесь Задарожны. *Наднёманскія былі.*

САМАТУЖНІЦКІ // САМАТУЖНЫ

Саматужніцкі. Які мае адносіны да саматужніцтва.

Саматужніцкія вырабы. Саматужніцкі занятак.

Саматужны. 1. Які мае адносіны да саматужнікаў; зроблены ўручную; прымітыўны па выкананню, недасканалы.

Дзядзька Марцін рэзаў сечку на саматужнай сячкальні, — відаць, збіраўся ехаць араць папар. *Я. Колас.*

2. *перан.* Неарганізаваны, распылены, адасоблены; малакваліфікаваны.

Адным словам, падрыхтоўка мая была неважнецкая, саматужная. *М. Лужанін.*

САНАЦЫЯ // САНКЦЫЯ

Санация. Папераджальныя меры па аздараўленню, палепшанню стану здароўя (звычайна пра поласць рота).

Вельмі пажадана, каб санацыя поласці рота праводзілася рэгулярна ў зубаўрачэбным кабiнеце. *Звязда*.

Сáнкцыя. 1. Зацвярджэнне вышэйшай iнстанцыяй якога-н. акта, што надае яму прававую сілу; прызнанне законнасці якой-н. з'явы.

Увечары, маючы санкцыю на высяленне, ён прыйшоў разам з міліцыянерам. *Я. Скрыган*.

2. Меры ўздзеяння за парушэнне закона.

Не паблажлівы смяшок, не хіхіканне ў жменьку, а жалезная непрымірымасць і суровыя санкцыі да ўсяго і кожнага, хто робіць зло і хто патурае злу, у чым бы яно не выяўлялася. *А. Петрашкевіч*.

3. У міжнародным праве: мера ўздзеяння ў адносінах да дзяржавы, якая парушае свае абавязацельствы, дагаворы.

Эканамічныя санкцыі. Ваенныя санкцыі.

САНЛІВЫ // СОННЫ

Санлівы. Які вельмі любіць спаць, схільны да празмернага сну, які хоча спаць; вялы.

Відаць, змагаючыся са сном, яна гаварыла ўсё цішэй, голас яе рабіўся ўсё болей санлівы, і неўзабаве дзяўчына сціхла. *В. Быкаў*.

Сонны. Які спіць; які не зусім прачнуўся; агорнуты сном.

Паабапал чыгункі прапльвалі ў цемнаце сонныя вёскі, рэдка дзе свяціліся ў вокнах адзінокія агні. *І. Чыгрынаў*.

САП¹ / САП² // САПА

Сап¹. Заразная хвароба коней і iншых няпарнакапытных, якая небяспечна і для людзей.

— Уявіце самі, у шасцярых коней выяўлены сап. Iх трэба неадкладна знішчыць. *І. Гурскі*.

Сап². *Разм.* Гукі сапення, цяжкага дыхання.

Вялізны, з падпалінамі на баках ваўкадаў, шырока выкідваючы лапы, з дыхавічным сапам імчаў угору. *В. Быкаў*.

Сапа. *Спец.* Акоп, траншэя, падкоп, які робіцца ў напрамку да пазіцыі праціўніка для паступовага і скрытага набліжэння да яго.

Часцей у выразе: ціхай сапай — непрыкметна, цішком.

— Ён усё робіць ціхай сапай. *І. Грамовіч*.

САСЛОЎЕ // САСЛОЎНАСЦЬ

Саслоўе. 1. Грамадская група, якая склалася на аснове класавых адносін феадалізму са спадчыннымі правамі і абавязкамі.

М Селянін атрымаў права выйсці з сялянскага саслоўя і прыпісання ў мяшчане або купцы. *Гісторыя СССР.*

2. У дарэвалюцыйнай Расіі: група асоб, аб'яднаных прафесіянальнымі інтарэсамі.

Акалічнасці далучэння Багушэвіча да адвакацкага саслоўя ўстанаўліваюцца дастаткова поўна па іншых дакументах. *Г. Кісялёў.*

Саслоўнасць. Падзел грамадства на саслоўі; прыналежнасць да таго ці іншага саслоўя.

Школьная сістэма была пабудавана на прынцыпах саслоўнасці, прыгнёту шматлікіх народаў, нераўнапраўі жанчын. *І. Ільюшын.*

САСТАРЫЦЬ // САСТАРЭЦЬ

Састарыць. *каго-што.* Зрабіць старым, больш старым.

Бацьку страта адзінага сына скасіла, састарыла адразу. *Е. Лось.*

Састарэць. Стаць старым, больш старым; састарыцца.

Празьмі інжынер жыццё, састарэў, а чаго ён дасягнуў? *У. Шыцік.*

САТЫР // САТЫРЫК

Сатыр. У грэчаскай міфалогіі: істота з казлінымі нагамі, барадой і рагамі — спадарожнік бога віна і весялосці Дыяніса.

Яны такім чынам прадстаўлялі казларогіх сатыраў — спадарожнікаў Дыяніса. *Гісторыя сярэдніх вякоў.*

Сатырык. Аўтар сатырычных твораў.

Майстэрства сатырыка выявілася перш за ўсё ў глыбокім разуменні народнага жыцця. *Я. Казека.*

САЦІНАВЫ // САЦІНЕТАВЫ

Сацінавы. Які мае адносіны да саціну, зроблены з гэтай тканіны.

Сацінавая касаваротка.

Сацінэтавы. Які мае адносіны да сацінету — тонкага саціну; зроблены з сацінету.

Ён быў у новай сацінетавай кашулі. *С. Грахоўскі.*

САЮЗНІЦКІ // САЮЗНЫ

Саю́зніцкі. Які мае адносіны да саюзніка.

Раптам схопяць яго за вуха і пацягнуць, куды трэба, выконваючы саюзніцкі дагавор аб выдачы ваенных злачынцаў. *М. Паслядовіч.*

Саю́зны. Які мае адносіны да саюза; які ўваходзіць у саюз.

Данбас, Кузбас і Караганда — гэта вугальныя базы саюзага значэння. *Эканамічная геаграфія СССР.*

СВІНТУХ // СВИНУХ

Свінту́х. Разм. (звычайна з дружалюбна-дакорлівым адценнем). Чалавек, які незаслужана робіць непрыемнасці каму-н.; няўдзячны чалавек; брудны, нехайны.

А гэты свінтух Чарлі пад самым носам не бачыць нічога. *М. Гамолка.*

Свіну́х. Хлеў для свіней.

Сінонім: свінарнік.

Больш як месяц праляжаў .. [Лук'янскі] у чалавека ў нейкім свінуху, уккрыты па бараду кудзеляй, кажушынамі і саломай. *К. Чорны.*

/ СВІРЭПА // СВІРЭПІЦА // СВІРЭПКА

Свірэ́па. Пустазелле, палявая шматгадовая расліна з жоўтымі кветкамі.

Паміж зялёнага мора, якое хвалямі пералівалася на сонцы, месцамі былі спрэс жоўтыя плямы свірэпы. *І. Гурскі.*

Свірэ́піца. Аднагадовая культурная расліна, з насення якой здабываецца тэхнічны алей.

Свірэпіцу іншы раз называюць яшчэ і капустай палявой.

Свірэ́пка. Тое, што і свірэпа.

— Усё выгарала. Праўда, пустазелле расце. Спякоты не баіцца. Аж жоўта на полі ад свірэпкі. *І. Навуменка.*

СВЯТЛАФОР // СЕМАФОР

Святлафо́р. Сігнальны электрычны ліхтар з чырвоным, жоўтым і зялёным шкельцамі для рэгулявання руху на вуліцах, дарогах і г. д.

Віктар Іванавіч, падышоўшы да акна, адсунуўшы штору, глядзіць на пустую вуліцу, дзе на рагу раўнамерна мігае жоўты ліхтар святлафора. *В. Гігевіч.*

Семафóр. Сігнальнае прыстасаванне на чыгуначных пуцях для перадачы сігналаў па руху паяздоў.

І калі замігцяць семафоры за станцыяй і абалье месяца рэйкі сярэбраным святлом — тады адпачынак. *М. Лынькоў.*

СЕДЛАВАТЫ // СЕДЛАВЫ

Седлава́ты. Які мае форму сядла; выгнуты; з седлавінай (пра каня).

Той матацыкліст, што быў збоку, злез з сядзення і мінулы дзве нешта гаварыў немцу ў высокай седлаватай шапцы. *Б. Стральцоў.*

Седлавы́. Які мае адносіны да сядла.
Седлавая папруга. Седлавы майстар.

СЕКТА // СЕКЦЫЯ

Сэкта. 1. Рэлігійная абшчына, якая адасобілася ад царквы. Рэлігійнымі сектамі называюцца арганізацыі і групы веруючых, якія адкалоліся ад галоўнай, пануючай царквы. *Пытанні рэлігіі і атэізму.*

2. перан. Наогул усякая адасобленая група людзей.

Усе заклінальнікі змей у Марока — берберы, якія належаць да асобнай секты ці брацтва заклінальнікаў. *В. Вольскі.*

Секцыя. 1. Адзел установы, арганізацыі з пэўнай спецыялізацыяй.

Адбыліся справаздачна-перавыбарчыя сходы творчых секцый Саюза пісьменнікаў БССР. *Полымя.*

2. Адна з частак, якія складаюць штосьці цэлае.

У сіласнай вежы занялі толькі адну секцыю, і кукурузы болей не было. *Я. Ермаловіч.*

СЕКСТАН / СЕКСТАНТ // СЕКТАНТ

Секста́н. Тое, што і секстант.

Паказчыкі секстана надзейныя і беспамылковыя.

Секста́нт. Вугламерны інструмент, які выкарыстоўваецца ў мароходстве і авіяцыі.

Усе выступаючыя часткі самалёта: антэны, купал астранамічнага секстанта, абцякальнікі крылаў, паветразборнікі — ззялі блакітным халодным агнём. *Звязда.*

Секта́нт. Паслядоўнік якой-н. рэлігійнай секты; прадстаўнік якой-н. групы, секты.

Сектантаў Валугеў ненавідзеў. Таксама ён цярпець не мог раскольнікаў. *У. Караткевіч.*

СЕЛЕКТАР // СЕЛЕКЦЫЯНЕР

Селéктар. Апарат для адначасовага тэлефоннага выкліку некалькіх або ўсіх абанентаў пэўнай лініі.

[У пакоі] стаяць селектары і тэлефонныя апараты, звязаныя дзесяткамі правадоў з усімі ўчасткамі і службаю будоўлі. *С. Грахоўскі.*

Селекцыянер. Спецыяліст па селекцыі — паляпшэнню гатункаў раслін ці парод жывёл, вывядзенню новых гатункаў і парод шляхам штучнага адбору.

Красан даведаўся аб цудоўных выніках селекцыянераў [доўгай] станцыі Лошыца. *А. Стаховіч.*

СЕЛЕКТАРНЫ // СЕЛЕКТЫЎНЫ // СЕЛЕКЦЫЙНЫ

Селéктарны. Які мае адносіны да селектара — апарата для адначасовага выкліку некалькіх ці ўсіх тэлефонных абанентаў лініі.

Цяпер яго кабiнeт звязаны з усімі раёнамі вобласці селектарнай сувяззю — адразу можна гаварыць з усімі кіраўнікамі раёна. *Звязда.*

Селектыўны. Здольны рабіць адбор; выбіральны.

Селектыўная ачыстка нафтапрадуктаў.

Селекцыйны. Які мае адносіны да селекцыі — паляпшэння гатункаў раслін ці парод жывёл, вывядзення новых гатункаў і парод шляхам штучнага адбору.

Яна расказала, што іхні гурток некалькі год праводзіць селекцыйную работу па вывядзенню шыпшыны з больш сакавітымі пладамі, з меншаю колькасцю насення. *У. Дубоўка.*

СЕЛЯДЗЕЧНЫ // СЕЛЯДЦОВЫ

Селядзéчны. Характэрны для селядца; прыгатаваны з селядцоў.

Селядзечны пах. Селядзечны паштэт.

Селядцóвы. Які мае адносіны да селядца; прызначаны для селядцоў.

Селядцовы хвост. Селядцовы промысел. Селядцовая бочка.

СЕНАТАРСКІ // СЕНАЦКІ

Сенáтарскі. Які мае адносіны да сенатара, належыць яму.

[Містэр Лаян] марыў ужо аб сенатарскім альбо кангрэсменаўскім крэсле, нават думаў часам аб тым, як пачуваў бы ён сябе ў ролі губернатара. *М. Лынькоў.*

Сенацкі. Які мае адносіны да сената, звязаны з яго дзейнасцю.

Большасць членаў сенацкай камісіі выступілі ў падтрымку гэтай прапановы. *Звязда.*

СЕПАРАТАРНЫ // СЕПАРАЦЫЙНЫ

Сепаратарны. Які мае адносіны да сепаратара — апарата для аддзялення аднаго рэчыва ад другога.

Даяркі памаглі Харбіну паставіць на калёсы бітоны — сёння ён павязе малако ў Белае на сепаратарны пункт. *І. Пташнікаў.*

Сепарацыйны. Які мае адносіны да сепарацыі, прызначаны для сепарацыі — аддзялення аднаго рэчыва ад другога.

Сепарацыйны цэх.

СЕПАРАТНЫ // СЕПАРАТЫСЦКІ // СЕПАРАТЫЎНЫ

Сепаратны. Асобны, які вядзецца без ведама і згоды саюзнікаў.

Сепаратны мір — у міжнародным праве мір ці перамір'е, што заключаецца паміж дзяржавамі асобна ад сваіх саюзнікаў у вайне. З'яўляецца парушэннем абавязкаў у адносінах да сваіх саюзнікаў. *БелСЭ.*

Сепаратысцкі. Які мае адносіны да сепаратызму — імкнення да аддзялення, адасаблення.

Капітану не вельмі верылі як нашчадку сепаратысцкай фаміліі і ўраджэнцу Магілёва. *У. Караткевіч.*

Сепаратыўны. Які вызначаецца сепаратызмам, прасякнуты сепаратызмам — імкненнем да аддзялення, адасаблення.

Сепаратыўны настрой. Сепаратыўныя выступленні.

СЕПСІС // СКЕПСІС

Сéпсіс. Цяжкае інфекцыйнае захворванне: агульнае заражэнне арганізма хваробатворнымі мікробамі, якія трапілі ў кроў.

Праз два дні мяне даставілі ў клініку. Пачалося запаленне касцей, а неўзабаве і сепсіс — агульнае заражэнне крыві. *А. Асіпенка.*

Скéпсіс. Крытычна-недаверлівыя, скептычныя адносіны да чаго-н., крайняе сумненне ў чым-н.

Здарылася так, што перад Іванавымі вачыма прамільгнуў вельмі яскравы выпадак з жыцця, які надоўга засмуціў яго няверам і скепсісам. *В. Быкаў.*

Сервіз. Поўны набор сталовай ці чайнай пасуды на пэўную колькасць асоб.

Вось толькі кафейнага сервіза не было, і давялося піць каму з кубкаў, каму са шклянак. *У. Шыцік.*

Сёрвіс. Абслугоўванне бытавых патрэб насельніцтва.

Сучаснае прадпрыемства, сучасныя формы сервісу — вось што такое Мінскі цэнтр па рамонту і абслугоўванню аўтамабіляў «Жыгулі». *Звязда.*

СЕРПАНЦІН // СЕРПЕНЦІН

Серпанцін. 1. Доўгая вузкая лента з каляровай паперы, якой упрыгожваюць святочную залу на балях, карнавалах і пад.

Настаўнікі весяліліся гэты вечар. Са столі звісалі рамонкі, і серпанцін, і цацачныя зямныя шарыкі. *Е. Лось.*

2. перан. Участак звілістай горнай дарогі.

Адхон, зарослы векавымі дрэвамі, цягнуўся з левага боку. У адным месцы на яго ўзбягалі звілістым серпанцінам мармуровыя сходы з шырокімі прыступкамі. *У. Караткевіч.*

Серпенцін. Паласаты мінерал белага, зялёнага і іншых колераў з разнастайнымі адценнямі.

Правая рука з каменным бранзалетам з серпенціну адкінула. *У. Караткевіч.*

СІБЕРНЫ // СІБІРСКІ // СІВЕРНЫ

Сібэрны. Разм. 1. Крайне суровы; бязлітасны, жорсткі.

І на гэты раз паэт піша з думкай пра народ, пра яго нялёгкую долю на сіберных паўстанках гісторыі. *А. Марціновіч.*

2. Вельмі моцны, рэзкі, люты (пра вецер, мароз і пад.).

Сібэрны холад прабіраўся пад вынашаныя шынялі і разлезлыя ад поту гімнасцёркі. *М. Аўрамчык.*

Сібірскі. Які мае адносіны да Сібіры, уласцівы ёй; які жыве ў Сібіры.

Пышна закусцілася на сібірскіх аблогах цёмна-зялёным дываном пшаніца. *А. Пальчэўскі.*

Сіверны. Разм. Паўночны (пра вецер); халодны з рэзкім пранізлівым ветрам (пра пагоду).

Хоць быў сакавік, а яшчэ маразы даходзілі да трыццаці градусаў, бушавалі завеі і секлі сіверныя ветры. *С. Грахоўскі.*

СІМПАТЫЧНЫ¹ / СІМПАТЫЧНЫ² // СІМПТАМАТЫЧНЫ

Сімпа́тычны¹. Які выклікае сімпатыю, прывабны (пра чалавека).

На незнаёмым касцюм, гальштук, белы каўнерык былі вельмі акуратныя, а сам твар мужчыны — сімпатычны. *А. Карпюк.*

Сімпа́тычны². Спец. Які мае адносіны да вегетатыўнай нервовай сістэмы.

Сімпа́тычная нервовая сістэма. Сімпа́тычны нерв.

Сімптама́тычны. Які з'яўляецца знешняй прыкметаю чаго-н.; паказальны ў якіх-н. адносінах.

Зварот да рэальных жыццёвых фактаў быў з'явай глыбока сімптаматычнай і заканамернай. *М. Мушыньскі.*

СІМУЛЯЦЫЯ // СТЫМУЛЯЦЫЯ // СТЫМУЛЯВАННЕ

Сімуля́цыя. Прытворства; стварэнне фальшывага ўражання, уяўлення пра што-н.

— Уставай і ты, Максім,— бадзёра гаварыў ён,— хопіць сімуляцыі. Нам у дарогу пара. *М. Машара.*

Стымуля́цыя. Выкарыстанне стымулятара — рэчыва, якое стымулюе развіццё раслін і жывёл ці лекавага прэпарата для павышэння працаздольнасці, вынослівасці, для паляпшэння самаадчування.

Стварэнне дадатковых біялагічных крыніц стымуляцыі таго ці іншага ўнутранага органа чалавека можа ў недалёкім будучым ператварыцца з даўняй мары ўрачоў у рэальнасць. *Звязда.*

Стымулява́нне. Стварэнне стымулаў да чаго-н., заахвочванне; паскарэнне ажыццяўлення чаго-н.

Эканамічнае стымуляванне вытворчасці.

СІНДЫКАЛІСЦКІ // СІНДЫКАЛЬНЫ // // СІНДЫКАТНЫ / СІНДЫКАЦКІ

Сіндыкалі́сцкі. Які мае адносіны да сіндыкалізму — апартуністычнай плыні ў рабочым руху, прыхільнікі якой разглядалі эканамічную барацьбу як адзіны шлях да сацыялізму.

Сіндыкалісцкія прафсаюзы. Сіндыкалісцкі ўхіл.

Сіндыка́льны. Які мае адносіны да сіндыката — прафесіянальных саюзаў у Францыі і некаторых іншых краінах.

Сіндыкальны кангрэс.

Сіндыка́тны. Які мае адносіны да сіндыката — капіталістычнай манополіі, аб'яднання прадпрыемцаў.

Сіндыкатныя арганізацыі.

Сіндыка́цкі. Тое, што і сіндыкатны.

Сіндыкацкія праблемы.

СІНЕЦЬ // СІНІЦЬ

Сінець. 1. Станавіцца сінім; світаць, віднець або цямнець, вечарэць.

Косця прачнуўся зацемна: у акне толькі пачынаў сінець блізкі дзень. *В. Адамчык.*

2. Вылучацца сваім сінім колерам, віднецца (пра што-н. сіняе).

Дзень быў хмурны, халодны, наўкол сінеў першы сняжок, далікатны такі з выгляду, што шкада было наступаць на яго. *В. Праскураў.*

Сініць. што. Фарбаваць у сіні колер, рабіць што-н. сінім; падсіньваць.

Ночка сініць хвалі, многа сіні ў іх. *З. Бядуля.*

СІРАТЛІВЫ // СІРОЦКІ / СІРОЧЫ

Сіратлівы. Усімі забыты, пакінуты, адзінокі; сумны, тужлівы.

Тады на ўзгорку стаяла адна сіратлівая палясоўшчыкава хатка, і мне, памятаю, заўсёды здавалася, што яму аднаму тут, мабыць, страшна жыць. *Я. Скрыган.*

Сіроцкі. Тое, што і сіročы.

Праўда, бацька ў Анціка жыў, але дастатку ў хаце ў іх было не болей, чым у іхняй, сіроцкай. *А. Жук.*

Сіročы. Які мае адносіны да сіраты, характэрны для сіраты; бедны, убогі, мізэрны.

Хлеб сіročы, вядома, нялёгкі, аднак пра яго пакуль што больш думала мама. *Я. Брыль.*

СІРАЦЕЦЬ // СІРАЦІЦЬ

Сірацець. 1. Станавіцца сіратой, траціць сваіх бацькоў; быць сіратой.

І вось — Алеся сірацее. *Ю. Таўбін.*

2. *перан.* Жыць гаротна, цяжка, не мець сувязі з блізкімі; быць у адзіноце, мець самотны выгляд.

Нарэшце Лявон дайшоў да хмызняку, за якім разбягаўся папар, шарэла бязлюдная шаша і сірацеў адзінокі грузавік. *І. Хадановіч.*

Сіраціць. каго-што. Рабіць сіратою.

— І я падумаў сабе — ну, а чаму я павінен сіраціць сваіх дзяцей? *К. Чорны.*

СІСТЭМАТЫКА // СІСТЭМАТЫЗАЦЫЯ //
// СІСТЭМАТЫЧНАСЦЬ // СІСТЭМНАСЦЬ

Сістэматыка. 1. Спец. Класіфікацыя, групоўка прадметаў, з'яў.

Абгрунтаваўшы гістарычны працэс развіцця відаў, тэорыя Дарвіна запатрабавала іншага падыходу да сістэматыкі арганізмаў. *Народная асвета.*

2. Навука аб размеркаванні жывёл і раслін па класіфікацыйных групах (відах, родах і г. д.).

У наступныя гады мы вывучалі фізіялогію, сістэматыку пазваночных жывёл, параўнальную анатомію, гісталагію і многа іншых прадметаў. *Я. Цынгер.*

Сістэматычнасць. Наяўнасць сістэмы ў чым-н.; паслядоўнасць, планамернасць.

Чацвёртая ўмова поспеху практыкаванняў — іх сістэматычнасць. *Педагогіка.*

Сістэматызацыя. Прывядзенне чаго-н. у сістэму, парадак. Настаў час для работы па сістэматызацыі і апрацоўцы песень і вершаў. *Польмя.*

Сістэмнасць. Заканмернасць, паслядоўнасць; парадак.

Строгая сістэмнасць у падачы матэрыялу.

СІТАВАТЫ // СІТАВЫ // СІТНЫ

Сітаваты. Падобны на сіта; з порамі, дробнымі дзірачкамі, пустотамі.

Хрупала пад нагамі падшэрхляя наледзь, а з палёў патыхала вільгаццю праталін і набраклым сітаватым снегам. *С. Грахоўскі.*

Сітавы. Спец. Які мае адносіны да сіта, сітаў; з сітам, сітамі.

Раней на ўвесь калгас не так ужо многа сітавых веялак, а праз іх трэба было прапусціць увесь змалочаны хлеб, каб ачысціць. *Звязда.*

Сітны. Прасеяны праз сіта— спечаны з прасеянай праз сіта мукі.

Частавала белым сырам, хлебам сітным, мёдам пчолім. *Я. Купала.*

СІТАЎКА // СІТНІЦА // СІТНІК / СІТНЁГ / СІТНЯК

Сітаўка. Невялічкая птушка шэра-белага колеру з доўгім хвастом, які пастаянна хістаецца.

Скачуць, нібы на спружынах, вёрткія шэрыя пліскі. Тут называюць іх яшчэ сіткамі ці сітаўкамі. *В. Вольскі.*

Сітніца. разм. Белы хлеб, спечаны з прасеянай праз сіта мукі.

Сінонім: сітны хлеб.

Пах [булачкі] нагадваў волю, тую пару, калі можна было купіць пухлякую сітніцу, батон, сайку ці свежую французскую булку. *С. Грахоўскі.*

Сітнік. Травяністая расліна з мяцёлчатым суквеццем, якая расце звычайна на сырых, балоцістых месцах.

На берагах пасівеў няскошаны сітнік. *С. Грахоўскі.*

Сітнёг. Тое, што і сітнік.

То цень, то святло прабягаюць па моры сітнягоў. Ад рабізны і аблокаў вада здаецца глыбокай, бяздоннай, свінцова-сіняй. *У. Караткевіч.*

Сітняк. Тое, што і сітнік.

І ўздоўж і ўпоперак луг перасякаўся вузкімі, доўгімі і глыбокімі тонямі, заросшымі аерам, сітняком, чаротамі і мяккімі ніцымі лозамі, дзе хаваліся розныя лугавыя птушкі. *Я. Колас.*

СИТУАТЫЎНЫ // СИТУАЦЫЙНЫ

Сітуатыўны. Які ўзнікае ў пэўных умовах; выкліканы пэўнымі ўмовамі.

Сітуацыі падыход.

Сітуацыйны. *Спец.* Які мае адносіны да сітуацыі — сукупнасці водных прастораў, лугоў, гор, населеных пунктаў і г. д., якія паказаны на карце ці плане ўмоўнымі знакамі.

Сітуацыйны план. Сітуацыйная здымка.

СКАВАРОДКА // СКАВАРОДНІК

Скавародка. *Разм.* Невялікая скаварада.

З кашы .. [бабка] рабіла піражкі і падсмажвала іх на скавародцы. *Я. Колас.*

Скавароднік. Плоскі круглы хлеб, спечаны на скаварадзе; праснак.

У кутку на доўгай лаве сядзела старая жанчына і жавала кавалак падгарэлага скавародніка. *С. Грахоўскі.*

СКАЛЬП // СКАЛЬПЕЛЬ

Скальп. Скура з валасамі, знятая з галавы (ваенны трафей у некаторых дзікіх плямён).

Гэта ты здзіраеш скальпы, бледнатвары подлы брат. *П. Панчанка.*

Скальпель. Невялікі хірургічны нож.

Даглядаючы лес, чалавек карыстаецца сякерай, як хірург скальпелем, калі выдаляе пухліну. *В. Шымук.*

СКАРБНІЦА // СКАРБОНКА

Скарбніца. Сукупнасць культурных, духоўных ці матэрыяльных каштоўнасцей; месца іх захоўвання; крыніца чаго-н.

Міхась Чарот .. напісаў добрыя паэмы і вершы, якія назаўсёды засталіся ў скарбніцы беларускай літаратуры. *М. Хведаровіч.*

Скарбонка. 1. Невялікая скрыначка (гліняная пасудзіна рознай формы) з вузкай шчылінай для апускання манет з мэтай іх накаплення, захоўвання, зберажэння.

На камодзе яго ўвагу прыцягнула скарбонка, зробленая ў выглядзе прыгожага белага сабаккі з чырвоным банцікам на шыі. *Я. Васілёнак.*

2. Бляшанка для збору ахвяраванняў (у царкве, на відовішчах і г. д.).

Поп да хвоі скарбонку прыбіў, пачалі людзі грошы кідаць багародзіцы, а хто палатно панёс, сала, збожжа. *П. Галавач.*

СКЛАДНЫ // СКЛАДНЫ //СКЛАДСКІ

Складны. Разм. 1. Стройны, зладжаны; рыфмаваны.

Я шчаслівы, што я разам пяю песні з камсамолам. Пяём песні складным сказам, ажно рэхі йдуць наўкола! *Я. Купала.*

2. Добра складзены, зграбны, стройны.

[Васіль] быў нават крыху вышэйшы за мяне, складны ў плячах. *П. Кавалёў.*

Складны. Які можна складваць; які складваецца.

Абапал прысунутага да тыльнай сцяны невысокага на перакрываваемых дашчаных ножках стала адкінуліся сваімі спінкамі два складныя, зробленыя з дубовых лясак, пацямнелыя крэслы. *В. Адамчык.*

Складскі. Які мае адносіны да склада — спецыяльнага памяшкання для складвання і захоўвання чаго-н.

Справа .. на высокім падмурку стаяў прасторны драўляны будынак, абнесены калючай агароджаю, з ахоўнымі вышкамі па вуглах, а злева былі не то гаражы, не то майстэрні, не то складскія памяшканні. *М. Аўрамчык.*

СКРУГЛЕЦЬ // СКРУГЛІЦЬ

Скруглёць. Разм. Патаўсцець, паправіцца; набыць круглявую форму.

Таму й Сычыха сытая, скруглела, як пірог. Сукенкай аксамітавай змятае пыл з дарог! *А. Бялевіч.*

Скругліць. што. Разм. Зрабіць круглым; надаць круглявую форму.

Скругліць кант дошкі. Скругліць капу сена.

СКРЫТНЫ // СКРЫТЫ

Скрытны. Які скрывае ад іншых свае пачуцці, настроі, думкі і г. д.

Паглыблены ў сябе, скрытны, ён нібы знарок хаваў, што там у яго душы. *І. Мележ.*

Скрыты. 1. Схаваны ад чыіх-н. вачэй; нябачны; тайны.

Сяргей хацеў ісці скрытымі мясцінамі, па лазняку, а Валодзя ведаў карацейшую дарогу. *У. Федасеенка.*

2. Без характэрных знешніх прымет; унутраны.

Скрытая форма хваробы.

СКУЛАВАТЫ // СКУЛАВЫ // СКУЛАСТЫ

Скулава́ты. Пакрыты гнойнымі нарыва́мі, скуламі; са скуламі.

Скулаватае цела.

Скулавы́. Які мае адносіны да скулы — адной з парных касцей твару ніжэй вочніцы над верхняй сківіцай.

Тварная частка чэрапа складаецца з парных касцей — верхнясківічных, скулавых, насавых, паднябенных, няпарнай ніжнясківічнай і некаторых іншых. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Скула́сты. З шырокімі скуламі (пра твар).

Яна была смуглая з твару, чорнавалосая і такая ж скуластая, як маці. *А. Асіпенка.*

СКУЛЬПТАРСКІ // СКУЛЬПТУРНЫ

Скульптарскі. Які мае адносіны да скульптара.

У яго яшчэ ў дзяцінстве праявіліся скульптарскія здольнасці, пазней скульптура стала яго захапленнем, якому ён верны ўсё жыццё. *ЛіМ.*

Скульпту́рны. Які мае адносіны да скульптуры; які з'яўляецца скульптурай; які перадаецца ў скульптуры; рэльефны.

Выстаўка займала некалькі вялікіх залаў. Сцены былі ўвешаны палотнамі ў рамках з залачомага багету, залы ўстаўлены скульптурнымі і разьбярнымі работамі. *Я. Скрыган.*

СКУРА // ШКУРА

Ску́ра. 1. Верхняе покрыва цела чалавека (радзей — жывёлы).

Зімавец стаяў нерухома, як скамянеў. Адно крылы носа нер-

вова торгаліся ды жаўлакі пад скураю на сківіцах бегалі. *В. Кармазаў.*

2. Вырабленая шкура жывёлы.

Партфель з жоўтай скуры.

Шкура. 1. Скура з поўсцю, знешняе покрыва цела жывёл; знятая з забітай жывёлы скура.

Шкурамі таргаваць было лягчэй, чым кнігамі,— гэта адразу ж на сваёй скуры пачаў адчуваць Францыск Скарына. *А. Лойка.*

2. *звычайна са словамі «свая», «уласная». перан. Разм.* Пра жыццё, існаванне, стан чалавека.

[У атрадзе] пачыналі ўжо думаць, што .. [Грыцко] пакарыстаўся спадарожнай машынай, каб выратаваць сваю шкуру, уцячы. *Я. Скрыган.*

3. *Разм., лаянк.* Пра подлага, нізкага чалавека, які вызначаецца адмоўнымі якасцямі.

— Хацеў прымазацца, шкура,— зноў не стрымаўся невысокі. *У. Дамашэвіч.*

СКУРАНЫ // СКУРНЫ

Скураны. 1. Які мае адносіны да вырабу скур і да рэчаў са скуры.

З краю гарадка, на беразе рэчкі, некалькі ўжо год існаваў скураны заводзік. *К. Чорны.*

2. Зроблены, пашыты са скуры.

Густыя чорныя валасы тапырыліся над смуглым ілбом залатара, лезлі ў вочы, і ён перахопліваў, прыціскаў іх тонкім скурным раменьчыкам. *Л. Дайнека.*

Скурны. Які мае адносіны да верхняга покрыва цела чалавека і жывёлы.

Скурныя захворванні.

СЛЕПНУЦЬ // СЛЯПІЦЬ

Слёпнуць. Станавіцца сляпым; траціць здольнасць бачыць.

Гэта быў, бадай, самы шчаслівы дзень у яе жыцці. Дзеля яго можна было слепнуць над газаваю лямпай, недасынаць, каб толькі адчуць, што ты прынёс людзям карысць, што ты патрэбен ім. *С. Грахоўскі.*

Сляпіць. *каго-што.* 1. Пазбаўляць зроку, рабіць сляпым; пагаршаць зрок, псаваць вочы.

Твая дзяўчына пры кудзелі сляпіць не будзе ясных вочак. *Я. Купала.*

2. *1 і 2 ас. не ўжыв.* Асляпляць яркім, моцным святлом.

Не любіў ігумен срэбра і золата, што слепяць чалавека ў зямным жыцці. *Л. Дайнека.*

3. *1 і 2 ас. не ўжыв.* Перашкаджаць глядзець, бачыць, засыпаючы ці залепліваючы, засцілаючы чым-н. вочы.

Пад вечар разгуляўся буран. Вільготны снег сляпіў вочы. Хутка раслі гарбатыя сумёты. *В. Лукша.*

СЛІЗІСТЫ // СЛІЗКІ

Слізісты. Які мае адносіны да слізі, з'яўляецца сліззю; які выдзяляе слізь.

Асцюкаватая мякіна раніць слізістыя абалонкі поласці рота і можа прывесці да розных захворванняў жывёлы. *В. Сапуноў.*

Слізкі. 1. Такі, на якім цяжка ўтрымацца, устаяць, або які цяжка ўтрымаць; гладкі.

Мянтуз слізкі, цяжка яго рукамі ўзяць. *М. Лынькоў.*

2. *перан.* Ненадзейны, небяспечны; які мае ў сабе што-н. няпэўнае, двухсэнсавае.

Па застыглым твары Саладухі паўзе слізкая ўсмешка. *І. Шамякін.*

СЛОЎНІКАВЫ // СЛОЎНЫ

Слоўнікавы. 1. Які мае адносіны да складання і выдання слоўнікаў.

Не выклікае прэрэчання і структура слоўнікавых артыкулаў. Яна надзвычай простая, матэрыял падаецца прадумана, эканомна. *Полымя.*

2. Які мае адносіны да слоўнікавага саставу, лексікі.

Сінонім: лексічны.

Мова паэта, яго слоўнікавы запас у вершы «Адыходзячы з хаты» здзіўляюць сваім багаццем і сваёй разнастайнасцю. *Р. Бярозкін.*

Слоўны. Які мае адносіны да слова, складаецца са слоў; выказаны словамі.

Найлепшы твор — гэта той, які мае найбольшую ідэйную нагрузку пры найкарацейшым і найдасканалейшым слоўным выражэнні. *Я. Колас.*

СЛУЖАЧЫ // СЛУЖБОВЫ // СЛУЖЫВЫ / СЛУЖЫЛЫ

Служачы. Той, хто працуе па найму ў сферы разумовай ці фізічнай працы, звязанай не з вытворчасцю, а са сферай абслугі.

Сярод рабочых і служачых жанчыны складаюць 47 працэнтаў. *Звязда.*

Службóвы. Звязаны са службай; які мае адносіны да выканання абавязкаў па службе.

Гэткай вось раніцай ехаў я ў сваю вёску па неадкладных службовых справах. *М. Нікановіч.*

Служы́вы. *Уст.* Салдат, ваеннаслужачы.

— Здароў, служывы! — махнуў галавою Міця, ідучы водле фуры, зацярушанай ахапкаю сена, на якім ляжала бельгійская з крывою рукаяткаю вінтоўка. *В. Адамчык.*

Служы́лы. *Гіст.* Які знаходзіўся на службе; які атрымаў званне, чын не па спадчыне, а як узнагароду за дзяржаўную службу.

Равінскія былі старадаўнім служылым дваранскім родам. *Полымя.*

СЛЯЗІСТЫ // СЛЯЗЛІВЫ

Слязі́сты. Які выдзяляе слёзы; які хварэе на слёзацянэнне. Хутка ўсе пайшлі на работу, у барак засталіся толькі Федзя з маці ды старая сербка з сівай галавой і слязістымі вачыма. *В. Хомчанка.*

Слязлі́вы. 1. Які часта плача (пра чалавека); схільны да слёз.

Твары ў людзей прасветленыя, шмат хто выцірае вочы, не адна Ніна такая слязлівая. *Л. Арабей.*

2. Які выклікае жаласць, спачуванне.

Слязлівы расказ.

3. *Разм.* Напоўнены слязамі, са слязамі (пра вочы).

Кабыла павярнула галаву і зірнула сумнымі слязлівымі вачыма. *А. Чарнышэвіч.*

СЛЯПАК // СЛЯПЕНЬ

Сляпа́к. *Разм.* 1. Чалавек, які не заўважае чаго-н.; ашукваецца ў чым-н.

— Чым ён адрозніваецца ад Сядураў? Тым, што своечасова не перафарбаваўся? Слепакі! *М. Лобан.*

2. Тое, што і сляпень.

На тым востраве — непразлыжныя карчы, камары, куслівыя слепакі. Але ж і трава там у пояс. *І. Капыловіч.*

Сляпе́нь. Двухкрылае насякомае, самка якога жывіцца крывёю жывёлы і чалавека.

Мухі і сляпні не давалі спакою каню, атакуючы яго з усіх бакоў. *І. Мележ.*

СМАГЛЫ // СМУГЛЫ

Сма́глы. Перасохлы, сасмаглы (звычайна пра губы).

Лаянкі і пракляцці хацелі зрывацца са смаглых губ, але нема маўчалі яны. *З. Бядуля.*

Смуглы. Больш цёмнай афарбоўкі (пра скуру).
Смуглы твар яго пацямнеў яшчэ больш. *П. Рунец.*

СМАЛІСТЫ / СМАЛОВЫ // СМАЛЯНЫ / СМОЛЬНЫ

Смалісты. 1. Багаты смалою; у якім многа смалы.

Польмя зырка гарэла, прагна хапалася за сырую смалістую іглицу, якая спачатку густа дымілася, тлела, потым з трэскам успыхвала, як порах. *М. Лынькоў.*

2. Характэрны для смалы; насычаны пахам смалы.

Пах смалісты п'ю і не нап'юся. *П. Панчанка.*

Смаловы. Тое, што і смалісты.

Вецер пах вадою і смаловым настоем далёкіх і блізкіх бароў.

С. Грахоўскі.

Смаляны. 1. Які мае адносіны да смалы, уласцівы ёй.

Сасонкі ў заводскім парку выпусцілі бледна-зялёныя квонькія іголачкі, нападлі паветра стойкім смаляным водарам. *У. Шыцік.* || Які мае адносіны да здабычы ці атрымліваецца са смалы, прадуктаў яе перапрацоўкі. Апрача асноўнай прадукцыі — каніфолі і шкіпінару — завод будзе выпускаць смаляныя масла для гумавай прамысловасці. *Беларусь.*

2. Апрацаваны смалой; прасмолены.

Кончыўся прыгарад, потым была рэчка, на яе пясчаным безразе ляжалі, як вялікія рыбіны, чаўны і грэлі на сонцы свае смаляныя бакі. *Л. Гаўрылкін.*

3. Чорны і бліскучы (пра валасы).

Яна ведала, што накладная смаляная каса будзе віцца так, як захоча гаспадыня. *У. Караткевіч.*

Смольны. Тое, што і смалісты.

Горад .. сухі, выветраны на вятрах, смалісты, бо смольныя сцены шашаль не бярэ, бо як смаловы, то ўжо лічаць — вечны. *А. Лойка.*

СОТНІК // СОЦКІ

Сотнік. У дарэвалюцыйнай Расіі: афіцэрскі чын у казацкіх войсках, які адпавядаў чыну паручніка ў пяхоце.

Прыбег казацкі сотнік. *З. Бядуля.*

Соцкі. У дарэвалюцыйнай Расіі: выбарная асоба з сялян, якая дапамагала паліцыі падтрымліваць парадак у вёсках.

Ураднік, стражнік, соцкі і дзесяцкія ўзышлі на ганак папоўскага дома і пастукалі. *Я. Колас.*

СПАДЧЫНА // СПАДЧЫННАСЦЬ

Спадчына. 1. Маёмасць, якая пераходзіць каму-н. пасля смерці яе ўладальніка; тое, што пакінута папярэднікам у якой-н. галіне дзейнасці, справе.

Фарфоравыя талеркі, па-мастацку распісаныя, — спадчына пана Скірмунта — былі напоўнены закускамі. *А. Чарнышэвіч.*

2. З'явы культурнага жыцця, быту, якія ўспрыняты ад папярэдніх дзеячаў.

Авалоданне класічнай спадчынай мела важнае значэнне для развіцця самабытнага таленту Коласа. *Л. Фіглоўская.*

Спадчыннасць. 1. Сукупнасць прыродных асаблівасцей арганізма, атрыманых ад бацькоў ці папярэднікаў.

Гэтыя працы паказалі, што пад уплывам угнаенняў можна зменьваць і спадчыннасць расліны, зменьваць прыроду расліны.

Беларусь.

2. Тое, што і спадчына.

Уласнік гэтага пляца, паспеўшы зацвердзіцца ў правах спадчыннасці, падаў на ўласніка завода ў суд. *К. Чорны.*

СПЕКУЛЯНЦКІ // СПЕКУЛЯЦЫЙНЫ¹ / СПЕКУЛЯЦЫЙНЫ²

Спекулянткі. Які мае адносіны да спекулянта, спекуляцыі. Ад спекулянткай той зарплаты разбагацеў, раззалацеў.

П. Панчанка.

Спекуляцыйны¹. Які мае адносіны да спекуляцыі, заснаваны на спекуляцыі.

Удзельнікамі буйных спекуляцыйных аперацый з'яўляліся і прадстаўнікі мясцовых улад. *І. Саладкоў.*

Спекуляцыйны². У філасофіі: заснаваны на абстрактных разважаннях; адарваны ад вопыту і практыкі, разумова-абстрактны.

Спекуляцыйная філасофія.

СПРУЖЫНІСТЫ // СПРУЖЫННЫ // СПРУЖЫНОВЫ

Спружынiсты. Пругкі, як спружына; здольны спружыніць.

Адным кароткім спружынiстым рухам [вугор], як змяя, выслізне з вашых рук — і толькі яго і бачылі. *А. Матрунёнак.*

Спружынны. Які ідзе на выраб спружын; які мае спружыны, зроблены на спружынах (пра мэблю).

Дамы драўляныя, вялікія, на чатыры ды пяць пакояў, з мяккімі спружыннымі канапамі і крэсламі. *А. Русецкі.* || Які дзейнічае пры дапамозе спружыны. Спружынная жарліца — больш дасканалая і надзейная снасць. *А. Матрунёнак.*

Спружыновы. Які дзейнічае пры дапамозе спружын.

Спружыновая барана.

СТАБІЛІЗАВАНЫ // СТАБІЛІЗАЦЫЙНЫ

Стабілізаваны. Зроблены стабільным, устойлівым.

Стабілізаваны ўчастак фронту.

Стабілізацыйны. Які мае адносіны да стабілізацыі, накіраваны на захаванне ці дасягненне раўнавагі.

Стабілізацыйныя гандлёвыя пагадненні.

СТАЖОРКА // СТАЖЫРОЎКА

Стажорка. Жанчына, якая праходзіць стажыроўку.

Танклявы дзявочы галасок нешта намагаўся яму загадваць.

Гэта крычала Дашына стажорка, свінарка з суседняга саўгаса.

В. Хомчанка.

Стажыроўка. 1. Праходжанне выпрабавальнага тэрміну перад залічэннем на работу.

Прыглядаўся да калегі, выпытваў розныя дробязі, і калі рашыў, што стажыроўку паспяхова прайшоў, выехаў у злучэнне.

А. Алешка.

2. Праходжанне навучэнцамі вытворчай практыкі для набыцця вопыту і авалодання спецыяльнасцю.

Штосьці падобнае Чарняхоўскі адчуваў у Бабруйску, прыехаўшы туды з Акадэміі на стажыроўку. *І. Мележ.*

СТАЛАГМІТ // СТАЛАКТЫТ // СТАМАТЫТ

Сталагміт. Канічны вапнавы нарост на дне пячоры, утвораны кроплямі вады з растваранай у ёй вапнаю.

А на падлозе пячоры вырастаюць вапнавыя слупкі — сталагміты. *У. Мезенцаў.*

Сталактыт. Канічны вапнавы нарост на верхняй частцы ўнутры пячоры, утвораны кроплямі вады з растваранай у ёй вапнаю.

Ледзяшы-сталактыты ружовае солі ў падземеллі чамусьці нагадвалі мне позні сок на бярозах. *М. Аўрамчык.*

Стаматыт. Запаленне слізістай абалонкі поласці рота.

Пры захворванні інфекцыйным стаматытам ужываем белы стрэптацыд. *С. Лайшук.*

СТАМЛЕННЕ // СТАМЛЯЛЬНАСЦЬ // СТОМА // СТОМЛЕНАСЦЬ

Стамлённе. Страта сіл; зморанасць, стома.

Свежа стала на зямлі; лёгкае стамленне ахапіла ўсё цела.

А. Чарнышэвіч.

Стамляльнасць. Схільнасць да хуткага стамлення.

Збядненне арганізма чалавека фосфарам прыводзіць да па-

ніжэння працаздольнасці, сямляльнасці, нервовасці, раздражняльнасці. *Хімія.*

Стома. Аслабленне сіл, зморанасць ад цяжкай работы ці якога-н. занятку.

Зараз ён быў у нейкім забыцці ад нечалавечай стомы. *І. Ме леж.*

Стомленасць. 1. Абясціленне, зморанасць; бясцілле.

Адчуваючы вялікую млявасць і моцную стомленасць, мы выбраліся на край лесу і разораю між аўса рушылі ў цёмнае анямелае поле. *В. Адамчык.*

2. Спец. Змяненне механічных і фізічных уласцівасцей матэрыялу пад уздзеяннем напружання і дэфармацыі.

Стомленасць металу.

СТАНІЦА // СТАНЦЫЯ

Станіца. Вялікае казацкае сяло на Доне, Кубані і ў некаторых іншых абласцях.

Дзень, што перагарэў на вачах і асыпаўся попелам за станіцаю ў стэпе, выдаўся, можа, занадта ўжо спякотны і для поўдня краіны. *І. Чыгрынаў.*

Станцыя. 1. Пункт астаноўкі чыгуначных паяздоў, якія курсуюць па пэўнаму маршруту.

Яны ішлі на станцыю, але не па дарозе, а праз сасновы лясок, што рос астраўком паміж мястэчкам і чыгункай. *І. Чыгрынаў.*

2. Спецыяльная ўстанова, якая абслугоўвае ў якіх-н. адносінах насельніцтва, арганізацыі раёна і інш.

Лодачная станцыя. Тэлефонная станцыя. Станцыя юных натуралістаў.

СТАНІЧНЫ // СТАНЦЫЙНЫ

Станічны. Які мае адносіны да станіцы, характэрны для яе.

Са станічнага парку, які пачынаўся адразу па той бок вуліцы, улівалася ў пакой, затапляючы яго да краёў, музыка. *І. Чыгрынаў.*

Станцыйны. Які мае адносіны да чыгуначнай станцыі, характэрны для яе.

Максім глянуў на станцыйны гадзіннік — да цягніка заставалася трохі больш за дзесяць хвілін. *І. Чыгрынаў.*

СТАНКОВЫ // СТАНОЧНЫ

Станковы. 1. Які ўмацаваны на станку — на металічнай аснове, лафеце.

З вокнаў, з дахаў вялікіх і малых прыстанцыйных будынкаў касілі станковыя кулямёты. *А. Капусцін.*

2. Які мае адносіны да твораў мастацтва, створаных на станку — прыстасаванню для ўмацавання палатна.

Акрамя кніжнай графікі, пачынаючы з XVI ст. [на Беларусі] развіваецца станковая. *В. Шматаў.*

Станочны. Які мае адносіны да станка для апрацоўкі якіх-н. матэрыялаў (металу, драўніны і г. д.).

Станочнае абсталяванне. Аўтаматычныя станочныя лініі.

СТАНЧЫЦЬ // СТАНЧЭЦЬ

Станчыць. *што.* Зрабіць вельмі тонкім, танчэй, чым трэба. Станчыць нітку. Станчыць вярхоўку.

Станчэць. Стаць вельмі тонкім.

Рукі зусім станчэлі пасля хваробы.

СТАРАННЫ // СТАРАЦЕЛЬСКИ

Старанны. Які адносіцца да работы, справы са стараннем; дбайны.

Сінонім: руплівы.

Ён меў выдатныя здольнасці і быў незвычайна старанны. *Я. Колас.*

Старацельскі. Які мае адносіны да старацеля — чалавека, што займаецца саматужнай здабычай золата.

Чым ён толькі не займаўся на сваім вяку! Спачатку працаваў у лесе, на шахце, быў рыбаком, паспрабаваў і старацельскі занятак, але грошай вялікіх не нажыў. *ЛіМ.*

СТАРТЭР // СТАТАР

Стартэр. 1. Той, хто дае сігнал старту — пачатку спартыўных спаборніцтваў

Раздаўся выстрал судзі-стартэра, і група красменаў памкнулася наперад. *Беларусь.*

2. Прыстасаванне для пуску ў ход рухавікоў унутранага згарання.

Асцярожным рухам нагі націснуў на стартэр. Матор загуў роўна, прыглушана. *А. Шашкоў.*

Статар. *Спец.* Нерухомая частка электрычнай машыны (генератара, рухавіка і пад.).

На статары — нерухомай аснове генератара — у такіх жа пазах размешчана абмотка. *П. Рунец.*

СТАРШЫ // СТАРЭЙШЫ // СТАРЭЧЫ

Старшы. 1. Вышэйшы па званню, пасадзе, службоваму становішчу.

Колышаў ужо сам сабой як бы стаў іх камандзірам. Ён быў сярод іх старшы па званні, і ўсе, нават сержант, камандзір аддзялення, чакалі яго каманд. *І. Мележ.*

2. Той, хто стаіць на чале якой-н. групы людзей; начальнік.

Выйшаў нарад пагранічнікаў, прыпыніўся і, пад каманду старшага, з вінтоўкамі на плячах, пашыбаваў па беразе абводнага канала крэпасці, гулка адбіваючы крок. *М. Лупсякоў.*

3. Больш блізкі да выпуску, да завяршэння вучобы (звычайна пра клас, курс).

Вучні старшых класаў рабілі кармушкі для птушак, шпакоўні. *Беларусь.*

Старэйшы. 1. Той, якому больш гадоў у параўнанні з кім-н.; самы дарослы сярод каго-н.

Маці заўсёды патрабавала ад нас гаварыць праўду, не ашукваць, не крыўдзіць слабых, паважаць старэйшых. *У. Дамашэвіч.*

2. Які даўно існуе, узнік, утварыўся.

Добрушскі цэлюлозна-папяровы камбінат «Герой працы» — старэйшае прадпрыемства Беларусі. *ЛіМ.* || Які даўно займаецца чым-н.; вопытны, спрактыкаваны. П'ер Паола Пазаліні — старэйшы майстар італьянскага кіно. *Маладосць.*

Старэчы. Які мае адносіны да старога, характэрны для яго.

Бабка не спіць. Яна проста думае свае старэчыя думкі, сухія, як і сама старасць, простыя, як і ўсё жыццё яе, нецікавыя, як і яе доля. *Я. Колас.*

СТАРШЫНА // СТАРШЫНЯ

Старшына. Старшае званне малодшага каманднага саставу былой Савецкай Арміі.

Заўжды абавязкова ёсць знаёмыя ў нас — ці то лекар, ці то повар, ці то ротны старшыня. *П. Панчанка.*

Старшыня. Кіраўнік пасяджэння, сходу, арганізацыі, установы і інш.

Калгасны старшыня чымсьці нагадваў былога вайсковага старшыню: таксама ўмеў прынукаць да працы. *А. Асіпенка.*

СТАРЫЦЬ // СТАРЭЦЬ

Старыць. каго-што. Рабіць больш старым, падобным на старога.

Сур'эзнасць старыць малады твар. *Л. Калюга.*

Старэць. 1. Станавіцца старым ці больш старым.

— Настаўнікі старэюць, вучні сталеюць. Усё як трэба. *В. Ка-рамазаў.*

2. Станавіцца ўстарэлым.

Лепшае з тае творчае спадчыны, якую пакінуў Андрэй Александровіч, не старэе. *А. Званак.*

СТАТУС // СТАТУТ

Стáтус. У міжнародным праве: становішча, стан.

Вілейка, якая атрымала статус павятовага горада ў 1796 годзе, на працягу ўсяго XIX стагоддзя была невялікім горадам са слаба развітой эканоміякай. *Звязда.*

Стáтут. Звод палажэнняў, якія вызначаюць структуру, прыныпы і парадак дзейнасці якой-н. арганізацыі, установы; парадак выканання, прымянення чаго-н.

У школьнікаў ёсць свой участак і свой статут, свой брыгадзір і свая зарплата. *Маладосць.*

СТАТЫСТЫЧНЫ // СТАТЫЧНЫ

Статысты́чны. Які ажыццяўляе колькасны ўлік у якой-н. галіне народнай гаспадаркі, грамадскім жыцці.

Шырока скарыстаны даведачны і статыстычны матэрыял, які дае поўнае ўяўленне пра колькасць розных звёнаў Саветаў і іх органаў. *Полымя.*

Статы́чны. Звязаны са станам раўнавагі, спакою, нерухомасці — у якім няма руху, дзеяння, развіцця; проціл. дынамічны.

Янка Купала дасканала ўмеў перадаваць праз карціны прыроды плыннасць часу. Такім чынам, пейзаж у Купалы не статычны, а дзейсны і дынамічны элемент. *Р. Шкраба.*

СТВАЛАВАТЫ // СТВАЛАВЫ // СТВАЛІСТЫ // СТВАЛОВЫ // СТВОЛЬНЫ

Ствалава́ты. Падобны на ствол, цвёрды (пра расліны).

Ствалаватае сцябло.

Ствалавы́. Які мае адносіны да ствала (пра дрэвы, агнястрэльную зброю).

Ствалавая частка сасны. Ствалавы канал вінтоўкі.

Ствалі́сты. Які мае шмат ствалоў (пра дрэва, куст).

Ствалісты граб.

Ствало́вы. 1. Тое, што і ствалавы.

Стваловая драўніна. Стваловая частка зброі.

2. у знач. наз. Той, хто кіруе спускавым механізмам у шахце. Яго брат працуе ў шахце стваловым.

Ствóльны. Які мае адносіны да ствала (пра агнястрэльную зброю).

Ствольная каробка. Ствольныя нарэзы.

СТРАКАТАЦЬ // СТРАКАЦЕЦЬ // СТРАКАЦІЦЬ

Страка́таць. Утвараць строкат (пра некаторых насякомых, птушак).

Стракаталі конікі, густа і моцна пахла падсохлымі краскамі, аж кружылася галава ад гэтага духавітага настою. *Л. Левановіч.* || Утвараць рэзкія кароткія і частыя гукі (пра матор, кулямёт і пад.). Поле поўніцца жыццём — спорна і дробна стракоча жня-ярка. *І. Мележ.*

Страка́цець. 1. Вылучацца сваёй стракатасцю; пярэціцца; здавацца стракатым, рознакаляровым.

Імшары стракацяць рознакаляровымі сыраежкамі, бабкамі, падасінавікамі. *Б. Сачанка.*

2. *перан.* Змяшчаць шмат чаго-н. аднароднага, што часта паўтараецца.

Таўбін любіў ужываць словы-абрубкі, яго юныя вершы часамі стракацелі іншамоўнымі слоўцамі. *С. Шушкевіч.*

Страка́ціць. *што.* Рабіць стракатым, надаваць стракаты выгляд.

Скрозь лісце бярозы, пад якой сядзела Зоя, прасочвалася мяккае святло і стракаціла зямлю, лаўку, Зоіны рукі, сукенку. *А. Пальчэйскі.*

СТРАЛЕЦКІ // СТРАЛКОВЫ

Стралéцкі. Які мае адносіны да стральцоў — ваеннаслужачых асобага пастаяннага войска ў Рускай дзяржаве XVI — пачатку XVIII ст.

Прымаліся меры па ўмацаванню ваенных сіл: былі павялічаны пастаянныя стралецкія войскі, былі сфарміраваны конныя і пешыя палкі, навучаныя іншаземцамі. *Гісторыя сярэдніх вякоў.*

Стралковы. 1. Які мае адносіны да стралкоў; сфарміраваны са стралкоў.

Стралковы полк выгрузілі на невялікай станцыі, назву якой ніхто не ведаў. *І. Навуменка.*

2. Які мае адносіны да стральбы з агнястрэльнай зброі, звязаны з такой стральбой.

Болей вобмацкам, чым што-небудзь бачачы, байцы скраблі ў цемры лапаткамі — капалі траншэю, каб злучыць яе стралковыя ячэйкі. *В. Быкаў.*

СТРАЛЬБА // СТРАЛЯЊІНА // СТРЭЛЬБА

Стральба́. Выстралы, а таксама гукі ад іх.

За мястэчкам стральба чутна была да самай раніцы. *К. Чорны.* || Вучэбныя, трэніровачныя заняткі, у час якіх страляюць па цэлях. Гэты выпадак здарыўся, калі я быў ваенным лётчыкам. Мы займаліся тады стральбой па наземных цэлях. *В. Хомчанка.*

Страляі́на. Частая стральба з многіх ружжаў, гармат і пад.

Ішлі б, можа, далей, ды на ўзгорку, з якога ва ўсе бакі адкрываліся палі, жыта і жыта, спелае, сумнае ў гэтую пару без людзей, жаночых белых хусцінак, данеслася страляіна. *В. Карамазаў.*

Стрэ́льба. Ручная агнястрэльная зброя з доўгім ствалом.

Заціснуў дзед стрэльбу між ног, адрэзаў гамёлку хлеба і сала і сілкуецца. *Я. Колас.*

СТРУКАВАТЫ // СТРУКАВЫ / СТРУКОВЫ

Струкава́ты. 1. Які мае шмат струкоў.

Струкаваты гарох. Струкаватая фасоля.

2. *Разм.* Кучаравы (пра шэрсць, пра валасы чалавека).

Адкінуліся дзверцы і выткнулася белавалосая струкаватая галава шафёра, яшчэ зусім маладога хлопца. *І. Пташнікаў.*

Стру́кавы. Са струкамі, у струках; з зярнятамі ў струках.

Струкавыя культуры.

Струкóвы. Тое, што і ст р у к а в ы.

Струковая расліна.

СТРУКТУРА // СТРУКТУРНАСЦЬ

Структу́ра. Узаемнае размяшчэнне і сувязь састаўных частак, элементаў чаго-н., якія забяспечваюць цэласнасць.

Сінонім: будова.

Усё большая колькасць прадпрыемстваў пераходзіць на бяспэчывую структуру. *Маладосць.*

Структу́рнасць. Наяўнасць пэўнай структуры ў чым-н.

Многія намагалі на тое, каб як мага больш пасеяць канюшыны, бо гэта не толькі добры корм, але і самы лепшы метад палепшання структурнасці глебы. *А. Кулакоўскі.*

СТРЭЛАЧНЫ // СТРЭЛКАВЫ

Стрэлачны. 1. Які мае адносіны да стрэлкі ў розных вымяральных прыборах.

Стрэлачны гадзіннік. Стрэлачны манометр.

2. Які мае адносіны да стрэлкі на чыгунцы.

Стрэлачны пост. Стрэлачны рычаг.

Стрэлкавы. Які даў, пусціў стрэлку — бязлістае тонкае сцябло з суквеццем (пра расліны).

Стрэлкавы куст цыбулі. Стрэлкавы часнок.

СТУПА // СТУПЕНЬ // СТУПНЯ

Ступа́. Тэмп руху пры хадзьбе, яздзе на кані.

Сінонімы: поступ, паходка.

Раман запрог каня, палажыў на драбінкі плуг і мернаю ступою паехаў паўскрай яру. *Я. Колас.*

Ступе́нь. 1. Гарызантальны выступ лесвіцы, на які ступаюць пры пад'ёме ці спуску.

Сінонімы: ступенька, прыступка.

Сесія ў самым разгары. Студэнты чытаюць як ніколі раней. Чытаюць усюды: дома, у бібліятэках, у аўдыторыях, на калідорах каля акон, нават на ступенях лесвіцы — перад заходам на экзамен. *ЛіМ.*

2. *перан.* Этап у развіцці, здзяйсненні чаго-н.

Ступень развіцця грамадства не бывае аднолькавай для розных краін.

Ступня́. Ніжняя частка нагі ад шчыкалаткі ўніз.

Ён пераступіў з нагі на нагу: ступні балелі, саднелі, заходзіліся ад сцюжы, але цяпер ён не зважаў на іх. *В. Быкаў.*

СТЭРЫЛІЗАЦЫЯ // СТЭРЫЛЬНАСЦЬ

Стэрыліза́цыя. Знішчэнне мікраарганізмаў кіпячэннем, праграваннем, уздзеяннем хімічных рэчываў і г. д.

Сінонім: абеззаражванне.

Мала куды ідзе аперацыйная сястра з біксаю, можа нясе інструмент у стэрылізацыю, ды мала яшчэ што можна рабіць пасля аперацыі. *Л. Арабей.*

Стэры́льнасць. Адсутнасць на чым-н. мікраарганізмаў.

Не маючы ўяўлення аб мікробах, стэрыльнасці, дэзінфекцыі, прымяняючы самыя розныя брудныя інструменты, яны [знахары] калечаць сваіх пацыентаў, а то і зусім прыводзяць да гібелі. *Пытанні рэлігіі і атэізму.*

СУБ'ЕКТЫВІСЦКІ // СУБ'ЕКТЫЎНЫ

Суб'ектыві́сцкі. Які мае адносіны да суб'ектывіста, суб'ектывізму — ідэалістычнага напрамку ў філасофіі, які сцвярджае, што развіццё грамадства вызначаецца не аб'ектыўнымі закана-

мернасцямі, а суб'ектыўнымі фактарамі — воляй, жаданнямі, імкненнямі пэўных асоб.

Усе суб'ектывісцкія тэорыі мастацтва адрываюць творчую дзейнасць пісьменніка ад аб'ектыўнай рэчаіснасці, ігнаруюць грамадскую прыроду мастацкага мыслення. *Полымя.*

Суб'ектыўны. Які мае адносіны да суб'екта, чалавека, да яго асобы, дзеяння, паводзін; пазбаўлены аб'ектыўнасці, аднабачковы.

Лірычнае «я», здаецца, па-ранейшаму густа засеяла творы паэта, але яно не заўсёды выказвала суб'ектыўнае ўспрыманне свету. *М. Арочка.*

СУБСТАНТЫВАВАНЫ // СУБСТАНТЫЎНЫ

Субстантываваны. У мовазнаўстве: які перайшоў у катэгорыю назоўнікаў.

Субстантываваныя словы выступаюць у сказе ў той жа сінтаксічнай функцыі, што і назоўнікі.

Субстантыўны. У мовазнаўстве: 1. Такі, у якім галоўным словам з'яўляецца назоўнік.

Аўтары твораў па-рознаму ўводзяць субстантыўныя перыфразы ў моўнае палатно. *Г. Малажай.*

2. Які выступае ў ролі назоўніка.

Субстантыўны прыметнік. Субстантыўныя словы.

СУДЗЕЙСКІ // СУДОВЫ

Судзейскі. 1. Які мае адносіны да суддзі — службовай асобы ў органах суда.

Патраціўшы дзесяць тысяч долараў на набыццё судзейскай пасады, [Грынфілд] хацеў як мага хутчэй вярнуць назад патрачаныя грошы. *М. Лынькоў.*

2. *Уст.* Які служыць у судзе, судовым апарате.

Гэты знак з'явіўся на кожным гузіку форменнага мундзіра судзейскіх чыноўнікаў. *Г. Кісялёў.*

Судовы. 1. Які мае адносіны да суда.

— Я не веру, што Іван Мікалаевіч мог зрабіць гэта. Паверу наконт многіх, але наконт яго — ніколі. Тут відавочна судовая памылка. У ёй разбяруцца. *У. Караткевіч.*

2. Які мае адносіны да судаводства — разгляду крымінальных і грамадзянскіх спраў у судзе.

Вядома, што ў судовых працэсах памешчыкаў з сялянамі Багушэвіч заўсёды абараняў інтарэсы сялян. *М. Ларчанка.*

СУКЕНКА // СУКОНКА

Сукéнка. Жаночае адзенне, верхняя частка якога, што адпавядае кофце, складае адзінае цэлае з ніжняй часткай, якая адпавядае спадніцы.

Сінонім: плацце.

На Лёдзі была новая, з залацістым зіхценнем муравая сукенка. *У. Карнаў.*

Сукóнка. 1. Абрэзак сукна ці іншай шарсцяной тканіны для чысткі, націрання чаго-н.

Свідзерскі знайшоў на кватэры начальніка станцыі шчотку і доўга шоргаў ёю па чаравіках, потым драіў яшчэ і суконкай. *В. Хомчанка.*

2. Суконная ануча.

[Пракоп] рашуча падымаецца з пасцелі, запальвае газоўку Абуваецца. Накручвае на ногі суконкі, надзявае лепшыя боты. *Я Колас.*

СУМАВЫ // СУМАРНЫ

Сúмавы. Спец. Які характарызуе што-н. з боку вартасці, грашовай сумы.

Сумавыя паказчыкі выканання плана ўвогуле былі даволі высокія, што сведчыла аб паспяховым ажыццяўленні пастаўленых задач. *Звязда.*

Сумáрны. Кніжн. 1. Які атрыманы ў выніку складання, з'яўляецца агульнай сумай чаго-н.

Сумарны расход вады на патрэбы прамысловасці цяпер перавышае расход яе на бытавыя патрэбы. *Звязда.*

2. Не канкрэтызаваны, абагульнены.

Коласаўскі селянін — асоба даволі ўстойлівая, надзеленая пэўнымі псіхалагічнымі рысамі, рэальнымі прыкметамі характару, — з'яўляецца ўсё ж героем сумарным. *І Навуменка.*

СУМЕЦЦА // СУМЕЦЬ

Сумéцца. Збянтэжыцца; разгубіцца.

З непрывычкі кіраваць гэтакім вялікім сходам чалавек спачатку сумеўся. *К. Чорны.*

Сумéць. звычайна з інф. Здолець, змагчы што-н зрабіць, ажыццявіць.

Ваганаў так сумеў паставіць свае гарматы і так спрытна мяняў іх месцы, што агонь праціўніка не рабіў ніякай шкоды. *Я Колас*

СУМЛЕННАСЦЬ // СУМЛЕННЕ // СУМНЕННЕ

Сумлённасць. Сумленныя паводзіны, сумленныя адносіны да каго-чаго-н.; чэснасць; праўдзівасць.

Прыемна было адвесці душу з блізкім чалавекам, у сумленнасці якога не было сумненняў. *І. Новікаў.*

Сумлённе. Маральная ацэнка сваіх дзеянняў і ўчынкаў на аснове разумення абавязку перад грамадствам, радзімай, калектывам, сям'ёй.

Шчырая душа, чалавечае глыбокае сумленне, спакойная працавітасць — былі яе натурай. *К. Чорны.*

Сумнённе. Няўпэўненасць у праўдзівасці, магчымасці чаго-н.; адсутнасць веры ў каго-н.; упэўненасці ў чым-н.

Няма сумнення, што выявіцца нямала новых помнікаў беларускай гісторыі і культуры, якія заслугоўваюць увагі патомкаў і павінны быць пастаўлены пад ахову дзяржавы. *П. Глебка.*

СУМЯШЧАЛЬНАСЦЬ // СУМЯШЧАЛЬНІЦТВА

Сумяшчальнасць. Здольнасць, магчымасць сумяшчацца.

Характэрным для выказванняў ідэалагічных абаронцаў капіталізму з'яўляецца сцверджанне аб сумяшчальніцтве навукі і рэлігіі. *В. Кавалгін.*

Сумяшчальніцтва. Выкананне работы на якой-н. платнай садзе адначасова з асноўнай работай.

Сярод мастацкіх кіраўнікоў самадзейнасці ўкаранілася заганная практыка сумяшчальніцтва. *Маладосць.*

СУПОЛЬНІЦКІ // СУПОЛЬНЫ

Супольніцкі. Які мае адносіны да супольніка — саўдзельніка, хаўрусніка ў якіх-н. непрыгожых справах, злачынстве.

Супольніцкія інтарэсы. Супольніцкая змова.

Супольны. Агульны, сумесны.

Тады якраз пачыналіся першыя крокі супольнай працы. *І. Грамовіч.*

СУПЯРЭЧЛІВАСЦЬ // СУПЯРЭЧНАСЦЬ

Супярэчлівасць. Наяўнасць супярэчнасцей у чым-н.

Праз увесь раман адчуваеш гэтую супярэчлівасць. *У. Юрэвіч.*

Супярэчнасць. 1. Становішча, пры якім адно выключае другое, не сумяшчальнае з ім, процілеглае яму; неадпаведнасць, няўзгодненасць.

Для нас важным з'яўляецца не толькі самі супярэчнасці твораў Бядулі, а асноўны сэнс гэтых супярэчнасцей. *В. Каваленка.*

2. звычайна мн. У філасофіі: адносіны процілегласцей, уласцівых прадметам і з'явам прыроды і грамадства.

Максім Танк даў праўдзівую ацэнку тым супярэчнасцям, якія рэвалюцыянізіравалі рыбацкія вёскі, улавіў сутнасць сацыяльнага канфлікту. *У. Калеснік.*

СУСЕДНІ // СУСЕДСКІ

Суседні. Які знаходзіцца, размяшчаецца побач, паблізу, па суседству.

Увосень школа памагала суседняму калгасу на ўборцы агарода. *І. Грамовіч.*

Суседскі. 1. Які мае адносіны да суседа, належыць яму.

Я павярнуў да старшынёвага дома, не дайшоў да яго, спыніўся перад суседскім свірнам. *В. Кармазаў.*

2. Які жыве па суседству.

Пасля жніва або пасля ўкосу канюшыны суседскія хлапчукі пускалі на свае загоны коней. *А. Кулакоўскі.*

СУЦЕШЫЦЬ // СУЦІШЫЦЬ

Суцешыць. каго-што. Спачуваннем, угаворамі аблягчыць чыё-н. гора, перажыванне, заспакоіць; парадаваць, абрадаваць каго-н.

У самыя змрочныя, цяжкія часы маці не траціла надзеі на лепшае, умела і суцешыць і натхніць. *Б. Сачанка.*

Суцішыць. каго-што. 1. Супакоіць— уціхамірыць, утаймаваць.

Грамыка суцішыў моладзь і аб'явіў пачатак канцэрта. *І. Дуброўскі.*

2. Паменшыць, змякчыць, зрабіць менш адчувальным.

Пятро стагнаў— яна пшчотна гладзіла яго рукі, шчокі, быццам хацела гэтак суцішыць боль. *І. Шамякін.*

СУШЫЦЬ // СУШЭЦЬ

Сушыць. каго-што. Высушваць, прасушваць; рабіць сухім.

Гады два валялася на нашым двары разбітая трохтонка. Мачылі яе ўсе дажджы, абдзімалі ўсе вятры і сушылі ўсе сонцы. *Я. Скрыган.*

Сушэць. Высыхаць, падсыхаць; станавіцца больш сухім.

Падзьмула з поўначы здаровым халадком. Зямля сушэла, пакрывалася цвёрдаю скарынкаю. *Я. Колас.*

СХЕМАТЫЗМ // СХЕМАТЫЧНАСЦЬ

Схематызм. Спрошчанасць, трафарэтнасць у чым-н.

Акцёры, якія стаялі на рэалістычных пазіцыях, змагаліся супроць фармалізму і схематызму. *Беларусь.*

Схематычнасць. Спрошчаная перадача, апісанне чаго-н.

У вобразах К. Чорнага няма схематычнасці. *Польмя.*

СЦЭНАРНЫ // СЦЭНІЧНЫ

Сцэнарны. Які мае адносіны да сцэнарыя; звязаны са стварэннем кінасцэнарыяў.

Ён толькі што закончыў работу над сцэнарным варыянтам свайго твора, а таму і сам працягваў жыць жыццём сваіх герояў. *ЛіМ.*

Сцэнічны. Звязаны з тэатральнай дзейнасцю; які мае адносіны да паказу на сцэне; характэрны для сцэны; прыняты на сцэне.

На працягу трох гадзін сцэнічнага жыцця Несцеркі не змаўкае ў глядзельнай зале смех. *Польмя.*

СЦЯБЛІНІСТЫ // СЦЯБЛІСТЫ // СЦЯБЛОВЫ

Сцябліністы. Які мае сцябло, сцябліну.

Ён .. сышоў з зарослай сцежачкі, па якой, мусіць, даўно ніхто не хадзіў, якую і так цяжка было пазнаць між сцябліністага смарганцу, між сухога галля. *Я. Сіпакоў.*

Сцяблісты. З вялікім сцяблом ці з вялікай колькасцю сцёблаў.

Лён доўга стаяў там на покуці — высокі, сцяблісты, жоўты, як воск. *В. Палгаран.*

Сцябловы. Які мае адносіны да сцябла; размешчаны на сцябле; са сцяблом.

Сцябловыя парасткі. Сцябловыя вузлы.

СЫВАРАТКА // СЫРОВАТКА

Сываратка. Спец. Лячэбны прэпарат: вадкасць з крыві і лімфы.

Дзейнасць сэрца была падтрымана. Але ці надоўга? Ён увёў сываратку і пачаў чакаць. *І. Шамякін.*

Сыроўатка. Вадкі адстой кісллага малака ці адтопленанага твару.

Старая яшчэ карміла парасят на двары, стаяла, трымаючы чыгунок у руках, і пакрысе падлівала ў карытца сыроўаткі. *Польмя.*

СЫРКОВЫ // СЫРНЫ // СЫРЦОВЫ

Сырковы. Які мае адносіны да сырка.

Сырковая маса.

Сырны. Які мае адносіны да сыру.

Сырны пах.

Сырцовы. Які мае адносіны да сырцу — не да канца вырабленага ці не ачышчанага прадукту.

Байніцы, прыступкі лесвіц, аркі — усё зроблена з сырцовай цэгля, пашчэрбленай ужо часам. *В. Іпатава.*

СЫТНЫ // СЫТЫ

Сытны. Які добра насычае; пажыўны.

Чырвоны, распараны сном, духатою і сытным абедам, Шалыта выйшаў з-за шырмы ў расхрыстанай сарочцы, з касматымі грудзьмі, босы. *І. Дуброўскі.* || Заможны, без нястач; не бедны на яду. Шаліма ва ўсіх дэталях ведае гісторыю свайго суседа: заможны сваяк зычыў яму сытнае жыццё. *Б. Мікуліч.*

Сыты. 1. Які поўнаасцю задаволіўся; які не адчувае голаду.

А як вяртаўся важна статак! Сказаў, напэўна, не хвалько, што сыты ўсе і ёсць дастатак, калі вядзецца малако. *С. Гаўрусёў.*

2. Разм. Добра ўкормлены, тлусты.

Лукаш ехаў на фурманцы, правіў коньмі. Сытыя коні беглі хутка і радасна — вырваліся на прастору. *В. Іпатава.*

СЫЦЕЦЬ // СЫЦІЦЬ

Сыцець. Станавіцца сытым — укормленым, тлустым.

А ў паўночных малых народаў, калі выбіралі сабе кіраўніка, то праз год узважвалі — пацяжэў хоць на кілаграм, здымалі: значыцца, думаць, клапаціцца пра іншых перастаў, таму і сыцее. *Б. Сачанка.*

Сыціць. што. Падсалоджваць ваду, квас і інш. мёдам; разбаўляць мёд вадою; настойваць мёд на чым-н.

Сыціць квас.

СЫЧАЦЬ // СЫЧЭЦЬ

Сычаць. Разм. Станавіцца сытым; сыцець.

І ёсць жа прыказка такая: «Кляні ты пана — пан сычае!»
Я. Колас.

Сычэць *Ўтвараць глухія гукі, якія нагадваюць працяжнае вымаўленне гука «с».*

Гусак вьцягвае шыю, грозна сычыць на хлопчыка: не падыходзь да малых гусянят.

СЯДЗІБА // СЯЛІБА

Сядзіба. Жылыя і гаспадарчыя пабудовы разам з садам, агародам (звычайна ў сельскай мясцовасці).

Тое, што яшчэ здаля звярнула на сябе іх увагу, зблізку аказалася нейкай будынінай — ускраіннай сядзібай вёскі або якім хутарам. *В. Быкаў.*

Няправільна. Каля вёскі Қойтава Віцебскага раёна ёсць сядзіба (трэба: сяліба) Здраўнева. Яна звязана з імем выдатнага рускага мастака Рэпіна. Тут на маляўнічым беразе Заходняй Дзвіны мастак жыў з 1892 па 1900 год. *Полымя.*

Сяліба. Невялікі населены пункт у сельскай мясцовасці.

Яна сустрэла яго пад крайняю ад Вуглоў ліпай, у самым далёкім кутку сялібы. *Я. Брыль.*

Няправільна. Калі герой намерваецца падпаліць сялібу (трэба: сядзібу) аб'ездчыка, у чытача ўзнікае ўяўленне аб ім як аб чалавеку, у якога стыхійныя інстынкты ў часы глыбокага ўзбуджэння могуць узяць верх над свядомасцю. *Д. Гальмакоў.*

СЯДОК // СЯДУН / СЯДУРА

Сядок. 1. Коннік, верхавы; той, хто едзе на матацыкле, веласіпедзе.

Праз якую хвіліну два ці тры матацыклы ўжо кульнуліся ў канаву, адзін стаяў на сярэдзіне, пакінуты седакамі, толькі задні, спрытна завярнуўшыся, паімчаў па дарозе ўгору. *В. Быкаў.*

2. Той, хто едзе ў якой-н. павозцы, санях, карэце.

Карэта рушыла. Сядок усміхнуўся, прыкрыў ногі .. і адхінуў фіранку са слюдзянога акенца. *У. Караткевіч.*

Сядун. *Разм.* Нерухавы, пасіўны, бяздзейны чалавек; дамасед.

Прырода быццам знарок імкнулася ва ўсім падкрэсліць непадобнасць Мішы да Гены. Калі Гена рухавы, імклівы, дык Міша сядун. Любіць чытаць і за кніжкай можа прабавіцца цэлы дзень. *А. Марціновіч.*

Сядура. *Разм.* Тое, што і сядун.

Гэтае мясцовае слова «сядура», распаўсюджанае сярод сельніцтва Қалінаўшчыны, Злобін нярэдка ўжываў, калі гаварыў пра якога-небудзь чалавека-маруду. *М. Ткачоў.*

ТАЕМНЫ // ТАЙНЫ // ТАЯМНІЧЫ

Таёмны. 1. Скрыты, невядомы, непрыкметны для іншых.

Калі б толькі Альміна ведала, што сваімі словамі ў каторы раз дакранаецца ў маёй душы да таго таемнага і балючага, пра што нікому не гаварыў і не мог сказаць. *В. Гігевіч.*

2. Загадкавы, акружаны тайнай; не зусім усвядомлены, няясны.

Насіліся па лесе нейкія таемныя гукі, пагрозліва шумелі верхавіны ялін, і абамшэлыя ствалы гудзелі працягла і сумна. *М. Лынькоў.*

Тайны. 1. Які з'яўляецца тайнай, скрываецца ад іншых, вядомы нямногім.

І вось на тайную сходку у ціхі лясок на Няве — жывая людская паводка на плошчу няспынна плыве. *М. Смагаровіч.*

2. Звязаны з сакрэтнасцю; прызначаны для вядзення сакрэтных спраў, для сакрэтнай службы.

На двары пан убачыў свайго цівуна, акружанага такімі ж тайнымі агентамі Лелякова. *А. Якімовіч.*

Таямнічы. 1. Поўны таямніцы, непазнанага, невядомага; загадкавы, незразумелы.

Кожны раз, калі Яўген Іванавіч браўся ажывіць новы прыбор, ён адчуваў, што наперадзе шмат чаго загадкавага, таямнічага. *М. Гроднеў.*

2. Які сведчыць пра наяўнасць таямніцы, сакрэтнасці.

Пры сустрэчы з калегам ён надаваў свайму твару таямнічы выгляд і ціхенька апраўдваўся. *А. Пальчэўскі.*

ТАКТОЎНЫ // ТАКТЫЧНЫ

Тактоўны. Які валодае тактам, захоўвае правілы прыстойнасці ў адносінах да каго-чаго-н.

— Цябе выратавала тое, што ты аказаўся надзіва тактоўным чалавекам. *Я. Рамановіч.*

Тактычны. 1. Які мае адносіны да ваеннай тактыкі; які звязаны з вядзеннем бою.

Днём ён быў на тактычных занятках у першым батальёне. *К. Крапіва.*

2. Які мае адносіны да сродкаў і прыёмаў грамадскай і палітычнай барацьбы.

Але ў сітуацыі, калі СД размножыла яго фатаграфію, самае правільнае — знікнуць з горада на пэўны час. Гэта не ўцёкі — тактычнае адступленне, каб перагрупавацца. *І. Шамякін.*

ТАКСАЦЫЯ // ТАКСІЧНАСЦЬ

Такса́цыя. Спец. 1. Устанаўленне таксы — дакладнай расцэнкі тавараў ці размеру аплаты за працу, паслугі.

— Учора таксама позна ішла, прыцемкам. Таксацыю піловачніку па кнігах шукала. *В. Карамазай.*

2. Улік і матэрыяльная ацэнка лесу: вызначэнне запасаў драўніны, аб'ёму дрэў, прыросту і г. д.

— Адпачынку засталася тры дні,— кажу я.— А там работа. Адна таксацыя выматае дух. *І. Навуменка.*

Таксі́чнасць. Здольнасць выклікаць атручванне; ядавітасць.

Трэба ўлічваць, што ў сонечныя дні таксічнасць некаторых ядахімікатаў значна зніжаецца. *Звязда.*

ТАНҚАВЫ // ТАНКІСЦКІ

Танкавы. Які мае адносіны да танка, звязаны з вырабам танкаў; які звязаны з падрыхтоўкай танкістаў.

Залпы і паасобныя стрэлы ўсё мацнелі, гусцелі і ўрэшце зліліся ў суцэльны гул. Святло трапятала на дрэвах, на тварах байцоў, на танкавых вежах. *І. Мележ.*

Танкі́цкі. Які мае адносіны да танкіста, належыць яму або прызначаны для яго.

На маленькім хлопчыку быў танкісцкі шлем з тугімі рэбрамі. *С. Грахоўскі.*

ТАННЕЦЬ // ТАНЧЭЦЬ

Танне́ць. Станавіцца больш танным, паніжацца ў цане.

Сінонім: дзешавець.

Ям, залітых вадой, на лузе з кожным годам больш ды больш. Сена ад гэтага не робіцца больш і дровы ў казённым ці ў купецкім лесе не таннеюць. *Я. Брыль.*

Танчэ́ць. Разм. Станавіцца больш тонкім, танчэйшым.

Паступова вярхоўка танчэла і заканчвалася тоненькім пнявым хвосцікам з дзесяткамі вузельчыкаў. *Я. Колас.*

ТАРФЯНІК // ТАРФЯНІШЧА

Тарфя́нік. Залежы торфу, тарфяное балота.

Нядрэнная кармавая база, вялікія плошчы асушаных тарфянікаў былі багаццем калгаса і яго рэальным рэзервам. *Звязда.*

Тарфя́нішча. Месца, дзе раней здабывалі торф; асушанае балота.

Лета было сухім, без дажджынкi, зямля сасмягла, патрэскалася, лесавыя тарфянішчы парабіліся на порах. *М. Лынькоў.*

ТАТАЛІТАРНЫ // ТАТАЛЬНЫ

Таталітарны. *Кніжн.* З адкрыта тэрарыстычнай дыктатурай; фашысці.

Любы таталітарны рэжым трымаецца на хлусні, гэта яго афіцыйная ідэалогія, і любая праўда для яе небяспечная. *А. Лу-кашук.*

Татальны. Усеагульны, усеабдымны.

Татальная мабілізацыя.

ТАЎШЧЫНЯ // ТОЎШЧА

Таўшчынiя. Велічыня папярочнага сячэння прадмета; размер у абхваце, па акружнасці; паўната.

Рады былі пераплецены між сабою, утвараючы калючую сцяну ў метр таўшчынёю. *А. Ставер.*

Тоўшча. Маса, пласт якога-н. рэчыва вялікай таўшчынi.

Праз зеленаватую тоўшчу вады быў відаць кожны каменьчык, кожная самая маленькая ракавінка. *Я. Бяганская.*

ТАФТА // ТАХТА

Тафта. Грубая шаўковая ці баваўняная тканiна з папярочнымi дробнымi рубчыкамі.

З двара ў гэты час выйшла Ірачка, у клёшным вішнёвым плацці з тафты, з бліскучай брошкай — падарункам маладога, у туфліках на шпільках. *В. Дайліда.*

Тахта. Шырокая і нізкая канапа без спінкi.

Даша ўселася на тахту, скiнула туфлі і падкурчыла пад сябе ногі. *Я. Шарахойскі.*

ТВАРОЖНЫ // ТВАРОЖЫСТЫ

Тварожны. Які мае адносіны да тварагу, яго вырабу; прыгатаваны з тварагу.

Над застрэшамі сушацца тварожныя сыры. *К. Чорны.*

Тварожысты. Знешне падобны на тварог.

Пры гэтай рэакцыі выпадае характэрны белы тварожысты асадак хлорыстага срэбра, які не раствараецца ў вадзе і разбаўленай кіслаце. *Хімія.*

ТОЛ // ТОЛЬ

Тол. Выбуховае рэчыва, якое выкарыстоўваецца ў артылерыі і падрыўной справе.

Сiнонім: тратыл.

Мікола дастаў са снарадаў тол, складаў у кош і некуды адносіў. *І. Новікаў.*

Толь. Дахавы і ізаляцыйны матэрыял з асобага кардону, насычанага воданепранікальным саставам.

На даху, накрытым толем, нацерушылася ігліца. *М. Даніленка.*

ТОЛАВЫ // ТОЛЕВЫ

Тóлавы. Зроблены з толу; характэрны для толу.

Чаборавы водар перабіваў кіслы толавы пах, які кружыў галаву. *А. Алешка.*

Тóлевы. Які мае адносіны да толю, звязаны з яго вытворчасцю; зроблены з толю.

Толевы завод. Толевы дах.

ТРАВЯНІСТЫ // ТРАВЯНЫ

Травяністы. 1. Які з'яўляецца травою, падобны да травы. Травяністыя расліны. || У якім шмат травы. Жыта ўрадзіла рэдкае і травяністае. *І. Сяркоў.*

2. Які зарос густою травой.

Адзін край лугу стыкаўся з лесам, уразаўся ў яго, адхопліваючы дугаватыя лукі і павялічваючы свае травяністыя прасторы. *Я. Колас.*

Травяні. 1. Які мае адносіны да травы; з травы.

Пакуль данёс — вада крыху распляскалася, а ў вёдры апрача аўса ды травянога пылку насыпалася яшчэ багата нейкіх мошак, жучкоў, казьявак. *Я. Сіпакоў.* || Зроблены з травы. Будан з травяной стрэшкай. || Прыгатаваны з траў, на травах. Травяная мука. Травяны корм. Травяная настойка. || Які жыве ў траве. Травяная жаба. Травяное насякомае.

2. Які парос, пакрыўся травой.

На змярканні [хлопцы] прыйшлі да ракі. І паселі на травяным абрывістым беразе. *Я. Брыль.*

3. Характэрны для травы, зялёны (пра колер).

Гімнасцёрка травянога колеру.

ТРАК // ТРАКТ // ТРАКТАТ

Трак. Звяно гусеніцы (у трактара, танка і пад.).

Карпенка не спускаў вачэй з калоны, якая ўсё расла і расла на дарозе, ужо чуваць было, як дрыжала зямля ад танкаў, як лескацелі іх цяжкія шырокія тракі. *В. Быкаў.*

Тракт. Шырокая праезная дарога.

Сінонім: шлях.

Ад станцыі да бальніцы было з вярсту, і веў да яе самы сапраўдны тракт — вымашчаны брусчаткаю, абсаджаны маладымі таполямі. *Л. Арабей.*

Трактат. Навуковая праца, у якой разглядаецца асобнае пытанне, праблема; разважанне на спецыяльную тэму.

Газета застаецца газетай — не пацяшальнай чытанкай і не навуковым трактатам, а трыбунай мас і трыбунай для мас. *Б. Стральцоў.*

ТРАЛІЦЬ // ТРАЛЯВАЦЬ

Траліць. *Спец.* 1. Лавіць тралам — вялікай сеткай для лоўлі рыбы з суднаў.

Сёння першы выхад у мора. Дзень быў урачысты, як святочны. Пачалі траліць таксама ўдала — ні адзін трал не падымаў на борт пустым, у кожным было поўна рыбы. *Звязда.*

2. Вылоўліваць і знішчаць падводныя міны.

Траліць можна было толькі на сярэдняй і поўнай вадзе — пры адліве тралы чапляліся за грунт. *Звязда.*

Траляваць. *Спец.* Падцягваць, падвозіць спілаваны лес з месца нарыхтоўкі да дарогі ці да месца сплаву.

Быў бы жывы тата, ён даўно б новы дом збудаваў. Ён ужо тады пачаў траляваць бявенне з лесу. *А. Кудравец.*

ТРАМБІН // ТРАМБОЗ // ТРАМБОН // ТРОМБ

Трамбін. Фермент, які выклікае згортванне крыві.

У крыві знаходзіцца некалькі розных ферментаў. Пры ўдзеле аднаго з іх — трамбіну — адбываецца згортванне крыві. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

Трамбоз. Працэс утварэння тромбаў у сасудах.

Яе [смерць] выклікала, мабыць, закупарка нырачных вен альбо трамбоз нырачных артэрыяў. *А. Савіцкі.*

Трамбон. Духавы музычны інструмент нізкага і рэзкага тэмбру, які мае выгляд двойчы выгнутай трубкі з шырокай гарлавінай.

Падвывалі трамбоны, раскаціста грэмела піяніна, тоненькім ручайком ліўся голас скрыпкі. *М. Капыловіч.*

Тромб. Згустак крыві, які ўтварыўся ў крывяносным сасудзе ці ў сэрцы.

Часам пры рэўматызме і некаторых іншых хваробах пашкоджаецца ўнутраная абалонка сэрца ці крывяноснага сасуда. На месцы пашкоджання кроў пачынае згортацца і ўтвараюцца згусткі крыві, ці тромбы. *Анатомія і фізіялогія чалавека.*

ТРАНЗІСТАРНЫ // ТРАНЗІТНЫ

Транзістарны. Заснаваны на выкарыстанні транзістараў — паўправаднікоў, прызначаных для ўзмацнення, пераўтварэння электрычных сігналаў.

Радые ўвайшло ў наш быт, і сёння немагчыма ўжо ўявіць кватэру без звычайнага сецявога ці транзістарнага прыёмніка або просценькага дынаміка. *ЛіМ.*

Транзітны. Які едзе да месца прызначэння з перасадкай у якім-н. пункце (пра пасажыраў); прызначаны для такіх пасажыраў; які ідзе без перагрузкі на прамежкавых станцыях.

У транзітнага пасажыра ўражанне пра гарады звычайна складваецца па вакзалах. *Я. Сінакоў.*

ТРАНСПАРЦЁР // ТРАНСПАРЦІР

Транспарцёр. 1. Механічнае прыстасаванне для бесперапыннага перамяшчэння грузаў, асобных дэталей.

Сінонім: канвеер.

Узяліся мы дружна, стужка транспарцёра аж прагіналася, несучы ў вагон бясконцую плынь жытніх зярнят. *У. Дамашэвіч.*

2. Браніраваная машына для перавозкі пяхоты на поле бою і для разведкі.

Сінонім: бронетранспарцёр.

Два танкі вельмі асцярожна, адзін па правым баку дарогі, другі па левым мінулі транспарцёры і набліжаліся да мастка. *В. Быкаў.*

Транспарцір. Прыбор у выглядзе падзеленага на градусы паўкруга і лінейкі, прызначаны для пабудовы і вымярэння вуглоў на чарцяжах.

Для вымярэння вуглоў прымяняецца асобы прыбор — транспарцір. *Геаметрыя.*

ТРАСЯНІНА // ТРАСЯНКА

Трасяніна. 1. Калыванне, падкідванне пры яздзе па няроўнай дарозе.

— Я, напрыклад, нядаўна ехаў у поездзе, дык такая была страшэнная трасяніна, што ледзь на нагах трымаўся. *Звязда.*

2. *Разм.* Сварка, калатня.

І ўсё ўставала прад вачыма беднае кабеты: .. сваркі, трасяніна. *Я. Колас.*

Трасянка. Стрэсенае з саломай сена на корм жывёле.

З катуха, у які мы кідалі Падласцы трасянку з саломы і сена, мне ўжо не вельмі цяжка было дабірацца да бэлькі. *Я. Брыль.*

ТРАФЕЙНЫ // ТРАХЕЙНЫ

Трафэйны. Які з'яўляецца трафеем, захоплены як трафей.
Дачка Алеся ў цёмны бор пайшла з трафейным аўтаматам.
М. Айрамчык.

Трахэйны. *Спец.* Які мае адносіны да трахеі — дыхальнага горла.

Трахейная трубка.

ТРАФІЧНЫ // ТРАХЕІЧНЫ

Трафічны. *Спец.* Які мае адносіны да жыўлення органаў і тканак, да абмену рэчываў.

Трафічная функцыя нервовай сістэмы — гэта такая функцыя, якая альбо паскарае, альбо, наадварот, замаруджвае працэс харчавання. *Беларусь.*

Трахеічны. Які мае адносіны да трахея — двухскадовай стапы ў антычным вершаскладанні.

Трахеічны размер верша.

ТРУБАЧНЫ / ТРУБКАВАТЫ // ТРУБКАВЫ // // ТРУБНЫ // ТРУБЧАСТЫ

Трубачны. Зроблены з труб, трубак.

Трубачныя рыштаванні.

Трубкава́ты. Тое, што і трубчасты.

Трубкаватае сцябло. Трубкаватыя фільтры.

Трубкавы. Які мае адносіны да трубка — трубы невялікага сячэння.

Трубкавая падача паліва.

Трубны 1. Які мае адносіны да трубы; звязаны з вытворчасцю труб.

Трубны завод. Трубны дым.

2. Які ўтвараецца музычным інструментам — трубой; які нагадвае гукі трубы.

Над галавой, дзесьці высока ў небе, чуваць трубныя крыкі адлётных жураўлёў. *У. Крайчанка.*

Трубчасты. Які мае форму трубы, трубка; які складаецца з трубчак (пра будову рэчыва).

Трубчастая косць. Трубчастая будова глебы.

ТРУМ // ТРУМО

Трум. Унутранае памяшканне карабля паміж палубай і днішчам, прызначанае для розных грузаў.

Пагода была ціхая, агні відаць далёка, ну і паклалі мяшкі

з мукою не ў трум, а перад рулявою рубкаю, каб лягчэй згружаць. *В. Карамазаў.*

Трумб. *нескл.* Высокае стаячае люстра.

Сярожка, пакуль маці гаварыла з бацькам, насцярожана прыціх ля трумо, скруціў стружку і засунуў за канапу, абтрос на грудзях кашульку. *Полымя.*

ТРЭНІРАВАНЫ // ТРЭНІРОВАЧНЫ

Трэніраваны. Які прайшоў добрую трэніроўку; добра развіты рэгулярнай трэніроўкай.

Рослы, зграбны .. у дасканала падагнанным кіцелі, пад якім адчувалася дужая, трэніраваная постаць, з залатой зоркай на кіцелі, з дасканалай выпраўкай, ён [Чарняхоўскі] быў у гэты час вельмі прыгожы, мужа прыгожы.. *І. Мележ.*

Трэніровачны. Які мае адносіны да трэніроўкі; прызначаны для яе.

Мужчына .. хутка, па-вайсковаму надзеў трэніровачны касцюм, абуў кеды .. і лёгенька, паволі пабег па сцэжцы. *А. Жук.*

ТУЛІЦЦА // ТУЛЯЦЦА

Туліцца. 1. Гарнуцца, прыціскацца, хінуцца.

Там і тут чадзелі агні, людзі туліліся да іх, кашлялі, адмахваючыся ад камарэчы. *Р. Шкраба.*

2. Мець прытулак, прыстанішча, размяшчацца дзе-н. у цеснаце.

Вялізная Маніна сям'я з шасці дачок, двух сыноў і бацькі з маткай туліцца ў старой цеснай хаце. *А. Васілевіч.*

3. перан. Размяшчацца дзе-н. у зацішным месцы, пад аховай чаго-н.

Па-над Прыпяццю між лясоў, пяскоў і балот туліцца невялічкая вёсачка, хат можа так трыццаць ці сорок. *Я. Колас.*

Туляцца. Блукаць, хадзіць без пэўнай мэты; бадзяцца; сламяцца са скрытнымі намерамі.

Апроч усяго, ён [Бацяноўскі] шпіён і даносчык. Лабановіч потым не раз прыкмятаў, як дзяк туляўся па падвоканню. *Р. Шкраба.*

ТЫЛАВЫ // ТЫЛЬНЫ

Тылавы. Які мае адносіны да тылу, знаходзіцца ў тыле, абслугоўвае тыл.

Хвойнікі і бярэзнікі дзядзька абыходзіў, ведаючы, што ў іх

ці каля іх размешчаны нямецкія батарэі ды іншыя тылавыя часці.
І. Шамякін.

Тыльны. Які знаходзіцца за чым-н.; знешні; адваротны.

Па жэстах яго, па тым, што ён, напрыклад, выціраў пот з ілба — не далоняй, а тыльнай стараной рукі, я вызначыў, што ён таксама з механізатараў, і не памыліўся. *І. Шамякін.*

ТЫНК // ТЫНКАВАННЕ // ТЫНКОЎКА

Тынк. Маса густога вапнавага раствору з пяском, глінай і інш., які наносыць на паверхню будынкаў, унутраных сцен і г. д.

Пытаюся ў будаўнікоў: — Мо прымеце ўжо навасёлаў? — Рыхтуем пірагі для вас, а вы не падаеце вестак, — дзяўчына кажа мне ў адказ і тынк замешвае, як цеста. *М. Аўрамчык.* || Цвёрды слой такога раствору на паверхні будынкаў, на ўнутраных сценах. Недалёкі выбух. Падлога страсянулася, са столі і сцен пасыпаўся тынк. Дзынкнула разбітая шыба. *І. Мележ.*

Тынкаванне. Пакрыццё сцен ці столі тынкам, каб зрабіць паверхню гладкай.

Тынкаванне сцен закончана ў тэрмін.

Тынкаўка. 1. Пакрыццё сцен ці столі тынкам; тынкаванне.

У пачатку гэтага рова было глінішча, там брала гліну для тынкаўкі і на печы ўся вёска, таму амаль заўсёды ўлетку дарога пад вокнамі ў завулку была як пафарбаваная. *І. Чыгрынай.*

2. Слой тынку на паверхні будынкаў, на столі і сценах унутраных памяшканняў.

Каля балконных дзвярэй на сцяне жаўцела адбітая тынкаўка. *М. Даніленка.*

ТЫПАВЫ // ТЫПОВЫ

Тыпавы. Які з'яўляецца ўзорам, мадэллю для чаго-н.; стандартны.

Усе магазіны размешчаны ў параўнаўча ядрэнных тыпавых памяшканнях. *Звязда.*

Тыповы. Які часта сустракаецца; характэрны, звычайны.

У кожным самым аддаленым кутку тыповым селянінам, на плечы якога лягла адказнасць за ўраджай, стаў механізатар. *І. Навуменка.*

Няправільна. Школа была зусім новая, у два паверхі, як і ўсе збудаваныя перад вайною па тыповаму (трэба: па тыпавому) праекту сельскія дзесяцігодкі. *І. Грамовіч.*

ТЫТАНАВЫ // ТЫТАНІЧНЫ

Тытáнавы. Які мае ў сваім саставе хімічны элемент тытан, мае адносіны да тытану.

Тытан і тытанавыя сплавы маюць вялікую трываласць, вязкасць, каразійную ўстойлівасць і шырока выкарыстоўваюцца ў турба- і караблебудаванні, ракетнай, авіяцыйнай тэхніцы і інш. *БелСЭ.*

Тытанічны. Незвычайны па фізічнай ці маральнай сіле, розуму, таленту; вельмі вялікі па сіле, размаху, напружанасці; грандыёзны.

Нельга не здзіўляцца яго [А. Я. Багдановіча] сапраўды тытанічнай працаздольнасці. *Польмя.*

ТЭЛЕВІЗАРНЫ // ТЭЛЕВІЗІЙНЫ

Тэлевізарны. Які мае адносіны да тэлевізара, прызначаны для яго.

Цяпер тэлевізарныя экраны вялікія, добра глядзіцца ўсякая перадача. Тэлевізары нашы ўжо не такія, якімі былі першыя выпускі. *Звязда.*

Тэлевізійны. Прызначаны для прыёму ці перадачы па тэлебачанню; які ажыццяўляецца пры дапамозе тэлебачання.

Падчас размовы Ігнатовіч круціў у руках мадэль Астанкінскай тэлевізійнай вежы, соты раз разглядаў драбнютка дэталі яе, захапляўся ўмельствам юных майстроў — выхаванцаў прафтэхвучылішча. *І. Шамякін.*

Ня п р а в і л ь н а. Усё знаёма, прывычна, і Куляшу здавалася, што нібы і не з ім гэта ўсё робіцца, а з некім другім, у другой хаце, а ён глядзіць на ўсё гэта на маўклівым тэлевізійным (трэба: тэлевізарным) экране. *А. Жук.*

ТЭЛЕФАЊІЗАВАЦЬ // ТЭЛЕФАЊАВАЦЬ

ТэлефаЊізаваць. што. Правесці тэлефаЊізацыю чаго-н., забяспечыць тэлефонам.

ТэлефаЊізаваць дамы пасёлка.

ТэлефаЊаваць. Пазваніць па тэлефоне; паведаміць што-н па тэлефоне.

Ён табе ўвечары раз тэлефаЊаваў на кватэру, але гаспадыня сказала, што ты позна прыходзіш. *Х. Лялько.*

ТЭМА // ТЭМАТЫКА

Тэма. Кола жыццёвых з'яў, падзей, якія з'яўляюцца зместам мастацкага твора ці ляжаць у аснове навуковага даследавання, даклада і інш.; прадмет гутаркі.

Для аўтара важна не толькі вызначыць тэму, глыбока разабрацца ў сутнасці праблемы, назапасіць факты і аргументы, але і ў кожным выпадку знайсці такую форму арганізацыі матэрыялу, якая б адпавядала менавіта гэтай тэме, гэтым фактам.
Б. Стральцоў.

Тэматыка. Сукупнасць тэм.

Тэматыка лірычных твораў Я. Коласа надзвычай разнастайная. *Беларусь.*

У

УБЕГЧЫ // УЗБЕГЧЫ

Убэгчы. Увайсці куды-н. бягом.

З раніцы, як толькі я сеў за стол апрацоўваць допісы, у пакой убегла Валя. *Р. Сабаленка.*

Узбэгчы. 1. Падняцца бягом куды-н. уверх, на больш высокае месца.

Разгневаны княжыч па адкрытай, засланай мядзведжымі і барсуковымі шкурамі галерэі ўзбег на другі ярус церама і вока ў вока сутыкнуўся з маці і братам Някрасам. *Л. Дайнека.*

2. Бягом зайсці, трапіць куды-н.; забегчы.

Стукнула брамка, і на двор узбегла дзяўчынка. *А. Асіпенка.* || Імгненна з'явіцца, выступіць; набегчы. Крывая падцечына ўзбегла на вока. *Р. Сабаленка.* || *перан.* Раптоўна ўзнікнуць, паявіцца, прыйсці. І тут, як кажуць, мімаволі ўзбегла на памяць вядомая песня. *І. Грамовіч.*

УБІЦА // УЗБІЦА

Убіца. 1. *Разм.* Улезці, забрацца ўнутр чаго-н., куды-н. Захоплены такімі думкамі, Далібор і не заўважыў, як ад'ехаўся ад сваёй дружны і ўбіўся ў строй новагародскіх пешцаў *Л. Дайнека.* || Зайсці, залезці ў недазволенае месца, у шкоду Хлопчык так задумаўся, што не заўважыў, як Красуля і цялушка-пярэзімак убіліся ў шкоду. *С. Александровіч.*

2. *перан. Разм.* Пранікнуць у якое-н. асяроддзе; уцерціся, улезці куды-н.

І Стаха знаходзяць — убіўся ў прымакі да палескага дзядзькі. *М. Лужанін.*

3. *Разм.* Не выходзіць, не ісці (з галавы, думак)

Тыдні са два не бачыла Арына агранома .. Улез у галаву, убіўся, спакою не дае. *Б. Стральцоў.*

Ўзбіцца. *на каго-што.* 1. Нечакана наскочыць на каго-што-н. Сінонім: наткнуцца.

Ад невялічкай газнічкі, што стаяла на паліцы каля абразоў, хапала святла толькі на тое, каб не ўзбіцца на чалавека. *М. Лобан.*

2. Нечакана сустрэцца, сутыкнуцца з кім-чым-н. непажада-ным, непрыемным.

Сінонім: напароцца.

— Перадумаў я, хлопцы. Начуйце. Час позні, можна і на ваўка дзе ўзбіцца. *У. Паўлаў.*

3. *Разм.* Натрапіць, набрысці на што-н.

— Ішоў, ішоў, узбіўся на бураковае поле. *М. Лужанін.*

4. *Разм.* З цяжкасцю абзавесціся чым-н.

Сінонім: разжыцца.

Узяцца адразу за будоўлю ўсё ніяк не выпадала: і з лесам было цяжка, і на грошы лішнія ўсё ніяк не маглі ўзбіцца. *А. Ва-сілевіч.*

УБРАНАСЦЬ // УБРАННЕ / УБРАНСТВА

Убра́насць. Упарадкаванасць, упрыгожанасць.

Святочная ўбранасць вуліцы.

Убра́нне. Адзенне, убор; строі.

Побач — невялікая люстраная вітрына, поўная ўзораў жа-ночага ўбрання. *М. Машара.* || Тое, што ўпрыгожвае сабой што-н. І тут зусім нечакана паваліў снег. Ціхі такі, спорны. Неўзабаве ўся зямля была ў белым убранні. *Р. Ігнаценка.*

Убра́нства. *Разм.* Тое, што і ў б р а н н е.

І між усякага ўбранства відна і дзядзькава апратка, пільчак і шапачка-аладка. *Я. Колас.*

УВАГА // УВАЖЛІВАСЦЬ

Ува́га. 1. Сканцэнтраванасць зроку, слыху на чым-н., накі-раванасць думкі на што-н.; цікавасць да чаго-н.

Сказаць праўду, на Ганьчыны прыборы старшыня не вельмі звяртае ўвагу. *А. Васілевіч.*

2. Клапатлівыя, чулыя адносіны, прыхільнасць да каго-ча-го-н.

Ласкава свяціліся вочы ў кожнага, каму ўдавалася заслу-жыць увагу Гермінкі. *Р. Няхай.*

Ува́жлівасць. 1. Праяўленне ўвагі да каго-чаго-н.; засяро-джанасць увагі.

Уся ўважлівасць хлопчыка была скіравана на агонь лучы-ны. *З. Бядуля.*

2. Уважлівыя адносіны да каго-н., прыхільнасць, добразычліваць.

Бацькі з падкрэсленай уважлівасцю глядзелі адно за адным, як асірацелыя дзеці. *А. Асіпенка.*

УВАЖАНЫ // УВАЖЛІВЫ / УВАЖНЫ

Уважаны. Такі, да якога аднесліся з увагаю.

Уважаная просьба.

Уважлівы. Які ставіцца да чаго-н. з увагай; які выказвае ўвагу; старанны; чулы, клапацлівы.

Надзя была вельмі ўважлівая да брата, заўсёды адчувала і разумела яго перажыванні, супярэчнасці ў думках і імкненнях.

А. Кулакоўскі.

Уважны. Тое, што і ўважлівы.

Уважная прычына. Уважны слухач.

УВАЖЫЦЬ // УЗВАЖЫЦЬ

Уважыць. 1. *каго-што.* Аказаць каму-н. павагу, праявіць увагу да каго-н.

Як ні ўпіралася Поля, а прысесці да стала прыйшлося — трэба было ўважыць гасцей. *М. Арочка.*

2. *каму.* Зрабіць уступку, прыняўшы пад увагу што-н.; уступіць.

Я ж цябе ведаю, ты яму не саступіш і ён табе не ўважыць.

І. Гурскі.

Узважыць. *каго-што.* 1. Вызначыць вагу, цяжар каго-чаго-н.

Клара ўзяла скрутак, здзівілася яго лёгкасці, узважыла на руцэ і разгарнула. *В. Хомчанка.*

2. *перан.* Абдумаць, ацаніць што-н.

Тамара не спала ўсю ноч, усё перадумала, усё ўзважыла.

М. Гроднеў.

УВАЛАЧЫ // УЗВАЛАЧЫ

Увалачы. *каго-што.* Разм. 1. Уцягнуць, з цяжкасцю ўнесці што-н. унутр чаго-н.

Неяк пасля абеду .. ля ўваходу ў палатку пачуліся галасы, тупат, і двое санітараў увалаклі насілку з параненымі.

В. Быкаў.

2. Украсці.

Воўк увалок авечку.

Узвалачы. *каго-што.* *Разм.* Падняць наверх што-н. цяжкае, грувасткае; усцягнуць; з цяжкасцю узвезці што-н. куды-н.

Але вось конь узвалок сані на горку і пайшоў лягчэй, мы нават пачалі адставаць. *У. Дамашэвіч.*

УВАЛІЦА // УЗВАЛІЦА

Уваліца. 1. Упасці, праваліца куды-н.

Қаб не ўваліца ўпоцемках у якую-небудзь яму, Пераход увесь час глядзеў сабе пад ногі. *А. Кулакоўскі.*

2. Стаць упалым; запасці.

І Нюра вельмі пахудзела, пахудзела і пастарэла. Шчокі ўваліліся, каля губ маршчыны. Вочы сумныя. *Л. Арабей.*

3. *Разм.* З шумам, грукатам увайсці куды-н.; уварвацца ня-прошаным.

Тое, што столькі мужчын увалілася адразу ў хату, мусіць, спалохала гаспадыню. *Р. Сабаленка.*

Узваліца. *Разм.* Наваліца, налегчы ўсім цяжарам на каго-што-н.

— Хачу бацьку разбудзіць, а не магу крыкнуць... Не пады-муся нават, як хто на плечы ўзваліўся. *І. Пташнікаў.*

УВАЛІЦЬ // УЗВАЛІЦЬ

Уваліць. 1. *што.* Укінуць, унесці куды-н. што-н. цяжкае, гру-васткае.

Уваліць камень у канаву. || Вывезці на поле ў вялікай коль-касці для ўгнаення глебы. Столькі гною ўвалілі пад азімыя.

2. *што.* *Разм.* Праваліць, абваліць; абрушыць што-н. унутр чаго-н.

Қрышу ўваліла.

3. *Разм.* Увайсці, убегчы гуртам, натоўпам.

І раптам у двор уваліла гурба дзяцей. *І. Шамякін.*

Узваліць. *каго-што на каго-што.* 1. Падняўшы што-н. цяж-кае, пакласці, нагрузіць, наваліць.

Чалавек дваццаць сялян, узваліўшы невад на сані, выхо-дзяць на затокі. *Я. Колас.*

2. *перан.* *Разм.* Прымусіць выконваць якую-н. работу, абця-жарыць работай.

— Мала паездак, дык на мяне яшчэ і сельгасадзел узвалілі. *Т. Хадкевіч.*

3. *перан.* Незаслужана абвінаваціць у чым-н., прыпісаць ка-му-н. што-н. ганебнае.

[Языковіч] узваліў на Зіну Дарошка бадай усю віну за неда-хопы ў брыгадзе. *П. Кавалёў.*

УВАР // УЗВАР

Ува́р. Колькасць, аб'ём, на які паменшала што-н. пры варцы.
Увар мяса невялікі.

Узва́р. Адвар з ягад, траў і інш.

Часам заходзіць да іх суседка, Вальчына матка, прынясе матцы якога ўзвару з зёлкаў, забярэ малых, накорміць.
Л. Арабей.

УВАХОД // УВАХОДЗІНЫ

Увахо́д. Месца, праз якое ўваходзяць куды-н.

На шпітальным двары было цёмна, гарэла некалькі ліхтароў толькі над уваходам у будынак. *К. Чорны.*

Увахо́дзіны. адз. няма. Разм. Урачыстая гулянка з выпадку перасялення на новае месца, у новае жылое памяшканне.

Заўтра тут расставяць сталы і лаўкі, і напоўніцца хата шумам-гоманам вясёлых уваходзін. *А. Ус.*

УВЕЗЦІ // УЗВЕЗЦІ

Увезці. што. Завезці, даставіць куды-н., унутр чаго-н.

Увезці калёсы ў гумно.

Узвезці. каго-што. Завезці, прывезці наверх, на паверхню чаго-н.

Буланы, дробна ступаючы нагамі, узвёз іх на высокі бераг.
І. Чыгрынаў.

УВЕСЦІ // УЗВЕСЦІ

Увесці. каго-што. 1. Прымусіць увайсці ўнутр чаго-н., прывесці куды-н.

[Леапольд] усё стаяў ля сына, як той пераадзяваўся, каб увесці яго ў хату самому. *К. Чорны.*

2. Уключыць у што-н., зрабіць дзейным ці ўжывальным.
Аўтар старанна сабраў і ўвёў у навуковы абыход многія зусім невядомыя факты. *В. Івашын.*

3. Устанавіць, укараніць; пакласці пачатак чаму-н.

Калі Старыца апынулася ў партызанскай зоне, яе жыхары зноў сышліся ў калектыў і ўвялі ў вёсцы даваенныя парадкі.
Т. Хадкевіч.

4. Пазнаёміць, дапамагчы асвоіцца з чым-н.

Работа ў газеце ўвяла мяне, калі так можна сказаць, у самую гушчу літаратурнага жыцця. *У. Карпаў.*

Узвесці. каго-што. 1. Ведучы, дапамагчы ці заставіць узвесці, падняцца наверх чаго-н.; вывесці.

Палявая дарога ўзвяла на бальшак. Перад Надзйй ва ўсёй шырыні адкрылася Калінаўка. *М. Ткачоў.*

2. Прывесці зброю ў гатовае да выстралу становішча.

Не спыняючыся, Пеця ўзвёў аўтамат і націснуў на гашэтку. *І. Сіняўскі.*

3. Збудаваць, пабудаваць, паставіць.

А далей глядзі — дзяўчаткі тыя дваццаць вёснаў ходзяць па зямлі. А ўжо іх рукі залатыя больш паловы Мінска ўзвялі. *П. Панчанка.*

4. *перан.* Прыпісаць каму-н. што-н. заганнае, адмоўнае, дрэннае; несправядліва абвінаваціць.

Няўжо, калі часам узвядуць на мяне якую небыль, ты не закінеш слова, Сямён Іванавіч? *Т. Хадкевіч.*

УВІВАЦА // УЗВІВАЦА

Увіва́ца. 1. Уплятаца, укручваца пры віцці, звіванні.

Стужка добра ўвіваецца ў косы.

2. *Разм.* Вярцеца каля каго-чаго-н., неадступна хадзіць за кім-н.; дагаджаць каму-н., дамагаючыся чаго-н.

Ля начальніка ўвівайся, кожны крок яго прадбач. Ён смяецца — ты ўсміхайся, ён надзьмецца — ты заплач. *У. Корбан.* || Пастаянна знаходзіцца пры кім-н., заляцацца да каго-н. Адэля прыгожая, дык хлопцы ля яе і ўвіхаюцца. *А. Савіцкі.*

Узвіва́ца. 1. Намотвацца.

Нітка ўзвіваецца на шпульку.

2. Імкліва паднімацца ўверх, узлятаць увысь.

Польмя агню ўзвіваецца ўгору. || Пра песні, гукі, галасы і пад. Узвіваюцца песні над краем. || Пра каня. Қонь узвіўся на дыбкі. *А. Кулакоўскі.*

УГАВАРЫЦА // УЗГАВАРЫЦА

Угавары́ца. Загадзя дамовіцца, згаварыцца аб чым-н.; прыйсці да згоды.

Аленка чакала Сцёпку, як яны і ўгаварыліся, на сцежцы каля Дзям'янавай клуні. *Я. Колас.*

Узгавары́ца. *Разм.* Разгаварыцца, пачаць гаворку.

Сабраліся знаёмыя дый узгаварыліся.

УГАРЭЦА // УЗГАРЭЦА

Угарэ́ца. Пачаць добра гарэць, разгарэцца.

Лабановіч сеў супраць дзверцаў печы. Дровы ўгарэліся і весела патрэсквалі. Ад агню ішло лагоднае цяпло. *Я. Колас.*

Узгарэцца. 1. Пачаць гарэць, загарэцца; разгарэцца; запалаць.

Дровы добра ўзгарэліся. || Заблішчаць пад уздзеяннем якога-н. пачуцця (пра вочы); азарыцца якім-н. пачуццём; стаць гарачым. Хворы ўстрапянуўся на ложку, вочы яго ўзгарэліся нядобрай рашучасцю. *В. Быкаў.*

2. Узбудзіцца, запаліцца якім-н. пачуццём.

Сядзім мы з Барысам у канторы майстроў цэха, і ён расказвае мне, як некалі ўзгарэўся жаданнем стаць матросам. *В. Мыслівец.*

3. перан. Разм. Раззлавацца, абурыцца.

У той дзень яны ўпершыню пасварыліся. Марыя папракнула мужа за яго недарэчныя жарты, і Аляксей Іванавіч узгарэўся. *А. Шашкоў.*

УГНАЕННЕ // УГНОЙВАННЕ

Угнаенне. Рэчыва, якое ўносіцца ў глебу для паляпшэння росту раслін і павышэння ўраджаю.

Са станцыі толькі званілі, каб забіралі ўгнаенне. *А. Пальчэўскі.*

Угнойванне. Унясенне ў глебу гною ці мінеральных угнаенняў.

Для ўгнойвання палёў у сельгасарцелі падрыхтавана 12 тысяч тон тарфакрошкі. *Звязда.*

УГОДДЗЕ // УГОДКІ

Угоддзе. Участак зямлі, які мае гаспадарчае прызначэнне.

Васіліна забрала ў Люды аловак, прыхапіла з суседняга стала аркуш паперы і схілілася над картай, разглядаючы калгасныя ўгоддзі і іх межы. *Т. Хадкевіч.*

Угодкі. адз. няма. Гадавіна з дня смерці; адзначэнне гэтай даты; наогул урачыстасць, прысвечаная гадавіне якой-н. падзеі.

Добра і тое, што кніга А. Лойкі ўбачыла свет іменна сёлета, калі наша грамадскасць адзначае 75-я ўгодкі з дня нараджэння Максіма Багдановіча. *У. Юрэвіч.*

УГРЭЦЬ // УЗГРЭЦЬ

Угрэць. Разм. 1. каго-што. Зрабіць цёплым, нагрэць, сагрэць. Як натапілі добра печку, дык і ўгрэлі хату.

2. без дап. Прыгрэць.

Угрэла сонца. Жней чародкі ідуць паважна, як лябёдкі. *Я. Колас.*

3. каго-што. Упарыць, моцна ўтаміць.

Цяжкая паклажа на возе добра ўгрэла каня.

4. *каго, па чым і без дап. Груб.* Ударыць чым-н., агрэць.

Сабака, згледзеўшы гаспадара, з усіх ног кідаецца ў бульбоўнік. Нібы ведае: лепей быць далей ад гэтага панурага і злоснага чалавека — нізавошта можа ўгрэць ботам. *Б. Сачанка.*

Ўзгрэць. *каго. Разм.* Даць спагнанне за якую-н. правіннасць; моцна пабіць.

— Ну, вы мяне ўзгрэлі на сходзе, дык я гэта памятаю. *А. Кучар.*

УДАЛЫ // УДАЧЛІВЫ // УДАЧНЫ

Уда́лы. 1. Які завяршаецца ўдачай; паспяховы, удачны.

Рэйд той наш, па сутнасці першы, быў удалы. *І. Шамякін.*

2. Вельмі добры.

Здаецца, ні адзін год не была такая ўдалая сенажаць! *М. Нікановіч.*

3. Здатны на ўсё, спрытны, умелы.

— Чыста ў вас, хораша. І няўжо ж гэтак у вас штодзень? Ці можа жонка ваша такая ўдалая гаспадыня? *Я. Колас.*

4. Смелы, адважны, храбры; хвацкі.

— Каб была пры мне дружина юнакоў — хлопцаў удалых, ускалыхнуў бы я Карпаты. *А. Бажко.*

Уда́члівы. Такі, справы якога заўсёды завяршаюцца ўдачай, якому ва ўсім вязе, спадарожнічае ўдача.

Ляўчук не ўкладваў у гэта паняцце [быць чалавекам] якога складанага ці філасофскага сэнсу, гэта ў яго фармулявалася проста: каб быў добры, разумны і ўдачлівы, але не за кошт другіх. *В. Быкаў.*

Уда́чны. 1. Які адпавядае неабходным патрабаванням; добры, удалы.

Кожнай гаспадыні хочацца, каб хлеб, асабліва калі ён са свежага каласка, быў вельмі ўдачны. *М. Арочка.*

2. Які завяршыўся ўдачай; паспяховы.

Пад .. кіраўніцтвам [Канстанцінава] патрыёты правялі шмат удачных засад, і слава пра канстанцінаўцаў пракацілася па раёну. *А. Дзенісевіч.*

УДОЙ // УДОЙЛІВАСЦЬ / УДОЙНАСЦЬ

Удо́й. Колькасць малака, надоенага за адзін раз ці за які-н. перыяд.

З Апенькіным мы сёння сумесна праглядалі рацыён, і ён застаўся задаволены маёй раскладкай, тым больш, што ўдоі за апошнія два тыдні ў нас прыкметна павялічыліся. *А. Васілевіч.*

Удойлівасць. Тое, што і ўдойнасць.

Высокая ўдойлівасць каровы.

Удойнасць. Здольнасць жывёлы даваць тую ці іншую колькасць малака (удой).

Сінонім: малочнасць.

Правільны догляд за каровамі амаль удвая павысіў іх удойнасць. *Полымя.*

УДУМАЦЬ // УЗДУМАЦЬ

Удумаць. што. *Разм.* Надумаць, прыдумаць што-н.

Я паціснуў плячыма: што сталася сёння з жонкаю? — Ты нешта ўдумала сабе? *Б. Сачанка.*

Уздумаць. 1. Нечакана задумаць, захацець зрабіць што-н.

Сінонім: надумаць.

Мажэйка вырашыў рашуча адбівацца ад усіх, хто ўздумае на яго нападаць. *У. Шахавец.*

2. *Разм.* Успомніць, прыпомніць.

Хацела запрасіць: «Прыходзьце вы да нас», але ўздумала, што не яна гаспадыня тут, — Ядзя павінна запрашаць. *Е. Лось.*

УДЫХНУЦЬ // УЗДЫХНУЦЬ

Удыхнуць. што. 1. Набраць у лёгкія паветра пры дыханні; проціл. выдыхнуць.

Як хораша выйсці на двор і на поўныя грудзі ўдыхнуць свежае, крыху роснае ранняе паветра. *П. Ткачоў.*

2. *перан.; у каго-што.* Напоўніць, усяліць, заставіць пранікнуцца чым-н.

Удыхнуць новыя сілы. Удыхнуць надзею.

Уздыхнуць. 1. Зрабіць уздых, уздыханне.

Ён моўчкі тупаў услед і час ад часу чамусьці ўздыхаў. *І. Чыгрынай.*

2. Перадыхнуць, адпачыць.

— Знайсці то знайшоў, ды вельмі ж занятыя яны: і днём і ноччу на будоўлі, уздыхнуць няма калі. *А. Кулакоўскі.*

УЕЗД // УЗ'ЕЗД

Уезд. Месца, праз якое ўязджаюць куды-н.; заезд.

Пры ўездзе ў вёску на высокай маляўнічай арцы віселі лозунгі. *Л. Гайрылкін.*

Уз'езд. Месца, дарога, па якой уз'язджаюць на што-н., куды-н.

На паваротцы дарогі, дзе пачынаўся ўз'езд на бераг, Каваль заўважыў Паліну. *А. Савіцкі.*

УЕСЦІЯ // УЗ'ЕСЦІЯ

Уэсція. 1. Глыбока пранікнуць, упіцца ў што-н. (пра фарбу, пыл і інш.).

У лазні Сымон старанна мыў рукі, бо ў іх яшчэ ў першы дзень работы ўелася смала. *А. Чарнышэвіч.*

2. Урэзацца, упіцца.

Моцна скруцілі Міколку рукі назад, аж уеліся рамяні ў цела. *М. Лынькоў.*

3. перан. Разм. Надоўга застацца ў памяці, сэрцы і г. д.

Звон ходзікаў на ўсё жыццё ўеўся ў памяць Аксёну. *І. Дуброўскі.*

Уз'эсціся. Разм. Раззлавацца, накінуцца на каго-н. з папрокамі, абвінавачаннямі, пагрозамі; пачаць помсціць каму-н.

— Добра зрабілі, што не задзіраліся з .. [жулікамі], бо гэтая шайка, калі б уз'елася, нарабіла б вам бяды. *М. Машара.*

УЕХАЦЬ // УЗ'ЕХАЦЬ

Уэхаць. 1. Заехаць унутр чаго-н.; прыехаць куды-н.

У пачатку жніва, неяк раз раніцай, у Бярозаўку ўехалі тры параконныя салдацкія брычкі. *А. Васілевіч.*

2. Разм. Праехаць які-н. шлях, ад'ехаць якую-н. адлегласць. За дзень мы ўехалі больш за сто кіламетраў.

3. перан. Увайсці ў што-н. мяккае, сыпучае; асесці, спусціцца; угрузнуць.

Цяпер хатка ўехала ў, зямлю, асунулася і выглядае побач з новым зрубам кучай парахні. *С. Александровіч.*

Уз'эхаць. 1. Заехаць на больш высокае месца.

Бомба трапіла ў наплаўны мост тады, калі санітарны аўтобус з раненымі паспеў ужо ўз'эхаць на бераг. *В. Хомчанка.*

2. Наехаць на каго-што-н.

Толькі ржавая сетка-агароджа ў адным месцы была парвана — на яе, па ўсім відаць, уз'эхаў танк. *Б. Сачанка.*

/ УЖЫВАЛЬНЫ // УЖЫВАНЫ // УЖЫТНЫ //

// УЖЫТЫ // УЖЫЎЧЫВЫ

Ужывальны. Які часта, шырока ўжываецца; агульнапрыняты.

Найбольш ужывальнымі суфіксамі назоўнікаў жаночага роду з'яўляюцца наступныя: **-к-а**, .. **-антк-а**, **-янтк-а** .. *Граматыка беларускай мовы.*

Ужываны. Які ўжо быў ва ўжытку; якім карысталіся.

Кастусь і Мікола пачалі мыцца пад умывальнікам, які быў

прыладжаны да павеці. Каля яго вісеў яшчэ чысты, але ўжываны ручнік. *М. Машара.*

Ужытны. Тое, што і ўжывальны.

Часта ўжытнае слова.

Ужыты. Выкарыстаны, скарыстаны; прыменены.

Зброя не была ўжыта.

Ужыўчывы. Які ўмее лёгка ўжывацца, жыць у згодзе, ладзіць з другімі.

Калі людзі трапляюць ужыўчывыя, аднолькавых. поглядаў, яны робяцца сапраўды блізкімі і шчырымі таварышамі. *М. Машара.*

УЗБАГАЦЕЦЬ // УЗБАГАЦІЦЬ

Узбагацець. *Разм.* Разбагацець, стаць багатым.

— Узбагацела, гадаўка, бацьку пахаваць не прыехала.

А. Чарнышэвіч.

Узбагаціць. *каго-што.* 1. Зрабіць багатым, заможным.

— Ратуйце... Усё жыццё дзякаваць буду, узбагачу... Усё аддам. *І. Шамякін.*

2. *перан.* Зрабіць больш разнастайным па саставу, багатым па зместу і г. д.

Назіранні далі мне шмат цікавага, і жыццё на возеры ўзбагаціла мяне новымі ведамі і ўражаннямі. *В. Вольскі.*

УЗБРАЕННЕ // УЗБРОЕНАСЦЬ

Узбраенне. Зброя і боепрыпасы, прызначаныя для вядзення вайны, для бою.

І ўжо ў самыя апошнія дні перад вялікімі баямі атрада на пераправах група партызан Бумажкова правяла патайнымі дарогамі з нямецкага акружэння полк з усім узбраеннем. *К. Чорны.*

Узброенасць. 1. Забяспечанасць арміі ўзбраеннем.

Высокая ўзброенасць арміі.

2. Забяспечанасць якімі-н. прыладамі, прыстасаваннямі, матэрыяламі, сродкамі і г. д.

Тэхнічная ўзброенасць.

УЗБУДЖАЛЬНАСЦЬ // УЗБУДЖАНАСЦЬ // // УЗБУДЖЭННЕ // УЗБУДЛІВАСЦЬ

Узбуджальнасць. Здольнасць прыходзіць у стан узбуджэння, хвалявання.

Празмерная ўзбуджальнасць хлопчыка.

Узбуджанасць. Усхваляванасць, узурушанасць.

Золатаў, напэўна, выдаў бы сваю ўзбуджанасць тым, што крочыў бы па пакоі, каб знаходзіўся ў прасторным кабінце.
І. Шамякін.

Узбуджэнне. Стан актыўнай, напружанай нервовай дзейнасці; хваляванне.

Першае нервовае ўзбуджэнне прайшло, але мае сябры паводзяць сябе трывожна. *С. Александровіч.*

Узбудлівасць. Спец. Здольнасць рэагаваць на ўздзеянне раздражняльнікаў.

Узбудлівасць клетак жывой тканкі.

УЗБУЙНЕЦЬ // УЗБУЙНІЦЬ

Узбуйнёць. Стаць больш буйным, павялічыцца.

[Каласы] узбуйнелі ўдвая, набрынялі, наступі — пырснуць крухмалам. *І. Пташнікаў.*

Узбуйніць. што. Зрабіць больш буйным па памерах, аб'ёму і г. д.

Узбуйніць калгасы. Узбуйніць фермы.

УЗЛАЖЫЦЬ // УЛАЖЫЦЬ

Узлажыць. што. 1. Палажыць на што-н., паверх, на верх чаго-н.

Кастусь памог узлажыць мяхі на воз. *С. Александровіч.*

2. перан. Даручыць каму-н. якія-н. абавязкі.

Узлажыць адказнасць за правядзенне работы на брыгадзіра.

Улажыць. каго-што. 1. Палажыць, змясціць унутр чаго-н. Сінонім: укладзі.

Напісаўшы пісьмо, Ганка ўлажыла яго ў канверт. *Я. Бяганская.*

2. перан. Патраціць, расходаваць на што-н.

Казалі, што Ева расчала рубіць вясной вялікі дом, восем на дзевяць, каб улажыць усе тыя лішнія грошы, якія яна атрымала сёлета за лён. *Я. Ермаловіч.*

3. Надаць каму-н. ляжачае становішча, памагчы легчы; прымусіць легчы.

Дзедка ўлажылі ў пасцель, паставілі на тумбачку бутэлечкі з лекамі, шклянку з вадой. *В. Хомчанка.*

4. Разм. Забіць.

Раптам зводдаля, адтуль, куды напрасцяк імчаўся бяляк, пачуўся стрэл, і Мікола ўбачыў, як далёка нехта з яго сяброў усё-такі ўлажыў небараку. *У. Краўчанка.*

УЗЛАМАЦЬ // УЛАМАЦЬ

Узлама́ць. 1. Ломячы, разбіць, адкрыць што-н. замкнутае, за-пёртае.

Ігнась сякерай узламаў замок, і жудасць ахапіла яго.
А. Чарнышэвіч. || Праламаць, разламаць. У вагоне нумар дзесяць палонныя ўзламалі сцяну і выскачылі на хаду. *М. Лупсякоў.*

2. Зрабіць прарыў у чым-н., парушыць што-н.

Узламаць абарону праціўніка.

Улама́ць. Разм. 1. што. Праламаць; зрабіць пралом.

Уламаць страху.

2. што. Ломячы, аддзяліць частку ад чаго-н.

Сінонім: адламаць.

Уламаць хлеба.

3. перан.; каго. Пераканаць, з цяжкасцю ўгаварыць згадзіцца з чым-н.

— Праўду кажучы, мы са старшынёй калгаса добра-такі ўспацелі, пакуль уламалі Бандарэнку: не хацеў дапускаць Васіля да руля. *М. Даніленка.*

УЗЛЕГЧЫ // УЛЕГЧЫ

Узлэгчы. Налегчы, наваліцца на каго-што-н.

Хлопец адразу падышоў да агароджы і ўзлэг на яе грудзьмі.

К. Чорны.

Улэгчы. Разм. 1. Поўнасю аддацца якой-н. справе.

Ціхон прамаўчаў, выкарпаў з гэбля стружку і зноў улэг габляваць. *М. Лобан.*

2. Кінуцца наўздагон за кім-чым-н.

І раптам пад самымі нагамі прашмыгнула рудая вавёрка. Нават не памятаў Алесь, як улэг за ёй. *М. Ваданосаў.*

3. Пачаць заляцацца да каго-н.

Не на жарты [Галаўня] улэг за Клавай. *М. Гроднеў.*

УЗЛЕЗЦІ // УЛЕЗЦІ

Узлэзці. на што. 1. Залезці, узабрацца на што-н. высокае, на верх, на паверхню чаго-н.

Вязень узлез на столік, што стаяў пад акенцам, узяўся рукамі за краты, упёрся ў іх галавой і прагна глядзеў на турэмны двор. *В. Таўлай.*

2. Разм. Надзецца, налезці (пра адзенне, абутак).

Прымяраю, ці ўлезе на плечы ватоўка, кашуля. *А. Куляшоў.*

3. Разм. Ступіць, уз'ехаць куды-н.

— Вясна сёлета была халодная, дажджы. На поле не ўлезеш. А сеяць — сей. *І. Пташнікаў.*

Улёзці. 1. Пранікнуць, праціснуцца, забрацца ўнутр чаго-н.

Толькі падумаю ехаць — а як у аўтобус улезеш? На яго ж у суботу людзей, нібы сосен у лесе. *У. Карызна.* || Пасяліцца, усяліцца куды-н. Перабраліся ў зямлянку і жылі ў ёй, пакуль не ўлезлі ў новую хату. *М. Лужанін.*

2. Залезці ў шкоду.

Трэба было глядзець, каб у грады не ўлезла суседскае парася, сачыць за цялём, якое пасвілася на дзедавым прыгуменні і магло ўбіцца ў шкоду. *С. Александровіч.*

3. Умясціцца, размясціцца ўнутры чаго-н.

Цётка Насця рэжа бульбу на кавалкі, каб больш улезла ў чыгун, і расказвае. *В. Палтаран.*

4. Разм. Умяшацца ў якую-н. справу.

У размову ўлезла цётка Тацяна. Яна спыніла Данілу, мабыць, на самым цікавым месцы. *А. Асіпенка.*

УЗЛІЦЬ // УЛІЦЬ

Узліць. Разм. Лінуць якую-н. вадкасць на паверхню чаго-н.

Хлапчукі, зачарпнуўшы ў рэчцы конаўку вады, узлілі на вогнішча і паварушылі яго альховымі дубцамі. *А. Ус.*

Уліць. 1. Наліць унутр чаго-н.

Дзеці, якія спачувалі Міхаську, тут жа сілай разнялі яму рот і ўлілі вады. *А. Якімовіч.*

2. перан. Уключыць у склад каго-чаго-н., дабавіць да чаго-н.

Уліць атрад у партызанскую брыгаду.

3. 1 і 2 ас. не ўжыв. Разм. Выпасці ў вялікай колькасці (пра дождж).

Навалакліся чорныя хмары, і пад раніцу ўліў гэтакі дождж, што як я ні напінаў брызентавую накідку, яна не ратавала. *Р. Сабаленка.*

УЗЛЯЦЕЦЬ // УЛЯЦЕЦЬ

Узляцець. 1. Падняцца ў паветра; узняцца ўверх.

Ён з такіх, што і ўніз падаючы, узлятаюць угору. *Л. Дайнека.*

2. Разм. Вельмі хутка ўзбегчы, уз'ехаць на верх чаго-н.

Узляцеўшы на гару, убачыў [Васіль] перад сабой знаёмую дарогу з пабурэлым курганом. *І. Мележ.*

Уляцець. 1. З лёту, на ляту пранікнуць, трапіць куды-н.; заляцець унутр чаго-н.

У гэты момант у акоп уляцела граната. Сяржант спрытна схапіў яе і кінуў назад немцам. *Л. Прокша.*

2. *Разм.* Вельмі хутка ўвайсці, убегчы, уехаць куды-н. Адчыніліся дзверы, і ў хату не ўбегла, а ўляцела перапалоханая маці. *Б. Сачанка.*

3. *Разм.* Упасці, уваліцца ў што-н.

Уляцець у яму.

4. *безас.; каму.* *Разм.* Папасці (за якую-н. правіннасць).

Па тым, як моцна бразнулі дзверы і зазвінела ў сенцах вядро, Геня .. зразумеў, што яму ўляціць ад маці за такога сябра. *І. Пташнікаў.*

УЗМАЦНЕЦЬ // УЗМАЦНІЦЬ

Узмацнець. 1. *1 і 2 ас. не ўжыв.* Узмацніцца, павялічыцца ў сіле (пра вецер, дождж і інш.).

Вецер узмацнеў і са злосцю круціў вадзяныя струмені. *Т. Хадкевіч.* || Стаць больш трывалым, цвёрдым; умацавацца. Калгас гэтым часам узмацнеў. Пачала папаўняцца малочная ферма. На другі год вялікі прыбытак даў лён. *А. Чарнышэвіч.*

2. Стаць больш здаровым, вынослівым.

Сінонімы: падужэць, паздаравець.

Вось выраслі дзеткі, за лета ўзмацнелі, пад восень у вырай яны паляцелі. *Я. Журба.*

Узмацніць. што. 1. Зрабіць што-н. мацнейшым, павялічыць сілу чаго-н.; умацаваць што-н.

Гулкае рэха вялікага і пустога памяшкання ў шмат разоў узмацніла шум нашых крокаў. *А. Чаркасаў.*

2. Актывізаваць што-н.

Сінонім: палепшыць.

Узмацніць выхаваўчую работу.

УЗМЕЖАК // УЗМЕЖЖА

Узмéжак. Край мяжы; мяжа.

На ўзмежках палеткаў чырванеюць буйныя ягады шыпшыны. *Я. Брыль.*

Узмéжжа. Неўзараная зямля паміж палеткамі.

А ў сад зайдзі узмежжам да рабін — гараць, ірдзеюць на марозе. *А. Пысін.*

УЗНЕСЕНЫ // УЗНЭСЛЫ

Узнэсены. Падняты, узняты ўвысь, угору.

Узнесены над высокім будынкам дзяржаўны сцяг.

Узнэслы. Поўны вялікага значэння, глыбокага зместу, высакародных пачуццяў.

Сінонімы: урачысты, прыўзняты.

Яшчэ ў пару Бондаравай маладосці пра звычайную ў сялянскай штодзённасці работу, як ворыва, сяўба, жніво, сталі гаварыць высокімі, узнёслымі словамі. *І. Навуменка.*

УЗНЕСЦІ // УНЕСЦІ

Узнёсці. *1. каго-што.* Падняўшы, занесці куды-н. наверх. Узнесці цэглу на другі паверх. Узнесці вёдры з вадой на ганак.

2. што. Падняць, узяць увысь, угору; ускінуць.

Старыя яліны высока ўзнеслі свае лапы ў чорнае неба.

М. Лынькоў.

3. што. Збудаваць, пабудаваць.

У рукі ўласныя свой лёс узяў народ вольналюбівы, на вогнішчы палацы ўзнёс, ператварыў балоты ў нівы. *К. Крапіва.*

4. перан. каго-што. Узвялічыць, узвысіць; усхваліць.

Падхалім заўсёды ўзносіць, хваліць здольнасці начальніка.

Унёсці. *каго-што.* *1.* Прынесці, занесці ўнутр чаго-н., куды-н. Цётка папалася спагадлівая, картоплі чыгун наварыла, саломы ўнясла куль. *І. Навуменка.*

2. Заплаціць, зрабіць узнос.

— Грошы я магу заўтра ўнесці ў касу. *А. Пальчэўскі.*

3. Уключыць у склад каго-чаго-н.; дабавіць, зрабіць папраўкі. Змены, што я ўнесла ў меню, асаблівага ўздыму не выклікалі.

А. Савіцкі.

4. Даць пранікнуць куды-н., умяшаць у што-н.

Унесці кампост у глебу. Унесці мінеральныя ўгнаенні.

5. перан. Выклікаць, зрабіць; узбагаціць.

Больш жвавасці ўнесла заўвага Клаўдзіі Хацкевіч. *І. Шамякін.*

УЗНІЗАЦЬ // УНІЗАЦЬ

Узнізаць. *каго-што.* *Разм.* Нанізаць на нітку, пруток і г. д. Конан падцягнуў лодку, прымкнуў яе да калка, узнізаў рыбу на лазіну. *М. Лобан.*

Унізаць. Нанізваючы, навешваючы, пакрыць паверхню чаго-н. вялікай колькасцю якіх-н. прадметаў.

Унізаць пальцы пярсцёнкамі. Унізаць ёлку цацкамі.

УЗНІКАЦЬ // УНІКАЦЬ

Узнікаць. Пачынаць, зараджацца; стварацца; здарацца, адбывацца.

Усіх цікавіць, як узнікла жыццё на планеце.

Унікаць. 1. чаго. Пазбягаць чаго-н., ухіляцца ад чаго-н.

Я не раз здзіўляўся, як спрытна ўнікалі шафёры амаль не пазбежных аварый. *І. Мележ.*

2. у што. Удумвацца, імкнуцца зразумець сутнасць чаго-н.

Віктар учытваўся, унікаў у змест. І раз, і другі прабягаў ва-чыма напісанае. *У. Паўлаў.*

УЗНЯЦЬ // УНЯЦЬ

Узняць. каго-што. 1. Падняць уверх.

Пагукваюць хлопцы і падважваюць бярвяно. Узнялі, зрушылі.
Я. Колас.

2. Разбудзіць, прымусіць устаць з пасцелі.

А заўтра ўзіме на світанні касцоў ледзь чутны звон травы.
А. Вольскі. || Успудзіўшы, выгнаць адкуль-н. (з нары, гнязда і пад.). Максім жа не загінуў ад звера, як гэта думалі людзі. Узняўшы з бярогі мядзведзя, ён падштурхнуў яму ў лапы пана, а сам накіраваўся ў балоты. *М. Машара.*

3. Павялічыць, павысіць.

Узняць прадукцыйнасць працы. Узняць цэны.

4. Узараць (папар, цаліну і пад.).

Да нас у госці май прыходзіць, як той старанны гаспадар, — глядзіць, як поле наша родзіць, ці ўзнялі ўвесь мы свой папар.

Я. Купала.

5. перан. Выгадаваць, выхаваць, паставіць на ногі.

Дзед спяшаўся. Яму трэба было ўзняць і гэтага. Цяпер Вацлаў быў у шостым класе. *У. Караткевіч.*

Уняць. каго-што. Разм. 1. Угаварыць або прымусіць каго-н. супакоіцца, перастаць хвалявацца, крычаць, плакаць і г. д.

Нейкі час цяжкаявата было аднавіць парадак, уняць гаваркіх. *П. Кавалёў.*

2. Суняць, супакоіць (пачуцці, боль і пад.).

Я не супакойваў жанчыну, — я ведаў, што боль матчынага сэрца нельга ўняць нічым. *Б. Сачанка.*

УЗОРНЫ // УЗОРЫСТЫ

Узорны. 1. Які можа служыць прыкладам для іншых.

Сінонімы: дасканалы, паказальны.

Куды ні зірні: на кухню, дзе рыхтуецца корм жывёле, у ка-роўнік, у цялятнік — усюды ўзорная чыстата і парадак. *Бе-ларусь.*

2. Разм. Тое, што і ўзорысты.

Узорную лістоту ясеня суха трос вецер. *А. Савіцкі.*

Узорысты. Аздоблены ўзорамі; з узорамі.

Вокны былі завешаны доўгімі, аж да падлогі, узорыстымі фіранкамі. *І. Дуброўскі.*

УЗРАСЦІ // УРАСЦІ

Узрасці. 1. Вырасці, стаць дарослым, сталым.

Лепей за ўсё мне на свеце мясціна тая, дзе я нарадзіўся і ўзрос. *К. Кірэенка.* || Узышоўшы, вырасці (пра расліны). Дзякуй цёплым дажджам і халоднай расе за жыты, што ўзраслі ў небы-валай красе. *А. Вольскі.*

2. 1 і 2 ас. не ўжыв. Павялічыцца ў памерах, аб'ёме, сіле і г. д., зрабіцца большым; разрасціся.

Тут заводы ўзраслі, новых фабрык тут шмат... Сёння ёсць чым у нас ганарыцца. *Я. Журба.* || Павысіцца; стаць больш значным. Узрасла актыўнасць мас. Узрос аўтарытэт кіраўніка.

Урасці. 1 і 2 ас. не ўжыв. 1. Па меры росту пранікнуць углыб, прарасці ўнутр.

Моладзь наўтыкала вярбовых калоў, і ўраслі яны ў зямлі, распусцілі вецце. *А. Чарнышэвіч.*

2. Асесці, уехаць у зямлю.

Хатка такая старая, што амаль па вокны ўрасла ў зямлю.

Л. Гаўрылкін.

3. Зарасці, парасці.

Урос пагорак жорсткаю травой. *В. Вітка.*

УЗРЫЦЬ // УРЫЦЬ

Узрыць. што. Разрыць зямлю лычом (пра жывёл); падры-ваючы, ускінуць.

Трэці выбух узрыў лугавую макрэчу якраз на .. дарозе ў лес. *Я. Брыль.*

Урыць. што (звычайна з адмоўем «не»). Змагчы разрыць, прарыць што-н. (пра жывёл).

Грунт цвёрды — і свіння не ўрые.

УКАЛУПІЦЬ / УКАЛУПНУЦЬ // УСКАЛУПІЦЬ / УСКАЛУПНУЦЬ

Укалупіць. Тое, што і ўкалупнуць.

Укалупіць крышку сыру.

Укалупнуць. *Разм. 1. што.* Калупнуўшы, аддзяліць.

Сінонім: адкалупнуць.

Укалупнуць масла.

2. перан.; каго. Падкалоць, кальнуць каго-н. у размоўе.

Ледзь падрос, а ўжо так і цэліць, каб укалупнуць чалавека.

М. Скрыпка.

Ускалупіць. *Разм.* Тое, што і ўскалупнуць.

Ускалупіць больку.

Ускалупнуць. *што.* Калупнуўшы, прыўзняць, аддзерці, аддзяліць.

Ускалупнуць нарыў.

УКАЛЫХАЦЬ // УСКАЛЫХАЦЬ

Укалыхаць. *каго.* Қалышучы, заставіць заснуць.

Сінонім: закалыхаць.

Укалыхаць дзіця.

Ускалыхаць. 1. *што.* Прывесці ў рух, прымусіць калыхацца.

І нідзе я не змог бы пражыць ні хвіліны адной... Без вятроў, што мой Сож і што Волгу маю ўскалыхалі. *Қ. Кірэенка.*

2. *перан.;* *каго.* *Разм.* Узгадаваць, выхаваць, выпесціць.

Мяне з маленства ўскалыхала бура. Маё дзяцінства — на шляхах вайны. *А. Ставер.*

УКАПАЦЬ // УСКАПАЦЬ

Укапаць. 1. *што.* Замацаваць што-н. у выкапанай яме, паглыбленні.

Стары .. не перашкаджаў жончыным намерам укапаць слупкі і выкапаць ямы. *Ф. Янкоўскі.*

2. *звычайна з адмоўем «не».* Змагчы ўскапаць што-н.

Пачалі мы кусты на полі высакаць, карчаваць. А дзёран узяўся — не ўкапаць, не ўраць. *П. Місько.*

3. *што і чаго.* *Разм.* Накапаць, выкапаць невялікую колькасць.

[Алесь] пакуль што нічога не робіць — не крышыць зеля свінням, не ідзе ўкапаць бульбы, а сядзіць у хаце. *Я. Брыль.*

Ускапаць. *што.* Қапаючы, узрыхліць верхні пласт зямлі.

Хлопчык выбраў адну такую палянку, старанна ўскапаў зямлю і папрасіў маці дапамагчы пасеяць насенне. *У. Мязэвіч.*

УКАРАНЕЦЬ // УКАРАНІЦЬ

Укаранець. *Разм.* 1. Пусціць глыбока карэнне.

Дуб моцна ўкаранеў за доўгія гады.

2. *перан.* Трывала замацавацца дзе-н., атрымаць шырокае распаўсюджанне (пра погляды, звычай і пад.).

— Ты яшчэ малады, яшчэ можна ўсё што хочаш з сябе зрабіць. А з гадамі таго, што ўкаране, калом не выб'еш. *М. Лобан.*

Укараніць. *што.* 1. Пасадзіўшы, даць прарасці, умацавацца каранямі ў глебе.

Укараніць атожылкі. Укараніць саджанцы.

2. *перан.* Садзейнічаць трываламу замацаванню чаго-н. у практыцы; увесці ў быт, свядомасць і г. д.

Прапанову наладчыка ўхвалілі і ўкаранілі ў вытворчасць. *Звязда.*

УКАЦІЦЬ // УСКАЦІЦЬ

Укаціць. што. 1. Закаціць што-н. круглае ці на колах унутр чаго-н.

— А бочку, хлопцы, укаціце ў склеп... Тут нельга пакідаць. *Гурскі.*

2. *перан.;* што каму. Разм. Зрабіць, учыніць (звычайна што-н. непрыемнае).

— А летась тут, у нас, памятаеце, колькі мы вам уколаў укацілі. *А. Васілевіч.*

Ускаціць. што. Коцячы, падняць, закаціць куды-н.

А яны хоць і папамучацца, пакуль дрэва звяляць, затое, як ускацяць кругляк — у санях капылы трашчаць. *У. Паўлаў.*

УКІДАЦЬ // УСКІДАЦЬ

Укідаць. што. 1. Укінуць унутр чаго-н. за некалькі прыёмаў. Укідаць сена ў хлеў.

2. Закідаць усё ці частку чаго-н. чым-н.

Укідаць дарогу каменнем.

Ускідаць. што. Кідаючы, ускласці на верх чаго-н. усё, многае.

Ускідаць сена на вышкі.

УКЛАСЦІ // УСКЛАСЦІ

Укласці. каго-што. 1. Пакласці спаць; уладкаваць на адпачынак; памагчы легчы.

Пакуль Каця супакоіла дачку, накарміла яе і ўклала спаць, дык ужо добра і сямнела. *Л. Гаўрылкін.*

2. Пакрыць, услаць чым-н. паверхню чаго-н.; палажыць у пэўным парадку.

— Што мы да гэтага рабілі? Бетон укладзём пад цэх — пайшлі далей. А цяпер і сцены будзем самі выводзіць, і аконныя пераплёты ставіць. *В. Мыслівец.*

3. Палажыць, змясціць унутр.

Следчы ўзяў .. астрожнае накіраванне, яшчэ нейкія паперы, усё гэта ўклаў у канверт і аддаў паліцыянту. *М. Машара.*

4. Аддаць на захаванне, выкарыстанне (грашовыя сродкі, капітал).

Укласці капітал на будаўніцтва дома.

5. *Разм.* Забіць.

— Са сваёй стрэльбы я ўжо, хлопча, не аднаго звера ўклаў
М. Ткачоў.

Ускласці. 1. *каго-што.* Пакласці на верх, паверх чаго-н.

Трэба было ўскласці камель бярвяна на перадок, а верх на заднюю вось. *П. Галавач.*

2. *што.* Урачыста пакласці.

У дні свят і мінчане і госці з розных краін і гарадоў прыходзяць сюды, каб ускласці вянкi і букеты, каб выказаць яшчэ раз сваю пашану памяці герояў... *В. Вольскі.*

3. *што.* Даручыць што-н. каму-н.

На Шалюту, як былога камандзіра атрада, усклалі абавязкі старшыні райвыканкома. *І. Дуброўскі.*

УКРУЦІЦА // УСКРУЦІЦА

Укруціца. 1. Круцячыся, увайсці ў сярэдзіну чаго-н.

Шруба лёгка ўкруцілася ў раму.

2. Захутаца ў што-н., абматаца чым-н.

Мы абуліся, адзеліся, укруціліся хусткамі. *Е. Лось.*

3. Круцячыся, наматаца на што-н.

Лейцы адчапіліся ад лёстак, укруціліся ў пярэдняе кола.

Р. Сабаленка.

Ускруціца. *Разм.* 1. Устаць вельмі рана.

— Чаго ты ў такую рань ускруціўся? Спі яшчэ. *Т. Хадкевіч.*

2. Нечакана разбушаваца (пра з'явы прыроды).

Ускруціца такая завая, што з хаты носа не выткнеш. *А. Чарнышэвіч.*

УЛАДАРАННЕ // УЛАДАРНАСЦЬ // УЛАДАРСТВА / УЛАДНАСЦЬ

Уладаранне. Панаванне дзе-н.

У першыя ж дні нямецкага ўладарання [у гарадку] былі арыштаваны мясцовы натарыус, старшыня абутковай арцелі і ляснічы. *І. Навуменка.*

Уладарнасць. Схільнасць загадваць, падначальваць сабе; настойлівасць, патрабавальнасць; усёмагутнасць.

Княжацкая ўладарнасць.

Уладарства. 1. Вярхоўная ўлада, панаванне.

Імператарскае ўладарства.

2. Нерухомая маёмасць, якой валодаюць як уласнасцю (звычайна пра зямлю).

Пану Гюнтэру Ліндэ трэба было аб'ездзіць усе трыццаць гектараў свайго ўладарства. 3. *Бядуля.*

Уладнасць. *Кніжн.* Тое, што і ўладарнасць.

За плячыма вартаўніка вісела стрэльба. Усё гэта прыдавала вартаўніку .. уладнасць і ўпэўненасць. *Я. Колас.*

УЛАСНІЦКІ // УЛАСНЫ

Уласніцкі. Уласцівы ўласніку — чалавеку, які прагне цалкам уладаць чым-н., не дзелячыся з іншымі.

Уласніцкая псіхалогія.

Уласны. 1. Які належыць каму-чаму-н. як уласнасць.

Міхал памірае, не дасягнуўшы мэты, не пабачыўшы ўласнай зямлі. *В. Каваленка.*

2. Свой, асабісты.

Чалавек нарадзіўся, жыў, падростаў. Нарэшце, на ўласныя ногі ён стаў. *П. Прануза.*

УЛЮБЭНЫ // УЛЮБЛІВЫ

Улюбёны. 1. Закаханы ў каго-н.

Калі салдаты пайшлі, Лёдзя, улюбёная на той момант у Пракопа, з нейкім асаблівым уздымам узялася за работу. *У. Карпай.* || Ачараваны, захоплены кім-чым-н. Сіліч адразу не прызнаўся, што ён таксама настаўнік гісторыі. Але выклікала павагу хлопцава перакананне і падкупляла ягоная схільнасць да аблюбованай прафесіі, у якую сам быў улюбёны змалку. *М. Аўрамчык.*

2. Такі, якому аддаецца перавага ў параўнанні з чым-н. іншым.

Сінонім: аблюбованы.

У ягоным хрысціянскім Новагародку свяшчэнным дрэвам, улюбёным дрэвам багародзіцы святары аб'явілі белую бярозу. *Л. Дайнека.*

Улюблівы. Схільны лёгка і часта ўлюбляцца.

Па натуре я быў не ўлюблівы. *А. Карпюк.*

УНАРМАВАНАСЦЬ // УНАРМАВАННЕ

Унармаванасць. Прызнанне чаго-н. у якасці нормы.

Унармаванасць правапісу.

Унармаванне. Прывядзенне чаго-н. да нормы.

Унармаванне правіл школьнай граматыкі.

УНІКАЛЬНЫ // УНІКЛІВЫ

Унікальны. Вельмі рэдкі, адзіны ў сваім родзе; выключны.

Свежы вобраз, нечаканая метафара, трапнае параўнанне знаходзяцца на адзін раз. Яны унікальныя. *Р. Шкраба.*

Уніклівы. 1. Які пазбягае прама і адкрыта выказваць свае думкі; непрамы, пазбаўлены шчырасці.

Нічога канкрэтнага мы не даведаліся. Усе яго адказы былі нейкія ўніклівыя, адчувалася, што гаворыць ён не ад душы.
ЛіМ.

2. Які глыбока ўнікае ў сутнасць справы.

Сінонімы: дапытлівы, цікаўны.

Ён гутарыць з дзецьмі, якія абступілі яго лодку, і ахвотна, цяплява адказвае на іх бясконцыя, уніклівыя запытанні.
В. Вольскі.

УПАДАК // УПАДАЧНАСЦЬ / УПАДНІЦТВА

Упа́дак. Пагаршэнне агульнага стану чаго-н.; агульны развал, распад, разлажэнне.

Матывы тугі і смутку таксама не мелі нічога агульнага ў сваёй аснове з літаратурай упадку. *А. Лойка.*

Упа́дачнасць. Упадніцкія погляды, настроі ў якой-н. галіне грамадскага жыцця.

Якраз на тыя цяжкія гады прыпадае і найбольшая ўпадачнасць у галіне культуры і мастацтва. *ЛіМ.*

Упа́дніцтва. Тое, што і ўпа́дачнасць.

Для яго [Багдановіча] не прымальны быў па духу свайму культ буржуазнага індывідуалізму, упадніцтва і песімізму.
С. Майхровіч.

УПАДАЧНЫ // УПАДНІЦКІ

Упа́дачны. Які бывае пры ўпадку ў якой-н. галіне грамадскага жыцця; які характарызуецца адсутнасцю актыўнасці ў чым-н., веры ў што-н.

Упадачны стан сельскай гаспадаркі. Упадачны настрой.

Упа́дніцкі. Які мае адносіны да ўпадніцтва.

Матывы завядання, тугі, адзіноты, калі яны становяцца ўстойлівымі і выцясняюць усё астатняе,— гэта ўжо атрыбуты ўпадніцкай паэзіі. *Н. Перкін.*

УПАКАВАНЫ // УПАКОВАЧНЫ

Упакава́ны. Уложаны, зложаны ў што-н.

Сінонім: спакаваны.

Кожны хоча даць сваю параду: як і што лепш упакаваць, што пакласці на дно, а што зверху, каб не пацёрлася. *Г. Шыловіч.*

Упако́вачны. Які мае адносіны да ўпакоўкі, упакоўвання; які прызначаны, служыць для ўпакоўкі.

Дзверы ў яго кабінку адчынены і завешаны ад мух і камароў рудаватаю ўпакоўачнаю марляю. *С. Грахоўскі.*

УПАСЦІ // УСПАСЦІ

Упа́сці. 1. Зваліцца; зляцець зверху.

Дзіця ўпала. Яблык упаў са стала.

2. Уваліцца, запасці ўнутр.

— Вунь як яна пастарэла. Нос завастрыўся. Вочы ўпалі, як бы выцвілі. *Р. Сабаленка.*

3. у што. Дайсці да якога-н. стану, становішча (звычайна цяжкага).

Упаў Даніла ў злосць, у ярасць, уладу страціў над сабой. *Я. Колас.*

Успáсці. на каго-што. Разм. 1. Напасці з мэтай захопу, грабляжу, забойства і пад.

Як драпежныя рабаўнікі, успалі магнаты на наша народнае багацце. *М. Машара.* || *у перан. ужыв.* Ці стомлены буду, ці лень успадзе — турбуй мяне, дружа, і ўночы, і ўдзень. *Н. Гілевіч.*

2. Накінуцца на каго-н. з-ляянкай, папрокамі і пад.

— Чаго ты прычапіўся да дзіцяці? — успала матка. *С. Баранавых.*

3. Выпадкова трапіць, набрысці на што-н.

Успасці на след.

УПЕРАМЕЖКУ // УПЕРАМЕШКУ / УПЯРЭМЕШКУ

Уперамéжку. Разм. Папераменна чаргуючыся адно з другім, размяшчаючыся ў пэўным парадку.

Кіламетраў праз семдзесят машыны звярнулі з дарогі і пайшлі, гайдаючыся і падскакваючы, па цаліку ўздоўж лесу, у якім стаялі ўперамежку дубы і клёны. *І. Мележ.*

Уперамéшку. Разм. Тое, што і ў п я р э м е ш к у.

Дождж сыпаўся густы, як з рэштата, уперамешку з градам; на лужынах ля ног набухалі бурбалкі, вялікія, па бульбіне. *І. Пташнікаў.*

Упярэмешку. У беспарадку, перамешана, змешана.

Паступова багатая расліннасць збожжа пачынае саступаць месца мізарнейшай, пракідаюцца пескавыя глебы ўпярэмешку з вільготнымі паплавамі. *Р. Мурашка.*

УПОМНІЦЬ // УСПОМНІЦЬ

Упо́мніць. *каго-што.* Разм. Запомніць, утрымаць у памяці. Дзе ты ўсё ўпомніш цяпер — столькі гадоў прайшло.

Успо́мніць. *каго-што, пра каго-што.* Аднавіць у памяці, прыпомніць.

Зося прыпамінала і ніяк не магла ўспомніць, дзе яна чула гэтае прозвішча. *В. Хомчанка.*

УПРАЎЛЕНЧЫ // УПРАЎЛЕНЫ // УПРАЎНЫ

Упраўле́нчы. Які мае адносіны да ўпраўлення.

Скарачэнне ўпраўленчага апарату праводзілася, але яго яшчэ скарачаць і скарачаць. *Звязда.*

Упраў́лены. Устаўлены на месца (пра вывіхнутае).

Упраўлены вывіхнуты сустаў.

Упраў́ны. Спрытны і жвавы ў рабоце.

А потым неяк усё ж прызнаўся: дрэнна ў хаце без гаспадыні. Пачакай, кажу, апытаю дзе па вёсках кабету харошую, упраўную, ды пасватаем. *Х. Лялько.*

УПЭЎНЕНАСЦЬ // УПЭЎНЕННЕ

Упэў́ненасць. Перакананасць у чым-н.; цвёрдая вера ў каго-што-н.

Ён адчуваў у сабе dziўную адвагу і ўпэўненасць. *А. Карцюк.*

Упэў́ненне. Заява, якая мае на мэце пераканаць каго-н. у чым-н., даказаць што-н., упэўніць у чым-н.

Сінонім: запэўненне.

Яго ўпэўненне было такім гарачым, пераканаўчым, што ўсумніцца ў ім проста было няёмка. *ЛіМ.*

УРАДЖАЙНЫ // УРАДЛІВЫ

Ураджа́йны. Які вызначаецца высокай ураджайнасцю, дае багаты ўраджай.

Які сяголета шчаслівы і ўраджайны выпаў год: ва ўсіх садах агрэст і слівы, клубнікі повен агарод. *П. Глебка.*

Урадлі́вы. Здольны даваць высокія ўраджаі; які вызначаецца ўрадлівасцю.

Чырвоныя, пагнаўшы белапалякаў, адкрылі дарогу за Дзвіну. Там зямля больш урадлівая, голаду, як быццам, не чуваць. *Т. Хадкевіч.*

УРАЖАЛЬНЫ // УРАЖАНЫ // УРАЖЛІВЫ // УРАЗЛІВЫ

Уража́льны. Які робіць моцнае ўражанне.

Уражальныя факты. Уражальныя лічбы.

Уража́ны. Моцна ўсхваляваны, устрывожаны; пакрыўджаны.

Усе слухачы былі моцна ўражаны апавяданнем і дружна папрасілі бабку расказаць, як яна жыла потым. *А. Якімовіч.*

Ура́жлівы. Які лёгка паддаецца ўражанню, вельмі чулы.

Неверагодна, але я памятаю сябе з двух год. Можна, гэта таму, што ў дзяцінстве я часта хварэў, а вядома ж: хваравітыя дзеці самыя ўражлівыя. *А. Асіпенка.*

Ура́злівы. Здольны жыва адчуваць, успрымаць што-н.

Вася заўжды ўразлівы, насцярожаны. *В. Кармазаў.*

УСАДЗІЦЬ // УССАДЗІЦЬ

Усадзі́ць. 1. што. З сілай уваткнуць вострым канцом у што-н. Дзядзька ўсадзіў сякеру ў бярвяно, выпрастаўся і раптам глуха і хрыпла пачаў выгаворваць пляменніку. *Б. Мікуліч.*

2. каго. Прапанаваць, прымусіць або памагчы сесці.

Сінонім: пасадзіць.

Кастусь усадзіў Ліпу ў кабінку, а сам палез у кузаў. *Л. Гаўрылкін.*

3. перан.; што і чаго. Разм. Расходаваць, патраціць вялікую колькасць чаго-н.

Усадзіць вялікія грошы ў няпэўную справу.

Уссадзі́ць. 1. каго. Падняўшы, пасадзіць, паставіць на што-н.

Уссадзіць малога на канапу.

2. што. Шчыльна насадзіць, надзець на што-н.

Уссадзіць тапор на тапарышча. || *Разм.* З цяжкасцю адзець што-н. цеснае, вузкае. Наперадзе .. смешна скакала на адной назе маленькая дзяўчынка — ніяк не магла ўссадзіць скінуты чаравік. *І. Хадановіч.*

УСКАЛАМУЦІЦЬ // УСКАЛМАЦІЦЬ

Ускаламу́ціць. 1. што. Зрабіць каламутным (ваду, вадкасць).

Сінонім: замуціць.

Першыя купальшчыкі так ускаламуцяць ваду, што ніхто не захоча больш лезці. *А. Пальчэўскі.*

2. перан.; каго-што. Вывесці са стану спакою, усхваляваць.

Сваім праніклівым позіркам, здавалася, ён зірнуў ёй у душу і там ўсё ўскаламуціў, узрушыў. *Р. Сабаленка.*

Ускалмаціць. *каго-што.* Зрабіць калматым.

Сінонімы: узлахмаціць, растрапаць.

— Вось што! — Барыс ускалмаціў Рэме валасы і загадаў: —
Маўчок. За справу. *А. Шашкоў.*

УСКРАЕК // УСКРАІНА

Ускра́ек. Крайняя частка якой-н. прасторы; край чаго-н.
Над ускрайкам лесу, дзе пачыналіся жоўтыя пяскі, зазві-
нела песня ляснога жаваранка. *Я. Колас.*

Ускра́іна. 1. Крайняя частка якой-н. мясцовасці, тэрыторыі;
аддаленая ад цэнтра частка населенага пункта.

У генералавым доме жылі ўжо другія людзі. Яны казалі,
што цётка Антося перабралася на ўскраіну горада ў сваю хату.
А. Карпюк.

2. Аддаленая, пагранічная тэрыторыя дзяржавы.
Ускраіна Расійскай імперыі.

УСТАНОВАЧНЫ // УСТАНОЎЧЫ

Установа́чны. Які дае арыенціроўку, указанне на што-н.;
прынцыпова важны.

Установачны артыкул Максіма Танка быў змешчаны ў 12-м
нумары «Нашай волі», а на трынаццатым газета была закрыта.
У. Калеснік.

Устаноўчы. Які мае сваёй мэтай заснаванне, арганізацыю
чаго-н.

У Маскве праходзіў устаноўчы кангрэс, у рабоце якога
прынялі ўдзел дэлегацыі дзесяці краін, якія культывуюць спар-
тыўную акрабатыку. *Звязда.*

УССУНУЦЬ // УСУНУЦЬ

Уссу́нуць. што. 1. Сунучы, падняць наверх.

Уссунуць бэльку на зруб.

2. *Разм.* Абуць, надзець (звычайна наспех, часова).

Андрэй устаў, не запальваючы лампы адзеўся, уссунуў на
ногі боты, зняў кажух і шапку, апрануўся і пайшоў з хаты.
А. Чарнышэвіч.

Усу́нуць. каго-што. 1. Сунуўшы, змясціць унутр, усярэдзіну
чаго-н.; увапхнуць у што-н.

Міколка ўзяў сваю старую школьную торбачку .. Напакаваў
яе, усунуў туды і стары абгрызены пенал, любімы сшытак.
М. Лынькоў.

2. Прасунуць унутр чаго-н.

— Таварыш камандзір! — усунуў галаву ў дзверы разведчык.— Вас можна на хвілінку? *У. Федасеенка.*

3. Разм. Даць што-н. у рукі.

— Бяры! І бяжы ў цэх...— неяк злосна прамовіў вахцёр, усунуўшы Асташонку ў рукі пропуск. *М. Ваданосаў.*

УССЫПАЦЬ // УСЫПАЦЬ

Уссы́паць. *што.* Насыпаць на каго-што-н.

Пасля вянца [маладыя] уз'ехалі на двор, уссыпалі на іх з паўпуда хмелю. *У. Корбан.*

Усы́паць. **1.** *што і чаго.* Насыпаць чаго-н. куды-н.

Маці знайшла торбу і ўсыпала ў яе з гарнец бульбы. *А. Якімовіч.*

2. *што.* Пакрыць усю паверхню чым-н.

Апалыя лісты ўсыпалі сцежкі і мокрую траву. *С. Грахоўскі.*

3. *каму.* **Разм.** Пабіць або вылаяць каго-н.

— От здыму папругу ды як усыплю, то навучышся і сеяць і са старэйшымі гаварыць. *А. Чарнышэвіч.*

УСТОЙЛІВЫ // УСТОЯНЫ

Усто́йлівы. **1.** Здольны цвёрда стаяць, трымацца, не хістаючыся, не падаючы.

Цягуча, нудна скрыпіць пад нагамі верхняя ступенька канторскага ганка, і я хутчэй ступаю на ніжнюю, больш устойлівую. *В. Палтаран.*

2. Які не паддаецца зменам, хістанням; пастаянны; стойкі.

Перадавыя раёны і гаспадаркі абавязаліся дасягнуць высокіх, устойлівых ураджаяў сельскагаспадарчых культур. *Звязда.*

Усто́яны. Які стаў гатовым для ўжывання ў выніку доўгага стаяння ў адпаведных умовах.

Устояны квас. Устояная наліўка.

УСТРЫМАЦА // УТРЫМАЦА

Устрыма́ца. **1.** Стрымаць сябе ад якіх-н. дзеянняў, адмовіцца ад чаго-н.

Я папярэдзіў Карповіча, каб ён устрымаўся пакуль што ад шчырых размоў са сваім жыхаром. *М. Машара.*

2. Ухіліцца, не прыняць удзелу (у галасаванні).

Колькі ўстрымалася пры галасаванні — не падлічвалі, важна было, .. што ніхто не галасаваў супроць. *Т. Хадкевіч.*

Утрыма́ца. **1.** Пэўным намаганнем затрымацца на месцы, не ўпасці, устаяць на нагах.

Мы паслізнуліся і ледзь утрымаліся на нагах. *Т. Хадкевіч.*

2. Не адступіць пад націскам непрыяцеля, не здаць пазіцыі, затрымацца на якім-н. рубяжы.

Сабраў тады камандзір наша аддзяленне ды і кажа, што вельмі важна танкам утрымацца на тым беразе. *У. Юрэвіч.*

3. *Разм.* Стрымаць сябе ад якога-н. учынку, дзеяння, не даць праявіцца чаму-н., не зрабіць таго, што хочацца.

Чубар таксама не ўтрымаўся ад спакусы — падаўся ў будан.
І. Чыгрынай.

УСТУПІЦЦА // УТУПІЦЦА

Уступіцца. Заступіцца за каго-што-н., узяць пад сваю ахову.
— Ціхі ён у нас, пане,— уступілася за сына маці, якая сядзела на палку каля малых дзяцей. *А. Пальчэйскі.*

Утупіцца. *Разм.* Пільна, не адводзячы вачэй, глядзець на каго-што-н.

Коля ўстаў, падышоў да акна, нешта паўглядаўся, потым зноў утупіўся ў чарцёж. *В. Мыслівец.*

УСТУПЧАТЫ // УСТУПЧЫВЫ

Уступчаты. Які мае ўступы (ступені ці выемкі); з уступамі.
Уступчатая сцяна.

Уступчывы. Гатовы на ўступкі; згаворлівы.

Сінонім: памяркоўны.

— Уступчывы ты, Андрэй. Калі ты моцна перакананы ў праваце сваёй, трэба адстойваць свой погляд. *П. Пестрак.*

УСХАДЗІЦЦА // УХАДЗІЦЦА

Усхадзіцца. Дайсці да крайняй ступені праяўлення чаго-н.
У засценку ўсхадзіліся пеўні, спявалі без пары,— напэўна, на перамену надвор'я. *А. Чарнышэвіч.*

Ухадзіцца. Закончыць, завяршыць якую-н. работу.

Сінонім: управіцца.

Гаспадар Восіп Ваўчэцкі, ухадзіўшыся ў хляве, сядзеў на табурэце і на самаробным капыле падбіваў сабе бот: адстала падэшва. *У. Дамашэвіч.*

УСХАПІЦЦА // УХАПІЦЦА

Усхапіцца. *І.* Хутка ўстаць.

Гарбачоў усхапіўся з крэсла, захадзіў па кабінецце. *А. Шашкоў.* || *Разм.* Прачнуўшыся, хутка падняцца з пасцелі; рана

ўстаць. Назаўтра Міхась усхапіўся да сонца. *А. Якімовіч.*

2. перан. Хутка і нечакана пачацца.

Хутка ўсхапілася полымя. Затрашчала, загуло. *Л. Гаўрылкін.*

3. З'явіцца, ускочыць (пра мазалі, прышчы і пад.).

На далонях у хлопцаў усхапіліся крывавыя мазалі. *У. Карнай.*

Ухапіцца. 1. Паспешна схапіцца, моцна ўзяцца за каго-што-н.

Сінонім: учапіцца.

Янка ўхапіўся за нос лодкі і падцягнуў яе так, каб можна было зручна апынуцца ў ёй. *Я. Колас.*

2. перан. Пачаць хутка, адразу рабіць што-н.

Сінонім: прыняцца за што-н.

Пакуль мы прыехалі, пушча ўжо гаманіла звонам піл і стукам сякер. Мы прывязалі Арла на ўзлеску, падкінулі яму сена і таксама ўхапіліся за работу. *А. Якімовіч.*

3. перан. Праявіць асобую цікавасць да каго-чаго-н., гатоўнасць выкарыстаць каго-што-н. у сваіх інтарэсах.

За Цімоха Будзіка ўхапіўся ён [Саўка] цяпер, як хапаецца за купіну сярод дрыгвы чалавек, страціўшы пад нагамі грунт. *Я. Колас.*

УСХВАЛІЦЬ // УХВАЛІЦЬ

Усхваліць. каго-што. Расхваліць; праславіць.

Усхвалілі чалавека больш чым трэба, дык ён і зазнаўся.

Ухваліць. што. 1. Даць станоўчую ацэнку чаму-н.

Леанід непакоіўся, што таварышы могуць не ўхваліць яго ўчынак, і падрыхтаваўся абараняцца. *У. Шахавец.*

2. Афіцыйна адобрыць, прыняць, зацвердзіць.

Ухваліць план развіцця гаспадаркі.

УСЦЕШЫЦЦА // УЦЕШЫЦЦА

Уцешыцца. Знайсці для сябе задаволенне, уцеху ў кім-чым-н., узрадавацца.

Глянь на свет, хай уцешыцца сэрца. Колькі светлае радасці сёння!.. *П. Трус.*

Уцешыцца. Перастаць гараваць, супакоіцца; абрадавацца.

Учытаўся ў тыя байкі я і ўцешыўся вялікім адкрыццём: ага, можна пісаць пра ўсё тое, што акружае цябе. *А. Бялевіч.*

УСЦЯГНУЦЦА // УЦЯГНУЦЦА

Усцягнуцца. Разм. З цяжкасцю ўзысці, падняцца на верх чаго-н.

Стары давалокся да стала знясілены, усцягнуўся на край лавы і ўспёрся ўпалымі грудзьмі на стол. *К. Кірэенка.*

Уцягну́цца. 1. Прыняць удзел у чым-н.

[Сымон] пакрысе ўцягнуўся ў гаворку і нарэшце сам пачаў гаварыць гладка і цікава. *К. Чорны.*

2. *перан.* Паступова прывыкнуць, прызвычаіцца да чаго-н.; асвоіцца з чым-н.

— Канешне, на першых часах нялёгка будзе, але пачнеш вучыцца, уцягнешся, і ўсё стане на сваё месца. *А. Кулакоўскі.*

УТЫЛІТАРНЫ // УТЫЛІТАРЫСЦКІ

Утыліта́рны. Заснаваны на імкненні да практычнага выкарыстання, прымянення чаго-н.

Сінонім: практычны.

На жаль, змалку ў іх [дзяцей] выхоўваюцца безуважнасць і утылітарны погляд на прыроду. Яна, маўляў, для таго, каб на яе ўлонні адпачыць, падыхаць свежым паветрам. *В. Вітка.*

Утыліта́рысцкі. Які мае адносіны да утылітарыста — чалавека, які імкнецца з усяго атрымліваць выгаду, карысць, расцэньвае ўсё толькі з практычнага пункту гледжання.

Утылітарысцкі падыход. Утылітарысцкія погляды.

УЦЕШАНЫ // УЦЕШЛІВЫ / УЦЕШНЫ

Уцэша́ны. Такі, якога ўцешылі, супакоілі, абрадавалі.

Уцешанае дзіця.

Уцэшлі́вы. Тое, што і ўцешны.

Уцешлівая вестка.

Уцэшны́. Які прыносіць уцеху; радасны, прыемны.

Самыя ўцешныя моманты ў Ганьчыным жыцці бываюць тады, калі ў мацеры нічога не баліць і калі яна можа цэлы вечар расказваць і расказваць, пра што б Ганька ні пыталася. *А. Васілевіч.*

УЯЎЛЕНЫ // УЯЎНЫ

Уяўле́ны. Такі, які можна ўявіць, узнавіць розумам, фантазіяй.

Уяўлены вобраз. Уяўленая сітуацыя.

Уяўны́. Які існуе не ў сапраўднасці, а ва ўяўленні; які толькі ўяўляецца.

Паслужыўшы арганістам, ён нагледзеўся на жыццё ксяндзоў, на іх уяўную святасць і стаў перакананым атэістам. *П. Мядзёлка.*

Ф

ФАБРЫКАНТ // ФАБРЫКАТ

Фабрыка́нт. Уладальнік фабрыкі.

Цар і царскія міністры, фабрыкант, банкір і пан забіралі усё чыста у рабочых і сялян. *С. Грахоўскі.*

Фабрыка́т. Гатовы фабрычны выраб, закончаны прадукт вытворчасці.

Пры недахопе ўласнай сыравіннай базы, пры вялікай колькасці кваліфікаванай рабочай сілы, пры высокіх выдатках вытворчасці выпрацоўваць паўфабрыкат або танныя масавыя фабрыкаты робіцца нявыгадным. *Эканамічная геаграфія зарубежных краін.*

ФАВАРЫТ // ФАВОР

Фавары́т. Любімец важнай уплывовай асобы, пратэксцыю якой ён выкарыстоўвае для сваёй выгады.

Фаварыты .. адыгрывалі ў XVIII ст. велізарную ролю. *Гісторыя СССР.*

Фаво́р. *Кніжн.* Прыхільныя адносіны знатнай асобы да каго-н.

Усіх дзівіла, што .. [Загорскі] нічога не атрымаў за той фавор. *У. Караткевіч.*

ФАКТ // ФАКТАР

Факт. Сапраўдны, нявыдуманы выпадак, з'ява, здарэнне; тое, што сапраўды мела месца; рэальнасць.

І нічога добрага не было ў гэтых чутках, і горш за ўсё — яны пацвярджаліся фактамі. *Я. Колас.*

Фа́ктар. Момант, істотныя абставіны ў якім-н. працэсе, з'яве; рухаючая сіла, прычына якога-н. працэсу, з'явы.

Сярод прыродных фактараў найбольш магутны ў забеспячэнні большай працягласці жыцця чалавека — лес. *Польмя.*

ФАКУЛЬТАТЫЎНЫ // ФАКУЛЬТЭЦКІ

Факультатыўны. Неабавязковы; які выбіраецца па жаданню.

Спачатку выдавецтвы арыентаваліся выключна на зацверджаную школьную праграму, але пазней значна пашырылі свае планы і ўзяліся за выданне твораў, рэкамендаваных для пазакласнага чытання і факультатыўнага вывучэння. *Польмя.*

Факультэ́цкі. Які мае адносіны да факультэта.

Відаць, групу лічылі нядрэннай, і такі правал — катастрофа не толькі для саміх студэнтаў, але і для факультэцкага, а можа нават і для інстытуцкага начальства. *І. Шамякін.*

ФАЛЬКЛАРЫСТЫЧНЫ // ФАЛЬКЛОРНЫ

Фалькларыстычны. Які мае адносіны да фалькларыстыкі — навукі, што вывучае фальклор.

Фалькларыстычныя погляды Змітрака Бядулі моцна выяўляюцца ў абразках. *В. Каваленка.*

Фальклорны. Які мае адносіны да фальклору — вуснай народнай творчасці.

За 25 год, прайшоўшых пасля падаўлення паўстання 1863 года, на Беларусі не было надрукавана ніводнай кнігі, ні аднаго мастацкага твора на беларускай мове, калі не лічыць розных фальклорных зборнікаў. *Л. Шакун.*

ФАНФАРОН // ФАНФАРЫСТ

Фанфарон. Самахвал, хвалько, выхваляка.

Госць пакалыхваўся каля печы яшчэ больш свабодна і зверху вадзіў позіркам па ўсіх прысутных. Можна, так вось гарадскія фанфароны выхваляюцца перад натоўпам у шынку сваёй высокай вучонасцю, уменнем разбірацца ў сусветных падзеях. *Полымя.*

Фанфарыст. Трубач, які іграе на фанфары — духавым музычным інструменце, што служыць звычайна для падачы сігналаў урачыстага характару.

У 12 гадзін на стадыёне «Дынама» выйшлі 16 фанфарыстаў. *Беларусь.*

ФАРБАВАЛЬНЫ // ФАРБАВАНЫ

Фарбавальны. Які мае адносіны да фарбавання; прызначаны для фарбавання.

Кара большасці відаў вольхі багата фарбавальнымі рэчывамі. *Звязда.*

Фарбаваны. Пакрыты фарбай.

Сінонім: пафарбаваны.

А ў новай хаце падлога фарбаваная і вокны, як дзверы. *М. Скрыпка.*

ФАРМАВАЦЬ // ФАРМІРАВАЦЬ

Фармаваць. што. Апрацоўваючы, надаваць чаму-н. патрэбную форму.

Ён тады скончыў сямігодку, але маці хацела, каб сын вучыўся

далей, а сама пайшла на завод фармаваць чарапіцу. *В. Быкаў.*

Ня правільна. Удала пададзены дзіцячыя гады, юнацтва будучага пісьменніка, атмасфера, у якой фармаваліся (трэба: фарміраваліся) яго погляды і свядомасць. *ЛіМ.*

Фармірава́ць. *каго-што.* 1. Выпрацоўваць у каго-н. пэўныя якасці, адпаведныя рысы характару, светапогляд і г. д.

Чалавек не можа адмежавацца ад грамадства, ён тысячамі нітак звязан з іншымі людзьмі. Менавіта грамадскія адносіны вызначаюць становішча людзей у калектыве і фарміруюць іх псіхалогію. *Б. Стральцоў.*

2. Ствараць, арганізоўваць (калектывы, групу, установу, воінскую часць).

Роўна ў вызначаны час дружыннікі збіраюцца ў сваім штабе. Камандзір дружыны ці начальнік штаба ставіць перад імі задачу, фарміруе ў рэйдавыя групы. *Звязда.*

3. Састаўляць з вагонаў поезд.

Варта было паглядзець на .. [Віталя] у тыя хвіліны, калі ён фарміраваў ці расфарміроўваў таварныя саставы, што бесперапынна прыбывалі на вузел! *Я. Васілёнак.*

ФАРСУНКА // ФАРСУХА

Фарсу́нка. *Спец.* Прыстасаванне для распыльвання якіх-н. вадкасцей або парашкападобных матэрыялаў.

Фарсунка для падачы нафты ў топку працуе надзейна.

Фарсу́ха. *Разм.* Жанчына, якая любіць фарсіць.

Яе ўсе лічылі фарсухай.

ФАСАВАНЫ / ФАСОВАНЫ // ФАСОВАЧНЫ

Фасава́ны. Папярэдне разважаны і ўпакаваны ў пэўных дозах.

Фасаванае масла. Фасаваныя крупы.

Фасо́ваны. Тое, што і *ф а с а в а н ы*.

Фасованы цукар. Фасованая грэчка.

Фасо́вачны. Які мае адносіны да фасоўкі; прызначаны для фасоўкі.

Фасовачны цэх. Фасовачная машына.

ФАСОНИСТЫ // ФАСОННЫ

Фасо́ністы. *Разм.* 1. Прыгожага, моднага фасону.

Між .. [мужчын] быў і Руды Андрэй, акуратна паголены, .. у фасоністай гарадской шапцы,— першы ў Куранях палітык і прамоўца. *І. Мележ.*

2. Фарсісты, франтаваты (пра чалавека).

Юля заўважыла, што між сяброў Станіка Ралан быў як бы першым нумарам. Культурны, фасоністы. *І. Грамовіч.*

Фасонны. *Спец.* Зроблены па пэўнаму фасону, узору.

Лабуда апраўдваўся, звальваў віну на слесараў, якія да гэтага часу не падалі ім нейкай там фасоннай трубы. *У. Крайчанка.*

ФАСФАРЫСТЫ // ФАСФАРЫТАВЫ / / ФАСФАРЫТНЫ // ФАСФАРЫЧНЫ

Фасфарысты. Які ўтрымлівае ў сваім саставе фосфар.

Фосфар з вадародам утварае злучэнне, аналагічнае аміяку, — фасфарысты вадарод. *Хімія.*

Фасфарытавы. Тое, што і ф а с ф а р ы т н ы.

Фасфарытавы чыгун.

Фасфарытны. Які мае адносінны да горнай пароды фасфарыту, звязаны з яго пераапрацоўкай; з фасфарыту.

На глебах, маючых кіслы характар, раслінамі даволі добра ўсвойваецца фосфар непасрэдна з нерастваральнага ў вадзе тонка размолатага фасфарыту (фасфарытнай мукі). *Хімія.*

Фасфарычны. Які свеціцца, як фосфар, мігатлівым бледным святлом.

Уночы Андрэя разбудзілі пеўні. Ён павярнуўся на бок і паглядзеў на свой ручны гадзіннік з фасфарычнымі стрэлкамі — было недзе каля трэцяй гадзіны. *І. Чыгрынай.*

ФАТАЛІЗМ // ФАТАЛЬНАСЦЬ

Фаталізм. *Кніжн.* Вера ў непазбежны, немінучы лёс, у наканаваную долю.

Глыбокі песімізм і фаталізм быў характэрны для творчасці Л. Андрэева.

Фатальнасць. Непазбежнасць, немінучасць.

Сінонім: наканаванасць.

Тэорыя «аўтагеннасці», што бытавала тады, па сутнасці, фатальнасць. *Я. Скрыган.*

ФЕЕРВЕРК // ФЕЕРВЕРКЕР

Феервэрк. Каляровыя дэкаратыўныя агні ад спальвання розных парахавых сумесей у час урачыстасцей, свят і пад.

Стракатым феерверкам разляталіся па ўсім небе імклівыя агні. *М. Лынькоў.*

Феервэркер. У дарэвалюцыйнай рускай арміі: унтэр-афіцэр артылерыі.

Седзячы цэлы дзень у акапах, пад страшэнным абстрэлам, 4 жніўня падпрапаршчык і старшы феерверкер пасылалі па розных справах пад кулі ніжніх чыноў. *М. Гарэцкі.*

ФЕРТ // ФЕТР

Ферт. 1. Устарэлая назва літары **Ф**.

Ферт — старая назва літары, такая ж, як **аз, букі, ведзі** і інш.

2. *Разм.* Франтаваты, фарсісты, самаздаволены чалавек.

Як даўней, так і цяпер там паліцэйскі ходзіць фертам. *Я. Колас.*

Фетр. Лепшы гатунак лямцу для вырабу капелюшоў, валёнак і пад.

Фетрам называецца лямцападобны матэрыял, атрыманы валкай пуху. *Таваразнаўства.*

ФІГУРАЛЬНЫ // ФІГУРНЫ // ФІГУРЫСТЫ

Фігуральны. Алегарычны, вобразны.

Думка гэта правільная не ў літаральным, а ў фігуральным яе сэнсе. *Н. Перкін.*

Фігурны. 1. Які мае непрамалінейныя абрысы, контуры; які мае складаную форму.

Фігурныя дэталі і паверхні шліфуюцца ўручную звычайнай папяровай шкуркай. *П. Рунец.*

2. Які выконваецца з фігурамі, апісвае пры сваім руху фігуру.

Некалькі разоў ён спрабаваў арганізаваць гурток фігурнага катання, але гэта яго задума заўсёды сустракала з нечага боку перашкоду. *М. Лобан.*

3. *Разм.* Які мае прыгожую фігуру; фігурысты (*у 2 знач.*). Захар Лемеш — фігурны чалавек. *Я. Колас.*

Фігурысты. Разм. 1. Складаны па форме.

Вокны ў дамах — з фігурыстымі разнастайнымі ўзорамі. *І. Новікаў.*

2. Які мае прыгожую фігуру; фігурны (*у 3 знач.*).

Нічога дзяўчына, сакаўная і фігурыстая. *Я. Колас.*

ФІКСАЖ // ФІКСАТАР // ФІКСАТУАР // ФІКСАТЫЎ

Фікса́ж. Хімічны раствор, у якім апрацоўваюць фотаматэрыялы для замацавання здымка.

Замацавальнікі (фіксажы) замацоўваюць (фіксуюць) адлюстраванне на плёнцы. *Таваразнаўства.*

Фікса́тар. 1. Прыбор, прыстасаванне для замацоўвання чаго-н. у патрэбным становішчы.

Фіксатары замаруджваюць выпарванне паху духоў і адэкало-ну. *Таваразнаўства.*

2. Той, хто фіксуе, адзначае што-н.

Сучасны журналіст-эканаміст не проста фіксатар фактаў, ілюстратар пэўных пастулатаў, а тэарэтык, удумлівы аналітык, які, умела спалучаючы ў адной асобе майстэрства публіцыста з ведамі спецыяліста, можа сказаць чытачу нешта новае. *Б. Стральцоў.*

Фіксатуа́р. Памада для валасоў, якая надае ім пэўную форму.

Прыемны пах фіксатуара.

Фіксаты́ў. Спец. Раствор, якім пакрываюць карандашныя малюнкi, чарцяжы з мэтай захавання іх ад пашкоджання.

Чарцяжы замацаваны фіксатывам.

ФІЛЬТР // ФІЛЬТРАТ

Фільтр. Прыстасаванне ці рэчыва для ачысткі вадкасцей або газаў ад непатрэбных прымесей.

У лесе зробіць адстойнік, паставяць фільтры. Ядавітыя рэчывы больш не будуць трапляць у наша возера. *М. Ваданосаў.*

Фільтра́т. Вадкасць, якая фільтруецца, прапускаецца (ці прапушчаная) праз фільтр.

Калі фільтр не змачыць, то раствор, які праходзіць праз яго, або, як яго называюць, фільтрат, не вызваліцца цалкам ад узвешаных прымесей . . . і вадкасць застаецца мутнай. *Хімія.*

ФЛАТАВЫ // ФЛАТАЦЫЙНЫ

Фла́тавы. Які мае адносіны да флату — друкарскай паперы ў лістах, а не ў рулонах.

Калі папяровае палатно рэжучь на лісты пэўнага фармату, то такая папера называецца ліставой (флатавай). *Таваразнаўства.*

Флатацыйны. Спец. Які мае адносіны да флатацыі — абагачэння карысных выкапняў.

Флатацыйны апарат, у якім адбываецца раздзяленне калійнай і спажывунай солі,— прылада даволі нескладаная. *А. Чаркасай.*

ФРАНТАВЫ // ФРАНТАЛЬНЫ

Франтавы. Які мае адносіны да фронту, дзейнічае на фронце. Па-ранейшаму яны сходзяцца, абмяркоўваюць франтавыя навіны, спрачаюцца, і гэта ёсць тое галоўнае, чым жывуць. *І. Навуменка.*

Франтальны. 1. Накіраваны ў бок фронту; лабавы; які ажыццяўляецца па ўсяму фронту.

Панёсшы вялікія страты, немцы адмовіліся ад франтальнага наступлення і ўзмацнілі націскі на флангі. *Звязда.*

2. перан. Які распаўсюджваецца на ўсіх, адбываецца адначасова; агульны.

Асноўны метадычны прынцып на ўроку, як і раней, франтальная работа з класам. *М. Барсток.*

ФРЭЙЛЕН // ФРЭЙЛІНА

Фрэйлен. *нескл., ж.* Слова, якое ўжываецца пры ветлівым звароце да незамужняй жанчыны, а таксама пры называнні яе імя ці прозвішча ў немцаў і некаторых іншых народаў.

Фрэйлен Марта. Фрэйлен Інга.

Фрэйліна. Прыдворнае званне дзяўчыны-дваранкі, якая знаходзіцца пры царыцы, каралева, прынцеце і пад.; асоба, якая мае гэта званне.

Ішлі гады. Цікавасці да мемуараў ніхто не праяўляў: здавалася, усе забыліся і пра іх, і пра саму фрэйліну імператрыцы. *Звязда.*

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫ // ФУНДАМЕНТНЫ

Фундаментальны. 1. Трывалы, моцны, вялікі.

Фундаментальнае збудаванне. || *перан.* Грунтоўны, глыбокі па зместу.

Фундаментальнае даследаванне.

2. Асноўны, галоўны.

Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь — наша галоўная фундаментальная бібліятэка.

Фундаментны. Які мае адносіны да фундамента, прызначаны для яго.

Усе фундаментныя работы былі закончаны раней тэрміну, і што яшчэ не менш важна — да наступлення дажджлівых дзён. *Звязда.*

ФУРАЖАЧНЫ // ФУРАЖНЫ // ФУРАЖЫРНЫ //
// ФУРАЖЫРСКІ

Фура́жачны. Які мае адносіны да фуражкі; звязаны з вырабам, продажам, фуражак.

Фуражачная майстэрня.

Фура́жны. Які мае адносіны да фуражу — расліннага корму для жывёлы.

Ліда .. уладзілася прасавальшчыцай сена на адной з большых у раёне фуражных баз. *Я. Брыль.*

Фуражы́рны. Які мае адносіны да фуражыра — асобы, якая ведае нарыхтоўкай, захоўваннем і выдачай фуражу; які складаецца з фуражыраў.

Фуражырны атрад.

Фуражы́рскі. Які мае адносіны да фуражыра, належыць яму. Фуражырскія абавязкі.

ФУРМАНАЧНЫ // ФУРМАНСКІ

Фурма́начны. Які мае адносіны да фурманкі.

Фурманачная драбіна. Фурманачнае кола.

Фурма́нскі. Які мае адносіны да фурмана, належыць яму. Спераду ўпоперак саней ставілася лавачка-козлы, і хутчэй як пэўная даніна фурманскай традыцыі, бо практычнага сэнсу яна не мела. *Полымя.*

ФУРУНКУЛ // ФУРУНКУЛЁЗ

Фуру́нкул. Гнойны нарыў.

Сінонім: скула.

[Золатаў] пашкадаваў, што не мог узяць свайго чалавека, але чалавек яго, Іваноў, па сутнасці, адзіны, якому ён верыў, хварэў — фурункулы ўскочылі на такім месцы, што ён не мог сесці ў сядло. *І. Шамякін.*

Фурункулёз. Спец. Захворванне, пры якім на целе паяўляецца многа фурункулаў.

Кабеты пачалі хварэць на запаленне лёгкіх, на грудніцу, на фурункулёз. *Я. Бяганская.*

Х

ХАДАВЫ // ХАДЖАЛЫ // ХАДЗЯЧЫ // ХОДЖАНЫ // ХОДКІ

Хадавы́. 1. Звязаны з ходам, перамяшчэннем; які можа рухацца, які на хаду; рухомы.

Такую машыну Дзмітрый веў упершыню. І ўжо на першых кіламетрах ацаніў яе хадавыя якасці. *П. Берасняк.*

2. *Разм.* Які мае вялікі попыт; шырока вядомы, пашыраны. Раней пра токараў ды слесараў адно чулі, а зараз на сяле гэта самыя хадавыя прафесіі. *Звязда.*

Хаджялы. *Разм.* Які шмат папахадзіў, пабыў дзе-н.; бывалы.

Ён нярэдка называў сябе чалавекам хаджалым і язджалым, і гэта сапраўды так — цяжка назваць які-небудзь куток нашай краіны, дзе ён не быў. *ЛіМ.*

Хадзячы. 1. Які можа хадзіць, перамяшчацца на сваіх нагах.

А ў першы дзень [вайны] выпісалі ўсіх хадзячых хворых. *С. Грахоўскі.*

2. Шырока распаўсюджаны, агульнапрыняты, усім вядомы.

За ўвесь вечар, апрача хадзячых анекдотаў, ён так нічога і не пачуў ад іх і вельмі пашкадаваў, што змарнаваў столькі часу. *ЛіМ.*

Ходжаны. Такі, па якому часта ходзяць (пра сцэжку, дарогу і інш.).

Ходжаня і пераходжаня сцэжкі, знаёмыя на кожнай паваротцы.

Ходкі. 1. Які хутка і лёгка рухаецца, лёгкі на хаду (на ногі).

Потым пакацілі ходкія гарматы, мінамёты. За імі — з той жа імкліваасцю, але больш паважна, ракеты. *У. Карнаў.*

2. Які мае вялікі попыт (пра тавары, вырабы і пад.).

Такія боцікі — вельмі ходкі тавар, на прылаўках не залежваецца. *Звязда.*

ХАЛАДАЦЬ // ХАЛАДЗЕЦЬ // ХАЛАДЗІЦЬ / ХАЛАДНЕЦЬ

Халада́ць. 1. *безас.* Станавіцца больш халодным (пра надвор'е).

Даўно быў ужо вечар. Распагоджвалася. Халадала. *К. Чорны.*

2. *Разм.* Пакутаваць ад холаду; мерзнуць.

Бабкі, прабабкі ішлі пехатой, ішлі месяцамі да Лаўры святой. Давалі зарок. Халадалі, пасцілі, каб іх ацанілі, грахі адпусцілі.

Р. Барадулін.

Халадзэ́ць. 1. Станавіцца халодным, халаднейшым; халад-нець.

Замірае лета, заціхаюць далі, сірацее рэчка, халадзеюць хвалі. *Я. Колас.*

2. Адчуваць холад; мерзнуць.

Ліў дождж, але Марусаў ужо не звяртаў увагі: пінжак быў мокры, халадзела спіна, чвякала вада ў чаравіках.

М. Стральцоў.

3. Адчуваць холад ад моцнага хвалявання, страху і г. д.
Ігнатовіч халадзеў ад думкі, што Карначова ўпартасць, яго пратэст супроць пабудовы камбіната ў Белым Беразе можа прывесці да таго, што такі выгадны ва ўсіх адносінах аб'ект перададуць іншаму гораду. *І. Шамякін.*

Халадзіць. *каго-што.* Рабіць больш халодным; ахалоджваць, астуджваць.

Вільготная трава, да якой не даходзілі промні сонца, халадзіла ногі. *Л. Дайнека.*

Халаднёць. Станавіцца халодным, халаднейшым; халадзець.
Хмары закрывалі неба, халаднеў вецер, вішчэў, залятаючы ў гнёзды стрыжоў, што густа ляпіліся на рачных стромах.
Л. Дайнека.

ХАЛЕРНЫ // ХАЛЕРЫЧНЫ

Халёрны. 1. Які мае адносіны да захворвання халерай.
І хвароба нейкая халерная падступілася: прастудзіў галаву, памарнеў з год — і няма чалавека. *М. Стральцоў.*

2. *Разм. груб.* Вельмі дрэнны, непрыемны.
— Ну дык чаго ты звягаеш... Што гэта за народ халерны.
К. Чорны.

Халерычны. Характэрны для халерыка — тэмпераментнага, неўраўнаважанага чалавека, які лёгка ўзбуджваецца пад уздзеяннем якіх-н. уражанняў.

Халерычнаму тэмпераменту .. характэрна рэзкая змена настрояў, парывістасць рухаў. *БелСЭ.*

ХАНДРА // ХАНДРОМА // ХАНДРЫЛА

Хандра́. Маркотны, сумны настрой; туга.
Пад дзеяннем усё той жа хандры, якая яго выгнала з інтэрната, Міша ўстаў, апрануў паліто і пайшоў на вуліцу.
А. Карцюк.

Хандро́ма. *Спец.* Дабраякасная пухліна з храстковай тканкі.
Невялікая хандрома.

Хандры́ла. Травяністая расліна сямейства складанакветкавых, з млечнага соку якой здабываецца каўчук.

У Беларусі сустракаецца хандрыла звычайная, галоўным чынам на Палессі.

ХАРАКТАРНЫ // ХАРАКТЭРНЫ

Характа́рны. Які ўвасабляе пэўны псіхалагічны тып.
Цяпер актрыса працуе над ролямі характарнага плана.

Польмя.

Характэрны. 1. Які мае адметныя, рэзка выяўленыя, своеасаблівыя рысы.

Толькі ад вагранак і электраплавільнай печы далятала характэрнае патрэскванне ды прыглушана гула вентыляцыя.
У. Карнай.

2. Уласцівы пэўнай асобе, прадмету, з'яве.

Гэта было бадай што самае характэрнае ў яго [К. Чорнага] — знайсці такое слова, каб ты адразу адчуў сябе проста.
Я. Скрыган.

ХАРАШЫЦЬ // ХАРАШЭЦЬ

Харашыць. *каго-што. Разм.* Надаваць больш прыгожы, прывабны выгляд.

Раіса села напроці і маленькім напілачкам пачала харашыць пазногці.
М. Лобан.

Харашэць. Станавіцца больш прыгожым, прывабным.

Калі [Анатоль] усміхаўся, паказваючы свае прыгожыя белыя зубы, надта харашэў з твару.
В. Адамчык.

ХАЎРУСНІЦКІ // ХАЎРУСНЫ

Хаўрусніцкі. *Разм.* Агульны, сумесны.

Хаўрусніцкая работа.

Хаўрусны. *Разм.* Які належыць хаўрусу — групе людзей, звязаных агульнымі мэтамі, інтарэсамі.

Хаўрусная малатарня.

ХВАЛЁБНЫ // ХВАЛЕНЫ / ХВАЛЁНЫ

Хвалёбны. Поўны пахвалы, з пахваляю.

У «Чырвоны бор» часта наведваліся работнікі раённай газеты. Яны звычайна заходзілі да старшыні, гутарылі з ім, запісвалі з яго слоў тое, што ім трэба было, і пісалі хвалёбныя артыкулы.
Р. Сабаленка.

Хвалены. Тое, што і хвалёны.

Забуду многіх музыкантаў хваленых, але й прад смерцю прыгадаю зноў — далёка ў полі, на пагорках варненскіх, язычніцкія скрыпкі цвыркуноў.
Н. Гілевіч.

Хвалёны. Які атрымаў высокую ацэнку; расхвалены.

Галя была самая прыкметная сярод дзяўчат .. Ды і хлопец да яе прыязджаў з горада .. Працаваў на заводзе пасля арміі. Хвалёны, прыгожы, паважаных бацькоў хлопец!
В. Мыслівец. || Іран. Пераацэнены (звычайна пра тое, што аказалася нявартым

пахвалы). К. Каліноўскі выкрывае хвалёны царскі маніфест аб скасаванні паншчыны. С. *Александровіч*.

ХВАРАВІТЫ // ХВОРЫ

Хваравіты. 1. Які часта хварэе; схільны да захворвання. Мачыха, жанчына хваравітая, трывала нядоўга, і аднаго году напрудвесні яе вынеслі за вёску пад дубовы крыж. В. *Адамчык*.

2. перан. Празмерны, перабольшаны, ненармальны.

Вышэйшым ідэалам пана Вашамірскага ў гэту вясну і было — мець коней лепшых, чымся ва ўсіх суседзяў ваколіцы. Гэта ў яго раптам вырасла ў манію, у хваравітую цягу. З. *Бядуля*. || Які сведчыць аб хваробе, нездаровым стане. Леніны вочы пазіралі ў Нініны, зусім блізнячка, у мутным святле ліхтароў, што падала праз вокны, быў відаць іх хваравіты бляск. Л. *Арабей*.

Хвобы. Які хварэе, пераносіць якую-н. хваробу.

Сінонім: нездаровы.

Агледзеўшы хворага, Наташа пераканалася, што яе дапамога сапраўды была тэрмінова неабходна. У. *Крайчанка*.

ХВАСТАВЫ // ХВАСТАТЫ // ХВАСТЦОВЫ

Хваставы. 1. Які мае адносіны да хваста.

Спінны і хваставы плаўнікі ў плоткі шэрыя, а ўсе іншыя — светла-чырвоныя. А. *Матрунёнак*.

2. Які знаходзіцца ў хвасце, ззаду чаго-н.

Сяргей з кандуктарам ехалі ў тамбуры хваставаго вагона, які асабліва кідала ў бакі. І. *Гурскі*.

Хвастаты. З доўгім ці густым хвастом; з хвастом наогул.

Такіх земнаводных, як трытон, з вузкім доўгім целам і хвастом аб'ядноўваюць пад назваю хвастатых. *Заалогія*.

Хвастцовы. Які мае адносіны да хвастца — ніжняй часткі пазваночніка чалавека.

Хвастцовыя пазванкі.

ХВАТКІ // ХВАЦКІ // ХВОСТКІ

Хваткі. Разм. Які спрытна, учэпіста хапае, хутка схоплівае і ўтрымлівае што-н.; учэпісты; спрытны.

Кожны з нас бадзёры, ўпарты, хваткі, мы яшчэ не зведалі тугі. П. *Прануза*.

Хвацкі. 1. Удалы, спрытны, маладзецкі.

Гэты стары салдат, хвацкі рубака, узнагароджаны трыма георгіеўскімі крыжамі, потым камандзір эскадрона ў Будзёнаўскай конарміі. В. *Хомчанка*.

2. *Разм.* Вельмі добры, слаўны.

Боты не надта хвацкія: да старых, абшарпаных халяў прышыў Адам галоўкі. *І. Навуменка.*

Хвосткі. Які моцна, балюча сцябае.

Якраз пачаўся халодны хвосткі дождж. Ужо не адзін раз клаўся на Новагарадок снег, але яму пакуль не хапала сілы, каб утрымацца на зямлі. *Л. Дайнека.*

ХВОРАСТ // ХВОРАСЦЬ

Хвора́ст. зб. Сухія галінкі з дрэў ці хмызняку.

Агонь апошні хвора́ст знішчыў. *А. Куляшоў.*

Хво́расць. *Разм.* Хвароба, недамаганне, хваравіты стан.

У Мікалаеўшчыне розныя рэўматычныя хворасці выганялі з дапамогай мясцовай гразі. *М. Лужанін.*

ХЛЕБАРОБСКІ // ХЛЕБАРОБЧЫ

Хлебара́бскі. Які мае адносіны да хлебароба; які належыць, уласцівы хлебаробу.

Хлебаробская душа кожнае каліва песціць, кожнае зярнятка беражэ. *С. Грахойскі.*

Хлебара́бчы. Які мае адносіны да хлебаробства — апрацоўкі зямлі для вырошчвання хлеба.

Хлебаробчыя клопаты.

ХМАРНЫ // ХМУРНЫ / ХМУРЫ

Хма́рны. 1. Пакрыты хмара́мі; з хмара́мі.

Ноч была хмарная, і на невялікай адлегласці ўжо нельга было распазнаць чалавека. *І. Дуброўскі.*

2. *перан.* Пануры, сумны, невясёлы.

Хмарны настрой яшчэ быў у Антонавай душы. *А. Савіцкі.*

Хму́рны. 1. Пахмурны, воблачны (пра неба, надвор'е і пад.).

З каміноў хат, вышэй падпіраючы хмурнае навіслае неба, угору ўздымаюцца гонкія слупы дыму. *М. Аўрамчык.*

2. *перен.* Сумны, пануры (пра чалавека).

Голас у мамы добры, яна зусім не хмурная. *М. Лужанін.*

Хму́ры. *Разм.* Тое, што і хму́рны.

Помню, хмуры ранак, ў росах канюшына, толькі птушкі поўсіст ды шляхі, шляхі. *Н. Чарнушэвіч.* || *перан.* Тым часам кіраўнік секцыі — яго завуць Антон Друк — немалады, хмурага выгляду мужчына .. неяк надзвычай хутка робіць адбор. *І. Навуменка.*

ХМАРЫЦЦА // ХМУРЫЦЦА

Хма́рыцца. Зацягвацца хмарамі, станавіцца хмарным.

А неба сіняе штодзённа хмарыцца. *П. Глебка.*

Хму́рыцца. 1. *1 і 2 ас. не ўжыв.* Пакрывацца хмарамі, станавіцца хмурным, воблачным (пра неба).

Неба хмурылася і хмурылася, здавалася, вось-вось пойдзе дождж. *У. Федасеенка.* || Станавіцца пахмурным, хмарным (пра надвор'е). Не дзень, не два ўжо хмурылася надвор'е. *В. Мыслівец.*

2. перан. Станавіцца хмурным, насупленым (пра чалавека). Сінонім: насуплівацца.

І хмурыліся бровы, апускаліся павекі, хаваючы вочы. *Л. Арабей.*

ХМЕЛЕВЫ // ХМЕЛЬНЫ

Хмелевы. Які мае адносіны да расліны хмелю, характэрны для яе.

У саўгасе значныя хмелевыя плантацыі, і сабраны на іх ураджай дае немалы прыбытак. *Звязда.*

Хмельны. 1. Які знаходзіцца ў стане ап'янення.

Сінонімы: захмялелы, нецвярозы.

Грукоча машына. Маўчы, качагар, і дымам вугольным давіся! .. Хай з топкі тваёй не прабецца угар да містэраў хмельных і місіс. *А. Дудар.*

2. Які выклікае ап'яненне.

Заморскія віны, мясцовая медавуха, гарэлка і хмельнае піва ліліся ракой. *П. Ткачоў.* || *перан.* Які прыводзіць да ўзбуджэння, самазабыцця. Зноў над роднай зямлёй вее водарам хмельным вясоным. *Н. Гілевіч.*

ХМЯЛЕЦЬ // ХМЯЛІЦЬ

Хмялець. *Разм.* Станавіцца п'яным, п'янець.

Надта хутка ён сёння хмялее. *В. Гігевіч.* || *перан.* Прыходзіць у стан узбуджанасці, захаплення ад каго-чаго-н. Яго хмяліў хлебны дух, на якім густа настоялася паветра ў даспяваючай збажыне. *М. Аўрамчык.*

Хмяліць. *каго. Разм.* Рабіць п'яным, ап'яняць.

Вось князеў стол на сто персон у бузіне каля сцяны. Калісьці ён не меў цаны, хмяліў і цешыў шляхту. *А. Бажко.* || *перан.* Прыводзіць у стан узбуджанасці, захаплення. Нешта яе хмяліла, трывожыла: яна знайшла для сябе новае ў злосці — гэта дало ёй апору і сілу. *З. Бядуля.*

ХУТАРАНСКІ // ХУТАРСКІ

Хутаранскі. Які мае адносіны да хутараніна, належыць яму. [Уладзя] тады наўмысля пайшоў упоперак цераз забаранаваную хутаранскую ярыну. *К. Чорны.*

Хутарскі. Які мае адносіны да хутара, жыве на хутары.

На дварэ вусаты дзядзька — хутарскі гаспадар — ладзіў воз. *К. Чорны.*

Ц

ЦАГЕЛЬНЫ // ЦАГЛЯНЫ

Цагельны. Які мае адносіны да вырабу цэглы.

Навакол жылі агароднікі, сем'і рабочых былых цагельных заводаў. *М. Лынькоў.*

Ня правільна. Нездаволена прабурчаў нешта ззаду між цагельнага (трэба: цаглянага) друзу Чарняк, стараваты ўжо, аброслы шчаціннем баец — вохкаючы і лаючыся, ён палез наперад. *В. Быкаў.*

Цагляны. 1. Зроблены з цэглы, мураваны; які мае адносіны да цэглы.

Пад таполямі стаяў цагляны дом з чатырма вокнамі на вуліцу. *М. Лупсякоў.*

2. Які мае колер цэглы; карычнявата-чырвоны.

Гвар Дзічкоўскага быў цаглянага колеру. *А. Алешка.*

ЦАЛІК // ЦАЛІНА

Цалік. Снежная прастора без дарог, без слядоў; наогул месца, па якім ніхто не хадзіў, не ездзіў.

Яны збочылі з дарогі і пайшлі па снегавым цаліку туды, дзе шырокім лапікам цьмеў уночы хмызняк. *В. Быкаў.*

Цаліна. 1. Некранутая, ніколі не араная, але прыгодная для апрацоўкі зямля.

Вярнуўшыся праз некалькі дзён у Мінск, Лёня разам з іншымі студэнтамі паехаў на цаліну ў Казахстан. *В. Вольскі.*

2. *перан.* Недаследаваная, нявывучаная справа, галіна чаго-н.

Аўтар [У. Карпаў] узяў вельмі важную і некранутую ў беларускай літаратуры цаліну горадабудаўніцтва. *Т. Хадкевіч.*

ЦАРСКІ // ЦАРСТВЕННЫ // ЦАРЫСЦКІ

Царскі. 1. Які мае адносіны да цара; самадзяржаўны.

Сінонім: манархічны.

Дужа там разбіраўся ў тых царскіх каронах Міколка. *М. Лынькоў.*

2. *перан*. Вельмі багаты, раскошны; як у цара.

А вінаграднік, ветрам абласканы, спяліў пад небам царскія плады. *Х. Чэрня*.

Цáрственны. *перан. Книжн.* Велічны, поўны годнасці; незвычайна велічнай і пышнай красы, хараства.

Я прапанаваў ахвяраваць гэты вечар мастацтву, і вы царственна дазволілі мне купіць білеты ў кіно. *Я. Васілёнак*.

Цары́сцкі. Які мае адносіны да царызму.

Царысцкая палітыка.

ЦАРЫЦА // ЦАРЭЎНА

Цары́ца. Тытул жанчыны-манарха ў Расіі, Балгарыі і Сербіі; жонка цара.

Сінонім: гасударыня.

Як сама царыца ў залатой кароне, йдзе яна [жняя] ў вяночку паміж спелых гоней. *Я. Купала*.

Царэ́ўна. Дачка цара.

Падышла царэўна да рыцара і ўбачыла на яго руцэ свой залаты пярсцёнак. *А. Якімовіч*.

ЦВЕРАЗЕЦЬ // ЦВЕРАЗИЦЬ

Цвєразе́ць. Станавіцца цвярозым, больш цвярозым.

Мацнеў мароз, і цвєразелі Анісімавы думкі, і калі ён параўнаўся з Мікодымавым хутарам, дык у яго канчаткова прапала рашучасць. *Р. Сабаленка*.

Цвєразі́ць. *каго.* Рабіць цвярозым, больш цвярозым.

Галава ў Міканора была цяпер зусім ясная: мароз, што сцінаў рэбры пад гімнасцёркаю, добра цвєразіў. *І. Мележ*.

ЦВЁРДАСЦЬ // ЦВЯРДЫНЯ

Цвёрдасць. 1. *Спец.* Супраціўленне цвёрдага цэласнасці яго паверхні.

Цёмныя алмазы знаходзяць прымяненне ў вырабе свідравальных інструментаў, паколькі алмаз валодае найбольшай цвёрдасцю. *Хімія*.

2. Устойлівасць, трываласць; стойкасць, непахіснасць.

Падбародак і губы паказвалі на цвёрдасць характару *Л. Арабей*.

Цвядры́ня. Крэпасць, умацаваныя пазіцыі; надзейная апора, аплот.

Закончан слаўны наш паход. Цвядрыні ворага — ў руінах. *В. Таўлай*.

/ ЦЕСЛЯ // ЦЯСЛА // ЦЯСЛЯР

Цёсла. Тое, што і цясляр.

Старэнькая лазня ў суботу напалена прышлымі цеслямі, што рубяць хату на ўскраіне вёскі. *Я. Брыль.*

Цясла́. *Уст.* Цяслярская прылада з паўкруглым лязом для выдзёўвання карыт, начовак і пад.

За перагародкаю пры сталае сядзеў начальнік пошты, сярэдніх гадоў чалавек з кароткім і шырокім носам, падобным да цяслы. *Я. Колас.*

Цясля́р. Рабочы, які займаецца грубай апрацоўкай драўніны для будынкаў, вырабам простаі драўлянай мэблі; цесля.

Бацька мой быў добры стальмах і цясляр. Ён рабіў калёсы і сані, кадушкі і ночвы, ставіў хаты і крыў стрэхі. *П. Глебка.*

ЦІКАВАЦЬ // ЦІКАВІЦЬ

Цікава́ць. Уважліва сачыць за кім-чым-н.; выглядваць, падпільноўваць, падсцерагаць каго-што-н.

Колева маці з натоўпу цікавала за тым, што адбываецца ля стала. *А. Асіпенка.*

Ціка́віць. Выклікаць цікавасць, імкненне даведацца пра каго-што-н.

Заўважыўшы, што Чэрапаў не збіраецца закідваць яго рознымі пытаннямі, ён пачаў выказваць тое, што яго асабліва цікавіла, хвалявала, а часам, напэўна, і мучыла. *А. Кулакоўскі.*

ЦІКАВЫ // ЦІКАЎНЫ

Ціка́вы. 1. Які выклікае цікавасць, захапляе.

Сінонім: займальны.

Крытычныя артыкулы нават у нелітаратурных выданнях у нас часта бываюць залішне спецыфічна літаратурныя і таму не заўсёды цікавыя для масавага чытача. *В. Каваленка.*

2. *Разм.* Прывабны знешне, прыгожы.

Яна яшчэ цяпер, маючы пяцьдзсят гадоў, досыць цікавая, стройная, вёрткая, нібы ёй дваццаць гадоў. *З. Бядуля.*

Ціка́ўны. Які хоча ўсё ведаць, выяўляе да ўсяго цікавасць.

Сінонім: дапытлівы.

Людзі трохгадовага ўзросту самыя цікаўныя з людзей. *П. Панчанка.*

ЦІТЛА // ЦІТР

Цітла. Надрадковы знак старажытнай пісьменнасці над ска- рочана напісаным словам ці над літарай, якая абазначае лічбу.

Цітлы — надрадковыя знакі ў выглядзе ламанай рыскі, якія ставіліся над скарочанымі словамі або літарамі, што мелі лічба- вае значэнне. *У. Арлоў.*

Цітр. Надпіс на кадры ў кінафільме, які перадае словы дзею- чых асоб ці тлумачальны тэкст.

Мы трохі спазніліся, на экране ўжо мільгаюць цітры. Біле- цёрша, падсвечваючы сабе ліхтарыкам, вядзе нас на месца. *І. На- вуменка.*

ЦЫВІЛІЗАВАНЫ // ЦЫВІЛІЗАТАРСКІ // ЦЫВІЛЬНЫ

Цывілізаваны. Культурны, асвечаны, адукаваны.

Усяму цывілізаванаму свету вядома, што маленькая кропля нікаціну забівае нават каня. *М. Паслядовіч.*

Цывілізатарскі. *звычайна іран.* Які мае адносіны да цывілі- затара — таго, хто быццам бы ўводзіць, пашырае цывілізацыю.

Цывілізатарская місія.

Цывільны. Грамадзянскі, не ваенны.

За сталом сядзеў сярэдніх гадоў мужчына ў ваеннай гім- насцёрцы, побач з ім — мужчына ў цывільным. *Я. Курто.*

ЦЫГАНАВАТЫ // ЦЫГАНІСТЫ // ЦЫГАНСКІ

Цыганаваты. Падобны на цыгана.

Другі — цыганаваты, кучаравы, з сухарлявай, загарэлай па- тыліцай, на якой цёмна ільснілася западзінка-равок. *М. Стральцоў.*

Цыганісты. *Разм.* Які нагадвае па выглядзе і па характару цыгана.

Гаспадар — Сямён Марчанка — цыганісты, доўгі і вёрткі, як уюн. *Б. Сачанка.*

Цыганскі. Які мае адносіны да цыганоў, характэрны для іх. Збоку ўсё было падобна на вялікі цыганскі табар. *М. Лынькоў.*

ЦЫГАРА // ЦЫГАРКА // ЦЫГАРЭТА

Цыгара. Туга скручанае ў трубочку тытунёвае лісце для ку- рэння.

Выгладжаны і прылізаны, важна сядзіць ён у сваім кабінцеце за багатым сталом, курыць дарагія цыгары. *Я. Колас.*

Цыгáрка. Самаробная папяроса.

Сінонім: самакрутка.

Марцін выцягнуў з кішэні вышыты капшук, скруціў цыгарку. *І. Мележ.*

Цыгарэ́та. Папяроса без муштука.

У машыне пахла бензінам і цыгарэтным дымам, і Алёшу вельмі захацелася закурыць, хоць наогул курыў ён мала і цыгарэты больш насіў з сабою для таго, каб пачаставаць каго трэба. *Л. Арабей.*

/ ЦЫРАТАВЫ // ЦЫРАТНЫ // ЦЫРАТОВЫ

Цыра́тавы. Разм. Тое, што і цыратовы.

У цыратавым фартуху, Маргарыта першая выскачыла з кухні і пабегла ў пярэдняю. *Я. Скрыган.*

Цыра́тны. Які мае адносіны да цыраты, звязаны з вырабам цыраты.

Цыратная вытворчасць. Цыратная майстэрня.

Цыра́товы. Зроблены з цыраты.

Суседка трымае ў руках ручку-самапіску і падручнік англійскай мовы, на сцятых каленях ляжыць тоўсты сшытак у цыратовай вокладцы і маленькі кішэнны слоўнічак. *І. Навуменка.*

ЦЫРКУЛЬНЫ // ЦЫРКУЛЯРНЫ¹ / ЦЫРКУЛЯРНЫ² // // ЦЫРКУЛЯЦЫЙНЫ

Цыркульны. Які мае адносіны да цыркуля.

Нечакана зламалася цыркульная ножка, і ён не змог закончыць свой чарцёж. *ЛіМ.*

Цыркуля́рны¹. Які з'яўляецца цыркулярам — дырэктыўным распараджэннем для падначаленых устаноў.

Мінскі губернатар у цыркулярным пісьме, разасланым у 1912 годзе ў паветы, абавязваў усіх павятовых спраўнікаў узмацніць нагляд за настроем сялян. *І. Саладкоў.*

Цыркуля́рны². Круглы; які мае форму акружнасці; які мае адносіны да цыркуляркі — машыны для распілоўкі дрэва, рэжучай часткай якой з'яўляецца дыскавая піла.

За цыркулярным столікам сярод кучы абрэзкаў стаіць Пеця Ціханчук і змагаецца з вялікай, як кола, круглай пілоў — рэжа штакеціны. *П. Пестрак.*

Цыркуля́цыйны. Які адбываецца па замкнутаму кругу; кругавы.

У IX класе пры вывучэнні тэмы «Аміяк» вучні даведваюцца аб такіх прынцыпах, як цыркуляцыйныя працэсы, скарыстанне аптымальнага ціску і тэмператур і г. д. *Р. Гацко.*

ЦЭЗУРА // ЦЭНЗУРА

Цэзура. Паўза ўнутры вершаванага радка, абавязковая для пэўнага вершаванага размеру

Трэцяе адрозненне паэзіі вялікага паэта Багдановіч звязваў з другаснымі сродкамі гарманізацыі вершаванай мовы: з унутранымі рыфмамі, алітэрацыямі, цэзурай і г. д. *А. Лойка.*

Цэнзура. Прагляд твораў, якія прызначаюцца да друку, да пастаноўкі ў тэатры, або прагляд якой-н. карэспандэнцы, што ажыццяўляецца дзяржаўнай установай.

Усе газеты і пісьмы, адрасаваныя палітычным вязням у Лукішках; праходзілі строгую пракурорскую цэнзуру *М. Машара.*

ЦЯМНЕЦЬ // ЦЯМНІЦЬ

Цямнёць. 1. Станавіцца цёмным, цямнейшым.

Поле прытаілася ў чаканні, а хмара набліжалася і цямнела, і час ад часу блакітныя ніці маланкі пранізвалі яе. *Т. Хадкевіч.*

2. безас. Пра надыход цемнаты, набліжэнне прыцемку, змроку.

Сінонім: зацямяняць.

Пачынала цямнець. З вуліцы чуліся звонкія галасы дзяцей — вясною яны чамусьці асабліва звонкія. *Л. Арабей.*

Цямніць. 1. што. Рабіць больш цёмным, цямнейшым.

Сінонім: зацямянець.

У хаце было ціха. І неяк цемнавата — можа, гэта мне здалося адразу з вуліцы, а можа, хату сапраўды цямнілі вялікія кусты бэзу. *Я. Сіпакоў.*

2. Разм. Гаварыць няясна, блытана; скажаць сэнс чаго-н.

Хацяновіч сказаў: «Не цямні. Я даўно здагадаўся, што зяцю нашаму ты кампаньён толькі ў карты і што цікаўлю цябе я» *І. Шамякін.*

ЦЯПЛЕЦЬ // ЦЯПЛІЦЬ

Цяплéць. Станавіцца больш цёплым, цяплейшым.

Ападаў ветравы холад, і цяплела надвор'е. *К. Чорны.*

Цяпліць. каго-што. Абаграваць, паліць у печы ці раскладваць агонь.

У пятніцу пасля абеду аканом загадаў цяпліць лазню для мужчын. *А. Чарнышэвіч.*

ЦЯРПІМЫ // ЦЯРПЛІВЫ

Цярпімы. Які можна цярпець, зносіць; з якім можна мірыцца. Заехаў я ў сваю вёску. Тут радыяцыя сапраўды не надта высокая, можна сказаць, цярпімая. *Б. Сачанка.*

Цярплівы. Які мае вялікае цярпенне.

Чалавек цярплівы, прызвычаены да розных франтавых нягод, ён мог спаць на марозе, седзячы ў танку, сагнуўшыся ў крук. *І. Мележ.*

Ч

ЧАКАННЫ // ЧАКАНЫ

Чаканны. 1. Які мае адносіны да чаканкі — металічных вырабаў з адбіткамі ці ўзорами на іх паверхні.

Індыйская сялянка нясе ваду з калодзежа .. у спецыяльнай меднай пасудзіне, багата ўпрыгожанай чаканным узорам. *ЛіМ.*

2. *перан.* Ясны, выразны, дакладны.

Чытаючы гэтыя ямбы, успамінаеш чаканны радок пушкінскага «Яўгенія Анегіна». *А. Лойка.*

Чаканы. Якога доўга, з нецярпеннем чакаюць.

Сінонім: жаданы.

Нарэшце 16 кастрычніка халодным надвячоркам пачулі чаканую каманду: «Усім сабрацца з рэчамі». *С. Грахоўскі.*

ЧАЛАВЕЧНЫ // ЧАЛАВЕЧЫ

Чалавечны. Уважлівы, спагадлівы, чулы да іншых людзей; душэўны.

Сінонім: гуманны.

Наша мова багатая на душэўныя, чалавечныя словы, якія мы можам і — я глыбока перакананы — павінны хоць час ад часу гаварыць адзін аднаму. *А. Кудравец.*

Чалавечы. 1. Які мае адносіны да чалавека, характэрны для яго.

У хаце пахла аўчынамі, зайцовымі шкуркамі, свежым хлебам і ўсім тым, чым пахне звычайнае чалавечае жылло. *М. Лынькоў.*

2. Уласцівы чалавеку; такі, як трэба.

Сінонімы: належны, добры.

— Яно не кепска было б кіламетраў пяцьдзесят ад'ехацца, — раптам спыняецца Тарасюк. — Тады можна было б спакойна дзець колькі адлежачца, чалавечы выгляд набыць. *С. Александровіч.*

ЧАПУРНЫ // ЧАПУРЫСТЫ

Чапурны. *Разм.* Прыбраны, прыхарошаны.

Людзі бачаць, не дурныя, цешча-маці! Ходзяць дзеўкі чапурныя — не пазнаць іх. *С. Дзяргай.*

Чапурысты. *Разм.* Які любіць прыбірацца, чапурыцца.

А Верка Федаскова, рыжанькая, жвавая, яшчэ чапурыстая маладуха, празвінела тонкім галаском: — А я ўжо гэта лета з гасцямі пабуду. *М. Ракітны.*

ЧАРАМША // ЧАРОМХА / ЧАРЭМШЫНА // ЧАРЭШНЯ

Чарамша́. Дзікі часнок.

Чарамша і абляпіха, не забыць нам вашых чар. *М. Хведаровіч.*

Чаромха. Дрэва ці кустарнік з белымі духмянымі кветкамі і чорнымі даўкімі ягадамі.

А далей віднелася вёска, акаймаваная з аднаго боку зараснікам алешніку ўздоўж ручая, уся ў прысадах, з зялёнымі шапкамі чаромхі, каштанаў ці клёнаў над кожнаю хатай. *Маладосць.*

Чарэмшына. Тое, што і чаромха.

Цвілі па чарзе: спачатку чарэмшына, потым бэз, потым язмін, потым шыпшына... *І. Грамовіч.*

Чарэшня. Садовае дрэва з чырвонымі ці жоўтымі ягадамі.

Далей пачыналіся прыватныя, у адзін паверх, з верандамі і мансардамі, дамы, атуленья белымі ад квецені садамі. У садах цвілі чарэшні. *В. Карамазаў.*

ЧАРАПАХАВЫ // ЧАРАПАШЫ

Чарапахавы. Прыгатаваны, зроблены з чарапахі, з яе панцыра.

Светлая чарапахавая грабёнка так і выпіналася з густых каштанавых валасоў. *М. Лынькоў.*

Чарапашы. 1. Які належыць чарапасе.

Чарапашы панцыр. Чарапашыя яйкі.

2. Вельмі павольны, няспешны; проціл. хуткі.

Сінонім: марудны.

Стараліся ісці хутка, але снег рассыпаўся пад нагамі, ногі раз'язджаліся, неяк адставалі ад тулава, і як ні спяшы — тэмпы сё роўна быў чарапашы. *У. Дамашэвіч.*

ЧАРАПКОВЫ // ЧАРАПНЫ

Чарапковы. Які мае адносіны да чарапка — асколка разбітага глінянага ці фарфоравага вырабу.

Чарапковы друз.

Чарапны. Які мае адносiны да чэрапа.

Чарапныя косці.

ЧАРАЎНІЦКІ // ЧАРАЎНІЧЫ

Чараўніцкі. Які мае адносiны да дзеянняў чараўніка ці знахара.

Чараўніцкая замова.

Чараўнічы. 1. Звязаны з чараўніцтвам, чарамі.

Сiнонім: чарадзеiны.

Гаспадыня паспешна накрыла на стол, на iм, як па ўзмаху чараўнічай палачкі, з'явіліся талеркі з мясам, белым хлебам.
М. Пятніцкі.

2. *перан.* Які зачароўвае, захапляе, прыносіць асалоду.

Сiнонім: чароўны.

Але той, хто наведаў хоць раз чараўнічыя нашы мясціны, не забудзе ніколі ён нас — край блакітны і нашу гасцiннасць.
П. Пруднікаў.

ЧАРНЕЦЬ // ЧАРНІЦЬ

Чарнець. 1. Станавіцца чорным, больш чорным, чарнейшым. Гэта была пара, калі лісце крапiвы бярэцца белымі плямамі і пачынае пакрысе чарнець, яно і пяэцца ўжо слабей.
А. Кудравец.

2. Вылучацца сваім колерам.

Сiнонім: чарнецца.

Сумна сустракалі партызан родныя мясціны. У кожнай вёсцы, у якую можна было зайсці, чарнелі папялішчы.
І. Мележ.

Чарніць. 1. *што.* Рабіць чорным; фарбаваць у чорны колер.

Два коміны цеплавой электрастанцыі дымам чарнілі шэрае неба.
І. Грамовіч.

2. *перан. каго-што.* Няславіць, ганьбіць; гаварыць дрэннае пра каго-што-н.

Адзiн толькі кульгавы Базыль, сусед iхні, заўсёды чарніў Алёшку перад людзьмі.
А. Якімовіч.

ЧАРОТАВЫ // ЧАРОЦІСТЫ

Чаротавы. 1. Які мае адносiны да чароту.

Астафій нячутна, быццам дзiкі чаротавы кот, падкраўся ззаду і ўбачыў, што чалядзiнка разбівае-расцiрае на дробненькі друз, на пясок нямецкае шкло.
Л. Дайнека.

2. Зроблены з чароту.

Лявей гэтага пляца раскінулася вёска Высокае, дзе з-за дрэў весела выглядалі акуратныя чаротавыя стрэхі сялянскіх хат і клуняў. *Я. Колас.*

Чаро́істы. Парослы чаротам.

А кніжка сапраўды была прыгожая: на вокладцы была намалявана рэчка з чароістым берагам і чалавек у чоўне, а наўскасьяк напісана «Расцяробы». *Р. Сабаленка.*

ЧАСТОТНЫ // ЧАСТЫ

Часто́тны. *Спец.* 1. Які мае адносіны да частаты чаго-н., частотнасці.

Рэцэнзент асабліва падкрэсліў тое, што ў даследаванні даецца частотная характарыстыка лексікі. *ЛіМ.*

2. Заснаваны на выкарыстанні змен частаты ваганняў.

Частотнае рэле. Частотны дэтэктар.

Ча́сты. 1. Размешчаны блізка адзін каля другога.

На полі бабкі частыя пасталі ў чараду. *А. Астрэйка.* || Які ідзе, адбываецца, паўтараецца праз кароткія прамежкі часу. Частыя, хоць і невялікія дажджы заміналі сушыць сена. *А. Чарнышэвіч.*

2. Які складаецца з блізка размешчаных адзін каля аднаго аднародных прадметаў, частак, часцінак; густы.

Лес тут стаяў часты і высокі. *М. Лобан.*

ЧМУРЫЦЬ // ЧМУРЭЦЬ

Чмуры́ць. *каго-што і без дап.* 1. Дурыць, адурманьваць, тлуміць.

— Дзень і ноч на заводзе і дома мудрае і майструе. Я ўжо казала яму: кінь ты, не чмуры галавы. *Р. Сабаленка.*

2. *Разм.* Ашукваць, абдурваць каго-н., збіваць з толку.

— Ну й разумная галоўка! Як людзей ты чмурыш лоўка!
Э. Валасевіч.

Чмурэ́ць. *Разм.* Станавіцца дурным; дурнець.

Чмурэць ад дыму.

ЧУТКІ // ЧУТНЫ // ЧУТЫ

Чуткі. 1. Здольны добра ўспрымаць што-н. слыхам, нюхам.

— Спі,— гаворыць Яворскі,— сабакі ў мяне чуткія і злыя — абудзяць, калі што. *Я. Колас.*

2. Уражлівы, успрыімлівы.

Каханне — лёгкая прынада для сэрцаў чуткіх, маладых.
Я. Купала.

Чутны. Даступны слыху; які ўспрымаецца слыхам; які гучыць. А гэта што — ледзь чутны крок? Ці проста шоргнула ігліца?
А. Вольскі.

Чуты. Які ўжо быў пачуты; вядомы.

Ходзіць статак па лузе ці ў полі, а ты сядзіш сабе на ўскрайку лесу каля агеньчыка і чытаеш кніжку або слухаеш, як старэйшы хто з пастушкоў расказвае чутую ад бацькоў прыгоду. *А. Пальчэўскі.*

ЧЫГУНАЧНЫ // ЧЫГУННЫ

Чыгуначны. Які мае адносіны да рэйкавай дарогі — чыгункі.

На шашы не відаць было ніякага руху, у гарадку аднаўлялі ўзарваны чыгуначны мост. *М. Лынькоў.*

Няправільна. Яны [метрабудаўнікі] прымянілі арыгінальны спосаб абціскання тунеля чыгуначнымі (трэба: чыгуннымі) кольцамі, за якія затым запампоўваўся пад ціскам бетонны раствор. *Звязда.*

Чыгунны. Які мае адносіны да чыгуну, яго вытворчасці; зроблены, адліты з чыгуну.

Схіліўшы цяжкую галаву на ўзорыстую спінку чыгуннай лаўкі, Крысціна задрамала. *А. Васілевіч.*

ЧЫНА // ЧЫНАРА

Чына. Травяністая кармавая балотная расліна сямейства бабовых.

Сухое паветра моцна настоена на тонкім водары ружовай смолкі, на мядовым паху чырвонай канюшыны, на мятным халадку лугавой чыны. *Р. Ігнаценка.*

Чынара. Дрэва сямейства платанаў; усходні платан.

Ах, якая пагода для купання, загару! Ні расы на чынарах, ні туману, ні хмары! *М. Танк.*

ЧЫРВАНЕЦЬ // ЧЫРВАНІЦЬ

Чырванець. 1. Станавіцца чырвоным; афарбоўвацца ў чырвоны колер.

Сонца ўжо не было — толькі там, за мястэчкам, дзе яно схавалася, светла чырванела неба. *В. Адамчык.*

2. Пакрывацца румянцам, румянець; станавіцца чырвоным ад прыліву крыві.

Таня пачырванела. Яна вельмі часта чырванела, варта было ёй хоць крышку засаромецца, як яна ўся залівалася чырванню, аж слёзы набягалі ёй на вочы. *Л. Арабей.* || *перан.* Бянтэжыцца,

саромецца. Сэрца яго поўнілася радасцю за сваіх землякоў, што нідзе за іх не прыходзіцца чырванець — ні на калгасных гонях, ні на сталічнай сцэне. *В. Шымук.*

3. 1 і 2 ас. не ўжыв. Вылучацца сваім чырвоным колерам. Сінонім: чырванецца.

Вакол буяла густая трава, чырванелі, жаўцелі, бялелі кветкі. *І. Мележ.*

Чырваніць. каго-што. Рабіць чырвоным, барвовым; фарбаваць у чырвоны колер.

У акно другой хаты відно, як зырка паліцца ў печы — полымя яркім дрыготкім святлом чырваніць супрацьлеглую сцяну. *Я Сіпакоў.*

ЧЫТАЛЬНИК // ЧЫТАЧ

Чытальнік. Чалавек, які з высокім майстэрствам чытае творы мастацкай літаратуры; артыст, дэкламатар, які выступае з чытаннем.

Нішто — ні кіно, ні тэлевізар, ні наяўнасць такой прафесіі, як мастацкі чытальнік, — не можа замяніць самастойнага чытання твораў. *Р. Шкраба.*

Чытач. 1. Той, хто чытае якія-н. творы, да каго звернуты творы пісьменнасці.

Мова і стыль — гэта тыя формы, у якіх перадаецца чытачу думка твора. *К. Чорны.*

2. Наведвальнік, абанент грамадскай бібліятэкі, чытальні.

Ён дабіўся таго, што ў кожным доме калгаса імя Дзяржынскага ёсць адзін-два чытачы бібліятэкі, а ўсяго чытачоў больш за 500. *М. Арочка.*

ЧЫТАЛЬНІЦКІ // ЧЫТАЛЬНЫ // ЧЫТАЦКІ //

// ЧЫТАБЕЛЬНЫ // ЧЫТЭЛЬНЫ

Чытальніцкі. Які мае адносіны да чытальніка, дэкламатара. Ужо ў школьныя гады ў яго ярка праявіліся чытальніцкія здольнасці.

Чытальны. Прызначаны для чытання, заняткаў з кнігамі, часопісамі.

Абабітыя цыратай дзверы чытальнай залы грукалі глуха і мякка. *В. Адамчык.*

Чытацкі. Які мае адносіны да чытача.

У артыкуле зусім няма канкрэтных фактаў, якія б ілюстравалі думкі аўтара, а гэта значыць, што ён не суадносіцца з практычным вопытам чытацкай аўдыторыі. *Б. Стральцоў.*

Чытабельны. Разм. Тое, што і чытэльны.

Не заўсёды яны [вершы] былі якаснымі, але нейкае пачуццё, нейкая думка, нейкі асаблівы настрой таго часу былі злоўлены, падкрэслены, што і рабіла вершы, як гаворыцца, чытабельнымі.
П. Панчанка.

Чытэльны. Які лёгка чытаецца; які можна прачытаць.

У лепшым выпадку [Я. Колас] казаў: «глянь»,— падсоўваў чыста перабелены цвёрдым чытэльным почырмам аркушак і адыходзіў убок.
М. Лужанін.

Ш

ШАБАС // ШАБАШ // ШАБАШ

Шабас. Суботні адпачынак, суботняе свята ў набожных яўрэяў.

Шабас быў якраз, субота,— грэх жа брацца за работу.
К. Крапіва.

Шабаш. У сярэднявечных павер'ях: начное зборышча ведзьмакоў і ведзьмаў, якія ўчынялі шалёны разгул.

Густая, рослая трава палегла, пераплялася, зблыталася,— няйнакш, як у ёй спраўлялі свой спрадвечны д'ябальскі шабаш тысячы маладых гуллівых чарцей.
Б. Сачанка. || *перан.* Зверскі ўчынак; варожы разгул. Астаўся толькі адзін няпоўны дыск кулямёта. Ды і што ты тут зробіш, калі карнікаў поўны лес і яны, відаць, вяртаюцца з чарговага крывавага шабашу, нават жывёлу гоняць з сабой?
Р. Няхай.

Шабаш. *Разм. 1.* Заканчэнне работы; перапынак для адпачынку.

Працягла гуў гудок на шабаш.
Х. Шынклер.

2. у знач. вык. Скончана, даволі; канец.

Бесхарактарны я, брат Стары,— на тон самабічавання з'ехаў Садовіч,— але пераеду ў другую школу, тады, брат, шабаш.
Я. Колас.

ШАБАШНІЧАЦЬ // ШАБАШЫЦЬ

Шабашнічаць. *Разм.* Быць шабашнікам — падраджацца на прыватныя выгадныя заробаткі.

Сам ён ужо два гады як скончыў вучобу, працуе інжынерам у канструктарскім бюро. Шабашнічаць пачаў яшчэ з першага курса, а цяпер сам арганізатар «шабашкі».
А. Жук.

Шабашыць. *Разм. 1.* Канчаць работу; рабіць перапынак у рабоце.

— Гэта ж маглі пачынаць раскатку... І ў сераду б — шабашылі!
А. Савіцкі.

2. *Зневаж.* Зарабляць грошы, выконваючы якую-н. выгадную работу, акрамя асноўнай.

— У мяне ж і дзед, і бацька...— Шабашылі? — перапыніў Аркадзь Апанасавіч.— Без нас не абыходзіліся. *П. Кавалёў.*

ШАРОН // ШЭРАНЬ

Шарон. *Абл.* Абледзянелая скарынка на паверхні снегу.

Сінонім: шарпак.

Кабыла прытка секла падковамі малады лядок на дарозе, а пад палазамі хрусцеў шарон. *І. Чыгрынаў.*

Шэрань. 1. Белыя рыхлыя крышталікі, формай падобныя на сняжынкі, якія нарастаюць пры значным марозе і тумане на галінах дрэў, траве, дроце і г. д.

Надышлі марозы, рэчкі закавалі, белыя бярозы шэранем убралі. *Я. Колас.*

2. *перан.* Сівізна.

Змізарнеў [Гаруноў], твар выцягнуўся, на скронях прабілася шэрань. *І. Дуброўскі.*

3. Змрок, цемра.

Пасярод двара, насупраць студні, над якой у перадранішняй шэрані чарнее высокі журавель, стаяць калёсы. *І. Навуменка.*

ШАРСЦІСТЫ // ШАРСЦЯНЫ

Шарсцісты. 1. Пакрыты шэрсцю; з доўгай ці густой шэрсцю. Вучоныя знаходзілі астанкі пячорных ільвоў і гіен, велізарных мядзведзяў, шарсцістых насарогаў, якія жылі ў гэтых месцах дваццаць—трыццаць тысяч гадоў назад. *Звязда.*

2. Пакрыты ворсам, варсінкамі.

Сінонім: варсісты.

Шарсцістая тканіна.

3. *перан.* Задзірысты, незгаворлівы, гарачы.

— Антон, той спакойны, а Мікіта, ого, дужа шарсцісты. Больш за слова яму не кажы. *М. Ракітны.*

Шарсцяны. 1. Які мае адносіны да шэрсі.

Шарсцяное валакно. Шарсцяны тлушч.

2. Зроблены, выраблены з шэрсі.

Шарсцяны світар аблягаў поўныя грудзі і круглыя плечы. *І. Мележ.*

ШАТКАВАЦЬ // ШАТРАВАЦЬ

Шаткаваць. *што.* Рэзаць доўгімі вузкімі палоскамі (звычайна капусту).

Хтосьці шаткуе, гняце капусту таўкачом у бочцы, пасыпае

белае шаткаванне журавінамі, і яны блішчаць на ім, як на снезе.
М. Капыловіч.

Шатрава́ць. *што.* Ачышчаць зерне ад скуркі, абдзіраць перад тым, як малоць на муку ці пускаць на крупы.

Хлопец не бачыў дагэтуль, не чуў, каб нехта шатраваў на каравай: звычайна людзі пытлююць. *Я. Брыль.*

ШАЎКАВІСТЫ // ШАЎКАВІЧНЫ // ШАЎКОВЫ

Шаўкавісты. Падобны на шоўк з выгляду ці навобмацак; бліскучы і мяккі.

Серабрыстыя расінкі пабліскваюць на шаўкавістых пасмачках, а самазадаволены павук-крыжавік сядзіць пад лістом.
С. Шушкевіч.

Шаўкавічны. Які мае адносіны да шаўкоўніцы (тутавага дрэва) — паўднёвай расліны, лістамі якой выкармливаюць тутавая шаўкапрада.

Шаўкавічны кокан.

Шаўко́вы. 1. Які мае адносіны да шоўку; зроблены з шоўку.

У магілу паклалі шаблю, тры нажы, кальчугу, шчыт, калчан з лукам, пазалочаны шлем і шэсць шаўковых кафтанаў. *Л. Дайнека.*

2. *перан. Разм.* Лагодны, паслухмяны, добры (пра чалавека).

І Мяцельскі тады шаўковы быў, не цапаўся, наадварот, частаваў і Кіршчэню разам з упаўнаважанымі. *А. Жук.*

ШАФЕР // ШАФЁР

Ша́фер. Удзельнік вясельнага абраду, які выконвае даручэнні па распарадку вяселля і ў час вячання трымае вянец над галавой у жаніха ці нявесты.

Вечарам Венька зноў дастаў з чамаданчыка пляшку, бланку трасковай кансервы, хлеб, яна паставіла на стол чыгунок бульбы, і яны спраўлялі вяселле. Не было толькі шафераў і шаферак, сватоў, сведак, гасцей. *Я. Пархута.*

Шафёр. Вадзіцель аўтамашыны.

Палонных высадзілі з кузава. З аднаго боку кабіны вылез афіцэр, з другога — шафёр, трымаючы ў руках два цесакі. *М. Айрамчык.*

ШВЕЙЦАР // ШВЕЙЦАРАЦ

Швейца́р. Вартаўнік ля знадворных дзвярэй у пад'ездах устаноў, рэстаранаў, гасцініц, жылых памяшканняў.

Я з абурэннем патрабую прапусціць матку, але швейцар і слухаць не хоча. *П. Мядзёлка.*

Швейцарац. Жыхар Швейцарыі.

З першым швейцарцам ён пазнаёміўся яшчэ ў час вайны.

ШКЛІЦЬ // ШКЛЯНЕЦЬ

Шкліць. *што.* Устаўляць шкло ў што-н.

За вокнамі гуляла мяцеліца, а дзядзька Віхтор стукаў сякерай, габляваў дошкі — дарабляў пяцісценак, слаў падлогу, шкліў падвойныя вокны. *І. Капыловіч.*

Шклянэць. Ператварацца ў шкло; станавіцца падобным на шкло.

Вочы нябожчыка ўжо шклянелі, і іх закрылі.

ШКОДНАСЦЬ // ШКОДНІЦВА

Шкóднасць. Шкодныя, небяспечныя для здароўя чалавека ўмовы працы.

За шкоднасць вытворчасці налічана дадатковая аплата.

Шкóдніцтва. Злачынная, шкодніцкая дзейнасць.

А час быў трывожны. Амаль у кожным нумары газет паведамлялася пра шкодніцтва, пра раскрыццё чорных шпіёнскіх гнёздаў. *Р. Сабаленка.*

ШКОДНІЦКІ // ШКОДНЫ

Шкóдніцкі. Які мае адносіны да шкодніка — небяспечнага чалавека, ворага.

Шкодніцкая дзейнасць.

Шкóдны. 1. Які прыносіць ці можа прынесці пашкоджанне, урон, страту.

Знішчаючы грызуноў, пугач прыносіць пэўную карысць чалавеку, але для паляўнічай гаспадаркі ён шкодны тым, што забівае зайцоў, вавёрак і баравую дзічыну — цецерыкоў, глушцоў, курапатак. *В. Вольскі.*

2. Небяспечны для здароўя.

Шкодны клімат.

ШЛЯК // ШЛЯХ

Шляк. Палоска, абшыўка па краі тканіны іншага колеру ці ўзору.

Падмятаючы доўгаю бурачковаю ў чорных шляках спадніцаю высокі парог, з сеняў выкацілася невысокая з востранькім тварком старая кабета. *В. Адамчык.*

Шлях. Широкая дарога, бальшак, гасцінец.

За бярэзнікам быў лясок і ішоў шлях у горад і на грэблю.
М Лупсякоў.

ШЛЯХЕТНЫ // ШЛЯХЕЦКІ

Шляхётны. *Уст* Знешне вытанчаны, высакародны, з вялікім пачуццём годнасці.

Апрача прозвішча, у Патоцкага не было нічога шляхетнага — звычайны вясковы хлопец, можа, нават яшчэ больш нявышкале-ны, чым іншыя, але працаваў ён сумленна. *У. Дамашэвіч.*

Няправільна. Каб прымусіць каралеўскае войска супраціўляцца і пазбегнуць страты артылерыі, польскае камандаванне стала прыкоўваць на ланцуг сваіх артылерыстаў да гармат. Такі лёс напаткаў і шляхетнага (трэба: шляхецакага) артылерыста Адама Каменскага. *Весці АН БССР.*

Шляхецкі. Які мае адносіны да шляхецтва, шляхты, належыць ёй.

Векавечныя дубы і ясені ў два рады вялі да шляхецкіх за-сценкаў, з вялікімі садамі і добрымі будынкамі. *М. Хведаро-віч* || Уласцівы шляхце, шляхецтву. Польскія салдаты на такую дружбу не ішлі з намі: гонар шляхецкі, відаць, не дазваляў блізка знацца з хлопцамі-мужыкамі. *А. Пальчэйскі.*

ШПАЖНІК // ШПАЖЫСТ

Шпáжнік. Дэкаратыўная расліна сямейства касачовых з ме-чападобнымі лістамі і вялікімі кветкамі рознага колеру; гла-дыёлус.

Шпажнік расце звычайна на нізкіх рачных берагах.

Шпажыст. Спартсмен, спецыяліст па фехтаванні на шпагах.

Адбыліся фіналы камандных спаборніцтваў шпажыстаў
Звязда.

ШТАБЕЛЬ // ШТАПЕЛЬ

Штабэль. Роўна складзеныя ў адзін рад дошкі, бяровенне, будаўнічыя матэрыялы і г. д.

У адным месцы ўзвышаліся клеткі цэглы, у другім — штабелі дошак. *А. Карпюк.*

Штапель. Тканіна са штучнага валакна.

Дзяўчынцы вельмі падабалася новая сукенка са штапелю, які быў гады ў вялікай модзе *ЛіМ*

ШУРПАЦЕЦЬ // ШУРПАЦІЦЬ

Шурпа́ець. Станавіцца шурпатым, нягладкім.

Скура на руках шурпаеце.

Шурпа́ціць. што. Рабіць што-н. шурпатым.

Спазнаць мне хочацца і важкасць цэгля і як шурпаціць пальцы ўедлівы раствор. *М. Арочка.*

ШЧАЦІНІСТЫ // ШЧАЦІННЫ

Шчаці́нсты. Пакрыты густой шчацінай; парослы кароткімі жорсткімі валасамі.

Ледзь прыкметная ўсмешка прабегла па шчаціністым твары Андрэя. *М. Лынькоў.*

Шчаці́нны. Які мае адносіны да вырабаў са шчаціны; зроблены са шчаціны.

У маі — чэрвені 1917 года баставалі рабочыя-металісты і рабочыя лесапільных заводаў, шчотачных і шчацінных фабрык Мінска і яго ваколіц. *Польмя.*

ШЧЫЛІННЫ // ШЧЫЛІСТЫ

Шчылі́нны. У мовазнаўстве: гук, які ўтвараецца трэннем паветра ў шчыліне паміж збліжанымі органамі маўлення.

Сінонім: фрыкатыўны.

Шчылінны зычны гук.

Шчылі́сты. Які мае шмат шчылін, дзірак.

Шчылістая падлога.

ШЫБАВАЦЬ // ШЫБАЦЬ

Шыбава́ць. Разм. Хутка, імкліва ісці, рухацца.

Выходжу з аўтобуса і шыбую ў напрамку да невялічкага ляска, што танюткай рысачкай ляжыць на заснежаным гарызонце. *ЛіМ.*

Шыба́ць. 1. каго-што. Кідаць, шпурляць што-н.

Ён спакойна стаіць у лодцы, выбіраючы перамёты, а лодку тую шыбае з хвалі на хвалю, як трэску! *Я. Брыль.*

2. Хутка, з вялікай сілай узлятаць угару; шугаць (пра польмя, дым).

Шыбалі ўгару цёмныя стаўбуры дыму, вогненна бліскала польмя. *І. Мележ.* || *безас.; перан.* Раптоўна ўрываючыся, дзейнічаць з вялікай сілай на каго-н. У нос шыбала рэзкім пнянковым пахам, кастрыца абсыпала твар і калолася за каўняром. *В. Быкаў.*

ШЫРЫЦЬ // ШЫРЭЦЬ

Шырыць. Рабіць больш шырокім, пашыраць.

Некалькі дзён запар непадалёк ад кузні ўсё кланяўся экскаватар — выкідваў балотную твань, шырыў азярцо для птушак.
М. Даніленка.

Шырэць. Станавіцца больш шырокім.

У парках і за горадам, праўда, было яшчэ снежна, але з кожным днём усё шырэлі, злучаючыся адна з другой, праталіны, наліваліся пупышкі лазы і вербаў.
В. Быкаў.

ШЫФЕР // ШЫФР

Шыфер. Дахавы матэрыял у выглядзе лістоў, плітак.

Цяпер што, цяпер іншая справа: пад шыфер ды гонту ўбраліся, а ці даўно яшчэ на стрэхах мох зелянеў!
В. Быкаў.

Шыфр. 1. Сістэма ўмоўных знакаў для сакрэтнага пісьма.

Кастусь быў старшым радыстам: усе сакрэтныя шыфры знаходзіліся ў яго.
М. Ваданосаў.

2. Умоўнае абазначэнне на кнігах, якое выкарыстоўваецца пры расстаноўцы, захаванні і ўказвае на іх месцазнаходжанне.

Бібліятэкар глядзіць на шыфры кніг і ставіць іх на розныя стэлажы.
ЛіМ.

ШЫФРАВАЛЬНЫ // ШЫФРАВАНЫ

Шыфравальны. Які мае адносіны да шыфравання, шыфроўкі.

Пасля сваёй прыгоды Віктар напаткаў знаёмага малодшага лейтэнанта з аддзела шыфравальнай службы і пайшоў побач з ім.
І. Навуменка.

Шыфраваны. Напісаны ці перададзены шыфрам.

Адначасова Рая прыняла шыфраваную радыёграму з Вялікай зямлі аб пачатку наступлення знятых з фронту буйных армейскіх часцей на партызанскі край.
Т. Хадкевіч.

Э

ЭБАЊІТАВЫ // ЭБЕНАВЫ

Эбанітавы. Які мае адносіны да эбаніту — цвёрдага матэрыялу з вулканізаваных каўчукавых сумесей, які выкарыстоўваецца для ізаляцыі ў электратэхніцы і для іншых мэт.

Шылкін узяў аловак з эбанітавай вазачкі, стукаў ім па пальцах, бы пералічваў іх.
А. Савіцкі.

Эбэнавы. Які мае адносіны да эбена — чорнага дрэва; зроблены з гэтага дрэва.

Алекса, аднойчы прачнуўшыся раней, угледзеў пад яе худзенькім бокам свой нож.. Ён пацягнуў за цёплую, чорную, з эбенавага дрэва ручку — Апак ускочыла, няўцямна азіраючыся спалоханымі вачанятамі. *В. Іпатава.*

ЭВАКУАЦЫЙНЫ // ЭВАКУІРАВАНЫ

Эвакуацыйны. Які мае адносіны да эвакуацыі, прызначаны для яе.

Для вывазу заводскага абсталявання былі мабілізаваны ўсе эвакуацыйныя сродкі, якія толькі можна было выкарыстаць. *Звязда.*

Эвакуіраваны. Вывезены з небяспечнай мясцовасці; той, каго эвакуіравалі.

Вольнанаёмная адміністрацыя лагера папаўнялася звольненымі ў запас па раненнях франтавікамі і эвакуіраванымі жанчынамі. *С. Грахоўскі.*

ЭКАНАМІЧНЫ // ЭКАНОМНЫ

Эканамічны. 1. Які мае адносіны да эканомікі.

У кароткіх і простых словах расказаў Сцёпка сходу аб задачах эканамічнага адраджэння краіны. *Я. Колас.*

2. Які дае магчымасць сэканоміць што-н., патрабуе найменшых затрат; выгадны ў гаспадарчых адносінах.

Сучасныя лямпы дзённага святла ў тры разы больш эканамічныя, чым звычайныя электрычныя лямпачкі. *У. Мезенцаў.*

Эканомны. Які беражліва, ашчадна расходуюе што-н., эканоміць.

Эканомны гаспадар.

ЭКАНОМІКА // ЭКАНОМІЯ

Эканоміка. Сукупнасць вытворчых адносін пэўнага грамадскага ладу, якія адпавядаюць развіццю прадукцыйных сіл грамадства.

Эканоміка рэспублікі.

Эканомія. 1. Ашчаднасць, беражлівасць пры расходаванні чаго-н.

Эканомія металу, сыравіны, усіх відаў энергіі — справа вялікай дзяржаўнай важнасці. *Полымя.* || Выгада, атрыманая ў выніку такой беражлівасці, ашчаднасці.— Гледзячы, што вас цікавіць,— глыбакадумна пачаў Анатоль.— Скажам, разец «зо-

рачка» маёй канструкцыі дае эканомію часу да дзесяці хвілін у гадзіну. *М. Ваданосаў.*

2. *Уст.* Памешчыцкая гаспадарка капіталістычнага тыпу.

З другой паловы XVIII стагоддзя ўся слоніская эканомія пераходзіць ва ўладу ваяводы гетмана Агінскага. *Беларусь.*

ЭКЗАМЕНАТАРСКІ // ЭКЗАМЕНАЦЫЙНЫ

Экзаменатарскі. Які мае адносіны да экзаменатара.

Дырэктар палічыў неабходным і на гэты раз напамніць аб экзаменатарскіх абавязках не толькі маладым настаўнікам, а і ўсяму калектыву. *Настайніцкая газета.*

Экзаменацыйны. Які мае адносіны да экзамену, прызначаны для яго.

Да экзаменацыйнай сесіі астаўся ледзь не месяц, а інстытут ужо жыў ёю. *У. Карнаў.*

ЭКСКАВАТАР // ЭСКАЛАТАР

Экскава́тар. Самаходная земляры́нная машына для выманьня, перамяшчэння на іншае месца і пагрузкі на транспарт грунту, камення і г. д.

Скончыўшы пасля дзесяцігодкі курсы, ён цяпер працаваў механікам на экскаватары. *У. Краўчанка.*

Эскала́тар. Рухомая лесвіца для пад'ёму і спуску людзей.

На эскалатары, шырокай цудоўнай лесвіцы, якая рухаецца ўверх і ўніз, мы спускаемся ў падземелле. *ЛіМ.*

ЭКСКУРС // ЭКСКУРСІЯ

Экскурс. Адхіленне, адступленне ад галоўнай тэмы з мэтай падрабязней высветліць пабочнае пытанне.

Разважанні падмацоўваюцца экскурсамі ў мінулае, параўнаннямі, аргументамі і пераходзяць у дакладна сфармуляваныя вывады. *Б. Стральцоў.*

Экскурсія. 1. Калектыўнае наведванне чаго-н., паездка, прагулка куды-н. з навуковай, адукацыйнай ці іншай мэтай.

Школьнікі пабывалі на экскурсіі ў вёсцы Люсіна, дзе настаўнічаў Якуб Кобас. *Настайніцкая газета.*

2. Група ўдзельнікаў такога наведвання, паездкі, прагулкі.

І вось аднойчы, ужо сярод лета, на Манін агарод прыйшла цэлая экскурсія: старшыня калгаса, брыгадзіры і Іван Навумавіч. *А. Якімовіч.*

ЭКСПАНАТ // ЭКСПАНЕНТ

Экспанат. Прадмет, які выстаўляецца для агляду на выстаўцы або ў музеі.

Дзень за днём, месяц за месяцам музей папаўняўся ўсё новымі экспанатамі і дакументамі. *Настаўніцкая газета.*

Экспанент. Асоба ці арганізацыя, якая выстаўляе свае экспанаты на выстаўцы.

Экспанент выстаўкі.

ЭКСПАНСІЎНАСЦЬ // ЭКСПАНСІЯ // ЭКСПАНСІЯНІЗМ

Экспансіўнасць. Нястрыманасць, бурнае выяўленне пачуццяў.

Відаць, гэтае слаўнае племя [хлапчукі] аднолькавае ва ўсім свеце па сваёй экспансіўнасці, цікаўнасці і прайдошлівасці – у самым лепшым сэнсе гэтага слова. *М. Лынькоў.*

Экспансія. Пашырэнне сферы ўплыву капіталістычнай дзяржавы, імкненне да захопу новых тэрыторый.

У атлантычнай частцы зарадзілася магутнасць Вялікабрытаніі і быў пакладзены пачатак яе каланіяльнай экспансіі. *Эканамічная геаграфія зарубешных краін.*

Экспансіянізм. Імкненне да экспансіі, правядзенне палітыкі экспансіі.

Экспансіянізм фашысцкіх рэжымаў

ЭКСПАНСІЎНЫ // ЭКСПАНСІЯНІСЦКІ

Экспансіўны. Нястрыманы, парывісты; які бурна выяўляе свае пачуцці.

Антось быў значна маладзейшы за свайго субяседніка-суседа. Можна таму і больш экспансіўны ў гутарцы, у думках. *М. Машара.*

Экспансіянісцкі. Які мае адносіны да экспансіянізму.

Амерыканская агрэсія ў Карэі з'яўляецца часткай агульнай рэакцыйнай экспансіянісцкай палітыкі ўрада ЗША. *Беларусь.*

ЭКСПЕДЫТАРСКІ // ЭКСПЕДЫЦЫЙНЫ

Экспедытарскі. Які мае адносіны да экспедытара.

Спакаваная ў скрыні прадукцыя паступае на экспедытарскі пункт. *Звязда.*

Экспедыцыйны. Які мае адносіны да экспедыцыі.

Экспедыцыйны корпус.

ЭКСПЕРЫМЕНТАЛЬНЫ // ЭКСПЕРЫМЕНТАТАРСКИ

Эксперымэнтальны. Які мае адносіны да эксперыменту, прызначаны для яго.

Зжаты і абмалочаны апошні загон эксперымэнтальнага ўчастка. *І. Дуброўскі.*

Эксперымэнтатарскі. Які мае адносіны да эксперымэнтатара, характэрны для яго.

Эксперымэнтатарскія здольнасці.

ЭКСТЭРН // ЭКСТЭРНАТ

Экстэрн. Асоба, якая здае экзамены за пэўны курс без вучобы ў адпаведнай навучальнай установе.

Упершыню я пазнаёміўся з ім [Мінскам] у 1913 годзе, калі прыехаў у мінскую гімназію здаваць экстэрнам экзамен на званне народнага настаўніка. *К. Крапіва.*

Экстэрнат. Самастойнае праходжанне курса навучання са задачай экзаменаў у адпаведнай навучальнай установе.

Аформіць перавод на экстэрнат, зняцца з учоту, выпісацца ў пашпартным стане, купіць якія-кольвечы кнігі — клопату шмат. *У. Шахавец.*

ЭЛІНІСТЫЧНЫ // ЭЛІНСКИ

Эліністычны. Які мае адносіны да элінізму — эпохі росквіту змешанай грэка-ўсходняй культуры, што наступіла пасля заваёў Аляксандра Македонскага на Усходзе.

Дзякуючы заваяванням Аляксандра Македонскага грэчаская культура пашырылася па краінах Усходу. Там яна змяшалася з мясцовай, усходняй культурай. Гэтую змешаную грэка-ўсходнюю культуру называюць эліністычнай. *Гісторыя старажытнага свету.*

Элінскі. Які мае адносіны да элінаў — старажытных грэкаў.

Гэта велічнае тварэнне элінскай культуры [«Іліяда» Гамера] уразіла Тарашкевіча яшчэ ў студэнцкія гады. *А. Ліс.*

ЭМАЛІРАВАНЫ // ЭМАЛІРОВАЧНЫ

Эмаліраваны. Пакрыты эмаллю.

Дзяўчынкi ўпалі, а белы эмаліраваны чайнік доўга каціўся ўніз, падскокваючы, як гумавы мяч. *А. Асіпенка.*

Эмаліровачны. Які мае адносіны да эмаліроўкі; прызначаны для эмаліроўкі.

Эмаліровачныя работы даволі складаныя і патрабуюць не толькі ўмення, але і вялікай стараннасці. *Звязда.*

ЭМІГРАНЦКІ // ЭМІГРАЦЫЙНЫ

Эмігранцкі. Які мае адносіны да эмігранта, прызначаны для яго.

Эмігранцкі пашпарт.

Эміграцыйны. Які мае адносіны да эміграцыі.

Эміграцыйны рух.

ЭПІДЭМІЧНЫ // ЭПІДЭМІЯЛАГІЧНЫ

Эпідэмічны. Які мае адносіны да эпідэміі, мае характар эпідэміі; прызначаны для барацьбы з эпідэміяй.

Рэзка павялічылася колькасць бясконных сялян, скарацілася пасяўная плошча, шмат у якіх губернях пачаўся масавы голад, а следам — эпідэмічныя захворванні. *Польмя.*

Эпідэміялагічны. Які мае адносіны да эпідэміялогіі — галіны медыцыны, што займаецца вывучэннем прычын узнікнення і мер барацьбы з эпідэміямі.

Эпідэміялагічны аналіз.

ЭСКАДРА // ЭСКАДРЫЛЛЯ

Эскадра. Буйное злучэнне ваенных караблёў ці самалётаў.

Цёмнай лістападаўскай ноччу эскадра мінаюцца пакінула рэйд і стала ў баявым парадку рухацца на подступы да Петраграда. *М. Хведаровіч.*

Эскадрылля. Падраздзяленне ваеннай авіяцыі з некалькіх звёнаў самалётаў.

З наступленнем цемені зверху чуваць гул матораў. Нашы эскадрыллі ляцяць на заданне. *І. Навуменка.*

ЭСКАДРАНЫ // ЭСКАДРОННЫ

Эскадраны. Які мае адносіны да эскадры.

Эскадраная стрэльба па надводных цэлях.

Эскадронны. Які мае адносіны да кавалерыйскага эскадрона.

Эскадронная маёмасць.

ЭСКАДРОН // ЭСПАДРОН

Эскадрон. Падраздзяленне кавалерыйскага палка, якое адпавядае пяхотнай роце.

Конны эскадрон забяспечыў магчымасць хуткага акружэння праціўніка. *М. Лынькоў.*

Эспадрон. Вучэбная зброя, якой карыстаюцца ў фехтаванні; спартыўная барацьба з гэтай зброяй.

У фехтаванні на эспадронах маладыя майстры спорту атрымалі пераканаўчую перамогу. *Звязда.*

ЭЎРЫКА // ЭЎРЫСТЫКА

Эўрыка. *выкл.* Вокліч, які выражае задавальненне, радасць пры знойдзеным рашэнні, пры ўзнікненні ўдалай думкі і г. д.

— Эўрыка! — крыкнуў .. Платон і кінуўся ў знямозе ў мяккае крэсла бухгалтара.— Знайшоў! Прыдумаў! *У. Нядзведскі.*

Эўрыстыка. *Спец.* Спецыяльныя метады, якія выкарыстоўваюцца ў працэсе адкрыцця новага; метады навучання пры дапамозе навадных пытанняў, а таксама тэорыя такой метадыкі.

Сутнасць эўрыстыкі заключаецца ў тым, што настаўнік прымушае вучняў нібы знаходзіць, самастойна адкрываць ісціну (вядома, пад яго кіраўніцтвам). *Педагогіка.*

ЭФЕКТНЫ // ЭФЕКТЫЎНЫ

Эфэктны. Які робіць моцнае ўражанне.

Лёгкая, прыгожая, з шаўкавістым бляскам драўніна вольхі добра апрацоўваецца і ў адпаліраваным выглядзе выглядае вельмі эфектнай. *Звязда.*

Н я п р а в і л ь н а. Уся ўвага Мірона была прыкута да Пясчанага Груды, адзінага месца, дзе пераправа магла даць для немцаў эфектныя (трэба: эфектыўныя) вынікі. *М. Лынькоў.*

Эфектыўны. Які прыводзіць да пажаданых вынікаў; дзейсны.

Індывідуальныя заданні з улікам ролі чытання і ролі літаратуразнаўчага аналізу могуць быць эфектыўнымі толькі на падставе добрага ведання канкрэтнай абстаноўкі. *Народная асвета.*

Ю

ЮБІЛЕЙ // ЮБІЛЯР

Юбілей. Гадавіна дзейнасці каго-н. ці існавання чаго-н., якая вылічваецца звычайна дзесяцігоддзямі, стагоддзямі і ўрачыста адзначаецца грамадскасцю.

Напярэдадні юбілею маёй творчасці мне хацелася ўспомніць свой шлях і ўсё сваё жыццё. *Я. Купала.*

Юбіляр. Той, чый юбілей адзначаецца, святкуецца.

Першы юбілей... Яго прыход не сумны — як для самога юбіляра, так і для сяброў юбіляра, усіх блізкіх яму людзей, родзічаў, шматлікіх чытачоў. *А. Кулакоўскі.*

ЮНАЦКАСЦЬ // ЮНАЦТВА

Юна́цкасць. Сукупнасць якасцей, характэрных для юнака; маладосць.

Юнацкасць душы.

Юна́цтва. 1. Перыяд жыцця пасля малалецтва да сталасці; ранняя маладосць.

Гады юнацтва. Школьнае юнацтва.

2. зб. юнакі; маладыя людзі абодвух полаў.

Юнацтва планеты ўсвядоміла, што сёння ствараецца будучыня і для яго. *Маладосць.*

ЮНАЦКІ / ЮНАЧЫ // ЮННАТАЎСКІ / ЮННАЦКІ // ЮНЫ

Юна́цкі. Які мае адносіны да юнака, юнацтва, уласцівы ім. А працы многа, дзе ні глянь, прастор юнацкаму запалу.
М. Чарот.

Юна́чы. *Разм.* Тое, што і юнацкі.

Дай жа, сынку, наглядзецца на юначы воблік твой. *П. Прыходзька.*

Юнна́таўскі. Які мае адносіны да юнната — юнага натураліста, удзельніка гуртка па вывучэнню прыроды.

Юннатаўскі гурток.

Юнна́цкі. *Разм.* Тое, што і юннатаўскі.

Наш юннацкі дзённік таксама папоўніўся. *А. Якімовіч.*

Ю́ны. Вельмі малады, у маладых гадах (пра чалавека); малалетні.

Юныя сябры прыроды.

Я

ЯБЛЫНЕВЫ // ЯБЛЫЧНЫ

Яблы́невы. Які мае адносіны да яблыні, характэрны для яе.

Гэты водар настолькі моцны і жаданы, што, здаецца, прыносіць з сабою шolahі асенняга лісця ў яблыневым садзе, пад якія ў бульбоўнік падаюць важкія, налітыя антонаўкі.
В. Карамазяў.

Яблы́чны. Які мае адносіны да яблыка, характэрны для яго.

Аднак гэта была не проста вада і не расол, а нешта зусім іншае. Нібы ў ваду налілі яблычнага соку: кіславата-саладкаватая, з пахам свежага яблыка. *У. Караткевіч.*

ЯВАЧНЫ // ЯЎНЫ

Явачны. Які мае адносіны да канспіратыўных сустрэч — явак.

Праз гадзіну, а можа, і больш, па ціхай, парэзанай калдобінамі вуліцы яна падышла да адной з явачных кватэр. *І. Мележ.*

Яўны. 1. Які не скрываюць, не тайны; адкрыты.

Ідзе зацятая, яўная і скрытая барацьба палярна супрацьлеглых сіл, барацьба, у якой немагчымы ні часовыя кампрамісы, ні замірэньне. *Д. Гальмакоў.*

2. Зусім відавочны, ясны для ўсіх, несумненны.

Нарэшце, усе ўпэўніліся ў тым, што гэта — яўная выдумка. *ЛіМ.*

ЯГАДЗІЧНЫ // ЯГАДНІКАВЫ // ЯГАДНЫ

Ягадзічны. Які мае адносіны да ягадзіцы, сядалішча.

Ягадзічныя мышцы.

Ягаднікавы. Які з'яўляецца ягаднікам — ягаднымі кустамі, ягаднымі раслінамі.

Ягаднікавы куст.

Ягадны. Які мае адносіны да ягады; багаты на ягады; прыгатаваны з ягад.

І чым старэй ён становіўся, тым мацней цягнула дамоў у росныя лугі, духмяныя ягадныя гусцяры, вільготныя восеньскія бары з дурманным пахам грыбоў і апалай лістоты. *А. Жалызоўскі.*

ЯДКІ // ЯДОМЫ // ЯДУЧЫ

Ядкі. *Разм.* Які са смакам есца, ахвотна з'ядаецца; смачны, пажыўны.

Па краях сена абмылася дажджом, белаватае, а ўсярэдзіне зялёненькае, пахучае, як чай, адным словам — ядкое, як у іх кажуць. *У. Рубанай*

Ядомы. Прыгодны для спажывання, для скарыстання ў ежу.

Ядомыя грыбы. Ядомыя ягады.

Ядучы. *Разм.* Ядавіты, едкі.

— Ты не глядзі, што луг руды, ён ядучы. Бачыш, як параз'ядаў мае пальцы, — паказвае бабка ружовыя ранкі на пальцах. *К. Каліна.*

**ЯЗЫКАВАТЫ // ЯЗЫКАСТЫ // ЯЗЫКАТЫ // ЯЗЫКОВЫ /
/ ЯЗЫЧАСКІ // ЯЗЫЧКОВЫ // ЯЗЫЧЛІВЫ // ЯЗЫЧНІЦКІ //
// ЯЗЫЧНЫ**

Языкава́ты. *Абл. 1.* Тое, што і языкаты (*у 1 знач.*).

Калі б княжыч Далібор пачуў гэтыя словы, асабліва пра агнявіцу, ён бы дужа здзівіўся, а магчыма б, і даў языкаватаму дружынніку добрага кухталя. *Л. Дайнека.*

2. Тое, што і языкаты (*у 2 знач.*).

Прагавіта ліжа, ліжа ўсё агонь языкаваты. *М. Калачынскі.*

Языка́сты. *Разм.* Тое, што і языкаты (*у 2 знач.*).

Буйное полымя шуганула языкастымі стужкамі. *А. Савіцкі.*

Языка́ты. 1. Ахвочы пагаварыць, паспрачацца, панасміхацца; востры на язык.

Падгаварылі Валю выступіць — яна смелая і языкатая. *М. Лобан.*

2. Які мае форму языка, падобны на язык.

У замку ціш і языкаты агонь каміна ліжа дровы. *А. Вялюгін.*

Языкóвы. Які мае адносіны да языка — рухомага мышачнага органа ў ротавай поласці; прыгатаваны з языка.

Да прадуктаў далікатэсных, мясных вырабаў вышэйшай якасці, адносяць і языковыя кілбасы. *Звязда.*

Язычаскі. *Уст.* Тое, што і язычніцкі.

Урачыстыя гукі, падобныя на язычаскі хор перад статуяй невядомага бога, поўнілі залу, а ён сядзеў у ложы і з годнасцю глядзеў на сцэну. *У. Караткевіч.*

Язычкóвы. Які мае адносіны да язычка, мае форму язычка.

У рамонку белыя пялёсткі язычковай формы.

Язычлівы. *Абл.* Тое, што і языкаты (*у 1 знач.*).

Язычлівыя перасудніцы-мяшчанкі паспелі набрахаць усяго ўсякага цэлыя каробкі. *Ц. Гартны.*

Язычніцкі. Характэрны для старажытных форм рэлігіі, заснаванай на пакланенні многім багам (ідалам); ідалапаклонніцкі.

Малюнкi і чарцяжы на збане аказаліся знакамі самага старажытнага календара ўсходніх славян. Чароўны свет язычніцкіх легенд і казак раскрыўся перад даследчыкамі. *Польмя.*

Язы́чны. 1. Які мае адносіны да языка — рухомага мышачнага органа ў ротавай поласці.

Язычныя мышцы.

2. У лінгвістыцы: які вымаўляецца пры ўдзеле языка (пра гукі мовы).

Па ўдзелу органаў вымаўлення і месцу ўтварэння зычных падзяляюцца на губныя і язычныя. *Беларуская мова.*

ЯЛАВЫ // ЯЛОВЫ

Ялавы. 1. Бясплодны, неаплоднены (пра самак свойскай жывёлы).

Ялавая карова.

2. Зроблены са скуры каровы, якой больш за паўтара года.

Змітрок кіўнуў галавой і пайшоў у канец сяла, важка, нібы прыцискаў нешта на дарозе, ступаючы вялікімі, у цяжкіх ялавых ботах нагамі. *А. Кудравец.*

Яло́вы. Які мае адносіны да елкі, яліны.

Ладуцька ляжаў на разасланых на снезе яловых лапках побач са сваім першым нумарам Мясоедавым, спрытным белабрысым карантышом, і слухаў яго нетаропкі расказ. *У. Дамашэвіч.*

ЯЛАВІНА // ЯЛАВІЦА

Ялавіна. Зямля, не араная некалькі гадоў запар.

Сінонім: аблога.

Юрась заараў ялавіну. *К. Чорны.*

Ялавіца. Ялавая карова.

Сінонім: ялаўка.

Карова Яўмена шэсць гадоў была ялавіцай, а на сёмы год уцякла ды ацялілася. *Х. Жычка.*

ЯРЫНА // ЯРЫЦА

Ярына́. Аднагадовая сельскагаспадарчая культура, якая высяваецца і прарастае вясной і дае ўраджай восенню таго ж года.

А вакол прасціралася, як мора, поле. Аднаго году шумела каля нас жыта, другога — ярына, а на трэці прыпадаў папар. *М. Лынькоў.*

Ярыца. Яравое жыта.

Відаць пад ярыцаю клін, зарэчны луг і цёмнае прылесце. *З. Астапенка.*

ЯСАК // ЯСАКАР

Яса́к. Падатак у Рускай дзяржаве, які збіралі на карысць казны з народаў Паволжа і Сібіры.

Ясак пушнінай.

Ясака́р. Дрэва з цёмна-шэрай карой, разнавіднасць таполі; чорная таполя.

Ля Стасевага сельбішча стаіць напалову ўсохлы ясакар з бусліным гняздом-кучомкай. *А. Асіпенка.*

ЯШЧАР // ЯШЧАРКА // ЯШЧУР

Яшчар. 1. Млекакормячае з прадаўгаватым тулавам, пакрытым рагарой лускай, з невялікай галавой, доўгім хвостом і кароткімі лапамі з моцнымі кіпцюрамі; пашыраны ў Паўднёвай Афрыцы і Паўднёва-Усходняй Азіі.

Доўгі, з аблушчанай карою на сухаватых лапах, як нейкі страшны яшчар, выварацень перагарадзіў Міцю дарогу. *В. Адамчык.*

2. Устарэлая назва некаторых вымерлых паўзуноў і земнаводных.

Увесь жывёльны свет паходзіць ад старажытных яшчараў, якія ў далёкія ад нас гістарычныя эпохі былі адзінымі жывымі істотамі на зямлі. *Звязда.*

Яшчарка. Невялікі паўзун з доўгім хвостом і прадаўгаватым целам, пакрытым дробнай рагавой лускай.

Яшчаркі мяняюць летні колер — жоўтымі становяцца, як восень. *М. Калачынскі.*

Яшчур. Вострая заразная хвароба буйной рагатай жывёлы і іншых парнакапытных.

Каранцін устанаўліваюць пры сібірскай язве, сапе, яшчуры, шаленстве, чуме і інш. *БелСЭ.*

ІНДЭКС

А

10 абагуліць*	15 аб'яднальны	19 адзіны
10 абагульніць*	15 аб'яднаны	20 адклад
10 абанемент	15 абязводзець	20 адкладанне
10 абанент	15 абязводзіць	20 адкладзены
10 абвестка	15 абязволець	20 адкладны
11 абветраць	15 абязволіць	20 адлучка
11 абветрыць	16 абязлесець	20 адлучэнне
11 абгаварыць	16 абязлесіць	13 адмежавацца
12 абгрунтаванасць	16 абязлюдзець	20 адменны
12 абгрунтаванне	16 абязлюдзіць	21 адметны
12 аб'ёмісты	16 абясколераць	21 аднарукі
12 аб'ёмны	16 абясколерыць	21 аднаручны
12 абмежавальны	16 абяссілець	21 адрасант
12 абмежаваны	16 абяссіліць	21 адрасат
12 абмежавацца	16 абяцанка	21 адрывачны
13 абнадзеены	17 абяцанне	21 адрывісты
13 абнадзейлівы	17 агаварыць	21 адрыўны
13 абраз	17 агалець	21 адсталы
13 абрыдлівы	17 агаліць	22 адстаючы
13 абрыдлы	17 агідлівы	22 адукаваны
14 абрэз	17 агідны	22 адукацыйны
14 абрэзак	17 адбіўны	22 адухоўлены
14 абыходак	18 адбойны	22 адушаўлены
14 абыходжанне	18 адборачны	14 адыходлівы
14 абыходлівасць	18 адборны	15 адыходны
14 абыходлівы	18 адзець	22 ажыццявімасць
15 абыякавы	18 адзінарны	23 ажыццяўленне
15 абы-які	19 адзінкавы	23 аздоблены
	19 адзінокі	23 аздобны
	19 адзіночны	23 акаваць

* Пры словах, пазначаных зорачкай, даюцца прыклады няправільнага ўжывання.

23	акалечаць	25	арктычны	36	атаўбавацца
23	акалечыць	29	арэал	36	атэзізм
23	акравак	29	арэол	37	атэль
23	акраек	29	арэшкавы	37	атэлье
24	акраец	29	арэшнікавы	37	атэстат
24	акруглены	30	асабісты*	37	атэстацыя
24	акруглены	30	асаблівы	37	аўсюк
24	акруглець	30	асабовы	37	аўсянік
24	акругліць	30	асветленасць	38	аўсянка
24	акруглы	31	асветлены	38	аўтабіяграфія*
24	акруговы	31	асветніцкі	38	аўтарытарны
24	акружны	31	асветны	38	аўтарытэтны
25	альянс	31	асвечаны	38	аўчарка
25	альяс	31	асвоіць	38	аўчарня
25	амонім	30	асвятленне	38	афектыўны
25	ампула	31	асвятляльны	39	афіцыезны
25	ампула	32	аселіца	39	афіцыйны
25	ананім	32	аселішча	39	афіцыяльны
25	антарктычны	32	асіраець	39	ахаладзець
26	антракт	32	асіраціць	40	ахаладзіць
26	апартуністычны	32	аслабелы	40	ахаладаць
26	апартунісцкі	32	аслабець	40	ашыек
26	апендыкс	33	аслабіць	40	ашыйнік
26	апендыцыт	32	аслаблены		
26	аператыўны	33	аслеплены		
27	аперацыйны	33	аслеплы		
27	аплат	33	асляпляльны	40	баечны
27	аплатка	33	асмуглы	40	байкавы*
27	апоены	33	асмужаны	41	бакуніст
27	апойкавы	33	асмяглы	41	балахон
27	аполаг	34	аснашчанасць	41	балдахін
27	аполак	34	аснашчэнне	41	балотны*
27	апорак	34	аснова	41	балоцісты
28	аптымальны	34	асобны	41	барвовы
28	аптымістычны	35	асобы	41	бардовы
28	аптэкарскі	35	астанкі	42	барэльеф
28	аптэчны	35	астаткі	42	бацькаўскі
28	апуха	35	асуджанасць	42	бацькоўскі
28	апушына	35	асуджэнне	42	бачаны*
28	арала	36	асэсар	42	бачны
29	арашальны	36	атавізм	42	баявіты
29	арашоны	36	атайбавацца	43	баявы
29	ардынарац	36	атаймавацца	43	белізна
19	ардынарны	36	атамнік	43	бель
29	ардынатар	36	атамшчык*	43	бескарыслівы

Б

40	баечны
40	байкавы*
41	бакуніст
41	балахон
41	балдахін
41	балотны*
41	балоцісты
41	барвовы
41	бардовы
42	барэльеф
42	бацькаўскі
42	бацькоўскі
42	бачаны*
42	бачны
42	баявіты
43	баявы
43	белізна
43	бель
43	бескарыслівы

43 бескарысны*	50 буржуйскі	55 вакцына
44 беспярэчны	50 бурун	55 вакцынацыя
44 бібліятэкарскі	50 буцвець	55 валавы
44 бібліятэчны	50 бучнець	56 валасаты
44 білет	50 буяніць	56 валасісты
45 бітумінозны	50 буяць	56 валасковы
45 бітумны	51 бэж	56 валасны
38 біяграфія*	51 бэз	56 валасяны
45 блажыць	44 бюлетэнь	55 валовы
45 блажэць	51 бядак	56 вандал
45 бліскавіца	51 бядняк	57 вандроўніцкі
45 бліскаўка	51 бядовы	57 вандроўны
45 бойлер	51 бядотны	57 вапнаваны
46 боцман	51 бялець	57 вапнавы
46 браніраваць	43 бялізна*	57 вапняковы
46 браніраваць	51 бяліць	56 варвар
46 браня	52 бялуга	57 варсавальны
47 брашуравальны	52 бялуха	57 варсаваны
47 брашураваны	44 бясспрэчны	57 варсіністы
47 брашуровачны		57 варсісты
46 бройлер		58 варыянтны
47 бронь		58 варыяцыйны
47 брусковы		58 вар'яваць
47 брусочны		58 вар'яцець
47 брыджы		58 vascaваны
47 брыжы		55 vascaваць
47 брыльянтавы		58 vascaвы
47 брыльянцісты		58 вастрыць
48 брындаць		58 вастрэць
48 брынкаць		59 ваўністы
48 будова		59 ваўняны
48 будоўля		59 вентыль
41 букініст		59 вентылятар
48 буксаваць		59 вераснёвы
48 буксіраваць		59 верасовы
49 бульбоўнік*		59 вербаваны
49 бульбянік*		60 вётравы
49 бульбянішча		60 ветравы
49 бураковы		60 ветраны
49 буран		60 ветраць
49 бурачковы		60 ветрыць
49 бурачны		60 вечарэць
50 бургамістр		61 віжаваць
50 бурмістр		61 візаваць
50 буржуазны		

В

52 вавёркавы	55 вакцына
52 вавёрчын	55 вакцынацыя
52 вагавіты	55 валавы
52 вагавы	56 валасаты
52 вагальны	56 валасісты
52 вадаскат	56 валасковы
53 вадаскід	56 валасны
53 вадаспад	56 валасяны
53 вадасцёк	55 валовы
53 вадзяністы*	56 вандал
53 вадзяны*	57 вандроўніцкі
54 вадкасны	57 вандроўны
54 вадкі	57 вапнаваны
54 ваяжак	57 вапнавы
54 ваяжаты	57 вапняковы
54 ваяжасць	56 варвар
54 ваяжнасць	57 варсавальны
54 вакаліз	57 варсаваны
55 вакалізм	57 варсіністы
55 ваколічны	57 варсісты
55 вакольны	58 варыянтны
55 ваксаваць	58 варыяцыйны

61 вілаваты	66 выкладваць	72 высмажыць
61 вілачны	66 выключаны	72 выставачны
61 віраж	67 выключны	72 выстаўлены
61 вітамінізаваны	67 выкрут	72 выстаўны
61 вітамінны	67 выкрутка	72 выстругаць
62 вітамінозны*	67 выкуплены	73 выстрыгаць
61 вітраж	67 выкупны	73 вытворны
62 віхраваты	67 вылегчы	73 вытворчы
62 віхравы	68 вылежаць	73 вытрываць
62 віхравы	68 вылечаны	73 вытрымаць
62 вобласць	68 вылечны	66 вытыхацца
13 вобраз	68 вымераны	74 выхаванасць
54 водны	68 вымерны	74 выхаванне
62 воклік	68 вымысел	74 вычаска
62 вокліч	68 вынасны	74 вычаскі
62 вокрык	69 вынаходліваць	74 вышка
62 воласць	69 вынаходлівы	74 вышкі
63 вораны	69 вынаходніцкі	74 вышывальны
63 ворны	69 вынаходніцтва	74 вышываны
63 ворыўны	69 вынаходства	75 выяўленчы
63 восці	70 вынашаны	75 выяўлены
63 восць	70 вынесены	75 выяўны
63 вочап	69 выносісты	75 вязальны
63 вочапка	69 вынослівы	75 вязаны
63 вуглаваты	69 выносны	75 вяндліны
63 вуглавы	70 выпад	75 вяндлярны
63 вуж	70 выпадак	75 вянец
64 вужака	70 выпінацца	76 вянок
64 вузец	70 выпірацца	60 вярбованы
64 вузіць	70 праправавальны	59 вярбовачны
64 вузлаваты	71 праправаваны	76 вяртуха
64 вузлавы	71 вырабатак	76 вяртушка
64 вучаны	71 вырабатка	60 вячэраць
64 вучоны	71 выразаны	
65 вывадак	71 выразны	
65 вывадка	71 выразны	
65 выгада	71 выратавальны	
65 выгадаваць	71 выратаваны	76 габлёваны
65 выгадваць	71 выратоўны	76 габлявальны
65 выглядаць	71 выратоўчы	76 габляваны
66 выглядзець	72 высадак	76 гадавальнік
66 выглянуць	72 высадка	76 гадаванец
65 выгода	72 высеў	77 гадаванне
66 выдыхацца	72 высеўкі	77 гадзіннікавы
66 выкладаць	72 высмагнуць	77 гадзінны

Г

76 габлёваны
76 габлявальны
76 габляваны
76 гадавальнік
76 гадаванец
77 гадаванне
77 гадзіннікавы
77 гадзінны

77 гадоўля	83 гарбаціць	89 гончы
77 газ	83 гарбуха	89 горан
77 газа	83 гарбуша	89 горн
77 газаваць	83 гарнітур	84 горны
78 газетніца	83 гарнітура	84 горскі
78 газетчыца	84 гарысты	83 грабар
77 газіраваць	42 гарэльеф	89 грабарны
78 гайдамак	84 гаспадарлівы	89 грабарскі
78 гайданка	84 гаспадарніцкі	89 гравіравальны
78 гайданне	84 гаспадарны	89 гравіраваны
78 гайдук	84 гаспадарскі	89 грам
78 галавешка	84 гаспадарчы	90 грамадзянскі
79 галантарэйны	85 гасцінічны	90 грамадскі
79 галантны	85 гасцінны	89 гран
79 галаўны	85 генеральны	90 гранатавы
79 галаўня	85 генеральскі	90 гранатны
79 галера	85 гімназіцкі	90 гранёны
79 галета	85 гімназічны	91 гранільны
80 галець	85 глазураваны	91 грог
80 галінасты	85 глазурны	91 грот
80 галіністы	85 глазуравачны	91 грош
80 галіновы	86 гліністы	91 грошы
80 галіць	86 гліняны*	91 груд
79 галоўны	86 глушак	91 груда
80 галянасты	86 глушэц	92 грунтавы
80 ганарлівы	86 глыбінны	92 грунтовачны
80 ганаровы	86 глыбозны	92 грунтоўны
80 ганарысты	86 глыбокі	92 грызня
81 гандлёвы	87 глянцавальны	92 грымлівы
81 гандлярскі	87 глянцаваны	93 грымотны
82 ганіць	87 глянцавіты	93 грымучы
81 ганталь	87 глянцавы	93 грэцкі*
81 гантэль	87 гнеўны	93 грэчаскі
81 ганьбаваць	87 гніенне	93 грэчкавы
81 ганьбіць	87 гніласць	93 губіць
82 гарадавы	87 гнілата	93 губляць
82 гараднічы	88 гніліна	94 гузаваты
82 гарантаваны	88 гніллё	94 гузасты
82 гарантыйны	88 гнілушка	94 гульня
82 гарапашніцкі	88 гніль	94 гультайскі
82 гарапашны	88 гніляк	94 гультаяваты
82 гарачкавы	88 гнуткі	94 гулянка
82 гарачлівы	88 гнуты	94 гуманістычны
83 гарбар	87 гняўлівы	94 гуманны
83 гарбаець	89 гоначны	95 гумар

95	гумор	100	дамоўленасць	107	дзярновы
95	гусярны	101	дапаўняльны	108	дзяцінец
95	гусярскі	101	дапоўнены	108	дзяцініца
95	гутарковы	101	дапушчальны	108	добраахвотніцкі
95	гутарлівы	101	дапушчаны	108	добраахвотны
95	гушча	101	дапытаны	108	догма
96	гушчар	101	дапытванне	108	догмат
96	гушчарнік	101	дапытлівасць	98	доказы
96	гушчарня	101	дапытлівы	108	домбра
96	гушчыня	102	даравальны	108	домра
		102	дараваны	102	допыт
		102	дараваць	103	доследнік
		102	дарыць	103	доследніцкі
		102	дарэктар	103	доследны
		103	даследчык	109	драбната
		103	даследчыцкі	109	драбнец
		103	даследчы	109	драбніца
		103	даспелены	109	драбніць
		104	даспелы	109	драбязя
		104	дастасавальны	109	драматургічны
		104	дастасаваны	110	драматычны
		104	дасягальнасць	110	драмлівы
		104	дасягненне	110	драпежніцкі
		104	дасяжнасць	110	драпежны
		104	даходлівы	111	драўляны*
		104	даходны	111	драўніны
		104	дваісты	111	дробавы
		105	двайны	111	дробны
		105	дваранскі	112	дробязны
		105	дваровы	109	дробязь
		105	дварцовы	111	дрывяны
		105	дварэцкі	110	дрымотны
		106	дворніцкі	110	дрымучы
		106	дзедаўскі	112	дрэйфаваць
		106	дзейны	112	дрэйфіць
		106	дзейсны*	112	дрэўка
		106	дзелавіты*	112	дрэўца
		106	дзелавы*	113	дубальт
		107	дзівакаваты	112	дубець
		107	дзівацкі	113	дубільны
		107	дзівосны	112	дубіць
		107	дзірваністы	113	дублет
		107	дзіўны	114	дублёны
		106	дзядоўскі	113	дублікат
		107	дзярністы		

Д

96	давераны
96	давер'е
96	даверлівасць
96	даверлівы
96	даверны
97	дагавор
97	дагаворанасць
97	дагматызм
97	дагматычнасць
97	дадатковы
97	дадатны
97	дажджавальны
98	дажджавы
98	дажджлівы*
98	дажджысты
98	даказальны
98	даказаны
98	далечыня
98	далёкасць
99	далікатнец
99	далікатнічаць
99	далікатны
99	далікатэсны
99	далучальны
100	далучаны
99	даль
100	дамавіна
100	дамавы
100	дамаўленне
100	дамашні
100	даміна

113 дубль	119 дыялекталагічны	Ж
114 дўжаць	119 дыялектны	124 жадзён
114 дужаць	119 дыялектызм	125 жадлівы
114 дужэць	119 дыялектычны*	125 жадны
113 дуплет	119 дэбет	125 жаласлівы
114 дураслівы	119 дэбіт	125 жаласны
114 дурманлівы	120 дэбітор	125 жалезісты
114 дурнець	119 дэбют	125 жалезны
114 дурыцца	120 дэбютант	125 жаллівы
114 дурыць	120 дэгенератыўнасць	126 жалоба
115 дурэць	120 дэгенерацыя	125 жалобны
115 духавіты	120 дэзінсекцыя	126 жальба
115 духавы	120 дэзінфекцыя	126 жамчужніца
115 духата	120 дэкаданс	126 жамчужына
115 духмень	121 дэкадэнт	126 жаноцкі
115 духмянасць	121 дэкадэнцтва	126 жаночы
115 духмяны	121 дэкаратыўны	127 жартаўлівы
115 духоўны	121 дэкарацыйны	127 жартоўны
116 душавы	121 дэкламатарскі	127 жаўцець
116 душны	121 дэкламацыйны	127 жаўціць
115 душэўны	121 дэмабілізаваны	127 жнейка
116 дывізіён	121 дэмабілізацыйны	127 жнівеньскі
116 дывізія	122 дэманстратыўны	128 жніўны
116 дымлівы	122 дэманстрацыйны	127 жняя
116 дымны	122 дэфектны	127 жняярка
116 дымчасты	122 дэфектыўны	128 жулікаваты
116 дымчаты		128 жульніцкі
116 дыпламат	Е	128 журавінавы
117 дыпламант		128 журавінны
117 дыпломнік	122 евангелічны	128 жураўліны
103 дырэктар	122 евангельскі	128 журналісцкі
117 дыскант	123 едкі	128 журнальны
117 дысконт	123 еднасць	129 жывінка
117 дыскрымінацыя	123 елка	129 жывіца
117 дыскрэдытацыя		129 жылёвы
117 дыстыляваны	Ё	129 жылы
118 дыстыляцыйны		129 жытнік
118 дысцыплінаваны		129 жытніца
118 дысцыплінарны		129 жытняк
118 дыэтны	123 ёдзісты	
118 дыэтычны	123 ёдны	
118 дыэтэтычны	123 ёлка	
118 дыяганалевы	124 ёлачны	З
118 дыяганальны	124 ёмісты	129 заахвочаны
118 дыялект*	124 ёмкі	130 заахвочвальны

130 забавіцца	135 задораны	140 запаслівы
130 забаранаваць	135 задорлівы	140 запасны
130 забараніць	135 задорны	140 запражны
130 забаронены	135 задуманы	141 запражаны
130 забаронны	135 задуменны	141 зараджаны
130 забавуляцца	135 задумлівы	141 зарадны
130 забеспячэнне	135 задумны	141 заражаны
131 забурыць	135 заезджаны	141 заразлівы
131 забурэць	136 заезджы	141 заразны
131 забыты	136 заезны	141 зараніца
131 забыўчывы	136 зазнацца	142 заранка
130 забяспечанасць	136 зазнаць	142 зарніца
131 заваблены	136 займенны	31 засвоіць
131 заваблівы	136 заменны	142 засек
131 завабны	136 закругленасць	142 засека
131 заваёваны	136 закругленне	142 засланка
131 заваёўніцкі	137 закульгавець	142 заслон
132 завал	137 закульгаць	142 заслона
132 завала	137 закурыць	143 заслонка
132 заваліна	137 закурэць	143 засмаглы
131 заваявальны	137 залаецць	143 засмажаны
132 заваяваны	137 залаціць	143 засмечанасць
132 завіруха	138 залівачны	143 засмечванне
132 завірушка	138 залівісты	143 засмуткаваць
132 завужаны	138 заліўны	143 засмуціцца
133 завузкі	138 заможніцкі	143 засмуціць
133 завусеніца	138 заможны	143 засмяглы
133 завушніца	138 замураваць	143 заспакаяльны
133 загадкавы	138 замуравець	144 заспакоены
133 загадны	138 замутнець	144 заспакойлівы
133 загаловачны	138 замутніць	144 застары
133 загаловы	139 замуціць	144 застарэлы
133 загартаваны	68 замысел	144 застаялы
134 загартованы	139 заповедны	144 застоены
134 загартовачны	139 заповітны	144 застойны
134 загрузжаны	139 запазычанасць	144 засушаны
134 загрузачны	139 запазычанне	144 засушлівы
134 загусець	139 запазычванне	145 заточаны
134 загусіць	139 запаленчы	145 заточны
134 задзёрты	139 запалены	145 затрыманне
134 задзёрысты	139 запалёны	145 затрымка
134 задзірлівы	140 запальны	145 захаванасць
134 задзірысты	140 запалоханасць	145 захаванне
135 заднець	140 запалохванне	145 захваральнасць
135 задніць		

145 захворанне	150 здзяйсняльны	157 золкі
145 зацяжкі	151 здрабнелы	157 зольны
145 зацяжны	151 здрадлівы	157 зорны
146 зацямніць	151 здрадніцкі	157 зорчаты
146 зацяніць	151 здрадны	157 зразумелы
146 збродлівы	151 здробнены	158 зразуметы
146 збродны	151 здураваць	158 зубасты
146 звадлівы	151 здурнець	158 зубаты
146 звадны	152 здурэць	158 зубны
147 званар	152 здымачны	158 зубчасты
147 званец	152 здымны	158 зыходзячы
147 званіць	152 зелянець	158 зыходны
147 званічны	152 зеляніць	158 зябкі
147 званковы	152 земляны	159 зяблевы
147 звараны	153 земства	159 зяблы
148 зварачны	153 земшчына	152 зямельны
148 зварны	153 зімні	152 зямлісты*
148 звераваты	153 зімны	159 зямляк
148 зверскі	153 зімовы	159 зямлянін
147 звінець	153 зладзейскі	153 зямны
146 зводніцкі	153 зладзеяваты	
146 зводны	154 злараднасць	
148 звыклы	154 зларадства	
148 звычаёвы	154 зласлівы	
148 звычайны	154 злачыннасць	
148 звычайны	154 злачынства	
148 звязаны	154 злосніцкі	
149 звязны	154 злосны	
148 звярыны	154 злучнік	
149 згадка	155 злучок	
149 згодлівы	155 змардаваны	
149 згодніцкі	155 змарнаваны	
149 згодны	155 зменлівы	
92 згрызота	155 зменны	
150 згублены	155 змучаны	
150 згубны	155 змушаны	
150 здавальняючы	156 знакаміты	
150 здаволены	156 знамянальны	
149 здагадка	156 зневажальны	
149 здагадлівасць	156 знелюбець	
150 здзейснены	156 знелюбіць	
150 здзіўлены	156 зняважаны	
150 здзіўляючы	156 зняважлівы	
150 здзяйсненне	156 знясілець	
150 здзяйсняльнасць	157 знясіліць*	
		I
		159 іголачны
		159 іголкавы
		159 ігольчасты
		159 ігольчаты
		159 ідэалізаваны
		159 ідэалістычны
		159 ідэальны
		160 ізаляваны
		160 ізалятартны
		160 ізаляцыйны
		160 ізаляцыянісцкі
		160 ікраны
		160 ікрысты
		160 ілюзіяністычны
		160 ілюзіянісцкі
		161 ілюстраваны
		161 ілюстрацыйны
		161 імігрант
		161 імітатарскі
		161 імітацыйны
		161 імправізаваны

К

161 імправізатарскі		172 камплемент
162 імправізацыйны		172 камплімент
162 імпульсіўны	166 кабыла	172 кампост
162 імпульсны	166 кабыліца	173 кампосцер
162 імшыць	167 кабылка	173 кампрэсарны
162 імшэць	167 кавадла	173 кампрэсны
162 імянінны	167 каланізаваны	173 камунікатыўны
162 імянны	167 каланізатарскі	173 камунікацыйны
162 індзейцы	167 каланізацыйны	171 камяністы
162 індусы	168 каланісцкі	173 канапелька
163 індывідуалізаваны	168 каланіялісцкі	173 канаплянка
163 індывідуалістычны	168 каланіяльны	173 канвекцыйны
163 індывідуальны	168 каласавы	174 канвенцыйны
163 індыйцы	168 каласісты	174 канвертарны
163 інжынерны	168 калгасніцкі	174 канвертны
163 інжынерскі	168 калгасны	174 канечны
164 ініцыятарскі	168 каледж*	175 кансерваванне
164 ініцыятыўны	169 калез	174 кансерваваны
164 інквізітарскі	169 калектывісцкі	174 кансервавы
164 інквізіцыйны	169 калектыўны	175 кансерватарскі
164 інкубатарны	169 калекцыйны	175 кансерваторскі
164 інкубацыйны	169 калекцыянерскі	175 кансерватыўны
164 інспектарскі	169 камандзіраваны	175 кансервацыйны
164 інспекцыйны	169 камандзіраваны	174 кансервацыя
164 інструктарскі	169 камандзіровачны	175 канструктарскі
165 інструкцыйны	170 камандзірскі	175 канструктыўны
165 інтрыганскі	170 камандны	175 канструкцыйны
165 інтрыгоўны	170 камбінаваны	176 канстытутыўны
165 інтрыгуючы	170 камбінатарскі	176 канстытуцыйны
165 інтэлігентны	170 камбінатаўскі	176 кансультатыўны
165 інтэлігенцкі	170 камбінацкі	176 кансультацыйны
165 інтэрнацыяналіс-	170 камбінацыйны	176 кантрабандны
тычны	170 камедыіны	176 кантрабандысцкі
165 інтэрнацыяналісц-	171 каменны	26 кантракт
кі	171 камісарскі	26 кантакт
166 інтэрнацыянальны	171 камісарыяцкі	176 кантралёр
166 іскравы	170 камічны	176 кантролер
166 іскраны	171 камлёвы	177 кантынгент
166 іскраўскі	171 камлісты	177 кантынент
166 іскрысты	171 кампазітарскі	177 канферанс
166 італійскі	172 кампазіцыйны	177 канферансье
166 італьянскі	172 кампаставаць	177 канфузлівы
	172 кампасціраваць	177 канфузны
	172 кампетэнтнасць	174 канцавы
	172 кампетэнцыя	177 канцэнтраваны

178 канцэтрацыйны	183 квадра	189 корба
178 канцэнтрычны	184 квадрант	190 корд
174 канчатковы	184 квадрат	190 корда
178 капатлівы	184 кваканне	190 корка
178 каранаваны	185 кваква	190 кормлены
179 каранасты	184 квактанне	190 кормны
178 каранацыйны	185 квактуха	182 косны
179 каранёвы	185 квакша	190 крайні
179 караністы	185 кваліфікаваны	191 крамянёвы
179 кардынальны	185 кваліфікацыйны	191 крамяністы
179 кардынальскі	184 кварта	191 крамяны
180 каробачны	184 квахтанне	191 красамоўніцкі
180 каробчаты	185 квахтуха	191 красамоўны
180 кароністы	185 кветачны	192 кратавіна
180 каронны	185 кветкавы	192 кратавінне
180 карослівы	185 кветнікавы	192 краявід
180 кароставы	185 квяцісты	191 краявы
178 карпатлівы	186 клавір	192 кроўны
180 карундавы	186 клавіш	193 кругавы
180 карункавы	186 клавіша	192 кругагляд
180 карыслівы	186 клавіятура	193 круглець
181 карысны	186 класавы	193 кругліць
181 карэйка	186 класічны	193 круглы
181 карэктарскі	186 класны	194 круглявы
181 карэктны	187 клейкавіна	193 кружны
181 карэктурны	187 клейкасьць	194 крумкачовыя
179 карэнны	187 клерк	194 крумкачыны
181 карэтачны	187 клерыкал	194 крупозны
181 карэтны	187 кліматалагічны	194 крупчасты
181 карэянка	187 кліматычны	194 крупяны
181 касмагонія	188 ключніца	194 крухмалены
182 касмалогія	188 ключыца	194 крухмалісты
182 касметычны	188 клюшка	194 крухмальны
182 касмічны	188 клюшня	195 крушня
182 кастлявы	188 кляймёны	195 крушына
182 касцісты	188 кляймовы	192 крываваы
183 касцюмерны	188 кляпальны	195 крывець
183 касцюміраваны	188 кляпаны	195 крывіць
183 касцюмны	188 княгіня*	193 крывяністы
182 касцявы	189 княжна	193 крывяны
182 касцяны	189 князеўна	195 крыжаваны
183 кашаміравы	189 кобра	195 крыжавы
183 кашміравы	189 конны	195 крыжовы
183 кашміровы	189 конскі	195 крыміналагічны
183 кашмірскі	190 корак	195 крыміналістычны

196	крымінальны	201	лакірованы	207	лімонны
196	крытыканскі	201	лакіровачны	207	лінеены
196	крытычны	201	лактацыя	207	лінейны
196	крыўдаваць	201	лактоза	208	лінючы
196	крыўдзіцца	202	лапцюжніцкі	208	лінялы
196	крыўдзіць	202	лапцюжны	208	ліпець
196	крыўдлівы	202	лапчасты	208	ліпнуць
196	крыўдны	202	лапчаты	208	ліставы
196	крышталёвы	202	ларок	209	лісцвяны
196	крышталічны	202	ласасёвы	209	лісцевы
196	крышталё	203	ласасінавы	209	лісцёвы
196	крышталёны	203	ласінавы	209	лісцяны
198	крэмень	203	ласіны	209	літаральны
191	крэмніевы	203	ласкавы	209	літарны
198	крэмній	203	ласкальны	210	ліхтар
167	кувалда*	202	латак	210	ліхтэр
198	кудзелісты	202	латок	207	ліяна
198	кудзельны	203	лаўр	210	лотас
198	культываванне	203	лаўра	210	лотаць
198	культывацыя*	203	лафет	46	лоцман
199	купальны	204	лафіт	210	людны
199	купальскі	204	ледавіковы	210	людскі
199	купісты	204	ледзяністы	210	людскі
199	куп'істы	204	ледзяны	204	лядовы*
199	куплены	204	ледніковы	211	лямеш
199	куплёны	205	ледзянець	211	лямешка
199	купчасты	205	ледзяніць	211	лясісты
199	курава	205	лежань	211	ляснік
199	курыва	205	лежня	211	ляснічы
		205	лейкемія	211	лясны
		205	лейкома	211	лясун
		206	лекавы	206	лячэбны
		206	лекарскі		

Л

200	лабаранцкі	206	лексікаграфічны
200	лабараторны	206	лексікалагічны
200	лагчыністы	206	лексічны
200	лагчычны	206	лектарскі
200	лазурак	206	лекцыійны
200	лазурыт	204	лёдавы
200	лакалізаваны	206	лёска
200	лакальны	207	лёстка
201	лакамабіль	207	лёсткі
201	лакаматыў	207	лілея
201	лакіравальны	207	лілія
201	лакіраваны	207	ліманны

М

212	мабілізаваны
212	мабілізацыйны
212	магістр
212	магістрант
212	магістрат
212	мадонна
213	мадулятарны
213	мадуляцыйны
213	маёмасны

213 маёмны	219 марока	226 механічны
213 мазолісты	219 марошка	226 мігальны
213 мазольны	219 марудлівы	226 мігатлівы
213 майстравы	219 марудны	226 міграцыя
213 майстроўскі	220 марожаны	227 мікрамер
213 майстэрскі	220 марозлівы	214 мікраскапічны
214 макаранічны	220 марозны	227 мікрометр
214 макаронны	220 марэнавы	227 мінералагічны
214 макраскапічны	220 марэнны	227 мінеральны
214 максімалісцкі	220 маскіраваны	227 міс
214 максімальны	220 маскіровачны	227 місіс
214 малаважкі	220 масцісты	227 містыка
215 малаважны	220 масціты	228 містыфікацыя
215 маладжавы*	221 матаца	228 містыцызм
215 маладзейшы	221 матляца*	228 містычнасць
215 маладзець	221 матчавы	225 мітраполія
215 маладзіца	221 матываваны	228 міфалагічны
215 маладзіць	221 матывіровачны	228 міфічны
215 маладуха	222 матэрыялістычны	228 міякард
216 малодшы	222 матэрыяльны	228 міякардыт
216 маляр	222 махраваты	229 музыкальны
216 малярны	222 махрасты	229 музыканцкі
216 малярскі	222 махровы	229 музычны
216 манапалізаваны	222 махрысты	216 муляр
216 манапалістычны	221 мачтавы	229 мускулісты
217 манапалісцкі	223 медальер	229 мускульны
217 манапольны	223 медальён	229 мучністы
217 манарх	223 меліяраваны	229 мучны*
217 манархісцкі	223 меліярацыйны	229 мушкетны
217 манархічны	223 мемарыяльны	230 мушкецёрскі
217 манаршы	223 мемуарны	230 мыліць
217 манах	223 мензула	230 мылкі
217 манеўраванне	224 мензурка	230 мыльны
217 манеўранасць	224 месніцкі	230 мыляца
217 манеўраны	224 месны	230 мыляць
218 манеўровы	224 местачковы	230 мысленны
218 мантылья	224 метадалогія	230 мысліцельны
218 мантыя	224 метадычнасць	230 мэблевы
218 манумент	224 методыка	230 мэбляваны
218 маралістычны	225 метраполія	231 мядзведзіца
218 маральны	225 метэарыт	231 мядзведка
219 маркёрны	225 метэор*	231 мязга
219 маркёрскі	225 механізаваны	231 мяздра
219 мармураваны	225 механізатарскі	231 мярцвець
219 мармуровы	226 механістычны	231 мярцвіць

231	мярэжаны	237	надзельны	243	нацыяналістычны
231	мярэжкавы	237	надзённы	243	нацыянальны
232	мярэжысты	18	надзець	243	начлежніцкі
232	мясісты	237	надрыў	243	начлежны
232	мясны	238	надум	243	начынка
224	мясцовы	238	надуманасць	243	начынне
232	мятла	238	наедак	244	начыста
232	мятлісты	238	наедзь	244	начыстату
232	мятліца	238	наезджаны	244	начыстую
233	мятлічны	238	наезджы	244	неапісальны
232	мятлушка	238	наёмніцкі	244	неапісаны
233	мяцежніцкі	238	наёмны	244	небыль
233	мяцежны	239	нажавы	244	небыт
232	мяцёлка	239	нажны	244	небыццё
233	мяцёлчаты	239	нажовачны	245	невыказны
		239	нажыва	245	недавер
		239	нажытак	245	недаверац
		239	нажыты	245	недавер'е
		239	нажыўны	245	недавярак
		239	наздраваты	240	незнарок
		239	наздраты	245	ненасытны
		239	назіральнасць	245	ненасычаны
		240	назіральніцкі	246	непаразуменне
		240	назіральны	246	непатрэбнасць
		240	назіранне	246	непатрэбшчына
		240	назнарок	246	непрадбачаны
		240	накусаць	246	непрадбачлівы
		240	накусіць	246	непрывыклы
		241	намаразь	246	непрывычны
		241	намарзень	246	неразуменне
		241	напорны	246	нераст
		241	напорысты	247	нерат
		237	нарыў	247	несумленны
		241	наступальны	247	несумненны
		241	наступаючы	247	несуцешны
		241	наступны	247	несуцішны
		241	натарыус	247	несуцяшальны
		242	натарыят	247	неўжывальны
		242	нататка	247	неўжываны
		242	натацыя	248	неўспрымлівы
		242	натуральны	248	неўспрымальны
		242	натурлівы	248	нечуваны
		242	натурны	248	нечулівы
		242	натурысты	248	нешчаслівы
		242	нахабны	248	ніжні

Н

233	набажэнства
233	набівачны
233	набіўны
233	набожнасць
234	набой
234	набойка
234	навесны
234	навешаны
234	навізна
234	навіна
234	навуковы
235	навучальны
234	навясны
235	нагарны
235	нагарэлы
235	наглядальніцкі
235	наглядальны
235	наглядны
235	наглядчыцкі
235	нагода
236	надбаўка
236	надворак
236	надвор'е
236	надвячорак
236	надзвычайны
237	надзелены

249	нізавы	254	паверхневы	259	падкладны
249	нізінны	11	павестка	259	падлетак
249	нізкі	254	павесялець	259	падлётак
249	носчык	254	павесяліць	259	падложаны
249	носьбіт	254	павіннасць	259	падложны
249	нудзец	254	павышаны	259	падмацавальны
250	нудзіца	254	павышэлы	259	падмацаваны
250	нўдзіць	254	павярхоўны	260	падмурак
250	нудзіць	254	пагарджальны	260	падмуроўка
250	нябачаны*	255	пагарджаны	260	паднарад
250	нябачны	255	пагардлівы	260	паднос
244	нябыт	255	паглыбець	260	падносак
250	нявеста	255	паглыбіць	260	паднябенны
250	нявестка	255	паглыбленасць	260	паднябесны
245	нявыказаны	255	паглыбленне	260	падосак
235	нягода	255	падазронасць	261	падоўжаны
244	няпісаны	255	падазрэньне	261	падоўжны
250	нясілець	256	падаражаць	256	падоўжыць
250	нясіліць	256	падаражыць	261	падпал
251	нястрыманы	256	падарожніцкі	261	падпаліна
251	нястрымны	256	падарожны	261	падпалка
251	няўцямлiвы	256	падаўжаць	261	падплёт
251	няўцямны	256	падаўжэць	261	паплёт
248	нячулы	257	падбадзёраны	262	падпятак
248	нячутны	257	падбадзёрлівы	262	падпятнік
248	няшчасны	257	падбародак	262	падрахунак
		257	падбароддзе	262	падруба
		257	падбароднік	262	падрубка
		236	падбаўка	262	падсада
		257	падвесачны	262	падсадка
		257	падвесны	263	падсмальваць
		105	падвойны	263	падсмольваць
		236, 257	падворак	263	падстрэшак
		257	падвор'е	263	падстрэшша
		236	падвячорак	263	падсумаваць
		258	падзёнка	263	падтэкст
		258	падзённік	264	падтэкстоўка
		258	падзёншчык	264	пазабіраць
		237	падзённы	264	пазбіраць
		258	падзёншчына	264	пазванок
		258	падзёншчыца	264	пазваночнік
		258	падзолісты	264	паказальны
		258	падзольны	265	паказны
		258	падкладачны	265	палавінны
		258	падкладзены	265	палавінчаты

П

251	паблажлівы
251	паблажэлы
252	пабольшаць
252	пабольшыць
252	пабуджаць
252	пабудзіць
252	павадыр
252	паважаны
252	паважлівы
253	паважны
253	паваротлівы
253	паваротны
253	павер'е
253	паверка
253	паверхавы

265	палатачны	271	парусінавы	276	паха
265	палаткавы	271	парусны	243	пахабны
265	палатны	271	парцье	276	пахвалены
265	палепшаць	271	парцьера	276	пахвальны
265	палепшыць	262	пасадка	276	пахвіна
265	палівальны	271	пасінелы	276	паходка
266	паліваны	271	пасіненны	276	паходня
266	палівачны	272	пасірацець	277	пацеркі
266	паліравальны	272	пасіраціць	277	пацеры
266	паліраваны	272	пасланец	277	паштамт
266	паліровачны	272	пасланнік	277	пашырыць
266	палісмен	272	пасол	277	пашырэць
267	палітра	272	паслужлівы	276	паэтычны
267	палітура	272	паслужны	278	паяснець
266	паліўны	273	паспешлівы	278	паясніць
266	паліцай	273	паспешны	278	паяснічны
267	паліцмайстар	273	паспяховы	278	паясны
266	паліцыянт	273	пасрэднасць	278	пераадолены
266	паліцэйскі	273	пасрэдніцтва	278	пераадольны
267	памятлівы	218	пастамент	278	перавозачны
267	памятны	273	пастар	278	перавозны
260	панарад	273	паступальны	278	перавозчыцкі
268	паніжаць	274	паступовы	279	перавязка
268	паніжэць	273	пастыр	279	перавязь
268	пансіён	263	пасумаваць	279	перагружаны
268	пансіянат	274	пасушыць	279	перагрузачны
268	пападдзя	274	пасушэць	279	пераемнасць
268	пападзянка	274	пасылачны	279	пераймальнасць
268	папраўны	274	пасыльны	279	пераканалны
268	папраўчы	36	пасэсар	279	перакананы
269	папялісты	274	патагены	280	пераканаўчы
269	папяловы	274	патагонны	280	перакулены
269	папярэджваць	274	патаўсцець	280	перакульны
269	папярэднічаць	275	патаўсціць	280	перакуплены
269	парадкавы	275	патроены	280	перакупніцкі
269	парадкавы	275	патройны	280	перакупны
270	параметр	275	патужыць	280	пералесак
270	парафінаваны	275	патужыць	280	пераменлівы
270	парафінавы	275	патужэць	281	пераменны
270	парафіністы	275	патупаць	281	пераможаны
270	парафіраваны	275	патупіць	281	пераможны
262	парахунак	275	патупіць	281	перанаселенасць
270	парламентарый	276	паўстанак	281	перанасяленне
271	парламенцёр	276	паўстанец	281	перапона
271	партал	275	патэтычны	281	перапонка

281 перасмешка	287 пльвун	292 праекціровачны
282 перасмешкі	287 пльвунец	292 праекцыйны
282 перасмешніца	287 пльыткі	291 пражэктар
282 пераступаць	287 пльыўкі	292 пражэктёр
281 перасяленне	287 пнеўманія	292 практык
282 ператвараць	288 пнеўматыка	292 практыкант
282 пераўступаць	259 подлетак	293 пракус
282 пераўтвараць	269 попельны	293 пракурат
282 пергамен	271 порт	293 пракуратар
282 пергамент	271 порцік	293 пралаз
283 перманент	277 пошта	293 пралаза
283 першасны	288 праблема	293 пралля
283 першы	288 праблематыка	293 пральня
283 перыгей	288 праблематычнасць	294 праля
283 перыгелій	288 праблематычны	294 пранікальны
270 перыметр	288 праблемны	294 праніклівы
283 перыферычны	288 прабой	294 пранікнёны*
284 перыферычны	288 прабойнік	294 прапіска
284 пілаванне*	252 праваднік	294 праствуджаны
284 пілавінне	252 правадыр	295 праствудлівы
284 пілястр	288 правакатарскі	295 праствудны
284 пілястра	289 правакацыйны	295 пратэктар*
284 пірамідалны	289 правераны	295 пратэктарат
284 пірамідны	289 праверачны	295 праходны
285 пісьменнасць	289 правізарскі	295 праходны
285 пісьмённасць	289 правізіённы	295 праходчы
285 пісьменства	254 правіннасць	296 праходы
285 пісьменніцкі	289 прагматычны	296 праходы
285 пісьменны	289 прагнастычны	296 працверазець
285 пісьмовы	289 прагматычны	296 працверазіць
286 піткі	290 прадажніцкі	296 прачыніць
286 пітны	290 прадажны	291 праязны*
286 піўны	290 прадавесе	296 праяснець
286 піяла	290 прадавесе	296 праясніць
286 піяна	290 прадпрыемлівы	297 прыбалотны
284 піястр	290 прадпрыемніцкі	297 прыбалочаны
286 планаваць	290 прадпрымальніцкі	297 прыватніцкі
286 планіраваць	290 прадпрымальны	297 прыватны
286 плантатарскі	291 прадуктыўны	297 прыветлівы
286 плантацыйны	291 прадукцыйны	297 прыветны
287 пластылін	291 праезджаны	297 прывітальны
287 пластыр	291 праезджы	297 прывыклы
287 плаўкі	291 праезны	298 прывычны
287 плаўны	292 праектны	298 прывязка
287 пльвец	292 практыўны	298 прывязь
		298 прывялены*

298	прывялы	304	пунктуальны	309	разборлівы
298	прыгодніцкі	304	пунктуацыйны	309	разборны
298	прыгодны	304	пункціравальны	309	разбуральны
299	прыгоннік	304	пункцірны	309	разбураны
299	прыгонны	304	пустэльніцкі	310	разважанне
299	прыдзіра	304	пустэльны	310	разважлівасць
299	прыдзірка	305	пухласць	310	развалены
299	прыземісты	305	пухліна	310	развалісты
299	прыземлены	305	пушны	310	разваліна
299	прыземны	305	пушысты	310	разваліны
293	прыкус	305	пчалаводны	310	развалкі
212	прымадонна	305	пчалаводчы	310	развалы
299	прынада	305	пчальніковы	311	развалюха
299	прынаджванне	305	пчалярскі	311	развараны
294	прыпіска	305	пылавы	311	разварны
300	прысмак	306	пылковы	311	разварысты
300	прысмакі	306	пыльны	311	разводзе
300	прыстаўлены	306	пякарны	311	разводка
300	прыстаўны	306	пякарскі	311	развязаны
300	прысяга	306	пякотка	311	развязны
300	прысяганне	306	пякучка	311	развяселены
300	прытвор	306	п'янець	311	развясёлы
300	прытвора	306	п'яніць	312	разгадванне
301	прытомлены	307	пясковы	312	разгадка
301	прытомны	307	пясочны	312	раздражнены
301	прыцісклівы	307	пясчаны	312	раздражнёны
301	прыціскны	307	пятлічны	312	раздражняльны
301	прыцішыць	307	пятлясты	312	разлагодзіць
301	прыцішэць	307	пяцельны	312	разлагоднець
301	прыцьмець			313	разлівальны
302	прыцьміць			313	разлівачны
302	прычына			313	разліўны
296	прычыніць			313	разменены
302	прычыннасць	307	рабак	313	разменны
302	прышчэп	308	рабаець	313	разумнець
302	прышчэпа*	308	рабаціць	313	разумніцаць
302	прышчэпак	308	радкавы	313	разьбовы
302	прышчэпка	308	радковы	313	разьбяны
303	прэміравальны	308	радыяльны	313	разьбярны
303	прэміраваны	308	радыянны	313	разьбярскі
303	прэміяльны	308	разбітны	314	раз'ярыць
303	прэтэндэнт*	308	разбіты	314	раз'ярэць
304	прэцэдэнт	309	разбойніцкі	28	рала
304	пужаны	309	разбойны	314	раманічны
304	пужлівы	309	разборачны	314	раманны

Р

314	раманскі	321	рацыянальны	327	рэпарацыя
314	рамантычны	319	рашчыніць	327	рэпатрыяцыя
314	рамесніцкі	319	росны	327	рэпетытарскі
315	рамесны	321	ружавець	328	рэпетыцыйны
327	раміз	321	ружовіць	328	рэпрэсіраваны
315	ранішні	321	руль	328	рэпрэсіўны
315	ранні	321	руля	328	рэстаўратарскі*
315	расаднік	322	рум	328	рэстаўрацыйны
316	раскідзісты	322	румянець	328	рэстаўрыраваны
316	раскідлівы	322	румяніць	328	рэферат
316	раскідны	322	руно	329	рэфератны
316	распарадак	322	руны	329	рэфератыўны
316	распарадлівасць	322	рунь	329	рэферэнт
316	распарадлівы	322	русінскі	329	рэфлексіўны
316	распарадчасць	323	русіцкі	329	рэфлектарны
316	распарадчы	323	рухавы	329	рэфлекторны
316	распрацаванасць	323	рухлівы	329	рэфлектыўны
316	распрацоўка	323	рухомы	329	рэцыдывіст
315	рассаднік	308	рыбак	330	рэцыдыў
317	расслабець	323	рыбацкі	330	рэцэптар
317	расслабіць	323	рыбачы	330	рэцэптар
317	рассылачны	323	рыбны		
317	рассылны	324	рэактар		
317	рассыпісты	324	рэактыў		
318	рассыпны	324	рэалістычны		
318	рассыпчаты	324	рэальны	330	сабакарны
318	растлумачальны	324	рэверанс	330	сабакарскі
318	растлумачаны	324	рэверс	330	сабалёвы
318	расхлябаны	325	рэгрэс	331	сабаліны
318	расхлябісты	325	рэгрэсія	331	садаводскі
318	расчапіць	325	рэгуліровачны	331	садаводчы
319	расчыніць	325	рэгулярны	331	садоўніцкі
318	расшчапіць*	325	рэгулярны	331	саладжавы
319	расяны	325	рэгуляцыйны	331	саладзець
319	раунд	325	рэдактарскі	331	саладзіць
319	раут	325	рэдакцыйны	331	саладкаваты
319	рафінаваны	326	рэйд	331	саладкавы
320	рафінадны	326	рэйс	331	саладковы
320	рафінёрны	326	рэквізіт*	331	саламяны
320	рафіновачны	326	рэквізітар	332	салітэр*
320	рахункаводчы	326	рэклама	332	саліцёр
320	рахунковы	326	рэкламацыя	332	саломісты
320	рацыяналізаваны	327	рэліквія	332	сальда
320	рацыяналізатарскі	327	рэлікт	332	сальта
320	рацыяналістычны	327	рэмез	332	самадзейны

С

333 самадзеючы	339 сенацкі	344 скальпель
333 самалюбаванне	339 сепаратарны	345 скарбніца
333 самалюбінасць	339 сепаратны	345 скарбонка
333 самалюбнасць	339 сепаратысцкі	339 скепіс
333 самалюбства	339 сепаратыўны	345 складны
333 саматужніцкі	339 сепарацыйны	345 складны
333 саматужны	339 сепсіс	345 складскі
333 самаўлюбёнасць	340 сервіз	345 скруглець
333 санацыя	340 сервіс	345 скругліць
334 санкцыя	340 серпанцін	346 скрытны
334 санлівы	340 серпенцін	346 скрыты
334 сап	340 сіберны	346 скулаваты
334 сапа	340 сібірскі	346 скулавы
335 саслоўе	340 сіверны	346 скуласты
335 саслоўнасць	341 сімпатычны	346 скульптарскі
335 састарыць	341 сімптаматычны	346 скульптурны
335 састарэць	341 сімуляцыя	346 скура
335 сатыр	341 сіндыкалісцкі	347 скураны
335 сатырык	341 сіндыкальны	347 скурны
335 сацінавы	341 сіндыкатны	347 слепнуць
335 сацінетавы	341 сіндыкацкі	348 слізисты
336 саюзніцкі	342 сінець	348 слізкі
336 саюзы	342 сініць	348 слоўнікавы
336 свінтух	342 сіратлівы	348 слоўны
336 свінух	342 сірацець	348 служачы
336 свірэпа	342 сіраціць	349 службовы
336 свірэпіца	342 сіроцкі	349 служывы
336 свірэпка	342 сірочы	349 служылы
336 святлафор	343 сістэматыка	349 слязісты
337 седлаваты	343 сістэматызацыя	349 слязлівы
337 седлавы	343 сістэматычнасць	349 сляпак
337 секстан	343 сістэмнасць	349 сляпень
337 секстант	343 сітаваты	347 сляпіць
337 секта	343 сітавы	349 смаглы
337 сектант	343 сітаўка	350 смалісты
337 секцыя	344 сітнёг	350 смаловы
338 селектар	344 сітнік	350 смаляны
338 селектарны	343 сітніца	350 смольны
338 селектыўны	343 сітны	350 смуглы
338 селекцыйны	344 сітняк	334 сонны
338 селекцыянер	344 сітуатыўны	350 сотнік
338 селядзечны	344 сітуацыйны	350 соцкі
338 селядцовы	344 скавародка	256 спадарожны
337 семафор	344 скавароднік	351 спадчына
338 сенатарскі	344 скальп	351 спадчыннасць

351	спекулянткі	357	стракаець	363	суцішыць
351	спекуляцыйны	357	стракаціць	363	сушыць
351	спружынiсты	357	стралецкі	363	сушэць
351	спружынны	357	стралковы	364	схематызм
351	спружыновы	358	стральба	364	схематычнасць
352	стабілізаваны	358	страляніна	364	сцэнарны
352	стабілізацыйны	358	струкаваты	364	сцэнічны
352	стажорка	358	струкавы	364	сцяблінiсты
352	стажыроўка	358	струковы	364	сцяблісты
352	сталагміт	358	структура	364	сцябловы
352	сталактыт	358	структурнасць	364	сываратка
352	стаматыт	358	стрэлачны	365	сырковы
352	стамленне	359	стрэлкавы	365	сырны
352	стамляльнасць	358	стрэльба	364	сыроватка
353	станіца	359	ступá	365	сырцовы
353	станічны	359	ступень	365	сытны
353	станковы	359	ступня	365	сыты
354	станочны	341	стымуляванне	365	сыцець
353	станцыйны	341	стымуляцыя	365	сыціць
353	станцыя	359	стэрылізацыя	365	сычаць
354	станчыць	359	стэрыльнасць	366	сычэць
354	станчэць	359	суб'ектывісцкі	366	сядзіба*
354	старанны	360	суб'ектыўны	366	сядок
354	старацельскі	360	субстантываваны	366	сядун
354	стартэр	360	субстантыўны	366	сядура
355	старшы	360	судзейскі	366	сяліба*
355	старшына	360	судовы		
355	старшыня	361	сукенка		
355	старыць	361	суконка		
355	старэйшы	361	сумавы		
355	старэць	361	сумарны	367	таемны
355	старэчы	361	сумецца	367	тайны
354	статар	361	сумець	367	тактоўны
356	статус	362	сумленнасць	368	таксацыя
356	статут	362	сумленне	368	таксічнасць
356	статыстычны	362	сумненне	367	тактычны
356	статычны	362	сумяшчальнасць	368	танкавы
356	ствалаваты	362	сумяшчальніцтва	368	танкісцкі
356	ствалавы	362	супольніцкі	368	таннець
356	ствалісты	362	супольны	368	танчэць
356	стваловы	362	супярэчлівасць	368	тарфянік
357	ствольны	362	супярэчнасць	368	тарфянішча
353	стома	363	суседні	369	таталітарны
353	стомленасць	363	суседскі	369	татальны
357	стракатаць	363	суцешыць	369	таўшчыня

Т

367	таемны
367	тайны
367	тактоўны
368	таксацыя
368	таксічнасць
367	тактычны
368	танкавы
368	танкісцкі
368	таннець
368	танчэць
368	тарфянік
368	тарфянішча
369	таталітарны
369	татальны
369	таўшчыня

369 тафта	375 тынкаванне	384 удачны
369 тахта	375 тынкоўка	384 удой
367 таямнічы	375 тыпавы	385 удойлівасць
369 тварожны	375 тыповы*	385 удойнасць
369 тварожысты	376 тытанавы	385 удумаць
369 тол	376 тытанічны	385 удыхнуць
370 толавы	376 тэлевізарны	385 уезд
370 толевы	376 тэлевізійны*	386 уесціся
370 толь	376 тэлефанізаваць	386 уехаць
369 тоўшча	376 тэлефанаваць	386 ужывальны
370 травяністы	376 тэма	386 ужываны
370 травяны	377 тэматыка	387 ужытны
370 трак		387 ужыты
370 тракт		387 ужыўчывы
371 трактат		387 узбагацець
371 траліць		387 узбагаціць
371 траляваць	377 убегчы	377 узбегчы
371 трамбін	377 убіцца	378 узбіцца
371 трамбоз	378 убранасць	387 узбраенне
371 трамбон	378 убранне	387 узброенасць
372 транзістарны	378 убранства	387 узбуджальнасць
372 транзітны	378 увага	387 узбуджанасць
372 транспарцёр	379 уважаны	388 узбуджэнне
372 транспарцір	378 уважлівасць	388 узбудлівасць
372 трасяніна	379 уважлівы	388 узбуйнець
372 трасянка	379 уважны	388 узбуйніць
373 трафейны	379 уважыць	379 узважыць
373 трафічны	379 увалачы	380 узвалачы
373 трахеічны	380 уваліцца	380 узваліцца
373 трахейны	380 уваліць	380 узваліць
371 тромб	381 увар	381 узвар
373 трубачны	381 уваход	381 узвесці
373 трубкаваты	381 уваходзіны	381 узвесці
373 трубкавы	381 увезці	382 узгаварыцца
373 трубны	381 увесці	383 узгарэцца
373 трубчасты	382 увіацца	384 узгрэць
373 трум	382 угаварыцца	385 уздумаць
374 трумо	382 угарэцца	385 уздыхнуць
374 трэніраваны	383 угнаенне	385 уз'езд
374 трэніровачны	383 угнойванне	386 уз'есціся
374 туліцца	383 угоддзе	386 уз'ехаць
374 туляцца	383 угодкі	388 узлажыць
374 тылавы	383 угрэць	389 узламаць
375 тыльны	384 удалы	389 узлегчы
375 тынк	384 удачлівы	389 узлезці

У

280 узлесак	392 унізаць	403 уссунуць
280 узлесе	398 унікальны	404 уссыпаць
390 узліць	393 унікаць	403 установачны
390 узяцець	399 уніклівы	403 устаноўчы
391 узмацнець	393 уняць	404 устойлівы
391 узмацніць	399 упадак	404 устояны
391 узмежак	399 упадачнасць	404 устрымацца
391 узмежжа	399 упадачны	405 уступіцца
391 узнесены	399 упадніцкі	405 уступчаты
392 узнесці	399 упадніцтва	405 уступчывы
391 узнёслы	399 упакаваны	403 усунуць
391 узнізаць	400 упаковачны	405 усхадзіцца
392 узнікаць	400 упасці	405 усхапіцца
393 узняць	400 уперамежку	406 усхваліць
393 узорны	400 уперамешку	406 усцешыцца
394 узорысты	401 упомніць	406 усцягнуцца
394 узрасці	401 упраўленчы	404 усыпаць
394 узрыць	401 упраўлены	404 утрымацца
394 укалупіць	401 упраўны	405 утупіцца
394 укалупнуць	401 упэўненасць	407 утылітарны
395 укалыхаць	401 упэўненне	407 утылітарысцкі
395 укапаць	400 упярэмышку	405 ухадзіцца
395 укаранець	401 ураджайны	406 ухапіцца
395 укараніць	401 урадлівы	406 ухваліць
396 укаціць	401 уражаны	407 уцешаны
396 укідаць	402 уражлівы	407 уцешлівы
396 укласці	402 уразлівы	407 уцешны
397 укруціцца	394 урасці	406 уцешыцца
397 уладаранне	394 урыць	407 уцягнуцца
397 уладарнасць	402 усадзіць	407 уяўлены
397 уладарства	402 ускаламуціць	407 уяўны
398 уладнасць	403 ускалмаціць	
388 улажыць	395 ускалупіць	
389 уламаць	395 ускалупнуць	
398 уласніцкі	395 ускалыхаць	
398 уласны	395 ускапаць	408 фабрыкант
389 улегчы	396 ускаціць	408 фабрыкат
390 улезці	396 ускідаць	408 фаварыт
390 уліць	397 ускласці	408 фавор
398 улюбёны	403 ускраек	408 факт
398 улюблівы	403 ускраіна	408 фактар
390 уляцець	397 ускруціцца	408 факультатыўны
398 унармаванасць	400 успасці	408 факультэцкі
398 унармаванне	401 успомніць	409 фалькларыстычны
392 унесці	402 уссадзіць	409 фальклорны

Ф

409 фанфарон
409 фанфарыст
409 фарбавальны
409 фарбаваны
409 фармаваць*
410 фарміраваць
410 фарсунка
410 фарсуха
410 фасаваны
410 фасованы
410 фасовачны
410 фасоністы
411 фасонны
411 фасфарысты
411 фасфарытавы
411 фасфарытны
411 фасфарычны
411 фаталізм
411 фатальнасць
411 феерверк
412 феерверкер
412 ферт
412 фетр
412 фігуральны
412 фігурны
412 фігурысты
413 фіксаж
413 фіксатар
413 фіксатыў
413 фіксатуар
413 фільтр
413 фільтрат
413 флатавы
413 флатацыйны
414 франтавы
414 франтальны
414 фрэйлен
414 фрэйліна
414 фундаментальны
414 фундаментны
415 фуражачны
415 фуражны
415 фуражырны
415 фуражырскі
415 фурманачны

415 фурманскі
415 фурункул
415 фурункулёз

Х

415 хадавы
416 хаджалы
416 хадзячы
416 халадаць
416 халадзець
417 халадзіць
417 халаднець
417 халерны
417 халерычны
417 хандра
417 хандрома
417 хандрыла
417 характарны
418 характэрны
418 харашыць
418 харашэць
418 хаўрусніцкі
418 хаўрусны
418 хвалебны
418 хвалены
418 хвалёны
419 хваравіты
419 хваставы
419 хвастаты
419 хвастцовы
419 хваткі
419 хвацкі
420 хворасть
420 хворасць
419 хворы
420 хвосткі
420 хлебаробскі
420 хлебаробчы
420 хмарны
421 хмарыцца
421 хмелевы
421 хмельны
420 хмурны

420 хмуры
421 хмурыцца
421 хмялець
421 хмяліць
416 ходжаны
416 ходкі
196 хрусталь
197 хрустальны
422 хутаранскі
422 хутарскі

Ц

422 цагельны*
422 цагляны
422 цалік
422 цаліна
422 царскі
423 царственны
423 царыцкі
423 царыца
423 царэўна
423 цверазець
423 цверазіць
423 цвёрдасць
423 цвярдэня
424 цесля
424 цікаваць
424 цікавіць
424 цікавы
424 цікаўны
425 цігла
425 цітр
425 цывілізаваны
425 цывілізатарскі
425 цывільны
425 цыганаваты
425 цыганісты
425 цыганскі
425 цыгара
426 цыгарка
426 цыгарэта
426 цыратавы
426 цыратны

426 цыратовы
426 цыркульны
426 цыркулярны
426 цыркуляцыйны
427 цэзура
427 цэнзура
427 цямнець
427 цямніць
427 цяплець
427 цяпліць
428 цярпімы
428 цярплівы
424 цясла
424 цясляр

Ч

428 чаканы
428 чаканны
428 чалавечны
428 чалавечы
429 чапурны
429 чапурысты
429 чарамша
429 чарапахавы
429 чарапашы
429 чарапковы
430 чарапны
430 чараўніцкі
430 чараўнічы
430 чарнець
430 чарніць
429 чаромха
430 чаротавы
431 чароцісты
429 чарэмшына
429 чарэшняя
431 частотны
431 часты
431 чмурыць
431 чмурэць
431 чуткі
432 чутны
432 чуты

432 чыгуначны*
432 чыгунны
432 чына
432 чынара
432 чырванець
433 чырваніць
433 чытабельны
433 чытальнік
433 чытальніцкі
433 чытальны
433 чытацкі
433 чытач
434 чытэльны

Ш

434 шабас
434 ша́баш
434 шаба́ш
434 шабашнічаць
434 шабашыць
435 шарон
435 шарсцісты
435 шарсцяны
435 шаткаваць
436 шатраваць
436 шаўкавісты
436 шаўкавічны
436 шаўковы
436 шафер
436 шафёр
436 швейцар
437 швейцарац
437 шкліць
437 шклянець
437 шкоднасць
437 шкодніцкі
437 шкодніцтва
437 шкодны
437 шкура
437 шляк
438 шлях
438 шляхетны*
438 шляхецкі

438 шпажнік
438 шпажыст
438 штабель
438 штапель
439 шурпаець
439 шурпаціць
439 шчаціністы
439 шчацінны
439 шчылінны
439 шчылісты
439 шыбаваць
439 шыбаць
440 шырыць
440 шырэць
440 шыфер
440 шыфр
440 шыфравальны
440 шыфраваны
435 шэрань

Э

440 эбанітавы
441 эбенавы
441 эвакуацыйны
441 эвакуіраваны
441 эканамічны
441 эканомны
441 эканоміка
441 эканомія
442 экзаменатарскі
442 экзаменацыйны
442 экскаватар
442 экскурс
442 экскурсія
443 экспанат
443 экспанент
443 экспансіўнасьць
443 экспансіўны
443 экспансія
443 экспансіянізм
443 экспансіянісцкі
443 экспедытарскі
443 экспедыцыйны

444 эксперыментальны
444 эксперыментатар-
скі
444 экстэрн
444 экстэрнат
444 эліністычны
444 элінскі
444 эмаліраваны
444 эмаліровачны
161 эмігрант
445 эмігранцкі
445 эміграцыйны
226 эміграцыя
445 эпідэмічны
445 эпідэміялагічны
445 эскадра
445 эскадраны
445 эскадрон
445 эскадронны
445 эскадрылля
442 эскалатар
446 эспадрон
446 эўрыка
446 эўрыстыка
446 эфектны*
446, 39 эфектыўны

Ю

446 юбілей
446 юбіляр
447 юнацкасць
447 юнацкі
447 юнацтва
447 юначы
447 юннатаўскі
447 юннацкі
447 юны

Я

447 яблыневы
447 яблычны
448 явачны
448 ягадзічны
448 ягаднікавы
448 ягадны
448, 123 ядкі
124 ядлоўцавы

123 яднанне
448 ядомы
448 ядучы
449 языкаваты
449 языкасты
449 языкаты
449 языковы
449 язычаскі
449 язычковы
449 язычлівы
449 язычніцкі
449 язычны
450 ялавіна
450 ялавы
450 ялавіца
124 яліна
450, 124 яловы
450 ярына
450 ярыца
450 ясак
450 ясакар
448 яўны
451 яшчар
451 яшчарка
451 яшчур

З М Е С Т

Коротка пра слоўнік	3
Беларускі алфавіт	8
Спіс скарачэнняў	9
А	10
Б	40
В	52
Г	76
Д	96
Е, Ё	122
Ж	124
З	129
І	159
К	166
Л	200
М	212
Н	233
П	251
Р	307
С	330
Т	367
У	377
Ф	408
Х	415
Ц	422
Ч	428
Ш	434
Э	440
Ю	446
Я	447
Індэкс	452

Даведачнае выданне

ГРАБЧЫКАЎ Сцяпан Мітрафанавіч
СЛОЎНІК ПАРОНІМАЎ БЕЛАРУСКАЯЙ МОВЫ

Загадчык рэдакцыі *А. А. Дзераш*. Рэдактар *В. М. Захарэвіч*. Вокладка мастака *А. І. Раманцова*. Мастацкі рэдактар *Л. У. Паўленка*. Тэхнічны рэдактар *С. І. Ліцкевіч*. Карэктары *Т. М. Вядзернікава, Р. С. Ахрэмчык, С. А. Яновіч, В. С. Бабеня*.

Здадзена ў набор 22.10.93. Падпісана ў друк 12.05.94. Фармат 84 × 108¹/₃₂. Папера друк. № 1. Гарнітура літаратурная. Высокі друк з ФПФ. Умоўн. друк. арк. 25,2. Умоўн. фарба-адбіт. 25,2. Ул.-выд. арк. 25,65. Тыраж 37 800 экз. Зак. 566.

Выдавецтва «Народная асвета» Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь. Ліцэнзія ЛВ № 4. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Грабчыкаў С. М.

Г75 Слоўнік паронімаў беларускай мовы.— Мн.: Нар.
асвета, 1994.— 478 с.

ISBN 985-03-0071-X.

Г $\frac{8080260000-069}{M303(03)-94}$ 151-94

ББК 81.2Бел-4

CONSTRUCTION
MANAGEMENT
SOFTWARE